

שבוע פרשת וירא

(02 – 08 November 14)

ט' – ט"ז מרחשון תשע"ה

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין בזמן התפילה, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

וְאֶהְבֶּתְךָ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם, עַל לִבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנְיֹךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלַכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִיעוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעִבְדוֹ, בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמְלַקֹּשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ לְבַהֲמֹתֶיךָ, וְאֶכְלָתָה וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמֵרוּ לָכֵם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבְדַּתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֵם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יַדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וּלְפָדְתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלַכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ. וַיֹּאמֶר יְיָ אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ, אֱלֹהִים וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנֵפֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֹּהֵן, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֵם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצוֹת יְיָ, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתְּרוּ אַחֲרָיִם לְבַבְכֶם וְאַחֲרָיִם עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְהָיִיתֶם קְדוֹשִׁים לַאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֵם לַאֱלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הַרְיָנִי מִקַּבֵּל עָלַי מְצוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאֶהְבֶּתְךָ לְרַעְךָ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילות שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ. אֲךָ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֵיךָ.

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:
מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוֹת בֵּי נַשְׁמֹתַי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתַי וְצִוְּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:

וְהָעֶרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ כְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ, וְצִאֲצֵאוּ כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּלִנּוּ יוֹדְעֵי שְׁמֹךָ וְלוֹמְרֵי תוֹרָתְךָ לְשִׁמְהָ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם: וּבְרַכְּךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרְךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַנְךָ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלֹם: וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נושטת לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתַי וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלייד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתַי וְצִוְּנוּ עַל מְצוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלַכּוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעַד:

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סודור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, הוקם - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשית־תוכת "לה") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחרותו וינחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

תהלים

ק"ג

בו יסופר נפלאות מציאת מצרים:

א הַלְלוּ יְהוָה | הַלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה הַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה: ב יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבָרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:
 ג מִמְזֶרְח־שָׁמֶשׁ עַד־מְבֹאֵז מְהַלֵּל שֵׁם יְהוָה: ד רַם עַל־כַּלְגוּיִם | יְהוָה עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ:
 ה מִי כִּיהוָה אֱלֹהֵינוּ הַמְגִבִּיהִי לְשָׁבֶת: ו הַמְשַׁפִּילֵי לְרֵאוֹת בְּשָׁמַיִם וּבְאָרֶץ: ז מְקִימֵי מַעְפָּר
 דָּל מְאַשְׁפֵּת יָרִים אֲבוֹנִן: ח לְהוֹשִׁיבֵי עַם־נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ: ט מוֹשִׁיבֵי | עֲקֶרֶת הַכִּפֹּת
 י אִם־הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּ יְהוָה:

ק"ד

בו מבוואר מפני מה זכה יהודה למלכות:

א בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לְעוֹז: ב הִיִּתָּה יְהוּדָה לְקֹדֶשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מִמְשָׁלוֹתָיו:
 ג הַיָּם רָאָה וַיִּגַּם הִירְדֵן יִסַּב לְאַחֹר: ד הַהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים גְּבַעוֹת כְּבַנֵּי־צֶאֱנָן: ה מֵה־לְדָךְ
 הַיָּם כִּי תָגֹם הִירְדֵן תִּסַּב לְאַחֹר: ו הַהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים גְּבַעוֹת כְּבַנֵּי־צֶאֱנָן: ז מִלְפָּנֵי אֲדוֹן
 חוֹלֵי אָרֶץ מְלִפְנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: ח הַהֶפְכִי הַצּוּר אֲגַם־מַיִם חֲלָמִישׁ לְמַעֲיָנו־מַיִם:

אגרות קודש

ב"ה, ט' מ"ח, תשי"ט
 ברוקלין.

הרה"ג ווי"ח אי"א נוי"נ רב פעלים
 מו"ה יונה שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו בענין המשנה היומית והלכה יומית אשר נתקבל בעת טרדות דימים
 הנוראים וימי השמחה דזמן שמחתנו ועניניהם ואתו רב הסליחה על עכוב המענה עד עתה, כיון שהמענה
 אין נוגע בהפועל, ומובן אשר השתדלו לברר באופן המתאים באותן המקומות שמוזכר בסיום מכתבו.

אף כי בהנוגע לקו"ק או מכתב וכיו"ב בשמי, כבר בארתי טעמי ונמוקי בשלילת זה בעת בקורו
 של כת"ר בנויארק.

ויהי רצון שכיון שז"ע באנו מחדש תשרי הוא חדש השביעי המושבע בכל טוב כפירוש רז"ל
 בויקרא רבה וחדש כללי הוא לכל השנה וסיומו וחזונו שהכל הולך אחר החתום הוא זמן שמחתנו,
 ובסיום שלו שמחת התורה,

הנה יצליח כאו"א בתכ"י לעשות כל התלוי בו להגדיל תורה ולהאדירה מתוך בריאות ושמחה
 וטוב לבב וכדיוק רבותנו נשיאנו אשר כפל הלשון מורה על ריבוי השמחה, ויעוין ג"כ אסתר רבה בסופו.

כבוד וברכה לבשו"ט בכל האמור.

מפתח כללי

- (א) סדר הנחת תפילין ..... ב
- (ב) מזמורי תהלים קיג, קיד ..... ג
- (ג) מאמר ד"ה ויטע אשל בבאר שבע
שבת פרשת וירא, כ"ף מרחשון ה'תשמ"ז ..... ה
- (ד) משיחת ש"פ וירא, ט"ו מרחשון, ה'תשנ"א ..... ט
- (ה) לקוטי שיחות – פרשת וירא
בלה"ק) כרך ה ..... יז
- (ו) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל ..... כב
- (ז) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת וירא ..... כד
- (ח) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת וירא ..... כה
- (ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת וירא ..... פד
- (י) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת וירא ..... פה
- (יא) לוח "היום יום" לשבוע פרשת וירא ..... צד
- (יב) הלכה יומית לעיון ברמב"ם ..... צז
- שיעורי רמב"ם – מהדורת חזק:**
- (יג) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת וירא ..... ק
- (יד) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת וירא ..... קכ
- (טו) – ספר המצוות לשבוע פרשת וירא ..... קכה
- (טז) נביאים וכתובים
מלכים ב פרק כב-כג, תהלים פרק קמד ..... קכח
- (יז) משניות – מסכת מידות/קינים
ביאור קהתי ..... קל
- (יח) עין יעקב מסכת יומא ..... קלט
- (יט) מסכת יבמות עם ביאורים
מדף כט עד דף לה ..... קמ
- מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:**
- (כ) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו"ר הזקן ..... קסח
- (כא) שולחן ערוך הלכות שבת
אדמו"ר הזקן ..... קסט
- (כב) לקוטי תורה
אדמו"ר הזקן ..... קע
- (כג) שערי אורה
אדמו"ר האמצעי ..... קעג
- (כד) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו
אדמו"ר ה"צמח צדק" ..... קעד
- (כה) תורת שמואל תרל"ב
אדמו"ר מוהר"ש ..... קעד
- (כו) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב
אדמו"ר מוהר"ש"ב ..... קעה
- (כז) ספר המאמרים – ספר המאמרים ה'תרפ"ט
אדמו"ר מוהרי"צ ..... קעו
- (כח) לקוטי דיבורים
אדמו"ר מוהרי"צ ..... קעז
- (כט) אגרות קודש
אדמו"ר מוהרי"צ ..... קעח
- (ל) חומש לקריאה בציבור ..... קפ
- (לא) לוח זמנים לשבוע פרשת וירא ..... קצ
- (לב) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש ..... קצא

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ביאור בדרך אפשר

44	הקדושה ולהביא את הגאולה השלימה], ובמאמרו מכ"ף מרחשון תר"ז מביא	1	וַיִּטַע אַבְרָהָם אֲבִינוּ עֵץ אֲשֶׁל בְּכָאֵר שִׁבְעַת וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם הוֹי'
45	הרבי הרש"ב דְּאִיתָא מובא בַּזְהַר (בַּהֲשָׁמְטוֹת לְחֶלֶק א' 4)	2	אֶל-עוֹלָם ¹ . וּמְבִיא בַעַל יוֹם הַהוֹלָדוֹת' הַרְבִּי הַרְש"ב (הַאֲדַמּוּר
46	תָּא-חֲזִי בּוֹא וְרֵאָה עֶשְׂרֵי נְטִיעוֹת (כְּדָאִיתָא כְּפִי שְׂמוּבָא בְּמִשְׁנָה ⁵	3	הַחֲמִישִׁי בְּשׁוֹשֶׁלֶת אֲדַמּוּרֵי חַב"ד שְׁנוּלָד בְּיוֹם כ"ף מִרְחֶשֶׁן (שְׁנַת תַּרְכ"א)
47	עֶשְׂרֵי נְטִיעוֹת כּוֹ' מוֹתֵר לְחֶרוֹשׁ כּוֹ' בְּשִׁבְלֵן בְּעָרְבִי שְׁבִיעִית	4	בְּמֵאֲמָרוֹ בְּמֵאֲמַר חֲסִידוֹת שְׁלוֹ עַל פְּסוּקֵי זֶה (דְּשִׁנַּת תַּר"ן ²)
48	עַד עָרְבִי רֵאשֵׁי הַשָּׁנָה כְּלוּמֵר,	5	שְׁזָכָה דּוֹרְנוֹ וְנִדְפַס הַמֵּאֲמָר שֶׁל
49	איסור עבודת הארץ בשנה השביעית	6	הַרְבִּי הַרְש"ב בְּשִׁנַּת תַּר"ן וַיִּצְאֵה
50	מתחיל כבר בסיום השנה השישית,	7	לְאוֹר לְפָנַי שְׁבַת זֹו נִכְמוּ עוֹד
51	והמשנה אומרת שאם יש בשדה עשר	8	כְּמָה סְפָרֵי חֲסִידוֹת שְׁזָכָה
52	נטיעות (שתילים צעירים) מותר לחרוש	9	דּוֹרְנוֹ וַיִּצְאוּ-לְאוֹר בּוֹ, דִּישׁ
53	שטח לשם כך שטח של בית-סאה	10	לוֹמֵר הַבְּאוּר בְּזָה, בְּמִשְׁמַעוֹת
54	(חמישים אמה על חמישים אמה, שטח	11	הַעוֹבְדָה שְׂמֵאֲמָרֵי וּסְפָרֵי חֲסִידוֹת רַבִּים
55	שבו ניתן לזרוע סאה של תבואה) עד	12	שְׁבַעבֵר לֹא נִדְפְּסוּ, יִצְאוּ לְאוֹר דּוּקָא
56	ראש השנה של שנת השמיטה – ואילו	13	בְּדוֹרְנוֹ כִּי מִפִּינֵן שְׁבִזְמֵן זֶה
57	בעצים וותיקים מותר לחרוש שטח של	14	צָרִיכָה לְהִיּוֹת הַפְּצַת הַמַּעֲנִינוֹת
58	בית סאה גם אם יש בו רק שלושה	15	שֶׁל תוֹרַת הַחֲסִידוֹת, פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה
59	עצים, כמבואר במשניות (שם) כו'	16	חוֹצָה (כְּמַעֲנַה מֶלֶךְ הַמִּשְׁחָה לְבַעַל-
60	אינון עֶשְׂרֵי נְטִיעוֹת דְּנִצְיָב	17	שֶׁ-טוֹב עַל שְׂאֵלְתוֹ "אִימְתִי קָא אֲתִי
61	קוּדְשָׁא-בְּרִיךְ-הוּא, הֵם עֶשְׂרֵי	18	מַר", מִתִּי יְבוֹא אֲדוּנִי, - "לְכַשִּׁיפּוּצוֹ
62	הנטיעות שהעמיד הקדוש ברוך הוא	19	מַעֲיִינוֹתֶיךָ (הַמַּעֲיִנוֹת שֶׁל תּוֹרַת הַבַּעַל-
63	דְּהָא אֶחָד לְהוֹן בְּהַהוּא	20	שֶׁ-טוֹב, תּוֹרַת הַחֲסִידוֹת) חוֹצָה", עַד
64	אֲתָרָא דְּאִיקְרֵי עָרְבִי שְׁבִיעִית,	21	לְחוֹצָה שְׂאִין חוֹצָה מְחוּץ
65	שהרי הוא אוחו בהם באותו המקום	22	הַיִּמְנֹנִי, "חוֹצָה" הַרְחוּק בִּיּוֹתֵר
66	הנקרא ערב שביעית הַיִּנּוּ וְכוּנַת	23	מִהַמַּעֲיִנוֹת עֲצָמָם, הֵינּוּ מְקוּמוֹת
67	דברי הזוהר היא על הַמְּשַׁכַּת	24	וְאִנְשִׁים וְזַמְנִים שֶׁלְכַאוּרָה נִרְאִים
68	וְחִיבוּרֵי הַעֶשְׂרֵי סְפִירוֹת	25	רְחוּקִים בִּיּוֹתֵר מִתּוֹרַת הַחֲסִידוֹת
69	העליונות שנמצאות בהעלם להמשך	26	לְפִיכָף בְּגַלְל צוּרֵךְ הַשַּׁעָה לְהַפִּיץ אֵת
70	ולהוריד אותן ולהביא אותן לידי גילוי	27	מַעֲיִנוֹת הַחֲסִידוֹת עַד ל"חוֹצָה" זֶה
71	כדי לחבר את עשר הספירות עם	28	צָרִיכָה לְהִיּוֹת עַל זֶה עַל הַפְּצַת
72	סְפִירַת הַמְּלָכוֹת שְׁעִינָה לְהַבִּיא	29	הַמַּעֲיִנוֹת בְּרַמָּה כּוֹז שֶׁל הַפְּצָה
73	את הספירות מההעלם אל הגילוי	30	"חוֹצָה" נְתִיבַת כַּח מִיּוֹחַדָּת
74	שהוא עֲנִין שְׁנָה הַשְּׁבִיעִית	31	מְלַמְעָלָה הַחֹכֵחַ הַמִּיּוֹחַד מְלַמְעָלָה
75	(וְעָרְבִי שְׁבִיעִית).	32	נִיתֵן עַל-יְדֵי גִילּוּי אֹרֶךְ חַדָּשׁ
76	וְכַמְבּוֹאֵר בְּמֵאֲמָר שָׁם	33	שֶׁל תּוֹרַת הַחֲסִידוֹת שְׂעֵד עֵתָה לֹא הִיא
77	בְּאַרְיָפָה, דְּשָׁנָה הַשְּׁבִיעִית	34	גְּלוּי, וְכַמְבּוֹאֵר בְּדִרּוּשֵׁי
78	(שְׁמִיטָה) הִיא כְּמוֹ שְׁבַת	35	הַהִילּוּלָא ³ מֵאֲמָרֵי הַחֲסִידוֹת שֶׁל
79	[וְכַדָּאִיתָא כְּפִי שְׂמוּבָא בְּמִדְרָשׁ ⁶	36	הַרְבִּי הַרְי"צ שְׁנַמְסָרוֹ עַל-יְדוֹ לְפָרְסוּם
80	(הוּבָא בְּהַמְשָׁךְ הַהִילּוּלָא ⁷	37	לְקִרְאָת יו"ד שְׁבַט תַּש"י שְׁהִיא לְיוֹם
81	המשך המאמרים של יו"ד שְׁבַט תַּש"י,	38	הַסְתַּלְקוּתוֹ, כְּמִשֶׁל לְעִנְיַן מִידַת הַנֶּצַח
82	הנוזכר לעיל לענין "כּוּבוּרֵי הַאֲצוּרוֹת")	39	שְׁהַמְלִיךְ מְחוּץ רִצּוֹן לְנֶצַח בְּמַלְחָמָה
83	כֹּל הַשְּׁבִיעִינֵי חֲבִיבִין כּוֹ'	40	מְבַזְבְּזֵי הָאֲצוּרוֹת שְׂאֲצֵר וְלֹא
84	בְּשָׁנִים שְׁבִיעִי חֲבִיב כּוֹ' שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה	41	הַשְּׂתַמְשׁ בְּהֵם עֲרִיין מְעוֹלָם וְכוּ',
85	כוֹ' יוֹם הַשְּׁבַת, וְכוּיּוֹן שְׁהַמְדֵּשׁ מוֹכִיר אֵת הַשְּׁמִיטָה וְאֵת הַשְּׁבַת יַחַד, מוֹבֵן	42	לְאִנְשֵׁי הַחֲסִידִים כּוֹ', וְכֵן גַּם הַגִּילּוּי וְהַהוֹצָאָה לְאוֹר שֶׁל דְּבָרֵי הַחֲסִידוֹת
86	שִׁישׁ דְּמִיּוֹן בְּיַעֲיָהֵם גַּם בְּמִשְׁמַעוֹת הַפְּנִימִית], וְלִכְּן כְּשֵׁם שְׁשִׁבַת עֲנִינָה	43	דּוּקָא בְּדוֹרְנוֹ הֵם בְּתוֹר "כּוּבוּרֵי הַאֲצוּרוֹת" כְּדִי לְנֶצַח אֵת הַחֹכְחוֹת שֶׁל הַיִּפְךָ

בס"ד. שבת פרשת וירא, כ"ף

מרחשון ה'תשמ"ז

הנחה בלתי מוגה

וַיִּטַע אֲשֶׁל בְּכָאֵר שִׁבְעַת וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם הוֹי' אֶל-עוֹלָם¹. וּמְבִיא בַעַל יוֹם הַהוֹלָדוֹת' בְּמֵאֲמָרוֹ עַל פְּסוּקֵי זֶה (דְּשִׁנַּת תַּר"ן²) שְׁזָכָה דּוֹרְנוֹ וְנִדְפַס וַיִּצְאוּ-לְאוֹר לְפָנַי שְׁבַת זֹו נִכְמוּ עוֹד כְּמָה סְפָרֵי חֲסִידוֹת שְׁזָכָה דּוֹרְנוֹ וַיִּצְאוּ-לְאוֹר בּוֹ, דִּישׁ לוֹמֵר הַבְּאוּר בְּזָה, כִּי מִפִּינֵן שְׁבִזְמֵן זֶה צָרִיכָה לְהִיּוֹת הַפְּצַת הַמַּעֲנִינוֹת חוֹצָה לְחוֹצָה שְׂאִין חוֹצָה מְחוּץ הַיִּמְנֹנִי, לְפִיכָף צָרִיכָה לְהִיּוֹת עַל זֶה נְתִיבַת כַּח מְלַמְעָלָה עַל-יְדֵי גִילּוּי אֹרֶךְ חַדָּשׁ, וְכַמְבּוֹאֵר בְּדִרּוּשֵׁי הַהִילּוּלָא³ שְׁהַמְלִיךְ מְבַזְבְּזֵי הָאֲצוּרוֹת שְׂאֲצֵר וְלֹא הַשְּׂתַמְשׁ בְּהֵם וְכוּ', וְנִתְּנָם עַל-יְדֵי פְקִידֵי הַחֲסִידִים לְאִנְשֵׁי הַחֲסִידִים, דְּאִיתָא בַּזְהַר (בַּהֲשָׁמְטוֹת לְחֶלֶק א' 4) תָּא-חֲזִי עֶשְׂרֵי נְטִיעוֹת (כְּדָאִיתָא כְּפִי שְׂמוּבָא בְּמִשְׁנָה⁵ עֶשְׂרֵי נְטִיעוֹת כּוֹ' מוֹתֵר לְחֶרוֹשׁ כּוֹ' בְּשִׁבְלֵן בְּעָרְבִי שְׁבִיעִית עַד עָרְבִי רֵאשֵׁי הַשָּׁנָה) כּוֹ' אִינוּן עֶשְׂרֵי נְטִיעוֹת דְּנִצְיָב קוּדְשָׁא-בְּרִיךְ-הוּא, דְּהָא אֶחָד לְהוֹן בְּהַהוּא אֲתָרָא דְּאִיקְרֵי עָרְבִי שְׁבִיעִית, הֵינוּ הַמְּשַׁכַּת וְחִיבוּרֵי הַעֶשְׂרֵי סְפִירוֹת עִם סְפִירַת הַמְּלָכוֹת שְׁהוּא עֲנִין שְׁנָה הַשְּׁבִיעִית (וְעָרְבִי שְׁבִיעִית). וְכַמְבּוֹאֵר בְּמֵאֲמָר שָׁם בְּאַרְיָפָה, דְּשָׁנָה הַשְּׁבִיעִית (שְׁמִיטָה) הִיא כְּמוֹ שְׁבַת וְכַדָּאִיתָא כְּפִי שְׂמוּבָא בְּמִדְרָשׁ⁶ (הוּבָא בְּהַמְשָׁךְ הַהִילּוּלָא⁷) כֹּל הַשְּׁבִיעִינֵי חֲבִיבִין כּוֹ' בְּשָׁנִים שְׁבִיעִי חֲבִיב כּוֹ' בְּיָמִים שְׁבִיעִי חֲבִיב כּוֹ', וְלִכְּן כְּשֵׁם שְׁשִׁבַת עֲנִינָה הוּא סְפִירַת

בְּשָׁנִים שְׁבִיעִי חֲבִיב כּוֹ' שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה בְּיָמִים שְׁבִיעִי חֲבִיב כּוֹ' יוֹם הַשְּׁבַת, וְכוּיּוֹן שְׁהַמְדֵּשׁ מוֹכִיר אֵת הַשְּׁמִיטָה וְאֵת הַשְּׁבַת יַחַד, מוֹבֵן שִׁישׁ דְּמִיּוֹן בְּיַעֲיָהֵם גַּם בְּמִשְׁמַעוֹת הַפְּנִימִית], וְלִכְּן כְּשֵׁם שְׁשִׁבַת עֲנִינָה

(1) פרשתנו כא, לג. (2) סה"מ תרמ"ו-תר"ן ע' אשל ואילך. וראה גם אוה"ת וירא כרך ד תשנ"ט, ב ואילך. שם תשס"ב. ב. תשס"ג, א ואילך. ועוד. (3) סה"מ תש"י ע' 132. (4) רסא, ב. (5) שביעית פ"א מ"ו. (6) ויק"ר פכ"ט, יא. (7) סה"מ שם ע' 111.

ביאור בדרך אפשר

1 הוא ספירת המלכות, המידה השביעית מהמידות העליונות (חסד,
 2 גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות) על-דרך-זה הוא בשנה
 3 השביעית שגם ענינה של שנת השמיטה הוא ספירת המלכות.
 4 ומכל-מקום יש הפרש ביניהם, דבשבת היא עלית כל
 5 העולמות, ולכן אז השביתה
 6 היא מפל המלאכות,
 7 מה-שאין-כן בשביעית
 8 השביתה היא רק מעבודת
 9 האדמה, משום שאז העליה
 10 היא רק עד ספירת המלכות,
 11 דהאדמה היא בחינת עצם
 12 המלכות.
 13 ענין עליית העולמות בשבת מבואר
 14 בהרחבה בתורת החסידות, וזה לשון
 15 אדמו"ר ה'צמח צדק' (דרך מצותיך,
 16 מצוות שביעית) בענין זה בשייכות
 17 להבדל בין עליית העולמות בשבת
 18 לעליית העולמות בשנת השמיטה:
 19 "הסוד הכמוס אשר גילה לנו הארז"ל
 20 והוא ענין עליות העולמות למקורם
 21 ששישה בחי' הם משך הירידה,
 22 והשביעית היא העולה הן בימים הן
 23 בשנים, לפי שכך הייתה סדר המשכות
 24 החיות ממנו יתברך בששת ימי
 25 בראשית וביום השביעי שבת וכמו
 26 שכתוב וירא אלוקים את כל אשר עשה
 27 והנה טוב מאד, ויכולו השמים והארץ
 28 וכל צבאם, פירוש שהוטב לו ית' מאד
 29 מה שויכולו השמים והארץ, פירוש
 30 ויכולו מלשון כלתה נפשי, כלומר
 31 שנעשו העולמות באופן שהם חזורים
 32 לעלות אחר-כך בכל ימי ההקף אשר
 33 קצב ה', ועולים בכלות הנפש למעלה
 34 לשורשם ומקורם והוטב לו יתברך זה
 35 מאד לפי שעלידי עליה זו הם
 36 מקבלים אור וחיות ממקור חיי החיים
 37 ברוך-הוא להשפיע אחר-כך בימי
 38 הירידה, וכך הם חזורים הלילה עד
 39 שלעתיד לבוא יהיה מנוחה לחיי העולמים. והנה לפי אופן העלייה כך הוא
 40 קדושת היום, כמו בשבת העלייה יותר גדולה לכן אסור בכל מלאכה
 41 מה-שאין-כן ביום-טוב והתר מלאכת אוכל נפש ובחול המועד אפילו מלאכת
 42 עבודה דבר האבר ובשביעית אינו אסור כי אם עבודת הקרקע..."
 43 וזהו ענין עשר נטיעות הקשורות עם השנה השביעית,
 44 כדברי המשנה שהובאו לעיל, הינו המשכת והתגלות העשר ספירות

ביאור בדרך אפשר

בספירת המלכות.

45
 46 וזהו גם מה שכתוב באברהם אבינו ויטע אשל בכאר שבע,
 47 ויטע אשל הוא ענין עשר נטיעות הנ"ל, כי אשל בפשטות
 48 הוא אילן (כפירוש האבן-עזרא ועוד פשטני המקרא),
 49 דקאי על זעיר-אנפין המידות
 50 העליונות (המכונות "פנים קטנות", כי
 51 יש בהן אור מועט ביחס לאור
 52 שבמוחין וביחס לאור שלמעלה
 53 מהספירות הנקרא "אריך אנפין", פנים
 54 ארוכות) דאצילות המידות של
 55 עולם האצילות שהוא בחינת
 56 צומח דאצילות⁸ כמו המידות
 57 שבנפש האדם שצומחות מקטנות
 58 לגדלות והתפעלות קטנה מתפתחת
 59 וצומחת להתלהבות גדולה, וכשם
 60 שהצומח גדל מהארץ כך המידות
 61 צומחות מהשכל, ועל-דרך-זה גם
 62 לענין התגלות המידות למעלה
 63 באלוקות שיש בהן צמיחה והן באות
 64 לידי גילוי המוחין העליונים והוא
 65 ה"אשל" של המידות דאצילות, אף
 66 שעיקרו המידות כולל כל העשר
 67 ספירות דאצילות, גם המוחין
 68 שהם המקור למידות עשר נטיעות
 69 [ומה שכתוב ויטע אשל
 70 לשון יחיד, ולא נזכר לענין זה
 71 המספר עשר הוא משום
 72 שאצילות הוא עולם
 73 האחדות, שבו כל הספירות בטלות
 74 לאלוקות שהיא המציאות היחידה ואין
 75 להם מציאות נפרדת כמבואר
 76 במאמר⁹, ו'באר שבע' המקום
 77 שבו אברהם אבינו נטע את האשל
 78 היא ספירת המלכות, והינו
 79 המשכת העשר ספירות לרדת
 80 ולבוא לידי גילוי בספירת
 81 המלכות.
 82 והנה נוסף על פירוש הפשוט
 83 הנ"ל ש"אשל" הוא אילן איתא¹⁰ מובא (והובא בפירוש רש"י)
 84 עוד ב' פירושים בפסוק זה. חד אמר אחד אמר ופירש ש"אשל"
 85 הוא פרדס שיש בו ריבוי פירות (כמפרש במאמר), וחד
 86 אמר ש"אשל" הוא פונדק לאכסניא בית מלון ובו כל מיני
 87 פירות. דלתפירוש שאשל הוא פרדס של עצים רבים, מבואר
 88 גם כן בפירושים שזהו ענין עשר נטיעות הנ"ל. אמנם

ויטע אשל בכאר שבע ויקרא שם בשם הוי' אֶל עולם

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בפירוש השני שהוא פונדק, מבוֹאָר בְּדַבּוּר־הַמַּתְחִיל במאמר
 2 חסידות (של אדמו"ר מהר"ש, אביו של הרבי הרש"ב בעל יום ההולדת)
 3 הפותח בפסוק **זֶה דְּשַׁנַּת תַּר"ל**¹¹ (שְׁהַמְאָמַר שֶׁל בַּעַל יוֹם
 4 הַהוֹלֵדוֹת' דְּשַׁנַּת תַּרמ"ח (שְׁנַדְפָּס גַּם כֵּן בַּסֵּפֶר הַנִּלְל¹² היינו
 5 ספר המאמרים תר"ל) מְיוֹסֵד מְבוֹסָס
 6 עָלָיו) **בְּבֵאוּר הָרְאִשִׁי**¹ פונדק, מְבוֹאָר בְּדַבּוּר־הַמַּתְחִיל זֶה דְּשַׁנַּת
 7 תִּיבוֹת¹³ אֶשְׁל, אֶכִּילָה שְׁתִּיָּה ² תַּר"ל¹¹ (שְׁהַמְאָמַר שֶׁל בַּעַל יוֹם הַהוֹלֵדוֹת' דְּשַׁנַּת
 8 לְוִיָּה, דִּישׁ בְּזָה ב' סוּגִים ³ תַּרמ"ח (שְׁנַדְפָּס גַּם כֵּן בַּסֵּפֶר הַנִּלְל¹²) מְיוֹסֵד
 9 שלושת העניינים הללו מתחלקים לשני
 10 סוגים שונים. סוג אֶחָד הוּא ⁴ עָלָיו) **בְּבֵאוּר הָרְאִשִׁי תִיבוֹת¹³ אֶשְׁל, אֶכִּילָה**
 11 **אֶכִּילָה וְשְׁתִּיָּה, שְׁהֵם עֲנִינִים** ⁵ שְׁתִּיָּה לְוִיָּה, דִּישׁ בְּזָה ב' סוּגִים. סוג אֶחָד הוּא
 12 **פְּנִימִיִּים** שְׁתִּיָּה, שְׁהֵם עֲנִינִים פְּנִימִיִּים. וְהַסּוּג ⁶ אֶכִּילָה וְשְׁתִּיָּה, שְׁהֵם עֲנִינִים
 13 ומשפיעים עליו השפעה פנימית.
 14 **וְהַסּוּג הַשְּׁנִי הוּא לְוִיָּה שְׁזָהוּ** ⁷ הַשְּׁנִי הוּא לְוִיָּה שְׁזָהוּ עֲנֵן מְקִיף, דָּגַם כְּשִׁוְיָצָא
 15 **עֲנֵן מְקִיף** שלא חודר באדם
 16 בפנימיות, **דָּגַם כְּשִׁוְיָצָא לַחוּץ,** ⁸ לַחוּץ, מְפַל־מְקוֹם הָרִי הוּא מְלִוָּה אוֹתוֹ בְּאוֹפֶן
 9 **שֶׁל מְקִיף, וְעַל דֶּרֶךְ מַה שְׁפָתוֹב¹⁴ הַנִּי' צִלְף גו',**
 10 **שְׁמְלִוָּה אוֹתוֹ וְשׁוֹמֵר עָלָיו.** וּבַעֲבוּרַת הָאָדָם, הַגָּה
 11 **אֶכִּילָה וְשְׁתִּיָּה הִיא עֲבוּרַת הַתּוֹרָה וּמִצּוֹת דִּהֵינּוּ**
 12 **עֲבוּרָה פְּנִימִית, וּלְוִיָּה הִיא הַעֲבוּרָה דְּמְקִיפִים**
 13 **כו'. וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף עוֹד בְּזָה, שְׁבִזָּה גּוֹפֵא יֵשׁ ב'**
 14 **אוֹפְנִים.** דְּלִפִּי אוֹפֶן אֶחָד, הַל' דְּתַבַּת אֶשְׁל הוּא
 15 **רֵאש־תַּבַּת לִינָה¹⁵, שְׁגַם שִׁדָּךְ לְפוֹנְדֵק וּבֵית**
 16 **שֶׁהוּא מְקִיף, אֶבֶל מְפַל־מְקוֹם הָרִי זֶה מְקִיף**
 17 **דְּבֵית. מַה־שְּׁאִינְכֵן לִפִּי הָאוֹפֶן דִּל' הוּא רֵאש־**
 18 **תַּבַּת לְוִיָּה, הָרִי זֶה מְקִיף דְּמְקִיף, בְּחִינַת הַנִּי' וְצִלְף,**
 19 **שְׁזָהוּ מְקִיף מְיוֹסֵד הַעֲבוּרָה דְּמְקִיפִים בְּשִׁבִיל**
 20 **הַעֲבוּרָה בַּחוּץ.**
 21 **וְהַגָּה בַּמְאָמַר דְּתַר"ן שְׁם מְסִים שִׁישׁ עוֹד דִּעָה**
 22 **בְּמִדְרַשׁ רַבָּה¹⁶ בְּעֵנֵן אֶשְׁל, עַל־פִּי מַה**
 23 **שְׁפָתוֹב בְּשִׁמוּאֵל א' קְרוֹב לְסוֹפוֹ¹⁷ וְשִׁאוּל יוֹשֵׁב**
 24 **בְּגִבְעָה תַחַת הָאֶשְׁל בְּרָמָה, דְּבְחִינַת בְּרָמָה קָאִי**
 25 **עַל 'עֲתִיק יוֹמִין', כְּמוֹ שְׁפָתוֹב¹⁸ רָמָה קְרָנִי**
 26 **(כְּמִבּוֹאָר בְּ'אוֹר הַתּוֹרָה¹⁹). וְעַל־פִּי־זָה יֵשׁ**
 27 **לְקִשְׁר זֶה גַם עִם סִיּוּם הַפְּתוּב וַיִּקְרָא שְׁם בְּשֵׁם**
 28 **הַנִּי' אֶל עוֹלָם. דִּהַגָּה אֵיתָא בְּגִמְרָא²⁰ דְּמַה**
 29 **שְׁפָתוֹב רָמָה קְרָנִי, קָאִי עַל מְלָכוּת דְּדוֹד שְׁהִיא**
 30 **מְלָכוּת נְצַחִית מְשׁוּם שְׁנַמְשַׁח בְּקֶרֶן. וְזָהוּ גַם**
 31 **אוֹפְנִים שׁוֹנִים. דְּלִפִּי אוֹפֶן**
 32 **אֶחָד, הַל' דְּתַבַּת אֶשְׁל הוּא רֵאש־תַּבַּת לִינָה¹⁵, שְׁגַם שִׁדָּךְ בְּקֶרֶן**

- 43 לְפוֹנְדֵק וּבֵית שֵׁהם מְקוֹמוֹת הַלִּינָה שֶׁל הָאָדָם שְׁהוּא מְקִיף וּדְבַר
 44 חִיצוֹנִי בִּיחַס לְאָדָם עֲצֵמוּ וְלֹא לְאֶכִּילָה וְשִׁתִּיָּה שֵׁהם עֲנִינֵי פְּנִימִי (תּוֹרָה)
 45 (ומצוות), אֶבֶל מְפַל־מְקוֹם הָרִי זֶה מְקִיף דְּבֵית. מַה־שְּׁאִינְכֵן
 46 לִפִּי הָאוֹפֶן דִּל' הוּא רֵאש־תַּבַּת לְוִיָּה, הָרִי זֶה מְקִיף
 47 דְּמְקִיף, הֵינּוּ מְקִיף רַחוּק וְנַעֲלָה
 48 עוֹד יוֹתֵר מֵאִשֶׁר בֵּית וּפּוֹנְדֵק שֵׁהם
 49 מְקִיף קְרוֹב יַחֲסִית, וְהַמְקִיף שְׁנַרְמֵז
 50 בְּעִנְיַן הַלּוּוּיָה הוּא בְּחִינַת הַנִּי'
 51 צִלְף, הַלּוּוּיָה וְהַשְּׁמִירָה הַמִּיּוּחַד
 52 מִלְּמַעֲלָה שֶׁהָאָדָם מְקַבֵּל כְּשֶׁהוּא מַחוּץ
 53 לְבֵיתוֹ שְׁזָהוּ מְקִיף מְיוֹסֵד וְנִתְיַנֵּת
 54 כּוֹחַ מְמַקּוֹר נַעֲלָה יוֹתֵר שְׁצָרִיכִים
 55 בְּשִׁבִיל הַעֲבוּרָה בַּחוּץ שֶׁהִיא
 56 עֲבוּדָה קְשָׁה יוֹתֵר מֵאִשֶׁר הַעֲבוּדָה
 57 בְּפָנִים וְלִכְּן דּוֹרֶשֶׁת תּוֹסֶפֶת נִתְיַנֵּת כּוֹחַ.
 58 וְהַגָּה בַּמְאָמַר דְּתַר"ן שְׁם
 59 מְסִים הַרְבִּי הַרְשִׁ"ב שִׁישׁ עוֹד
 60 דִּעָה בְּמִדְרַשׁ רַבָּה¹⁶ בְּעֵנֵן
 61 אֶשְׁל, עַל־פִּי מַה שְׁפָתוֹב
 62 בְּשִׁמוּאֵל א' קְרוֹב לְסוֹפוֹ¹⁷
 63 וְשִׁאוּל יוֹשֵׁב בְּגִבְעָה תַחַת
 64 הָאֶשְׁל בְּרָמָה, כְּלוֹמֵר בְּמְקוֹם גְּבוּה
 65 דְּבְחִינַת בְּרָמָה קָאִי מְכוּן עַל
 66 'עֲתִיק יוֹמִין', עֲנִינֵי נַעֲלָה
 67 בְּאַלּוּקוֹת שְׁנַקְרָאֵת כֵּךְ עַל שֵׁם שֶׁהוּא
 68 נַעֲתַק וּנְבַדֵּל מִיּוֹם וַיְגִילּוּ וְהוּא בְּחִינָה
 69 ב'כַּתַּר עֲלִיּוֹן שְׁלִמְעֵלָה מַה־סְפִירוֹת
 70 כְּמוֹ שְׁפָתוֹב¹⁸ רָמָה הַתַּעֲלָה
 71 וְהַתְנַשֵּׂא קְרָנִי (כְּמִבּוֹאָר בְּ'אוֹר
 72 הַתּוֹרָה¹⁹) הָרִי שֶׁהַבִּיטוּי 'רַמָּה'
 73 מוֹרָה עַל גְּבוּהוֹת וְעִנְיַן נַעֲלָה.
 74 וְעַל־פִּי־זָה לִפִּי הַבִּיאוֹר הוּזָה
 75 ב'אש"ל שֶׁהַכוּוֹנָה לְאֶשֶׁל בְּרַמָּה, כְּמוֹ
 76 'רַמָּה קְרָנִי' יֵשׁ לְקִשְׁר זֶה גַם
 77 עִם סִיּוּם הַפְּתוּב 'וִיטַע אֶשֶׁל'
 78 וַיִּקְרָא שְׁם אַבְרָהָם בְּאֶשֶׁל שְׁנַטַע
 79 בְּשֵׁם הַנִּי' אֶל עוֹלָם. דִּהַגָּה
 80 אֵיתָא מוֹבָא בְּגִמְרָא²⁰ דְּמַה
 81 שְׁפָתוֹב רָמָה קְרָנִי, קָאִי מְכוּן
 82 עַל מְלָכוּת דְּדוֹד שְׁהִיא מְלָכוּת
 83 נְצַחִית מְשׁוּם שְׁנַמְשַׁח בְּשִׁמְן
 84 בַּסֵּפֶר שְׁמוּאֵל. וְזָהוּ

(11) סה"מ תר"ל ע' טז ואילך. (12) ע"מ קצה. (13) מדרש תהלים מזמור קי. פרש"י כתובות ח, ב. (14) תהלים קכא, ה. (15) ראה לקו"ש חט"ו ס"ע 501. ושי"נ. (16) ב"ר שם. (17) כב, ו. (18) שמואל א ב, א. (19) שם תשד, ב. (20) כריתות ו, א. הובא באוה"ת שם.

ש"פ וירא, כ"ף מרחשון, ה'תשמ"ז

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ענין הנצחיות הוא גם ענין ויקרא שם בשם הוי' א-ל עולם,
 2 כמבואר בדבור-המתחיל הנ"ל דת"ר"ל שם²¹, דנוסף לענין
 3 א-ל עולם כפשוטו, שאברהם אבינו קרא ופרסם את שם ה' האלוקים
 4 של העולם ונוסף להפירוש על-פי חסידות א-ל עולם ולא א-ל
 5 העולם שאלקות ועולם כולא
 6 חד, כלומר, "א-ל העולם" פירושו
 7 שיש מציאות נפרדת של העולם,
 8 והקדוש ברוך הוא הא-ל של העולם,
 9 ואילו "אל-עולם" פירושו שהעולם
 10 בטל לאלוקות לגמרי ואין לעולם שום
 11 מציאות עצמאית נפרדת משלו, עד
 12 שהא-ל והעולם כולם אחד, ובאופן
 13 דאין עוד מלבדו, היינו שאין
 14 שום מציאות מלבד הקדוש ברוך הוא
 15 הרי יש עוד פירוש בנה"א-ל
 16 עולם, דיש לומר דמה שכתוב
 17 א-ל עולם הוא לשון נצחיות,
 18 ומשמעו הא-ל הנצחי שקיים לעולם,
 19 דזהו גם ענין מלכות נצחית
 20 דדוד שאין לה הפסק והיא נמשכת
 21 לעולם.
 22 וזהו וישע אשל בכאר שבע
 23 ויקרא שם בשם הוי' א-ל
 24 עולם, דעל-ידי העבודה בכל
- 1 ענין ויקרא שם בשם הוי' א-ל עולם, כמבואר
 2 בדבור-המתחיל הנ"ל דת"ר"ל שם²¹, דנוסף
 3 לענין א-ל עולם כפשוטו, ונוסף להפירוש א-ל
 4 עולם ולא א-ל העולם שאלקות ועולם כולא
 5 חד, ובאופן דאין עוד מלבדו, הרי יש עוד
 6 פירוש בנה, דיש לומר דמה שכתוב עולם הוא
 7 לשון נצחיות, דזהו ענין מלכות נצחית דדוד.
 8 וזהו וישע אשל בכאר שבע ויקרא שם בשם
 9 הוי' א-ל עולם, דעל-ידי העבודה בכל
 10 הענינים הנ"ל דתורה ומצות ומקיפים וכו',
 11 באים בקרוב ממש לשלמות קיום המצות
 12 שיהיה כמצות רצונה, והקיצו ורננו שוכני
 13 עפר²² ובעל יום ההולדת בתוכם, ונשיא
 14 דורנו באבות, ואין קורין אבות
 15 אלא לשלשה²³, אברהם (שבו
 16 מדבר הפסוק "וישע אשל"), יצחק
 17 ויעקב בגאולה האמתית
 18 והשלמה במהרה בימינו
 19 ממש על-ידי דוד מלכא
 20 משיחא מלך המשיח.

(21 בסופו – ע' יט. 22 ישע' כו, יט. 23 ברכות טז, ב.

אגרות קודש

ב"ה, ט' מ"ח, תשי"ט

ברוקלין.

האברך יצחק צבי שי

שלום וברכה!

בזמנו נתקבל מכתבו ר"פ מפעולותיו, וכן ע"ד הפגישה עם האברך... שי, ואין הזמן דחודש תשרי גרמא לענות על מכתבים כהנ"ל בפרטיות, ובודאי מאז נתוסף בכמה מהענינים אודותם כותב ויכתוב בזה. וכל המפרט בכגון דא ה"ז משובח,

ויהי רצון, שכיון שבאים הננו מחדש השביעי המושבע בכל טוב וחדש הכללי לכל השנה, הנח גם בפעולות האמורות, שבודאי ימשיכו בהן במשך כל השנה, תורגש ההתעוררות דחדש הכללי האמור, התעוררות המביאה לידי פועל, והוספה בהפעולות הן בכמות והן באיכות וגם בהפועלים בהם, הן בכמות (שבזה נכלל גם המשכת עוד אברכים לפעולות אלו) והן באיכות, וגודל השכר הרי מבואר בכמה וכמה מקומות.

בברכה לבשו"ט בכל האמור,

מ. שניאורסאהן

בס"ד. משיחת שבת פרשת וירא, ט"ו מרחשון ה'תנש"א.

תרגום מאידית

21 גובר⁶, יום שכולל בתוכו את העבודה במשך כל
22 השנה כולה ובמשך כל ימי חייו⁵ [ובפרט שזה
23 אירע כאשר הרבי נשמתו-עדן נכנס אל ה'צמח
24 צדק' לקבל ברכה בשייכות ליום הולדתו] - מסתבר
25 לומר, שסיפור זה קשור, ומבטא נקודה בעבודה
26 הכללית של כ"ק אדמו"ר נשמתו-עדן, ובמיוחד -
27 כשנעשה נשיא הדור⁷.

28 ונוסף לזה: להיותו סיפור של נשיא הדור, אשר
29 "הנשיא הוא הכל"⁸, ובפרט שהסיפור סופר ונדפס
30 לדורות⁹ - מובן, שיכולים וצריכים ללמוד ממנו
31 הוראה כללית בנוגע לעבודתו של כל יהודי¹⁰, החל
32 - מאותו דור, ועל-ידי בנו יחידו ממלא מקומו,
33 כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (אשר סיפר זאת) -
34 הרי זה נמשך לכל בני ישראל דאותו הדור, וכך
35 נמשך עד סוף כל הדורות.

36 ועוד: בשנה זו מתוסף ענין מיוחד, שעברו ק"ל
37 שנה מיום ההולדת (כתר"א-תנש"א). והיות שכל
38 דבר הוא בהשגחה פרטית, צריכים ללמוד גם מזה
39 לימוד והוראה בקשר עם כללות ענין יום ההולדת
40 של כ"ק אדמו"ר נשמתו-עדן.

41 **ב. וביאור הענין:**
42 **בו בזמן שכל נשיאי ישראל ונשיאי חב"ד**
43 **משתווים בכך שכל אחד מהם הוא נשיא, "מאור**

1 א. בקשר עם פרשת וירא וכ"ף מרחשון, יום
2 הולדת כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נשמתו-עדן¹ -
3 שמתברך מיום השבת הזה² - ידוע הסיפור שסיפר
4 כ"ק מו"ח אדמו"ר³ (וציוה להדפיסו) אודות אביו,
5 בעל 'יום ההולדת':

6 כאשר היה הרבי נשמתו-עדן ילד (בן ארבע או
7 חמש שנים) נכנס אל סבו כ"ק אדמו"ר ה'צמח
8 צדק' (כדי לקבל את ברכתו בשייכות עם יום
9 הולדתו)⁴, ובכניסתו החל לבכות, באמרו: שלמד
10 בחדר 'וירא אליו ה'", והוא בוכה על כך שהקב"ה
11 נגלה לאברהם אבינו, ואילו אלינו (אלי) הוא
12 מתגלה!?

13 השיב לו ה'צמח צדק': כשיהודי צדיק, בן
14 תשעים ותשע שנים, מחליט שעליו למול את
15 עצמו, מגיע לו ("איז ער ווערט") שהקב"ה יתגלה
16 אליו.

17 מכיון שסיפור זה קשור וסופר (על-ידי כ"ק
18 מו"ח אדמו"ר) בקשר עם יום ההולדת של הרבי
19 נשמתו-עדן, שהוא יום כללי בחייו (במכלל-שכן
20 מיום הולדתו של כל אדם⁵), יום שבו "מזלו

1) כ' חשון תרכ"א - שנת כתר"א כלשון הצ"צ ("היום יום כ' חשון). וראה קונטרס "חנוך לנער" בהקדמה (ע' 8) דברי הצ"צ בעת קריאת שם בעל יום ההולדת: "נולד כ' חשון תרכ"א, שיש בזה שני כפיי", שהוא רומז לכתרא עילאה". וראה לקמן ס"ו.

2) שבת מיני' מתברכין כולהו יומין* (זח"ב סג, ב. פח, א). ובשנה זו הוא גם יום חמשה עשה בחודש, אשר בו "קיימא סיהרא - כל עניני החודש - באשלמותא" (זח"א קנ, רע"א. ח"ב פה, א. רטו, א. רכה, סע"ב. שמו"ר פט"ו, כו. ועוד), ועאכו"כ ענינים הקשורים עם ישראל הדומין ומונין ללבנה (סוכה כט, א. ב"ר פ"ו, ג. זח"א רלו, ב), ועאכו"כ בקשר עם נשיא בישראל, שהנשיא הוא הכל (פירש"י חוקת כא, כא).

3) ולהעיר שההכנות להולדת כ"ק אדמו"ר התחילו עוד קודם כ"ף מרחשון - ראה בארוכה חנוך לנער ע' 6 ואילך.

4) ש"פ וירא, כ"ף מרחשון תרצ"ג. נדפס (בקיצור) ב"היום יום ט' חשון. וראה לקו"ש ח"א פ' וירא. ח"ה כ' מרחשון. שם ע' 321. חט"ו וירא - כ' מרחשון. ח"כ וירא. ועוד.

5) ולהעיר שקביעות כ' חשון בשנת תרכ"ו (בהיות אדמו"ר בן חמש שנים) היתה ביום חמישי בשבוע, כמו בקביעות שנה זו.

6) ראה בארוכה ספר השיחות תשמ"ח ח"ב ע' 398 ואילך. וש"נ.

* ולהעיר שגם יום ההולדת בשנת כתר"א ה' ביום שני בשבוע (חנוך לנער ע' 7). שמתברך מש"פ וירא.

6) ראה ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח, ובקרבן העדה. וראה סה"ש שם ע' 440 ואילך.

7) דאף שהסיפור אירע בהיותו ילד קטן, הרי "בוצין בוצין מקטפי' ידיע" (ברכות מח, רע"א). וכידוע כמה סיפורי צדיקים ונשיאי ישראל, שגם בקטנותם היו נראים כו"כ ענינים נעלים המורים על גדלותם, וכפי שנתגלה (לכולם) לאחרי שנתגדלו [ע"ד שנאמר גבי משה בזמן הולדתו (שמות ב, ב) - "ותרא אותו כי טוב הוא", ורחז"ל "נתמלא הבית כולו אור" (סוטה יב, א)]. ובנוגע לרבותינו נשיאינו, וכמודגש בנדו"ד בדברי הצ"צ בקשר עם הולדת אדמו"ר ע"כ חשון בשנת כתר"א, שזה רומז לכתרא עילאה, המורה על הכרתו בכתר הנשיאות - כפי שנתגלה לאחרי זמן.

8) פירש"י חוקת כא, כא.

9) כפתגם הצ"צ שדבר שבדפוס הוא לדורות (אגרות קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ב ע' שפב).

10) במכ"ש וק"ו מזה שצ"ל לימוד והוראה מכל דבר אשר רואים או שומעים, כתורת הכעש"ט (כתר שם טוב הוצאת קה"ת) סקכ"ז ואילך. וש"נ.

35 של כל נשיאי חב"ד, החל מהנשיא הראשון,
36 אדמו"ר הזקן (מייסד תורת חסידות חב"ד, שהוא
37 היסוד - וכולל - את כל חסידות חב"ד¹⁷), ועל-
38 אחת-כמה-יזכמה אצל אדמו"ר האמצעי שביאר
39 חסידות באופן¹⁸ ד"רחובות הנהר"¹⁹ דבינה
40 (בהרחבה יתירה מכפי שהוא מצד נקודת החכמה),
41 ועל-דרך-זה בתורת החסידות של הנשיאים
42 שלאחריהם - אבל בזה גופא רואים איך שמאמרי
43 החסידות של כ"ק אדמו"ר נ"ע מצויינים בכך ששם
44 ישנה הדגשה עיקרית שהלימוד יהיה באופן שמביא
45 למסקנא והלכה עד בלימוד למעשה בפועל²⁰, יותר
46 בגלוי מכפי שזה במאמרי החסידות של שאר
47 הנשיאים (ולאידך - אצל כל אחד מהם היה בעיקר
48 ובהדגשה ענין אחר²¹).

49 וכידוע פתגם חסידים הראשונים²², שכ"ק
50 אדמו"ר נ"ע הוא "הרמב"ם דתורת החסידות", כיון
51 שהענינים במאמרי החסידות שלו, הם "הלכה
52 קבועה ומסודרה בהסבר של הענין, דבר דבר על
53 אופןו"²², עד שיכולים ללמוד מזה "הלכה"
54 (בפנימיות התורה) עד בעבודה בפועל.

55 שזהו על-דרך החידוש של הרמב"ם (לגבי
56 גדולי ישראל המחברים לפניו ולאחריו), וכפי
57 שהרמב"ם כותב בהקדמתו לספרו "משנה תורה":
58 "וראיתי לחבר דברים המתבררים כו' בלשון ברורה
59 ודרך קצרה עד שתהא תורה שבעל-פה סדורה בפי
60 הכל כו' עד שיהיו כל הדינים גלויין כו' בדין כל
61 מצוה ומצוה ובדין כל הדברים שתיקנו חכמים
62 ונביאים כו', חיבור זה מקבץ לתורה שבעל-פה

1 הגדול", הרי יש לכל נשיא ענינים מיוחדים
2 הנמצאים אצלו בהדגשה מיוחדת, שבהם הוא
3 (בגלוי) מיוחד ומחולק משאר הנשיאים.

4 - ואף-על-פי שאין אתנו יודע עד מה להכנס
5 ולחלק בין "מאור הגדול" אחד לשני [ובפרט
6 נשיאי חב"ד, שבחב"ד צריכים העמקה יתירה
7 בחכמה-בינה-ודעת לפני שבאים להחלטה וכו'] -
8 אבל רואים בגלוי דברים מסויימים בולטים אצל
9 כל נשיא הנמצאים אצלו בהדגשה יתירה; וכמדובר
10 כמה פעמים, שמותר וכדאי להתעכב על כך
11 כשיכולה לבוא מזה הוספה ביראת שמים והוראה
12 בעבודת ה'¹¹.

13 המעלה והחידוש דחסידות חב"ד בכלל - של
14 כל נשיאי חב"ד - הוא בהלבשת פנימיות התורה
15 בשכל והבנה והשגה (חכמה בינה דעת), באופן
16 ד"יתפרנסון מיניה"¹², שכולם יוכלו להבין עם
17 שכלם האנושי (עד בשכל דנפש הבהמית), באופן
18 שאלקות יהיה מונח אצלו ויהיה ענין מוחשי,
19 ובאופן - שמזה ("דע את אלקי אביך"¹³) תבוא
20 הוספה בעבודת ה' בפועל ("ועבדהו בלב שלם"¹³),
21 כידוע שמדענת נולדות המדות, "הדעת הוא קיום
22 המדות וחיותן והוא כולל חסד וגבורה, פירוש
23 אהבה וענפיה ויראה וענפיה"¹⁴, אשר הנן השרש
24 דכל תרי"ג מצוות (אהבה - השרש דרמ"ח מצוות-
25 עשה, ויראה - השרש דשס"ה מצוות לא-תעשה)¹⁵.

26 בזה גופא רואים באופן בולט הדגשה מיוחדת
27 בתורת החסידות דבעל יום ההולדת, כ"ק אדמו"ר
28 נ"ע - שעניני החסידות במאמרו הנם בביאור יותר
29 רחב ובהבנה והשגה שכלית יותר, מכפי שהם
30 (בגלוי) במאמרי רבותינו נשיאינו שקדמו¹⁶, עד
31 שמביא את הענינים במסקנא, באופן שיכולים
32 ללמוד מזה בקלות לימוד בנוגע לעבודת ה'
33 במעשה בפועל.

34 - מובן ופשוט שכן הוא גם בתורת החסידות

17 ובפרט ספר התניא שלו "תורה שבכתב של תורת החסידות" (ראה בארוכה מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר - נדפס בקיצורים והערות לתניא ע' רכג ואילך), שעליו מיוסד והוא כולל כל הפירושים וביאורים בתורת החסידות, ע"ד תושב"כ שהוא היסוד וכולל גם כל תושבע"פ (פירושה), "ליכא מידי דלא רמיזי באורייתא" (ראה זח"ג רכא, א). וראה גם לקו"ש ח"כ ע' 183 ואילך. חכ"א ע' 449.

18 ראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 129 ואילך. ח"י ע' 99. חכ"ה ע' 162 ואילך. ע' 349 ואילך.

19 ראה זח"ג קמב, א. אגה"ק סו"ס טו. לקו"ת ר"פ ראה. שה"ש לט א ואילך. מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"ב בתחלתו. ועוד.

20 משא"כ ב"רחובות הנהר" דמאמרי אדמו"ר האמצעי עיקר ההדגשה הוא הרחבת הביאור ושקו"ט, ולא כ"כ "הלכה", המסקנא והלימוד בנוגע למעשה בפועל.

21 לדוגמא באדה"ז - עשיית בעלי תשובה (ראה לקו"ד תשנה, א ואילך), וכן בכל נשיא היו ענינים המיוחדים אליו.

ואכ"מ.

11 עדמ"ש בקונטרס עץ החיים ע' 88. אגרות קודש כ"ק אדנ"ע ח"ב ע' תשכ. וראה ס' השיחות תש"ב ס"ע 83 ואילך.

12 ל' התקו"ז ת"ו בסופו. וראה מקדש מלך בהקדמתו לספרו. כסא מלך לתקו"ז שם. ועוד.

13 דה"א כח, ט. וראה תניא קו"א ד"ה להבין מ"ש בפע"ח (קנו, ב).

14 תניא ספ"ג.

15 שם רפ"ד.

16 ראה גם לקו"ש חכ"ה ע' 314. חכ"ז ע' 27.

28 שלו - המשך תרס"ו²⁷ והמשך תער"ב²⁸, שמבארים
29 את היסודות ועיקרי תורת החסידות באריכות
30 הסברה והבנה והשגה (דחכמה-בינה-דעת)²⁹,
31 ובאופן ד"דברים המתבררים כו", שיכולים להסיק
32 מהם מסקנות בסוגיות בחסידות [ובפרט על-פי
33 הקיצורים שישנם בסוף כל פרק³⁰ (מחלק גדול³¹
34 (מ)המשך תער"ב³², שקיצור מביא את המסקנא
35 דתוכן הביאור בפרק], עד - בלימוד המביא לידי
36 מעשה בעבודת ה' בפועל.

37 ג. החידוש והמעלה דכ"ק אדמו"ר נ"ע מודגש
38 גם בכך שייסד את ישיבת תומכי תמימים³³:
39 החידוש דישיבה זו הוא, שנקבע באופן של
40 קביעות והתיישבות (ישיבה)³⁴, סדר הלימוד
41 בישיבה דלימוד הנגלה ולימוד החסידות, וכפי שהם
42 תורה אחת: בנגלה תתגלה חסידות, וחסידות ילמדו
43 ויבינו כפי שמבינים ענין בנגלה³⁵.

1 כולה כו', לפיכך קראתי שם חיבור זה משנה תורה
2 לפי שאדם קורא בתורה שבכתב תחלה ואחר-כך
3 קורא בזה ויודע ממנו תורה שבעל-פה כולה".
4 ובפשטות: ספר הרמב"ם הוא ספר של הלכות
5 ("הלכות הלכות"), שמבהיר את ההלכה ודין תורה
6 בכל ענין וענין, באופן שיכולים לדעת בקלות איך
7 צריכים לנהוג במעשה בפועל (מה-שאי-כן
8 בחיבורים שלפני הרמב"ם, "ואין צריך לומר
9 הגמרא עצמה כו' צריכין דעת רחבה ונפש חכמה
10 וזמן ארוך ואחר-כך יודע מהם הדרך הנכונה
11 בדברים האסורים ומותרים ושאר דיני התורה היאך
12 הוא")²³.

13 שזוהי השלימות והתכלית דלימוד התורה בכלל
14 - תלמוד גדול שמביא לידי מעשה²⁴, כיון שעל-ידי
15 המעשה מתגלה האמת דתורה במוחש, בעשיה
16 בפועל.

17 ועל-דרך-זה מובן גם בנוגע לכ"ק אדמו"ר נ"ע,
18 "הרמב"ם דתורת החסידות" - שהחידוש והמעלה
19 שלו בתורת החסידות היא בדוגמת החידוש של
20 הרמב"ם בתורת הנגלה - שבמאמרי החסידות שלו
21 מתבטאת תורת החסידות "בדברים המתבררים,
22 בלשון ברורה .. דברים קרובים נכונים כו", עד
23 שיכולים ללמוד מזה בקלות את המסקנא²⁵ והלכה
24 עד בעבודה בפועל - השלימות והתכלית דכל
25 הלימוד כולו,

26 וכפי שרואים בגלוי במאמרים דבעל יום
27 ההולדת²⁶, ובמיוחד - בהמשכי החסידות הידועים

(27 ראה לקו"ד שם ש, א (ושם: "משנת תרס"ו מתחילה תקופה חדשה בהתרחבות תורת החסידות"). לקו"ש ח"ו ע' 209.
(28 ראה לקו"ד שם שה, א (וראה שם ש, ב ואילך): מיט דעם מאמר בשעה שהקדימו (תער"ב) הויבט זיך א נייע תקופה אין התרחבות החסידות, און די אלע טיפסטע ענינים פון חסידות ווערט ברייט ארוםגעדרעט, ווי גאר געוויינלעכע מוחשדיקע זאכן.

(29 שכללות ענין של המשך חסידות הוא חידוש ודבר בלתי רגיל (גם בתורת החסידות עצמה), כי רוב מאמרי חסידות של רבותינו נשיאינו נאמרו ונכתבו כמאמרים יחידים בפ"ע. וכללות הענין של "המשך מאמרים" נתחדש בעיקר ע"י אדמו"ר מהר"ש* (בהמשך והחרים - תרל"א; מים רבים תרל"ו, ועוד), ובאריכות גדולה יותר ובביאור עיקרי תורת החסידות - ע"י אדני"ע בהמשך תרס"ו והמשך תער"ב (ראה הערות הקודמות) ועוד.

(30 אף שהקיצורים (וחלוקת הפרקים) נכתבו (בקונטרס) בפ"ע ולאחרי זמן כתיבת ההמשך עצמו וכתיבת התחלת וסיום כל מאמר (ראה ב"פתח דבר" להמשך תער"ב), לאחרי אמירת המאמרים וחלוקת ההמשך למאמרים, כנראה בכתי"ק אדני"ע (פאקסימיליא ממנו נדפס בהמשך תער"ב ח"א בתחלתו).

(31 משא"כ לאחרי ד"ה זה יתנו העת"ר (פרק תכ"א) נחלק ההמשך רק למאמרים ולא לפרקים וקיצורים. וחלק ג' של ההמשך - חלק שלא נאמר - לא נחלק למאמרים.

(32 ועד"ז הוא בהמשך תרס"ו, שכל מאמר מתחיל עם "ילהק"ת משנת"ל" (וכיו"ב), ומבאר בקיצור הנתבאר במאמר(ים) שלפנ"ו. וכן הוא בהמשך תער"ב בכל מאמר (גם לאחרי שלא נחלקו המאמרים לפרקים עם הקיצורים, כבהערה הקודמת).

(33 ט"ו אלול תרנ"ז.
(34 ראה לקו"ש חכ"ט ע' 283 ואילך.

(35 ראה בארוכה שיחת כ"ק אדני"ע שמח"ת תרנ"ט (בשעת

(* גם אדה"ו אמר כמה דרושים בהמשך אחד (כנראה בכמה כת"י מעתיקים). אבל בדפוס חזיקו הדרושים ונדפסו במקומות שונים. לא בתור המשך אחד. ולהעיר, שבכ"מ בלקו"ת יש דרוש. ובהמשך לזה - ביאור לדרוש זה, ולפעמים ביאור ותוס' ביאור.

(22 לקו"ד ח"ב קצו, א - בשם הרשב"ץ.

(23 וזהו מהטעמים על ההשתדלות גדולה בלימוד שיעור יומי בספר הרמב"ם, מה טוב - ג' פרקים ליום, ועכ"פ - פרק אחד ליום, או ספר המצוות להרמב"ם, כמדובר כמ"פ בארוכה (לקו"ש חכ"ו ע' 229 ואילך. ועוד).

(24 קידושין מ, ב. וש"נ.

(25 ראה ס' השיחות תש"א ע' 160, שאדני"ע נקרא בשם זקני החסידים בתואר "דער חובת הלבבות פון תורת און עבודת החסידות", שהחידוש בחוה"ל הוא שבכל השערים - "הן אין די צוגענגליכע פארשטאנדליכע שערים, און הן אין די שווער פארשטאנדליכע צוליב זייער טיפע חקירה - איז אומעטום דא א בחינה, דאס איז א ראי' מוכחת, וואס מאכט קלאר דעם אינהאלט". וכמו"כ הי' אצל אדני"ע, שהי' "בעל בחינה", "יעדער זאך וואס ער האט געזאגט, הן אין זיינע חסידות תורה און הן אין עבודת הכלל, האט ער דאס פעסט ארויסגעזאגט, נאכדעם ווי די זאך איז ביי אים געווען קלאר דורך א געוויסער בחינה".

(26 סדר השתלשלות התרחבות תורת החסידות במאמרי אדני"ע - ראה בארוכה לקו"ד שם רצה, סע"ב ואילך.

35 המעמידים תלמידי התמימים, על שם שלומדים
 36 תורה ומתנהגים בהתאם להרצון והכוונה דמייסד
 37 הישיבה, על-ידי הפצת המענינות חוצה,
 38 והכח על זה בא במיוחד משם הישיבה "תומכי
 39 תמימים", שניתן על-ידי מייסד הישיבה ב'שמחת
 40 תורה' תרנ"ט⁴¹, בקשר עם אמירת הפיוט בהקפה
 41 שביעית "תומך תמימים הושיעה נא", שישנו על
 42 זה הכח ד"תומך תמימים הושיעה נא", שישנו הכח
 43 ד"תומך תמימים" שיהיה "הושיעה נא" בכל
 44 הענינים, כולל ובמיוחד במילוי הכוונה דהתייסדות
 45 הישיבה החל מלימוד תורה תמימה, נגלה
 46 וחסידות, עד (כסיום האמירה בהקפה שביעית) -
 47 "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", שזה נמשך
 48 בעולמות בריאה-יצירה-עשיה⁴², בעבודה בפועל,
 49 עד במעשה בפועל, בעולם העשיה הגשמית.
 50 ד. על-פי הנ"ל יש לומר הקשר עם הבכיה
 51 דבעל יום ההולדת על כך שהקב"ה לא נגלה אליו
 52 (אלינו), כפי שנגלה אל אברהם אבינו:
 53 בכייתו של כ"ק אדמו"ר נ"ע מורה על
 54 השתקקותו - עוד כילד קטן - לראות אלקות
 55 במוחש, בעיני בשר. ויש לומר שהיות שכ"ק אדמו"ר
 56 נ"ע סיפר את הסיפור (כפי שנמסר על-ידי כ"ק מו"ח
 57 אדמו"ר), ובפרט שזה אירע בסמיכות ובקשר עם יום
 58 ההולדת שלו (יום כללי בחייו) - הרי מובן, שהיתה
 59 זו הכנה והקדמה, והנחת יסוד לעבודתו בכל ימי
 60 חייו - לגלות אלקות במוחש כאן למטה. כפי שזה
 61 נפעל אחר-כך על-ידי עבודתו בגילוי תורת החסידות
 62 והתייסדות ישיבת תומכי תמימים.
 63 והביאור בזה:

64 גילוי אלקות (למטה) הוא ב(ועל-ידי)תורה -
 65 דבר ה', חכמתו ורצונו של הקב"ה, ואורייתא
 66 וקודשא-בריך-הוא כולא חד⁴³, כמאמר חכמינו
 67 ז"ל⁴⁴ "אנא נפשי כתבית יהבית", הקב"ה הכניס
 68 את עצמו בתורתו.

69 וכפי שהיה בגלוי בזמן מתן-תורה, שהקב"ה
 70 התגלה (באופן של ראייה) על-ידי ובתורה - "אתה

1 על-ידי לימוד הנגלה והחסידות בישיבה, באופן
 2 של דיבוק חברים, לפול התלמידים כו"³⁶ -
 3 מלבנים ומבררים את הסוגיא שלומדים - בנגלה
 4 ובחסידות - עד שמתבהרת לכל פרטיה³⁷, ומגיעים
 5 למסקנת הדבר, עד - בעבודה במעשה בפועל, הן
 6 בנוגע לעצמו והן בנוגע לזולת,
 7 ובכללות - העבודה ד"יפוצו מעיינותיך חוצה",
 8 החל מהפצת המעיינות דפנימיות התורה ב"חוצה"
 9 שבתורה (נגלה דתורה), באופן שנעשים בגלוי
 10 תורה אחת, תורה תמימה³⁸, וגם ב"חוצה" שבעצמו
 11 (הגוף ונפש הבהמית כו'), עד ב"חוצה" שבעולם,
 12 וכפי שאמר כ"ק אדמו"ר נ"ע, שעל-ידי
 13 התייסדות הישיבה נשלמת הכוונה דרבתינו
 14 נשיאינו ביפוצו מעיינותיך חוצה, על-ידי העמדת
 15 תלמידים שהם "נרות להאיר", וממלאים את
 16 תפקידם כ"תמימים", כמבואר במיוחד בשיחה
 17 הידועה שלו לתלמידי הישיבה בענין ודיבור-
 18 המתחיל "כל היוצא למלחמת בית דוד"³⁹.
 19 מזה רואים בהדגשה יתירה, איך שעל-ידי
 20 התייסדות ישיבת תומכי תמימים על-ידי בעל יום
 21 ההולדת - מתווספת שלימות בפעולה שאלקות
 22 יהיה ענין מוחשי על-ידי לימוד החסידות עד
 23 באופן דלימוד המביא לידי מעשה, החל מהמעשה
 24 ד"והעמידו תלמידים הרבה"⁴⁰ על-ידי התייסדות
 25 הישיבה, ובאופן (כהכוונה בייסוד הישיבה) שהולך
 26 ומתפשט, סניפי הישיבה בכמה מקומות, וכפי
 27 שהיה בפועל עוד בזמנו של מייסד הישיבה,
 28 ואחר-כך עוד יותר - על-ידי בנו ממלא מקומו,
 29 ה'מנהל פועל' דהישיבה, עד שמרכז הישיבה
 30 הועתק לחצי כדור התחתון, והתייסדו ומתייסדים
 31 (על-ידי תלמידי התמימים, בכח מייסד הישיבה
 32 וה'מנהל פועל') באופן שהולך ומתפשט סניפי
 33 הישיבה בכל קצוי תבל (הנקראים בשם "ישיבת
 34 תומכי תמימים", או "אחי תמימים" וכיוצא בזה),

הקפות) - נדפסה בסה"מ תרנ"ט ע' רכו. אגרות קודש אדמו"ר
 מוהרי"צ ח"י ע' ד. שסת. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 314.

(36 ראה אבות פ"ו מ"ו.

(37 ראה לקו"ש חכ"ז ע' 25 ואילך.

(38 שמח"ת תרס"א - נדפסה בס' השיחות תש"ב ע' 133.

לקו"ד ח"ד תשפז, ב ואילך. וראה גם שיחת ח"י אלול תרנ"ז -
 נדפסה בסה"ש שם ע' 133. לקו"ד שם תשפב, א.

(39 שבת נו, א.

(40 אבות פ"א מ"א.

(41 ראה סה"מ תרנ"ט בהוספות ע' רכו"כ. וש"נ.

(42 ראה לקו"ת אמור לא, סע"ג ואילך. אמרי בינה שער
 הק"ש פ"ע ואילך. שרש מצות התפלה להצ"צ פכ"ב ואילך. ועוד.

(43 ראה זח"ג עג, א. וראה סה"מ ה'ש"ת ע' 66 בהערה.

(44 שבת קה, א (כגירסת העין יעקב).

27 בגלוי יותר בתורת החסידות של כ"ק אדמו"ר נ"ע,
28 "הרמב"ם דתורת החסידות", המביאה את המסקנא
29 וההלכה (הקשורה עם "והוי' עמו") עד בעבודה
30 בפועל, כנ"ל.

31 ויש לומר, שההכנה והתחלה בעבודה זו
32 נשתקפה בבכיה ותשוקה דבעל יום ההולדת עוד
33 בהיותו ילד (אבל - "בוצין בוצין מקטפיה ידיע"60)
34 שהקב"ה יתגלה אליו כפי שהתגלה לאברהם אבינו
35 - הוא השתוקק לראות אלקות במוחש;

36 והתשוקה (בקשר ליום ההולדת שלו) התבטאה
37 אחר-כך בעבודתו במשך ימי חייו - באופן אמירת
38 וגילוי תורת החסידות שלו (שבה ועל-ידה נפעל
39 גילוי האלקות למטה), "דברים המתבררים כו",
40 באופן שישנה המסקנא והלכה, עד שיכולים ללמוד
41 מזה לימוד במעשה בפועל בחיי יום יום,
42 ובהתייחסות ישיבת תומכי תמימים - שעל-ידי-זה
43 הביא כ"ק אדמו"ר נ"ע עוד יותר גילוי אלקות
44 למטה, באופן שכל אחד יוכל להבין אלקות
45 בשכלו, וללמוד מזה הלכה ולימוד בחיי היום-יום
46 שלו במעשה בפועל.

47 ועבודה זו (של כ"ק אדמו"ר נ"ע בדברי תורתו)
48 - נעשית כלי ל(מילוי בקשתו ותשוקתו כילד -)
49 "וירא אליו הוי'" בפועל, וכידוע61 ש"וירא אליו
50 הוי'" הוא בדוגמת הגילוי וראיית אלקות בשעת
51 מתן-תורה62 [כיון שמאברהם התחיל שני אלפים
52 תורה63, והתחלת יחוד העליון דמתן-תורה הוא
53 מאברהם64], ובפרט על-ידי קיום מצות מילה של
54 אברהם, שהביאה להגילוי ד"וירא אליו הוי'".

55 ומכ"ק אדמו"ר נ"ע נמשך זה לבנו יחידו ממלא
56 מקומו, כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שהמשיך
57 את גילוי תורת החסידות דכ"ק אדמו"ר נ"ע, וביתר
58 שאת וביתר עוז, בתוספת ביאור והרחבה וכו'
59 [וכפי שרואים בכמה וכמה מאמרים מכ"ק מו"ח
60 אדמו"ר תוספת ביאור והרחבה במאמרים דכ"ק
61 אדמו"ר נ"ע, כולל - דהמשך תרס"ו והמשך
62 תער"ב וכו'], נוסף על זה שהוא גם ציוה לתרגם

1 הראת לדעת גו"45, "הראת ממש בראיה חושית
2 כו', והיינו מפני גילוי רצונו יתברך בעשרת
3 הדברות שהן כללות התורה שהיא פנימיות רצונו
4 יתברך וחכמתו ואין שם הסתר פנים כלל, כמו
5 שכתוב46 כי באור פניך נתת לנו תורת חיים"47.

6 ובגילוי48 אלקות שבתורה עצמה ישנה מעלה
7 בחלק ההלכה שבתורה (כספר הרמב"ם וכיוצא בזה)
8 - "דבר ה' זו הלכה"49, "והוי' עמו"50 שהלכה
9 כמותו"51, הגילוי דשם הוי', שם המפורש52, שם
10 העצם53 ושם המיוחד54 (מה-שאינ-כן בחלק
11 השקלא-וטריא, הגילוי הוא ד"אלו ואלו) דברי
12 אלקים חיים"55).

13 ובתורה עצמה הגילוי דהדרגות הנעלות ביותר
14 באלקות הוא בפנימיות התורה (הקשורה עם סתים
15 דקודשא-בריך-הוא56), "אילנא דחיי, דלית תמן לא
16 קשיא מסטרא דרע כו"57, ושם מדובר בגלוי בנוגע
17 לאלקות ויחודים עליונים וכו' (מה-שאינ-כן נגלה
18 דתורה הוא כפי שהתורה משתלשלת ומתלבשת
19 ב"דברים גשמיים ועניני עולם הזה כו"58, עד
20 ב"אילנא דטוב ורע, דאיהו איסור והיתר כו"57).

21 ובפנימיות התורה עצמה - הרי זה בהדגשה
22 יתירה במאמרי החסידות דרבתינו נשיאינו, כידוע
23 פתגמו של רבי הלל מפאריטש59, שכאשר
24 האדמו"ר אומר מאמר חסידות הרי זה כדבר הוי'
25 מהר סיני [ואחר-כך שייך שבזה יהיה שקלא-וטריא
26 בשכל גם עם בעל המאמר כו']. ויש לומר שזה

(45) ואתחנן ד, לה.

(46) תפלת העמידה.

(47) תניא פל"ו (מו, א).

(48) בהבא להלן - ראה בארוכה לקו"ש חט"ו ע' 232 ואילך.
וש"נ.

(49) שבת קלח, ב.

(50) ש"א טז, יח.

(51) סנהדרין צג, ב.

(52) סוטה לח, א. סנהדרין ס, א. רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ו ה"ב.

(53) כס"מ הל' עכו"ם פ"ב ה"ז. פרדס שי"ט מו"נ ח"א פס"א

ואילך. עיקרים מאמר ב פכ"ח.

(54) סוטה שם. סנהדרין שם. וראה לקו"ש שם ע' 234 הערה

38. וש"נ.

(55) עירובין יג, ב.

(56) ראה זהר שבעה ערה 43.

(57) רע"מ נשא קכד, ב. הובא ונתבאר באגה"ק סכ"ו.

(58) תניא פ"ד.

(59) ראה שיחת ליל ב' דחה"ס תרצ"ז (נדפסה בס' השיחות

תרצ"ו - חורף ה'ש"ת ע' 165).

(60) ברכות מח, רע"א. וראה לעיל הערה 7.

(61) סד"ה וירא עטר"ת (ע' עח).

(62) רק שמושה המשך הגילוי בכללות נשי, ואברהם הי'

הגילוי לו לבד (ד"ה וירא שם).

(63) סנהדרין צז, א ובפרש"י.

(64) ל"ת להאריז"ל ר"פ לך לך.

36 ועל-פי-זה מובן יותר הקשר בין בכייתו של
 37 בעל יום ההולדת עם כללות עבודתו כנשיא חב"ד:
 38 עצם הבכיה והשאלה דכ"ק אדמו"ר נ"ע (מדוע אין
 39 הקב"ה מתגלה אליו) היא חלק מתורתו והוראותיו,
 40 שיהודי צריך להשתוקק לגילוי אלקות במוחש
 41 בחיים גשמיים שלו, כפי שזה התבטא אחר-כך
 42 בשלימות על-ידי גילוי תורתו דכ"ק אדמו"ר נ"ע
 43 כנשיא חב"ד (שהביא ונתן כח לגלות אלקות -
 44 פנימיות התורה - בעבודה במעשה בפועל).

45 ו. ויש לומר יתירה מזה: התשוקה ובכיה לרצות
 46 לראות אלקות אינה רק הכנה ללימוד התורה
 47 ועבודת ה', אלא היא חלק מהעבודה, עד
 48 שהשלימות בלימוד התורה ועבודת ה' היא כאשר
 49 הם מתוך השתוקקות תמידית לגילוי אלקות, "וירא
 50 אליו ה'", ועל-דרך הענין ד"ברכו בתורה תחלה"
 51 קודם הלימוד.
 52 וכמבואר גם אחד הטעמים על כך ש"לא ניתנה
 53 תורה אלא לאוכלי המן", כיון שאצל מקבל אמיתי
 54 של התורה לא צריך להיות שום ענין של דאגה
 55 ומחשבה מלבד ענין התורה.

56 ז. בכל הנ"ל מתוסף ביום ההולדת בשנה זו -
 57 ק"ל שנה משנת ההולדת (כתר"א-תנש"א).
 58 ובהקדים:
 59 על-פי הכלל ש"מעלין בקודש"⁶⁹ מובן,
 60 שבהתגברות המזל דבעל יום ההולדת מתווספת
 61 הוספה ועילוי בכל שנה ושנה. ובנידון-דידן: מיד
 62 כאשר כ"ק אדמו"ר נ"ע נולד, נפעל כבר הענין הכי
 63 נעלה דיציאת הוולד לאויר העולם - נשמה כללית
 64 שתגדל אחר-כך להיות נשיא בישראל.

65 וכמודגש בדברי ה'צמח צדק'¹, שיום ההולדת
 66 היה בכ' חשון בשנת כתר"א, "שהוא רומז לכתרא
 67 עילאה"⁷⁰, כפי שנתגלה אחר-כך כאשר הוכתר
 68 בכתר הנשיאות.

69 אלא שגילוי זה בא בסדר והדרגה, לאחרי שנות
 70 חינוכו וגידולו כו' - כפי שהיה בהדגשה אצל כ"ק
 71 אדמו"ר נ"ע, שקבלת נשיאותו היתה בסדר
 72 והדרגה: עוד בחיי אביו, כ"ק אדמו"ר מהר"ש,
 73 קיבל ממנו כמה עניני נשיאות. אבל בפועל לא

1 חסידות לכמה לשונות דאומות העולם⁶⁵; וגם
 2 המשך בהרחבת ישיבת תומכי תמימים, ובאופן של
 3 הוספה, ובפרט לאחרי שהגיע לחצי כדור התחתון,
 4 שאז נתוספה הוספה שלא בערך בהרחבת הישיבה
 5 וכל הפעולות והפצת המעיינות חוצה, עד - בכל
 6 קצוי תבל, ובאופן שהולך ומתפשט עד עתה.

7 ה. יתירה מזה: נוסף על כך שהבכיה
 8 וההשתוקקות דכ"ק אדמו"ר נ"ע (לגילוי אלקות)
 9 היא הכנה לגילוי תורתו כמה שנים לאחרי זה, הרי
 10 זה גופא חלק בתורה: מיד בשעת מעשה הביא זה
 11 תורה חדשה דה'צמח צדק' (כמענה על שאלתו).
 12 ועל-פי-זה מובן, שגם שאלתו של כ"ק אדמו"ר
 13 נ"ע נעשית חלק בתורה, כיון שהביאה למענה
 14 הנ"ל.

15 ועוד ועיקר: גם עצם השאלה דכ"ק אדמו"ר
 16 נ"ע היא תורה והוראה [כידוע ששאלה בתורה -
 17 גם היא תורה], והוראה כללית בחיי יהודי:

18 כל יהודי - מבלי הבט על מעמדו ומצבו, אפילו
 19 אם הוא "ילד קטן", בשנים או בדיעות - יכול
 20 וצריך להשתוקק עד כדי בכיה שהקב"ה יתגלה
 21 אליו בחייו הגשמיים.

22 וזה צריך להיות בדוגמת בכיה של ילד [על-דרך
 23 המאמר⁶⁶ "אני מתפלל לדעת זה התינוק"] שבאה
 24 מתוך תמימות ופנימיות לבכו (ולא בגלל דברים
 25 צדדיים, כפי שיכול להיות אצל אדם מבוגר),
 26 ועל-דרך-זה שייך אצל כל יהודי - "נער ישראל
 27 ואוהבהו"⁶⁷.

28 וזה מבטא יסוד ועיקר בכללות עבודתו של
 29 יהודי, וגם בסדר החינוך של ילד בפשטות⁶⁸: כפי
 30 שנמצא כנשמה בגוף בעולם הזה הגשמי, בחיי
 31 היום-יום, עד אפילו במצב של "ילד קטן" (בשנים
 32 או בדיעות), ואינו שייך עדיין לעבודה נעלית -
 33 צריך להיות איכפת לו שאלקות יהיה חלק מחייו,
 34 עד שיהיה נוגע לו במיוחד זה שהקב"ה אינו
 35 מתגלה אליו כפי שנתגלה לאברהם אבינו!

(65 ראה גם לקו"ש חכ"ה ע' 315. ובכ"מ.

(66 שו"ת הריב"ש סקנ"ז. הובא בסהמ"צ להצ"צ שרש מצות
 התפלה פ"ח.

(67 הושע יא, א. וראה בארוכה אוה"ת בשלח ע' שפב ואילך.
 ד"ה כי נער ישראל תרס"ו (ע' תקנ). סה"מ תרע"ח ע' קנט ואילך.
 וראה לקו"ש חכ"ה ע' 20 ואילך.

(68 ראה בארוכה לקו"ש חט"ו ע' 129 ואילך.

(69 ברכות כח, א. וש"נ.

(70 להעיר שהלכה היא כתורה של תורה (ראה אגה"ק סכ"ט).

32 ויש לומר הענין בזה: כיון שיום ההולדת הוא
33 יום כללי בחיי האדם, ועל-אחת-כמה-וכמה בחיי
34 הנשיא, שקשור וכולל את כללות עבודתו (כנ"ל)
35 סעיף א) - לכן אז הוא זמן המתאים לאמירת מאמר
36 חסידות, שזהו תוכן כללות עבודת הנשיא - לגלות
37 (ענין חדש ב)אלקות⁷⁶ - דבר הוי'. כולל ובהדגשה
38 - אצל כ"ק אדמו"ר נ"ע⁷⁷, כנ"ל.

39 ובזה גופא מתווספת שלימות מיוחדת בשנת
40 הק"ל מיום ההולדת - ה' פעמים הוי': המספר ה'
41 בקשר עם תורה מורה על השלימות בתורה - חמשה
42 חומשי תורה [וזה כולל גם תורה שבעל-פה, ששה
43 סדרי משנה, עד כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש,
44 שהכל ניתנה למשה מסיני]. ועל-דרך-זה מובן
45 בנוגע לתורתו דבעל יום ההולדת, שבק"ל - ה'
46 פעמים הוי' - שנה מהולדתו [ולהוסיף, שהוא נשיא
47 חב"ד החמישי], נמצאת בגלוי השלימות דכל
48 התורה, מאמרי חסידות שלו (דבר הוי'). כולל -
49 השלימות דהחידוש המיוחד במאמרי חסידות שלו,
50 שישנה המסקנא והלכה, עד בעבודה בפועל.

51 ויש לומר ששלימות זו (דק"ל שנה) מתגלה
52 דוקא בדור השלישי מדורו של כ"ק אדמו"ר נ"ע -
53 על-פי מאמר רבותינו ז"ל⁷⁸ על הפסוק⁷⁹ "לא
54 ימוש מפניך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך", ששלימות
55 התורה באופן ד"מעטה ועד עולם", היא כאשר
56 ישנם שלשה דורות, תלתא זימנא הוה חזקה⁸⁰,

1 קיבל עליו את הנשיאות בכל הפרטים עד לאחרי
2 כמה שנים לאחר הסתלקות אביו⁷¹.

3 וגם לאחרי זה מובן, ש"מעלין בקודש", ובכל
4 שנה ביום ההולדת מתוסף עליו נוסף בנשיאותו
5 עצמה.

6 עד שגם לאחרי ההסתלקות מתווספות עליות
7 בכל יום הולדת, כמובן מהרשימה דלקמן בנוגע
8 לאמירת דברי-אלקים-חיים על-ידי רבותינו
9 נשיאינו ביום ההולדת הפ"ד דכ"ק אדמו"ר נ"ע.

10 ובזה גופא - מתווספת שלימות מיוחדת
11 כשמתמלאים ק"ל שנה מיום הולדתו, כידוע⁷²
12 שק"ל הוא בגימטריא ה' פעמים הוי' (כ"ו):

13 דובר לעיל, שכאשר נשיא אומר מאמר חסידות
14 הרי זה כדבר הוי' מהר סיני, ובהדגשה יתירה -
15 במאמרי החסידות דכ"ק אדמו"ר נ"ע ("הרמב"ם
16 דתורת החסידות"), שבהם מודגש הענין ד"דבר
17 הוי' זו הלכה", "והוי' עמו".

18 ויש לומר שענין זה נמצא בגלוי ביום ההולדת
19 דהנשיא בכל שנה (ובכל שנה מתווסף בזה עליו
20 כנ"ל) - כידוע דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר⁷³, ש"בכל
21 שנה ביום הולדתו היה אדמו"ר אומר דברי-
22 אלקים-חיים כו"⁷⁴.

23 ויתירה מזה: ענין זה שייך גם לאחרי
24 ההסתלקות - כידוע הרשימה מכ"ק מו"ח אדמו"ר
25 מכ' חשון תש"ה, ש"בחלומי ראיתי את הוד כ"ק
26 אדמו"ר הרב הקדוש בכגדי שבת-קודש ובפנים
27 צוהלות מאד. ואמר: במעת-לעת זה שנמתלאו
28 שמונים וארבע שנים יירידת נשמתי בעולם
29 התחתון הנה יהיו אצלי אורחים טובים, וכפי הסדר
30 הזה הנה כל אחד מכ"ק רבותינו ואבותינו
31 הקדושים יאמר דרוש על פסוק דקאפיטל פ"ד⁷⁵.

71 ובפרטיות - בשנת תרנ"ד (ראה חנוך לנער ע' 12).
ומהטעמים לזה - גם מפני כבוד אחיו הגדול הרז"א. וכידוע
שאדנ"ע (גם לאחרי קבלת הנשיאות) השתמט בכמה דברים כדי
לא לפגוע בכבוד אחיו. וי"ל שהוא ע"ד מ"ש הרא"ש (ספ"ק
דקידושין) "אמרו עליו על רבינו מאיר מרוטנבורג שמיום שעלה
לגדולה לא הקביל פני אביו ולא רצה שאביו יבא אליו".
72 ראה יאיר נתיב למאו"א ק, מה. קהלת יעקב בערכו. תו"א
ח, ב. לקו"ת חוקת פ, ג. אוה"ת נשא ע' שפ"א. ועוד.
73 "היום יום" כ' חשון.
74 וממשיך שם: אלא שהי' בחשאי, מלבד כשאירע בש"ק.
ביום ההולדת האחרון בעלמא דין אמר מאמר נתת ליראיך כו'.
כשסיים אמר לי: ביום הולדת צריך לומר חסידות. יתן השי"ת לך
מתנה שתאמר חסידות ביום ההולדת שלך כו'.

75 אבל להעיר, שברשימה זו לא נזכר שאדנ"ע אמר מאמר

על קאפיטל זה. ולהעיר, שיש מאמר מכ"ק מו"ח אדמו"ר מכ'
חשון תש"ה (סה"מ תש"ה ע' 104) ד"ה אשרי אדם עוז גוי' (פסוק
בקאפיטל פ"ד בתהלים).

76 וי"ל השייכות לענין של יום הולדת, כי אמירת תורה
חדשה של צדיק ונשיא הוי"ע של הולדת חדשה (וארובה: זהו
עיקר ענין ההולדה של צדיק*).
ועד"ז י"ל גם בנוגע לתורה הנ"ל של אדנ"ע (למה הקב"ה
לא מתגלה אליו) ומענה הצ"צ על זה - שתורה זו נאמרה בקשר
עם יום הולדת אדמו"ר נ"ע, כשנכנס להצ"צ לקבל ברכתו
בשייכות ליום הולדתו.

77 ולהעיר שהמשך תרס"ו הי' כ"ו (בגימטריא הוי') שנה
לאחרי הולדת כ"ק מו"ח אדמו"ר (בשנת תר"ם). והמשך תער"ב
הי' בשנת הנ"ב (ב' פעמים כ"ו) של אדמו"ר נ"ע. ולהעיר גם,
ששיחת כ"ק אדנ"ע לתלמידי הישיבה ד"ה כל היוצא למלחמת
בית דוד בשמחת תורה תרס"א נאמרה כ"ו שנה לאחרי חתונת
אדנ"ע (בשנת תרל"ה).

78 ב"מ פה, א.

79 ישע"י נט, כא.

80 וכמדובר כמ"פ בשנה זו המעלה דמספר שלשה, כמדוגש

(* ראה ב"ד (הובא בפרש"י) ר"פ נח: תולדותיהם של צדיקים מעשים
טובים.

39 מבחון כו', אלא דוקא ביאורים המיוסדים על
 40 דרושי חסידות דרבתינו נשיאין],
 41 וביחד עם זה - לימוד שמביא לידי מעשה, בקיום
 42 המצוות בהידור, הן בנוגע לעצמו, והן בנוגע
 43 להשפיע על אחרים - ובכללות - בעבודה דיפוצו
 44 מעיינותיך חוצה, עד בחוצה שאין חוצה ממנה,
 45 ובאופן ד"והעמידו תלמידים הרבה", כולל
 46 על-ידי התפשטות והתרחבות סניפי ישיבת 'תומכי
 47 תמימים' בכל מקום השייך לזה,
 48 ועל-ידי השתדלות בחינוך והרחבת מוסדות
 49 חינוך בכלל, ובמיוחד - על-ידי השרשה בילדים
 50 (הן בשנים והן בידיעות) - שיהיה נוגע אצלו בנפש
 51 שהקב"ה יתגלה אליו, כנ"ל.
 52 ט. ויהירצון, שכל הנ"ל יזרו עוד יותר את
 53 הגאולה האמיתית והשלימה, תיכף ומיד ממש,
 54 ומתכוונים לכ"ף חשון כשנשמע תורה - מאמר
 55 חסידות - מבעל 'יום ההולדת' עצמו, ותורה מכל
 56 הנשיאים: הבעל-שם-טוב, הרב המגיד, אדמו"ר
 57 הזקן, אדמו"ר האמצעי, ה'צמח צדק', אדמו"ר
 58 מהר"ש, וכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו - מכל
 59 שבעת הנשיאים, על-דרך המסופר ברשימה הנ"ל,
 60 אלא שבכ"ף חשון הזה נשמע זאת בגלוי מרבתינו
 61 נשיאנו נשמות בגופים, כיון ש"הקיצו ורננו שוכני
 62 עפר"⁸³, וצדיקים קמים מיד [כמבואר בזהר⁸⁴],
 63 "והיו עיניך רואות את מוריך"⁸⁵, ונשמע תורה
 64 מפיהם בקול גלוי - שהקל (חסר וא"ו) דלא
 65 אשתמע, נמשך בקול (מלא וא"ו), קלא
 66 דאשתמע⁸⁶, באופן שכפי שהוא למעלה בפנימיות
 67 הנשמה בבחינת קלא דלא אשתמע, כך הוא נמשך
 68 - על-ידי הוא"ו הממשיך והמבריש מן הקצה אל
 69 הקצה - בקלא דאשתמע, כאן למטה בעולם הזה
 70 הגשמי, בתחתון שאין תחתון למטה ממנו, שבו
 71 נעשית דירה לו יתברך, לו לעצמותו, בהיותו
 72 למעלה מכל הגדר דמעלה ומטה (קלא דלא
 73 אשתמע וקלא דאשתמע).
 74 ונוסף לזה ששומעים את תורתם בדוגמא כפי
 75 שהיה בחיים חיותם בעלמא דין - נשמע מאתם גם
 76 "תורה חדשה", ועוד והוא העיקר - תיכף ומיד ממש.

1 וכמאמר חכמינו ז"ל⁸¹ "עטרת זקנים בני בנים".
 2 וכמבואר במקום אחר⁸², שיש לומר שזהו הטעם
 3 לכך שהתייסדות ישיבת 'תומכי תמימים' היתה
 4 בקשר עם חתונת כ"ק מו"ח אדמו"ר, שעל-ידי-זה
 5 נפעלה האפשרות ל"בני בנים".
 6 זאת-אומרת ששלימות התורה והעבודה של
 7 בעל יום ההולדת בק"ל שנה להולדתו, ה' פעמים
 8 הוי' - באה בגלוי שני דורות לאחרי זה, על-ידי
 9 תלמידי תלמידיו, התלמידים והחסידים דבנו ממלא
 10 מקומו כ"ק מו"ח אדמו"ר, נשיא דורנו. ומהם -
 11 הרי זה נמשך הלאה, עד לגאולה האמיתית
 12 והשלימה שבאה על-ידי יפוצו מעיינותיך חוצה -
 13 הגאולה הקשורה עם הענין של עשרה (שירה
 14 העשירית, מנין העשירי וכו'), ב' פעמים חמש,
 15 כפליים לתושיה.
 16 ח. מזה מובן הלימוד מכל הנ"ל בנוגע לפועל:
 17 בשנה זו - ק"ל שנה מיום הולדת אדמו"ר נ"ע -
 18 מקבל כל יהודי (מבעל יום ההולדת ומבנו ממלא
 19 מקומו) את השלימות דק"ל, ה' פעמים הוי',
 20 השלימות דכל התורה וכל עניני עבודה דבעל יום
 21 ההולדת, ובפשטות - הכח ללמוד תורה ולעבוד את
 22 הקב"ה באופן שאלקות נעשה חלק מחיי היום-יום
 23 שלו.
 24 וכח זה מקבל כל יהודי, מבלי הבט על מעמדו
 25 ומצבו. - ומובן מאליו, שסדר העבודה צריך להיות
 26 מתוך סדר, שלא לומדים את כל הענינים (ק"ל)
 27 בבת אחת, אבל מיד בתחילת הלימוד כבר ישנו
 28 הכח דק"ל, שלימות כל התורה שלו.
 29 ובנוגע לפועל:
 30 בקשר עם כ"ף מרחשון הבא עלינו לטובה,
 31 צריכה להתווסף אצל כל יהודי שלימות בלימוד
 32 התורה וכל עניני עבודה שלו,
 33 החל מכך, שתהיה אצלו תשוקה תמידית
 34 לאלקות, וזה מתבטא אצלו בפועל - בהוספה
 35 בלימוד התורה, נגלה דתורה ופנימיות התורה,
 36 כולל ובמיוחד - בתורה דבעל 'יום ההולדת',
 37 לימוד באופן של הבנה והשגה דאדם הלומד
 38 [וכמובן, מתוך זהירות לא להוסיף הסברים וסברות

(84) קמ, א.

(85) ישעי' ל, כ.

(86) ראה סידור עם דא"ח יט, ב. ספר הליקוטים דא"ח צ"צ

ערך קול ע' מה ואילך. וש"נ.

בקביעות השנה (ראה מכתבים כלליים דחודש תשרי שנה זו).

(81) משלי יז, ו. וראה אבות פ"ו מ"ח. ב"ר פס"ג, ב.

(82) לקו"ש ח"כ ע' 392.

(83) ישעי' כו, יט.

לקוטי שיחות פרשת וירא כרך ה'

מתורגם ללשון הקודש

21 אך עדיין נותרה השאלה: מנין מסיקה הגמרא
22 ש"וירא אליו" לא היה ביום השני, ומדוע, אכן, לא
23 ביקרו הקדוש-ברוך-הוא ביום השני?

ב.

הר"ן: ביום השני אין סכנה

24 לפי שיטת הר"ן³, שסכנת המילה היא רק ביום
25 הראשון וביום השלישי, ולא ביום השני, משיבים
26 המפרשים⁴ על השאלה דלעיל, שהקדוש-ברוך-הוא לא
27 ביקר את אברהם ביום הראשון, כפי⁵ אברהם היה עסוק
28 אז במילת ישמעאל, "ילידי ביתו" ו"כל מקנת כספו".
29 וביום השני הוא לא ביקרו, כי ביום זה אין סכנה.

אך לא מובן:

31 (א) דברי הגמרא "אותו היום יום שלישי של מילה
32 היה", אשר אין בהם מחלוקת, צריכים להיות מיושבים
33 גם לפי השיטות⁶ (ואף רש"י⁷ בכללם) הסוברות, שגם
34 ביום השני יש סכנה, ולדעתם, אדרבה: ביום זה הסכנה
35 גדולה יותר מאשר ביום השלישי. וכיצד מובנים לפי
36 שיטות אלו דברי הגמרא⁸?
37 (ב) אף לפי דברי הר"ן, שביום השני אין סכנה,
38 קשה: מצות ביקור חולים היא גם לגבי חולה שאינו
39 מסוכן⁹, ואם כך, מדוע¹⁰ לא ביקר הקדוש-ברוך-הוא
40 את אברהם ביום השני¹¹?

א.

"וירא" ב"יום שלישי של מילה"

1 על הפסוק "וירא אליו ה'..." נאמר בגמרא¹ –
2 ורש"י מביא זאת, בניסוח שונה, בפירושו על התורה,
3 לאחר שהוא מבאר את הכוונה של "וירא" באופן כללי,
4 אשר היתה "לבקר את החולה" – "אותו היום יום
5 שלישי של מילה של אברהם היה, ובא הקדוש-ברוך-
6 הוא לשאול באברהם".
7 על כך שואלים: מנין מסיקה הגמרא ש"וירא
8 אליו..." היה ב"יום שלישי של מילה"?
9 והקושי גדול יותר: אכן, מדוע המתין הקדוש-
10 ברוך-הוא בביקור חולים אצל אברהם עד ליום
11 השלישי, ולא ביקרו לפני כן?
12 לגבי היום הראשון אפשר לומר, שכאשר היה
13 הקדוש-ברוך-הוא אצל אברהם לסייעו למול את עצמו
14 – כדברי רש"י בפרשה הקודמת² "שלח (הקדוש-ברוך-
15 הוא) ידו ואחז עמו" – הוא גם ביקר בכך את החולה.
16 וכיון שملשון הפסוק "וירא אליו" מובן, שזוהי ראייה
17 פשוטה, שהקדוש-ברוך-הוא בא במיוחד לבקר חולים
18 אצל אברהם – "בא הקדוש-ברוך-הוא לשאול
19 באברהם" – הרי מכך מובן, ש"וירא אליו" לא היה
20 ביום הראשון.

(1) ב"מ פז, ב.

(2) לך יד, כד (ברש"י ישן). והוא מבי"ר פמ"ט, ב. ילקוט"ש נחמ"י רמז תתרעא.

(3) שבת קלד, ב (ד"ה הלכה כראב"ע). ושם, שכ"ה דעת הר"ן, והרמב"ם הלי' מילה פ"ב ה"ח (וראה גם מ"מ הלי' שבת פ"ב הי"ד). וראה גם שו"ע אדה"ז סשל"א סי"א.

(4) רא"ם כאן.

(5) וצ"ע שהרי (בפשטות הכתובים) אברהם נימול לאחרונה לאחרי מילת כל אלו (ראה רמב"ן וראב"ע). ואולי י"ל דהי' אברהם טרוד בביקור חולה אצל כאו"א כו'. או שס"ל להרא"ם דאברהם נימול בתחלה וע"פ נימוקי האוה"ח כאן. ולפענ"ד (בנוגע ליום ראשון) – כנ"ל סעיף א' י"ל בפשטות דביקור.

(6) רמב"ן ורשב"א, הובאו במ"מ שם.

(7) שבת שם (הובא כרא"ם כאן). וראה גם רש"י שם פז, א ד"ה מנין שמרחיצין: דאף ביום ג' מסוכן הוא.

(8) באוה"ח כאן: "וראיתי בגירסת הטור שלא כ' יום ג' אלא מלמד

שבא הקב"ה לבקר את החולה". ובסיום פירושו: "ואולי כי הסוברים כן (שאינן הפרש בין יום א' ליום ב') גורסים כגירסת הטור". וצ"ע, שהרי גם רש"י ס"ל שאין הפרש כו' (כמצויין בהערה הקודמת), ובכ"ז נודגיש בפירושו לאחרי שכתב לבקר סתם: "א"ר חמא ב"ח יום שלישי כו'".
(9) כמובן מפשטות סוגיית הש"ס (דריים לט, סע"ב ואילך), ברמב"ם הלי' אבל פי"ד ובטושו"ע יו"ד סשל"ה. – ולהעיר אשר בכלל, חולי המילה וסכנה שבזה סוג בפ"ע הוא וכדמוכח מהא דחייבו תורה לימול, ממרו"ל דעד אלישע לא הי' חולה שנתרפא (ב"מ פז, א) ועוד.
(10) ובפרט, שהמצוה דביקור חולים למדו רז"ל (סוטה יד, א) ממה שהקב"ה ביקר את אברהם.
(11) בתדא"ג מהרש"א לב"מ שם, דמכיון שגם להשיטות שביום א' וב' יש יותר סכנה "ביום ג' החולשה גוברת יותר" (ראה וישלח לד, כה ובת"א שם. וראה גם ר"ן שם) – לכן בא הקב"ה לבקר ביום ג', כי אז "הוא עיקר מצות הביקור". עיי"ש. אבל אינו מובן שהרי פשוט שגם בב' ימים הראשונים ישנה המצוה, ולמה לא ביקרו הקב"ה גם בימים אלו? *

(* ואין שייך לתרץ בזה שבפירושו ענה"ת, מכיון שהוא בדרך הפשט. ס"ל דלא כבפירושו לש"ס – כי (א) הרי זה (מתי הסכנה היא יותר) ענין של מציאות. (ב) פירוש זה מביא רש"י בשם ר' חמא בר' חנינא.
(**) בחדא"ג שם "וכן אמרו דאין מבקרין החולה עד אחר ג' ימים". אבל ראה לקמן סעיף ג', שאי"ז שייך לנדוד".

ג.

"אין מבקרין... אלא מיום שלישי"

1 בעל ה"אור החיים" הקדוש משיב, שהקדוש-
2 ברוך-הוא דחה את ביקור החולים אצל אברהם עד
3 ליום השלישי כי "אין מבקרין את החולה אלא
4 מיום שלישי והלאה"¹². אמנם, "קרובים נכנסים
5 מיד לבקר"¹³, והרי הקדוש-ברוך-הוא "קרוב"
6 לישראל, כנאמר¹⁴ "מי גוי גדול אשר לו אלקים
7 קרובים אליו", אך למרות זאת לא בא הקדוש-
8 ברוך-הוא לבקר עד היום השלישי, כי הסיבה לכך
9 שקרובים נכנסים מיד היא, שביקורם לא יגרום
10 לפרסום מחלתו של האדם¹⁵, בעוד אשר ביקורם
11 של רחוקים יפרסם זאת – "אושא מילתא"¹⁶.
12 וסיבה זו אינה מתאימה לגבי הקדוש-ברוך-הוא,
13 אשר למרות היותו קרוב, הרי ביקור זה הוא
14 "בפרסום"¹⁶ כל העולמות.

15 אך תירוץ זה אינו מובן, כי¹⁷ (א) הקדוש-ברוך-הוא
16 יכול היה לבקר שלא בפרסום, (ב) גם "וירא אליו ה"
17 לא היה בפרסום, שהרי היה זה "כחום היום", כאשר
18 אין עוברים ושבים¹⁸. ומכך שלמטה לא היה הביקור
19 בפרסום, הרי זאת הוכחה שגם מלמעלה לא היה לכך
20 פרסום, וממילא נמנע "אושא מילתא" גם למעלה
21 מחשש המקטרגים, שהרי כיון שכל הענינים שלמטה

22 משתלשלים מהענינים שלמעלה, הרי מובן שיש
23 ביניהם דמיון.

ד.

מצות מילה דומה למצוות שלאחר מתן תורה

24 כדי להבין זאת יש להקדים ולציין את הנאמר
25 פעמים רבות¹⁹, שכוחם של ישראל לקיים מצוות לאחר
26 מתן תורה נובע מהמצוות שקיימו האבות לפני מתן
27 תורה – "מעשה אבות סימן לבנים"²⁰.

28 אך כיון שהמצוות שקיימו האבות היו בעיקר
29 ברוחניות, ולא "חדרו" כל כך²¹ לדברים הגשמיים
30 שבהם הן התבצעו, ואשר משום כך, כאשר חפץ
31 אברהם להשביע בנקיטת חפץ²², לא היתה לו ברירה
32 אלא "שים"²³ נא ידך תחת ירכי"²⁴ – בשונה מהמצוות
33 שלאחר מתן תורה, כאשר קדושת המצוות נקבעת
34 בדברים הגשמיים שבהם מקיימים אותן, כך שהקדושה
35 נשארת בהם בפנימיות ובגלוי גם לאחר קיום המצוה,

36 לכן, כדי שיהא קשר בין המצוות של האבות לבין
37 המצוות שלאחר מתן תורה, צריכה היתה להיות אצל
38 האבות לפחות מצוה אחת הדומה למצוות שלאחר מתן
39 תורה. וזוהי מצות מילה²⁵

40 – אשר קדושתה של מצוה זו נשארה, גם לפני מתן
41 תורה²⁶, בדבר הגשמי אף לאחר קיום המצוה –

12 רמב"ם שם ה"ה. ובירושלמי פאה פ"ג ה"ז, וטושו"ע שם – אחר ג' ימים.

באזה"ח שם כתב (ע"פ מרו"ל נדרים מ, א: יומא קדומא כו') שרק ביום א' אין מבקרין, ולכן תירץ זה לדעת הר"ן שביום ב' ליכא סכנה. אך לפי מ"ש הרמב"ם, תירוצו הוא גם לדעת רש"י.

13 ירושלמי שם. טושו"ע שם (וידועה התמי' על שלא הביא הרמב"ם דין זה).

14 ואתחנן ד, ז.

15 ב"ח ביו"ד שם.

16 לשון האזה"ח שם.

17 וגם: מכיון שמילת אברהם היתה בפרסום (ראה ב"ר פמ"ז, ט. רש"י לך יז, כג), הרי ממילא ידעו שהוא חולה. וא"כ ה"ז דוגמת מי שהוטל עליו שם חולה, שגם הרחוקים מבקרין אותו מיד (כמ"ש הב"ח שם).

18 ב"מ שם. ב"ר פמ"ח, ט. רש"י ריש פרשתנו.

19 ראה גם לקמן ע' 90 ובהנסמן שם.

20 ראה תרו"ח לך פג, סע"ג ואילך. לקו"ש ח"א [המתורגם] ע' 35.

ח"ג [המתורגם] ע' 11. ועד"ו – ראה רמב"ן לך יב, ו. וראה גם ב"ר פ"מ, ו.

21 אף שבוראי גם מצוות האבות פעלו במקצת בדברים הגשמיים

בהם נעשו המצוות (גם לאחרי קיום המצוה) – כי מכיון שמעשה אבות סימן ונתנית כח לבנים, הרי בהכרח שיהי' בהם דוגמא עכ"פ לכמו שזהו לאחרי מ"ת – בכ"ז, קדושת המצוה אז לא נקבעה בהגשמי באופן שתישאר בו בפנימיות ובגלוי גם לאחרי קיום המצוה.

– ואולי י"ל שזהו פנימיות הטעמים שהי' לן באכסניות שלן בהם כהליכתו (הובאו בפרש"י לך יג, א).

22 ראה רש"י ח"ש כד, ב. וראה גם שבועות לח, ב.

23 אף שלכאורה הוא היפך הצניעות – כי לפני מ"ת לא היו מצוות אחרות שנשארה בהן קדושתן לאחרי קיום המצוה – כדלעיל בפנים.

24 ח"ש שם.

25 וזהו אחד הטעמים (בפנימיות הענינים* מה שאברהם לא מל א"ע קודם שנצטווה – אף שקיים כל התורה כולה עד שלא ניתנה יומא כח, ב. קידושין פב, א) – כי קיום מצוה זו הוצרכה להיות מצד ציווי הקב"ה, בדוגמת** המצוות שלאחרי מ"ת, כמבואר בארוכה בלקו"ש ח"א שם. ח"ג [המתורגם] ע' 14.

26 אלא שמ"מ, מכיון שלפני מ"ת לא בטלה עדיין הגזירה דעליונים לא ירדו למטה – גם הקדושה דמצות מילה [נוסף לזה שהיתה רק בגוף מקיים המצוה***], ולא בגשם העולם (שנודכך רק ע"י כור הברזל דמצרים – תו"א עד, א), לא נקבעה בהגשמי (גם של גוף מקיים המצוה) ממש כמו המצוות שלאחרי מ"ת (ראה לקמן ע' 90 הערה 24).

* ראה ביאור אדה"א בתו"א ט"פ לך. הביאור ע"פ 9 דרך הפשט – ראה לקמן ע' 147.

** אבל לא ממש – כי הציווי אז לא הי' מבוזי' "אנכי הוי' אלקיך". וראה הערה הבאה ולקמן ע' 90 הערות 22-23.

*** ואולי י"ל, שוהו הטעם שדוקא מצות מילה נבחרה שתהי' דוגמת המצוות שלאחרי מ"ת (וראה לעיל הערה 25) – כי ריא המצוה רחוקה שעיניה הוא לפעול בגוף האדם, כמ"ש (לך יז, ג) "והיתה ברייתו בבשרכם גו". ולהיעיר ממנוחות מג, ב.

1.

אין לבטל קשיים בקיום המצוה

25 מכך מובן, שכאשר לפי הטבע, יש קשיים בקיום
 26 המצוה (בקיום המצוה עצמה, או בהכנה, או בתוצאות
 27 של המצוה), אין להסירם או לגרום להקלה בהם באופן
 28 בלתי טבעי – כי אז נפגמת שלימות המצוה.
 29 אין הכוונה לומר, שיש לחפש קשיים. אך כאשר
 30 ישנם קשיים בדרך הטבע, אין להשתמש בדרכים בלתי
 31 טבעיות כדי להימנע מהם.
 32 כנאמר בזה"ל³⁰, שהמצוות אינן צריכות להיות
 33 "בריקנייא ובמגנא" (=ריקם ובחינם), כי אז אין
 34 נמשכת על ידי המצוה "רוחא דקודשא", שזהו סדר
 35 עבודה של "מצרים", כנאמר³¹ "אשר נאכל במצרים
 36 חנם" – אלא צריך "לאשתדלה ביה כדקא יאות כפום
 37 חיליה" (=להשתדל בה כראוי כפי כוחו), ו"באגר
 38 שלים" (=בשכר מלא).
 39 וכך מסופר על האריז"ל³², שלא התמקח על מחירה
 40 של מצוה, אלא שילם עבורה ככל שנדרש.

2.

אין להסיר קשיים, גם מגורמים צדדיים

41 הנהגה זו של האריז"ל נרמזת, ככל עניני פנימיות
 42 התורה, גם בנגלה שבתורה: מסופר בגמרא³³ על רבן
 43 גמליאל, אשר קנה אתרוג³⁴ באלף זוז, "להודיעך כמה
 44 חביבות מצוות³⁵ עליהן³⁶.
 45 אכן, בסיפור שבגמרא יש חידוש נפלא יותר מאשר
 46 בהנהגתו של האריז"ל, שהוזכרה לעיל:

1 והיא קישרה את שאר כל המצוות של האבות עם
 2 המצוות שלאחר מתן תורה, ש"מעשה אבות" יהיה
 3 "סימן לבנים".
 4 מכך מובן, שקיום מצות מילה על ידי אברהם
 5 אבינו, לפני מתן תורה, צריך היה להיות באופן זהה
 6 לקיום המצוות לאחר מתן תורה.

ה.

המצוות, וכן ההכנות והתוצאות, בדרך הטבע

7 אחד הפרטים בקיום המצוות לאחר מתן תורה הוא
 8 ההשתדלות שהמצוות תקיימנה בדרך הטבע, ולא על
 9 ידי נס²⁷. כיון שהמצוות, שלאחר מתן תורה, צריכות
 10 לגרום לזיכוך, ולהביא קדושה לתוך הדברים הגשמיים
 11 שבעולם הטבעי, עליהן להתבצע בדרך הטבע – כדי
 12 שגם טבעו של העולם לא יבטל, אלא יזדכך.
 13 יותר מכך: לא רק המצוה עצמה, אלא אפילו
 14 ההכנה למצוה צריכה להיות בדרך הטבע. כפי שידוע²⁸
 15 הסיפור על אדמו"ר הזקן, שהמתין בקיום ברכת קידוש
 16 לבנה, עד אשר השפיע על הפקיד שהלה יעצור את
 17 הסירה, למרות שלפני כן עצר אותה אדמו"ר הזקן
 18 בדרך נס. וזאת, משום²⁹ שהוא חפץ שגם ההכנה
 19 למצוה תהיה בדרך הטבע.
 20 כשם שקיים ענין זה לגבי ההכנות למצוה, כך גם,
 21 מאותה סיבה, לגבי התוצאות של המצוה – שלא יהיה
 22 צורך בנס כדי להגיע לענינים שצריכים לבוא כתוצאה
 23 מהמצוה בדרך הטבע, כי אז תיפגם שלימות קיום
 24 המצוה.

35) ומזה על ראי' שזהו ענין כללי באופן קיום המצוות ואינו שייך לתוכן המצוה פרטית (דנטילת ד' מינים), ולכן נלמד מזה בפשיטות לכל המצוות. (ולהעיר מיש"ש (הובא במג"א א"ח שם סק"ב) לענין שלישי בהידור מצוה).

36) מדברי התוס' שם משמע, שר"ג לא מצא אתרוג בזול יותר. והחידוש שקנה באלף זוז הוא – כי מצד הדין לא הי' מחוייב לבזבז כ"כ בשביל קיום המצוה* [ולפ"ז, אין מזה ראי' לענינינו]. אבל רחוק לומר שא"א הי' בשום אופן להוריד המחיר דאלף זוז, שהיא שלא בערך כלל. וגם: אם זהו מקרה יוצא מן הכלל לגמרי, הרי בכלל "אין למדין מחידוש" – ולכן י"ל, שמ"ש התוס' שם "חשיב לי' רבותא דר"ג כו" קאי אכללות הדין ד"אין צריך לבזבז כו", ולא א"אפילו לא ימצא בפחות".

27) מלבד בדיאי אפשר, או שנעשה הנס במיוחד בשביל זה, וכמו נס השמן דחנוכה, וכמו שאכלו את המן, אף שאין נהנים ממעשה ניסים. וצע"ק מתור"ה חטיף (מנחות סט, ב) ואכ"מ.

28) לקו"ד ח"ד תשנב, ב.

29) כמבואר שם תשנ"ג, א.

30) ח"ב קכח, א.

31) בהעלותך יא, ה. וראה ספרי ורש"י שם.

32) בטעמה"צ פ' ראה מצות הצדקה. והעילוי בהנהגת האריז"ל לגבי הנהגת כאו"א בזה ע"פ זוהר – שאפילו ע"י פעולות שבטבע (משא ומתן וכיו"ב) לא רצה לבטל או למעט כו'.

33) סוכה מא, ב.

34) כ"ה בתוס' ורא"ש ב"ק ט, ריש ע"ב. סמ"ג מ"ע מד – הובא בב"י א"ח סתור"ו. (ולהעיר מזה"מ לזהר שם: כשקונים אתרוג כו').

(* לכאורה אפשר להקשות: מכיון שמצד הדין לא הי' מחוייב בזה, נמצא שלא נצטווה ע"ז, וא"כ על מה חלה החביבות שלו כשאין עליו ציווי (היינו – שאין עליו מצוה). – (ולהעיר משו"ע אדה"ז א"ח סו"ס צג ור"ס קז. אתרוג דאורייתא כלל יג).

– וי"ל ההסברה בזה – דגם כשאין החיוב שבמצוה (שזוהו רק כשנצטווה ע"ז). ישנה המצוה מצד מציאות האתרוג (וכזו הנשי' שלו) שלולא מניעה חיצונית "ארזי דרביע עלי" (ולא על האתרוג כו') – יכילים לעשות ענין שבו תתקיים המצוה – פעולה בהאתרוג (שבמצוות שלאחרי מ"ת זהו ענין עיקרי במצוות) – וזהו כמה חביבות כו'.

27 רק הלבוש הטבעי, ואילו אצל אברהם האיר השורש
28 בגלוי, הוא ראה את המלאך רפאל – "וירא והנה
29 שלשה..."
30 לפי זה מובן, שכאשר המלאך רפאל בא "לרפאות
31 את אברהם" הוא לא עשה דבר שמעל לטבע – כי
32 אברהם אבינו היה מתרפא כך, גם לפי הטבע.

ט.

ריפוי טבעי רק ביום השלישי

33 לפי האמור לעיל, יובן הנאמר בגמרא, ש"וירא
34 אליו הוי" היה רק ביום השלישי של המילה:
35 לפי המוסבר לעיל, בסעיף ח', הכרחי לומר,
36 שהמלאך רפאל ריפא את אברהם אבינו רק ביום
37 השלישי, כי אילו היה מרפאו לפני כן – כאשר בדרך
38 הטבע הנימול עדיין חולה – היה יוצא, שהקדוש-
39 ברוך הוא שלח מלאך כדי להסיר מאברהם קשיים
40 הנובעים מקיום המצוה,
41 וכיון ש"שלשה אנשים" באו לאברהם באותו יום
42 שבו "וירא אליו הוי", הכרחי לומר שגם "וירא אליו"
43 היה ביום השלישי.

י.

ביקורו של הקב"ה דוקא ביום השלישי

44 כל האמור לעיל הוא הסבר לדברי הגמרא ש"וירא
45 אליו" היה ביום השלישי של מילת אברהם. אך עדיין
46 קשה: מדוע דחה הקדוש-ברוך הוא את ביקור החולים
47 אצל אברהם עד ליום השלישי, ולא עשה זאת בשני
48 הימים הראשונים?
49 בפשטות ניתן היה לומר, שגם בשני הימים
50 הראשונים ביקר הקדוש-ברוך הוא אצל אברהם ביקור

1 הרי מובן, שהדרישה מרבן גמליאל לשלם אלף זוז
2 עבור אתרוג, היתה מסיבה צדדית³⁷, שהרי, לא ייתכן,
3 שלא סיבות צדדיות, יידרש עבור אתרוג תשלום של
4 אלף זוז³⁸. מכך שגם במקרה כזה שילם רבן גמליאל
5 את מלוא הסכום שנדרש לשלם עבור האתרוג, רואים,
6 שאף כאשר הקשיים בקיום המצוה נובעים מסיבות
7 צדדיות – גם אז אין להשתדל להסירם³⁹.

ח.

הריפוי על ידי המלאך רפאל הוא טבעי

8 לכאורה, יש לשאול על כך: כיון שבקיום המצוות
9 אין להסיר את הקשיים הכרוכים לפי הטבע בקיומן,
10 וכך היה צריך להיות במצות המילה על ידי אברהם
11 אבינו, כדלעיל בסעיף ד'⁴⁰, כיצד ייתכן שהמלאך
12 רפאל בא לאברהם אבינו כדי לרפאו⁴¹: רפואה על ידי
13 מלאך אינה, לכאורה, דרך טבעית – ומדוע ישלח
14 הקדוש-ברוך הוא מלאך להסיר מאברהם קשיים
15 הכרוכים לפי הטבע במצות מילה?
16 הדבר יובן לפי דברי הרמב"ם⁴², שגם כוחות
17 טבעיים נקראים לפעמים בשם "מלאכים".
18 ההסבר לכך הוא: לכל ענין למטה יש שורש
19 למעלה, כדברי חז"ל⁴³ "אין לך עשב למטה שאין לו
20 מזל מלמעלה, המכה בו ואומר לו גדל". וכיון
21 שהכוחות הטבעיים משתלשלים מהמלאכים, הם
22 נקראים לפעמים על שם שורשם – מלאכים.
23 לפי זה מובן, שכל רפואה בדרך הטבע נובעת
24 מהמלאך רפאל, הממונה על הרפואות⁴⁴, אך היא
25 משתלשלת בהשתלשלויות רבות, עד שהיא
26 "מתלבשת" בלבוש טבעי, בפרט זה. בדרך כלל ניכר

[דלא סליק בשרא – שבת קלד, ב] וזקן [שלכן הוצרך להיות וכורות עמו הברית" – מקומות שבהערה 2] – ובכ"ז, אין לרפאותו גם מחולי זה קודם בוא הזמן בטבע.

(40) להעיר מב"ר פמ"ז, ט: הרגיש ונצטער כדי שיכפול לו הקב"ה שכרו. ועפ"י מ"ש לעיל בפנים, יומתק מה שבמדרש שם מקשה כ"כ בחריפות על המ"ד שלא נצטער – כי זהו יסוד עיקרי במצות מילה דאברהם, שהוצרכה להיות דוגמת המצוות שלאחרי מ"ת.

ועפ"ז תתורץ בפשיטות גם קושיית המהרש"א (בחדא"ג) ב"ב טז, ב – מה שאברהם לא ריפא את עצמו באבן טובה שהיתה תלוי בצוארו.

(41) ב"מ פז, ב. פרש"י פרשתנו יח, ב.

(42) מו"נ ח"ב פ"י.

(43) ב"ר פ"י, ו. זח"א רנא, א.

(44) מדרש כונן. י"ר בראשית. ולהעיר מוזח"א כו, ב.

(37) כמו שני בצורת וכיו"ב – דאף שאז זוזו מחירו של האתרוג, ה"ז בא מצד סיבה צדדית (בדוגמת החולי דאברהם מצד שהי' גדול וזקן – ראה לקמן הערה 39).

ובפשטות יותר י"ל: כיון שלאחרי שיקנה (אף שפטור הוא) יקיים מצוה ה"ז חביבה עליו.

(38) גם י"ל, שגם מצד סיבה צדדית לא הי' האתרוג יקר כ"כ, ורק שהמוכרים רצו עבורו יותר – ובכ"ז קנה ר"ג בהמחיר שבקשו, ע"ד (קדושין לא, סע"א) "אם אני מבקש מכם כל ממון שבעולם אתם נותנין לי". – וזוהי הנהגה הב' דהאריז"ל (מובא בטעהמ"צ שם): "ולפעמים הי' מניח לפנייהם הכיס עם המעות, והי' אומר להם שיקחו (המוכרים) מה שירצו".

(39) השייכות שב"חידוש" זה לנדר"ד (שאין להביא מלאך רפאל לרפאות את אברהם קודם בוא הזמן בטבע – ראה לקמן סעיף ח'): החולי דאברהם הי' לא רק מצד סכנת המילה עצמה, אלא גם מצד שהי' גדול

24 שהתרחש על ידי "מראה השכינה", נמשך למטה בגלוי
25 בשלימות על ידי המלאך רפאל.

26 לפי זה יש לומר, שבשני הימים הראשונים אכן לא
27 ביקר הקדוש-ברוך-הוא אצל אברהם, כדי לא להסיר
28 ממנו קשיים הנובעים לפי הטבע מקיום המצוה⁴⁹.

יב.

ההוראה: הפיכת הטבע עצמו לאלקות

29 לפי האמור לעיל מובנת ההוראה שמלמדת אותנו
30 התורה בסיפור ש"וירא אליו" היה ביום השלישי:

31 ההוראה הכללית מהסיפור "וירא אליו" היא,
32 כנאמר בגמרא⁵⁰ "הקדוש-ברוך-הוא ביקר חולים
33 שנאמר וירא אליו הוי' באלוני ממרא, אף אתה בקר
34 חולים". ולכן נאמר בתורה "וירא אליו הוי'" – ולא
35 "אל אברהם". אילו היה נאמר "אל אברהם", ניתן היה
36 לחשוב שביקור זה הוא מפני מעלתו של אברהם
37 אבינו, ואי אפשר להסיק מכך שיש לבקר ביקור חולים
38 אצל כל יהודי. לכן אין מזכירה כאן התורה את המילה
39 "אברהם", כדי להשמיענו, שביקור זה אינו מפני
40 מעלתו המיוחדת של "אברהם"⁵¹.

41 אך מדוע עלינו לדעת שהיה זה ביום השלישי? זאת,
42 כדי ללמדנו, שקיום המצוות, כולל ההכנות למצוה
43 ותוצאותיה, צריך להיעשות בדרכים טבעיות – כדי
44 להפוך את הטבע עצמו להיות "כלי" לאלקות.

(משיחות ש"פ וירא תשכ"ה)

1 חולים. התורה מספרת רק על הביקור של היום
2 השלישי, מפני שהיא מספרת על ענינים נוספים
3 שהתרחשו באותו יום, ולכן היא מספרת על "וירא
4 אליו" של אותו יום⁴⁵, ומכך כבר ילמדו על שני הימים
5 הראשונים, שגם אז בא הקדוש-ברוך-הוא לבקר – כי
6 אין סיבה להבדיל בין היום השלישי לבין שני הימים
7 הראשונים, ולהיפך: בשני הימים הראשונים הסכנה
8 גדולה יותר וביקור החולים נחוץ יותר.

9 אך מדברי הגמרא "אותו היום יום שלישי... ובא
10 הקדוש-ברוך-הוא לשאול באברהם" מובן, ש"בא
11 הקדוש-ברוך-הוא לשאול באברהם" דוקא משום
12 ש"אותו היום יום שלישי של מילה של אברהם היה".

יא.

ביקורו של הקב"ה מרפא לחלוטין

13 הדברים יובנו לפי מאמר חז"ל⁴⁶, שעל ידי ביקור
14 חולים מביאים רפואה לחולה. אמנם, לגבי ביקור
15 חולים בכלל נאמר⁴⁷ שהוא "נוטל (רק) אחד מששים
16 בחליו", אך לגבי "וירא אליו הוי'" אומר הרמב"ן⁴⁸
17 "שהיה לו במראה השכינה ריפוי למחלת המילה",
18 ומשמעות הביטוי "ריפוי" היא שאברהם נרפא
19 לחלוטין.

20 אין בכך סתירה לנאמר, ורש"י מביא זאת מיד
21 לאחר מכן בפסוק, שהמלאך רפאל ריפאו – כי רפואה
22 זו עצמה נבעה מהרפואה שנעשתה בשורש ובהעלם
23 על ידי "וירא אליו": ה"ריפוי למחלת המילה"

(45) ובפרט שמוזה למדים (שבת קכו, א. רש"י פרשתנו יח, ג) שגדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה.

(46) נדרים לט, ב. ב"מ ל, ב.

ואף שבגמרא שם "ובכן גילו" – הרי הקב"ה הוא "תאומתו" של ישראל (ראה שהש"ר פ"ה, ב (ב)). ולהעיר ממה שלמדו (סוטה יד, א) מ"וירא אליו" הדין דביקור חולים – וי"ל דענין פרטי ד"ביקור חולים" (שאינו נכלל בגמ"ח) הוא מה שנוטל כו' בחליו (ב"מ שם).

(47) נדרים שם. ב"מ שם.

(48) רמב"ן פרשתנו יח, ב – קרוב לסופו (הובא ונתבאר באוה"ת ריש פרשתנו).

(49) ע"פ מ"ש בפנים, אפשר להסביר (בה"ינה של תורה" שבפרש"י) לשון רש"י "לבקר את החולה. אמר ר' חמא בר' חנינא יום שלישי למילתו כו'" – שמפרש כאן ב' ענינים:

(א) שהטעם ד"וירא אליו ה'" הוא "לבקר את החולה" – ומצד הענין דביקור חולים אין הוכחה שזה הי' ביום השלישי (כי המצוה דביקור חולים היא גם בבי' ימים הראשונים, כנ"ל סעיף ב').

(ב) "יום שלישי למילתו הי' כו'" – ומצד הענין דמילה, מוכח שזה הי' ביום השלישי. כי מכיון שע"י "וירא אליו" ואח"כ ביאת רפאל ריפא

את אברהם (פרש"י יח, ב) לגמרי – כדמוכח מפשטות הכתובים: וימחר אברהם גו' רץ אברהם גו' – ולא רק אחד מס' בחליו שזה הוטבע בטבע (ראה הערה 46) – הרי אין להסיר את החולי שמצד המצוה קודם בוא הזמן בטבע.

והנה ע"פ הנ"ל שהי' ביום ג' ולכן נתרפא לגמרי (בבוא רפאל) – תלמיד ממוחל יקשה מה צורך לבקר את החולה מקודם לזה, הרי בלאה"כ* ותומי יתרפא?

ולכן מזכיר רש"י שם בעל המאמר רחב"ח – המ"ד בסוטה (שם) הלוך אחר מדותיו כו' הק' ביקר חולים כו', דזהו מדתו של הקב"ה כו'. והנה ע"פ הנ"ל תתורץ הקושיא בסוטה: מנ"ל דנא"א עליו לבקר חולים (ורובם אינם בני גילו דנוטלין אחד מס' בחליו) ושאיני הקב"ה דודאי ביקורו פועל כבן גילו. – ועפ"ז מובן ג"כ דמסיים רש"י כאן "ובא הקב"ה ושאל בשלומו" דלכאורה מיותר – אלא דמדגיש דרק "לשאול בשלומו" בא. ולכן חייב דבקר"ח הוא גם על שאינו בן גילו. וק"ל. (50) סוטה שם.

(51) וראה ש"ח כאן, שזהו גם הטעם מה שרש"י מדייק "לבקר את החולה" – אף שהי' יכול לכתוב (בקיצור) "לבקרו" – בכדי להשמיענו*, שזהו מצד הענין דביקור חולים – אפילו באם הי' זה מישוהו אחר.

(* דודאי גם אם לא הצטער אברהם על שאין אורחים הי' בא רפאל לרפאו (וכן היו מהפכים סודים) – אלא שאז הי' בא כמלאך. וק"ל. (** בפשטות י"ל, שכותב כן בכדי לבאר למה ביקר הקב"ה את אברהם.

ילקוט לוי יצחק על התורה

בעץ חיים¹¹ שער הזיווגים פ"ו ע"ש, וזהו עק"ב¹² שבמלואו עי"ן קו"ף בי"ת הוא מספר¹³ תשכ"ח.

הנה אברהם בחי' חסד, המתיק את העקב המתיק את הדינים שהם ק', מספר מ"ס. ונרמזה במלת עקב, שע"ב מספר חס"ד סובבים ומקיפים את אות ק' שממתיקים¹⁴ אותו וכו'.

קרא כתיב פוטר מים ראשית מדון ריש מאה ד"נ¹⁵. פירוש מים הוא מדת החסד דאברהם כמ"ש¹⁶ זכור אב נמשך אחריו כמים, הנה מים בחי' דאברהם פוטר דהיינו שמסלק ריש מאה דיני, ריש מאה דיני הוא

רמוז בפי"מי מל"ל לאברהם" למארו"ל (סנהדרין ז.)
 "חלפה בישתי מאה", אברהם הוא אותיות "בר מאה"
 - מל"ל בגי' ק', דמלאך של שכחה הוא נקרא "מס" (בגי' ק') - שהמתיק את הדינים וכו'

כללות הענין מה שאמרו קרא כת"ב, הוא להורות ולהראות דליכא¹ מידי דלא רמיזי באורייתא, וכל מה שאומרים בעולם הכל רמוז בתורה, יען כי חיות כל העולם כולו הוא מתורה כמאמר² בראשית בשביל התורה שנקרא ראשית, ובעשרה מאמרות³ שבתורה נברא העולם, ולכן ליכא מידי דלא רמיזי באורייתא.

והנה ההוא דהוה קאמר ואזיל טובי' כו' מדבר במדת החסד שהיא מדתו של אברהם אינו ע"ה כמ"ש⁴ חסד לאברהם, וזהו שאמר רב¹⁷, טובי' קאי על חסד, שהוא טוב, והוא מדתו של אברהם.

דשמע ואד"ש הוא כמ"ש על אברהם⁵ עקב אשר שמע אברהם בקולי, ואדיש דהיינו שמורגל בכך, הוא כי מספר⁶ עק"ב שנה שמע אברהם. ודישה הוא בעקב הרגל שהוא דש על הקרקע, זהו עקב שהוא אחורי ותחתית הרגל.

והנה עי"ז המתיק אברהם את העקב שהם בחי' דינים קשים מספר ב' פעמים אלקים כמ"ש בלקוטי תורה להאריז"ל⁷ פרשת תולדות בפסוק זה ע"ש. ודינים הם בחי' אחוריים, כידוע וכו'⁸.

הנה⁹ אותיות מ"ס¹⁰ שר של שכחה, כמ"ש

(ג) עק"ב במילואו בגי' תשכ"ח.
 (ד) פירוש תיבת "עקב" - שהוא אחורי הרגל - מרמז על אחוריים, ראה הערה 14.

ראה בפנים בתורת לוי יצחק דהוא מרמז על בחינת אחוריים ד"בינה" דממנה נשתלשל בחי' דינים. לקמן סימן רטו הערה 7. וראה לעיל סימן קצו הערה 11, שמבחי' מוחין דאימא (בינה) נשתלשל יניקת החיצונים, משא"כ מבחי' מוחין דאבא - חכמה ע"ש.

(10) ראה לקמן סימן רטו הערה 7 בביאור אותיות "מס" המורה על בחי' אחוריים ודינים. מתורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס עמוד רצט.

(11) שער טו. וז"ל: שר של שכחה נקרא מ"ס... וזהו סוד שארז"ל (חגיגה ט:): אינו דומה שונה פרקו ק' פעמים לשונה פרקו ק' פעמים, לפי שעד ק' פעמים יש לו שליטה כמנין מ"ס ולא יותר ע"ש. [ועיין לעיל סימן עו]. ראה שיחות קודש ה'תשמ"א פרשת תצוה סעיף כה. כו. ספר הערכים אות ו' עמוד רלד ואילך, בביאור אותיות "מס". ובאות "סמך" עמוד רנג.

(12) "זהו עק"ב שהוא אחורי הרגל, רגל הוא * ע"ב קס"א הפנים דאב ואם, שהוא חכ' בכלל, ואחורי הרגל * הוא האחוריים דאו"א שעל שם בינה יחשבו, כי בינה שהוא נוקבא לגבי חכמה הוא בחי' אחוריים לגבי חכמה" (תורת לוי יצחק כאן).

(* רגל הוא ע"ב קס"א: פירוש, רגל בגימטריא שם ע"ב, קס"א. ע"ב, הוא שם הוי' במילוי יודי"ן שהוא בחכמה, יו"ד, ה"י, וי"ה, ה"י בגי' 72.

קס"א, הוא שם אהי' במילוי יודי"ן שהוא בבינה, אל"ף, ה"י, יו"ד, ה"י, בגי' 161.

ביחד 72 + 161 הוא 233, בגי' רג"ל.
 וראה לעיל סימן לב. פו הערה 14 בקשר שם "אהי-ה" לבינה.

(* אחורי הרגל שהוא האחוריים דאו"א: פירוש: כנ"ל או"א הוא שם ע"ב קס"א במילוי יודי"ן, והאחוריים הוא כוח. שם ע"ב באחוריים הוא: יו"ד (20) + יו"ד, ה"י (35) + יו"ד, ה"י, וי"ז (57) + יו"ד, ה"י, וי"ז, ה"י (72) = 184.

ושם "אהי-ה" באחוריים הוא: אל"ף (111) + אל"ף, ה"י (126) + אל"ף, ה"י, יו"ד (146) + אל"ף, ה"י, יו"ד, ה"י (161) = 544.

ביחד 184 + 544 = 728 בגי' תשכ"ח, נמצא דאחוריים - העקב - דמספר רג"ל (ע"ב, קס"א) הוא ענין השכחה.

(13) עק"ב שבמלואו עי"ן קו"ף בי"ת - עיין עוד בזה לעיל סימן סא. לקמן סימן רטו. רל"ט.

(14) ראה בפנים בתורת לוי יצחק המשך הענין במספר ק'.

(15) מתפלת גשם.

(1) תענית ט.

(2) ויק"ר לו, ד.

(3) אבות פרק ה, משנה א.

(4) מיכה ז, כ.

(5) בראשית כו, ה.

(6) ראה נדרים לב, א. וא"ר אמי בר אבא בין ג' שנים הכיר אברהם את בורא שנא' עקב אשר שמע אברהם בקולי חושבני' מאה ושבעין ותרין. רש"י: מאה ושבעין ותרין, דהכי משמע עקב כמנין עק"ב שנים שמע אברהם בקולי וכל שנותיו היו קע"ה, אלא בן שלש שנים הכיר את בורא.

(7) וז"ל: ב' פעמים אלקים גי' עקב וכו', וזהו עקב אשר שמע אברהם בקולי, פי' אברהם תיקן מציאת העקב הזה והמתיקן, וזהו שכתוב בן עק"ב שנה הכיר אברהם את בוראו, כי אחר שתקן עק"ב זה, הכיר את בוראו וכו'.

(8) ראה לקוטי תורה מהאריז"ל דניאל (ד, יד) וז"ל: "הנה כל סוד אחוריים סוד דינים" ע"ש. לעיל סימן יב מאור התורה שיר השירים עמוד רג.

(9) מבאר דתיתב "עקב" מרומז ד' דברים, המורה על בחי' דינים, שאברהם בחי' "חסד" ממתיקים.

א) עק"ב בגי' ב' פעמים "אלקים" כנ"ל.

ב) האות "ק" באמצע תיבת "עקב" בגי' האותיות "מס", ו"מס" הוא שם שר של שכחה, ושכחה הוא מבחי' אחוריים ודינים (ראה תניא אגרת הקדש ד"ה דוד זמירות - עמוד קסא, לקמן הערה 13), והאותיות "עב" המקיף מסביב הוא בגי' חסד, המתיק את ה"ק". וזהו רמוז בהמארו"ל כאן "חלפה בישתיה מאה" כדלקמן.

וכתיב²⁰ מי מל"ל לאברהם, מל"ל מספרו ק' והוא שהמתיק הק' דיני' על-דרך מה שכתוב²¹ מי ימלל גבורות ה', שפירוש ימלל הוא ריכוך והמתקה²².

ויתפרש ג"כ שמע ואדיש על שמיצת קול²³ שופר. (שהמצוה הוא לשמוע כמו שמברכים לשמוע קול שופר) ששומעין ק' קולות, ע"ז חלפה בישתא מאה.

וזוהו ג"כ מלל, מ' הוא המ' שברים ותרועות, ב' פעמים ל' הוא הל' תקיעות שלפניהם והל' תקיעות שלאחריהן. או י"ל, מ' הוא המ' קולות די' סדרי תשר"ת, ל' הוא הל' קולות די' סדרי תש"ת, ל' הוא הל' קולות די' סדרי תר"ת, וד"ל.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד קע

(20) בראשית כא, ז.

(21) תהלים קו, ב.

(22) ראה גם בענין "מי ימלל" לעיל סימן ל. מט. עג. לקמן סימן רכה.

(23) ראה לקמן סימן קמ. קמא. קמב. לעיל סימן קכה. קכח. דהמכוון בתקיעת "שופר" הוא להמשיך גבורות ממותקות ע"ש.

האחוריים דבינה שהם הריש והמקור להק' דיני כי בינה¹⁶ היא פועל גבורות, הנה מים חסד דאברהם פוטר את הק' דיני.

וראשי תיבות¹⁷ פוטר מים ראשית מדון הוא מספר ה' פעמים חסד, כי יש ה' חסדים¹⁸ כמו ה' אצבעות ידי ימין¹⁹. ונרמז זה בשמו אברהם שהוא תיבות ב"ר מא"ה, להורות שהמתיק המאה דיני.

(16) הכוונה למ"ש בתפלת ברכת קריאת שמע "לאל ברוך", ד"מרום וקדוש" הוא כתר וחכמה, "פועל גבורות" – בינה, "עושה חדשות" – חסד, "בעל מלחמות" – גבורה. ראה גם לעיל סימן יז הערה 13. (17) היינו: פ' (80) + מ' (40) + ר' (200) + מ' (40) = 360, וכן ה' פעמים חס"ד (360 = 5x72).

(18) ראה לעיל סימן קי הערה 2.

(19) ראה אור התורה שיר השירים עמוד קט וז"ל: והנה ביד יש ה' אצבעות לפי שהחסד שביד כללי הוא לפועל כל המעשה חסד וכשבא לידי גילוי מתחלק לכמה מדריגות חסד שבחסד גבורה שבחסד כו' והן ה' אצבעות ה' חסדים כידוע.

אגרות קודש

ב"ה, י"ד מ"ח, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו פ"נ מט' חשון.

בעת רצון יקרא על הציון הקי של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, ויהי רצון שיבשר טוב בזה.

ומובן וגם פשוט שכל מה שמביא הבקשה, מוסיף בתורה ומצות שבזה גם כן כמובן השפעה על הסביבה לקרבה לאבינו שבשמים שזהו ענין הציווי ואהבת לרעך כמוך כלל גדול בתורה, ה"ז מוסיף בברכות השי"ת למילוי משאלות לבבו לטובה.

כמדומה שנדבר ע"ד שמירת שלשת שיעורי חת"ת (חומש תהלים ותניא) הידועים, ועכ"פ ישמור עליהם מכאן ולהבא.

בברכה לבשו"ט בכל האמור,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

ג.ב. שגורה היתה אימרה בפי חסידי פולין, אשר חתן בעמדו בחופתו, עת רצון הוא למעלה למלא משאלות לבבו אז, ויש לייסד זה בכמה מאמרי רז"ל, ומהם אשר ביום החופה מוחלן לו על כל עוונותיו, שחתן דומה למלך, והעיקר שבעת החופה מדמין אותו, ליצירך בנן עדן מקדם, שאז הרי הי קודם חטא עץ הדעת ועולם על מלואו (משא"כ לפי טעמים הראשונים ה"ז לאו דוקא בעת העמידה תחת החופה, וק"ל).

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת וירא

**וירא יט, לב – לכה נשקה את אבינו יין
ונשכבה עמו ונחיה מאבינו זרע**

**(תוכן: בנות לוט קבלו מאברהם שקודם משיח
יבקעו הרים ויפלו במים)**

א. ונחיה מאבינו זרע זה מלך המשיח שקבלו מלוט אביהם ששמע מאברהם קודם משיח יבקעו הרים ויפלו במים והיו סבורים בהפיכת סדום הוא הרים שבקעו ועיירות נטבעו ומתו הרבה.

פירוש הרוקח

**(תוכן: אותו זרע זהו מלך המשיח – מואב
במלואו בגי' ממנו יוציא משיח, ועוד רמזים בזה)**

א. ובמדרש ונחיה מאבינו זרע בן אין כתיב כאן אלא זרע אותו זרע שהוא בא ממקום אחר ואיזה זה מלך המשיח, ולזה ותקרא את שמו מואב במלואו מ"ם וא"ו אל"ף ב"ת בגי' ממנו יוציא [ה]משיח, וכן גם כן בגי' התורה, ראויים לקבל התורה, וישמעאל מזרע חם אין ראוי לקבל התורה ולזה קראה שמו מואב בא"ת ב"ש יפת ש' שכוונה ליפת ולשם, והקב"ה לא קפח שכרה ויצא ממנה דוד שחשבה שאבד מין האדם יצא ממנו דוד גלגולו של אדם כאז"ל, והצעירה זכתה גם כן למלכות ב"ד אלא לפי שהבכירה הוא נתנה העצה זכתה לדוד שלא נפסקה ממנו המלכות שנאמר כסאו כשמש נגדי, אבל הצעירה יצא ממנה רחבעם שנחלקה מלכותו.

שפתי כהן

**(תוכן: דמיון מעשה בנות לוט ורות, ששניהם
בתחלת ימי פסח, ועוד רמזים בזה)**

א. לכה נשקה את אבינו יין ונחיה מאבינו זרע, בב"ר (פ' נ"א ח') איתא ר' תנחומא משום רבי ישמעאל ונחיה מאבינו זרע, ונחיה מאבינו בן אין כתיב כאן אלא ונחיה מאבינו זרע אותו זרע שהוא בא ממקום אחר ואי זה זה מלך המשיח. ורש"י מפרש זה מלך המשיח שבא מיהודה ורות ע"ש. נמצא דכל כוונת בנות לוט הי' לשם שמים, כדי להוציא הניצוץ של משיח שהי' טמון בלוט, וממנו בא רות המואבי ונשתלשל ממנה מלכות בית דוד עד משיח צדקנו.

והנה המעין יראה דבר פלא מנפלאות התורה, דאותו זמן שבנות לוט אמרו ונחיה מאבינו זרע במערה ונתעברה הבכירה מזה, הנה כמה שנים אח"ז אותו זמן ממש, נתעורר אצל רות המואבי לבוא בקהל השם, ובאותו זמן נתחדש ההלכה מואבי ולא מואבית ומוותרת היא לבוא בקהל.

דהנה מבואר במפרשים (עיין פנים יפות, תפארת יהונתן, וכן בשקלא וטריא במד"ר פ מ"ח י"ב) דבאו המלאכים ערב פסח, וא"כ יבואו שני המלאכים סדומה בערב היו זה ליל פסח, ובבוקר ט"ו ניסן כתוב וכמו השחר עלה וגו' ואח"כ השמש יצא וגו' וה' המטיר על סדום גפרית וגו', ועפ"י פשטות לפי"ז בלילה שלאחר החורבן דסדום,

נעשה המעשה דלוט ובנותיו, כמבואר במדרש ובמפרשים דאחרי שנחרב סדום אמרו הבנות איש אין בארץ וגו' דחשבו דנחרב כל העולם כמו המבול (עיין ב"ר פ' נ"א ח'), וא"כ לפי חשבון זה הבכירה נתעברה מלוט ליל ט"ו לחודש ניסן.

ובאותו ערב של ליל ט"ז באה רות לקהל ה', וכדאיתא במדרש רות פ' ג' ו' ותלכנה שתיהן א"ר שמואל ב"ר סימן אותו היום קציר העומר הי' דתנינן תמן כל העיירות הסמוכות לשם היו מתכנסות כדי שיהא נקצר בעסק גדול, ועיין במפרשים שם (מתנות כהונה, יפה ענף), וקצירת העומר הי' במוצאי יו"ט הראשון דחג הפסח כדאיתא במנחות דף סה. ע"ש.

נמצא דההתעוררות של רות לבוא בקהל, דהיא הפרידה המואבית דיבוא לקהל ה' להתחיל מלכות בית דוד ומשיח הי' בחג הפסח, ובאותו זמן כנ"ל הי' המעשה דבנות לוט, דשניהם לכיוון אחד הלכו ונפלאות הבורא הוא.

ויש להמתיק יותר, דמלחמת אברהם כנגד הד' מלכים להציל לוט הי' בליל פסח יעוין מד"ר פ' מ"ב ח' ויבא הפליט אברם יושב ועוסק במצות עוגות (מצת לפסח), וכן במד"ר פ' מ"ג ג' אביהם יצא בחצי הלילה אף אני אצא בחצי הלילה (במכת בכורות דליל פסח הוה).

ומבואר בזוהר ובאריכות בשל"ה דהד' מלכים רומז להד' מלכויות, ולוט רומז למשיח הטמון בתוכו, וע"כ הד' מלכויות נשבו לוט, ואברהם הלך להציל לוט רומז למשיח שיבוא אחר הד' מלכויות יעו"ש, נמצא מכל הנ"ל דאותו זמן דניצול לוט ע"י אברהם דממנו בא משיח, כן באותו זמן יצא הניצוץ ממנו, ובאותו זמן ממש באה רות לקהל ד' הפלא ופלא. פרי דוד

**(תוכן: ונחיה דרשו על מלך המשיח, שלא יתבטל
המות עד ימות המשיח)**

א. ונחיה מאבינו זרע. דרשו על מלך המשיח ויראה לפי שלא יתבטל המות עד ימות המשיח, והחיות בזה העולם אינם חיות אמיתי, שבכל יום מתמעט כח החיות ומתקרב למיתה, לכן אמר ונחיה מאבינו זרע אמיתית שלא יהיה עוד מות בעולם.

מלא העומר

**(תוכן: מסיפור בנות לוט תמר ורות – רואים
שכשבוא העת למשיח לא יתעכב אפי' רגע)**

ב. ואנו רואים כי שורש דוד נכתב ג' פעמים בבנות לוט, בתמר, וברות. וכולם היו על ידי דרכים נפלאים שאם היה עובר במעט רגע לא היה יוצא הדבר אל הפועל. בנות לוט חשבו שהעולם נחרב, ועוד מעט היו יודעות כי רק סדום ועמורה וגו' נחרבו. וכן ביהודה המלאך החזירו בדרך. וכן בבוועז עוד מעט הי' מת. וזה יסוד באמונת ביאת משיח, שכשבוא הזמן לא יתעכב אפילו רגע מועט.

ילקוט מעם לועז - רות

♦ יום ראשון ט' מרחשון ♦

יח (א) וַיֵּרָא אֱלֹהִים יְהוָה בְּאֵלֶיךָ מִמְּרָא וְהוּא יֹשֵׁב
א וַיֵּרָא אֱלֹהִים יְהוָה בְּאֵלֶיךָ מִמְּרָא וְהוּא יֹשֵׁב
בְּתַרְעֵי מִשְׁכַּנְּךָ כְּמִיחָם יוֹמָא:
פְּתַח־הָאֵהָל כְּחַם הַיּוֹם:

ט"י «וַיֵּרָא אֱלֹהִים לְבַקֵּר אֶת הַחוּלָה. (כבא מציעא פו) אָמַר רַבִּי חֲמָא בַר חֲנִינְא: יוֹם שְׁלִישִׁי לְמִילְתּוֹ הָיָה, וּבָא
הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ הוּא וְשָׂאֵל בְּשִׁלּוּמוֹ. בְּאֵלֶיךָ מִמְּרָא. הוּא שְׁנַתָּן לוֹ עֲצָה עַל הַמִּילָה, לְפִיכֶךָ נִגְלָה עֲלֵיךָ
בְּחִלְקוֹ (ב"י). יֹשֵׁב (ב"י) יֹשֵׁב כְּתִיב, בְּקֶשׁ לְעַמְד, אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ הוּא: 'שֵׁב וְאַנִּי אֶעֱמַד, וְאַתָּה סִימָן

אשל אברהם

וּבָא הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ הוּא וְשָׂאֵל
בְּשִׁלּוּמוֹ - מִבְּאֵר בְּזוֹהַר הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ
הוּא לֹא בָּא לְרַפְאוּתוֹ (שְׁהֵרִי דְבַר זָה
נַעֲשֶׂה אַחֲרֵיכֶם עַל-יְדֵי מַלְאָךְ רַפְאֵל),
אֲלָא רַק לְשִׂאֵל בְּשִׁלּוּמוֹ, וְהַטַּעַם לְכַךְ
שֶׁלֹּא רַפְאוּהוּ בְּעַצְמוֹ, הוּא כִּדֵּי לְלַמְדֵנוּ
שֶׁעַל הָאָדָם לְבַקֵּר אֶת הַחוּלָה וְלְשִׂאֵל
בְּשִׁלּוּמוֹ אִם שָׂאֵן בִּיכְלָתוֹ לְרַפְאוּתוֹ,
כְּשֶׁם שֶׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ הוּא בְּקָר אֶת
אַבְרָהָם אִם שֶׁלֹּא רַפְאוּהוּ. וּבְזוֹהַר מוֹכֵן
מֵה שֶׁרַשִׁי מְבִיא כָּאן אֶת שְׁמוֹ שֶׁל בַּעַל
הַמֶּאֱמָר: "רַבִּי חֲמָא בַר חֲנִינְא", שֶׁכֵּן
"רַבִּי חֲמָא בַר חֲנִינְא" הוּא גַם בַּעַל
הַמֶּאֱמָר שֶׁאֹמֵר שֶׁצָּרִיךְ לְלַמּוֹד
מִמִּדּוּתֵיךְ שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ הוּא וּלְבַקֵּר
חוּלָיִם (רֵאשׁוּת טוֹטָה יד, א), וְאִם כֵּן הֵרִי זָה
בְּהִתְאַם לְשִׁטְתּוֹ (הַרְבֵּי).

בְּאֵלֶיךָ מִמְּרָא - הוּא - מִמְּרָא.

שְׁנַתָּן לוֹ עֲצָה עַל הַמִּילָה - רֵאשׁוּת
תְּנַחֲמָא ס' ג: "שְׁלֹשָׁה אוֹהֲבִים הֵיוּ לוֹ
לְאַבְרָהָם, עֲנַר אֶשְׁכּוֹל וּמִמְרָא, וּכְיִנּוּן
שֶׁאֹמֵר לוֹ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ הוּא שִׁמּוּל,
הֵלֶךְ לְקַחַת מֵהֶם עֲצָה, הֵלֶךְ אֶצֶל עֲנַר,
אָמַר לוֹ עֲנַר: בַּעַל מוֹם רוּצָה לְעִשׂוֹתָךְ,
שִׂיחֵי קְרוּבֵיהֶן שֶׁל הַמַּלְכִּים שֶׁהִגְדָּתָ
כָּאִין וְהוֹרְגִין אוֹתָךְ, וְאִין אַתָּה יְכוֹל
לְבָרוּחַ מִפְּנֵיהֶם, הִנִּיחוּ וְהֵלֶךְ אֶצֶל
אֶשְׁכּוֹל, אָמַר לוֹ אֶשְׁכּוֹל: אַתָּה נָקוּן, אִם
אַתָּה תִּמּוּל יֵצֵא מִמֶּךָ דָם הַרְבֵּה וְלֹא
תוּכַל לְסַבּוֹל וְתָמוּת, הִנִּיחוּ וְהֵלֶךְ אֶצֶל
מִמְרָא, אָמַר לוֹ מִמְרָא: הֲלֹא הוּא
שֶׁהִצִּילְךָ מִכַּבְּשֵׁן הָאֵשׁ וְעִשָׂה לָךְ כֹּל
הַנְּסִים וְהִצִּילְךָ מִן הַמַּלְכִּים, וְאֵלּוּלֵי
כַחוּ וּגְבוּרָתוֹ הֵיוּ הוֹרְגִין אוֹתָךְ, וְהִצִּיל
רַמ"ח אַבְרָהִים שְׁבָךְ, וּמִקְצַת אַבְרָהָם
אַתָּה מִבְּקֶשׁ עֲצָה? עִשָׂה כְּמִצְוֹתֵיךָ. אֲבָל
רֵאשׁוּת רַשִׁי לְעֵל יד, יג: "בְּעֵלֵי בְרִית
אַבְרָם.. שֶׁהִשְׂאִיאוּ לוֹ עֲצָה עַל הַמִּילָה".

(א) וַיֵּרָא אֱלֹהִים - לְבַקֵּר אֶת הַחוּלָה -
שְׁהֵרִי מְלַבֵּד זָה שְׁנֵי רֵאשׁוֹת אֱלֹהִים, לֹא
נִזְכָּרָה כָּאִן שׁוּם אֲמִירָה וְדַבּוּר (ג"א). או
מִשׁוּם שְׁדוּרֵשׁ מִסְמִיכוֹת הַפְּסוּקִים,
שֶׁ"וַיֵּרָא אֱלֹהִים ה'" נֶאֱמַר תִּיכֶף לְפָסוּק:
"בְּעֵצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אַבְרָהָם" (רֵאשׁוּת).
וּמִדְּגִישׁ רַשִׁי "לְבַקֵּר אֶת הַחוּלָה", וְלֹא
"לְבַקְרוֹ", לוֹמֵר לָנוּ שֶׁה' לֹא נִגְלָה אֱלֹהִים
אֲלָא מִשׁוּם שֶׁהִיא חוּלָה, וְלִשְׁם בְּקוּר
חוּלָיִם בְּלָבָד, וְלֹא מִפְּנֵי שֶׁהוּא אַבְרָהָם.
וְדַבַּר זָה לְמַד רַשִׁי מִמֵּה שֶׁנֶּאֱמַר:
"וַיֵּרָא אֱלֹהִים ה'", וְלֹא "וַיֵּרָא ה'" אֶל
אַבְרָהָם" (ע"פ שפ"ח). וְרֵאשׁוּת גַּם רַשִׁי
דְּבָרִים יג, ה: "הַדְּבַק בְּדַרְכָיו.. בְּקָר
חוּלָיִם, כְּמוֹ שֶׁעֲשֶׂה הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ
הוּא".

אָמַר רַבִּי חֲמָא בַר חֲנִינְא - בְּבָא
מִצִּיעָא פו, ב.

יוֹם שְׁלִישִׁי לְמִילְתּוֹ הָיָה - שְׁכֵן בֵּינֵם
הִרְאִישׁוֹן וְהַשְׁנִי זָהוּ רַק כְּבָב שֶׁל הָאֲבִיר
עֲצָמוֹ, וְאִינוּ נִקְרָא עֲדִין חוּלָה, אֲבָל
בֵּינֵם הַשְׁלִישִׁי זָה מִשְׁפִּיעַ וּמְחַלֵּשׁ אֶת
כֹּל הַגּוּף, וְאִינוּ נִקְרָא הָאָדָם חוּלָה, וּכְמוֹ
שֶׁכְּתוּב לְקַמֵּן לָד, כה: "וַיְהִי בֵּינֵם
הַשְׁלִישִׁי בְּהִיוֹתָם כּוֹאֲבִים" (ג"א).
וּבִ"תוֹרַת מִנְחָם" כְּתוּב, שֶׁהַהֲבָרָה לְכַךְ
שֶׁהִיא זָה בֵּינֵם הַשְׁלִישִׁי, הוּא מִזְוָה
שֶׁהַמְלָאכִים בָּאוּ לְבַקְרוֹ בֵּינֵם זָה,
שְׁבִינֵיהֶם הָיָה הַמַּלְאָךְ רַפְאֵל שֶׁבָּא
לְרַפְאוּת אֶת אַבְרָהָם, וּרְפוּאָה זוֹ שֶׁל
הַמִּילָה הִיא בֵּינֵם הַשְׁלִישִׁי, שְׁכֵן כֹּל
הַמְלִים מִתְרַפְּאִים בֵּינֵם הַשְׁלִישִׁי, אֲלָא
שֶׁאֲצֵל אַבְרָהָם הִרְפוּאָה בָּאָה יִשִׁירוֹת
מִמַּלְאָךְ רַפְאֵל, שֶׁהוּא הַמְמוּנָה עַל כֹּל
עֲנֵן הִרְפוּאָה בְּעוֹלָם. גַּם יֵשׁ לוֹמֵר
שֶׁאֲצֵל אַבְרָהָם הִרְפוּאָה בָּאָה בְּבַקְרוֹ
שֶׁל הַיּוֹם הַשְׁלִישִׁי, מֵה־שִׂאֵן-כֵּן כֹּל
הַמְלִים מִתְרַפְּאִים בְּסוּף יוֹם הַשְׁלִישִׁי.

הַמִּילָה.
לְפִיכֶךָ נִגְלָה עֲלֵיךָ - עַל אַבְרָהָם. וְנִקְט
"עֲלֵיךָ", וְלֹא "אֱלֹהִים" כְּכַתּוּב, כִּי כֹל
גְלוּי שְׁכִינָה הוּא מַעַל מִי שֶׁאֱלֹהִים נִגְלָה.
וְכֵן מְדַבֵּר רַשִׁי לְכַתּוּב תְּמִיד עַל גְלוּי
הַשְׁכִּינָה בְּלִשׁוֹן "עַל" - רֵאשׁוּת רַשִׁי
לְקַמֵּן לב, כט. שְׁמוֹת טו, ב. שֶׁם כ, יז.
בְּמִדְבַר יב, ד. דְּבָרִים לב, יא.

בְּחִלְקוֹ - נִרְאֶה שֶׁעָקֵר דִּיקוֹ הוּא מִזְוָה
שֶׁאֹמֵר הַכְּתוּב: "וַיֵּרָא אֱלֹהִים ה'" בְּאֵלֶיךָ
מִמְּרָא", שֶׁבָּא לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁהַהֲתַגְלוֹת
הַיְהוָה בְּאֵלֶיךָ מִמְּרָא, כִּי אִם כְּנִתְּנוּ רַק
לְהַשְׁמִיעֵנוּ הֵיכֵן יֹשֵׁב אַבְרָהָם, הָיָה
צָרִיךְ לְכַתּוּב: "וַיֵּרָא אֱלֹהִים ה'" וְהוּא יוֹשֵׁב
בְּאֵלֶיךָ מִמְּרָא".

יֹשֵׁב - כְּנִתְּנוּ רַשִׁי לְבָאָר: אִיךְ זָה
שֶׁאַבְרָהָם יֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ
הוּא נִגְלָה אֱלֹהִים

יֹשֵׁב כְּתִיב - חֲסַר וָא"ו. וְרֵאשׁוּת גַּם רַשִׁי
לְקַמֵּן יט, א. כג, י.

בְּקֶשׁ לְעַמּוֹד, אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ
הוּא: שֵׁב - וּלְפִיכֶךָ כְּתוּב "יֹשֵׁב" חֲסַר
וָא"ו, לְהוֹרוֹת שֶׁהִיא חֲסָרוֹן בְּיִשְׁבָּה,
שֶׁלֹּא יֹשֵׁב כְּמִנְהַג הַיּוֹשְׁבִים שִׁיּוּשִׁים
מִרְצוֹנָם, מֵה־שִׂאֵן-כֵּן כָּאן יֹשֵׁב שֶׁלֹּא
מִרְצוֹנוֹ (דְּבִי הדי). אוּ מִשׁוּם שֶׁ"יֹשֵׁב"
מִשְׁמַעוֹ שֶׁאֲמָרוּ לוֹ לְשַׁבֵּת וְיֹשֵׁב, מֵה־

לְבַנְיָהּ, שְׁעֵתִיד אָנִי לְהַתִּיצֵב בַּעֲדַת הַדִּיּוּגִין וְהֵן יוֹשְׁבֵינָי, שְׁנֹאֲמַר: (תהלים פב) "אֱלֹהִים נִצְבַּ בַּעֲדַת אֵל". פְּתַח־הָאֹהֶל • לְרֵאוֹת אִם יֵשׁ עוֹבֵר וְיִכְנִסִּים בְּבֵיתוֹ. כָּחֵם הַיּוֹם • (ב"מ פו) הוֹצִיא הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא חִמָּה מִנְּרֵתִיקָה, שְׁלֹא לְהִטְרִיחוֹ בְּאוֹרְחִים, וּלְפִי שְׂרָאָהוּ מִצְטַעַר שְׁלֹא הָיוּ אוֹרְחִים בָּאִים, הִבִּיא הַמְּלָאָכִים עֲלָיו בְּדַמוֹת אֲנָשִׁים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ ספר השיחות תשמ"ט ח"א עמ' 84 ואילך - מתוך 'לקראת שבת)

הכנסת אורחים בגיל תשעים ותשע

אברהם אבינו עסק בפרסום דבר ה' לבריות במשך כל שנותיו, ואף בהיותו בן תשעים ותשע שנה, ביום השלישי למיתו, ישב על פתח האהל לראות אם יש עובר ויכניסם בביתו. ועבור עוד אדם אחד שיוכל להאכילו ולהשקותו ולפעול עליו לברך למי שאמר והיה העולם (עין סוטה י, סע"א ואילך).

כמו שכתוב בתחילת פרשתנו "והוא יושב פתח האהל כחום היום" (יה, א), ופירש רש"י שישב שם "לראות אם יש עובר ויכניסם לביתו".

ומזה הוראה נפלאה בעבודת האדם לקונו:

גם מי שקבר עסק רבות בקירוב בני ישראל לאביהם שבשמים, וכבר ראה פרי טוב בעמלו, ויהודים רבים כבר נתקרבו על-ידו, אין לו לחשוב שאולי יכול הוא להפסיק בזה הרגעים, ו"לנוח" קצת מעבודתו.

אלא גם אחרי "תשעים ותשע שנים" של התעסקות בזה, עליו להמשיך ולעבוד בזה במרוץ, ולחפש אולי יש עוד יהודי אחד, שיכול לקרבו ולחברו לאבינו שבשמים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת ש"פ לך לך. ח' מרחשון ה'תשד"מ)

דוע ספור כבוד קדושת מורי ורבי אדמו"ר נשיא דורנו (היום יום ט' חשוון): בהיות אדני אבי מורי ורבי בן ד' או ה' שנים, נכנס אל זקנו ה'צמח צדק' בשבת קדש פרשת וירא, והתחיל לבכות, באמרו: מפני מה נראה ה' אל אברהם אבינו, ולנו אינו נראה? ונענה ה'צמח צדק': "אז א איד א צדיק, צו ניין און ניינציג יאר, איז מחליט אז ער דארף זיך מל זיין, איז ער ווערט אז דער אויבערשטער זאל זיך באווייזען צו אים" (פאָשר יהודי צדיק, בהיותו בן תשעים ותשע שנה, בא לידי החלטה למוול את עצמו, ראוי הוא לכך שהקב"ה יתגלה אליו).

וההוראה מזה:

פאָשר יהודי טוען מה נזכרו עכשו לבוא אליו בטענות? בשלמא אם היו מדברים עמו לפני כמה וכמה שנים, פאָשר כחו היה במתניו - היתה אפשרות שישנה את עצמו. אבל עכשו, לאחר ששכר פעל רבות במשך חייו, והעמיד תלמידים ותלמידי תלמידים כו' - הוא כבר זקן ואין לו כח, ומה נזכרו פתאם לתבע ממנו לשנות את עצמו?!

הנה על זה באה ההוראה מענין הנ"ל - שלמרות שמדבר אודות אברהם אבינו, שכל ימיו היה בבחינת מרפבה להקב"ה [שהרי "האבות הן הן המורכבה", ובמצב כזה היו כל ימיהם (תניא פרק כג. שם פרק לד)], הנה בהגיעו לגיל תשעים ותשע שנה, לאחר כל עבודתו במשך כמה וכמה שנים, כולל "את הנפש אשר עשו בחרן" - באים ואומרים לו שהוא צריך למוול את עצמו!

ומכיון שענין זה באר ה'צמח צדק' לאדמו"ר נשמתו-עדן בהיותו בן ד' או ה' שנים - מובן, שענין זה שיר להבנתו של כל אחד ואחד מישראל, אפלו פשוט שבפשוטים, שהרי נתן להסביר זאת אפלו לילד קטן! - ואדרבה: אצל ילד קטן מתקבל הדבר בפשטות יתירה.

אשל אברהם

אורחים באים, הביא המלאכים
"עליו" - בלשון הכתוב לקמן פסוק ב. וראה רש"י שם.
בדמות "אנשים" - מדה שאין בן אם לא היה מצטער היה מביאם בדמות מלאכים (רא"ס). ונראה שבזה מפרש רש"י מה שצאמר: "והנה שלשה אנשים", ולא "מלאכים", אבל ראה רש"י לקמן יט, א הטעם שמוזכר כאן "אנשים" ולא "מלאכים". תורה ב

ושב ויכניסם בביתו - פי אין דרך החולה לישב בפתח האהל אלא לשכב במטה (רא"ס).
כחם היום - הוציא הקדוש-ברוך הוא חמה מנרתיקה - פי אם לא כן, מה בא ללמדנו בתיבות "כחם היום".
שלא להטריחו באורחים - ברש"י בכא מציעא שם: "להזריח חמה בכת, שלא יהיו עובדי דרכים מצויים".
ולפי שראהו מצטער שלא היו

שאינן "יושב" משמע מעצמו. **ואני אעמוד, ואתה סימן לבניך** - כלומר, ושיבחהו כאן בשעה שאני עומד עליך, היא סימן לבניך, שפך יהיה גם אצלם, בנכותך.
שעתיד אני להתיצב בעדת הדייגין והן יושבין, שנאמר - תהלים פב, א. **"אלהים נצב בעדת אל"** - מפרש "בעדת אל" - "בעדת הדייגין". וברש"י תהלים שם: "לראות אם אמת ישפוטו".
פתח האהל - לראות אם יש עובר

ולכן, פֶּאֶשֶׁר יֵלֵךְ יְהוּדִי טוֹעַן וּבּוֹכָה שֶׁרְצוֹנוֹ שֶׁהַקֶּבֶ"ה יתגלה אליו עכָּשׁוּ, "נאו", אומרים לו שֶׁעָלִיו לַעֲשׂוֹת אִיזוֹ פְּעֻלָּה בְּעֵינָיו זֶה. כִּי לֹא יִתְכַּן שֶׁדָּבָר זֶה יְבוֹא מֵאֵלָיו! - מְצִינֵנו אִמָּנִים שֶׁחֻזְקָהּוּ אָמַר "אֲנִי שׁוֹכֵב עַל מִטָּתִי", בְּסִמְכוֹ עַל הַקֶּבֶ"ה... אָבֵל: עֵינָיו זֶה הוּא רַק בְּנוֹגַע לְסִנְחָרִיב שֶׁנִּמְצָא מִחוּץ לִירוּשָׁלַיִם, מֵהֶשְׁאִי־כֶן בְּנוֹגַע לְסִנְחָרִיב שֶׁבְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל (נְצִיר־הַרְע) - בְּהִכָּרַח שֶׁתְּהִיָּה פְּעוּלָתוֹ וְעִבּוּדָתוֹ שֶׁל יְהוּדִי!

והפעלה היא - לְמוֹל אֶת עֲצֻמוֹ, לְשֵׁנוֹת אֶת טִבְעוֹ וְרִגְלֵיתוֹ כִּי כִּנּוּ"ל בְּאֵרוּכָה.

וּכְמִדּוּבָר כִּמְהָ פְּעֻמִּים שֶׁפֶּאֶשֶׁר שׁוֹמְעִים מְרֻבּוֹתֵינוּ נְשִׂיאֵינוּ סִיפּוֹר מְסִיִּם, וּבִפְרֹט לְאַחֲרֵי שֶׁהִסְפִּיר נִדְפַס וְנִתְפָּרַס עַל־פִּי הוֹרְאָתָם - הֵרִי פִּנְתַּי הַדָּבָר הַיָּא, לֹא כְּדִי שֶׁיִּנְיָחוּ אֶת הַסֵּפֶר שָׁבוּ נִדְפְּסָה הַשִּׁיחָה עַל־גְּבִי הַ"מִּדְּף", וּמִזְמָן לְזְמָן יַעֲיִנוּ בְּדָבָר וַיֹּאמְרוּ: אַה, כִּמְהָ נִפְלֵא עֵינָיו זֶה!... - לֹא זֶה הִיָּתָה פִּנְתָּו שֶׁל אֲדָמוֹר נִשְׁמָתוֹ־עֵדָן בְּשִׂאלָתוֹ, לֹא זֶה הִיָּתָה הַפְּנֵה שֶׁל אֲדָמוֹר ה'צִמַח צֶדֶק' בְּדָבָרֵי תְּשׁוּבָתוֹ, וְלֹא זֶה הִיָּתָה הַפְּנֵה שֶׁל נְשִׂיא דוֹרְנוּ כֶּאֱשֶׁר סִיפֵר אֶת הַדָּבָר וְצוּהָ לְפָרְסָמוֹ בְּדַפּוּס! - הַפְּנֵה הִיָּתָה כְּדִי שֶׁיִּלְמְדוּ מִזֶּה הוֹרְאָה בְּנוֹגַע לְפַעֲלֵי, וּכְפִתְגָם הַיְדוּעִ: "טֹאפְאָרוֹ דָּא פְּלֹאחֻ" - הַגְּרָזוֹן עַל הַעֵץ!

וגם עֵינָיו זֶה מִתְקַבֵּל בְּפִשְׁטוּת יוֹתֵר אֲצֵל יֵלֵךְ קֶטֶן - כִּי פֶּאֶשֶׁר אֹמְרִים לוֹ שֶׁיִּשְׁנֵנו "עֵץ" וַיִּשְׁנֵנו "גִּרְזוֹן", הֵרִי הוּא מִבֵּין בְּפִשְׁטוּת שֶׁהַפְּנֵה בְּזֶה הַיָּא - שֶׁתְּהִיָּה פְּעֻלַּת הַגְּרָזוֹן עַל הַעֵץ; מֵהֶשְׁאִי־כֶן כֶּאֱשֶׁר מְדַבְּרִים עִם אֲדָם מְבוּגֵר - אֲזִי צְרִיכִים לְהַסְבִּיר לוֹ שֶׁתְּכִלִּית הַלְמוּד הוּא כְּדִי שֶׁיִּבְאִי לְיָדֵי מַעֲשֵׂה בְּפַעֲלֵי.

וְהִי־רְצוֹן שֶׁהַדְּבָרִים הָאֲמוּרִים לְעֵיל יַפְעִלוּ אֶת פְּעוּלָתָם.

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוּדֵשׁ ~ (עַל־פִּי לְקוּסְטֵי־שִׁיחוֹת חֶלֶק הַתְּעוּדָה 77 וְאֵילֶךְ - מִתּוֹךְ לְקוּרָאת שַׁבָּת)

רְפוּי אַבְרָהָם אָבִינוּ עַל־יְדֵי הַקֶּבֶ"ה

וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה

יוֹם שְׁלִישִׁי לְמִילָתוֹ הִיָּה, וּבָא הַקֶּבֶ"ה וְשָׂאֵל בְּשִׁלּוּמוֹ (יה, א. וּבִפְיֹרוֹשׁ רש"י)

וְצָרִיף לְהִבִּין מִדּוּעַ נִשְׁתַּהַּ הַקֶּבֶ"ה מְלַבֵּקֵר אֶת אַבְרָהָם עַד לְיוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְמִילָתוֹ וְלֹא בָּא לְבַקְרוֹ קֶדֶם?

וַיִּבְּן זֶה עַל־פִּי מֵאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (נְדָרִים לט, ט, ב), שֶׁעַל־יְדֵי בְּקוֹר חוֹלִים מְבִיאִים רְפוּאָה לְחוּלָה. וְהָגַם שֶׁבְּבַקְרוֹ חוֹלִים נוֹטֵל הַמְּבַקֵּר רַק אֶחָד מִשְׁשִׁים מִחֻלּוֹ, הֵנָּה בְּבַקְרוֹ שֶׁל הַקֶּבֶ"ה אֲצֵל אַבְרָהָם, "וַיֵּרָא אֵלָיו ה'" אֹמֵר הַרְמַבּוּן "שֶׁהִיָּה לוֹ בְּמִרְאָה הַשְּׂכִינָה רְפוּי לְמַחְלַת הַמַּיְלָה" דְּבִפְשֻׁטוֹת לְשׁוֹנוֹ מִשְׁמַע שֶׁרְפָּאָהוּ לְגַמְרֵי (רַק שֶׁהַרְפּוּאָה נִמְשָׁכָה לְמִטָּה בְּגִלּוּי וּבְשִׁלְמוֹת עַל־יְדֵי מַלְאָךְ רְפָאֵל, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב רש"י בְּפִרְשָׁתָנוּ).

וְהֵנָּה שִׁלְמוֹת הַמַּצּוּהָ הַיָּא, כֶּאֱשֶׁר קִיּוּמָהּ הוּא בְּדָרְךָ הַטֵּבַע וְלֹא בְּדָרְךָ נִס. וּכְמוֹ כֵּן הוּא גַם בְּהַכְנוּת לְמַצּוּהָ, וּבִתְצוּצָאוֹת דְּקִיּוּם הַמַּצּוּהָ שֶׁצְּרִיכוֹת לְהִיּוֹת עַל־פִּי טִבַּע וְלֹא בְּדָרְךָ נִס. וְלִכֵּן כֶּאֱשֶׁר נּוֹצְרִים קְשִׁיִּים כְּתוּצָאָה מִקִּיּוּם הַמַּצּוּהָ, אֵין לְבִטְלָם (אוֹ לְהַחֲלִישָׁם) בְּאִפְסוֹ בְּתִי טִבְעִי, כִּי אֲזַ חִסֵּר בְּשִׁלְמוֹת הַמַּצּוּהָ, אֲלֵא רַק בְּדָרְךָ הַטֵּבַע.

וְלִכֵּן, יֵשׁ לֹאמֹר שֶׁרְפוּי ה' אֶת אַבְרָהָם אָבִינוּ בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי עַל־יְדֵי הַמַּלְאָךְ רְפָאֵל הִיָּה בְּאִפְסוֹ טִבְעִי, שֶׁהִיָּה בְּדָרְךָ הַטֵּבַע מִשֶּׁן זְמַן רְפוּי הַמַּיְלָה הוּא שְׁלוּשָׁה יָמִים, וְלִכֵּן בְּקֵר ה' אֶת אַבְרָהָם רַק בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי וְלֹא קֶדֶם לָזֶה, כְּכִדִי לְרַפְאוֹתוֹ בְּאִפְסוֹ טִבְעִי.

(ב) וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נֹצְבִים עָלָיו וַיֵּרָא וַיִּרְץ לְקִרְאָתָם מִפֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּשְׁתַּחֲוּ

בַּוְזָקָף עֵינֵיהִי וַחֲזָא וְהָא תְּלָתָא גְבָרִין (ג"י גְבָרִין) קְנִימִין עֲלוּהִי וַחֲזָא וַיִּרְהַט לְקַדְמוֹתֵיהוֹן מִתְרַע מִשְׁפָּנָא וּסְגִיד עַל

אַרְצָא:

אַרְצָה:

חֲסִי"א וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים • אֶחָד לְבִשֵׁר אֶת שְׂרָה, וְאֶחָד לְהַפְּךָ אֶת סְדוֹם וְאֶחָד לְרַפְאוֹת אֶת אַבְרָהָם, שְׂאֵין מַלְאָךְ אֶחָד עוֹשֶׂה שְׁתֵּי שְׁלִיחוֹת (ב"י). תִּדְעַ לָךְ, שֶׁכֵּן כָּל הַפְּרָשָׁה הוּא מְזַכֵּרֵן בְּלִשׁוֹן רַבִּים: וַיֵּאֱכָלוּ, וַיֹּאמְרוּ

אִשְׁל אַבְרָהָם

אַבְרָהָם שְׂאֵינוֹ מְפוֹרָשׁ בְּפִסּוּק, אָף שֶׁלְמַעֲשֵׂה זֶה הִיָּה הַדָּבָר הֵרֵאשׁוֹן בְּסִדְרָה עֲשִׂית הַדְּבָרִים. וַיֵּשׁ דְּפוּסִים שְׂגוּרִים: "וְאֶחָד לְרַפְאוֹת אֶת אַבְרָהָם וְאֶחָד לְהַפְּכָה אֶת סְדוֹם".
שְׂאֵין מַלְאָךְ אֶחָד עוֹשֶׂה שְׁתֵּי שְׁלִיחוֹת - בְּרֵאשִׁית רַבָּה ג, ב.

וְאֶחָד לְרַפְאוֹת אֶת אַבְרָהָם - וְהוּא רְפָאֵל שְׂבָא מִשְׁמָאֵל מִיכָאֵל (רֵאָה רש"י שם), וְהוּא הָאֲחֵרוֹן בְּחִשְׁבּוֹת, וְלִכֵּן הִזְכִּירוּ אַחֲרוֹן. וַיֵּשׁ מִפְּרָשִׁים (מִחֵרִיק) שֶׁתְּחַלָּה הִזְכִּיר אֶת הַדְּבָרִים הַמְּפוֹרָשִׁים בְּפִסּוּק לְפִי סִדְרָם, וְרַק אַחֲרֵיכֶן הִזְכִּיר אֶת עֵינָן הַרְפּוּאָה שֶׁל

(ב) וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים - אֶחָד לְבִשֵׁר אֶת שְׂרָה - מִיכָאֵל, וְהוּא הַגְּדוֹל שְׁבָהָם (רֵאָה רש"י שְׁבוּעוֹת לַה, ט, ב), וְלִכֵּן הִזְכִּירוּ תְּחִלָּה.
וְאֶחָד לְהַפְּכָה אֶת סְדוֹם - הוּא גְבַרְיָאֵל שְׂבָא מִימִינוֹ שֶׁל מִיכָאֵל (רֵאָה רש"י שם), וְלִכֵּן הִזְכִּירוּ שְׁנֵי, לְפִי סִדְרָה הַחֲשִׁיבוֹת.

אֱלֹהֵי, וּבְבִשׁוּרָה נֶאֱמַר: "וַיֹּאמֶר שׁוֹב אָשׁוּב אֵלַיךְ", וּבְהִפְיֶכֶת סְדוֹם הוּא אוֹמֵר (לקמן יט): "כִּי לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת דְּבַר לְבַלְתִּי הַפְּכִי" (בי"ה). וַרְפָּאֵל, שֶׁרְפָא אֶת אַבְרָהָם, הֵלַךְ מִשָּׁם לְהַצִּיל אֶת לוֹט, הוּא שֶׁנֶּאֱמַר: (לקמן יט) "וַיְהִי כַּהוֹצִיאֵם אוֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַמְּלִט עַל-נַפְשֶׁךָ", לְמַדָּת שֶׁהָאֱחָד הָיָה מִצִּיל. נִצְבָּיִם עָלָיו • לִפְנֵינוּ, כְּמוֹ: (במדבר ב) "וְעָלִיו מִטָּה מְנַשָּׁה", אֲבָל לְשׁוֹן נִקְיָה הוּא כָּלִפִּי הַמְּלֹאכִים. וַיֵּרָא • מֵהוּ "וַיֵּרָא", "וַיֵּרָא" ב' פְּעָמִים? הֲרֵאשׁוֹן כְּמִשְׁמַעוֹ, וְהַשְׁנִי לְשׁוֹן הַבְּנָה, נִסְתַּבֵּל שֶׁהָיוּ נִצְבָּיִם בְּמָקוֹם אֶחָד, וְהַבִּין שֶׁלֹּא הָיוּ רוֹצִים לְהִטְרִיחוֹ, וְאֶף-עַל-פִּי שִׂידוּעִים הָיוּ שִׁיבְצָא לְקִרְיָתָם, עָמְדוּ בְּמָקוֹמָם לְכַבּוֹדוֹ, וְלִהְרָאוֹתוֹ שֶׁלֹּא רָצוּ לְהִטְרִיחוֹ, וְקָדַם הוּא וַרְיָ לְקִרְיָתָם (כך הגרסא ברש"י יט). (שם) כְּתִיב "נִצְבָּיִם עָלָיו", וְכִתִּיב "וַיֵּרָץ לְקִרְיָתָם"? כִּד תְּזִוְהוּ דְהָהּ שְׂרִי וְאָסֵר, פְּרָשׁוּ הַיְמָנוּ, מִיָּד: "וַיֵּרָץ לְקִרְיָתָם".

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש ב עמ' רכח)

שְׂאִין מְלֶאךָ אֶחָד עוֹשֶׂה שְׂתֵי שְׁלִיחוֹת (רש"י יח, ב) בְּלִקוּטֵי תוֹרָה' (אמרו לו, ג) מְבִיא סְמוּכִין לְכָף מִדְּבַרֵי הַרְמַב"ם (הקדמה לפרוש המשניות): בְּעָלֵי תִיִם . . יֵשׁ לָהֶם פֶּעַל אֶחָד בְּלִבָּד אוֹ שְׁנֵי פְעָלִים. וְקָשָׁה, שֶׁהָרִי הַרְמַב"ם פֶּתַח גַּם "שְׂנֵי פְעָלִים". וַיֵּשׁ לְבָאָר עַל פִּי דְבַרֵי הַתּוֹסְפוֹת (בבא מציעא פו, ב), שֶׁרְפוּאֵת אַבְרָהָם וְהַצֵּלַת לוֹט אֵינָן נִחְשָׁבוֹת לְשְׂתֵי שְׁלִיחוֹת, כִּי "רְפוּאָה וְהַצֵּלָה עֵינָן אֶחָד הוּא". וְלִפִּי זֶה נִיחָא, שֶׁמְלֶאךָ אֶחָד יְכוּל לַעֲשׂוֹת שְׂתֵי שְׁלִיחוֹת **שְׂאִין מִשְׁתַּנּוֹת**, וְכֵן יִתְכַּן שִׁיחֵיו בְּבַעֲלֵיחֵי "שְׂנֵי פְעָלִים" **שְׂאִיִּים מְנַגְּדִים**.

~ נקודות משיחות קודש ~ (עלפי שיחת ש"פ וירא, ח"י מרחשון, התשמ"ט)

זוֹהֵי הַהוֹרָאָה שֶׁלְמַדִּים מִ"וַיֵּרָא אֱלֹהֵי ה'" - "וְהָיִי יִתְּן אֵל לְבוֹ" - שֶׁבְּכַחוֹ וּבִיכְלָתוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָת מִיִּשְׂרָאֵל (בְּנוֹ וּבִתּוֹ) שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ) לְזִכּוֹת לְגִלּוֹי דְ"וַיֵּרָא אֱלֹהֵי ה'", עַל יְדֵי הַשְׁתַּדְּלוּתוֹ בְּהַכְּנַסֵּת אוֹרְחִים, מִתְחִיל מִהַהֲכֻנּוֹת לָזֶה (וּגְמִילוּת חֲסִדִים בְּכָלֵל).

אשל אברהם

אֲבָל לְשׁוֹן נִקְיָה הוּא כָּלִפִּי הַמְּלֹאכִים
- רָאָה גַם לְעִיל יוֹ, כִּבּ וּבְרִשׁ"י שָׁם.
וַיֵּרָא - מֵהוּ "וַיֵּרָא" "וַיֵּרָא" **שְׂתֵי פְעָמִים?** הֲרֵאשׁוֹן כְּמִשְׁמַעוֹ, וְהַשְׁנִי לְשׁוֹן הַבְּנָה, נִסְתַּבֵּל שֶׁהָיוּ "נִצְבָּיִם" בְּמָקוֹם אֶחָד - וְלֹא הִתְקַרְבוּ אֵלָיו, וְהָיוּ "וַיֵּרָא" הֲרֵאשׁוֹן.
וְהַבִּין שֶׁלֹּא הָיוּ רוֹצִים לְהִטְרִיחוֹ - וְהָיוּ "וַיֵּרָא" הַשְׁנִי.
וְקָדַם הוּא וַרְיָ לְקִרְיָתָם (וְאֶף-עַל-פִּי שִׂידוּעִים הָיוּ שִׁיבְצָא לְקִרְיָתָם, עָמְדוּ בְּמָקוֹמָם לְכַבּוֹדוֹ לְהִרְאוֹתוֹ שֶׁלֹּא רָצוּ לְהִטְרִיחוֹ). - בְּכַמָּה פְּתִיבֵי־ד וּדְפוּסִים רֵאשׁוּנִים, לֹא גוֹרְסִים זֶה.
בְּבָבָא מְצִיעָא - פּו, ב. בְּדְפוּס רֵאשׁוֹן לֹא גוֹרְסִים קָטַע זֶה.
כְּתִיב "נִצְבָּיִם עָלָיו", וְכִתִּיב "וַיֵּרָץ לְקִרְיָתָם" - וְאִם כֵּן יֵשׁ כָּאֵן סְתִירָה לְכַאוּרָה בְּפִסּוּק, שָׂאֵם הָיוּ נִצְבָּיִם עָלָיו, לְמָה הָיָה צְרִיךְ לְרוּץ לְקִרְיָתָם?
כִּד תְּזִוְהוּ דְהָהּ שְׂרִי וְאָסֵר - פְּרָשׁוּ **הַיְמָנוּ** - כְּאֲשֶׁר רָאוּ אוֹתוֹ שֶׁהָיָה מִתִּיר וְקוֹשֵׁר [אֶת מִילְתּוֹ] - פְּרָשׁוּ וְהִתְרַקְּקוּ מִמֶּנּוּ.
מִיָּד "וַיֵּרָץ לְקִרְיָתָם" - בְּדְפוּס רֵאשׁוֹן לֹא גוֹרְסִים קָטַע זֶה. תוֹרָה ג

וְהוֹנֵק רִשׁ"י לְכַתּוּב כָּאֵן אֶת עֵינָן הַצֵּלַת לוֹט, מִשׁוּם שֶׁבָּנָה מְבוֹאָר לְשָׁם מָה הִגִּיעַ לְאַבְרָהָם הַמְּלֹאךְ שֶׁבָּא לְהַפּוֹךְ אֶת סְדוֹם, שֶׁכִּינּוּ שֶׁהַמְּלֹאךְ שֶׁבָּא לְרְפּוּאֹת אֶת אַבְרָהָם הָיָה צְרִיךְ לְהַצִּיל אֶת לוֹט, וְהַמְּלֹאךְ שֶׁבָּא לְהַפּוֹךְ אֶת סְדוֹם הָיָה תְּלוּי בַּמְּלֹאךְ שֶׁבָּא לְהַצִּיל אֶת לוֹט, לְכֵן הִגִּיעַ גַּם הוּא יְחַד עִמּוֹ לְאַבְרָהָם (ג"א).
הוּא שֶׁנֶּאֱמַר - לְקָמֵן יט, יו.
"וַיְהִי כַּהוֹצִיאֵם אֶתֶם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַמְּלִט עַל נַפְשֶׁךָ", לְמַדָּת שֶׁהָאֱחָד הָיָה מִצִּיל - לְכָף נֶאֱמַר "וַיֹּאמֶר הַמְּלִט", וְלֹא נֶאֱמַר "וַיֹּאמְרוּ" (רש"י לקמן יט, טו).
נִצְבָּיִם עָלָיו - לִפְנֵינוּ - וְרָאָה רִשׁ"י יוֹמָא לוֹ, א: "מִדְּכִתִּיב נִצְבָּיִם עָלָיו, מִכְּלָל שֶׁבְּשׁוּרָה אֶחָת הוּוּ קְנִימִי זֶה אֲצֵל זֶה, דְּאִי זֶה אַחַר זֶה הוּוּ קְנִימִי - אֵין זֶה נִצְבָּיִם עָלָיו, אֲלֵא רֵאשׁוֹן".
(כְּמוֹ "וְעָלִיו מִטָּה מְנַשָּׁה") - בְּמִדְּבַר ב, כ. אֲבָל רָאָה רִשׁ"י שֶׁם שֶׁמְפָרְשׁוּ מִלְשׁוֹן סְמוּךְ, וּבְרִשׁ"י לְעִיל יד, ו: "אֲצֵל". וְאָכֵן בְּכַמָּה פְּתִיבֵי־ד וּדְפוּסִים רֵאשׁוּנִים לֹא מוּבָאֵת הוֹכְחָה מִפְּסוּק זֶה כָּאֵן.

וְהַטַּעַם לְכָף, כִּי עֵינָן הַמְּלֹאכִים הוּא הַשְׁלִיחוֹת, שֶׁלְכֵן נִקְרָא "מְלֶאךָ", מִלְשׁוֹן שְׁלִיחַ, וּשְׁמוֹת הַמְּלֹאכִים הֵם לְפִי הַשְׁלִיחוֹת שֶׁנִּשְׁתַּלְּחוּ אֵלָיָהּ, וְאִם מְלֶאךָ אֶחָד הָיָה עוֹשֶׂה שְׂתֵי שְׁלִיחוֹת, הָיָה מְלֶאךָ אֶחָד שְׁנֵי מְלֹאכִים (ג"א).
תִּדְעֵ לָהּ, שֶׁכֵּן כָּל הַפְּרָשָׁה הוּא מוֹצִיָּין בְּלְשׁוֹן רַבִּים: "וַיֹּאמְרוּ" - לְקָמֵן פְּסוּק יח.
"וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי" - לְקָמֵן פְּסוּק ט.
וּבְבִשׁוּרָה נֶאֱמַר - לְקָמֵן פְּסוּק י.
"וַיֹּאמֶר שׁוֹב אָשׁוּב אֵלַיךְ" - בְּלְשׁוֹן יחיד.
וּבְהִפְיֶכֶת סְדוֹם הוּא אוֹמֵר - לְקָמֵן יט, כב.
"כִּי לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת דְּבַר" - וּבְרִשׁ"י שָׁם: "לְשׁוֹן יְחִיד, מִכָּאֵן אִתְּהָ לְמַד שֶׁהָאֱחָד הוֹפֵךְ וְהָאֱחָד מִצִּיל, שְׂאִין שְׁנֵי מְלֹאכִים נִשְׁלָחִים לְדְבַר אֶחָד".
"לְבַלְתִּי הַפְּכִי" - לְקָמֵן יט, כא.
וּרְפָאֵל שֶׁרְפָא אֶת אַבְרָהָם, הֵלַךְ מִשָּׁם לְהַצִּיל אֶת לוֹט - וְהַשְׁלִיחֵי שֶׁבָּא לְבַשֵּׁר אֶת שְׂרָה, כִּינּוּן שֶׁעָשָׂה שְׁלִיחוֹתוֹ נִסְתַּלַּק לוֹ (רש"י לקמן יט, א). וְאֶף שְׂאִין מְלֶאךָ אֶחָד עוֹשֶׂה שְׂתֵי שְׁלִיחוֹת, רְפוּאָה וְהַצֵּלָה עֵינָן אֶחָד (תוס' בי"מ פו, ב).

ומזה מובן עד כמה צריכים להשתדל בהכנסת אורחים וגמילות חסדים - דגמת הנהגתו של אברהם אבינו **שחפש** אחר אורחים, וכשראם, רץ לקראתם כו', והאכילם והשקם דברים משבחים ביותר, כמו "ג' לשונות בחרדל", ועל-דרך-זה צריך כל אחד ואחת מישראל להשתדל בהכנסת אורחים, מתוך זריזות, ובסבר פנים יפות וכו'.

והנה, כשם שהדברים אמורים בהכנסת אורחים וגמילות חסדים בנוגע למזון **גשמי** דהגוף - פן הוא גם (ובמקל-שפן וקל-יחומר) בהכנסת אורחים וגמילות חסדים בנוגע למזון **רוחני** דהנשמה, על ידי הפצת התורה והיהדות, והפצת המעניות חוצה.

ויש לומר, שבנוגע להכנסת אורחים וגמילות חסדים ברוחניות מדגש יותר הגלוי ד"נרא אליו ה"':

בהכנסת אורחים וגמילות חסדים בגשמיות - השיכות להגלוי ד"נרא אליו ה"', היא מצד כללות הענין דגמילות חסדים, שמכיון שגמל חסד לזולת, זוכה שהקב"ה יגמל לו חסד ויתגלה אליו.

אבל בהכנסת אורחים וגמילות חסדים ברוחניות - השיכות להגלוי ד"נרא אליו ה"' היא **באותו ענין עצמו**, שהרי פעולתו בגמילות חסדים היא **לקרב יהודי להקב"ה**, ולכן זוכה אף הוא **להתקרב יותר להקב"ה** - "נרא אליו ה"'.
ג) ויאמר אדני אם-נא מצאתי חן בעיניך אל-נא תעבר מעל עבדיך:

ג) ויאמר יי אם כען אשפחית רחמיך קדמך (נ"י בעיניך) לא כען תעבר מעל עבדיך:

ג) ויאמר אדני אם-נא מצאתי חן בעיניך אל-נא תעבר מעל עבדיך:

כ"י ויאמר אדני אם נא וגו' • לגדול שבהם אמר, וקראם כלם אדונים. ולגדול אמר: "אל-נא תעבר", וכיון שלא יעבר הוא, יעמדו חבריו עמו, ובלשון זה הוא חול (שבועות לה) דבר אחר: קדש הוא, והיה אומר להקדוש-ברוך-הוא להמתין לו עד שירויץ ויכניס את האורחים, ואף-על-פי שכתוב אחר "וירץ לקראתם", האמירה קדם לכן היתה, ודרך המקראות לדבר פן, כמו שפרשתי אצל: "לא ידון רוחי באדם", שנכתב אחר "ויולד נח", ואי אפשר לומר פן, אלא אם פן קדם גזרת ק"כ שנה, ושתי הלשונות בבראשית רבה.

אשל אברהם

עשרים - פן הוא בדפוס ראשון. בכמה כתבי-יד ובדפוס רומי: "אלא שהיתה הגזירה קודם ללידה עשרים שנה". אבל בדפוסים שלפנינו: "אלא אם פן קודם גזרת מאה ועשרים שנה", ואין לזה הבנה.
שנה - וכן כתב רש"י לעיל ה' יג: "ואם תאמר משנולד יפת עד המבול אינו אלא מאה שנה, אין מקדם ומאחר בתורה, כבר היתה הגזרה גזורה עשרים שנה קודם שהוליד נח תולדות". וכן כתב רש"י בפמדר ג, יט: "ועל שם עשרים שנה שנגזרה גזרת המבול קודם תולדותיו".
ושתי הלשונות בבראשית רבה - בבראשית רבה מח, י מובא רק פירוש אחד שהוא חול, ושני הפירושים הובאו בשבועות לה, ב. וכתב הר"אם, שאולי פנתו לדברי הבראשית רבה מח, ט: "שראה שכינה ממתנת עליהם", שנה מתאים עם פירוש הבי' שאמר להקדוש-ברוך-הוא להמתין. תורה ד

להמתין לו - "אל נא תעבר מעל עבדיך".
עד שירויץ ויכניס את האורחים - ראה גם רש"י שבועות שם: "ואמר להקדוש-ברוך-הוא אל נא תעבור מעל עבדיך, המתן לי כאן עד שאכניס האורחין".
ואף-על-פי שכתוב אחר "וירץ לקראתם", האמירה קודם לכן היתה. ודרך המקראות לדבר פן - שאינו מקפיד על סדר הדברים.
כמו שפרשתי אצל "לא ידון רוחי באדם" - לעיל ה' ג ד"ה "והיו". ושם כתב בלשון: "אין מקדם ומאחר בתורה".
שנכתב אחר "ויולד נח" - "שלשה בנים, את שם את חם ואת יפת" - לעיל ה' לב.
ואי אפשר לומר פן - "והיו ימיו מאה ועשרים שנה".
אלא אם פן קדם - אולי צריך לומר: קדמה.
גזרה - גזירת המבול ללידת בני נח.

ג) ויאמר אדני אם נא וגו' - **לגדול שבהם אמר, וקראם כלם אדונים** - כלומר, אברהם דבר עם הגדול, אבל כשאמר "אדוני" (לשון רבים) התכוון לשלשתם. אבל ראה רש"י שבועות לה, ב: "למלאך האמצעי קרא אדון, שפך באו לפניו, מיכאל באמצעו, גבריאל מימינו, רפאל משמאלו".
ולגדול אמר: "אל נא תעבר" - ולכן אין כאן סתירה בין אמירת "אדני" בלשון רבים, לבין אמירת "אל נא תעבר" בלשון יחיד.
וכיון שלא יעבור הוא - יעמדו חבריו עמו. ובלשון זה הוא חול - לפי פירושו זה "אדני" האמור כאן הוא חול ולא קודש.
דבר אחר: קודש הוא, והיה אומר להקדוש-ברוך-הוא - מלשון "והיה אומר" משמע שחור על בקשתו כמה פעמים, מפני כבודו של הקדוש-ברוך-הוא. אבל לשון רש"י בשבועות שם הוא: "ואמר להקדוש-ברוך-הוא".

(ד) יִקְחֵנָּא מְעַט־מִים וְרַחְצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֵנוּ תַּחַת הָעֵץ:
 ד יסבין פּען זְעיר מִיָּא וְאַסְחוּ רַגְלֵיכוֹן
 וְאַסְתְּמִיכוּ תַּחַת אֵילָנָא:

י"ט « יִקְחֵנָּא - על ידי שליח, והקדוש-ברוך-הוא שלם לבניו על ידי שליח, שְׁנֹאָמֵר: (במדבר ט) "וַיִּרְם מִשָּׁה אֶת־יָדוֹ וַיַּף אֶת הַסֵּלַע". וְרַחְצוּ רַגְלֵיכֶם - כְּסֹבֹר שֶׁהֵם עֲרִבִים שִׁמְשֻׁתְּחוּיִם לְאַבְק רַגְלֵיהֶם, וְהַקְפִּיד שֶׁלֹּא לְהַכְנִיס עֲבוֹדַת אֱלִילִים לְבֵיתוֹ (ב"מ פח), אֲבָל לוֹט שֶׁלֹּא הַקְפִּיד, הַקְדִּים לִיָּנָה לְרַחֲצָהּ, שְׁנֹאָמֵר: "וְלִינוּ וְרַחְצוּ רַגְלֵיכֶם". תַּחַת הָעֵץ - תַּחַת הָאֵילָן.

(ה) וְאַקְחָה פַת־לַחֵם וְסַעְדוּ לְבַבְכֶם אַחַר תַּעֲבְרוּ כִּי־עַל־פֶּן עֲבַרְתֶּם עַל־עַבְדְּכֶם וַיֵּאמְרוּ בֶן תַּעֲשֶׂה בְּאִשְׁרֵי דְבַרְתָּ:
 ה וְאַסְב פִּתָּא דְלַחְמָא וְסַעֲדוּ לְבַבְכוֹן בְּתַר בֶּן
 תַּעֲבְרוּ אַרְי עַל פֶּן עֲבַרְתוּן עַל עַבְדְּכוֹן
 וְאַמְרוּ בֶּן תַּעֲבִיד כְּמָא דִּי מַלְלָתָא:

י"ט « וְסַעְדוּ לְבַבְכֶם - בתורה, בְּנִכְיָאִים וּבְכַתוּבִים מְצִינוּ דְפִתָּא סַעְדָּתָא דְלִבָּא, בַּתוֹרָה: "וְסַעְדוּ לְבַבְכֶם", בְּנִכְיָאִים: (שופטים יט ה) "סַעַד לְבָבְךָ פַת לַחֵם", בְּכַתוּבִים: (תהלים קד) "וְלַחֵם לְבַב אָנוּשׁ יִסְעַד". אָמַר רַבִּי חֲמָא: לְבַבְכֶם אֵין כְּתִיב בָּאֵן, אֲלֵא "לְבַבְכֶם", מְגִיד שְׁאִין יֵצֵר הָרַע שׁוֹלֵט בַּמְלָאכִים (ב"ר). אַחַר תַּעֲבְרוּ - אַחַר כֵּן

אשל אברהם

"העץ" ביה"א הידיעה. תורה ה
(ד) וְסַעְדוּ לְבַבְכֶם - בתורה בְּנִכְיָאִים וּבְכַתוּבִים מְצִינוּ דְפִתָּא סַעְדָּתָא דְלִבָּא - שהפת סועדת הלב. והוצרך לשלשלת הפסוקים, כי כאן כתוב "וְסַעְדוּ לְבַבְכֶם" בְּאִי' המוסיף, ואם בן נתן היה לומר ש"וְסַעְדוּ לְבַבְכֶם" זהו דבר נוסף על "פת לחם", ולכן מביא מהבבאי' שכתוב בן מפורש, ובשני פסוקים אלו כתוב "לְבַבְכֶם", "לְבָבְךָ" (לב אָחֵד). ולכן מביא מהכתובים שכתוב "לְבַב" (שני לבבות), וזהו גם הקשר למאמר רבי חמא שמביא בהמשך (ע"פ דברי רח).

בתורה: "סַעְדוּ לְבַבְכֶם", בְּנִכְיָאִים - שופטים יט, ה.
"סַעַד לְבָבְךָ פַת לַחֵם", בְּכַתוּבִים - תהלים קד, טו.
"וְלַחֵם לְבַב אָנוּשׁ יִסְעַד". אָמַר רַבִּי חֲמָא - בן הוא בבראשית רבה מהדורת אלבק. אָבָל בבראשית רבה שלפנינו: רבי אחא.
"לְבַבְכֶם" אֵין כְּתִיב בָּאֵן - שפיין שמצינו בכתיבים ש"לַחֵם לְבַב אָנוּשׁ יִסְעַד", ולא רק לב אָחֵד, הרי אָבָרְהָם בהיותו טוב עין נתן להם ודאי כָּדִי שְׁבִיעַת לְבַבְכֶם, ולא הָיָה לוֹ לומר "לְבַבְכֶם", דָּבָר הַמוֹרָה עַל צְרוּת עֵין (ע"פ יפ"ח ב"ר שם).

אֲלֵא "לְבַבְכֶם" - שאין להם אלא לב אָחֵד (רש"י ב"ר שם).

וְרַחְצוּ רַגְלֵיכֶם - כְּסֹבֹר שֶׁהֵם עֲרִבִים שִׁמְשֻׁתְּחוּיִם לְאַבְק רַגְלֵיהֶם, וְהַקְפִּיד שֶׁלֹּא לְהַכְנִיס עֲבוֹדַת־זָרָה לְבֵיתוֹ - ויראה רש"י בָּבָא מְצִיעָא שֶׁם: "וְרַחְצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֵנוּ תַּחַת הָעֵץ - שֶׁלֹּא יִכְנִיס עֲבוֹדַת־זָרָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁהַעֲרִבִים רַגְלִיִּים לְהַשְׁתַּחֲוֹת לְאַבְק רַגְלֵיהֶן, וְהֵן נִדְמוּ לוֹ כְּעֲרִבִים". מִשְׁמַע שֶׁמִּטַּעַם זֶה גַם לְאַחַר שֶׁרַחְצוּ רַגְלֵיהֶם אָמַר לָהֶם לְהִשְׁעֵן תַּחַת הָעֵץ וְלֹא יִכְנָסוּ לְבֵיתוֹ כְּלָל.

אֲבָל לוֹט שֶׁלֹּא הַקְפִּיד, הַקְדִּים לִיָּנָה לְרַחֲצָהּ, שְׁנֹאָמֵר - לְקַמֵּן יֵט, ב.
"וְלִינוּ וְרַחְצוּ רַגְלֵיכֶם" - ויראה רש"י שֶׁם הַטַּעַם שֶׁהַקְדִּים לִיָּנָה לְרַחֲצָהּ: "כִּי אָמַר לוֹט, אִם כְּשׁוֹבָאוֹ אֲנִשִּׁי סָדוּם וַיִּרְאוּ שֶׁכָּבַד רַחְצוּ רַגְלֵיהֶם, יַעֲלִילוּ עָלָי וַיֵּאמְרוּ: כִּי־כָּר עָבְרוּ שְׁנֵי יָמִים אוֹ שְׁלֹשָׁה שָׁבָאוּ לְבֵיתְךָ וְלֹא הוֹדַעְתָּנוּ, לְפִיכָּךְ אָמַר: מוֹטֵב שִׁיתַּעֲכָבוּ בָּאֵן בְּאַבְק רַגְלֵיהֶם, שִׁיחִיו נִרְאִין כְּמוֹ שְׁבָאוֹ עֲבָשׂוּ". אֲבָל גַּם לְפִי טַעַם זֶה מוֹכֵן שֶׁלוֹט לֹא הַקְפִּיד שֶׁלֹּא לְהַכְנִיס עֲבוֹדַת־זָרָה לְבֵיתוֹ, אֲלֵא רַק דָּאָג לְעַצְמוֹ שֶׁלֹּא יַעֲלִילוּ עָלָיו.

תַּחַת הָעֵץ - תַּחַת הָאֵילָן - וְלֹא שִׁישְׁעֵנוּ עַל עֵץ תְּלוּשׁ, אֲלֵא שִׁישְׁבוּ תַּחַת הָאֵילָן (רא"ם). וְכִנְתוּ שִׁישְׁבוּ בְּמָקוֹם מוּצֵל, וּבְ"מִשְׁכִּיל לְדוֹד" כְּתִיב שֶׁכְּנַת רִשִׁי לומר, שְׁהָיָה לוֹ אֵילָן מִיּוֹחַד עֹבֵר הָאוֹרְחִים, וְלִכֵּן נֶאֱמַר

(ד) יִקְחֵנָּא - על-ידי שליח - שאם לא בן, היה צריך לומר: "וְאַקְחָה" (ג"א).
וְהַקְדוּשׁ־בְרוּךְ־הוא שלם לבניו על ידי שליח - אָבָל כָּל מַה שֶּׁעָשָׂה אֲבָרְהָם לְמַלְאכֵי הַשָּׁרַת בְּעַצְמוֹ, עָשָׂה הַקְדוּשׁ־בְרוּךְ־הוא לְבָנָיו בְּעַצְמוֹ: "וְאֵל הַבָּקָר רִץ אֲבָרְהָם" - "וְרוּחַ נָסַע מֵאֵת ה' וַיִּגַּז שְׁלֹיִם מִן הַיָּם" (במדבר יא, לא), "וַיִּקַּח חֲמָאָה וְחֵלֶב" - "הִנְנִי מִמְטִיר לָכֶם לַחֵם מִן הַשָּׁמַיִם" (שמות טו, ד), "וְהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ" - "הִנְנִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ שֵׁם עַל הַצּוּר" (שמות יז, ח), "וְאַבְרָהָם הוֹלֵךְ עִמָּם לְשִׁלְחָם" - "וְהָיָה הַלֵּךְ לְפָנֵיהֶם יוֹמָם" (שמות יג, כא). (ב"מ פח ג).

שְׁנֹאָמֵר - בַּמְדָּבָר כ, יא.
"וַיִּרְם מִשָּׁה אֶת יָדוֹ וַיַּף אֶת הַסֵּלַע" - אָבָל בַּגְּמָרָא שֶׁם מוֹכָא הַפְּסוּק (שמות יז, ט) "וְהַכִּיתָ בַצּוּר", וַיֵּשׁ לומר, שֶׁלְדַעַת רִשִׁי כִּיּוֹן שֶׁשֶׁם נֶאֱמַר: "הִנְנִי עוֹמֵד לְפָנֶיךָ שֵׁם עַל הַצּוּר", הָרִי זֶה נֶחֱשֵׁב שְׁנִיתָן עַל־יָדֵי הַקְדוּשׁ־בְרוּךְ־הוא, כְּלוֹמֵר, הַסֵּלַע שֶׁנִּבְחַר לְבִאָרְהָהּ שֶׁל מִרְיָם נָתַן עַל יָדֵי הַקְדוּשׁ־בְרוּךְ־הוא בְּעַצְמוֹ, וְלִכֵּן הִבִּיא רִשִׁי הַפְּסוּק שֶׁלֹּאֲחַר פְּטִירַת מִרְיָם, שֶׁנִּסְתַּלַּק הַבָּאָר, וַיִּצְאֵת הַמַּיִם מֵאוֹתוֹ סֵלַע הָיְתָה עַל יָדֵי מִשָּׁה, וּמִשׁוֹם כִּי־גַם טַעַה מִשָּׁה וְהָפָה בַּסֵּלַע בְּמָקוֹם לְדָבָר אֲלֵיו, וְכַתּוּבָא מְכָר גַּם נֶעֱנַשׁ שֶׁלֹּא נִכְנַס לְאַרְץ.

תלכו. **פי-על-בן עברתם** • פי הדבֵר הַזֶּה אֲנִי מִבְּקֵשׁ מִכֶּם, מֵאַחַר שֶׁעֲבַרְתֶּם עָלַי לְכַבּוּדִי. **פי-על-בן** • כִּמוֹ עַל אֲשֶׁר, וְכֵן כָּל 'פִּי עַל בֶּן' שֶׁבִּמְקָרָא: (לקמן יט) "**פי-על-בן באו בצל קורתִי**", (לקמן לג) "**פי על-בן ראיתי פְּנִיד**", (שם לח) "**פי-על-בן לא נתתיָה**", (במדבר י) "**פי-על-בן ידעַת חַנְתְּנוּ**".

(1) **וַיִּמְהַר אַבְרָהָם הָאֱהֱלָה אֶל־שָׂרָה וַיֹּאמֶר מַה־רִי שְׁלֹשׁ סָאִים קָמַח סֹלֶת לוֹשִׁי וְעֵשִׂי עֲגוֹת:**
וַיֹּאחֲזִי אַבְרָהָם לְמַשְׁכְּנָא לְוַת שָׂרָה וַאֲמַר אוֹחָא תַּלְת סָאִין קָמַח דְסַלְתָּא לוֹשִׁי וְעֵבִידִי גְרִיפִין:

ט"ז - קמח סלת • סלת לעוגות, קמח לעמילן של טבחים לכסות את הקדרה, לשאב את הזקמה.

(1) **וְאֶל־הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן־בָּקָר רֶדֶד וְטוֹב וַיִּתֵּן אֶל־הַנֶּזֶעַר וַיִּמְהַר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ:**
ז וַיִּלְוֵת תּוֹרֵי רְהַט אַבְרָהָם וַדְּבַר בַּר תּוֹרֵי רַפְיָה וְטַב וַיְהִי לַעֲוִלְמָא וַאֲחִי לְמַעְבֵּד יִתָּה:

ט"ח - בן-בקר רדד וטוב • ג' פרים היו, כדי להאכילן ג' לשונות בחרדל (כ"מ פח). **אל-הנער** • זה ישמעאל, לחנכו במצוות (כ"ח).

אשל אברהם

(רש"י שם). וראה עוד שם יד, מג. תורה ו (1) **קמח סלת** - "סלת" ל"עגות" - הינו לחם, גדלקמן ברש"י פסוק ח. וְאִם שֶׁהִיא פֶּסַח גְּדַלְקָמֵן יֵט, ג - לא אפה להם מצות, שפיון שנדמו לו בערבבים, אין ענין להאכילם מצות דוקא, וְאִדְרָבָה מִצַּד כְּבוֹד הַאֲרוּחִים יֵשׁ לְהַאֲכִילֵם לְחֵם מְשׁוּבָח. וראה גם לקמן יט, ג בביאור. או יש לומר, שמשום כך נקט הכתוב בלשון "עגות", לרמוז שביקש ממנה לעשות "עגות מצות", כלשון הכתוב שמות יב, לט. וְ"ו"קמח" לעמילן של טבחים - כי קמח וסולת הם שני מינים, ולכן אי אפשר לפרש קמח של סולת (יפ"ת ב"ר מח, יב), אלא כפאילו כתוב "קמח וסלת" (רא"ש). סלת היא מגפה ונקיה, וקמח הכל מעורב בו כמו שנטחן (ראה רש"י סוטה יד, א).

לכסות את הקדרה לשאב את הזקמה - ראה גם רש"י בבא מציעא פו, ב: "לעמילן של טבחים - חלות עשויות לכסות פי הקדרות לשאוב וזקמת התבשיל". תורה ז

(1) **בן בקר רדד וטוב** - שלשה פרים היו - לומדים זאת מהתיבות: "בן בקר, רדד, וטוב" (כ"מ שם). וראה רש"י במדבר ז, כא. שם כח, יט.

כדי להאכילן שלש לשונות בחרדל - מעדן מלכים ושרים הוא (רש"י ב"מ פח, א). כי אם לא בן, למה היה צריך לקח שלשה פרים? באחד די (גמרא שם).

לקמן יט, ח. לג, י. לח, כו. במדבר י, לא. יד, מג. וְרַמְיָה כֵּט, כח. **מאחר** - והו פירוש "על בן", וכפי שמפרש בהמשך. **שעברתם עלי לכבודי** - והו הפירוש "על עבדכם", עלי לכבודי. כלומר, אין הפירוש שאברהם אומר להם שעברתם עלי בשביל לאכול, אלא כיון שעברתם עלי לכבודי, לכן אני מבקש מכם שתאכלו. **פי על בן** - כמו על אשר - "על בן" פירושו: על אשר, ו"כי על בן" פירושו: כי על אשר (ראה רש"י ש"ב יח, ב. הושע ג, ה. תהלים קיט, קכו).

וכן כל פי על בן שבמקרא - ראה גם רש"י במדבר י, לא. כלומר, בכל מקום שכתוב "פי על בן", התיבות "על בן" פירושו: על אשר, אכל במקומות שכתוב רק "על בן", לפעמים פירושו: לכן, ולפעמים פירושו: על אשר. ולכן העתיק רש"י בתחלת דבריו גם את תיבת "כי", אף שמפרש רק את תיבת "על בן".

"פי על בן באו בצל קרתי" - לקמן יט, ח. על אשר באו בצל קורתִי (רש"י שם).

"פי על בן ראיתי פניד" - לקמן לג, י. על אשר ראיתי פניד (רש"י שם).

"פי על בן לא נתתיָה" - לקמן לח, כו. על אשר לא נתתיָה (רש"י שם).

"פי על בן ידעַת חַנְתְּנוּ" - במדבר י, לא. על אשר ידעַת חַנְתְּנוּ במדבר

מגיד שאין יצר הרע שולט במלאכים - ואף שאברהם לא ידע עדין שהם מלאכים, התורה כתבה בן להורות על דבר זה, והו פירוש "מגיד". ולענין דיוק הלשון "שולט", אף שהמלאכים אין להם כלל יצר הרע, ואם בן מה שיק לומר בהם לשון שליטה? יש לומר שבגנות רש"י לומר, שגם כשהמלאכים באים בלבוש בני אדם שיש בהם יצר הרע, גם אז אין ליצר הרע שליטה עליהם, כיון שבמהותם הם מלאכים. **בראשית רבה** - מח, יא.

אחר תעברו - אחר בן תלכו - מוסיק תיבת "בן" החסרה בכתוב, ומפרש "תעברו" - "תלכו" (רא"ש), משום שלשון העברה שיה במי שעובר ממקום למקום בדרך העברה בעלמא בלא להתעבב, וכאן כיון שבקש מהם להתעבב, מתאים לומר יותר בלשון "אחר תלכו", ומה שאמר הכתוב בלשון "תעברו"? והו משום שנקט בלשון שהיה בדעתם מתחלה, שבאו רק לעבור בלא להתעבב (באר בשדה). וראה גם שופטים יט, ה: "סעד לבך פת לחם ואחר תלכו".

פי על בן עברתם - "פי הדבֵר הַזֶּה אֲנִי מִבְּקֵשׁ מִכֶּם" - כלומר, התיבות "פי על בן" הן משמשות כנתינת טעם לדבר, ותיבת "פי", היא תחילת הטעם. וכן מפרש רש"י בהרבה מקומות שכתוב במקרא "פי על בן" - ראה

(ח) וַיִּקַּח חַמְצָה וְחֶלֶב וּבֶן־הַבְּקָר אֲשֶׁר עֲשָׂה וַיִּתֵּן לַפְּנִיָּהִם וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ:

ח ונסיב שמן וחלב ובר תורי די עבד ויהב קדמיהון והוא משמש עלויהון תחות אילנא ואכלו:

ט"י « ויקח חמאה וגו' • ולחם לא הביא, לפי שפרסה שרה נדה, שחזר לה ארח פנשים אותו היום ונטמאת העסה (כ"מ שם) • חמאה • שמן החלב שקולטין מעל פניו • ובן־הבקר אשר עשה • אשר תגן • קמא קמא שתגן, אמטי ואיתי קמיהו • ויאכלו • נראו כמו שאכלו, מכאן שלא ישנה אדם מן המנהג (כ"מ שם. ב"ח) •

~ נקודות משיחות קודש ~ (ממאמר ש"פ וירא, כ"ף מרחשון, התשי"ג)

על־ידי־זה שאברהם עמד עליהם, פעל שיהיה בהם אכילת אדם, והינו שמלאכים מצד עצמם הם במדרגת העולמות, אבל על־ידי עבודת אברהם, פעל עליהם שיהיה בהם אכילת אדם, והוא המשכת אור חדש שלמעלה מהעולמות. אף שמלאכים מצד עצמם אין שיף בהם אכילת אדם, מפל־מקום על־ידי הנשמות נעשה בהם גם כן אכילת אדם. וזהו והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו, דעל־ידי־זה שהוא עומד עליהם, ער שטייט אויף זיי און צוגעבונדען מיט זיי, פועל שיהיה בהם אכילת אדם, והינו שממשיך אור הבלי־גבול בכל מקשריו שלמטה, שעל־ידי־זה נעשה אצלם תוספת חיות בקיום התורה והמצוות.

(ט) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אִיֶּה שְׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בְּאֵהָלָא:

ט ויאמרו לה איה שרה אשתך ואמר הא במשכנא:

אשל אברהם

משום שלא שיק לומר שעשה את בן מזה שבאמר "הנער" בה"א הידיעה (ולא לנער), כלומר, הנער הנזכר למעלה (רא"ם).
לחנכו במצות - כי אם לא בן למה נתן לישמעאל דוקא ולא לאחד משאר נערים (רא"ם וגו'). או משום דלעיל גבי "קח נא מעט מימ", כתב רש"י שנה היה על ידי שליח, ואלו גבי "בן בקר" כתוב "אשר עשה", דהינו שנחשב לו שכאילו הוא עשה, משום שזה שנתן לישמעאל לעשותו זהו בשביל לחנכו במצות. ולכן מפורש בגמרא בבא מציעא פו, ב שעל פך הקדוש־ברוך־הוא שלם לבניו שלא על ידי שליח, אלא הוא עצמו הגיו שלום במדבר (ע"פ דברי דוד). תורה ח

(רש"י לקמן פסוק יא). כלומר, זה שפירסה נדה לא היה משהו מקרי, דבר שיכול לקרות גם לזקנות, אלא מצד שחזר לה ארח פנשים.
אותו היום - לאחר שכבר פסק ממנה, כדלקמן פסוק יא. ואברהם עדין לא ידע שחזר לה, כי אם לא כן לא היה מבקש ממנה ללוש לחם. גם אפשר לומר, שבשעה שאברהם אמר לה ללוש עסה היא עדין היתה טהורה, ורק בשעת הלישה פרסה נדה ונטמאת העסה".

ונטמאת העסה - בגמרא (כ"מ פו, א) מוסיפים שאברהם אוכל חולין בטהרה היה, וממילא גם את אורחיו האכיל חולין בטהרה, אבל רש"י כאן לא הביאו, אלא כתב "ונטמאת העסה" (כב"ד פמ"ח, ד). מפני שסובר שבדיות האשה נדה, הרי המאכל שנגעה בו נעשה מנדה מאכילה מצד טומאת הנדות שבמאכל, וכדברי רש"י בויקרא טו, יט, שלשון "נדה" הוא מלשון "מנדה ממגע כל אדם" (הר"ב).

חמאה - שמן החלב שקולטין מעל פניו. ובן הבקר אשר עשה - אשר תגן - מפרש עשיה מלשון תקון,

אל הנער - זה ישמעאל - לומר בן מזה שבאמר "הנער" בה"א הידיעה (ולא לנער), כלומר, הנער הנזכר למעלה (רא"ם).

לחנכו במצות - כי אם לא בן למה נתן לישמעאל דוקא ולא לאחד משאר נערים (רא"ם וגו'). או משום דלעיל גבי "קח נא מעט מימ", כתב רש"י שנה היה על ידי שליח, ואלו גבי "בן בקר" כתוב "אשר עשה", דהינו שנחשב לו שכאילו הוא עשה, משום שזה שנתן לישמעאל לעשותו זהו בשביל לחנכו במצות. ולכן מפורש בגמרא בבא מציעא פו, ב שעל פך הקדוש־ברוך־הוא שלם לבניו שלא על ידי שליח, אלא הוא עצמו הגיו שלום במדבר (ע"פ דברי דוד). תורה ח

(ח) ויקח חמאה וגו' - ולחם לא הביא - שהרי כתוב לעיל שאמר לשרה: "לושי ועשי עגות", ולא כתוב שהביא. וראה גם רש"י ראש השנה יא, א.

לפי שפרסה שרה נדה - שראתה דם נדות.

שחזר לה "ארח פנשים" - ארח נדות

מכאן שלא ישנה אדם מן המנהג - כלומר, התורה כתבה עליהם "ויאכלו" (אף שיכלה לכתוב רק "וייתן לפניהם"), ללמדנו שהמלאכים נראו כמו שאכלו, כדי שנלמד מכאן מנהג דרוֹר־אֶרֶץ, שלא ישנה אדם ממנהג המקום שמגיע לשם (ע"פ גו"א). תורה ט

כ"ט - וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו • נִקְוֶה עַל אֵי"ו שֶׁב־אֵלָיו", וְתִנְיָא, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כָּל מְקוֹם שֶׁהִכְתֵּב רַבָּה עַל הַנִּקְדָּה, אִתָּה דוֹרֵשׁ הַכֶּתֵּב וְכוּ', וְכֵאן הַנִּקְדָּה רַבָּה עַל הַכֶּתֵּב, אִתָּה דוֹרֵשׁ הַנִּקְדָּה, שְׂאָף לְשֵׁרָה שְׂאָלוֹ: אִיזוֹ אֲבָרְהָם? לְמַדְנֹו, שְׂשִׂי שְׂאֵל אָדָם בְּאֶכְסֵינִי שְׂלוֹ, לְאִישׁ עַל הָאִשָּׁה וְלְאִשָּׁה עַל הָאִישׁ. בְּכָבָא מְצִיעָא (דף פז) אוֹמְרִים: יוֹדְעִים הִיוּ מְלֹאכֵי הַשְּׂרָת שְׂרָה אֲמַנּוּ הֵיכָן הִיְתָה, אֶלָּא לְהוֹדִיעַ שְׂצַנּוּעָה הִיְתָה, כְּדִי לְחַבְּבָה עַל בַּעֲלָהּ. אָמַר רַבִּי יוֹסִי בַר חֲנִינָא: 'כְּדִי לְשַׁגֵּר לָהּ כּוֹס שֶׁל בְּרַכָּה'. הִנֵּה בְּאֵהֱלָ • צַנּוּעָה הִיא.

(י) וַיֹּאמְרוּ שׁוֹב אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה וְהִנֵּה בֵּן לְשֵׁרָה אֲשֶׁתְּךָ וְשֵׁרָה שְׂמַעַת פְּתַח הָאֵהֱלָ וְהוּא אַחֲרָיו:

כ"ט - כָּעֵת חַיָּה • כָּעֵת הַזֹּאת לְשֵׁנָה הַבְּאָה, וּפְסַח הִנֵּה, וּלְפָסַח הַבָּא נוֹלַד יִצְחָק, מְדֻלָּא קְרִינָן כָּעֵת (בְּשׂוּא) אֶלָּא כָּעֵת. כָּעֵת חַיָּה • כָּעֵת הַזֹּאת שֶׁתְּהֵא חַיָּה לְכֶם, שֶׁתְּהִיזוּ בְּלָכֶם שְׁלָמִים וְקַיְמִים. שׁוֹב

אשל אברהם

לְמוֹעֵד הַפֶּסַח. וּבְמִקְוֹמוֹת שֶׁלֹּא נִתְּן לְהַצְבִּיעַ עַל מוֹעֵד מְסִים, מְפָרֵשׁ רַשִׁי עַל דְּבַר מְסִים שֶׁבְּאִתָּה עַת - רָאָה רַשִׁי לְקַמֵּן כּג, כּג. מְלָכִים ב ד, טו. וְהַ"גּוֹר אֲרִיָּה" כְּתִב שְׂרַשִׁי מוֹסִיף בְּזֶה שֶׁלֹּא הִיְתָה כּוֹנֵנוּ לְאוֹתוֹ יוֹם מִמֶּשׁ, שֶׁהָרִי בַיּוֹם הָרִאשׁוֹן לְמִילְתוֹ אָמַר לוֹ (לעיל יז, כא): "לְמוֹעֵד הַזֶּה בְּשֵׁנָה הַאֲחֵרָת", וְאֵלּוּ כָּאן הָרִי מְדַבֵּר בַּיּוֹם שְׁלִישִׁי לְמִילְתוֹ (כְּדִלְעִיל בְּרַשִׁי פְסוּק א). לְכֵן כּוֹתֵב רַשִׁי, שֶׁשְׂשִׂי אָמַר לוֹ "כָּעֵת הַזֹּאת", הַכּוֹנֵנָה הִיְתָה עַל הַמוֹעֵד שֶׁל פֶּסַח, אֵף שֶׁכָּעֵת הוּא עוֹמֵד בַּיּוֹם שְׁלִישִׁי שֶׁל פֶּסַח וְיִצְחָק נוֹלַד בְּרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, מִשׁוּם שֶׁשְׂשִׂי הֵם מִימֵי הַפֶּסַח. אֲבָל רָאָה רַשִׁי שְׂמוֹת יב, מֵא: "בְּחַמְשָׁה עֶשֶׂר בְּנִיִּסוֹן בָּאוּ מְלָאכֵי הַשְּׂרָת אֶצֶל אֲבָרְהָם לְבַשְׂרוֹ, בְּחַמְשָׁה עֶשֶׂר בְּנִיִּסוֹן נוֹלַד יִצְחָק". וְצָרִיךְ עֵינָיו. וְרָאָה לְקַמֵּן פְּסוּק יד וּבְרַשִׁי שָׁם.

מְדֻלָּא קְרִינָן "כָּעֵת" אֶלָּא "כָּעֵת" - שְׂאֵם הִיְתָה נִקְוָה "כָּעֵת" בְּשֵׁן"א תַּחַת הַכָּ"ף אִזִּי הִיְתָה דְּבִקְוָה לְ"חַיָּה", וְהִנֵּה פִּירוּשׁוֹ: כָּעֵת שֶׁתְּהִיזוּ חַיִּים וְקַיְמִים בְּאִינוֹה וְזִמְן שְׂיִהְיֶה (גרא), אוֹ שֶׁהִנֵּה פִּירוּשׁוֹ: כְּמוֹ עַת שֶׁל חַיָּה (יולְדַת), דְּהִנֵּנוּ תִּשְׁעָה חֲדָשִׁים (ספר הוֹכְרֹוּ), וְכִינֵן שְׂכַתוֹב "כָּעֵת", בְּקַמֵּץ תַּחַת הַכָּ"ף, הִיא תִּיבָה בְּפָנֶי עֲצֻמָּה וְ"חַיָּה" תִּיבָה בְּפָנֶי עֲצֻמָּה, וּפִירוּשׁוֹ: כָּעֵת הַזֹּאת (גרא). וְרָאָה גַם רַשִׁי מְלָכִים ב ד, יז. "כָּעֵת חַיָּה" - תַּחֲלָה פִּירֵשׁ אֵת הַעֲנָן וְכָעֵת מְפָרֵשׁ אֵת הַתִּיבּוֹת. "כָּעֵת" הַזֹּאת שֶׁתְּהֵא "חַיָּה" לְכֶם,

שׁוֹנִים בְּטַעַם שְׂאֵלַת הַמְּלָאכִים עַל שְׂרָה, וְלֹא אָמַר בְּפִשְׁטוֹת שֶׁשְׂאֵלוֹהוּ אוֹדוּתִיהָ כְּדִי לְבַשֵּׁר לָהּ עַל הַבֵּן, מִשׁוּם שֶׁמְלִשְׁתוֹן "וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו" מִשְׁמַע שֶׁשְׂלִשְׁת הַמְּלָאכִים שְׂאָלוּ עֲלֶיהָ, וְהָרִי רַק מְלָאךְ אֶחָד הִנֵּה אָמַר לְבַשֵּׁר אֵת שְׂרָה, וְלָכֵן מְבִיא רַשִׁי שֶׁשְׂלִשָּׁה פִּירוּשִׁים שׁוֹנִים, מִשׁוּם שֶׁכָּל מְלָאךְ שְׂאָל עַל שְׂרָה מְסַבֵּה אַחֲרָת, מְלָאךְ אֶחָד שְׂאָל מִשׁוּם שֶׁרִאשׁוֹ לְשִׂיבָה בְּאֶכְסֵינִי לְאִישׁ עַל הָאִשָּׁה, הַשְּׂנִי כְּדִי לְחַבְּבָה עַל בַּעֲלָהּ, וְהַשְּׁלִישִׁי כְּדִי לְשַׁגֵּר לָהּ כּוֹס שֶׁל בְּרַכָּה (הריב"ז).

הִנֵּה בְּאֵהֱלָ - צַנּוּעָה הִיא - כְּלוֹמַר, כּוֹנֵנַת שְׂאֵלַת הַמְּלָאכִים "אִיָּה שְׂרָה אֲשֶׁתְּךָ", הִיְתָה לְמַה אִינוֹה נְרָאִית, וְעַל כֵּן עָנָה אֲבָרְהָם מִשׁוּם שֶׁהִיא צַנּוּעָה וְאִין דְּרַכָּה לְהִרְאֹת (רא"ס וגרא). וְרָאָה רַשִׁי יְבָמוֹת עז, א: "הִנֵּה בְּאֵהֱלָ - דָּאִין דְּרַךְ אִשָּׁה לְצַאת מִבֵּיתָה". תוֹרַה י

(י) כָּעֵת חַיָּה - כָּעֵת הַזֹּאת לְשֵׁנָה הַבְּאָה - כִּי כָּ"ף הַדְּמִיוֹן מוֹרָה עַל הַשְּׂוָא, דְּהִנֵּנוּ שְׂיִשׁ כָּאן שְׂתֵי עֲתוֹת דּוּמוֹת, עַת הַבְּשׂוּרָה וְעַת הַאֲחֵרָת, שְׂגָם הִיא בְּאִתָּה עַת אֶלָּא שֶׁהִיא בְּשֵׁנָה הַבְּאָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְעִיל יז, כא: "לְמוֹעֵד הַזֶּה בְּשֵׁנָה הַאֲחֵרָת" (רא"ס). וּפְסַח הִנֵּה - כְּמוֹ שֶׁמּוֹכַח מִהָאֲמוּר לְקַמֵּן יט, ג: "וּמַצּוֹת אֶפֶה", וּבְרַשִׁי שָׁם: "פֶּסַח הִנֵּה". וְרָאָה בְּהַעֲרָה הַבְּאָה.

וּלְפָסַח הַבָּא נוֹלַד יִצְחָק - מִפִּינֵן שֶׁ"כָּעֵת הַזֹּאת", הוּא לְשׁוֹן הַמוֹרָה עַל מוֹעֵד וְזִמְן מְסִים שְׂתָנִן לְהַצְבִּיעַ עֲלָיו (רא"ה רש"י שְׂמוֹת ט, יח), לְכֵן מוֹסִיף שֶׁהַכּוֹנֵנָה

(ט) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו - נִקְוֶה עַל "אִי"ו שֶׁב־אֵלָיו" - וְהַלְמַ"ד אִינוֹה נִקְוָה (רש"י ב"מ פז, א).

וְתִנְיָא רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר - בְּרִאשִׁית רַבָּה מוח, טו.

כָּל מְקוֹם שֶׁהִכְתֵּב רַבָּה עַל הַנִּקְדָּה אִתָּה דוֹרֵשׁ הַכֶּתֵּב, וְכֵאן הַנִּקְדָּה רַבָּה עַל הַכֶּתֵּב אִתָּה דוֹרֵשׁ הַנִּקְדָּה - שְׂאָנּוּ דוֹרֵשִׁים "וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו" כְּאֵלוֹ כְּתוּב "וַיֹּאמְרוּ אִי"ו. וְרָאָה רַשִׁי כְּבָא מְצִיעָא פז, א שֶׁפִּירֵשׁ בְּאוֹפֵן אַחַר, וּבַתּוֹסְפוֹת שָׁם פִּירֵשׁוּ כְּפִירוּשׁ רַשִׁי כָּאן.

שְׂאָף לְשֵׁרָה שְׂאָלוּ "אִי"ו אֲבָרְהָם, לְמַדְנֵנוּ שְׂשִׂי שְׂאֵל אָדָם בְּאֶכְסֵינִי שְׂלוֹ לְאִישׁ עַל הָאִשָּׁה - בְּרַשִׁי בְּכָא מְצִיעָא פז, א: "לְכַעֲלָה וְשִׂיבָה מַה שְׂלוֹם הַגְּבֵרָת". וּבַתּוֹסְפוֹת שָׁם: "הִנֵּנוּ דְּוִקָא לְשִׂיבָה אִיָּה פְלוּגִית, אֲבָל לְשִׂיבָה בְּשִׂיבָה - אֶפְסִילוֹ עַל יְדֵי בַעֲלָה אֲסוּר". וְרָאָה תוֹסֵף קִירוּשִׁין ע, ב.

וְלְאִשָּׁה עַל הָאִישׁ - לְדְרוֹשׁ בְּשִׂיבָה הִיכָן הוּא.

(בְּכָבָא מְצִיעָא אוֹמְרִים - פז, א. בְּדַפּוּס רִאשׁוֹן לֹא גוֹרֵם קָטַע זֶה.

יוֹדְעִים הִיוּ מְלָאכֵי הַשְּׂרָת שְׂרָה אֲמַנּוּ הֵיכָן הִיְתָה, אֶלָּא לְהוֹדִיעַ שְׂצַנּוּעָה הִיְתָה - מְשִׂיבָה חֲבֵרוּתִיהָ, שְׂאִינוֹה נְרָאִית, וְצָרִיךְ לְשִׂיבָה אֲחֵרִיהָ (רש"י שט).

כְּדִי לְחַבְּבָה עַל בַּעֲלָהּ. אָמַר רַבִּי יוֹסִי בַר חֲנִינָא: כְּדִי לְשַׁגֵּר לָהּ כּוֹס שֶׁל בְּרַכָּה). - כְּדִי שֶׁתְּהַבְּרֵךְ (רא"ה ברכות נא, ב). רַשִׁי מְבִיא כָּאן שֶׁשְׂלִשָּׁה פִּירוּשִׁים

אָשׁוּב • לא בִּשְׂרׁוֹ הַמְּלֶאֶךָ שִׁיָּשׁוּב אֵלָיו, אֲלֵא בִּשְׂלִיחוֹתוֹ שֶׁל מְקוֹם אָמַר לוֹ, כְּמוֹ: "וַיֹּאמֶר לָהּ מְלֶאֶךָ ה' הֲרַבָּה אַרְבָּהּ", וְהוּא אֵינָן בְּיָדוֹ לְהַרְבּוֹת אֲלֵא בִּשְׂלִיחוֹתוֹ שֶׁל מְקוֹם, אִף כָּאֵן בִּשְׂלִיחוֹתוֹ שֶׁל מְקוֹם אָמַר לוֹ כֵּן (בראשית רבה). (אלישע אמר לשונמית: "למועד הזה צעת חיה את חובקת בן, ותאמר אל אדוני איש האלהים אל תכזב בשפחתך", אותן המלאכים שבשרו את שרה אמרו: "למועד אשוב", אמר לו: "למועד אשוב", אבל אני בשר נדם, שהיום חי ומת, בין חי ובין מת: "למועד הזה וגו'"). **וְהוּא אַחֲרָיו • הִפְתַּח הָיָה אַחַר הַמְּלֶאֶךָ.**

(יא) **וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה זְקֵנִים בָּאִים בַּיָּמִים הַדֵּל לַחַיִּים**
לְשָׂרָה אֲרַח כְּנָשִׁים:

כ"ט - **חַדַּל לַחַיִּים • פֶּסֶק מִמֶּנָּה. אֲרַח כְּנָשִׁים • אֲרַח נְדוּת.**

(יב) **וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרַי בְּלִתִּי**
הֵיטֵה־לִּי עֵדֻנָּה וְאֲדֹנָי זָקֵן:

כ"ט - **בְּקִרְבָּהּ • מִסְתַּכֶּלֶת בְּמַעֲיָה, וְאָמְרָה:** 'אֲפָשֶׁר הַקְּרִבִּים הַלְלוּ טַעוּנִין וְלָד, הַשְּׂדִים הַלְלוּ שְׁצַמְקוּ מוֹשְׁכִין חֲלָב' ? (תנחומא). **עֵדֻנָּה • צִחְצוּחַ בְּשָׂר, וְלִשׁוֹן מִשְׁנָה: מִסִּיר אֶת הַשְּׁעָר וּמַעֲדָן אֶת הַבְּשָׂר. דָּבָר אַחֵר: לְשׁוֹן עֵדֻן, זְמַן וְסֵת נְדוּת.**

אשל אברהם

כלומר שמעולם לא היה לה, אלא פירושו "פסק", שהיה לה ופסק ממנה. **אֲרַח כְּנָשִׁים - אֲרַח נְדוּת - וְסֵת.** וְאִף שְׂבָאוֹת הַיּוֹם פֶּרְסָה נְדָה, חֲשֻבָה שְׁזָה מְקַרָּה הוּא (דברי דוד). תורה יב (יב) **בְּקִרְבָּה - מִסְתַּכֶּלֶת בְּמַעֲיָה -** מְפָרֵשׁ "בְּקִרְבָּה" מִלְשׁוֹן קְרִבִּים. **וְאָמְרָה -** כְּמוֹ שִׁכְתוֹב "לֵאמֹר", וְלָכֵן אֵינָן לְפָרֵשׁ "וַתִּצְחַק .. בְּקִרְבָּה", שִׁחְחָקָה בְּלָבָה (דברי דוד). **אֲפָשֶׁר הַקְּרִבִּים הַלְלוּ טַעוּנִין וְלָד? הַשְּׂדִים הַלְלוּ שְׁצַמְקוּ -** וְהוּא פִירוּשׁ "אַחֲרַי בְּלוֹתִי".

מוֹשְׁכִין חֲלָב - רָאָה רִשִׁי לְעֵיל יוֹ, יוֹ: "שָׂרָה לֹא הֶאֱמִינָה וְלָגְלָגָה". **תְּנַחְוּמָא -** שׁוֹפְטִים ס' יח. **עֵדֻנָּה - צִחְצוּחַ בְּשָׂר -** כְּלוֹמַר, שִׁיעֶשֶׂה בְּשָׂרֵי חֶלֶק, כְּצַעֲרִירוֹתֵי. **וְלִשׁוֹן מִשְׁנָה -** מִנְחוֹת פו, א (גבי שְׁמֹן וְיֵת שֶׁסְכִין אוֹתוֹ). יצוּן, שְׁבָכַל מְקוֹם שְׁנֹכָר בְּרִשִׁי "לִשׁוֹן מִשְׁנָה", הַכֹּנֵה לְלִשׁוֹן חֲכָמִים, וְלֹא לְלִשׁוֹן מִשְׁנָה יְדוּקָא. **מִשִּׁיר אֶת הַשְּׁעָר וּמַעֲדָן -** מַחְלִיק וּמְבַרֵּיק (ראה רש"י פסחים מג, א).

אֶת הַבְּשָׂר. דָּבָר אַחֵר: לְשׁוֹן עֵדֻן, זְמַן וְסֵת נְדוּת - וְרָאָה לְשׁוֹן רִשִׁי לְעֵיל יוֹ, טו: "שְׁחֹרָה לְנַעֲרוֹתֶיהָ", וְהוּא מְתָאִים לְשִׁנֵּי הַפִּירוּשִׁים. תורה יג

ברוך-הוא, הוא שִׁירָבָה. **אִף כָּאֵן בִּשְׂלִיחוֹתוֹ שֶׁל מְקוֹם אָמַר לוֹ כֵּן. (בראשית רבה -** נג, ב. בְּדָפוּס רִאשׁוֹן לֹא גֹרֵס קִטְעֵ וְהוּא. **אֲלִישַׁע אָמַר לְשׁוֹנֵמִית -** מְלָכִים ב ד, טו. **"לְמוֹעֵד הַזֶּה צַעַת חַיָּה אֶת חוֹבְקַת בֵּן, וְתֹאמֶר אֶל אֲדוֹנָי אִישׁ הָאֱלֹהִים אֵל תְּכַזֵּב בְּשַׁפְחָתְךָ", אוֹתָן הַמְּלָאכִים שִׁבְשְׂרוּ אֶת שָׂרָה אִמְרוּ -** לְקַמֵּן פֶּסוּק יד. **"לְמוֹעֵד אָשׁוּב" -** וְאֵתָה לֹא אִמְרַת "אָשׁוּב". **אָמַר לָהּ אֲלִישַׁע: אוֹתָן הַמְּלָאכִים שְׁהֵם חַיִּים וְקִיָּמִים לְעוֹלָם, אִמְרוּ: "לְמוֹעֵד אָשׁוּב", אֲבָל אֲנִי בְּשָׂר-וָדָם שְׁהַיּוֹם חַי וּמָתָר מֵת, בֵּין חַי וּבֵין מֵת, "לְמוֹעֵד הַזֶּה וְגו'".) וְהוּא אַחֲרָיו - הִפְתַּח הָיָה אַחֲרֵי הַמְּלֶאֶךָ - כְּלוֹמַר, "וְהוּא" שֶׁהוּא לְשׁוֹן זָכָר מוֹסֵב עַל הַפְתַּח, וְתִיבַת "אַחֲרָיו" עַל הַמְּלֶאֶךָ. וְאֵינָן לְפָרֵשׁ לְהִיפֹךְ, שֶׁהַמְּלֶאֶךָ הָיָה אַחֲרֵי הַפְתַּח, שֶׁהִרִי הַמְּלֶאֶךָ הָיָה מַחוּץ לְאֵהָל, נִמְצָא שֶׁהָיָה לְפָנֵי הַפְתַּח (דברי תורה יא**

שְׂתַּהֲיוּ בְּלָבָם שְׁלָמִים וְקִיָּמִים) - כָּאֵן מְפָרֵשׁ "חַיָּה" עַל הַעֲתִיד, אֲבָל בְּמִלְכִים שֶׁם גָּבִי הַשׁוֹנֵמִית פִּירֵשׁ רִשִׁי: "צַעַת הַזֹּאת שֶׁהִיָּתָה בְּחַיִּים וּבְשָׁלוֹם", כִּף תְּהִיָּה קִמְתָּ לְמוֹעֵד הַזֶּה". **שׁוֹב אָשׁוּב -** מַה שֶׁהַקְּדִים לְפָרֵשׁ תְּחִלָּה "צַעַת חַיָּה" וְרַק אַחֲרַי כִּף "שׁוֹב אָשׁוּב", מִשׁוֹם שֶׁרַק לְאַחֵר שֶׁמְפָרֵשׁ מַהוּ "שׁוֹב אָשׁוּב", צַעַת חַיָּה", נִתֵּן לְפָרֵשׁ מַהוּ "שׁוֹב אָשׁוּב", שֶׁכֵּן "שׁוֹב אָשׁוּב" מוֹסֵב עַל "צַעַת חַיָּה". **לֹא בִּשְׂרׁוֹ הַמְּלֶאֶךָ שִׁיָּשׁוּב אֵלָיו -** שֶׁהִרִי לֹא מִצִּינוּ בְּשׁוֹם מְקוֹם שֶׁשָּׁב הַמְּלֶאֶךָ לְאַבְרָהָם לְבִשְׂרׁוֹ (ספר הידרס לרש"י ע' צ). **אֲלֵא בִּשְׂלִיחוֹתוֹ שֶׁל מְקוֹם אָמַר לוֹ -** וְכִף אָמַר לוֹ: הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא מוֹדִיעַ לָךְ "שׁוֹב אָשׁוּב אֵלָיךְ" (ברא). וְרָאָה סֵפֶר הַפְּרָדֵס שֶׁם: "אֲלֵא כָּאֵן בִּשְׂרׁוֹ .. שִׁיָּהָ הַנַּעַר צָרִיף לַחַיִּים, וּמֵתִי הָיָה זֶה? בְּהַר הַמּוֹרִיָּה שֶׁעָקְדוּ אָבִיו, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּקְרָא אֵלָיו מְלֶאֶךָ ה' .. אֵל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר, וְנָה הָיָה אוֹתוֹ מְלֶאֶךָ, וְעַתָּה שָׁב לְהַצִּיל אֶת יִצְחָק, וְקִיָּם שׁוֹב אָשׁוּב אֵלָיךְ". **כְּמוֹ וַיֹּאמֶר לָהּ מְלֶאֶךָ ה' הֲרַבָּה אַרְבָּה" -** לְעֵיל טו, י.

וְהוּא אֵינָן בְּיָדוֹ לְהַרְבּוֹת, אֲלֵא בִּשְׂלִיחוֹתוֹ שֶׁל מְקוֹם - שֶׁהַקְּדוּשָׁה

(יג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם לְמַה זֶה צָחֶקָה שָׂרָה
 לֵאמֹר הֲאֵף אִמְנָם אֵלֶּךָ וְאֲנִי זִקְנָתִי:

י"ט - האף אמנם. הגם אמת אלד?. ואני זקנתי. שנה הפתוב מפני השלום, שהרי היא אמה ו"אדני זקן".

(יד) הַיִּפְלֵא מִיְהוָה דְּבַר לְמוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ בְּעַת
 חַיָּה וּלְשָׂרָה בֵּן:

י"ט - היפלא. פתרגומו: היתכפי, וכי שום דבר מפלא ומפךד ומכסה ממני מלעשות כרצוני?. למועד. אותו מועד המועד שקבעתי לך אתמל, למועד הזה בשנה האחרת.

♦ יום שני י' מרחשון ♦

(טו) וַתִּכְחַשׂ שָׂרָה | לֵאמֹר | לֹא צָחֶקְתִּי כִּי | יִרְאָה
 וַיֹּאמֶר | לֹא כִּי צָחֶקְתִּי:

י"ט - כי יראה וגו' כי צחקת. הראשון משמש לשון 'דהא', הוא שנותן טעם לדבר: ותכחש שרה, לפי שיראה. והשני משמש בלשון 'אלא': ויאמר לא כדבריך הוא, אלא צחקת, שאמרו רבותינו: 'כי' משמש בארבע לשונות: אי, דלמא, אלא, דהא.

אשל אברהם

רש"י לקמן כא, ב: "שרט לו שריטה בכותל, ואמר לו: בשתגיע חמה לשריטה זו בשנה האחרת תלד". תורה טו
 (טו) **פי יראה וגו' כי צחקת - הראשון משמש לשון "דהא", שנותן טעם לדבר, "ותכחש שרה", לפי ש"יראה" - וכן כתב ברש"י ראש השנה ג, א. וראה רש"י גיטין צ, א: "כמו אשר יראה, מפני שיראה". והשני משמש בלשון אלא, ויאמר: לא כדבריך הוא, אלא "צחקת" - ראה גם רש"י שם ושם. שו"ת רש"י סי' רנא: "לא כן, אלא צחקת".**
שאמרו רבותינו - ראש השנה שם. גיטין שם. הובא גם ברש"י לקמן כד, לג. מג, ז. שמות כג, ה.

"כי" משמש בארבע לשונות - במקום ארבע לשונות הללו נכתב "כי" בתורה (רש"י גיטין שם). וכל מקום שצריך לדרוש "כי", בין לענין דרשה, בין למשמעות המקרא - תוכל לשנותו באחת מהני ארבע לשונות (רש"י תענית ט, א). וכלהו מתרגמין להו "ארי", שלשון "ארי" בארמי משתמש

ושנה הדבר מפני השלום". תורה יד
 (יד) **היפלא - פתרגומו: "היתכפי", וכי שום דבר מפלא ומופךד ומכסה ממני -** לשון 'יפלא' הוא מלשון מופלא ומופךש, וממילא הוא גם מלשון מופךד, ומפיון שכן הרי שהוא גם מלשון מכסה, שהרי כל דבר שהוא מכסה מהאדם הוא מופךד ממנו, ולכן תרגם אונקלוס "היתכפי", דהינו שאין דבר נעלם ממנו (גרא). ולא פירש מלשון פלא, משום שאז היה צריך לומר: "היפלא על ה" (ראה ראב"ע). וראה גם רש"י רות ד, א.
מלעשות כרצוני - מוסיף בנה, ש"היפלא" אינו במשמעות ששום דבר לא נעלם מידיעתו, שהרי לא זו היתה טענת שרה, אלא ששום דבר לא נעלם מיכולתו לעשות כרצונו.

למועד - לאותו "מועד" המיוחד - שכן "למועד" מורה על המועד הידוע. **שקבעתי לך אתמול -** לעיל יו, כא. לאו דוקא אתמול, אלא ביום המילה, דהינו שלשום, שהרי ביום שלישי למילתו היה.
"למועד הזה בשנה האחרת" - וראה

(יג) **האף אמנם - הגם אמת אלד** - האם באמת גם אלד. ומה שאמר "גם"? יש לומר שבנתו ששרה האמינה שמה שאמרו המלאכים זו הבטחה אמתית מה, היא רק לא האמינה שהדבר בא באמת לידי פועל, וזהו "הגם אמת אלד", האם באמת גם אלד, כמו שההבטחה היא באמת (אור החמה). ויש לומר שמשום כך הקפיד הקדוש-ברוך-הוא על שרה, שאם לא היתה מאמינה שיש כוז הבטחה מה, לא היה מקפיד עליה, אבל כיון שהאמינה שזו הבטחה מה, והסתפקה אם הדבר יבא לידי פעל הרי זה כאלו שהיא אינה מאמינה ביכולת ה' לקיים דבריו, ולכן השיב לה הקדוש-ברוך-הוא: "היפלא מה' דבר".

ואני זקנתי - שנה הפתוב מפני השלום - ראה גם רש"י לקמן נ, טו. **שהרי היא אמה: "ואדני זקן" -** ראה גם רש"י יבמות סה, ב: "שרה אמה לשון כווי, וכשגלה הקדוש-ברוך-הוא הדבר לאברהם, פתיב: למה זה צחקת שרה וגו' ואני זקנתי,

(טז) וַיִּקְמוּ מִשְׁלֵם הָאֲנָשִׁים וַיִּשְׁקְפוּ עַל-פְּנֵי סָדָם
 וַאֲבָרָהָם הֵלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְחָם:
 וַיִּשְׁקְפוּ • כָּל הַשְּׁקֵפָה שֶׁבַמִּקְרָא לְרַעָה, חוּץ מִ"הַשְּׁקִיפָה מִמְּעוֹן קְדָשָׁךְ" (דברים כו), שְׁגֹדוֹל כַּח מִתְּנוֹת
 עֲנִיִּים, שֶׁהוֹפֵךְ מִדַּת הַרְגִזוֹ לְרַחֲמִים. לְשַׁלְחָם • לְלוֹוֹתָם, כְּסָבוֹר: אֲוֹרְחִים הֵם.

(יז) וַיְהִי־הָאָמֵר הַמִּכְסָּה אֲנִי מֵאֲבָרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי
 עִשָּׂה:
 יז וַיִּי אָמַר הַמִּכְסִּי אָנֹכִי מֵאֲבָרָהָם דִּי אָנֹכִי
 עִשָּׂה:

י"ז • הַמִּכְסָּה אֲנִי • בְּתִמְיָהָהּ. אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה • בְּסָדוֹם. לֹא יָפָה לִי לַעֲשׂוֹת דְּבָר זֶה שְׁלֹא מִדַּעְתּוֹ. אֲנִי
 נִתְתִּי לוֹ אֶת הָאֶרֶץ הַזֹּאת, וְחִמְשָׁה כְּרִכִּין הִלְלוּ שְׁלוֹ הֵן, שְׁנֹאֲמַר: (לעיל י) "גְּבוּל הַכְּנַעֲנִי מִצִּידוֹן וְגו' בְּאָכָה
 סְדוֹמָה וְעַמּוֹרָה וְגו'". קָרָאתִי אוֹתוֹ אֲבָרָהָם, אֵב הַמּוֹן גּוֹיִם, וְאֲשַׁמִּיד אֶת הַבְּנִים וְלֹא אוֹדִיעַ לְאָב, שֶׁהוּא
 אוֹהֲבִי?.

אשל אברהם

רָאָה לְקַמֵּן בְּרִשִׁי פְסוּק זֶה וּבְפְסוּק יח.
אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה - בְּסָדוֹם - הוֹסִיף
 תִּיבַת "סָדוֹם" הַחֲסֵרָה בְּכַתּוּב.
לֹא יָפָה לִי לַעֲשׂוֹת דְּבָר זֶה - זֶהוּ
 פִּירוּשׁ "אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה".
שְׁלֹא מִדַּעְתּוֹ - זֶהוּ פִּירוּשׁ "הַמִּכְסָּה
 אֲנִי מֵאֲבָרָהָם".
"אֲנִי" - וְזֶהוּ מֵה שְׁמֹדֵגִישׁ: "הַמִּכְסָּה
 אֲנִי".
נִתְתִּי לוֹ אֶת הָאֶרֶץ הַזֹּאת - אֶרֶץ
 כְּנַעַן, כְּדִלְעִיל טו, יח. יח.
וְחִמְשָׁה כְּרִכִּין הִלְלוּ - סָדוֹם, עַמּוֹרָה,
 אֲדָמָה, צְבּוֹיִם, צַעַר.
שְׁלוֹ הֵן - וְאִם כֵּן לֹא יָפָה לִי לְהַחְרִיב
 עָרִים הִלְלוּ שְׁלֹא מִדַּעְתּוֹ (בֹּאֵר בְּשׂוּחַ).
שְׁנֹאֲמַר - לַעֲלֵל י, טו.
**"גְּבוּל הַכְּנַעֲנִי מִצִּידוֹן וְגו' בְּאָכָה
 סְדוֹמָה וְעַמּוֹרָה וְגו'"**, קָרָאתִי אוֹתוֹ
אֲבָרָהָם - וְזֶהוּ "הַמִּכְסָּה אֲנִי
 מֵאֲבָרָהָם".
"אֵב הַמּוֹן גּוֹיִם" - לַעֲלֵל יו, ה.
וְאֲשַׁמִּיד אֶת הַבְּנִים - הַתּוֹשְׁבִים שֶׁל
 אוֹתָם הָעָרִים (בֹּאֵר בְּשׂוּחַ). וְדִקַּק לְכַתּוּב
 לְשׁוֹן הַשְּׁמִדָה, כִּי אֵין הַשְּׁמִדָה אֲלֵא
 כִּילּוּי בְּנִים (רֵאָה רִשִׁי וּדְקָא י, טז).
וְלֹא אוֹדִיעַ לְאָב שֶׁהוּא "אוֹהֲבִי" -
 כְּלִשׁוֹן הַפְּסוּק בִּישְׁעֵיהּ מֵא, ח:
"אֲבָרָהָם אוֹהֲבִי". וְאִם כֵּן אָף שֶׁהַבְּנִים
 רְשָׁעִים, כִּיִּן שֶׁהָאָב הוּא "אוֹהֲבִי",
 צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ (בֹּאֵר בְּשׂוּחַ). וְגַם זֶה כְּלִל
 בְּמֵה שְׁאֵמַר "מֵאֲבָרָהָם". תּוֹרָה יח

(ג'רא). וְרָאָה רִשִׁי שְׁמוֹת יד, כד:
 "וַיִּשְׁקְפוּ - וַיִּבְטוּ, פְּנֵה אֲלֵיהֶם
 לְהַשְׁחִיתָם".
חוּץ מִ"הַשְּׁקִיפָה מִמְּעוֹן קְדָשָׁךְ" -
 "וּבִרְךְ אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל" - דְּבָרִים
 כו, טו.
שְׁגֹדוֹל כַּח מִתְּנוֹת עֲנִיִּים - אָף
 שֶׁהַפְּרָשָׁה מְדַבֵּרַת בְּמַעֲשֵׂרוֹת בְּכָלֵל,
 הִרִי יֵשׁ בְּכָלֵלִם מִעֲשֵׂר עֲנִי (מִשְׁכִּיל לַחֵד).
 וְהִרָאֵם פֶּתַח שֶׁהַכְּנַעַנִי לְמֵה שֶׁכְּתוּב
 שֶׁם "עֲשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתִנִּי",
 וּבְרִשִׁי שֶׁם "שְׁמַחְתִּי וְשִׂמְחַתִּי", וְהִינּוּ
 מִתְּנוֹת עֲנִיִּים.
שֶׁהוֹפֵךְ מִדַּת רוֹגְזוֹ לְרַחֲמִים - וְלִכֵּן גַּם
 הַשְּׁקֵפָה נִהְפְּכָה שֶׁם לְרַחֲמִים. אֲבָל
 עַל סָדוֹם נֶאֱמַר (יַחֲזַקְאֵל טו, מט): "יָד עֲנִי
 וְאֲבִיוֹן לֹא הִחְזִיקָה", לִכֵּן לֹא יִכּוֹל הִזֵּה
 אֲבָרָהָם לְהַפּוֹךְ הַדִּין לְרַחֲמִים.
לְשַׁלְחָם - לְלוֹוֹתָם - וְזֶהוּ הַפִּירוּשׁ
 "הוֹלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְחָם".
כְּסָבוֹר אוֹרְחִים הֵם - כְּלוֹמַר, גַּם
 לְאַחַר הַבְּשׂוּרָה שֶׁבִּשְׂרׁוֹ לוֹ לֹא הִבִּין
 שֶׁהֵם מְלֻאָכִים, אֲלֵא עֲדִין הִזֵּה סָבוֹר
 שֶׁהֵם אֲנָשִׁים רְגִילִים שֶׁבָּאוּ לְהַתְאַרְחַ
 אֲצִלוֹ, וְלִכֵּן לָנָה אוֹתָם (ג'רא). אֲלֵא
 שֶׁבְּתַחֲלָה חָשַׁב שֶׁהֵם עֲרֻבִים (כְּדִלְעִיל
 בְּרִשִׁי פְסוּק ד), אֲבָל פְּעַת לְאַחַר הַבְּשׂוּרָה
 חָשַׁב שֶׁהֵם נְבִיאִים (דְּבַרִי יוד). תּוֹרָה יז
 (יז) **הַמִּכְסָּה אֲנִי - בְּתִמְיָהָהּ** - כְּלוֹמַר,
 אוֹפֵן הַקְּרִיאָה הִיא בְּתִמְיָהָהּ, וְלֹא בְּלִשׁוֹן
 הוֹדְעָה (שְׁפָן הוּא הַמַּצֵּב). וּפִירוּשׁוֹ -

כָּל לְשׁוֹנוֹת "כִּי" בְּעִבְרִי, וְאִם בְּאֵת
 לְשׁוֹנוֹתוֹ, צָרִיךְ אֶתָּה לְשׁוֹנוֹת כְּלָן לְפִי
 עֲנִינּוּ (רִשִׁי גִטִּין שם).
אִי - אִם. מִשְׁמַע לְכַשְׁיָאֲרַע, כְּלוֹמַר,
 אִם יִהְיֶה קָךְ, וְכֵן רָבֵן רִשִׁי גִטִּין שם).
 וְרָאָה רִשִׁי לְקַמֵּן כד, לג וּבְשְׁמוֹת כג,
 לג ש"כִּי" וְ"אִם" מִתְּפָרְשִׁים גַּם בְּלִשׁוֹן
 "אֲשֶׁר". וּבְרִשִׁי רֵאָשׁ הַשְּׁנֵה שֶׁם: "וְכָל
 הַמִּשְׁמָשִׁין בְּמִקּוֹם כְּאֲשֶׁר וּבְמִקּוֹם
 אֲשֶׁר, כְּלָן לְשׁוֹן אִם הֵם, שְׁמַצִּינוּ
 בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת אִם מִשְׁמַשׁ לְשׁוֹן
 כְּאֲשֶׁר, וְלִשׁוֹן אֲשֶׁר".
דִּילְמָא - שְׂמָא, אוֹלֵי, פֵּן. רָאָה רִשִׁי
 שְׁמוֹת כ, כב. שֶׁם כג, ה.
אֲלֵא - לְסַתּוֹר דְּבָר הָאֵמֹר לְמַעַלָּה
 לוֹמַר אֵינוֹ כֵּן אֲלֵא כֵּן, וְכֵן הִרְבֵּה רִשִׁי
 גִטִּין שם).
דְּהָא - כְּלוֹמַר, לְתַן טַעַם לְיִשָּׁב דְּבָר
 שֶׁלְמַעַלָּה הִימְנוּ (רִשִׁי גִטִּין שם). וְרָאָה
 עוֹד רִשִׁי גִטִּין שֶׁם: "דְּהָא, הִינּוּ אֲשֶׁר
 אוּ מִפְּנֵי, וְכֵן כָּל כִּי הַנְּפִתְרִים בְּלִשׁוֹן
 כְּאֲשֶׁר, כְּלָן לְשׁוֹן דְּהָא הֵן נִפְתְּרִים,
 וְכָל שְׂאִין אֶתָּה יִכּוֹל לְפַתֵּרֵן בְּלִשׁוֹן
 מִפְּנֵי, וְנִפְתְּרִין בְּלִשׁוֹן כְּאֲשֶׁר, כְּלָן
 לְשׁוֹן אִם הֵם". תּוֹרָה טו
 (טז) **וַיִּשְׁקִיפוּ - כָּל הַשְּׁקֵפָה שֶׁבַמִּקְרָא**
 - בְּתוֹרָה, אָף לֹא בְּנְבִיאִים וּכְתוּבִים
 (דְּבַרִי יוד).
לְרַעָה - מִשׁוּם שֶׁ"הַשְּׁקֵפָה" הִיא
 מְלִשׁוֹן "מִשְׁקוּף", דְּהִינּוּ מִכָּה וּחֻכְסָּה,
 שֶׁהוּא מִכָּה בְּכַח עַל הַדְּבָר, וְזֶהוּ לְרַעָה

וְאֶבְרָהָם הָיוּ יְהוָה לְגוֹי גָדוֹל וְעַצוֹם וְנִבְרָכוּ-בּוֹ (יה) **וְאֶבְרָהָם הָיוּ יְהוָה לְגוֹי גָדוֹל וְעַצוֹם וְנִבְרָכוּ-בּוֹ** י"ח וְאֶבְרָהָם מְהֵרָה יִהְיוּ לְעַם סָגִי וְמְקִיף וְיִתְבָּרְכוּ בְדִילָה כָּל עַמְמֵי אֲרֶעָא :

כָּל גּוֹי הָאָרֶץ:

י"ט « וְאֶבְרָהָם הָיוּ יְהוָה • מְדַרְשׁ אַגְדָּה: זְכַר צְדִיק לְבִרְכָה, הוֹאִיל וְהַזְכִּירוּ, בְּרָכוּ. וּפְשׁוּטוֹ: 'כִּי מִמֶּנּוּ אָנִי מַעֲלִים, וְהָרִי הוּא חֲבִיב לְפָנַי לְהִיּוֹת לְגוֹי גָדוֹל וְלְהִתְבָּרֵךְ בּוֹ כָּל גּוֹי הָאָרֶץ'.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 42)

מְדַרְשׁ אַגְדָּה, הוֹאִיל וְהַזְכִּירוּ בְּרָכוּ, שֶׁנֶּאֱמַר זְכַר צְדִיק לְבִרְכָה (רש"י יח, יח) וְלַעֲלִיל רִישׁ פְּרַשְׁתַּת נַח כְּתַב "הוֹאִיל וְהַזְכִּירוּ סֵפֶר בְּשִׁבְחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר זְכַר צְדִיק לְבִרְכָה", וְלֹא צִנֵּן שֶׁזֶהוּ מְדַרְשׁ אַגְדָּה. וְנִשׁ לּוֹמֵר, דְּהִנֵּה הַפְּרוּשׁ הַפְּשׁוּט שֶׁל "זְכַר צְדִיק לְבִרְכָה" הוּא, שֶׁפֶּאֶשֶׁר מְזַכְּרִים צְדִיק יֵשׁ לְשִׁבְחוֹ; וְלִכֵּן נִקְטַט שֵׁם "שֶׁנֶּאֱמַר זְכַר צְדִיק לְבִרְכָה". וְאֵלּוּ כָּאֵן כְּתַב שֶׁפֶּאֶשֶׁר מְזַכְּרִים צְדִיק יֵשׁ לְבִרְכוֹ, וּמְקוֹר פְּרוּשׁ זֶה הוּא בְּמְדַרְשׁ אַגְדָּה.

כִּי יִדְעֵתִיו לְמַעַן אֲשֶׁר יֵצֵא אֶת-בְּנָיו וְאֶת-בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשִׁמְרוּ דְרָךְ יְהוָה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הֵבִיא יְהוָה עַל-אֲבְרָהָם אֶת אֲשֶׁר-דִּבֶּר עִלָּיו: (יט) **כִּי יִדְעֵתִיו לְמַעַן אֲשֶׁר יֵצֵא אֶת-בְּנָיו וְאֶת-בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשִׁמְרוּ דְרָךְ יְהוָה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הֵבִיא יְהוָה עַל-אֲבְרָהָם אֶת אֲשֶׁר-דִּבֶּר עִלָּיו:** י"ט אַרְי גְּלִי קְדָמִי (ג' רמב"ן יְדַעְתַּנָּה) בְּדִיל דִּי יִפְקֵד יַת בְּנוֹהֵי וְיַת אֲנָשׁ בֵּיתָה בְּתַרוּהֵי וְיִשְׁרִין אַרְחֵן דְּמִקְנֵן קְדָם יְיָ לְמַעַבְדַּ צְדָקָתָא וְדִינָא בְּדִיל אֵיתִי יְיָ עַל אֲבְרָהָם יַת דְּמַלְלַל עֲלוּהֵי:

י"ט « **כִּי יִדְעֵתִיו • לְשׁוֹן חֶבֶד, כְּמוֹ: (ר"ח ב) "מוֹדַע לְאִישׁהּ", (שם א) "הֵלֵא בְּעַז מְדַעְתָּנוּ", (שמות לג) "וְאִדְעָךְ בְּשֵׁם".** וְאִמְנָם, עֶקֶר לְשׁוֹן כָּלָם אֵינּוּ אֵלֶּא לְשׁוֹן יְדִיעָה, שֶׁהַמְּחַבֵּב אֶת הָאָדָם מְקַרְבוֹ אֲצֵלוֹ, וְיִוְדְעוּ וּמְפִירוֹ. וְלָמָּה יִדְעֵתִיו? "לְמַעַן אֲשֶׁר יֵצֵא", לְפִי שֶׁהוּא מִצְוָה אֶת בְּנָיו עֲלֵי לְשִׁמּוֹר דְּרָכֵי. וְאִם תְּפָרְשֶׁהוּ כְּתַרְגוּמוֹ: יוֹדַע אָנִי בּוֹ שֶׁיֵּצֵא אֶת בְּנָיו וְגו', אֵין 'לְמַעַן' נּוֹפֵל עַל הַלְשׁוֹן. יֵצֵא • לְשׁוֹן הָוָה, כְּמוֹ: (איוב א) "כִּכָּה עֲשֵׂה אִיּוֹב", "עַל-פִּי ה' יִחַנּוּ". לְמַעַן הֵבִיא • כֶּף הוּא מִצְוָה לְבָנָיו: 'שִׁמְרוּ דְרָךְ ה', כְּדִי שִׁבְיָא ה' עַל אֲבְרָהָם וְגו'. 'עַל בֵּית אֲבְרָהָם' לֹא נֶאֱמַר, אֵלֶּא "עַל-אֲבְרָהָם", לְמַדְנּוּ, כָּל הַמַּעֲמִיד בֵּן צְדִיק כְּאֵלוֹ אֵינּוּ מֵת.

אשל אברהם

גְּלִי קְדָמִי בְּדִיל דִּי יִפְקֵד יַת בְּנוֹהֵי - כִּי גְּלִי לְפָנַי בְּעַבּוֹר אֲשֶׁר יֵצֵא אֶת בְּנָיו. יוֹדַע אָנִי בּוֹ - זֶהוּ פִירוּשׁ "יִדְעֵתִיו". שִׁי יֵצֵא אֶת בְּנָיו וְגו' - אֵין "לְמַעַן" נּוֹפֵל עַל הַלְשׁוֹן - שֶׁהוּא לְשׁוֹן תְּחִינַת טַעַם, וְהִיא צְרִיף לְכַתּוּב רַק "אֲשֶׁר יֵצֵא" (ט"א). יֵצֵא - לְשׁוֹן הוָה - וְלֹא לְשׁוֹן עֲתִיד, אֵלֶּא לְשׁוֹן הוָה מִתְמַשֵּׁף, וְלִכֵּן נִכְתַּב בְּלִשׁוֹן "יֵצֵא", תְּמִיד מִצְוָה. כְּמוֹ "כִּכָּה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב" - אִיּוֹב א, ה. הִיא עוֹשָׂה, כְּשִׁכּוֹתֵב בְּדָר הַהוּא וְתִדְרִי, פְּעָמִים שְׁכוֹתֵב בּוֹ לְשׁוֹן עֶבֶר וּפְעָמִים לְשׁוֹן עֲתִיד (רש"י שם). וְרָאָה גַם רִש"י לְקַמֵּן כּד, מֵה. שְׁמוֹת טו, א. בְּדָפּוּס רֵאשׁוֹן מוֹסִיף כָּאֵן פְּסוּק (במדבר ט, ט) "עַל פִּי ה' יִחַנּוּ". וְכֵן הוּא בְּרִש"י שְׁמוֹת שֵׁם. לְמַעַן הֵבִיא - כֶּף הוּא מִצְוָה לְבָנָיו: שִׁמְרוּ דְרָךְ ה' כְּדִי שִׁבְיָא "ה' עַל אֲבְרָהָם וְגו'" - כְּלוּמַר: "לְמַעַן הֵבִיא ה'" הוּא חֶלֶק מִצְוָתֵי אֲבְרָהָם לְבָנָיו,

עָרִים הֵלְלוּ, שֶׁהִיוּ מִיוֹעֲדוֹת עֲבוּר אוֹתוֹ "גּוֹי גָדוֹל" הַיּוֹצֵא מֵאֲבְרָהָם. וְלְהִתְבָּרֵךְ בּוֹ "כָּל גּוֹי הָאָרֶץ" - וְלִכֵּן אֵין לִי לְהַעֲלִים מִמֶּנּוּ שֶׁאֵין מֵאֲבֹד אוֹתָם תּוֹשְׁבִים שֶׁל חֲמֵשׁ עָרִים הֵלְלוּ, שֶׁהִיוּ אֲמוּרִים לְהִתְבָּרֵךְ בְּאֲבְרָהָם. תוֹרָה ט (יט) **כִּי יִדְעֵתִיו - לְשׁוֹן חִיבָה. כְּמוֹ: "מוֹדַע לְאִישׁהּ" - רוֹת ב, א. קְרוֹב** (רש"י שם). "הֵלֵא בְּעַז מְדַעְתָּנוּ" - שֵׁם ג, ב. קְרוֹבֵנו (רש"י משלי ז, ד). "וְאִדְעָךְ בְּשֵׁם" - שְׁמוֹת לג, יז. הַכְּתִיב מִשְׁאֵר בְּנֵי אָדָם בְּשֵׁם חֲשִׁבוֹת (רש"י שם). וְאִמְנָם עֶקֶר לְשׁוֹן כּוֹלָם אֵינּוּ אֵלֶּא לְשׁוֹן יְדִיעָה, שֶׁהַמְּחַבֵּב אֶת הָאָדָם מְקַרְבוֹ אֲצֵלוֹ וְיִוְדְעוּ וּמְפִירוֹ. וְלָמָּה "יִדְעֵתִיו"? "לְמַעַן אֲשֶׁר יֵצֵא", לְפִי - זֶהוּ פִירוּשׁ "לְמַעַן", בְּשִׁבִּיל, בְּגִלְלַל. שֶׁהוּא מִצְוָה אֶת בְּנָיו עֲלֵי לְשִׁמּוֹר דְּרָכֵי. וְאִם תְּפָרְשֶׁהוּ כְּתַרְגוּמוֹ - "אַרְי

(יח) וְאֶבְרָהָם הָיוּ יְהוָה - מְדַרְשׁ אַגְדָּה - בְּרֵאשִׁית רַבָּה מַט, א. יוֹמָא לַח, ב. "זְכַר צְדִיק לְבִרְכָה" - מְשַׁלֵּי י, ז. וּבְרִש"י שֵׁם: "הַמְּזַכֵּר צְדִיק מְבָרְכוֹ". הוֹאִיל וְהַזְכִּירוּ - בְּרָכוּ - רָאָה גַם רִש"י יוֹמָא שֵׁם. וְרָאָה רִש"י לְעִיל ג, ט. כְּלוּמַר, לְפִירוּשׁ זֶה אֵין קֶשֶׁר בֵּין הָאֲמוּר כָּאֵן לְתַמִּיחָה שֶׁל "הַמְּכַסֶּה אָנִי מֵאֲבְרָהָם". וּפְשׁוּטוֹ: וְכִי מִמֶּנּוּ אָנִי מַעֲלִים - זֶהוּ פִירוּשׁ "הַמְּכַסֶּה אָנִי מֵאֲבְרָהָם". וְזֶהוּ טַעַם נּוֹסֵף לְמָה אֵין לוֹ לְהַעֲלִים מֵאֲבְרָהָם. וְהָרִי הוּא חֲבִיב לְפָנַי - לְפִי הַטַּעַם שֶׁבְּפִסּוּק הַקּוֹדֵם הַדְּגֵשׁ הוּא עַל "הַמְּכַסֶּה אָנִי", מִצַּד הַקְּדוּשָׁה-בְּרִירוֹת הוּא, "לֹא יָפָה לִי" לְהַעֲלִים מִמֶּנּוּ, וְכָאֵן הַדְּגֵשׁ הוּא עַל "הַמְּכַסֶּה אָנִי מֵאֲבְרָהָם", מִצַּד זֶה שֶׁהוּא אֲבְרָהָם, שֶׁהוּא חֲבִיב אֲצֵלִי. לְהִיּוֹת "לְגוֹי גָדוֹל" - וְלִכֵּן אֵין לִי לְהַעֲלִים מִמֶּנּוּ שֶׁאֵין מְחַרֵּיב חֲמֵשׁ

~ נקודות משיחות קודש ~ (מאמר ש"פ וירא, כ"ף מרחשון התשל"ז)

והנה שני ענינים אלו דושמרו דרך הווי' (המשכה מלמעלה למטה) לעשות צדקה ומשפט (עבודה מלמטה למעלה) ישנם בכל אחד ואחד מישראל, במשך כל הדורות. דנוסף על זה שכל עניני התורה הם נצחיים, ובפרט הענינים דמעשה אבות סימן ונתינת פח לבנים, הרי בנוגע לענין זה אומר בפרוש אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו, עד סוף כל הדורות. וצווי זה (שאברהם מצוה את בניו גו') הוא נתינת פח מיוחד (נוסף על הנתינת פח' שמצד מעשה אבות) לכל אחד מישראל על שתי עבודות הנ"ל.

(ב) וַיֹּאמֶר יְהוָה זַעֲקֵת סָדָם וְעַמּוֹרָה כִּי־רָבָה וְחַטָּאתָם כִּי כַבְּדָה מְאֹד:

ה"י וַיֹּאמֶר ה' אֵל אַבְרָהָם, שֶׁעָשָׂה כְּאֲשֶׁר אָמַר, שְׁלֵא יִכְסֶה מִמֶּנּוּ. כִּי־רָבָה • כָּל רָבָה שֶׁבַמִּקְרָא, הַטַּעַם לְמִטָּה בְּבִי'ת, לְפִי שֶׁהֵן מְתַרְגְּמִין: גְּדוּלָה, או גְּדוּלָה וְהוֹלָכָת, אֲבָל זֶה טַעְמוֹ לְמַעַלָּה בְּרִי"ש, לְפִי שֶׁמְתַרְגְּם: גְּדוּלָה כְּבֹר, כְּמוֹ שֶׁפִּרְשֵׁתִי: (לעיל טו) "וַיְהִי הַשָּׁמֶשׁ בָּאָה", (רות ב) "הִנֵּה שָׁבָה בְּמִתְדָּךְ".

(כא) אַרְדֵּה־נָּא וְאַרְאֶה הַכְּצַעְקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוּ כָּלָה וְאִם־לֹא אֲדַעָה:

ה"י אַרְדֵּה־נָּא • לְמַד לְדַיְנִים שְׁלֵא יִפְסְקוּ דַיְנֵי נַפְשׁוֹת אֲלֵא בְּרִאִיָּה, הַכֹּל כְּמוֹ שֶׁפִּרְשֵׁתִי בְּפֶרֶשֶׁת הַפְּלִגָּה. דְּבָר אַחֵר: "אַרְדֵּה־נָּא לְסוּף מַעֲשֵׂיהֶם". הַכְּצַעְקָתָהּ • שֶׁל מְדִינָה. הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוּ • וְכֵן עוֹמְדִים בְּמַרְדָּם,

אשל אברהם

כפשוטה, הרי שגם "ואראה" הינו ראיה כפשוטה (גרא).

הכל - באחד מכתבי־היד ואחד הדפוסים לא גורסים "הכל".
כמו שפרשתי בפרשת הפלגה - לעיל יא, ה. אלא ששם כתב: "שלא ירשיעו הנידון", משמע כל נדון, וכאן כתב: "שלא יפסקו דיני נפשות". ויש לומר שזהו משום שכאן מדובר בדיני נפשות, מה שאין־כן לעיל שם לא נאבדו נפשות אלא נפלגה הארץ, ומשום כך הוצרך לכתוב בן בשני הפסוקים, ללמד שכן יש לנהוג הן בדיני נפשות והן בשאר הדינים.

דבר אחר: "ארדה נא" לטוף מעשיהם - לפי פירוש זה, וירדה האמורה כאן אינה כפשוטה, אלא ירדה עיונית, לדקדק ולבדוק את סוף מעשיהם, וממילא גם "ואראה" אינה ראית העין אלא ראיה שכלית (גרא). ו'סוף מעשיהם' הינו אם ומשיכו לעמוד במרדם, כפי שממשיך. "הכצעקתה של מדינה" - סדום ועמורה הנזכרים לעיל פסוק כ, לכן כתוב בלשון יחיד ונקבה.

"הבאה אלי, עשו", וכן - פן הוא

הראשונה של המלה. **ברוי"ש, לפי שמתורגם גדלה כבר** - "סגיאת".

כמו שפרשתי - לעיל טו, יז. שכן הוא בכל תיבה שיטודה שתי אותיות כשהיא באה לדבר בלשון נקבה. **"ויהי השמש באה", "הנה שבה** **במתך"** - רות א, טו. טעמו למעלה תחת השין לפי שהוא לשון עבר רשי"ש. תורה כא

(כא) **ארדה** - ראה רשי" לקמן לג, יד שהיא תרה, וכאילו כתוב "ארד". **נא וואראה** - פן הוא בדפוס ראשון. **למד לדינים** - במה שכתב "ארדה נא וואראה", שהרי אין הקדוש־ברוך הוא צריך לרדת בשביל לראות, שהכל גלוי לפניו, אלא ללמד בן לדינים.

שלא יפסקו דיני נפשות אלא בראיה - ברשי" לעיל יא, ה: "עד שיראו ויבינו", וברשי" איוב א, א: "שאינו דנין אלא על פי עדי ראיה". וכתב הגור אריה" שעיקר הלימוד הוא מ"ואראה", אלא שלולא היה כותב "ארדה נא" היינו מפרשים ש"ואראה" הינו ראיה שכלית, וכיון שכתב "ארדה נא", דהינו וירדה

ולא שה' מבטוחו בן פעת, כי אז היה צריך לומר: "למען אביא על אברהם" (גרא).

"על בית אברהם" לא נאמר - שהרי אברהם מצוה בן לבניו, והיה ראוי לומר: על בית אברהם.
אלא "על אברהם", למדנו: כל **המעמיד בן צדיק** - כאלו אינו מת - ולכן גם כשהוא מדבר על בית אברהם, הוא מופי'רם בשם אברהם. תורה כ

(כ) **ויאמר ה' - אל אברהם** - ולא שאמר בלבד (רא"ש), וראה גם רשי" לקמן פסוק כב.
שעשה כאשר אמר שלא יכסה ממנו - ולכן "ויאמר ה'" הפונה "אל אברהם".

פי רבה - כל "רבה" שבמקרא הטעם למטה - בהברה האחרונה של המלה. **בבי"ת, לפי שהן מתרגמין גדולה** - והוא שם דבר.

או גדלה והולכת - לשון הנה, וכדלעיל טו, יז. אבל ראה אונקלוס, ה שתרגם "רבה" בלשון "סגיאת", לשון עבר, כמו כאן, אף שטעמו למטה. וצריך עיון.
אבל זה טעמו למעלה - בהברה

פְּלֵה אָנִי עוֹשֶׂה בְּהֶם. וְאִם לֹא יַעֲמֵדוּ בְּמִדְבָּר, אֲדַעַה מָה אֲעֲשֶׂה לְהַפְרֵעַ מֵהֶן בְּיַסּוּרֵינוּ, וְלֹא אֲכַלֶּה אוֹתָן. וְכִיּוֹצֵא בּוֹ מִצִּיּוֹנוֹ בְּמִקּוֹם אַחֵר: (שמות לג) "וְעַתָּה הוֹרֵד עִדְיָךְ מֵעִדְיָךְ וְאֲדַעַה מָה אֲעֲשֶׂה לָּךְ". וּלְפִיכֹף יֵשׁ הַפֶּסֶק נִקְדַּת פֶּסֶק, בֵּין עֲשׂוֹ לְפִלֵּה, כְּדִי לְהַפְרִיד תְּבַהּ מִחֲבָרְתָּהּ. וְרַבּוּתֵינוּ דְרָשוּ "הַכְּצַעֲקָתָהּ", צַעֲקַת רִיבָה אַחַת שֶׁתְּרַגְוֶה מִיָּתֶהּ מִשְׁנֵה עַל שְׁנֵתָנָה מִזֶּזֶן לְעֵנִי, כַּמְפָּרֵשׁ בְּחֻלְקִי.

(כב) וַיִּפְגְּוּ מִשְׁם הָאֲנָשִׁים וַיִּלְכוּ סְדָמָה וְאַבְרָהָם עוֹדְנֵו עֵמֶד לִפְנֵי יְהוָה:
כב וַיִּתְּפְּנֵאוּ מִתְּמַן גְּבְרִיא וְאַזְלוּ לְסְדוֹם וְאַבְרָהָם עַד פְּעַן מִשְׁמֵשׁ בְּצִלוֹ קָדָם יי':

כ"ב וַיִּפְגְּוּ מִשְׁם • מִמְּקוֹם שֶׁאַבְרָהָם לָוִם שָׁם. וְאַבְרָהָם עוֹדְנֵו עֵמֶד לִפְנֵי ה' • וְהָלֹא לֹא הִלֵּךְ לְעֵמֶד לִפְנֵיו, אֲלֵא הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא בָּא אֲצִלוֹ וְאָמַר לוֹ: "זַעֲקַת סְדָם וְעַמְרָה כִּי רִבָּה", וְהִיָּה לוֹ לְכַתֵּב: 'וְה' עוֹדְנֵו עֵמֶד עַל אַבְרָהָם, אֲלֵא תִקּוֹן סוֹפְרִים הוּא זֶה (ב"ר) (אשר הפכוהו ז"ל לכתוב כו).

(כג) וַיִּגְשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲאֵף תִּסְפָּה צְדִיק עִם־רָשָׁע:
כג וַיִּקְרַב אַבְרָהָם וַאֲמַר הֲכִרְגוּ תְּשִׁיבִי זָכָה עִם חַיִּבָּא:

כ"ג וַיִּגְשׁ אַבְרָהָם • מִצִּיּוֹנוֹ הִגְשָׁה לְמַלְחָמָה: (ש"ב ט) "וַיִּגְשׁ יוֹאֵב וְגו'", הִגְשָׁה לְפִיּוֹס: "וַיִּגְשׁ אֵלָיו יְהוּדָה", וְהִגְשָׁה לְתַפְּלָה: (מ"א ט) "וַיִּגְשׁ אֵלָיו הַנְּבִיא", וּלְכַל אֵלוֹ נִכְנַס (ס"א: ג) אַבְרָהָם: לְדַבֵּר קְשׁוֹת, וּלְפִיּוֹס

אשל אברהם

וכן הוא ברא"ם, אף בהרבה דפוסים לא גורסים קטע זה. וכתב ה"גור אריה", שאין לומר חלילה שהסופרים שנו את לשון הכתוב, אלא שהדבר נכתב בן מלכתחלה על ידי משה רבנו משום כבוד פלפי ה', וקורו "תקון סופרים" משום שהדבר נכתב בדרך כבוד, בדרך הסופרים שמתקנים בלשונם לכתוב דרך כבוד. אבל לכאורה אין זה תואם את דברי רש"י באיוב לב, ג שמפרש: "זה אחד מן המקראות שתקנו סופרים את לשון הכתוב". וראה גם רש"י ישעיה לו, יב בענין פתיב וקרי: "ולשון נאה תקנו סופרים לקרותו .. כך שנו רבותינו: מקראות הכתובים לגנאי קורין אותו לשבח". תורה כג

(כג) וַיִּגְשׁ אַבְרָהָם - מִצִּיּוֹנוֹ הִגְשָׁה לְמַלְחָמָה: "וַיִּגְשׁ יוֹאֵב וְגו'" - שְׂמוּאֵל ב י, יג: "וַיִּגְשׁ יוֹאֵב וְהָעַם אֲשֶׁר עִמּוֹ לְמַלְחָמָה".
הִגְשָׁה לְפִיּוֹס: "וַיִּגְשׁ אֵלָיו יְהוּדָה" - לְקַמֵּן מִד, יח. שֶׁהַתְּחִיל לְדַבֵּר בְּפִיּוֹס: "וַיֹּאמֶר בִּי אֲדוֹנִי", אֵף שֶׁבְּהַמְשָׁךְ דָּבַר אִתּוֹ קְשׁוֹת (דברי).

וְהִגְשָׁה לְתַפְּלָה: "וַיִּגְשׁ אֵלָיו הַנְּבִיא" - מְלָכִים א יח, לו: "וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו אַבְרָהָם יִצְחָק וַיִּשְׂרָאֵל וְגו'".
וּלְכַל אֵלֶּה נִכְנַס אַבְרָהָם - מִזֶּה

(כב) וַיִּפְגְּוּ מִשְׁם - מִמְּקוֹם שֶׁאַבְרָהָם לָוִם שָׁם - וְלֹא מֵאֵהָל אַבְרָהָם, שֶׁהָרִי כְּבָר הִלְכוּ מִשְׁם, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (פסוק טו) "וַיִּקְוּמוּ מִשְׁם הָאֲנָשִׁים" (רא"ם).
וְאַבְרָהָם עוֹדְנֵו עֵמֶד לִפְנֵי ה' - וְהָלֹא לֹא הִלֵּךְ לְעֵמֶד לִפְנֵיו, אֲלֵא הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא בָּא אֲצִלוֹ - לְאַחַר שֶׁאַבְרָהָם שָׁלַח וְלָוֶה אֶת הַמְּלָאכִים. אֲבָל מִה שֶׁה' נִגְלָה אֵלָיו בְּפֶתַח הָאֵהָל וְאַבְרָהָם בִּקֵּשׁ מִמֶּנּוּ לְהַמְתִּין, דָּבָר זֶה נִסְתִּים בְּדַבְרֵי ה' (פסוק יג): "לָמָּה זֶה צָחָקָה שָׂרָה וְגו'" (דברי יח).
וְאָמַר לוֹ: "זַעֲקַת סְדָם וְעַמְרָה כִּי רִבָּה" - לְעֵיל פְּסוּק כ וְכַרְשִׁי שָׁם.
וְהִיָּה לוֹ לְכַתֵּב: "וְה' עוֹדְנֵו עֵמֶד לִפְנֵי אַבְרָהָם" - שֶׁבֶן עַל מִי שֶׁבָּא (וְעֵתִיד לְפָרוּשׁ) שֶׁיָּרָ לֹמַר "עוֹדְנֵו עוֹמֵד", וְאֵלוֹ מִי שֶׁבָּאִים אֵלָיו לֹא שֶׁיָּרָ לֹמַר "עוֹדְנֵו עוֹמֵד" (גרא).
אֲלֵא תִקּוֹן סוֹפְרִים הוּא זֶה - מִשּׁוּם כְּבוֹד הַשְּׂכִינָה. בְּעִנְיַן תִּקּוֹן סוֹפְרִים בְּמִקְרָא - רָאָה גַם רִש"י בְּמִדְבָּר יא, טו. שָׁם יב, יב. דְּבָרִים כח, ל. וְכַבּוּק א, יא. מְלָאכִי א, יג. אִיּוֹב ז, כ. שָׁם לב, ג. מְגִילָה כה, א. וְרָאָה רִש"י מְלָאכִי שָׁם, שִׁישׁ בְּכָל הַמְּקָרָא "י"ח תִּיבוֹת שֶׁל תִּקּוֹן סוֹפְרִים".
(שֶׁהַפְּכוּהוּ רַבּוּתֵינוּ לְכַתֵּב בּוֹ). - כֵּן מוֹבָא בְּכִמְהָ כְּתִיבִיד וּבְדְפוּס רֵאשׁוֹן,

ברוב הדפוסים וכן הוא בנוסח הרא"ם וגו"א. ויש גורסים: והם, או: והן, או: ואם.
עוֹמְדִים בְּמִדְבָּר - "פְּלֵה" אָנִי עוֹשֶׂה בְּהֶם, וְאִם לֹא יַעֲמֵדוּ בְּמִדְבָּר - "אֲדַעַה" מָה אֲעֲשֶׂה לְהַפְרֵעַ מֵהֶן בְּיַסּוּרֵינוּ וְלֹא אֲכַלֶּה אוֹתָן. וְכִיּוֹצֵא בּוֹ מִצִּיּוֹנוֹ בְּמִקּוֹם אַחֵר - שְׂמוֹת לָג, ה.
"וְעַתָּה הוֹרֵד עִדְיָךְ מֵעִדְיָךְ וְאֲדַעַה מָה אֲעֲשֶׂה לָּךְ" - וְכַרְשִׁי שָׁם: "אָנִי יוֹדֵעַ מִה שֶׁבְּלִבִּי לַעֲשׂוֹת לָךְ".
וּלְפִיכֹף יֵשׁ הַפֶּסֶק נִקְדַּת פֶּסֶק בֵּין "עֲשׂוֹ" לְ"פְלֵה", כְּדִי לְהַפְרִיד תְּבַהּ מִחֲבָרְתָּהּ - מוֹסֵב עַל בְּנֵי הַמְּדִינָה, וְ"פְלֵה" מוֹסֵב עַל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא, שֶׁהוּא יַעֲשֶׂה בְּהֶם פְּלֵה.
וְרַבּוּתֵינוּ דְרָשוּ - כְּרֵאשִׁית רַבָּה מַט, ו.
"הַכְּצַעֲקָתָהּ" - "הַכְּצַעֲקָתָהּ" אֵינוֹ אוֹמֵר, אֲלֵא "הַכְּצַעֲקָתָהּ" (כ"ר טס).
צַעֲקַת רִיבָה - נִעְרָה.
אַחַת שֶׁתְּרַגְוֶה מִיָּתֶהּ מִשְׁנֵה - סְבוֹ אוֹתָהּ בְּדָבָשׁ, וְהַעֲמִידוֹ אוֹתָהּ עַל גַּג הַחוּמָה וּבָאוּ דְבוּרִים וְעַקְצוּהָ.
עַל שְׁנֵתָנָה מִזֶּזֶן לְעֵנִי - וּלְפִירוּשׁ זֶה "עֲשׂוֹ" פִּירוּשׁוֹ: אִם אָמַת הִיא שֶׁכָּף עָשׂוּ כְּצַעֲקַת אוֹתָהּ רִיבָה (דברי יח).
כַּמְפָּרֵשׁ בְּ"חֻלְקִי" - סְנֵהֲדַרְיִן קט, ב.
וְשָׁם לֹמְדִים זֹאת מִהִתִּיבוֹת "כִּי רַבָּה" - "עַל עֶסְקִי רִיבָה". תורה כב

שיעור יומי ליום שני י' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - יה - פרשת וירא
ולתפלה. האף תספה. הגם תספה, ולתרגום של אונקלוס שתרגמו לשון רגז, כף פרושו: האף ישיאף
שתספה צדיק עם רשע.

~ נקודות משיחות קודש ~ (עלפי לקוטי שיחות חלק י, עמוד 55 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

הצלת נפשות אף שזה נגר טבעו

ויגש אברהם ויאמר האף תספה

ונכנס אברהם לדבר קשות (יה, כג. ובפירושו רש"י)

ידוע שמדנתו של אברהם אבינו היתה - "אברהם אוהבי" (ישעיה מא, ח), ובטבעו היה בעל חסד, ואם כן תמונה, איך יתכן
שידבר אברהם קשות, ובפרט להקב"ה?

אלא שמנה רואים עד כמה צריך האדם להשתדל בהצלת נפשות, דכשכא ענין של הצלת נפשות - הן הצלת אדם
כפשוטה והן הצלת אדם ברוחניות - לידי האדם, אין לו "לחשב חשבונות", ולעשות רק מה שהוא לפי כבודו להציל,
אלא עליו לעשות כל מה שאפשר ולנסות כל האפשרויות. ואפילו אם צריך לעשות דבר שהוא נגד טבעו, עליו לעשותו
כדי להציל את חברו מרדת שחת.

כדמאים אית חמשין זכאין בגו קרתא
הברגו תשיצי ולא תשובוק לאתרא כדיל
חמשין זכאין די כגוה:

(כד) **אולי יש חמשים צדיקים בתוך העיר האף**

תספה ולא תשא למקום למען חמשים הצדיקים

אשר בקרבה:

יש! אולי יש חמשים צדיקים. עשרה צדיקים לכל כרף וכרף, כי חמשה מקומות יש.

כה קושטא אנון דינך מלמעבד פסתגמא
הדין לקטלא זכאה עם חכבא ויהי זכאה
כחכבא קושטא אנון דינך דדין (ג"י הדין)
כל ארעא לא (ג"י ברם) יעבד דינא:

(כה) **חללה לך מעשתו בדבר הזה להמית צדיק**

עם רשע והיה כצדיק פרשע חללה לך השפט

כל-הארץ לא יעשה משפט:

יש! חללה לך. ואם תאמר לא יצילו הצדיקים את הרשעים, למה תמית הצדיקים? חללה לך. חלין
הוא לך, יאמרו, כף הוא אמונותו: שוטף הכל, צדיקים ורשעים. כף עשית לדור המבול ולדור הפלגה.

אשל אברהם

החשובה שבין הערים, יצילו את סדום
וגם את כל שאר ארבעת הכרפים
הסמוכים לה, כי כל עשרה צדיקים
שבסדום יצילו כרף אחד. וראה גם
רש"י לקמן פסוק כו.

(כה) **חלילה לך - ואם תאמר: לא
יצילו הצדיקים את הרשעים, למה**

**תמית הצדיקים - תחילה בקש בקשה
גדולה:** "האף תספה ולא תשא למקום
למען חמשים הצדיקים", ואחר-כך
בקש בקשה קטנה: "חלילה לך ..
להמית צדיק עם רשע", שלפחות לא
ימית הצדיקים. תורה כה

**חלילה לך - חלין הוא לך - ראה גם
רש"י לקמן מד, ז. ושם הוסיף: "לשון
גנאי".** וכרש"י בראשית רבה מט, ט
הוסיף: "חלול הוא לך מכבודך".

יאמרו: כף הוא אמונותו שוטף הכל

**האף תספה - הגם "תספה".
ולתרגום של אונקלוס שתרגמו
לשון רגז - "הברגו תשיצי", האם
בכעס תספה.**

**כף פרושו: "האף" ישיאף ש"תספה
צדיק עם רשע"? - האם חרון האף
יסית אותך. תורה כד**

(כד) **אולי - לשון אם (רש"י לקמן ג, ט).**

**יש חמשים צדיקים - עשרה
צדיקים לכל כרף וכרף, פי חמשה
מקומות יש - סדום, עמורה, אדמה,
צבוס, צער. דין לכתוב "עשרה
צדיקים לכל כרף וכרף", ולא "בכל
כרף וכרף", משום שאין פונתו
שימצאו עשרה צדיקים בכל כרף,
שקרי אמר: "חמשים צדיקים בתוך
העיר", והכונה בתוך העיר סדום, אלא
שהחמשים צדיקים שבסדום, שהיא**

שנאמר "ויגש אברהם", אף שנאמר
לפני כן "ואברהם עודנו עומד לפני
ה'", מובן שגישה זו של אברהם אינה
גישת מקום אלא גישה נפשית, ומכיון
שהתורה כתבה בלשון "ויגש
אברהם", מובן שבא ללמדנו שהוא
נגש לכל שלשת הדברים שבהם מצינו
הבטוי "ויגש" (הרבי).

לדבר קשות - שהוא דומה למלחמה.
ודבר זה בא לידי ביטוי באמרו: "האף
תספה צדיק עם רשע .. השופט כל
הארץ לא יעשה משפט". ומה
שהתחיל לדבר מיד קשות? יש לומר:
מפני שכבר נגזרה הגזירה, והבין שאין
ברירה אלא להתחיל מיד בתביעה
ובדבור קשה (הרבי).

ולפיוס - "אל נא יחר לה".
ולתפלה - "הנה נא הואלתי לדבר".

פְּדָבֵר הַזֶּה • לא הוא ולא פּיוצא בו • חִלְלָה לָךְ • לעולם הבא • הַשֵּׁפֶט כָּל-הָאָרֶץ • נְקוּד בְּחֵט"ף פֶּתַח
ה"א שֶׁל "הַשֵּׁפֶט", לְשׁוֹן תְּמִיּהָ, וְכִי מִי שֶׁהוּא שׁוֹפֵט, לֹא יַעֲשֶׂה מִשֵּׁפֶט אָמֶת? •

(כו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶם-אֲמַצָּא בְּסֹדִם חֲמֹשִׁים צְדִיקִים
בְּתוֹךְ הָעִיר וְנִשְׂאֵתִי לְכָל-הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרִם:

טו"ו < אֶם-אֲמַצָּא בְּסֹדִם וְגו' לְכָל-הַמָּקוֹם • לְכָל הַכָּרִים, לְפִי שְׁפֹדִם הִיְתָה מְטֻרְפוּלִין וְחֲשׂוּבָה מִכֵּלֶם, תִּלְהַ
בָּה הַפְתּוּב •

(כז) וַיַּעַן אֲבִרָהִם וַיֹּאמֶר הִנֵּה-נָא הוֹאֵלְתִי לְדָבָר
אֶל-אֲדֹנָי וְאֲנֹכִי עֹפֵר וְאֹפֵר:

טז"ו < וְאֲנֹכִי עֹפֵר וְאֹפֵר • וְכָבֵד הִיְתִי רְאוּי לְהִיּוֹת עֹפֵר עַל-יְדֵי הַמַּלְכִים וְאֹפֵר עַל-יְדֵי נְמֹרָה, לְוֹלֵי רַחֲמֶיךָ
אֲשֶׁר עָמְדוּ לִי •

אשל אברהם

יעשה משפט ודין באנשי סדום, לכן מכאן שפונתו שיעשה בהם משפט אמת, ויעניש רק את מי שמגיע לו. תורה כו

(כו) אֶם אֲמַצָּא בְּסֹדִם וְגו' לְכָל הַמָּקוֹם - לְכָל הַכָּרִים - בְּדִלְעִיל בְּרִש"י פְּסוּק כד.

לְפִי שְׁפֹדִם הִיְתָה מְטֻרְפוּלִין וְחֲשׂוּבָה מִכֵּלֶם בַּהַ הַפְתּוּב - ראה רש"י מגילה ו, א: "לשון וון: מטרופולין - אמא של מלכות, מטרא - אם, פולין - לשון שררה". ובערוף פירש: "אם של עירות". תורה כו

(כז) וְאֲנֹכִי עֹפֵר וְאֹפֵר - וְכָבֵד הִיְתִי רְאוּי לְהִיּוֹת "עֹפֵר" עַל יְדֵי הַמַּלְכִים - שְׁנִיצַל מִמִּיתָה בְּשִׁנְלַחֵם בָּהֶם. "וְאֹפֵר" עַל יְדֵי נְמֹרָה - בְּשׁוֹרֵק אוֹתוֹ לְכַבְּשׁוֹן הָאֵשׁ.

לוֹלֵי רַחֲמֶיךָ אֲשֶׁר עָמְדוּ לִי - ומשום שראיתי את מדת רחמיך בעבר, לכן "הנה נא הואלתי לדבר" ולבקש רחמיך על סדום. והוצרך לפרש בן, מפני שאם לא בן מה טענה היא זו, שבגלל שהוא עפר ואפר, לכן "הואלתי לדבר", אדרבה מפני זה היה לו לשותק (משכיל ליה). וראה רש"י דברים ו, ז: "כי אתם המעט - הממעטין עצמכם, כגון אברהם שאמר ואנכי עפר ואפר". תורה כז

חִלְיָה לָךְ - לעולם הבא - בין שאברהם הבין שאנשי סדום נכרתים גם מעולם הבא, לכן אמר שאם יאבד הצדיקים יחד עם הרשעים, אזי הם יפּרתו גם מהעולם הבא, וממילא יהיה לו חולין וחלול השם גם לעולם הבא (כבש). ולכן חזר ואמר שוב "חלילה לך".
הַשֵּׁפֶט כָּל הָאָרֶץ - נְקוּד בְּחֵטֶף פֶּתַח"ח ה"א שֶׁל "הַשֵּׁפֶט", לְשׁוֹן תְּמִיּהָ - ראה גם רש"י לעיל ד, ט. לקמן מא, לח. ואינה ה"א הידיעה, כי אז הייתה צריכה להנקד בפתח [וגם השי"ן הייתה צריכה להיות דגושה].

וְכִי מִי שֶׁהוּא שׁוֹפֵט "לֹא יַעֲשֶׂה מִשֵּׁפֶט" - כלומר, התמיהה אינה על "שופט כל הארץ", אלא על "לא יעשה משפט" (רא"ם). או שפונתו שהתמיהה היא על "השופט" ולא על "כל הארץ", שכל שופט עליו לעשות משפט אמת, ומה שאמר התוב "כל הארץ"? והו מפני שכן הוא האמת (באר בשדה).

אָמֶת - הוסיף תיבת "אמת", כי לולא זאת המשמעות היא שבאילו אברהם מבקש ששופט כל הארץ לא יעשה משפט ודין באנשי סדום, לכן מכאן שזהו בתמיהה, ופירושו: וכי השופט לא יעשה משפט אמת? (ע"פ דברי דוד). או שהיה במשמע להיפך, שבאילו אברהם מבקש ששופט כל הארץ בן

צְדִיקִים וְרִשְׁעִים - וזהו מה שמוסיף "והיה כצדיק כרשע", שיאמרו שכן הוא דרכו שאינו מבחין בין צדיק לרשע. ויש לומר שזו הסבה שרש"י אינו מפרש כאן "כצדיק כרשע" - שדיו הצדיק כדיו הרשע, על-דרך שמפרש בבמדבר טו, טו: "ככם כגר - כמוהם כן גר", ומביא שם דוגמאות שכן דרך לשון העברית, משום שכאן פונת אברהם לומר שהבריות יאמרו שהקדוש-ברוך-הוא אינו מבחין כלל בין צדיק לרשע, ולא שדן את הצדיק כרשע. וזהו מה שאומר רש"י: "שוטף הכל, צדיקים ורשעים".

כָּף עֲשִׂית לְדוֹר הַמּוֹבֵל - כלומר, כך יאמרו, ולא שאכן כך היה. וראה רש"י לעיל ו, יג.
וְלְדוֹר הַפְּלֹגָה - שפזר את כלם. וראה גם רש"י לקמן כ, ד.

פְּדָבֵר הַזֶּה - לא הוא ולא פּיוצא בו - לומר בן מזה שאמר "כדבר הזה" ככ"ף הדמיון, משמע שבקש לא רק שלא יעשה את ה"דבר הזה" עצמו (להחיות צדיק עם רשע). אלא אף לא "כדבר הזה", דהיינו דומה לזה. וביפיה תואר "בראשית רבה מט, ט פירש, שהפונה לעוררן ועניית שדומה למיתה. וראה בראשית רבה שם: "ואפילו דבר פחות ממנו", והינו יסורים.

- נקודות משיחות קודש - (על פי לקוטר שיחות חלק כה, עמוד 79 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

ותור למען הזולת

ואנכי עקר ואפר: (יה, כז)

בשכר שאמר אברהם אבינו ואנכי עקר ואפר, זכו בניו לשתי מצות, אפר פרה ועפר סוטה (סוטה יז, א) ידוע שהקב"ה משלם שכר "מדה כנגד מדה" (ראה סוטה ח, ב ואילך), ואם כן יש לענין במה "אפר פרה ועפר סוטה" הם מדה כנגד מדה לעבודתו של אברהם אבינו? ויש לומר הבאור בזה:

מצוינו שעבודתו של אברהם אבינו היתה באפן ד"משים עצמו כשיריים" (ראה ראש השנה יז, ריש עמוד ב) בפני כל אחד ואחד. ועד שותר על כל עניניו ואפילו על "קבלת פני שכינה" בשביל מצות "הכנסת אורחים" (ראה שבת קכז, סוף עמוד א), ואף שהיו אורחים "ערביים שמשתחוים לאבק רגליהם" (רש"י פרשתנו יח, ד). ובשכר זה זכה לשתי מצות:

"אפר פרה" - אף ש"כל העוסקין בפרה מתחלה ועד סוף" נטמאים, מפל-מקום לא התחשבו הכהנים בזה, וכשהיה מישהו שהיה טמא למת, ותרז הכהנים ונטמאו כדי לטהר את חברם מטמאתו. "עפר סוטה" - אף שמחיקת שמו של הקב"ה, רחמנא-ליצלו, אין לה חלול ה' גדול מזה, הנה "לעשות שלום בין איש לאשתו, אמרה תורה שמי שנכתב בקדשה ימחה על הפנים" (שבת קטז, א), דאף שמדבר על אשה שלא התנהגה בצניעות, מפל-מקום אמרה תורה למחוק שמו של הקב"ה "לעשות שלום בין איש לאשתו".

כח מאים יחסרון חמשים הצדיקים חמשה התשחית
בחמשה את-כל-העיר ויאמר לא אשחית אם-
אמצא שם ארבעים וחמשה:

כ"ח - התשחית בחמשה • והלא הן ט' לכל כרך, ואתה צדיקו של עולם, תצטרף עמהם.

כט ואוסף עוד למללא קדמוהי ואמר מאים
ישתפחון תמן ארבעין ואמר לא אעבד
גמרא בדיל ארבעין:

(כט) ויסף עוד לדבר אליו ויאמר אולי ימצאון שם
ארבעים ויאמר לא אעשה בעבור הארבעים:

כ"ט - אולי ימצאון שם ארבעים • וימלטו ד' הכרפים. וכן שלשים יצילו ג' מהם, או כ' יצילו ב' מהם, או י' יצילו אחד מהם.

ל ואמר לא כען יתקף קדם (נ"י ריגזא) דני
ואמלל מאים ישתפחון תמן תלתין ואמר
לא אעבד גמרא אם אשפח תמן תלתין:

(ל) ויאמר אל-נא יחר לאדני ואדרבה אולי ימצאון
שם שלשים ויאמר לא אעשה אם-אמצא שם
שלשים:

לא ואמר הא כען שריתי למללא קדם יי
מאים ישתפחון תמן עשרין ואמר לא
אחבל בדיל עשרין:

(לא) ויאמר הנה-נא הואלתי לדבר אל-אדני אולי
ימצאון שם עשרים ויאמר לא אשחית בעבור
העשרים:

כ"א - הואלתי • רציתי, כמו: "ויואל משה".

אשל אברהם

אם לא פן, למה ביקש פאן להוריד
מהמספר רק חמשה, ובהמשך הוריד
עשרה-עשרה (למש). תורה ל
(לא) הואלתי - רציתי - ויאלו לעיל

ארבעה הכרכים. וכן שלשים יצילו
שלשה מהם, או עשרים יצילו שנים
מהם, או עשרה יצילו אחד מהם. -
וביחד יהיו עשרה לכל כרך וכרך. פי

(כח-כט) התשחית בחמשה - והלא
הן תשעה לכל כרך, ואתה צדיקו
של עולם תצטרף עמהם אולי
ימצאון שם ארבעים - וימלטו

(לג) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יַחַד לְאֲדֹנָי וְאֶדְבָרָה אֶת־הַפֶּעַם אוֹלֵי יִמְצְאוּן שֵׁם עֲשָׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁחִית בְּעִבּוֹר הָעֲשָׂרָה:

לב וַיֹּאמֶר לֹא קָעַן יִתְקַף קִדְמִי וְיִמְלִל בְּרַם זְמַנָּא הָדָא מָאִים יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן עֲשָׂרָא וַיֹּאמֶר לֹא אֶחָבֵל בְּדִיל עֲשָׂרָא:

כז"א < אוֹלֵי יִמְצְאוּן שֵׁם עֲשָׂרָה • על פחות לא בקש, אָמַר: דור המבול היו שמונה, נח ונבניו ונשיהם, ולא הצילו על דוּרָם, ועל ט' על-ידי צרוף כָּבֵר בקש ולא מצא.

(לג) וַיִּלְךְ יְהוָה בַּאֲשֶׁר כָּלָה לְדַבֵּר אֱלֹהֵי־אֲבֹרָהּ וְאֲבָרָהּ שָׁב לְמִקְמוֹ:

לג וַיִּסְתַּלַּק יִקְרָא דַּיִי פִד שְׂעִי לְמִלְלָא עִם אֲבָרָהּ וְאֲבָרָהּ תָּב לְאַתְרָהּ:

כז"ב < וַיִּלְךְ ה' וגו' • כִּינּוּן שְׁנֵשֶׁתֶּתֶק הַסַּנְגּוֹר, הֵלֶךְ לוֹ הַדִּין. וְאֲבָרָהּ שָׁב לְמִקְמוֹ • נִסְתַּלַּק הַדִּין, נִסְתַּלַּק הַסַּנְגּוֹר וְהַקְטָגוֹר מִקְטָרְג, וּלְפִיכָף "וַיִּבְאוּ שְׁנֵי הַמְּלָאכִים סְדוּמָה" לְהַשְׁחִית: אַחַד לְהַשְׁחִית אֶת סְדוּם, וְאַחַד לְהַצִּיל אֶת לוֹט וְהוּא אוֹתוֹ שֶׁבָּא לְרַפְאוֹת אֶת אֲבָרָהּ. וְהַשְׁלִישִׁי שֶׁבָּא לְבַשֵּׁר אֶת שָׂרָה, כִּינּוּן שֶׁעָשָׂה שְׁלִיחוֹתוֹ, נִסְתַּלַּק לוֹ.

◆ יום שלישי י"א מרחשון ◆

יט (א) וַיִּבְאוּ שְׁנֵי הַמְּלָאכִים סְדוּמָה בְּעֶרְבַּ וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר־סְדוּם וַיֵּרְאוּ־לוֹט וַיִּקָּם לְקִרְאתָם וַיִּשְׁתַּחוּ אֲפָיִם אֲרָצָה:

א וְעָלוּ תְרִין מְלָאכִיָּא לְסְדוּם בְּרַמְשָׂא וְלוֹט יָתֵב בְּתַרְעָא (כ"י בְּתַרְע) דְסְדוּם וַחֲזָא לוֹט וַקָּם לְקַדְמוּתְהוֹן וּסְגִיד עַל אַפּוּהֵי עַל אֲרָצָא:

אשל אברהם

א שהיו "מלאכי רחמים", אלא הכונה למדת הדין.
ולפיכך: "ויבאו שני המלאכים סדומה" להשחית - אכל כל זמן שאברהם לימד סגוריא, היו עומדים וממתניים אולי ימצא אברהם זכות, כדלקמן ברש"י. ונקט "להשחית" על שני המלאכים, אף שברש"י שלאחרי זה כותב שאחד בא להציל את לוט, מפני שעיקר ביאתם לסדום היה כדי להשחית (וכלשונם לקמן "כי משחיתים אנטנו"). ומשום כך היה צריך להציל את לוט.
ושני המלאכים - כן הוא בכמה פתבתידי ובדפוס ראשון. אף בדפוסים שלפנינו אין "דבור המתחיל" זה, אלא כל הקטע הבא הוא המשך הפירוש לפסוק שלפניו.
אחד להשחית את סדום - גבריאל.
ואחד להציל את לוט - רפאל.
והוא אותו שבא לרפאות את אברהם - כדלעיל ברש"י יח, ב.
והשלישי שבא לבשר את שרה, כִּינּוּן שֶׁעָשָׂה שְׁלִיחוֹתוֹ נִסְתַּלַּק לוֹ. תורה א

בשביקש על שלשים זה ככל גם את הצירוף, ובלא צירוף הם עשרים ושבעה, וכן בשבקש על עשרים זה ככל גם את הצירוף, ובלא זה הם שמונה עשר, וכן בשביקש על עשרה זה ככל גם את הצירוף, ובלא זה הם תשעה, ולא מצא (ע"פראים וגו'). תורה לג
(לג) וילך ה' וגו' - כִּינּוּן שְׁנֵשֶׁתֶּתֶק הַסַּנְגּוֹר - אֲבָרָהּ. הֵלֶךְ לוֹ הַדִּין - וְהוּא שְׁכָתוֹב "בַּאֲשֶׁר כָּלָה לְדַבֵּר אֵל אֲבָרָהּ" פִּירוּשׁוֹ: כַּאֲשֶׁר הָשִׁיב ה' לְכָל דְּבָרֵי הַסַּנְגּוֹרִיאָ שֶׁל אֲבָרָהּ, וְלֹא הוֹצִרָהּ לְהָשִׁיב עוֹד לְדְבָרֵי, כִּינּוּן שְׁנֵשֶׁתֶּתֶק הַסַּנְגּוֹר - הֵלֶךְ לוֹ הַדִּין (ראו). וְאֵף שֶׁכָּאֵן נִזְכָּר שֵׁם הַדִּין שֶׁהוּא מֵדַת הַרְחָמִים, כְּכֹר כְּתָב רִש"י לְעִיל ח, א ש"רשעתן של רשעים הופכת מדת רחמים למדת הדין, ולכן אומר כאן על שם ה': "הדין".
ואברהם שב למקומו - נִסְתַּלַּק הַדִּין, נִסְתַּלַּק הַסַּנְגּוֹר - וְהוּא "וְאֲבָרָהּ שָׁב לְמִקְמוֹ".
והקטגור מקטרג - נִרְאָה שֶׁאֵין הַכּוֹנֵן לְמִלְאכִים, שְׁהָרִי רִש"י כּוֹתֵב לְקָמוֹן יט,

בפסוק כו פירושו: התחלתי - ראה רש"י דברים א, ה.
כמו "ויזאל משה" - שְׁמוֹת ב, כֹּא: כְּתַרְגוּמוֹ [וְצָבִין], וְדוּמָה לוֹ: "הוֹאֲלֵתִי לְדַבֵּר" (רש"י שם). תורה לב
(לכ) אוֹלֵי יִמְצְאוּן שֵׁם עֲשָׂרָה - עַל פְּחוֹת לֹא בִקֵּשׁ, אָמַר: דוֹר הַמְּבוּל הָיוּ שְׁמוֹנֶה, נַח וּבְנָיו וּנְשֵׁיהֶם, וְלֹא הִצִּילוּ עַל הַדּוּרָם - וּמִשְׁמַע שְׁאֵם הָיוּ יוֹתֵר מִשְׁמוֹנֶה הָיוּ מְצִילִים, אֲבָל רָאָה רִש"י לְעִיל ה, לֵב שֶׁאֵם הָיוּ הִרְבֵּה צַדִּיקִים הָיָה מְטַרְיָהֶם לְעִשׂוֹת תִּיבוֹת הִרְבֵּה, מִשְׁמַע שֶׁלֹּא הָיוּ מְצִילִים אֶת בְּנֵי דוּרָם אֲלֵא רַק אֶת עֲצָמָם. וְצָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵין פְּנֵת רִש"י כָּאֵן שֶׁאֵם הָיוּ יוֹתֵר וְדָאִי הָיוּ מְצִילִים, אֲלֵא רַק שֶׁשְׁמוֹנֶה וְדָאִי לֹא הִצִּילוּ.
ועל תשעה על ידי צרוף כָּבֵר בקש ולא מצא - רָאָה לְעִיל פְּסוּק כח, אֲלֵא שֶׁשֵׁם מִיִּירֵי בְּאַרְבַּעִים וְחִמְשָׁה. וְלִכֵּן צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁכּוֹנֵן שֶׁכָּל בְּקוּשׁוֹתָיו עַד עֲתָה הָיוּ גַם עִם הַצִּירוּף, דְּהֵינּוּ שֶׁבְּשִׁבְקֵשׁ עַל אֲרַבְעִים זֶה כָּלֵל גַּם אֶת הַצִּירוּף, שֶׁהֵם שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשָׁה, וְכֵן

ט"ו **המלאכים** • ולהלן קראם "אנשים", כשהיתה שכינה עמהם קראם "אנשים". דבר אחר: אצל אברהם שפחו גדול, והיו המלאכים תדירין אצלו פאנשים קראם "אנשים", ואצל לוט קראם: "מלאכים". בערב • וכי כל-כף שהו המלאכים מחברון לסדום? אלא מלאכי רחמים היו וממתינים שמה יוכל אברהם ללמד עליהם סגוריא. ולוט ישב בשער-סדם • ישב כתיב, אותו היום מנוהו שופט עליהם (בראשית רבה). וירא-לוט וגו' • מבית אברהם למד לחזר על האורחים.

(ב) ויאמר הנה נא-אדני סורו נא אל-בית עבדכם ולינו ורחצו רגליכם והשפמתם והלכתם לדרפכם ויאמרו לא כי ברחוב נלין:

ב ואמר בכעו כעו רבוני זורו כען לבית עבדכון וביתו ואסחו רגליכון ותקדמון ותהכון לארחכון ואמרו לא אלהן ברחובא נבית:

ט"ו **הנה נא-אדני** • הנה נא אתם אדונים לי, אחר שעברתם עלי. דבר אחר: הנה נא צריכים אתם לתת לב על הרשעים הללו שלא יפירו בכם, וזו היא עצה נכונה (בראשית רבה). סורו נא • עקמו את הדרך לביתי דרך עקלתון, שלא יפירו שאתם נכנסין שם, לכך נאמר "סורו" (בראשית רבה). ולינו ורחצו רגליכם • וכי

אשל אברהם

עלה לגדולה מפני חשיבותם של המלאכים או כפי שהמלאכים יפגשו בו בשער העיר. וצריך עיון שרשי לא כתבו בפירוש. וירא לוט וגו' - מבית אברהם למד לחזר על האורחים - נראה שלומד כן מהתיבות "וירא לוט", לשון המורה שחפש וחזר אחר אורחים, והוא על-דרך האמור באברהם: "וישא עיניו וירא". תורה ב

(ב) **הנה נא אדני** - "הנה נא אתם אדונים לי אחר שעברתם עלי - כלומר, "נא" (הראשון) פירושו עכשיו, וכך שיעור הכתוב: הנה עתה שעברתם עלי, אתם אדונים לי, ולכן בכקשה מכס סורו לבית עבדכם (רא"ם). דבר אחר: "הנה נא" - הגיע השעה (רשי לעיל יב, א). וגם לפירוש זה פירוש "נא" הוא מלשון עכשיו (לבוש).

צריכים אתם לתת לב על הרשעים הללו שלא יפירו בכם, וזו היא עצה נכונה - העצה הנכונה שלא יפירו בכם היא "סורו נא", וכפי שמפרש מיד.

"סורו נא", עקמו את הדרך לביתי דרך עקלתון - כלומר, "סורו נא אל בית עבדכם" פירושו: תבואו אל ביתי בדרך עקלתון.

שלא יפירו שאתם נכנסין שם, לכך נאמר "סורו" - ולא בואו, אלא סורו ועקמו מהדרך הנשרה (רשי ביר ג, ח). והו לפירוש הב', ואילו לפירוש הא'

מחברון לסדום - שהרי אצל אברהם שהיה חברון באו "כחום היום", הינו בחצות היום, וכיון שהם קלין בשליחותן איך עבבו כל-כף שבאו לסדום רק בערב? (רשי ביר ג, א).

אלא מלאכי רחמים היו - נאף גבריאל שהוא ממדת הגבורה, נאמר עליו בהקשר אחר שהיו שש שנים גדולים עמומות בידו, כסבור שישאל עושיין תשובה (ראה וק"ר ב, ח).

וממתינים שמה יוכל אברהם ללמד עליהם סגוריא - ורק כאשר נסתלק הסניגור באו לסדום, כדלעיל ברשי יח, לג.

ולוט ישב בשער סדם - כונת רשי לבאר: מה ענין לוט בשער סדום, ששם מושב השופטים, והרי שופטי העיר היו רשעים כמו כל אנשי סדום, ולא יתכן שלוט היה אהד מהם. ובפרט שלוט לא היה תושב קבוע בסדום אלא גר, ובדאי לא היו ממנים אותו כשופט קבוע, וכמו שאמרו לו לקמן פסוק ט: "האחד בא לגור וישפוט שפוט".

- **"ישב" כתיב** - חסר וא"ו. וראה גם רשי בתחילת הפרשה.

אותו היום מנוהו שופט עליהם - כלומר, לא שהיה "יושב" שם תדיר, אלא אותו היום "ישב" בתחילה. וראה רשי לקמן כג, י גבי עפרון שעלה לגדולה מ"מפני חשיבותו של אברהם", ואם כן אולי גם כאן ניתן לומר שלוט

(א) **המלאכים** - ולהלן - לעיל יח, ב, טו.

קראם "אנשים", כשהיתה שכינה עמהם - בהיותם אצל אברהם, שנאמר שם "וירא אלו ה'".

קראם "אנשים" - כלומר, בין לאברהם בין ללוט כדמות אנשים נראו להם, אלא שאצל אברהם נקראו "אנשים" מפני השכינה, ואילו אצל לוט שלא היתה שם שכינה נקראו "מלאכים" לפי האמת, אף-על-פי שנראו כדמות אנשים. וכן יש לפרש בדברי רשי בבראשית רבה ג, ב: "לגבי שכינה לא נחשבו כי אם כאנשים, כיון שנסתלקה שכינה מעל גביהן לבשו מלאכות".

דבר אחר: אצל אברהם שפחו גדול - בצדקות.

והיו המלאכים תדירין אצלו - ראה גם רשי לעיל טו, יג: "בביתו של אברהם .. הייתי רגילה לראות מלאכים".

כאנשים - קראם "אנשים", ואצל לוט קראם "מלאכים" - אצל לוט קראם מלאכים מפני גודל מעלתן אצלו, ואצל אברהם קראן אנשים, מפני שלא היתה מעלתן גדולה כל כך אצלו, אבל לעולם כדמות אנשים נראו ללוט כמו לאברהם, כמו שמשמע ממשטות לשון הכתובים (רא"ם).

בערב - וכי כל-כף שהו המלאכים

הַרְפֵּן שֶׁל בְּנֵי אָדָם לְלוֹן תַּחֲלֶה וְאַחַר כֵּן לְרַחֵץ? וְעוֹד, שֶׁהָרִי אֲבָרְהָם אָמַר לְהֵם תַּחֲלֶה "וְרַחְצוּ רַגְלֵיכֶם"? אֲלֹא כֵּן אָמַר לוֹט: אִם כְּשִׁיבְאוּ אֲנָשֵׁי סְדוֹם וְיִרְאוּ שֶׁכְּבָר רַחְצוּ רַגְלֵיהֶם, יַעֲלִילוּ עָלַי וַיֹּאמְרוּ: 'כִּבְר עֲבָרוּ שְׂנֵי יָמִים אוֹ שְׁלֹשָׁה, שָׂבְאוּ לְבֵיתְךָ וְלֹא הוֹדַעְתָּנוּ, לְפִיכֶן אָמַר: מוּטָב שִׁיתַּעַכְבוּ כָּאֵן בְּאַבְק רַגְלֵיהֶם, שִׁיְהִיו נִרְאִין כְּמוֹ שָׂבְאוּ עֲכָשׁוּ. לְפִיכֶן אָמַר: "לִינּוּ" תַּחֲלֶה וְאַחַר כֵּן "רַחְצוּ". וַיֹּאמְרוּ לֹא. וְלֹאֲבָרְהָם אָמְרוּ: "בֵּן תַּעֲשֶׂה", מִכָּאֵן שֶׁמְסַרְבִּין לְקַטֵּן וְאִין מְסַרְבִּין לְגְדוֹל (בראשית רבה). כִּי בְּרַחוּב נְלִין. הָרִי 'כִּי' מְשַׁמֵּשׁ בְּלִשׁוֹן 'אֲלֹא', שֶׁאָמְרוּ: 'לֹא נְסוּר אֶל בֵּיתְךָ, אֲלֹא בְּרַחוּבָה שֶׁל עִיר נְלִין'.

(ג) וַיִּפְצַר-בָּם מְאֹד וַיִּסְרוּ אֵלָיו וַיִּבְאוּ אֶל-בֵּיתוֹ וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמִצּוֹת אָפֶה וַיֹּאכְלוּ:

ג. וַיִּפְצַר בָּם מְאֹד וַיִּסְרוּ אֵלָיו וַיִּבְאוּ אֶל-בֵּיתוֹ וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמִצּוֹת אָפֶה וַיֹּאכְלוּ: לְהוֹן וְאַכְלוּ:

ה"י - וַיִּסְרוּ אֵלָיו - עָקְמוּ אֶת הַדֶּרֶךְ לְצַד בֵּיתוֹ. וּמִצּוֹת אָפֶה - פֶּסַח הָיָה.

(ד) טָרָם יִשְׁכְּבוּ וְאֲנָשֵׁי הָעִיר אֲנָשֵׁי סְדוֹם נִסְבּוּ עַל-הַבָּיִת מִנְעַר וְעַד-זֶקֶן כָּל-הָעָם מִקְצֵה:

ד. עַד לֹא שָׁכִיבוּ וְאֲנָשֵׁי קָרְתָא אֲנָשֵׁי סְדוֹם אֲקִיפוּ עַל בֵּיתָא מִעוֹלָיְמָא וְעַד סְבָא כָּל עַמָּא מִסּוּפָה:

ה"י - טָרָם יִשְׁכְּבוּ וְאֲנָשֵׁי הָעִיר אֲנָשֵׁי סְדוֹם - כֵּן נִדְרַשׁ בְּבִרְאשִׁית רַבָּה: 'טָרָם יִשְׁכְּבוּ, וְאֲנָשֵׁי הָעִיר' הָיוּ

אשל אברהם

לְצַד בֵּיתוֹ - כִּי לְכַאוּרָה קָשָׁה: מַהוּ שְׂכּוּפָל הַלְשׁוֹן "וַיִּסְרוּ אֵלָיו וַיִּבְאוּ אֶל בֵּיתוֹ", לְכֹן מִפְרַשׁ שׁ"וַיִּסְרוּ אֵלָיו" פִּירוּשׁוֹ שׁ"עָקְמוּ אֶת הַדֶּרֶךְ לְצַד בֵּיתוֹ", וְכֵן אַחֲרַיְכֶם "וַיִּבְאוּ אֶל בֵּיתוֹ". וְכֵן מִפְרַשׁ כֵּן לְפִי פְּשׁוּטוֹ, מִפְּנֵי שֶׁלִּשׁוֹן הַכְּתוּב מְכַרֵּחַ לְפָרֵשׁ כֵּן, מִהֶ-שְּׂאִי-בֵּן בְּפִירוּשׁ "סוּרוֹ" הָאָמַר לְעִיל פְּסוּק ב, שֶׁמְצִין שְׁוֹהוּ לְפִי "בְּרִאשִׁית רַבָּה". וְרֵאָה רַש"י שְׁמוּאֵל א כב, יד שֶׁהוּא לְשׁוֹן קִירְבָּה.

וְעַל פִּי הַבִּיאוֹר הַנִּזְכָּר לְעִיל מוּבָן, שֶׁאָמַר לָהֶם בֵּן בְּדוּקָא, כְּדִי שְׁלֹא יִרַחְצוּ עַתָּה אֲלֹא לְאַחַר שְׁלִינּוּ. וַיֹּאמְרוּ לֹא - וְלֹאֲבָרְהָם אָמְרוּ - לְעִיל יח, ה.

"בֵּן תַּעֲשֶׂה" - וְלֹא סִירְבוּ בוּ (רש"י פסחים פא, פז, ב).

מִכָּאֵן שֶׁמְסַרְבִּין לְקַטֵּן - [לְלוֹט] מִלְּקַבֵּל דְּבָרָיו עַד שֶׁיִּפְצַר בוּ [כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב "וַיִּפְצַר בָּם מְאֹד"] (רש"י פסחים פא, ג).

"סוּרוֹ" מְשַׁמְעוֹ: קָרְבוּ - רֵאָה רַש"י שְׁמוֹת ג, ג.

בְּרִאשִׁית רַבָּה - ג, ד. מְגִישׁ בְּזָה שֶׁכֵּן מִבּוֹאֵר בְּרִאשִׁית רַבָּה, אֲבָל לְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא אִין הַכְּרַח לְכָר (באר בשדה). וְרֵאָה לְקַמֵּן פְּסוּק ג.

וְלִינּוּ וְרַחְצוּ רַגְלֵיכֶם - וְכִי דִרְפֵן שֶׁל בְּנֵי אָדָם לְלוֹן תַּחֲלֶה וְאַחַר כֵּן לְרַחֵץ? וְעוֹד, שֶׁהָרִי אֲבָרְהָם אָמַר לָהֶם תַּחֲלֶה "וְרַחְצוּ רַגְלֵיכֶם" - לְעִיל יח, ד. מִשׁוֹם חֲשַׁשׁ עֲבוּדָה-וְרָה, רֵאָה רַש"י שֶׁם, וְאִם כֵּן גַּם לוֹט הָיָה צָרִיף לְחֹשׁוֹשׁ לְכָר. וְרֵאָה רַש"י שֶׁם שֶׁהוֹכִיחַ מִכָּאֵן שְׁלוֹט לֹא הָיָה מִקְפִּיד עַל כֵּן.

אֲלֹא כֵּן אָמַר לוֹט: אִם כְּשִׁיבְאוּ אֲנָשֵׁי סְדוֹם וְיִרְאוּ שֶׁכְּבָר רַחְצוּ רַגְלֵיהֶם, יַעֲלִילוּ עָלַי וַיֹּאמְרוּ: כִּבְר עֲבָרוּ שְׂנֵי יָמִים אוֹ שְׁלֹשָׁה שָׂבְאוּ לְבֵיתְךָ וְלֹא הוֹדַעְתָּנוּ, לְפִיכֶן אָמַר: מוּטָב שִׁיתַּעַכְבוּ כָּאֵן בְּאַבְק רַגְלֵיהֶם שִׁיְהִיו נִרְאִין כְּמוֹ שָׂבְאוּ עֲכָשׁוּ, לְפִיכֶן אָמַר: "לִינּוּ" תַּחֲלֶה וְאַחַר כֵּן "רַחְצוּ" - נִרְאָה שֶׁכּוֹנֵן רַש"י בְּסִיּוּמַת זוֹ לוֹמַר שֶׁבִּיאוֹר זֶה מִתּוֹרַצַּת שְׁאֵלָה נוֹסֶפֶת, וְהָיָה: לְמַה לוֹט אָמַר לָהֶם בְּכֻלָּל "וְרַחְצוּ רַגְלֵיכֶם", וְלֹא הִסְתַּפֵּק בְּאִמִּירַת "לִינּוּ" בְּלִבְדּוֹ, וְהָיָה מוּבָן מֵאֵלָיו שֶׁיִּרַחְצוּ רַגְלֵיהֶם לְפָנֵי שְׁלִינּוּ?

וַיִּבְאוּ אֵלָיו וַיִּבְאוּ אֶל-בֵּיתוֹ - לְאַבְרָהָם. כִּי בְּרַחוּב נְלִין - הָרִי "כִּי" מְשַׁמֵּשׁ בְּלִשׁוֹן אֲלֹא - כְּדִלְעִיל בְּרַש"י יח, טו. שֶׁאָמְרוּ: "לֹא" נְסוּר אֶל בֵּיתְךָ, אֲלֹא בְּרַחוּבָה שֶׁל עִיר - מֵה שֶׁהוֹסִיף תִּיבַת "עִיר", נִרְאָה שֶׁמִּפְרַשׁ כֵּן מַה שֶׁאָמְרוּ "בְּרַחוּב" (ב"י ת בְּקמ"ץ), שֶׁמְשַׁמְעוּ בְּרַחוּב הַיְדוּעַ שֶׁל הָעִיר. וְאָמְרוּ כֵּן, מִפְּנֵי שְׁלוֹט אָמַר לָהֶם שִׁישׁ לָהֶם לְחֹשׁוֹשׁ מֵאֲנָשֵׁי הָעִיר, וְלָכֵן עֲלִיהֶם לְסוּר אֶל בֵּיתוֹ בְּאוּפֵן שְׁלֹא יִרְגִּישׁוּ בָהֶם, וְהֵם אָמְרוּ לוֹ שֶׁאִין הֵם חוֹשְׁשִׁים כְּלָל, וְהֵם מוֹכֵנִים לְלוֹן אֲפִילוּ בְּרַחוּבָה שֶׁל עִיר, וְלֹא בְּאִיזָה רַחוּב צְדָדִי.

"נְלִין" - רֵאָה גַּם רַש"י גִּישׁוֹן צ, א. תורה ג

(ג) וַיִּסְרוּ אֵלָיו - עָקְמוּ אֶת הַדֶּרֶךְ

(ד) טָרָם יִשְׁכְּבוּ וְאֲנָשֵׁי הָעִיר אֲנָשֵׁי סְדוֹם - כֵּן נִדְרַשׁ בְּבִרְאשִׁית רַבָּה' - ג, ה. כְּפָל הַלְשׁוֹן "וְאֲנָשֵׁי הָעִיר אֲנָשֵׁי סְדוֹם".

בפיהם של מלאכים, שהיו שואלים ללוט: מה טיבם ומעשיהם? והוא אומר להם: רבם רשעים. עודם מדברים בהם, "ואנשי סדם וגו'". ופשוטו של מקרא: "ואנשי העיר", אנשי רשע, נסבו על הבית. ועל שהיו רשעים, נקראים: "אנשי סדם", כמו שאמר הכתוב: "ואנשי סדם רעים וחטאים". כל-העם מקצה • מקצה העיר עד הקצה, שאין אחד מהם מוחה בידם, שאפלו צדיק אחד אין בהם.

ה ויקרו ללוט ואמרו לה אן גבריא די אתו לומד ליליא אפקנון לותנא ונדע תהון:

(ה) וַיִּקְרְאוּ אֶל-לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֵיהָ הַאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלַּיְלָה הוֹצִיאֵם אֵלֵינוּ וְנִדְעָה אֹתָם:

ט"ז • וַנִּדְעָה אֹתָם • בְּמִשְׁכַּב זָכָר, כְּמוֹ: "אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ אִישׁ" (בראשית רבה) •

ו וינפק לותהון לוט לתרעא ודשא אחד בתרוהי:

(ו) וַיֵּצֵא אֲלֵהֶם לוֹט הַפְתָּחָה וְהִדְלַת סַגְרֵי אַחֲרָיו:

ז ויאמר בבועו כען אחי לא תבאישון:

(ז) וַיֹּאמֶר אֶל-נְאֻם אַחִי תִרְעוּ:

ח הא כען לי תרתין בנן די לא ידענון גבר אפק כען תהון לותכוון ועיבידו להן פדמתון בעיניכוון לחוד לגבריא האלין לא מעבדון מדעם ארי על כן עלו בטלל שרותי:

(ח) הִנְהַנְא לִי שְׂתֵי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא-יָדְעוּ אִישׁ אוֹצִיאָהֶנָּא אִתְּהוֹן אֵלֵיכֶם וְעֵשׂוּ לְהוֹן בְּטוֹב בְּעֵינֵיכֶם רַק לְאֲנָשִׁים הָאֵל אֶל-תַּעֲשׂוּ דְכָר כִּי-עַל-כֵּן בָּאוּ בְּצַל קִרְתִּי:

ט"ח • הָאֵל • כְּמוֹ הָאֵלָה. כִּי-עַל-כֵּן בָּאוּ. כִּי הַטּוֹבָה הַזֹּאת תַּעֲשׂוּ לְכַבּוּדִי, עַל אֲשֶׁר בָּאוּ בְּצַל קִרְתִּי, תִּרְגּוּם: בְּטַלַּל שְׂרוּתִי. תִּרְגּוּם שֶׁל קוֹרָה: שְׂרוּתָא.

אשל אברהם

פסוק ח. לכאורה מוכיח מזה, שלשון ידיעה האמור כאן הוא מלשון שכיבה. אף לכאורה מיותר הוא, שהרי פשוט הוא, ומפורש "והאדם ידע את חנה". ולכן נראה לומר שבא להוכיח שגם במשכב זכר שנה לשון ידיעה, ומוכיח כן מזה שקתוב: "אשר לא ידעו איש", ולא "אשר לא ידע אותם איש", מה שמוכיח שלשון ידיעה נופל גם ביחס לאיש הנרבע. תורה ו

(ח) האל - כמו האלה - ולא מלשון אל, שקרא כן למלאכים. וראה גם רש"י לקמן כו, ג.

משתי קצות העיר. וראה רש"י ישעיה נו, יא: "מקצהו - כמו כל העם מקצה, מקצה מנינם ועד קצהו, כולם נוהגים כן".

שאין אחד מוחה בידם - מכאן בנה שאין הכונה שכל אנשי העיר נסבו על הבית, שהרי הדבר לא אפשרי, אלא שפיון שאף אחד לא עיכב בעדם, מעלה עליהם הכתוב כאלו כולם נסבו על הבית (רא"ט). או אפשר לומר, שבאמת כולם נסבו על הבית, וכונת רש"י לומר שהכתוב משמיענו בזה שאף אחד לא מוחה בהם.

שאפילו צדיק אחד אין בהם - ולא רק עשרה, כפי שבקש אברהם. תורה ה (ה) ונדעה אתם - במשכב זכר -

מפרש בן מזה שאמר להם אחר בן: "הנה נא לי שתי בנות וגו'", משמע שמענין זה היו מבקשים (רא"ט). כמו "אשר לא ידעו איש" - לקמן

"טרם ישכבו, ואנשי העיר" היו בפיהם של מלאכים, שהיו שואלים ללוט: מה טיבם ומעשיהם? והוא אומר להם: רבם רשעים. עודם מדברים בהם, "ואנשי סדם וגו'". נסבו על הבית".

ופשוטו של מקרא: "ואנשי העיר", אנשי רשע - זהו פירוש "אנשי סדם". נסבו על הבית, ועל שהיו רשעים נקראים "אנשי סדם", כמו שאמר הכתוב - לעיל יג, ג.

"ואנשי סדם רעים וחטאים" - כלומר, לאחר שגלה הכתוב ש"אנשי סדם רעים וחטאים", הרי מעתה בכל פעם שנוכר "אנשי סדם", הכונה לאנשי רשע.

כל העם מקצה - מקצה העיר עד הקצה - והרי זה מקרא קצר, וכאילו כתוב: מקצה עד קצה. או ש"מקצה" עצמו כולל את שתי הקצוות, "מקצה",

(ט) וַיֹּאמְרוּ וַיִּגְשׁוּ הַלְּאָה וַיֹּאמְרוּ הַאֶחָד בְּאֵלֵינוּ וַיִּשְׁפֹּט שְׁפוֹט עִתָּה נָרַע לָךְ מֵהֶם וַיִּפְצְרוּ בְּאִישׁ בְּלוֹט מֵאֵד וַיִּגְשׁוּ לְשֹׁבֵר הַדָּלַת:

ט וַיֹּאמְרוּ קָרַב לְהֵלֵא וַיֹּאמְרוּ מִד אָמַא לְאֵתוֹתָבָא וְהָא דִּינָא דִּינָא פְעֵן נִבְאֵשׁ לָךְ מִדִּילְהוֹן וְתִקְיָפוּ בְּנִבְרָא בְלוֹט לְחֻדָּא וְקָרִיבוּ לְמַחְבֵּר דְּשָׂא:

כ"ט וַיֹּאמְרוּ גֹשְׁ-הֶלְאָה • קָרַב לְהֵלְאָה, כְּלוֹמֵר: הַתְּקַרְב לְצַדִּיךָ וְהִתְרַחֵק מִמֶּנּוּ, וְכֵן כָּל הַלְּאָה שֶׁבְּמִקְרָא לְשׁוֹן רְחוֹק, כְּמוֹ: (במדבר יז) "זְרַה הַלְּאָה", (שמואל א כ) "הִנֵּה הַחֲצִי מִמֶּךָ וְהַלְּאָה". "גֹּשְׁ-הֶלְאָה", הַמְּשָׁךְ לְהֵלֵן, בְּלִשׁוֹן לַעֲזוֹ טְרִיט"י דְנוּ"ש, וְדָבָר נְזִיפָה הוּא, לֹמֵר: "אֵינְךָ אֲנִי חוֹשֵׁשִׁין לָךְ, וְדוֹמָה לוֹ: (ישעיה סה) "קָרַב אֵלַיךְ, אֶל-תְּגַשְׁ-בִּי", וְכֵן: (ישעיה מט) "גֹּשְׁ-לִי וְאִשְׁבָּה", הַמְּשָׁךְ לְצַדִּיךָ בְּעִבּוּרֵי וְאִשְׁבֵּן אֶצְלֶךָ. אֵתָה מְלִיץ עַל הָאוֹרְחִין, אֵיךְ מְלַאֵךְ לְכַף? עַל שְׁאֵמֵר לָהֶם עַל הַבְּנוֹת, אָמְרוּ לוֹ: "גֹּשְׁ-הֶלְאָה", לְשׁוֹן נַחַת, וְעַל שְׁהִיָּה מְלִיץ עַל הָאוֹרְחִים, אָמְרוּ: "הָאֶחָד בְּאֵלֵינוּ", אָדָם נִכְרִי יְחִידִי אֵתָה בִּינֵינוּ, שְׁבָאָתָה לְגוֹר: "וַיִּשְׁפֹּט שְׁפוֹט", וְנַעֲשִׂיתָ מוֹכִיחַ אוֹתָנוּ. הַדָּלַת • דַּלַת הַסּוֹבְבַת לְנַעַל וּלְפֶתַח.

(י) וַיִּשְׁלַחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת-יָדָם וַיָּבִיאוּ אֶת-לוֹט אֲלֵיהֶם הַבֵּיתָה וְאֶת-הַדָּלַת סָגְרוּ:

י וַיֹּאשִׁטּוּ גְבְרָא יָת יְדֵיהוֹן וַאֲיָתֵיאוּ יָת לוֹט לְוִתְהוֹן לְבֵיתָא וְיָת דְּשָׂא אֶחָדוּ:

(יא) וְאֶת-הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-פָּתַח הַבַּיִת הַכּוּ בַּסְּנֹרִים מִקְטָן וְעַד-גָּדוֹל וַיִּלְאוּ לְמִצָּא הַפֶּתַח:

יא וְיָת גְּבְרָא דִּי כְתָרַע בֵּיתָא מִחוּ בְּשַׁבְרֵינְרָא מְזַעֲרָא וְעַד רַבָּא וַיִּלְאוּ לְאִשְׁפָּחָא תְרַעָא:

כ"י פֶּתַח • הוּא הַחֲלָל שֶׁבוֹ נִכְנָסִין וַיּוֹצְאִין. בַּסְּנֹרִים • מִפֶּתַח עֲרוֹן. מִקְטָן וְעַד-גָּדוֹל • (בראשית רבה) הַקְּטָנִים הַתַּחֲלִילוּ בַּעֲבֵרָה תַּחֲלָה, שְׁנַאָמֵר: "מִנְעַר וְעַד זָקֵן", לְפִיכֶךָ הִתְחִילָה הַפְּרָעָנוּת מֵהֶם.

אשל אברהם

לְפִירוּשׁ זֶה, הֵם חִילְקוּ אֶת תְּשׁוּבָתָם לְשָׁנִים, עַל הַצָּעָה הָרֵאשׁוֹנָה עֵנּוּ לוֹ: "גֹּשׁ הֶלְאָה", כְּלוֹמֵר, בְּלִשׁוֹן נַחַת שְׂאִינָם מִקְבָּלִים אֶת הַצָּעָתוֹ, וְעַל בְּקִשְׁתּוֹ הַשְּׁנִיָּה עֵנּוּ לוֹ בְּלִשׁוֹן נְזִיפָה: "הָאֶחָד בָּא לְגוֹר וּגוֹר". וְעַל שְׁהִיָּה מְלִיץ עַל הָאוֹרְחִים, אָמְרוּ: "הָאֶחָד בָּא לְגוֹר", אָדָם נִכְרִי - אֵת זֶה לֹמְדִים מִמֶּה שְׁאָמְרוּ לוֹ: "בָּא לְגוֹר", שְׁפִירוּשׁוֹ בָּא מֵאַרְץ נִכְרִיָּה (רא"ס).

"וְאֵל תִּתְּמָה עַל לְשׁוֹן גֹּשׁ הָאֶמֶר כָּאן, שְׁכֵן דְרָךְ הַמִּקְרָאוֹת לְדָבָר כֵּן". כְּלוֹמֵר, אִם כְּנֻתָם שִׁתְּרַחֵק מֵהֶם, לָמָּה נִקְטָנוּ לְשׁוֹן "גֹּשׁ" שֶׁהוּא לְשׁוֹן קִירְבָּה. וְעַל כֵּךְ עֲנָה, שְׁכֵן דְרָךְ הַמִּקְרָאוֹת, וַיִּכְבְּפִנִים. "קָרַב אֵלַיךְ אֵל תְּגַשׁ בִּי" - יִשְׁעִיָּה סה, ה. קָרַב לְעַצְמֶךָ וְרַחֵק מִמֶּנּוּ רַשִׁי אִיב"י, ט.

וְכֵן "גֹּשׁ לִי וְאִשְׁבָּה" - יִשְׁעִיָּה מט, ב.

הַמְּשָׁךְ לְצַדִּיךָ בְּעִבּוּרֵי וְאִשְׁבֵּן אֶצְלֶךָ - בְּרַשִׁי יִשְׁעִיָּה שֵׁם: "הַתְּקַרְב לְצַד אַחַר בְּשִׁבְלִי וְאִשְׁבָּה". אֵתָה מְלִיץ - מְלִמֵּד וְכוּת.

(ט) וַיֹּאמְרוּ גֹשׁ הַלְּאָה - ו"קָרַב לְהֵלְאָה" - לְשׁוֹן תְּרַגּוּם אוֹנְקְלוֹס. כְּכֵמָה כְּתִבִּינֵךְ וְדְפוֹסִים לֹא גוֹרְסִים קָטַע זֶה בְּרַשִׁי, וּבְמִקּוֹם זֶה גוֹרְסִים אֵת הַקָּטַע שֶׁבְּחֲצִי רִיבּוּעַ הַשְּׁנִי. וַיִּשׁ שְׁגוֹרְסִים אֵת שְׁנֵיהֶם, וּמוֹסִיפִים "דְּבָר אַחַר" לְפָנֵי הַקָּטַע הַשְּׁנִי.

כְּלוֹמֵר: הַתְּקַרְב לְצַדִּיךָ - זֶהוּ פִירוּשׁ "הֶלְאָה".

וְהִתְרַחֵק מִמֶּנּוּ - וּמִמִּילָא תִתְרַחֵק מֵאֲתָנּוּ.

וְכֵן כָּל "הֶלְאָה" שֶׁבְּמִקְרָא לְשׁוֹן רִיחּוֹק: כְּמוֹ "זְרַה הַלְּאָה" - בְּמִדְבַּר יז, ב. לְאַרְץ מֵעַל הַמַּחְתּוֹת (רש"י שם).

"הִנֵּה הַחֲצִי מִמֶּךָ וְהַלְּאָה" - שְׁמוּאֵל א כ, כב.

יְחִידִי - זֶהוּ פִירוּשׁ "הָאֶחָד" (רא"ס). אֵתָה בִּינֵינוּ שְׁבָאָתָה "לְגוֹר" - לְהִיּוֹת גֵּר וְלֹא תוֹשֵׁב (רא"ס). "וַיִּשְׁפֹּט שְׁפוֹט", וְנַעֲשִׂיתָ מוֹכִיחַ אוֹתָנוּ - מִפְּרֵשׁ "שְׁפוֹט" מִלְּשׁוֹן תּוֹכְחָה, כִּי לֹא הִיָּה כָּאן עֲנִין שֶׁל מִשְׁפָּט. דָּלַת - מֵה שְׁפִירֵשׁ כָּאן מֵהוּ דָּלַת (ולא לְעִיל פְּסוּק ו), זֶהוּ כְּדִי לְבָאֵר הַחִילּוֹק בֵּינָה לְבֵין הַפֶּתַח שֶׁבְּפְסוּק יא. וְהִיא - כֵּן הוּא בְּדְפוֹס רֵאשׁוֹן. הַסּוֹבְבַת לְנַעַל - לְסָגוֹר. וּלְפֶתַח. תּוֹרַה י

וְעַל שְׁאֵמֵר לָהֶם עַל הַבְּנוֹת, - בְּדְפוֹס רֵאשׁוֹן לֹא גוֹרֵס קָטַע זֶה. אָמְרוּ לוֹ: "גֹּשׁ הֶלְאָה", לְשׁוֹן נַחַת - נִרְאָה שֶׁזֶהוּ פִירוּשׁ חֲדָשׁ [וְכִדְמוּכָב גַּם מִזֶּה שֶׁהֵם שְׂפִי גִירְסָאוֹת שׁוֹנוֹת בְּרַשִׁי, וּמִי שְׁגוֹרֵס זֶה לֹא גוֹרֵס זֶה], שֶׁלְפִירוּשׁ הַקּוֹדֵם עֵנּוּ לוֹ עַל הַכָּל בְּלִשׁוֹן נְזִיפָה: "אֵינְךָ אֲנִי חוֹשֵׁשִׁין לָךְ .. אֵתָה מְלִיץ עַל הָאוֹרְחִים, אֵיךְ מְלַאֵךְ לְכַף", וַאֲיֵלוּ

"גֹּשׁ הֶלְאָה", הַמְּשָׁךְ לְהֵלֵן - לְפָנֵי כֵן פִּירֵשׁ אֵת הַמְּלִיץ, וְכָעַת מִפְּרֵשׁ אֵת הַעֲנָן.

בְּלִשׁוֹן לַעֲזוֹ טְרִיט"י דְנוּ"ש - הַסְתַּלַּק מֵאֲתָנּוּ (רדל"היים). הַתְּרַחֵק מֵעֲלֵינוּ (לעזר רש"י).

וְדָבָר נְזִיפָה הוּא לֹמֵר: אֵינְךָ אֲנִי חוֹשֵׁשִׁין לָךְ - כְּלוֹמֵר, מִמֶּךָ. וְדוֹמָה לוֹ - בְּדְפוֹס רֵאשׁוֹן נוֹסֵף כָּאן:

(יב) וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל-לוֹט עַד מִי-לָךְ פֹּה חֲתָן וּבְנֵיךָ וּבְנֹתֶיךָ וְכָל אֲשֶׁר-לָךְ בְּעִיר הוֹצֵא מִן-הַמָּקוֹם:

יב וַיֹּאמְרוּ גְבֵרֵי לְלוֹט עוֹד מִן לָךְ הֲבֵיא חֲתָנָא וּבְנֵיךָ וּבְנֹתֶיךָ וְכָל דִּי לָךְ בְּמִקְרָא אֲפִיק מִן אֲתָרָא:

ט"ז < עד מי-לך פה • פשוטו של מקרא: מי לך עוד בעיר הזאת, חוץ מאשתך ובנותיך שבבית? • חתן ובניך ובנותיך • אם יש לך חתן, או בנים ובנות, הוצא מן המקום! • ובניך • בני בנותיך הנשואות. ומדרש אגדה: "עוד", מאחר שעושין נבלה בזאת, מי לך פתחון פה ללמד סגוריא עליהם. שכל הלילה היה מליץ עליהם טובות, קרי ביה: 'מי לך פה'.

(יג) כִּי-מִשְׁחֵחִים אֲנַחְנוּ אֶת-הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי-גִדְלָה צִעְקַתְּם אֶת-פְּנֵי יְהוָה וַיִּשְׁלַחְנוּ יְהוָה לְשַׁחֲתָהּ:

יג אַרְי מִחֲבַלִּין אֲנַחְנָא יֵת אֲתָרָא הַדִּין אַרְי סְגִיאתָ קַבְלַתְהוֹן קָדָם יי וְשִׁלְחָנָא יי לְחַבְלֵיתָהּ:

(יד) וַיֵּצֵא לוֹט וַיְדַבֵּר אֶל-חֲתָנָיו לִקְחֵי בְנֹתַי וַיֹּאמְרוּ קוֹמּוּ צֵאוּ מִן-הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי-מִשְׁחֵחִית יְהוָה אֶת-הָעִיר וַיְהִי כַמְצַחֵק בְּעֵינֵי חֲתָנָיו:

יד וַיִּפְקַד לוֹט וּמִלְלֵי עִם חֲתָנָיו נִסְבֵי בְּנֵיהּ וַאֲמַר קוֹמּוּ פּוּקּוּ מִן אֲתָרָא הַדִּין אַרְי מִחֲבַל יי יֵת קְרָתָא וַהֲוֵה כְּמַחֲיָךְ בְּעֵינֵי חֲתָנָיו:

ט"ח < חתניו • שתי בנות נשואות היו לו בעיר. לקחי בנותיו • שאותן שבבית ארוסות להם.

אשל אברהם

פתח, אף ששכר נזכר בפסוק ו וְשָׂם לֹא בִיָּאָרוּ, יש לומר ששָׂבָא לְבָאָר כָּאן הַקוֹשִׁי שֶׁבְּפִסְטוֹק זֶה, שֶׁבְּתַחֲוִילָה כְּתוּב: "וְזֹאת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר פָּתַח הַבַּיִת הַכּוּ בַסְּגוּרִים", וְאַחַר כֵּן כְּתוּב: "וַיִּלְאוּ לְמִצּוֹא הַפֶּתַח", וְלְכֹאֲרָה אֵינוֹ מוּבָן בִּינּוֹן שֶׁעֲמָדוֹ פָּתַח הַבַּיִת מֵה שִׁיף לֹמֵר: "לְמִצּוֹא הַפֶּתַח", הֲרִי עֲמָדוֹ שָׂם? וְגַם, הֲרִי לְפָנָי כּוּן מִתּוֹאֵר שֶׁרָצוּ לְשַׁבּוֹר אֶת הַדִּלְתָּ, וְאִם כּוּן הִיָּה צְרִיף לְכְתוּב: "וַיִּלְאוּ לְמִצּוֹא הַדִּלְתָּ?" לְכוּן מִפְּרֵשׁ, שֶׁפֶתַח בְּמִשְׁמַעוֹתוֹ הֶאֱמַתִּית זֶה הַחֲלָל שָׁבוּ נִכְנָסִין לְבֵיתָ, וְהוּא מְקוֹם הַדִּלְתָּ, וְאָכֵן בְּאֲמָרוֹ: "וַיִּלְאוּ לְמִצּוֹא הַפֶּתַח", הַכּוּנָה שֶׁחֲפָשׂוּ אֶת מְקוֹם הַדִּלְתָּ. וּמֵה שֶׁנֶּאֱמַר בְּתַחֲוִילָה: "וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר פָּתַח הַבַּיִת?" הַכּוּנָה שֶׁעֲמָדוֹ לִיד כְּנִיסַת הַבַּיִת, וְלֹא בְּחֲלָל הַפֶּתַח.

הַקְטָנִים הָיוּ צְרִיכִים לְלָקוֹת בְּסוּף תּוֹרָה יב (יב) עַד מִי לָךְ פֹּה - פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: מִי יֵשׁ לָךְ - בְּדָפּוּס רֵאשׁוֹן: מִי מִשְׁלָךְ. וְכוּן הוּא בְּרִשׁ"י שֶׁבְּרַמְבַּ"ן. וְרָאָה גַם רִשׁ"י לְקַמֵּן לֵג, ח. עוֹד בְּעִיר הַזֹּאת - וְלִזְוֵה הַכּוּנָה "פֹּה", אֲבָל עַל הַבַּיִת לֹא שָׂאֵל, שֶׁהֲרִי יָדַע מִי יֵשׁ לוֹ בְּבַיִת, וְכִמוֹ שֶׁמוֹסִיף רִשׁ"י: "חוּץ מֵאֲשֶׁתְּךָ וּבְנֹתֶיךָ שֶׁבְּבֵית". חוּץ - וְלָכוּן אָמַר "עוֹד", כְּלוֹמַר, "חוּץ מֵאֲשֶׁתְּךָ וּבְנֹתֶיךָ שֶׁבְּבֵיתָ. חֲתָן וּבְנֵיךָ וּבְנֹתֶיךָ - אִם יֵשׁ לָךְ - הוֹצֵרְךָ לְהוֹסִיף כּוּן, מִשׁוּם שֶׁתַּחֲלָה שְׂאֵלוֹ: "מִי לָךְ פֹּה", מִשְׁמַע שֶׁלֹּא יָדַעוּ, וּבְהִמְשָׁךְ אָמְרוּ: "חֲתָן וּבְנֵיךָ וּגו'", מִשְׁמַע שֶׁיָּדַעוּ, וְלָכוּן הוֹסִיף: "אִם יֵשׁ לָךְ" (רא"ם).

שֶׁהֲשֵׂאֵלָה לֹא הִיָּתָה עַל "בְּנֵיךָ" מִמֶּשׁ, אֲלֵא לְכִנִּים מִבְּנֹתֶיךָ, וְכוּן "וּבְנֹתֶיךָ" פִּירוּשׁוֹ: בְּנוֹת מִבְּנֹתֶיךָ. וּמֵה שֶׁלֹּא שְׂאֵלוֹהוּ עַל בָּנִים מִמֶּשׁ? נִרְאָה מִשׁוּם שֶׁסֵּתֵם בָּנִים נִמְצְאִים בְּבַיִת אֲבִיהֶם, וּמִכֵּינּוֹן שֶׁלֹּא רָאוּ אוֹתָם שָׂם, הַבֵּינוּ שְׂאֵין לוֹ בָּנִים (רא"ם). בְּדַבּוּר הַקּוֹדֵם פִּירֵשׁ רִשׁ"י אֶת הָעֲנָן בְּכָלִלוֹת, וְלָכוּן כְּתַב סֵתֵם כְּלָשׁוֹן הַפִּסְטוֹק בָּנִים וּבְנוֹת, וְכַעַת מִפְּרֵשׁ בְּפִרְטוּיֹת שֶׁ"וּבְנֵיךָ" הַכּוּנָה לְ"בְנֵי בְּנֹתֶיךָ". וּמְדַרְשׁ אַגְרָה - בְּרֵאשִׁית רַבָּה ג, ה. "עוֹד", מֵאַחַר שֶׁעוֹשִׂין נְבִלָה בְּזֹאת, "מִי לָךְ" פֶּתַחֲוֹן פֹּה לְלַמֵּד סְגוּרִיא עֲלֵיהֶם? שְׂכָל הַלֵּילָה הִיָּה מְלִיץ עֲלֵיהֶם טוֹבוֹת, קְרִי בִיָּה - בְּמִקְוֹם: "פֹּה".

"מִי לָךְ פֹּה" - הָאֵם עוֹד יֵשׁ לָךְ פֹּה לְסַגֵּר עֲלֵיהֶם. תּוֹרָה יג (יד) חֲתָנָיו - שְׁתֵּי בְנוֹת - מֵיעוּט "חֲתָנָיו" שְׁנַיִם. נְשׂוֹאוֹת הָיוּ לוֹ בְּעִיר. לֹקְחֵי בְנוֹתָיו - שְׂאוֹתָן שֶׁבְּבֵית אַרוֹסוֹת לָהֶם - כִּי אִם לֹא כּוּן, הֲרִי הֵם בְּכָלֵל "חֲתָנָיו", וְכֵינּוֹן שֶׁאָמַר "לֹקְחֵי", הַכּוּנָה שֶׁעָשׂוּ רַק קָנָן, הִיָּנוּ אִירוֹסִין, כְּמוֹ "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה" (רא"ם). תּוֹרָה טו

בַּסְּגוּרִים - מִפֶּתַח עֲוֹנוֹן - וְרָאָה רִשׁ"י מְלָכִים בּו, יח: יח: "חֲלֵי שֶׁל שְׁמֹון, רוּאָה וְאֵינוֹ יוֹדַע מֵהָ הוּא רוּאָה".

מְקוֹטָן וְעַד גְּדוּל - הַקְטָנִים הַתַּחֲוִילוֹ בְּעֵבְרָה תַּחֲלָה, שְׁנֵאֲמַר - לְעֵיל פִּסְטוֹק ד.

"מִנְעַר וְעַד זָקוּן", לְפִיכָה הַתַּחֲוִילָה הַפְּרַעְנוֹת מֵהֶם - כִּי אִם לֹא כּוּן,

טו וכמסק צפרא הוא ודחיקו מלאכבא בלוט למימר קום דבר ית אתתך ונת תרתין בנתך דאשתכחן מהימנא עמך דילמא תלקי בחובי קרתא :

(טו) וכמו השחר עליה ויאצו המלאכים בלוט לאמר קום קח את־אשתך ואת־שתי בנותיך הנמצאות פן־תספה בעון העיר:

טז ויאצו • פתרגומו: 'ודחיקו', מהרוהו. הנמצאות • המזמנות לך בבית להצילם. ומדרש אגדה יש, וזה ישובו של מקרא. תספה • תהיה כלה. עד תם כל הדור, מתרגם עד דסף כל דרא.

טז ואתעפב ואתקיפו גבריאי בידיה ובידא דאתתה וביד תרתין בנתה כרחם (נ"י פד חס) וי עלוהי ואפקוהי ואשרוהי מבפרא לקרתא :

(טז) ויתמהמהו ויחזיקו האנשים בידו וביד־אשתו וביד שתי בנותיו בחמלת יהוה עליו ויצאהו וינחהו מחוץ לעיר:

טז ויתמהמהו • פדי להציל את מונו. ויחזיקו • (כ"ה) אחד מהם היה שליח להצילו, וחברו להפך סדום, לכך נאמר: "ויאמר המלט", ולא נאמר: "ויאמרו".

יז והוא פד אפיקו יתהון לברא ואמר חוס על נפשך לא תסתכי לאחורך ולא תקום בכל מישרא לטורא אשתוב דלמא תלקי:

(יז) ויהי כהוציאם אתם החוצה ויאמר המלט על־נפשך אל־תביט אחריך ואל־תעמד בכל־הכפר החרה המלט פן־תספה:

טז המלט על־נפשך • דיך להציל נפשות, אל תחוס על המון. אל־תביט אחריך • אתה הרשעת

אשל אברהם

ושנייהם הוצרכו להחזיקו, אחד פדי להצילו והשני פדי שיוכל להפוך את סדום, שכל עוד לוט שרוי בעיר לא יכול היה לעשות זאת (כחט). **לכה נאמר** - פסוק יז. **"ויאמר המלט" ולא נאמר: "ויאמרו"**. - למדת שהאחד היה מציל (רשי לעיל יח ט). תורה יז

(יז) **המלט על נפשך** - דיך להציל נפשות - מפרש "המלט" מלשון הצלה, ולפי זה "על נפשך" פירושו "את נפשך", וכולל בזה את כל נפשות ביתו, ולכן פירש "נפשות". וראה בהערה הבאה.

אל תחוס על המון - משמע שמפרש "המלט" גם מלשון "חוס" (בתרגום אונקלוס), שאם היה פירושו רק מלשון הצלה, היה צריך לומר "המלט את נפשך", ומזה שאמר לו "על נפשך", משמע שפירושו גם **חוס על נפשך**, ומזה שהרגיש "על נפשך" מוכן שבא למעט "אל תחוס על המון".

אל תביט אחריך - אתה הרשעת עמכם - שלא הוכחת אותם, וכדלעיל

שכן כבר נזכר לעיל יח, כג. אלא מהו "לשון" תספה" בלשון פועל עומד, דהינו שהוא מכלה את עצמו, וזה לא שייך לומר כאן, ולכן הוצרך לפרש: תהיה כלה, על שם התוצאה, ומביא על כך הוכחה מהפסוק: "עד תם כל הדור", שגם שם פירושו שהדור כלה, על שם התוצאה.

"עד תם כל הדור" - דברים ב, יד. **מתרגם: "עד דסף כל דרא"** - ראה גם רש"י תהלים מ, טו. אבל ראה רש"י אסתר ט, כח: "לא יסוף - תרגום שלא יתום, דמתרגם עד תם, עד דסף, ואי אפשר לומר מגזרת פן תספה .. שאם בן היה לו לכתוב: לא יספה מורעם". תורה טו

(טז) **ויתמהמהו** - פדי להציל את מונו - כי אם בשביל להציל בנותיו וחתניו - אין זה נקרא עבוב, אלא שהתעפב על דבר שלא היה לו להתעפב (גרא). וראה גם רש"י לקמן פסוק יז.

ויחזיקו - אחד מהם היה שליח להצילו, וחברו להפוך את סדום -

(טו) **ויאצו** - פתרגומו: "ודחיקו", מהרוהו - שני המלאכים מהרוהו, האחד בשביל להצילו, והשני פדי שיוכל להשחית את סדום (כדי לה). **הנמצאות** - **המזמנות** - ראה גם רש"י ויקרא ט, יב: "וימציאו", לשון "הומננה".

לך בבית להצילם - והן הארוסות, להוציא הנשואות שאינן מזמנות לו להצילן (רא"ס). כי אם בפשוטו: הנמצאות בעולם - מה משמיענו בזה? **ומדרש אגדה יש** - "הנמצאות", רומז לשתי מציאות שציאו מבנות לוט, רות המואביה ונעמה העמונית (כ"ד ג ט). וראה גם רש"י במדבר לא, ב. וראה רש"י גיטין ט, א: "ואת שתי בנותיך הנמצאות, בזכות דוד שעתיד לצאת מרות המואביה, ונעמה העמונית אמו של רחבעם, פתיב הכא הנמצאות, וכתוב התם מצאתי דוד עבדי".

וזה ישובו של מקרא. תספה - תהיה כלה - ראה גם רש"י דברים לב, כג. נראה שאינו בא לפרש כאן שלשון "תספה" הוא לשון כליה, שזה פשוט,

עמקם, ובזכות אברהם אתה נצול, אינך פדאי לראות בפנינו אתה נצול. **בכל-הפפר • כפר הירדן.** **ההרה המלט •** אצל אברהם ברח, שהוא יושב בהר, שנאמר: (לעיל יב) **"ויעתק משם ההרה",** ואף עכשו, הנה יושב שם, שנאמר: (לעיל יג) **"עד המקום אשר הנה שם אהלה בתחלה",** ואף-על-פי שכתוב: **"ויאהל אברם וגו'",** אהלים הרבה היו לו ונמשכו עד חברון. **המלט •** לשון השמטה, וכן כל אמלטה שבמקרא, אשמוצי"ר בלע"ז, וכן: (ישעיה סו) **"והמליטה זכר",** שנשמת העבר מן הרחם. (תהלים קכד) **"כצפר נמלטה",** (ישעיה מו) **"ולא יכלו מלט משא",** להשמיט משא הרעי שבנקביהם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 190)

אתה הרשעת עמקם (רש"י יט, יז) וקשה, דהרי פתיב "פן תספה בעון העיר". ויש לומר, שלוט הרשיע עם אנשי סדום בקר שלא מחה בידם (ועין רש"י לעיל פסוק ד: שאין אחד מוחה בידם, שאפלו צדיק אחד אין בהם). דהנה, מסתברא שמי שיש בידו למחות צריך למחות. וגם פשט הפתובים מוכיח שמגיע על כך ענש חמור, שלכן הצרף אברהם לבקש "האף תספה צדיק עם רשע" (ולא בקש רק שישא הקב"ה לעיר בזכות הצדיקים שבה).

(יח) **ויאמר לוט אלהם אל-נא אדני:** יח **ויאמר לוט להון בבועו כען רבוני (ג"י יז):**

רש"י **אל-נא אדני •** (שבועות לה) רבותינו אמרו שם זה קדש, שנאמר בו: **"להחיות את נפשי",** מי שיש בידו להמית ולהחיות, ותרגומו: **"בבועו כען ה'".** אל-נא • אל נא תאמרו אלי להמלט ההרה. נא • לשון בקשה.

(יט) **הנהנא מצא עבדך חן בעיניך ותגדל חסדך אשר עשית עמדי להחיות את-נפשי ואנכי לא אוכל להמלט ההרה פן-תדבקני הרעה ומתי:** יט **הא קען אשפח עבדך רחמין קדמך ואסגיאת טיבותך די עבדת עמי לקימא ית נפשי ואנא לית אנא יכול לאשתקבא לטורא דילמא תערענני בשתא ואימות:**

אשל אברהם

שם זה קדש, שנאמר בו - פסוק יט. **"להחיות את נפשי",** מי שיש בידו להמית ולהחיות - וזהו הקדוש-ברוך-הוא.
ותרגומו: "בבועו כען ה'" - בבקשה כעת ה'. מביא הוכחה מהתרגום ששם זה קדש, אף לא לענין פירוש הכתוב, וכדלקמן בדבור הבא ש"אל נא" אמר למלאכים.
אל נא - "אל" תאמרו אלי "להמלט ההרה" - ולפירוש זה כך שיעור הכתוב: ויאמר לוט אליהם באזניהם, אל נא יהי כן, וחזר כלפי ה' ואמר: ה' הנה נא מצא עבדך [חן בעיניך] (רש"י שבועות לה, ב).
נא - לשון בקשה - לפי פירוש התרגום "אל נא" הוא לשון בקשה (כלומר, "אל" לשון בקשה, ו"כען" פירושו עתה). ואילו לפירוש הפשוט: "אל" הוא כמשמעותו, ו"נא" הוא לשון בקשה. וראה גם רש"י לקמן כב, ב, לה, כה, מ, יד. שמות יא, ב, במדבר י, לא, יב, א, ו. דברים ג, כה. תורה יט

לשון מילוט מן הרודף, שהרי אין כאן רודף (ג"א).
וכן כל המלטה שבמקרא - ראה גם רש"י ישעיה לא, ה: **"והמליט -** יוציא את ישראל מן הצרה, לשון המלטה".
אישמוצי"ר - esmucler, להנצל, להחבא (אוצר לעוי רש"י). להמלט (לעוי רש"י).
בלעז. וכן "והמליטה זכר" - ישעיה סו, ז. וברש"י שם: **"כל יציאת דבר בלוע קרוי המלטה".** וראה גם שם מו, ב: **"מלט, לשון הוצאה ממקום בלוע".**
שנשמת העובר מן הרחם. "כצפור נמלטה" - תהלים קכד, ז. בצפור אשר נמלטה מפח יוקשים (רש"י שם).
"ולא יכלו מלט משא" - ישעיה מו, ב.
להשמיט משא הרעי שבנקביהם - ראה גם רש"י שם: **"להפליט הוצאה שבמיעהם".** וברש"י סנהדרין סג, ב: **"משא הרעי שבנקביהם לא יוכלו לטבול, ונתרד".** תורה יח
(יח) **אל נא אדני -** רבותינו אמרו - שבועות לה, ב.

ברש"י פסוק ד (הרבי).
ובזכות אברהם אתה נצול - כדלקמן פסוק כט. אבל ראה רש"י שם. וראה רש"י לקמן פסוק יט.
אינך פדאי לראות בפורענותם ואתה נצול. בכל הפפר - כפר הירדן - כדלעיל יג, י.
ההרה המלט - אצל אברהם ברח - כאן מפרש "המלט" מלשון בריחה.
שהוא יושב בהר - ולכן נאמר "ההרה" בה"א הדיעה, בהר שיושב שם אברהם (משכיל לדח).
שנאמר - יב, ח.
"ויעתק משם ההרה". ואף עכשו הנה יושב שם, שנאמר - לעיל יג, ג.
"אל המקום אשר הנה שם אהלו בתחלה". ואף-על-פי שכתוב - לעיל יג, ח.
"ויאהל אברם וגו'" - ויבא וישב באלוני מקרא אשר בחברון.
אהלים הרבה היו לו ונמשכו עד חברון. המלט - לשון השמטה - שנשמת מן הצרה (רש"י איוב א, טו). ולא

ט"א פן תדבקני הרעה • כשהייתי אצל אנשי סדום היה הקדוש ברוך הוא רואה מעשי ומעשה בני העיר, והייתי נראה צדיק וכדאי להנצל, וכשאבא אצל צדיק, אני ברשע. וכן אמרה הצרפת לאליהו: (מ"א יז) "באת אלי להזכיר את עוני", עד שלא באת אצלי היה הקדוש ברוך הוא רואה מעשי ומעשה עמי, ואני צדקת ביניהם, ומשבאת אצלי, לפי מעשיך, אני רשעה.

(כ) הנהינא העיר הזאת קרובה לנום שמה והוא מצער אמלטה נא שמה הלא מצער הוא ותחי נפשי:

ט"ב העיר הזאת קרובה • (שבת ט) קרובה ושיבתה, נתישבה מקרוב, לפיכך לא נתמלאה סאתה עדין, ומה היא קריבתה? מדור הפלגה, שנתפלגו האנשים והתחילו להתישב איש איש במקומו, והיא היתה בשנת מות פלג, ומשם ועד כאן נ"ב שנה, שפלג מת בשנת מ"ח לאברהם. כיצד? פלג חי אחרי הולידו את רעו ר"ט שנה, צא מהם ל"ב כשנולד שרוג ומשורוג עד שנולד נחור ל', הרי ס"ב, ומנחור עד שנולד תרח כ"ט, הרי צ"א, ומשם עד שנולד אברהם ע', הרי קס"א. תן להם מ"ח הרי ר"ט, ואותה שנה היתה שנת הפלגה, וכשנחרכה סדום, היה אברהם בן צ"ט שנה, הרי מדור הפלגה עד כאן נ"ב שנה, וצוער אחרה ושיבתה אחרי ושיבת סדום וחברותיה שנה אחת. הוא שנאמר: "אמלטה נא", נא, בגימטריא נ"א. הלא מצער הוא • והלא עונותיה מועטין ויכול אתה להניחה. ותחי נפשי • בה, זהו מדרשו. ופשוטו של מקרא: הלא עיר קטנה היא ואנשים בה מעט, אין לך להקפיד אם תניחנה ותחי נפשי בה.

אשל אברהם

פיצד? פלג חי אחרי הולידו את רעו מאתים ותשע שנה - לעיל יא, יט.
 צא מהם שלשים ושתים כשנולד שרוג - לעיל יא, כא.
 ומשורוג עד שנולד נחור שלשים - שם פסוק כב.
 הרי ששים ושתים, ומנחור עד שנולד תרח עשרים ותשע - שם פסוק כד.
 הרי תשעים ואחת, ומשם עד שנולד אברהם שבעים - שם פסוק כו.
 הרי מאה ששים ואחת, תן להם ארבעים ושמונה - של אברהם.
 הרי מאתים ותשע, ואותה שנה היתה שנת הפלגה, וכשנחרכה סדום היה אברהם בן תשעים ותשע שנה - שהרי בו ביום נתבשרה שרה, ולשנה אחרת ילדה, "ואברהם בן מאת שנה וגו'" (רשי שבת ט).

הרי מדור הפלגה עד כאן חמשים ושתים שנה, וצער אחרה ושיבתה אחרי ושיבת סדום וחברותיה שנה אחת, הוא שנאמר: "אמלטה נא", "נא" בגימטריא חמשים ואחת. הלא מצער הוא - והלא עונותיה מועטין, ויכול אתה להניחה, "ותחי נפשי" בה - הוסיף תיבת "בה" החסרה בכתוב, שאם לא בן מה הקשר בין

הבן ומת. ראה גם רש"י שם: "עד שלא באת אלי היו שוקלין מעשי ומעשה עירי והייתי ראוי להנס, משבאת לכאן לא נחשבתי לכלום ואין צדקתי נזכרת, וכן בלוט הוא אומר: ואנכי לא אוכל להמלט ההרה אצל אברהם, שלא תהא זכותי נזכרת אצלו". תורה כ (כ) העיר הזאת קרובה - "קרובה לנום שמה" - ולא שהיא "קרובה לנום שמה", כי מה טעם יש בזה, וכי בגלל שהיא קרובה לכן צריך להציליה?
 נתישבה מקרוב - כלומר, עיר חדשה (רשי שבת י, ב).
 לפיכך לא נתמלאה סאתה עדין - ולא הגיע זמנה להחרב. זהו פירוש "והיא מצער", שעונותיה מועטין, וכמו שמפרש לקמן.
 ומה היא קריבתה? מדור הפלגה שנתפלגו האנשים והתחילו להתישב איש איש במקומו, והיא היתה בשנת מות פלג - כדלעיל ברשי י, כה.
 ומשם ועד כאן חמשים ושתים שנה, שפלג מת בשנת ארבעים ושמונה לאברהם - ראה גם רש"י שבת ט.
 וכן ברשי עבודה זרה יט, א שאברהם נולד בשנת קצ"א לפלג, והרי פלג חי רל"ט שנים.

(יט) פן תדבקני הרעה - כשהייתי אצל אנשי סדום היה הקדוש ברוך הוא רואה מעשי ומעשה בני העיר והייתי נראה צדיק וכדאי להנצל - אבל ראה רש"י לעיל פסוק יז: "בזכות אברהם אתה ניצול". ואולי משום כך דיק כאן רש"י לכתוב: "וכדאי להנצל", כלומר, ראוי להנצל מצד עצמו, אלא שההצלה בפועל היא בזכות אברהם (כלומר, זה זה גרם), מה שאין כן כשיבא אצל אברהם לא יהיה ראוי להנצל, וממילא גם לא תעזור לו זכות אברהם.
 וכשאבא אצל צדיק - אברהם.
 אני ברשע - ולכן "פן תדבקני הרעה". כי אם לא בן, למה תדבק אליו הרעה? וכן אמרה הצרפית - אשה אלמנה מעיר צרפת שליד צידון (ראה מ"א יז ט), שבנה מת בעת ביקור אליהו אצלה. לאליהו - מלכים א יז, יח.
 "פי באת אלי להזכיר את עוני" - מביא הוכחה מפורשת מלשון המקרא, וממילא גם כאן ניתן לפרש בן.
 עד שלא באת אצלי היה הקדוש ברוך הוא רואה מעשי ומעשי עמי ואני צדקת ביניהם, ומשבאת אצלי לפי מעשיך אני רשעה - ולכן חלה

♦ יום רביעי י"ב מרחשון ♦

(כא) וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה נִשְׂאֲתִי פָנַיךָ גַם לְדַבֵּר הַזֶּה לְבִלְתִּי הַפְּכִי אֶת־הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ: כא וַיֹּאמֶר לָהּ הֲאֵל נְסִיבִית אִפְךָ אִף לַפְתָּגְמָא הַדִּין בְּדִיל דְּלֹא לְמַהֲפֵךְ יַת קַרְתָּא דִּבְעֵיתָא עֲלֵה:

כ"ט - גם לדבר הזה. לא דַּיךְ שְׂאֲתָה נְצוּל, אֶלֶא אִף כֹּל הָעִיר אֲצִיל בְּגִלְלָךְ. הַפְּכִי • הוֹפֵךְ אֲנִי, כְּמוֹ: "עַד בּוֹאִי", "אַחֲרֵי רֵאִי", (ירמיה לא) "מִדֵּי דְבָרֵי בּוֹ".

(כב) מִיְהִר הַמְּלִט שָׁמָּה כִּי לֹא אוֹכַל לַעֲשׂוֹת דָּבָר עַד־בָּאֲךָ שָׁמָּה עַל־כֵּן קָרָא שְׁם־הָעִיר צוּעֵר: כב אוֹחֵי לְאִשְׁתּוֹב תַּמָּן אֲרִי לֹא אֲפּוּל לְמַעַבְד פְּתָגְמָא עַד מִיתוּף לַתַּמָּן עַל כֵּן קָרָא שְׂמָא דְקַרְתָּא צוּעֵר:

כ"ט - כי לא אוכל לעשות. זהו עֲנָשׁן שֶׁל מְלֹאכִים עַל שְׂאֲמָרוֹ: "כִּי מִשְׁחִיתִים אֲנַחְנוּ", וְתִלּוּ הַדָּבָר בְּעֲצָמָן, לְפִיכָף לֹא זָווּ מִשֵּׁם עַד שֶׁהִזְקִקוּ לומר שְׂאִין הַדָּבָר בְּרִשׁוּתָן. כִּי לֹא אוֹכַל לַשׁוֹן יְחִיד, מִכָּאֵן אֲתָה לְמַד שֶׁהָאֲחֵד הוֹפֵךְ וְהָאֲחֵד מִצִּיל, שְׂאִין שְׁנֵי מְלֹאכִים נִשְׁלַחִים לְדָבָר אֶחָד. עַל־כֵּן קָרָא שְׁם־הָעִיר צוּעֵר • עַל שֵׁם: "וְהִיא מִצְעֵר".

(כג) הַשֵּׁמֶשׁ יֵצֵא עַל־הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צְעָרָה: כג שְׂמָשׂא נִפְק עַל אֲרַעָא וְלוֹט עַל לְצוּעֵר:

אשל אברהם

מִצִּיל - על פי דברי רש"י לעיל: "לא זוו משם עד שהזקקו לומר שאין הדבר ברשותן", משמע שכל אחד מהם אמר: "כי לא אוכל לעשות דבר", וזה שנשלח להפוך אמר שלא יוכל להפוך את סדום כל עוד לוט לא יגיע לצער, וזה שנשלח להציל אמר שלא יוכל לסיים שליחותו כל עוד שלוט לא יגיע לצער.

שְׂאִין שְׁנֵי מְלֹאכִים נִשְׁלַחִים לְדָבָר אֶחָד - כִּשֵּׁם שְׂאִין מְלֹאֲךָ אֶחָד נִשְׁלַח לְשִׁתֵּי שְׁלִיחוּיּוֹת, רָאָה רִש"י לְעֵיל יח, ב. ומה שאמר לעיל: "כי משחיתים אנחנו?" וזה משום שעל ידי הצלת לוט יוכל המלאך השני להשחית, נקרא זה גם כן על שמו (רא"ש).

עַל כֵּן קָרָא שֵׁם הָעִיר צוּעֵר - עַל שֵׁם "וְהִיא מִצְעֵר" - בְּלוֹמַר, "עַל כֵּן" מוּסָב עַל הָאֲמוּר לְעֵיל פְּסוּק כ: "וְהִיא מִצְעֵר" (שְׁהֲרִי אֵינּוּ מִתְקַשֵּׁר עִם הָאֲמוּר בְּפְסוּק זָה). אֶלֶא שְׁלֹא רָצָה הַכְּתוּב לְהַפְסִיק בְּאֲמִצַּע דְּבָרֵי לוֹט וּתְשׁוּבַת הַמְּלֹאכִים, וְלָכֵן כְּתוּבוֹ כֵּאֵן בְּסוּף הָעֲנִיָּן. תורה כג

נְצוּל, אֶלֶא אִף כֹּל הָעִיר אֲצִיל בְּגִלְלָךְ - בְּאֲמוּר "לְבִלְתִּי הַפְּכִי אֶת הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ". אִף לֹא בְּגִלְלֵךְ שְׁעוֹנוֹתֶיהָ מוּעַטִּין" או שִׁמְפְּנֵי שֶׁהִיא "עִיר קְטַנָּה", כְּמוֹ שְׂאֲמַרְתָּ, אֶלֶא אֲצִיל אוֹתָם "בְּגִלְלָךְ", וְאֵת זֶה לּוֹמֵד רִש"י מִלְּשׁוֹן הַכְּתוּב "נִשְׂאֲתִי פָנַיךָ גַם לְדַבֵּר הַזֶּה", שֶׁבְּגִלְלָךְ (שְׁנִשְׂאֲתִי פָנַיךְ) אֲצִיל גַּם אֶת כֹּל הָעִיר.

הַפְּכִי - הוֹפֵךְ אֲנִי - וְלֹא הוֹפֵךְ אוֹתִי (רא"ש ונ"א).
כְּמוֹ: "עַד בּוֹאִי" - לְקַמְּן מוֹחַ, ה. עַד שֶׁבָּאתִי אֶצְלָךְ (רש"י שם).
"אַחֲרֵי רֵאִי" - לְעֵיל טז, יג.

"מִדֵּי דְבָרֵי בּוֹ" - יְרַמְיָה לֹא, יט. בְּכֹל עֵת שְׂאֲנִי מְדַבֵּר בּוֹ (רש"י שם). תורה כב (כב) **כִּי לֹא אוֹכַל לַעֲשׂוֹת - זֶהוּ עֲנָשׁן שֶׁל מְלֹאכִים עַל שְׂאֲמָרוֹ** - לְעֵיל פְּסוּק יג.

כִּי מִשְׁחִיתִים אֲנַחְנוּ, וְתִלּוּ הַדָּבָר בְּעֲצָמָן, לְפִיכָף לֹא זָווּ מִשֵּׁם עַד שֶׁהִזְקִקוּ לומר שְׂאִין הַדָּבָר בְּרִשׁוּתָן. כִּי לֹא אוֹכַל - לַשׁוֹן יְחִיד, מִכָּאֵן אֲתָה לְמַד שֶׁהָאֲחֵד הוֹפֵךְ וְהָאֲחֵד

"הלא מצער היא" לבין "ותחי נפשי", אֶלֶא כּוֹנֵן לוֹט הִיתָה לְהַצִּיל אֶת הָעִיר כִּי שִׁיבֹכַל לְחִיוֹת "בָּהּ".
זֶהוּ מְדַרְשׁוֹ - שְׁבַת י, ב.
וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מְקַרָּא: "הלא" עִיר קְטַנָּה - זֶהוּ פִּירוּשׁ "מִצְעֵר".
"היא" וְאֲנָשִׁים בָּהּ מַעֲט - כִּינּוּן שֶׁהִיא עִיר קְטַנָּה. רִש"י נִקֵּט כֵּאֵן בְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב (קהלת ט, יד): "עִיר קְטַנָּה וְאֲנָשִׁים בָּהּ מַעֲט".

אֵין לָךְ לְהַקְפִּיר אִם תִּנְיַחְנָה - מִפְּנֵי שְׂאֲנָשִׁים בָּהּ מַעֲט. וְלִהְיֵיר שְׁכִפִּירוּשׁ הַמְּדַרְשׁ נִקֵּט רִש"י "וְיִכּוֹל אֲתָה לְהִנְיַחְהּ", דִּהְיִנּוּ שֶׁמְלַכְתְּהִילָה אֵין לָךְ לְהַחְרִיבָה, כִּי עוֹנוֹתֶיהָ מוּעַטִּין. וְאֵילוֹ כֵּאֵן נִקֵּט "אֵין לָךְ לְהַקְפִּיר", דִּהְיִנּוּ שְׂאֵף אִם מִן הַדִּין צְרִיכָה הָעִיר לְהַחְרֵב, אֵין לָךְ לְהַקְפִּיד לְהַחְרִיבָה, מִפְּנֵי מִיעוּט הָאֲנָשִׁים שָׁבָה.

וְתַחֲתֵי נַפְשִׁי בָּהּ - וְלִפִּי פִירוּשׁ זֶה גַּם מֵה שְׁכַתּוֹב "קְרוּבָה לְנוֹס שְׁמָה" הִיא כְּפְשׁוּטוֹ, שְׂאוֹכַל לְהַגִּיעַ שֵׁם מוֹהַר עִיפ

דברי דוד. תורה כא (כא) **גַּם לְדַבֵּר הַזֶּה - לֹא דִיךְ שְׂאֲתָה**

וַיְהִי הַמָּטִיר עַל־סָדָם וְעַל־עַמְרָה גִּפְרִית וְאִשׁ
מֵאֵת יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם:

ישי"א וְה' הַמָּטִיר • כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: "וְה'" הוא ובית דינו. הַמָּטִיר עַל סָדָם • בַּעֲלוֹת הַשָּׁחַר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וּכְמוֹ הַשָּׁחַר עָלָה", שֶׁעָה שֶׁהַלְבָּנָה עוֹמֶדֶת בְּרָקִיעַ עִם הַחֲמָה, לְפִי שֶׁהָיוּ מֵהֶם עוֹבְדֵין לַחֲמָה וּמֵהֶם לַלְבָּנָה, אָמַר הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: אִם אֶפְרַע מֵהֶם בַּיּוֹם, יִהְיוּ עוֹבְדֵי לְבָנָה אוֹמְרִים: 'אֵלוֹ הִיא בַּלִּילָה, כִּשֶׁהַלְבָּנָה מוֹשְׁלֶת, לֹא הֵינּוּ חֲרָבִים'. וְאִם אֶפְרַע מֵהֶם בַּלִּילָה, יִהְיוּ עוֹבְדֵי הַחֲמָה אוֹמְרִים: 'אֵלוֹ הִיא בַּיּוֹם, כִּשֶׁהַחֲמָה מוֹשְׁלֶת, לֹא הֵינּוּ חֲרָבִים', לְכַף כְּתִיב: "וּכְמוֹ הַשָּׁחַר עָלָה", וְנִפְרַע מֵהֶם בְּשַׁעַה שֶׁהַחֲמָה וְהַלְבָּנָה מוֹשְׁלִים. הַמָּטִיר וְגו' גִּפְרִית וְאִשׁ • בַּתְּחִלָּה מָטָר, וְנִעֲשָׂה גִּפְרִית וְאִשׁ (מכילתא בשלח). מֵאֵת ה' • דָּרָךְ הַמִּקְרָאוֹת לְדַבֵּר בֶּן, כְּמוֹ "נָשִׂי לְמָךְ", וְלֹא אָמַר: 'נָשִׂי'. וְכֵן אָמַר דָּוִד: (מלכים א א) "קָחוּ עִמָּכֶם אֶת עַבְדֵי אֲדוֹנֵיכֶם", וְלֹא אָמַר: 'מַעֲבָדֵי'. וְכֵן אַחֲשֵׁרוּשׁ אָמַר: "בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ", וְלֹא אָמַר: 'בְּשֵׁמִי'. אַף כָּאֵן אָמַר: "מֵאֵת ה'", וְלֹא אָמַר 'מֵאֲתוֹ'. מִן הַשָּׁמַיִם • הוּא שֶׁאֵמַר הַכְּתוּב: (איוב לו) "כִּי בָּם יִדִּין עַמִּים וְגו'". כִּשְׁבָא לְיִסַר הַבְּרִיּוֹת, מְבִיא עֲלֵיהֶם אֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם כְּמוֹ שֶׁעֲשָׂה לְסָדָם, וְכִשְׁבָא לְהוֹרִיד הַמָּן מִן הַשָּׁמַיִם: (שמות טו) "הִנְנִי מִמָּטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם".

אשל אברהם

וְכֵן אָמַר דָּוִד - מְלָכִים א א, לג.
"קָחוּ עִמָּכֶם אֶת עַבְדֵי אֲדוֹנֵיכֶם", וְלֹא אָמַר: "אֵת עַבְדֵי" - כֵּן הוּא בְּדִפּוּס רֵאשׁוֹן. אַף בְּשֵׁאֵר דִּפּוּסִים: "מַעֲבָדֵי". וְרָאָה גַם שְׁמוּאֵל ב ב, ו: "אֲתָהּ קַח אֶת עַבְדֵי אֲדוֹנֵיךָ", וּבְרַשׁ"י שָׁם: "קַח אֲתָהּ מִן הַנְּמַצְאִים סְבִיבִי".
וְכֵן אָמַר אַחֲשֵׁרוּשׁ - אֶסְתֵּר ח, ח.
**"בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ", וְלֹא אָמַר: "בְּשֵׁמִי", אַף כָּאֵן אָמַר: "מֵאֵת ה'", וְלֹא אָמַר: "מֵאֲתוֹ". מִן הַשָּׁמַיִם - וְהוּא שֶׁאֵמַר הַכְּתוּב - איוב לו, לא.
**"כִּי בָּם יִדִּין עַמִּים וְגו'", כִּשְׁבָא לְיִסַר הַבְּרִיּוֹת - מְבִיא עֲלֵיהֶם "אֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם" כְּמוֹ שֶׁעֲשָׂה לְסָדָם - רָאָה גַם רַשׁ"י איוב שָׁם: "כִּי בָּם - בְּעֵבִים יִדִּין עַמִּים, וַיִּסְרֶם בַּעֲצִירַת גְּשָׁמִים בְּרָעַב וְכָל מִכָּה, חֲטָאוּ דוֹר הַמַּבּוּל - וְאַרְבּוֹת הַשָּׁמַיִם נִפְתְּחוּ, אֲנָשֵׁי סָדָם - גִּפְרִית וּמְלַח שְׂרִיפָה כָּל אֲרָצָה, סִיטְרָא - מִן הַשָּׁמַיִם נִלְחְמוּ עִם סִיטְרָא".
וְכִשְׁבָא לְהוֹרִיד הַמָּן - מִן הַשָּׁמַיִם, "הִנְנִי מִמָּטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם" - שְׁמוֹת טו, ד. רָאָה גַם רַשׁ"י איוב שָׁם: "וַיִּתֵּן אוֹכַל לְמַכְבִּיר - מִשָּׁם בָּאִים מְזוּנוֹת, הִנְנִי מִמָּטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם". כְּלוּמַר, שֶׁגַם הִרְעָה וְגַם הַטוֹב בָּאִים מֵאוֹתוֹ מְקוֹם, לְהוֹצִיא מִדַּעַת הַאֶפִּיקוֹרְטִים שְׁפוּעֵל הַרְעוֹת אֵינּוּ פוּעֵל הַטוֹבוֹת (באר בשעה). תורה כה****

שֶׁכֵּן הָיוּ אוֹמְרִים עוֹבְדֵי לְבָנָה שֶׁבִשְׂאֵר מְקוֹמוֹת, וְאָמְרוּ בְּלִשׁוֹן "לֹא הֵינּוּ חֲרָבִין", מִשּׁוּם שְׁמִיטַת עוֹבְדֵי לְבָנָה בְּסָדוּם וְהוּוּ גַם צַעַר לְעוֹבְדֵי לְבָנָה בְּשֵׂאֵר מְקוֹמוֹת (שפ"ח).
**וְאִם אֶפְרַע מֵהֶם בַּלִּילָה, וַיְהִי עוֹבְדֵי הַחֲמָה אוֹמְרִים: אֵילוֹ הִיא בַּיּוֹם כִּשֶׁהַחֲמָה מוֹשְׁלֶת לֹא הֵינּוּ חֲרָבִין, לְכַף כְּתִיב: "וּכְמוֹ הַשָּׁחַר עָלָה", וְנִפְרַע מֵהֶם בְּשַׁעַה שֶׁהַחֲמָה וְהַלְבָּנָה מוֹשְׁלִים. הַמָּטִיר וְגו' גִּפְרִית וְאִשׁ - בַּתְּחִלָּה מָטָר וְנִעֲשָׂה "גִּפְרִית וְאִשׁ" - נִרְאָה שְׁלוּמִד בֶּן מִזָּה שְׁלֹא כְּתִב: "וְה' הַמָּטִיר גִּפְרִית וְאִשׁ עַל סָדָם וְעַל עַמְרָה", אֲלָא הַפְּסִיק בֵּין "הַמָּטִיר" לְ"גִפְרִית וְאִשׁ" בְּתִיבוֹת "עַל סָדָם וְעַל עַמְרָה", שֶׁזֶה אוֹמַר שֶׁבַתְּחִילָה הַמָּטִיר עֲלֵיהֶם מָטָר, אוֹלֵי יַחְזוּוּ בַתְּשׁוּבָה, וְכִשְׁלֹא שָׁבוּ - הוֹרִיד עֲלֵיהֶם "גִּפְרִית וְאִשׁ". וְרָאָה עַל־דָּרָךְ־זֶה רַשׁ"י לְעִיל ז, יב.
מֵאֵת ה' - דָּרָךְ הַמִּקְרָאוֹת לְדַבֵּר בֶּן, כְּמוֹ "נָשִׂי לְמָךְ" - לְעִיל ד, כג.
וְלֹא אָמַר: "נָשִׂי" - לְעִיל שָׁם לֹא פִירַשׁ רַשׁ"י שְׁדָרָךְ הַמִּקְרָא לְדַבֵּר בֶּן, מִשּׁוּם שֶׁשָּׁם וְהוּוּ מִדְּבָרֵי לְמָךְ, וְהִיא אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ שְׁדָרָךְ לְמָךְ לְדַבֵּר בֶּן, אַךְ כָּאֵן כִּינּוּן שְׁמָצִינוּ שְׁדָרָךְ הַמִּקְרָא לְדַבֵּר בֶּן, אֲזִי נִיתֵן לְפָרֵשׁ שֶׁגַם אֲצֵל לְמָךְ הוּא מִצַּד דָּרָךְ הַמִּקְרָא, וְלֹא מִצַּד לְמָךְ (הרבי).**

(כד) **וְה' הַמָּטִיר - כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: "וְה'"** הוא ובית דינו - רָאָה גַם רַשׁ"י שְׁמוֹת יב, כט, וְשָׁם בִּיאָר: "שֶׁהוּא"ו לְשׁוֹן תּוֹסַפֶּת הוּא, כְּמוֹ פְלוּנִי וּפְלוּנִי". וְהֵינּוּ לְעִנּוּן הַמָּטָר בַּלְבָּד, אֲבָל לְהַפּוּךְ אֶת הָעֲרִים, אַחַד מִשְׁנֵי הַמְּלָאכִים הִיא שְׁלִיחַ לְכַף (גו"א שְׁמוֹת שם).
הַמָּטִיר עַל סָדָם - בַּעֲלוֹת הַשָּׁחַר - שְׁאֵם הַכּוֹנֵה שֶׁהַמָּטִיר רַק כְּאֶשֶׁר "הַשָּׁמֶשׁ יָצָא עַל הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צַעֲרָה", הִיא צְרִיף לִזְמַר "וַיִּמְטַר ה'", וְאֵילוֹ "וְה' הַמָּטִיר" מִשְׁמַע שֶׁכְּבָר הַמָּטִיר קוֹדֵם לָכֵן, וְהֵינּוּ בַּעֲלוֹת הַשָּׁחַר. וְמֵה שֶׁאֵמַר הַמֶּלֶךְ: "לֹא אוֹכַל לְעֲשׂוֹת דָּבָר עַד בְּאֵךְ שְׁמֹה", וְהוּוּ לְעִנּוּן הַפִּיכַת הָעֲרִים, שְׁדָרָךְ זֶה הִיא רַק לְאַחַר שְׁלוֹט בָּא לְצַעַר, אֲבָל הַמָּטִיר גִּפְרִית וְאִשׁ מִן הַשָּׁמַיִם נִעֲשָׂתָה מִיָּד עִם עֲלוֹת הַשָּׁחַר (גו"א).
כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר - פְּסוּק טו.
"וּכְמוֹ הַשָּׁחַר עָלָה", שֶׁעָה שֶׁהַלְבָּנָה עוֹמֶדֶת בְּרָקִיעַ עִם הַחֲמָה, לְפִי שֶׁהָיוּ מֵהֶם עוֹבְדֵין לַחֲמָה וּמֵהֶם לַלְבָּנָה, אָמַר הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: אִם אֶפְרַע מֵהֶם בַּיּוֹם, יִהְיוּ עוֹבְדֵי לְבָנָה אוֹמְרִים: אֵילוֹ הִיא בַּלִּילָה כִּשֶׁהַלְבָּנָה מוֹשְׁלֶת לֹא הֵינּוּ חֲרָבִין - אֵין הַכּוֹנֵה שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים בֶּן בְּפוּעֵל, שְׁהָרִי כְּלָם נִסְפָה, אֲלָא שֶׁכְּבִיכּוֹל הִיא לָהֶם פִּתְחוֹן פֶּה לִזְמַר בֶּן. או שֶׁהַכּוֹנֵה

(כה) וַיַּהֲפֹךְ אֶת־הָעָרִים הָאֵל וְאֶת כָּל־הַכְּפָר וְאֶת כָּל־יֹשְׁבֵי הָעָרִים וְצִמַּח הָאֲדָמָה:

ש"י «וַיַּהֲפֹךְ אֶת־הָעָרִים וְגו'» • אָרְבַּעַתַּן יוֹשְׁבוֹת בְּסֻלַּע אֶחָד, וַהֲפֹכֵן מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, שְׁנֵאֲמַר: (איוב כח) "בְּחִלְמֵי־שָׁלַח יָדוֹ וְגו'".

(כו) וַתִּבְטַ אֶשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי נָצִיב מְלַח:

ש"י «וַתִּבְטַ אֶשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו • מֵאַחֲרָיו שֶׁל לוֹט. וַתְּהִי נָצִיב מְלַח • (כ"ה) בְּמִלַּח חֲטָאָה וּבְמִלַּח לְקַתָּה. אָמַר לָהּ: 'תְּנִי מֵעַט מְלַח לְאוֹרְחִים הַלְלוּ', אָמְרָה לוֹ: 'אֵף הַמְנַהֵג הַרַע הַזֶּה, אֵתָּה כֹּא לְהַנְהִיג בְּמִקוֹם הַזֶּה'?.

(כז) וַיִּשְׁכַּם אֲבָרָהָם בַּבֶּקֶר אֶל־הַמְּקוֹם אֲשֶׁר־עָמַד שָׁם אֶת־פְּנֵי יְהוָה:

(כח) וַיִּשְׁקַף עַל־פְּנֵי סֹדֶם וְעַמּוֹרָה וְעַל כָּל־פְּנֵי אֶרֶץ הַכְּפָר וַיֵּרָא וַהֲנִה עֲלֶיהָ קִיטָר הָאָרֶץ כַּקִּיטָר הַכְּבִשָׁן:

ש"י «קִיטָר • תַּמּוּר שֶׁל עֵשׂוֹן, שׁוֹר"א בְּלַע"ז. הַכְּבִשָׁן • חֲפִירָה שֶׁשׁוֹרְפִין בָּהּ אֶת הָאֲבָנִים לְסִיד, וְכֵן כָּל 'כְּבִשָׁן' שֶׁבַתּוֹרָה.

(כט) וַיְהִי בְּשַׁחַת אֱלֹהִים אֶת־עָרֵי הַכְּפָר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־אֲבָרָהָם וַיִּשְׁלַח אֶת־לוֹט מֵתוֹךְ הַהֲפָכָה בַּהֲפֹךְ אֶת־הָעָרִים אֲשֶׁר־יָשַׁב בָּהֶן לוֹט:

ש"י «וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־אֲבָרָהָם • (כ"ה) מֵהוּ זְכִירְתּוֹ שֶׁל אֲבָרָהָם עַל לוֹט? נִזְכָּר שֶׁהִיָּה לוֹט יוֹדֵעַ שֶׁשָּׂרָה אֶשְׁתּוֹ שֶׁל אֲבָרָהָם, וְשָׁמַע שֶׁאָמַר אֲבָרָהָם בְּמִצְרַיִם עַל שָׂרָה: "אֵחָתִי הִיא", וְלֹא גָלָה הַדָּבָר, שֶׁהִיָּה חָס עָלָיו. לְפִיכָף, חָס הַקָּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא עָלָיו.

אשל אברהם

וּבְרַשׁ"י שָׁם: "הַכְּבִשָׁן שֶׁל סִיד". וְרָאָה גַם רַשׁ"י דְּנִינְאֵל ג, ו: "אֵתוֹן נוֹרָא - גּוּמָא שְׁעוֹשִׁין לְשֵׁרוֹף בָּהּ אֲבָנִים לְסִיד, וְהוּא כְּבִשָׁן שֶׁבְּכָל הַמְּקָרָא". תורה כט

(כט) וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת אֲבָרָהָם - מֵהוּ - בְּדַפּוּס רֵאשׁוֹן: "מֵהָ הִיא".

זְכִירְתּוֹ שֶׁל אֲבָרָהָם עַל לוֹט - בְּלוֹמַר, מֵהָ עֲנִין זְכִירְתּוֹ שֶׁל אֲבָרָהָם אֲצֵל הַצֵּלְתוֹ שֶׁל לוֹט (רא"ם ע"ב ב"ר נא. ט). וְאֵין לוֹמַר שֶׁפִּירוּשׁוֹ שֶׁזָּכַר אֶת אֲבָרָהָם וְהִצִּיל אֶת לוֹט בְּעִבּוּרוֹ מִחַמַּת שְׁהִיָּה קְרוּבוֹ, כִּי הִזְכִּירָה אֵינָה נּוֹפֶלֶת אֶלָּא עַל הַנִּיצוֹל (רא"ם). אוֹ שֶׁאֵין הִיָּה לוֹ לומר: "וַיִּשְׁלַח אֶת לוֹט בֶּן אַחֲיוֹ", כְּדִי לְהַזְכִּיר אֶת הַקִּירְבָּה (מִהֲרָא).

מֵאַחֲרָיו שֶׁל לוֹט אֵינוֹ הַבִּיטָה לְצַד סֹדוֹם, וְאֵין הַפִּירוּשׁ שֶׁהַבִּיטָה לְאַחֲרוֹ, כִּי אֵין הִיָּה צְרִיף לוֹמַר "לְאַחֲרֵיהֶם" (רא"ם).

וַתְּהִי נָצִיב מְלַח - בְּמִלַּח חֲטָאָה וּבְמִלַּח לְקַתָּה - וְלִכֵּן נִהְיָתָה נָצִיב מְלַח, וְלֹא נָצִיב עֶפֶר אוֹ אֲבָנִים (רא"ם).

אָמַר לָהּ: תְּנִי מֵעַט מְלַח לְאוֹרְחִים הַלְלוּ. אָמְרָה לוֹ: אֵף הַמְנַהֵג הַרַע הַזֶּה אֵתָּה כֹּא לְהַנְהִיג בְּמִקוֹם הַזֶּה? - לְמַלְאָכִים שֶׁבָּאוּ לְבִיתוֹ. תורה כו

(כח) קִיטָר - תַּמּוּר שֶׁל עֵשׂוֹן, טוֹרֵק־אֵשׁ - torche, עֲמוּד אֵשׁ אוֹ עֵשׂוֹן (לַעֲוֵי רַשׁ"י).

לְפִיד, אֲבוּקָה (אֲבוּר לַעֲוֵי רַשׁ"י) בְּלַעֲזוֹ.

הַכְּבִשָׁן - חֲפִירָה שֶׁשׁוֹרְפִין בָּהּ אֶת הָאֲבָנִים לְסִיד. וְכֵן כָּל "כְּבִשָׁן" שֶׁבַתּוֹרָה - שְׁמוֹת ט, ח, י. שָׁם יט, יח

(כה) וַיַּהֲפֹךְ אֶת הָעָרִים וְגו' - אֲרַבְעַתַּן - סֹדוֹם וְעַמּוֹרָה אֲדָמָה וְצַבוּיִם, וְכַמְּפּוֹרֶשׁ בְּסֻפֵּר דְּבָרִים כַּט, כב: "כְּמִהֲפַכַת סֹדוֹם וְעַמּוֹרָה אֲדָמָה וְצַבוּיִם".

יוֹשְׁבוֹת בְּסֻלַּע אֶחָד וַהֲפֹכֵן - הֵפֵךְ אוֹתוֹן בְּהַפִּיכָה אַחַת.

מִלְמַעְלָה לְמַטָּה - הֵפֵךְ הַמַּעְלָה כְּלַפֵּי מַטָּה וְהַמַּטָּה כְּלַפֵּי מַעְלָה.

שְׁנֵאֲמַר - איוב כח, ט.

"בְּחִלְמֵי־שָׁלַח יָדוֹ וְגו'..." - וְסִימוּן: "הֵפֵךְ מִשְׁרַשׁ הָרִים", וּבְרַשׁ"י שָׁם: "וַהֲפֹךְ שְׂרָשֵׁי הָרִים מִלְמַעְלָה לְמַטָּה". תורה כו

(כו) וַתִּבְטַ אֶשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו - מֵאַחֲרָיו" שֶׁל לוֹט - כְּשֶׁהִיָּתָה

(ב) וַיַּעַל לֹט מִצּוֹעַר וַיֵּשֶׁב בְּהַר וְשָׁתִי בְּנִתּוֹ עִמּוֹ
כִּי יָרָא לְשֵׁבֶת בְּצוֹעַר וַיֵּשֶׁב בַּמְעָרָה הוּא וְשָׁתִי
בְּנִתּוֹ:

כ"י - כי ירא לשבת בצוער - לפי שהיתה קרובה לסדום.

לוסלק לוט מצוער ויתב בטורא ותרתין
בנתה עמה ארי דחיל למתב בצוער ויתב
במערתא הוא ותרתין בנתה:

לא ואתאמת רבתא וזערתא אבונא סיב וגבר
לית בארעא למיעל עלנא כאורח כל
ארעא:

(ג) וְתֹאמַר הַכְּבִירָה אֶל־הַצְּעִירָה אֲבִינוּ זָקֵן וְאִישׁ
אֵין בְּאַרְצָן לָבוֹא עֲלֵינוּ בְּדֶרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ:

כ"ג - אבינו זקן - ואם לא עכשו, אימתי? שמה ימות, או יפסק מלהוליד. ואיש אין בארץ - סבורות היו
שכל העולם נחרב כמו בדור המבול (בראשית רבה).

לב איתא נשקי ית אבונא חמרא ונשכוב
עמה ונקיים מאבונא בנין:

(ד) לָכֵה נִשְׁקָה אֶת־אֲבִינוּ יֵין וְנִשְׁכְּבָה עִמּוֹ וְנַחֲיָה
מֵאֲבִינוּ זָרַע:

לג ואשקיאה ית אבוהן חמרא בליליא הוא
ועלת רבתא ושכיבא עם אבוהא ולא ידע
במשכבה ובקימה:

(ה) וְתִשְׁקִין אֶת־אֲבִיהֶן יֵין בְּלִילָה הוּא וְתִבְא
הַכְּבִירָה וְתִשְׁכַּב אֶת־אֲבִיהָ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָּהּ
וּבְקוּמָה:

כ"ד - ותשקין וגו' - יין נזדמן להן במערה, להוציא מהן שתי אמות. ותשכב את-אביה - ובצעירה כתיב:
"ותשכב עמו". צעירה, לפי שלא פתחה בזנות, אלא אחותה למדתה, חסד עליה הפתוח ולא פרח גנותה.

אשל אברהם

שמה יפסוק מלהוליד.
ואיש אין בארץ - סבורות היו שכל
העולם נחרב כמו בדור המבול -
ולפי זה בנות לוט לשם שמיום נתכוננו,
ולא לשם זנות (באר בשדה).
בראשית רבה - נא, ח. תורה לב
(ג) ותשקין וגו' - יין נזדמן להן
במערה - לומד כן ממה שכתוב
"בלילה הוא", ולא "ההוא", והוא
רומז על הקדוש-ברוך-הוא, שהוא
הזמין להם יין באותו הלילה, כדי
שיצאו מהן שתי אומות. ולכן מפרשו
רש"י בפסוק זה, ולא בפסוק שלפניו
"נשקנו יין", כי רק מפסוק זה ניתן
לדרוש כן (ג"א דברי יחד). וראה על-דרך-
זה ברש"י לקמן ל טו.
להוציא מהן שתי אמות. ותשכב את
אביה - ובצעירה כתיב: "ותשכב
עמו" - פסוק לה. עיקר השאלה הוא
כאן, מדוע נאמר כאן "את אביה", ולא
"עמו" כמו בצעירה, שהרי כבר אמר
לפניו כן "אביהו". וזהו מה שמסיים
רש"י: "פרסקמה הכתוב במפורש".

בזכות מעשיך בסדום, כלומר, שזכות
זו שעשית לאברהם אמנם היא זכות
קטנה, אף מכיוון שעשית זאת
לאברהם היא נחשבת לה זכות גדולה
(ראה שפ"ח). ויותר נראה לומר שהם שני
פירושים שונים, לעיל פירש פסוק זה
כפשוטו שבזכות אברהם ניצל לוט,
וכאן מפרשו באופן אחר. ונראה שהם
מדרשות חלוקות. וכן משמע מרש"י
דברים ב, ה ש"בשכר שהלך אתו
למצרים ושתק על מה שהיה אומר על
אשתו, אחותי היא, עשאו כבנו [של
אברהם]". ונתן לבני לוט את עמון
ומואב, אף שבתחילה הובטח הדבר
לאברהם. תורה ל
(ל) כי ירא לשבת בצוער - לפי
שהיתה קרובה לסדום - וחשש
שהאש והגפירת ש'ה הוריד על סדום
יזיקו גם ליושבי צער (ג"א). תורה לא
(לא) אבינו זקן - ואם לא עכשו
אימתי? שמה ימות או יפסק
מלהוליד - נקט החשש מן הכבד אל
הקל: שמה ימות, ואם לא ימות,

נזכר שהיה לוט יודע ששרה אשתו
של אברהם, ושמע שאמר אברהם
במצרים על שרה: "אחתי היא" -
לעיל יב, יט.
ולא גלה הדבר - ולפי זה הזכירה
הזאת אינה אלא על לוט, כאלו אמר:
ויזכור אלהים ללוט את הטובה
שעשה לאברהם (רא"ט). ויותר מפורש
כן בדפוס שני שגורס כך: "מה היא
זכירתו של אברהם? אלא על לוט
נזכר וכו'". כלומר, השאלה היא מה
ענין זכירת אברהם כאן, והתשובה
היא: "אלא על לוט נזכר", שאכן
הזכירה היא לא של אברהם אלא של
לוט לענין מה שעשה לאברהם, ולפי
זה שיעור הפסוק הוא כך: "ויזכור
אלקים [ללוט] את אברהם", מה
שעשה לאברהם (ויסוף הלל).
שהיה חס עליו - שלא יהרגוהו.
לפיך חס הקדוש-ברוך-הוא עליו -
אבל ראה רש"י לעיל פסוק יז: "בזכות
אברהם אתה ניצול". ואולי הפונה
בזכות מה שעשית לאברהם, ולא

אָבֵל בְּכִירָה, שְׁפִתָּתָהּ בְּזוּנוֹת, פְּרִסְמָהּ הַפְּתוּב בַּמַּפְרָשׁ. וּבִקְוֹמָהּ • שֶׁל בְּכִירָה נְקוּדָה, (תָּרִי כְּאֵלֶּי נִכְתָּב וּבִקְוֹמָהּ) לֹא מֵרָב שֶׁבִקְוֹמָהּ יָדַע, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא נִשְׁמַר לַיִל שְׁנֵי מַלְשָׁתוֹת. (אָמַר רַבִּי לִוִּי: 'כָּל מִי שֶׁהוּא לְהוֹט אַחַר בְּלֻמוֹס שֶׁל עֲרִיזוֹת, לִסְוֶף מֵאֲכִילִים אוֹתוֹ מִבְּשָׂרוֹ) •

לֹד וְהָיָה בְּיוֹמָא דְּבִתְרוּהֵי וְאַמְרַת רַבְּהֵי לְזַעֲרָתָא הָא שְׂכִיבִית רַמְשָׂא עִם אָבָא וְשִׁקְנָה חֲמִירָא אִף בְּלִילֵיא וְעוֹלֵי שְׂכִיבֵי עֲמָה וְנִקְיָים מֵאַבּוּנָא בְּנִין:

(לד) וַיְהִי מִמַּחֲרַת וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְעִירָה הִן־שִׁכְבְּתִי אִמֶּשׁ אֶת־אָבִי נִשְׁקְנוּ וְיִן גַּם־הַלֵּילָה וּבֹאִי שִׁכְבִי עִמּוֹ וְנַחֲיָה מֵאַבּוּנוֹ זָרַע:

לֵה וְאַשְׁקִיָּאָה אִף בְּלִילֵיא הֵהוּא יֵת אָבוּהֵן חֲמִירָא וְקָמַת זַעֲרָתָא וְשִׁכְבִּית עֲמָה וְלֹא יָדַע בְּמִשְׁכָּבָהּ וּבִקְוֹמָהּ:

(לה) וַתִּשְׁקִין גַּם בְּלֵילָה הַהוּא אֶת־אָבוּהֵן יִין וַתִּקַּם הַצְעִירָה וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָּהּ וּבִקְוֹמָהּ:

לִו וְעִדִּיאָן תַּרְתִּין בְּנַת לֹוט מֵאַבּוּהֵן:

(לו) וַתַּהֲרִין שְׁתֵּי בְּנוֹת־לוֹט מֵאַבּוּהֵן:

לִי־וַתַּהֲרִין וְגו' • אִף־עַל־פִּי שְׁאִין הָאִשָּׁה מִתְעַבְּרַת מִבִּיאָה רֵאשׁוּנָה, אֵלֶּי שְׁלֹטוֹ בַּעֲצָמָן וְהוֹצִיאָו עֲרוֹתָן לַחוּץ, וְנִתְעַבְּרוּ מִבִּיאָה רֵאשׁוּנָה.

(ספרים אחרים: עדות) לַחוּץ, וְנִתְעַבְּרוּ מִבִּיאָה רֵאשׁוּנָה.

לִו וְיִלְדִית רַבְּהֵי פֶר וְרַבַּת שְׁמָה מוֹאֵב הוּא אָבוּהוֹן דְּמוֹאֵבָא עַד יוֹמָא דִּין:

(לז) וַתֵּלֶד הַבְּכִירָה בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאֵב הוּא אָבִי־מוֹאֵב עַד־הַיּוֹם:

לִי־וַמוֹאֵב • זֶה שֶׁלֹּא הִיָּתָה צְנוּעָה פְּרִסְמָהּ שְׂמֵאבִיָּה הוּא, אָבֵל צְעִירָה קָרָאתוֹ בְּלִשׁוֹן נִקְיָה, וְקָבְלָה שְׂכָר בִּימֵי מִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר בְּכִנֵּי עֲמוּן: (דברים ב) "וְאֵל תִּתְגַּר בָּם" כָּלֵל, וּבְמוֹאֵב לֹא הִזְהִיר אֵלָּא שְׁלֹא יִלְחַם בָּם, אָבֵל לְצַעֲרוֹן הַתִּיר לֹו.

אשל אברהם

שְׁמוֹנָה עִם בְּנוֹתָיו שֶׁהָן בְּשָׂר מִבְּשָׂרוֹ (מִתִּיב בִּיד שֶׁם). בְּדָפוּס רֵאשׁוֹן לֹא גוֹרְסִים קָטַע זֶה. תוֹרָה לֹד
(לז) וַתַּהֲרִין וְגו' - אִף־עַל־פִּי שְׁאִין הָאִשָּׁה מִתְעַבְּרַת מִבִּיאָה רֵאשׁוּנָה - יְבָמוֹת לֹד, ב.
אֵלֶּי שְׁלֹטוֹ בַּעֲצָמָן וְהוֹצִיאָו עֲרוֹתָן לַחוּץ וְנִתְעַבְּרוּ מִבִּיאָה רֵאשׁוּנָה. - כְּלוּמַר, פְּתַחוּ פֶתַח וְהוֹצִיאָו עֲרוֹתָן, דְּהִינּוּ בְּתוּלִיָּהּ (רש"י בִּיד נֹא, ח). וְיִשׁ גוֹרְסִים "עֲדוּתָן", הִינּוּ בְּתוּלִיָּהּ, שֶׁהַבְּתוּלִים הֵם עֲדוּת לְאִשָּׁה שֶׁלֹּא זָנְתָה (גֵּרָא). תוֹרָה לֹו
(לז) מוֹאֵב - זֶה שֶׁלֹּא הִיָּתָה צְנוּעָה - כְּדִלְעִיל בְּרִש"י פְּסוּק לֹד.
פְּרִשָׁה שְׂמֵאבִיָּה הוּא - מוֹאֵב מִשְׁמַע מֵאָבִי הוּא (רש"י נִידֵר כג, ט).
אָבֵל צְעִירָה קָרָאתוֹ בְּלִשׁוֹן נִקְיָה - "בֵּן עֲמִי" בְּלִשׁוֹן נִקְיָה הוּא, דְּלֹא רָצָתָה לְהוֹדִיעַ דְּמֵאָבִיָּה נִתְעַבְּרָה (רש"י נִידֵר כג, ט). וְרֵאָה עוֹד רִש"י שֶׁם. "בְּכִירָה דְּקָרִיתִיָּה אָב, הַפְּתוּב פְּרִסְמָהּ, דְּכִתִּיב וַתִּשְׁכַּב אֶת אָבִיָּהּ, וּבְצַעֲרָהּ כְּתִיב וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ".

וּבְדָפוּס רֵאשׁוֹן נוֹסֶף: "הִרִי הוּא כְּאֵלֶּי לֹא נִכְתָּב". אִף מִלְכַּד זֶה שְׁאִינוּ מִתְּאִים עִם הַכָּלֵל הַמוּבָא בְּרִש"י לְעִיל יח, ט, הִרִי שְׂמֵלֶשׁוֹן רִש"י כָּאֵן מִשְׁמַע שְׁכָן דּוֹרְשִׁים אֶת הַמְּלָה, אֵלֹא שְׂדוּרְשִׁים אוֹתָהּ כְּמֵלָה בְּפִנֵּי עֲצָמָה, שְׂוּבִקְוֹמָהּ" יָדַע. וְרֵאָה הָעֵרָה הַבְּאָה. לֹוּמַר שְׂוּבִקְוֹמָהּ" יָדַע - שֶׁהִיא קָמָה מִמַּשְׁתּוֹ, אָבֵל לֹא יָדַע אִם הִיא שְׂמִישָׁה עִמּוֹ אוֹ שָׂרָק שְׂכָבָה שֶׁם (גֵּרָא). וְלִפִּי זֶה תִּיבַת "וּבִקְוֹמָהּ" נִדְרָשֶׁת הֵן כְּהַמְשָׁךְ לְחִיבוֹת "וְלֹא יָדַע" וְהֵן כְּמֵלָה בְּפִנֵּי עֲצָמָה, וּכְדִלְעִיל.
וְאַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא נִשְׁמַר לַיִל שְׁנֵי מַלְשָׁתוֹת (אָמַר רַבִּי לִוִּי - ב"ר נֹא, ט. וְשֶׁם: אָמַר רַב נַחֲמָן בִּר חֲנִין.
כָּל מִי שֶׁהוּא לְהוֹט אַחַר בְּלֻמוֹס שֶׁל עֲרִיזוֹת - שְׁמוֹנָה וְאִינוּ שֶׁבַע (רש"י בִּיד שֶׁם). וְלוֹט הִיָּה לְהוֹט אַחֲרֵי עֲרִיזוֹת - רֵאָה רִש"י לְעִיל יג, יג. מִשְׁלֵי יח, א: "לְתַאֲנָה יִבְקָשׁ נִפְרָד", וּבְרִש"י שֶׁם. וְכֵן בְּנִזִּיר כג, ב וּבְרִש"י שֶׁם.
לִסְוֶף מֵאֲכִילִים אוֹתוֹ מִבְּשָׂרוֹ -

צְעִירָה, לְפִי שֶׁלֹּא פְּתַחַה בְּזוּנוֹת אֵלָּא אַחוּתָהּ לְמִדְּתָהּ - וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל הַצְעִירָה.
חֶסֶף - מִלִּשׁוֹן חֶסְכוֹן (שֶׁלֹּא דִקְדַק אַחֲרֵיהָ) וּמִלִּשׁוֹן חֶס (רֵאָה רִש"י זְבַחִים ג, ט). כְּלוּמַר, חֶס עֲלֶיהָ, וְלָכֵן חֶסֶף גִּנּוּתָהּ.
עֲלֶיהָ הַפְּתוּב וְלֹא פְּרִשׁ גִּנּוּתָהּ - אֵלֹא רַק "וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ", כְּלִי לְהַזְכִּיר בְּמִפּוֹרֶשׁ שֶׁשְׂכָבָה עִם אָבִיָּהּ. מִכָּאֵן מִשְׁמַע שָׂרָק גִּנּוּת יֵשׁ בְּמָה שֶׁשְׂכָּבוּ עִם הָאָב, וְלֹא אִיסוּר עֲרִיזוֹת, וְהוּא מִשׁוּם שְׁאִין דִּין אָבוֹת לְכִנֵּי נָח, רֵאָה רִש"י לְקַמֵּן כ, יב (הַרְבִּי).
אָבֵל בְּכִירָה שְׁפִתָּתָהּ בְּזוּנוֹת - וְאַף שְׁכִנּוּתָהּ הִיָּתָה לְשֶׁם שְׂמִיָּם, כְּדִלְעִיל, אוֹפֵן הַבִּיצוּעַ הִיָּה בְּזוּנוֹת, שְׁכֵן הִיָּה לָהּ לְסַפֵּר זֹאת לְלוֹט, וְלִתְאֵם אִתּוֹ אֶת כָּל הָעֲנָנִים, וְלֹא לְשַׁבֵּר אוֹתוֹ בְּיִין וְכָף לְשַׁכַּב עִמּוֹ (בֹּאֵר בַּשְּׂדֵה).
פְּרִסְמָהּ הַפְּתוּב בַּמַּפְרָשׁ - "וַתִּשְׁכַּב אֶת אָבִיָּהּ".
"וּבִקְוֹמָהּ" שֶׁל בְּכִירָה נְקוּדָה - עַל הוּאִוִּי (הַשְּׁנִיָּה). רֵאָה הוֹרִיזוֹת י, ב.

לח וזָעֲרָתָא אַף הִיא זְלִידַת פֶּר וְקָרַת שְׁמִיה
כַּר עַמִּי הוּא אַבוּהוּן דְּבִנֵּי עֲמוּן עַד יוֹמָא
דִּין :
הוא אָבִי בְנֵי־עֲמוּן עַד־הַיּוֹם:

א וְנָטַל מִמֶּנּוּ אַבְרָהָם לְאַרְעָא דְרוּמָא וַיֵּתֵב
בֵּין רָקַם וּבֵין חֲגָרָא וְאִתּוּמֵב בְּגָרָר :
כ (א) וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם אֶרְצָה הַנְּגֹב וַיֵּשֶׁב
בֵּין־קָדֵשׁ וּבֵין שׁוּר וַיָּגֵר בְּגָרָר:

כ"א וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם • פְּשָׁרָא שְׁחָרְבוּ הַכְּרָפִים וּפְסָקוּ הָעוֹבְרִים וְהַשְּׂבִים, נִסַּע לוֹ מִשָּׁם. דְּכַר אַחַר:
לְהַתְּרַחֵק מִלוּט, שְׂיַצָּא עָלָיו שָׁם רַע שְׂבָא עַל בְּנוֹתָיו (כ"א).

ב וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם עַל שָׂרָה אִתְּתָהּ אֲחֹתִי הִיא
וַיִּשְׁלַח אַבְיִמְלֶךְ מֶלֶכָא דְגָרָר וַדְּבַר יַת שָׂרָה :
כ (ב) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֲחֹתִי הוּא
וַיִּשְׁלַח אַבְיִמְלֶךְ מֶלֶךְ גָּרָר וַיִּקַּח אֶת־שָׂרָה:

כ"א וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם • כָּאן לֹא נָטַל רְשׁוּת, אֲלֹא עַל־פְּרֻחָה שְׁלֵא בְטוֹכְתָהּ, לְפִי שְׂכָבָר לְקַחַה לְבֵית פְּרַעָה
עַל־יַד־יְכָן. אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ • עַל שָׂרָה אִשְׁתּוֹ, וְכִיּוֹצָא בּוֹ: (שְׁמוּאֵל א ד) "אֵל הֶלְקַח אַרְזוֹן וְגוֹ", "וְאֵל מוֹת
חַמִּיָּה", שְׁנִיָּהם בְּלִשׁוֹן עַל.

ג וַיֹּאמֶר מִימַר מִן קָדָם יִי לִוְת אַבְיִמְלֶךְ
בְּחֻלְמָא דְלִילֵיא וַיֹּאמֶר לָהּ הִיא אִתְּ מִית עַל
עֵיסַק אִתְמָא דְדְּכַרְתָּא וְהִיא אִתְּ גָבַר :
ג (ג) וַיִּבְנֵא אֱלֹהִים אֶל־אַבְיִמְלֶךְ בְּחֻלּוֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר
לוֹ הִנֵּנִי מֵת עַל־הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־לָקַחְתָּ וְהוּא בַּעֲלַת
בַּעַל:

ד וַיִּבְנִימְלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי הַגּוֹי
גַּם־צַדִּיק תִּהְיֶה־גִי:
ד (ד) וַיִּבְנִימְלֶךְ לֹא קָרַב לְוִתָּהּ וַיֹּאמֶר יִי הָעָם אַף
זְפָאֵי תִקְטוּל :

כ"א לֹא קָרַב אֵלֶיהָ • הַמְּלָאךְ מִנְעוּ, כְּמוֹ שְׁנַאָמַר: "לֹא נִתְתִיף לְנַגַּע אֵלֶיהָ". הַגּוֹי גַּם־צַדִּיק תִּהְיֶה־גִי • אַף

אשל אברהם

"וְאֵל חַמִּיָּה". וְרַש"י הוֹסִיף תִּיבַת "מוֹת"
בְּהַעֲתֵקַת פְּסוּק דְבִי לְכַבָּר שׁ"וְאֵל" הוּא
בְּמִשְׁמָעוֹת "וְעַל".
שְׁנִיָּהם - "אֵל הֶלְקַח .. וְאֵל חַמִּיָּה".
בְּלִשׁוֹן עַל - בְּרַש"י שָׁם: "אֵל הֶלְקַח -
כְּמוֹ עַל הֶלְקַח, וְאִין צְרִיף לְוִוּוּ מִלְשׁוֹן
אֵל לְמִי שִׁיּוּדַע לְהַבִּין דְּכָרוֹ". וְאֵל
חַמִּיָּה - וְאֵל הָרַעָה זֹאת שְׁמַת חַמִּיָּה
וְאִישָׁה". וְרַאָה גַּם רַש"י לְקַמֵּן לוֹ,
לֵה. תוֹרַה ג
ד (ד) לֹא קָרַב אֵלֶיהָ - הַמְּלָאךְ מִנְעוּ -
מִזְה שְׂכָתוֹב: "וְאַבְיִמְלֶךְ לֹא קָרַב
אֵלֶיהָ", וְלֵא: "וְלֹא קָרַב אַבְיִמְלֶךְ",
מִשְׁמַע שְׁלֵא קָרַב אֵלֶיהָ לְכָל עוֹד לְפָנֵי
הַחִלוּם, וְקָשָׁה לְמַה לֹּא קָרַב אֵלֶיהָ
מֵאַחַר שְׂכָבָר לְקַחַה לְבֵיתוֹ; לְכָן פְּתַב
שְׁהַמְּלָאךְ מִנְעוּ (מִשְׁכִּיל לְדוּחַ).
כְּמוֹ שְׁנַאָמַר - פְּסוּק ו.
"לֹא נִתְתִיף לְנַגַּע אֵלֶיהָ". הַגּוֹי גַּם
צַדִּיק תִּהְיֶה־גִי - אַף אִם הוּא צַדִּיק

דְּכַר אַחַר: לְהַתְּרַחֵק מִלוּט - וְלְכָן
הֶלֶךְ לְאַרְץ אַחְרָת, לְאַרְץ פְּלִשְׁתִּים.
וְרַאָה גַּם רַש"י לְקַמֵּן כֵּא, לֵד: "מִפְּנֵי
בּוֹשָׁה שֶׁל לוֹט". אַף שָׁם לֹא הִבִּיא
הַפִּירוּשׁ הָרֵאשׁוֹן.
שְׂיַצָּא עָלָיו שָׁם רַע שְׂבָא עַל בְּנוֹתָיו
- וְהָיוּ אוֹמְרִים: לוֹט בֵּן אַחֵי אַבְרָהָם כָּא
עַל שְׁתֵּי בְנוֹתָיו (כִּי־נב, ד). תוֹרַה ב
כ (ב) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם - כָּאן לֹא נָטַל
רְשׁוּת, אֲלֹא עַל־פְּרֻחָה שְׁלֵא
בְטוֹכְתָהּ, לְפִי שְׂכָבָר לְקַחַה לְבֵית
פְּרַעָה עַל־יַד־יְכָן - עַל דְּיִ שְׁאָמְרָה
שְׁהִיא אַחֻתוֹ, וְאַבְרָהָם חָשַׁשׁ שֶׁשׁוּב
הִיא לֹא תֹאמַר בֵּן [לְמִרְוֹת הַהֶסֶכֶם
שְׁהִיָּה בִּינֵיהֶם, כְּדִלְקַמֵּן פְּסוּק יג], וְלְכָן
אַבְרָהָם אָמַר בֵּן עַל פְּרֻחָה (כ"א), בְּשָׂבִיל
שְׁלֵא יִהְרָגוּהוּ.
אֵל שָׂרָה אִשְׁתּוֹ - עַל שָׂרָה אִשְׁתּוֹ.
וְכִיּוֹצָא בּוֹ: "אֵל הֶלְקַח אַרְזוֹן וְגוֹ" וְאֵל
מוֹת חַמִּיָּה" - שְׁמוּאֵל א ד, כֵּא, וְשָׁם:

וְקַבְּלָה שְׂכָר בִּימֵי מוֹשֶׁה, שְׁנַאָמַר
בְּבִנֵי עֲמוּן - דְּכָרִים ב, יט.
"אֵל תִּתְגַּר בָּם" לְכָל, וּבְמוֹאֵב לֹא
הִזְהִיר אֲלֵא שְׁלֵא יִלְחַם בָּם - וְאֵל
תִּתְגַּר בָּם מִלְחָמָה" - שָׁם ב, ט.
אַבְל לְצַעֲרֵן הַתִּיר לוֹ - רַאָה גַּם רַש"י
שָׁם: "לֹא אָסַר לָהֶם עַל מוֹאֵב אֲלֵא
מִלְחָמָה, אַבְל מִיְרָאִים הָיוּ אוֹתָם
וְנִרְאִים לָהֶם כְּשֶׁהֵם מוֹזִינִים, לְפִיכָף
כְּתִיב וַיָּגֵר מוֹאֵב מִפְּנֵי הָעַם, שְׁהָיוּ
שׁוֹלְלִים וּבוֹזִזִים אוֹתָם. אַבְל בְּבִנֵי עֲמוּן
נֹאמַר וְאֵל תִּתְגַּר בָּם, שׁוּם גְּרוּי, בְּשָׂכַר
צְנִיעוּת אִמָּם שְׁלֵא פְרַסְמָה עַל אֵבִיָּה
כְּמוֹ שְׁעֲשֵׂתָהּ הַכְּבִירָה, שְׁקָרָא שָׁם
בְּנֵה מוֹאֵב". תוֹרַה לח
כ (א) וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם - פְּשָׁרָא
שְׁחָרְבוּ הַכְּרָפִים וּפְסָקוּ הָעוֹבְרִים
וְהַשְּׂבִים - וּפְסָקוּ הָאוֹרְחִים וְהַצְדִּיקָה
מִבֵּיתוֹ (רֵאִים).
נִסַּע לוֹ מִשָּׁם" - מִחְכְּרוֹן.

אם הוא צדיק תהרגנו? שְׁמָא כֶּף דְּרַבְּךָ לְאַבְדַּד הָאֲמוֹת חָנַם? כֶּף עֲשִׂיתָ לְדוֹר הַמְּבוּל וְלְדוֹר הַפְּלִגָּה. אַף אֲנִי אוֹמֵר שֶׁהֲרִגְתָּם עַל לֹא דָבָר, כִּשְׁם שֶׁאַתָּה אוֹמֵר לְהִרְגֵנִי.

(ה) הֲלֹא הוּא אָמַר-לִי אַחֲתִי הוּא וְהִיא גַם-הוּא
אָמְרָה אַחִי הוּא בְּתַם-לִבִּי וּבִנְקִיּוֹן כִּפִּי עֲשִׂיתִי
זאת:

כִּי גַם-הוּא • לְרַבּוֹת עֲבָדִים וּגְמָלִים וְחַמְרִים שָׁלַח, אֵת כָּל־שְׂאֵלְתִי וְאָמְרוּ לִי: 'אַחִיָּה הוּא'. בְּתַם-לִבִּי •
שָׁלַח דְּמִיתִי לְחַטָּא. וּבִנְקִיּוֹן כִּפִּי • נָקִי אֲנִי מִן הַחַטָּא, שְׁלֹא נִגְעַתִּי בָּהּ.

(1) וַיֹּאמֶר אֱלֹוֵי הָאֱלֹהִים בְּחֵלֶם גַּם אֲנֹכִי יַדְעֵתִי כִּי
בְּתַם-לִבִּי עֲשִׂיתָ זֹאת וְאַחֲשֶׁךְ גַּם-אֲנֹכִי אוֹתְךָ
מִחַטּוֹתַי עַל-כֵּן לֹא-נִתְתִּיךָ לְנַעַע אֵלֶיָּהּ:

כִּי יַדְעֵתִי כִּי בְּתַם-לִבִּי וּגְוִי • אָמַת שְׁלֹא דְמִיתָ מִתְּחִלָּה לְחַטָּא, אָבָל נְקִיּוֹן כִּפִּים אֵין כָּאן (הָדָא אָמְרָה:
מִשְׁמוֹשׁ בְּיָדִים יֵשׁ כָּאן) • לֹא-נִתְתִּיךָ • לֹא נִתְתִּיךָ הָיָה שְׁלֹא נִגְעַת בָּהּ, אֲלֵא חֲשַׁכְתִּי אֲנִי אוֹתְךָ מִחַטָּא, שְׁלֹא נִתְתִּי לְךָ
כַּח, וְכֵן: (לְקַמֵּן לֹא) "וְלֹא נִתְּנִי אֱלֹהִים", וְכֵן: (שׁוֹפְטִים טו) "וְלֹא נִתְּנִי אֲבִיָּה לְבוֹא".

(1) וְעַתָּה הָשֵׁב אֶשְׁת־הָאִישׁ כִּי-נִבְיָא הוּא וְיִתְפַּלֵּל
בְּעַדְךָ וְחִיָּה וְאִם-אֵינְךָ מְשִׁיב דַּע כִּי-מוֹת תָּמוּת
אתָה וְכָל-אֲשֶׁר-לְךָ:

כִּי גַם-הוּא אֶשְׁת־הָאִישׁ • וְאֵל תְּהַא סְבוּר שְׁמָא תִתְּגַנֵּה בְּעֵינָיו וְלֹא יִקְבְּלֶנָּה, אוֹ יִשְׁנֹאךָ וְלֹא יִתְפַּלֵּל עֲלֶיךָ.

אשל אברהם

נְגַעְתָּ בָּהּ, אֲלֵא חֲשַׁכְתִּי אֲנִי אוֹתְךָ
מִחַטּוֹא" - וְלִפִּי זֶה תִּיבַת "גַּם" יִתְפַּרֵּשׁ
כֶּף: מֵאַחַר שְׁלֹא דְמִיתָ מִתְּחִלָּה לְחַטָּא,
גַּם אֲנֹכִי סִיעֵתִיךָ וְחֲשַׁכְתִּיךָ מִחַטָּא לִי
(רֵאשִׁים).
וְלֹא נִתְתִּיךָ - כֵּן הוּא בְּדַפּוּס רֵאשׁוֹן,
דְּהִינֵנו שְׂכָאן מִתְּחִיל דְּבוּר חֲדָשׁ. וְכֵן
הוּא גִירְסַת הָרֵאשִׁים.
לֹא נִתְתִּי לְךָ כַּח - מֵאַחַר שֶׁהַפְּעוּל
כָּאן הוּא הַכַּח, וְלֹא אֲבִימְלֶךְ, פִּירוּשׁוֹ:
לֹא נִתְתִּי לְךָ, וְלֹא: אוֹתְךָ (רֵאשִׁים). וְרָאָה
גַּם רִשְׁ"י שְׁמוֹת ג, יט. שֵׁם יב, כג.
הוֹשֵׁעַ ה, ד.
וְכֵן "וְלֹא נִתְּנִי אֱלֹהִים" - לְקַמֵּן לֹא, ו.
לֹא נִתְּנִי לוֹ אֲלֵקִים כַּח (גֵּרֵאשִׁים).
וְכֵן "וְלֹא נִתְּנִי אֲבִיָּה לְבוֹא" -
שׁוֹפְטִים טו, א. לֹא נִתְּנִי לוֹ מְקוֹם כ"ה
בְּדִפְרִי. תוֹרָה ז

וכו'. תורה ה
(ה) גַּם הוּא - לְרַבּוֹת עֲבָדִים וּגְמָלִים
וְחַמְרִים שָׁלַח - מוֹלִיכֵי הַגְּמָלִים
וְהַחְמוּרִים.
אֵת כָּל־שְׂאֵלְתִי וְאָמְרוּ לִי אַחִיָּה
הוּא. בְּתַם לִבִּי - שְׁלֹא דְמִיתִי
לְחַטָּא - שְׁלֹא הָיָה בְּ"לִבִּי" לְחַטָּא, כִּי
לֹא יַדְעֵתִי שֶׁהִיא אֶשְׁת־אִישׁ.
וּבִנְקִיּוֹן כִּפִּי - נָקִי אֲנִי מִן הַחַטָּא -
בְּפוּעַל.
שְׁלֹא נִגְעַתִּי בָּהּ - בְּ"כִפִּי". תוֹרָה ו
(1) יַדְעֵתִי כִּי בְּתַם לִבִּי וּגְוִי - אָמַת
שְׁלֹא דְמִיתָ מִתְּחִלָּה לְחַטָּא, אָבָל
נְקִיּוֹן כִּפִּים אֵין כָּאן - וְכִמוֹ שֶׁמִּבְּאָר
מִיָּד, שְׁנָה לֹא הָיָה מִמֶּנּוּ. וְלִכֵּן אָמַר לוֹ
רַק "בְּתַם לִבִּיךָ", וְלֹא "וּבִנְקִיּוֹן כִּפִּיךָ"
(רֵאשִׁים). וּבְהִרְבֵּה דְּפוּסִים נוֹסַף כָּאן:
"הָדָא אָמְרָה מִשְׁמוֹשׁ בְּיָדִים יֵשׁ כָּאן",
וְהוּא עַל פִּי לְשׁוֹן בְּרֵאשִׁית רַבָּה נב, ו.
לֹא נִתְתִּיךָ - לֹא מִמְּךָ הָיָה שְׁלֹא

תהרגנו? שְׁמָא כֶּף דְּרַבְּךָ לְאַבְדַּד
הָאֲמוֹת חָנַם - מִפְּרֵשׁ "הַגְּוִי" עַל
הָאוּמָה, שְׂכָן בְּכָל הַמִּקְרָא גוֹי הוּא
מְלִשׁוֹן אוּמָה, וּמִכִּיּוֹן שְׁעַל אֲבִימְלֶךְ לֹא
שִׁיף לוֹמַר אוּמָה, לְכֵן מִפְּרֵשׁ שֶׁהַכְּפִינָה
לְכָלֵל הָאוּמוֹת.
כֶּף עֲשִׂיתָ לְדוֹר הַמְּבוּל וְלְדוֹר
הַפְּלִגָּה - שְׂאֵבְדָתָ אֵת כּוֹלָם. בְּדַפּוּס
רֵאשׁוֹן לֹא גִירְסַת "וְלְדוֹר הַפְּלִגָּה",
שְׁהָרִי לֹא נִאָבְדוּ רַק נִתְּפוּרוּ. אָבָל רָאָה
רִשְׁ"י לְעֵיל יח, כה: "וַיֹּאמְרוּ כֶּף הִיא
אוּמָנוּתוֹ שֶׁטוֹף הַכֹּל צְדִיקִים וְרָשָׁעִים,
כֶּף עֲשִׂיתָ לְדוֹר הַמְּבוּל וְלְדוֹר הַפְּלִגָּה".
וְאֵף שְׂבָדוֹר הַפְּלִגָּה לֹא נִאָבְדוּ אֲלֵא
נִתְּפוּרוּ, נִרְאָה שְׂכִיּוֹן שֶׁרְצָה לְכָלוֹל
אוֹתָם יַחַד לֹא יִרְדַּ לְפִרְט, וְכִנְיָנוּ
שֶׁנֶּגַשׁ אֵת כּוֹלָם לְלֹא הַכְּפִינָה.
אַף אֲנִי אוֹמֵר שֶׁהֲרִגְתָּם עַל לֹא דָבָר,
כִּשְׁם שֶׁאַתָּה אוֹמֵר לְהִרְגֵנִי. - בְּדַפּוּס
רֵאשׁוֹן: אֵף הֵם, אוֹמֵר אֲנִי שֶׁהֲרִגְתָּם

(1) הָשֵׁב אֶשְׁת־הָאִישׁ - וְאֵל תְּהַא
סְבוּר שְׁמָא תִתְּגַנֵּה בְּעֵינָיו וְלֹא

(אמר לו אבימלך: ימי מפרסמו שלא נגעתי בה? אמר לו). **כי־נביא הוא • ויודע שלא נגעתי בה, לפיכך: "ויתפלל בעדך"**
♦ (כ"ק צב)

ח וַאֲקָדִים אֲבִימֶלֶךְ בַּצִּפְרָא וַקְרָא לְכָל עֲבָדָיו וּמְלִיל ית כל פתגמיא האלין קדמיהון ודחילו גובריא לחדא:

(ח) וַיִּשְׁכַּם אֲבִימֶלֶךְ בַּבֶּקֶר וַיִּקְרָא לְכָל־עַבְדָּיו וַיִּדְבֹּר אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים מְאֹד:

ט וַקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם וַאֲמַר לֵה מָה עֲבַדְתָּ לָנָא וּמָה חֲבִית (נ"י חטית) לָךְ אָרִי אֲחִיתָתָא עָלַי וְעַל מְלַכּוֹתַי חוּכָא רַבָּא עוֹבְדִין דִּי לֹא כְשִׁין לְאַתְּעַבְדָּא עֲבַדְתָּ עִמִּי:

(ט) וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ מַה־עָשִׂיתָ לָנוּ וּמַה־חָטַאתָ לָךְ כִּי־הִבַּאתָ עָלַי וְעַל־מְמַלְכָתִּי חַטָּאתָה גְדֹלָה מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא־יַעֲשׂוּ עֹשֵׂת עַמְדִּי:

י"א מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא־יַעֲשׂוּ • מִכָּה אֲשֶׁר לֹא הִרְגָלָה לְבָא עַל בְּרִיָּה, בָּאָה לָנוּ עַל־יָדְךָ: עֲצִירַת כָּל נַקְבִים שֶׁל זֶרַע וְשֶׁל קְטָנִים, וְרָעִי, וְאֲזָנִים וְחֻטָּם.

י וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם מָה חֲזִיתָ אָרִי עֲבַדְתָּ ית פתגמא הדין:

(י) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם מַה רָאִיתָ כִּי עָשִׂיתָ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה:

יא וַאֲמַר אַבְרָהָם אָרִי אֲמַרִית לְחוּד לִית דַּחְלָתָא דִּי בְּאַתְרָא הַדִּין וַיִּקְטְלֵנִי עַל עֵיסַק אֲתַתִּי:

(יא) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם כִּי אֲמַרְתִּי רַק אֵין־יֵרָאת אֱלֹהִים בְּמָקוֹם הַזֶּה וַחֲרָגְנִי עַל־דְּבַר אִשְׁתִּי:

י"ב רַק אֵין־יֵרָאת אֱלֹהִים • אֲכַסְנָאֵי שְׂבָא לְעִיר, עַל עֲסָקִי אֲכִילָה וּשְׂתִיָּה שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ, או עַל עֲסָקִי אִשְׁתּוֹ שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ: (כ"ק סט) 'אִשְׁתְּךָ הִיא, או אַחוֹתְךָ הִיא'.

יב וַיְבָרֵם כְּקוֹשֵׁטָא אֲחֲתִי בַת אָבָא הִיא בְּרַם לֹא בַת אִמִּי וְהוֹת לִי לְאֵנָתוֹ:

(יב) וְגַם־אֲמַנָּה אֲחֹתִי בַת־אָבִי הוּא אָךְ לֹא בַת־אִמִּי וַתְּהִי־לִי לְאִשָּׁה:

י"ג אֲחֹתִי בַת־אָבִי הוּא • וּבַת אָב מְתַרַת לְבָן נַח, שְׂאִין אַבּוֹת לְעוֹבְדֵי עֲבוֹדַת אֱלִילִים, וַכְּדִי לְאֵמַת דְּכַרְיוֹ

אשל אברהם

רבי עקיבא בסנהדרין נח, ב שאף אחותו מן האם מותרת לכני נח, ואת הפסוק כאן יפרש כמו שפירש בגמרא שם, שלא משום איסור אמר אברהם פן, אלא משום שפן הוא האמת. ומה שרש"י כאן העדיף לפרש פדעת רבי אליעזר? זהו משום שהוא מתאים יותר לפשוטו של מקרא כאן, ואילו לקמן שם פירש פדעת רבי עקיבא משום ששם מתאים יותר לפרש פדעתו (רא"ם).

שֵׂאִין אַבּוֹת לָגוּי - נזיר סא, א. וְהוּוּ רַק לְעַנְנָן עֲרִיּוֹת, אָךְ לֹא לְעַנְנָן שְׂאֵר דְּבָרִים, כְּגוֹן כְּבוֹד אָב וִירוּשָׁה (רד"ב).
וַכְּדִי לְאֵמַת דְּכַרְיוֹ הַשִּׁיבוּ כֵּן - מה שאמר: 'וגם אמנה אחותי בת אבי היא

מפני שהגורם פעושה (רא"ם). תורה י (יא) **רַק אֵין יֵרָאת אֱלֹהִים** - אֲכַסְנָאֵי - אורח.
שְׂבָא לְעִיר, עַל עֲסָקִי אֲכִילָה וּשְׂתִיָּה שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ, או עַל עֲסָקִי אִשְׁתּוֹ שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ, אִשְׁתְּךָ הִיא או אַחוֹתְךָ הִיא - ומאחר ששאלוהו על עסקי אשתו, שאין יראת אלהים במקום ההוא (רא"ם וגר"א). תורה יב

(יב) **אֲחֹתִי בַת אָבִי הוּא - וּבַת אָב מוֹתַרַת לְבָן נַח** - אָבֵל לֹא בַת אָם, וְלָכֵן אֲמַרְתָּ: "אָךְ לֹא בַת אִמִּי". אָבֵל רָאָה רִשִׁי לְקַמּוֹן מוֹ, י שִׁשְׁמַעוֹן נִשְׂא אֶת דִּינָה אַחוֹתוֹ (אף שהייתה בת אמו), וְצָרִיךְ לוֹמַר שֶׁשֵּׁם רִשִׁי נִקְטָ כְּדַעַת

יִקְבְּלָנָה - מִבָּאָר בְּנֵה הַקָּשֶׁר בֵּין "הַשֵּׁב אִשְׁתְּ הָאִישׁ" לְבֵין "כִּי נָבִיא הוּא".
או וּשְׂנֵאָךְ וְלֹא יִתְפַּלֵּל עֲלֶיךָ - מִבָּאָר בְּנֵה הַקָּשֶׁר בֵּין "כִּי נָבִיא הוּא" לְבֵין "וַיִּתְפַּלֵּל עֲלֶיךָ".

(אמר לו אבימלך: ימי מפרסמו שלא נגעתי בה? אמר לו) - בְּדַפּוּס רֵאשׁוֹן לֹא גוֹרֵם קֻטַּע זָה.

כִּי נָבִיא הוּא - וַיִּודַע שְׂלֹא נִגְעַתְּ בָּהּ לְפִיכָךְ "וַיִּתְפַּלֵּל בַּעֲדָךְ". - וְלֹא תִתְגַּבֵּה בְּעֵינָיו וַיִּקְבְּלָנָה. תורה ח

(ט) **מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא יַעֲשׂוּ - מִכָּה אֲשֶׁר לֹא הִרְגָלָה לְבָא עַל בְּרִיָּה בָּאָה לָנוּ עַל־יָדְךָ**, עֲצִירַת כָּל נַקְבִים שֶׁל זֶרַע וְשֶׁל קְטָנִים וְרָעִי וְאֲזָנִים וְחֻטָּם. - וְהוּוּ פִירוּשׁ "עֹשֵׂת עַמְדִּי",

השיבו כן, ואם תאמר: והלא בת אחיו היתה? בני בנים הרי הן כבנים, והרי היא בתו של תרח, וכן הוא אומר ללוט: "פי אנשים אחים אנחנו". אף לא בת-אמי. הרי מאם אחרת היתה.

(ג) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אֹתִי אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי
וְאָמַר לָהּ זֶה חֲסִדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשִׂי עִמָּדִי אֵל
כְּלֵה־הַמְּקוֹם אֲשֶׁר נִבְּאוּ שָׁמָּה אִמְרֵי־לִי אַחִי
הוא:

יג וְהוּא כִּד טַעֲמוֹ עֲמַמְיָא פִּתְר עוֹבְדֵי יְדִיהוֹן
יְתִי קָרִיב וְיִ לְדַחֲלָתָהּ מִבֵּית אָבִי וְאִמְרִית
לָהּ דִּין (ג"י דא) טִיבוֹתִיף דִּי תַעֲבָדִי עִמִּי
לְכָל אַתְרָא דִּי נִהַף לְתַמְנָן אִמְרֵי עֲלֵי אַחִי
הוא:

כ"ג וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אֹתִי וְגו' • אוּנְקְלוֹס תַּרְגָּם מֵה שְׁתַּרְגָּם, וְיֵשׁ לֵישָׁב עוֹד דְּבַר דְּבוּר עַל אֶפְנֵי:
כְּשֶׁהוֹצִיאֲנִי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מִבֵּית אָבִי לְהִיּוֹת מְשׁוּטָט וְנָד מִמְּקוֹם לְמְקוֹם, וְיִדְעֵתִי שְׂאֲעֹבֵר בְּמְקוֹם רְשָׁעִים:
"וְאָמַר לָהּ זֶה חֲסִדְךָ". כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ • לְשׁוֹן רַבִּים, וְאֵל תַּתְּמָה, פִּי בְהִרְבֵּה מְקוֹמוֹת לְשׁוֹן אֱלֹהוֹת וְלְשׁוֹן
מְרוֹת קְרוֹי לְשׁוֹן רַבִּים: "אֲשֶׁר הִלְכוּ אֱלֹהִים", "אֱלֹהִים חַיִּים", "אֱלֹהִים קְדוֹשִׁים". וְכָל לְשׁוֹן 'אֱלֹהִים' לְשׁוֹן
רַבִּים, וְכֵן: "וַיִּקַּח אֲדוֹנֵי יוֹסֵף", "וְאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים", "אֲדוֹנֵי הָאֲרָץ", וְכֵן: "בְּעֵלְיוֹ יוֹמֵת", "וְהוֹעֵד בְּכַעֲלֵיו".
וְאִם תֹּאמַר: מֵהוּ לְשׁוֹן הִתְעוּ? כָּל הַגּוֹלָה מִמְּקוֹמוֹ וְאִינוּ מֵיֹשֵׁב, קְרוֹי תוֹעָה, כְּמוֹ: (לְקַמֵּן כ"א) "וַתִּלְךָ וַתַּתְּעוּ",

אשל אברהם

וְלְשׁוֹן מְרוֹת קְרוֹי לְשׁוֹן רַבִּים - דְּרַף
כְּבוֹד (מִדְּאֵי דְבִיא). וְרִאֵה רִש"י שְׁמוֹת לֵב,
א וּבְבִיאֹר שָׁם.
"אֲשֶׁר הִלְכוּ אֱלֹהִים" - שְׁמוּאֵל ב ז,
כג. אֲבָל רִאֵה רִש"י שָׁם שְׁמִפְרָשׁוֹ עַל
מִשָּׁה וְאֶהְרֹן.
"אֱלֹהִים חַיִּים" - דְּבָרִים ה, כג.
"אֱלֹהִים קְדוֹשִׁים (וְהוּא)" - יְהוֹשֻׁעַ כד,
יט. וּבְרִש"י שָׁם: "בְּרוּב מְקוֹמוֹת נִקְרָא
כָּל לְשׁוֹן רְבִנּוֹת לְשׁוֹן רַבִּים, כְּמוֹ אֲדוֹנֵי
הָאֲרָץ, אֲדוֹנֵי יוֹסֵף, אִם בְּעֵלְיוֹ עֵמוֹ,
אֲשֶׁר הִלְכוּ אֱלֹהִים לְפָדוֹת, לְפִי שֶׁהִשֵּׁם
הַזֶּה שֵׁם שְׂרָרָה הוּא".
וְכָל לְשׁוֹן "אֱלֹהִים" לְשׁוֹן רַבִּים -
תְּחִילָה אָמַר שֶׁהֵיחֵס לֵאלֹהִים וּלְמְרוֹת
בְּהִרְבֵּה מְקוֹמוֹת הוּא בְּלְשׁוֹן רַבִּים,
וְכֵן הוֹסִיף שְׁגָם שֵׁם "אֱלֹקִים" עֲצֵמוֹ
נִכְתָּב בְּלְשׁוֹן רַבִּים. וְרִאֵה גַם רִש"י
לְקַמֵּן לה, ז.
וְכֵן "וַיִּקַּח אֲדוֹנֵי יוֹסֵף" - לְקַמֵּן לט, כ.
וְרִאֵה גַם רִש"י יִשְׁעִיָה יט, ד: "בְּיַד
אֲדוֹנִים קָשָׁה - כָּל לְשׁוֹן אֲדוֹנֵי קְרוֹי
בְּלְשׁוֹן רַבִּים, וְאִפְּיֵלוֹ יְחִיד, כְּמוֹ אֲדוֹנֵי
יוֹסֵף, עַד בָּא אֲדוֹנֵי".
"אֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים" - דְּבָרִים י, יז.
"אֲדוֹנֵי הָאֲרָץ" - לְקַמֵּן מב, לג.
וְכֵן "בְּעֵלְיוֹ עֵמוֹ" - שְׁמוֹת כב, יד. וְלֹא
נִקְרָא בְּעֵלוֹ (רִש"י לְקַמֵּן לה, ז).
"וְהוֹעֵד בְּכַעֲלֵיו" - שָׁם כ"א, כט.
וְאִם תֹּאמַר: מֵהוּ לְשׁוֹן "הִתְעוּ" -
שְׂרָרָה לֹא תַעָּה בְּדַרְכּוֹ, אֲלֵא רַק
טִלְטְלוּ.

שָׁקַר, כִּי כְּנָתוֹ לֹמַר שֶׁהִיא לֹא "בְּתוֹ",
הֵינּוּ נִכְדָּתוֹ, שֶׁל אִמּוֹ. אֲמַנָּם רִש"י
בְּנִקְרָא שֵׁם מְפָרֵשׁ שְׂאֲכֹן כִּף אָמַר לָהֶם
אֲבָרְהָם, שֶׁהָרֵן מֵאִם אַחֲרַת הָיָה.
וּלְפִירוֹשׁ זֶה קָשָׁה: מֵדוּעַ הוֹצֵרָךְ לֹמַר
כֵּן, וְהָרִי לֹא שְׂאֵלוֹהוּ עַל כֵּף, וְלִכֵּן כָּאֵן
לֹא פִירֵשׁ כֵּן רִש"י (ג"א). תוֹרָה יג
(ג) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אֹתִי וְגו' -
אוּנְקְלוֹס תַּרְגָּם מֵה שְׁתַּרְגָּם - רִאֵה
תַּרְגוּם אוּנְקְלוֹס וּבְבִיאֹר.
וְיֵשׁ לֵישָׁבוּ עוֹד דְּבַר דְּבַר עַל אֶפְנֵי
- מִשְׁלֵי כה, יא. כִּי לְפִי תַרְגוּם
אוּנְקְלוֹס הַפְּסוּק מִתְחַלֵּק כִּף: "וַיְהִי
כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ" [הִתְעוּמוֹת], "אוֹתִי [קִירַב]
אֱלֹקִים מִבֵּית אָבִי", וְאֵין זֶה מִתְאִים
לְפִירוֹשׁ פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא.
כְּשֶׁהוֹצִיאֲנִי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
"מִבֵּית אָבִי" לְהִיּוֹת מְשׁוּטָט וְנָד
מִמְּקוֹם לְמְקוֹם - וְהוּא הַפִּירוֹשׁ
"הִתְעוּ", וְכִדְלְקַמֵּן בְּהַמְשָׁךְ.
וְיִדְעֵתִי שְׂאֲעֹבֵר בְּמְקוֹם רְשָׁעִים,
"וְאָמַר לָהּ זֶה חֲסִדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשִׂי
עִמָּדִי". - כֵּן הוּא בְּדַפּוּס רִאשׁוֹן.
כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ - לְשׁוֹן רַבִּים, וְאֵל
תַּתְּמָה - שְׂאֲמַר בְּלְשׁוֹן רַבִּים עַל
אֱלֹקִים.
פִּי בְהִרְבֵּה מְקוֹמוֹת - וְכֵן כְּתַב רִש"י
לְקַמֵּן לה, ז. אֲבָל בְּרִש"י יְהוֹשֻׁעַ כד,
יט: "בְּרוּב הַמְּקוֹמוֹת".
לְשׁוֹן אֱלֹהוֹת - שֶׁהוּא לְשׁוֹן שׁוֹפֵט
וּמְרוֹת (רִש"י לְקַמֵּן סו), וְלְשׁוֹן שְׂרָרָה (רִש"י
יְהוֹשֻׁעַ סו).

אֵף לֹא בֵּת אִמִּי, וְלֹא אָמַר "בֵּת אַחִי",
אִינוּ אֲלֵא כְּדִי לְאִמָּת מֵה שְׂאֲמַר
"אַחִיתִי הִיא", שֶׁהִיא אַחֲוֹתוֹ בֵּת אָבִיו,
וְשֶׁמִּשׁוּם כֵּף הִיא מוֹתֵרֵת לוֹ, אֲבָל
בְּאִמָּת הִיא הִיָּתָה מוֹתֵרֵת לוֹ בְּלֹאוֹ
הַכִּי, מִפְּנֵי שֶׁהִיא הִיָּתָה בֵּת אַחִיו (ר"א).
וְאִם תֹּאמַר: וְהִלָּא בֵּת אַחִיו הִיָּתָה -
בֵּת הָרֵן, וְאִיךָ אָמַר: "אַחִיתִי בֵּת אָבִי
הִיא", וְהוֹצִיא דְּבַר שָׁקַר מִפִּיו? כִּי רַק
בְּתַחֲלִילָה וְכֹל הָיָה לֹמַר לָהֶם: "אַחִיתִי
הִיא", בְּשִׁבִיל לְהַצִּיל אֶת עֲצֵמוֹ, מֵה־
שְׂאִינְךָ עֲכָשׁוּי (ר"א).
בְּנֵי בָנִים הָרִי הֵן כְּבָנִים - יְבָמוֹת סב, ב.
וְהָרִי הִיא בְּתוֹ שֶׁל תַּרְח - מְלִשׁוֹן
רִש"י כָּאֵן מִשְׁמַע שְׂאֲבָרְהֶם לֹא אָמַר
לָהֶם כָּל זֶה, אֲלֵא זֶהוּ רַק הַסֵּבֵר לָמָּה
לֹא נִקְרָא שֶׁהוֹצִיא שָׁקַר מִפִּיו. אֲבָל
בְּרִש"י סְנֵהֲדָרִין נח, ב מְפָרֵשׁ שְׂפָךְ אָבִן
אָמַר לָהֶם: "אַחִיתִי בֵּת אָבִי הִיא, דְּבֵת
אַחִי כֵּן אָבִי הִיא, וְקָרִי לָהּ אַחֲוֹתוֹ, דְּכֵנִי
כְּנִים הָרִי הֵם כְּבָנִים, וְהָרִי הִיא כְּבֵת
אָבִיו". וּלְפִירוֹשׁ זֶה אֲבָרְהָם אָמַר לָהֶם
אֶת הָאִמָּת.
וְכֵן הוּא אוֹמֵר לְלוֹט - לְעֵיל יג, ח.
שְׂרָרָה כֵּן אַחִיו.
"פִּי אֲנָשִׁים אַחִים אֲנַחְנוּ". אֵף לֹא
בֵּת אִמִּי - הָרֵן מֵאִם אַחֲרַת הָיָה -
כְּלוּמַר, אֲמַנָּם לְאֲבִימֶלֶךְ אָמַר שְׂרָרָה
הִיא מֵאִם אַחֲרַת, כְּדִי לֹמַר שְׂאִין לוֹ
עֲלֶיהָ אִיסוּר מִצַּד אַחֲוֹת אִם, אֲבָל
לְאִמִּיתוֹ שֶׁל דְּבַר כְּנָתוֹ הִיָּתָה עַל הָרֵן
שֶׁהוּא הָיָה מֵאִם אַחֲרַת, וְלֹא אָמַר

לך פתחון פה להתנפת ולהראות דברים נכרים הללו, ולשון תוכחה בכל מקום, ברור דברים, ובלע"ז אשפרובי"ר, ואונקלוס תרגם בפנים אחרים, ולשון המקרא כף הוא נופל על התרגום: 'הנה הוא לך כסות של כבוד על העינים שלי ששלוטו בך, ובכל אשר אתך, ועל בן תרגומו: 'וחזית יתך וית כל דעמך, ויש מדרשי אגדה, אבל לשוב לשון המקרא פרשתי.

(י) ויתפלל אברהם אל-האלהים וירפא אלהים את-אבימלך ואת-אשתו ואת-חיו וילדו: כס"א וילדו • כתרגומו 'ואתרוחו', נפתחו נקביהם והוציאו, והיא לדה שלהם.

(יח) כיעצר עצל יהוה בעד כל-רחם לבית אבימלך על-דבר שרה אשת אברהם: כס"ב בעד כל-רחם • כנגד כל פתח. על-דבר שרה • על פי דבורה של שרה.

כא (א) ויהוה פקד את-שרה כאשר אמר ויעש יהוה לשרה כאשר דבר: כס"ג א וי"י דכיר ית שרה כמא די אקר ועבד יי לשרה כמא די מליל:

כס"ד ויה' פקד את-שרה וגו' • (ב"ק צב) סמך פרשה זו, ללמדך, שכל המבקש רחמים על חברו והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחלה, שנאמר: 'ויתפלל וגו'' וסמך ליה: 'ויה' פקד את-שרה", שפקדה כבר קדם

אשל אברהם

כל פתח - ולא דוקא רחם, שהרי ה' סגר את כל נקביהם, כדלעיל ברשי פסוק ט.
על דבר שרה - על פי דבורה של שרה - מפרש "דבר" מלשון דבור. וראה גם רש"י לעיל יב, יז. תורה א
(א) ויה' פקד את שרה וגו' - סמך פרשה זו (לכאן), - בהרבה דפוסים וכן בגנוסח הרא"ם ויה' גור אריה" אין תיבת "לכאן", שהרי זהו המקום של הפרשה לפי סדר הזמנים. ולכן כתב ה"גור אריה", שהפירוש "סמך פרשה זו" הינו שהתחיל את הפרשה ב'ויה' פקד בנאי' החיפור, לומר שנה כאלו המושך ישיר של הפרשה הקודמת, למרות שפועל זוהי פרשה אחרת לחלוטין.
ללמדך, שכל המבקש רחמים על חברו והוא צריך לאותו דבר - הוא נענה תחלה, שנאמר - לעיל ב, יז. "ויתפלל וגו'" - וירפא אלקים את אבימלך וגו'.

התרגום: "הנה הוא לך כסות" של כבוד על העינים שלי ששלוטו בך וב"כל אשר אתך", ועל בן תרגומו: "וחזית יתך וית כל דעמך". ויש מדרש אגדה, אבל לשוב לשון המקרא פרשתי. - ראה בראשית רבה נב, יב. ובקצרה יותר בפסיקתא וטרטא: "כסות עינים - עשה לה כסות שיהיו הכל מביטין בו, ולא בנויה של שרה. דבר אחר: כסות עינים - שיהיו הכל יראין ממנה לאמר, מלבוש של מלכות לובשת, ותתפס מן העין של בני אדם. לכל אשר אתך - שלא יגעו בכל אשר אתך. ואת כל נזכרת - כלומר, הוכיחה שלא להיות רגילה לאמר מעתה על בעלה אחי הוא. ואת כל - אשר עשית עמדי לא תעשי עוד. ונזכרת - שקבלה תוכחתו". תורה יז
(יז) וילדו - כתרגומו: "ואתרוחו" - נפתחו.

"ונזכרת" מלשון ויפוח וברור, ולפי זה אפשר שהיו של "ונזכרת" הוא משרש התיבה ("וכח"), שהרי לפי פירושו אינו י"ו המחבר, אלא אם כן נאמר שהיו מיותר כמו ה"ו של "עזי וזמרת" (ראה נפש הגר).
ולהראות דברים נכרים הללו. ולשון תוכחה - בדפוס ראשון: "הזכחה". וכן הוא ברשי לקמן כד, מד. אבל ברשי איוב ו, כה: "תוכחה".
בכל מקום - במקרא (רשי לקמן שם). אבל ראה רשי איוב ו, כה: "כל תוכחה שבאיוב", משמע לכאורה שרק באיוב כן הוא ולא בכל המקרא. וצריך עיון.
ברור דברים - כלומר, גם במקום שענינו תוכחה, הרי זהו בשביל ברור האמת, וכלשון רשי באיוב שם: "כל תוכחה .. ברור הדברים הם, ומעמידים על האמת". וראה גם רשי חגיגה ד, ב: "תוכחה - שמוכיח פשעו בפניו". וראה רשי לקמן לא, מב.
ובלעז: אישפרובי"ר - להוכיח, להבהיר (לעז רשי). לבחון (אוצר לעז רשי). וראה רשי ישעיה לו, א, ד.
ואונקלוס תרגם בפנים אחרים, ולשון המקרא כף הוא נופל על

שָׁרְפָא אַת אַבִּימֶלֶךְ. פֶּקֶד אֶת שָׂרָה פֶּאֶשֶׁר אֶמֶר • בְּהַרְיוֹן. פֶּאֶשֶׁר דְּבַר • בְּלֵחָה. וְהִכָּן הִיא אֲמִירָה וְהִכָּן הוּא דְבוּר? אֲמִירָה: "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲכַל שָׂרָה אֶשְׂתְּךָ וְגו'". דְבוּר: "הֲיֵהָ דְבַר ה' אֶל-אַבְרָם" בְּכַרִּית בֵּין הַבְּתָרִים, וְשֵׁם נֶאֱמַר: "לֹא יִירָשֶׁף זֶה וְגו'", וְהִבִּיא הַיִּירֹשׁ מִשָּׂרָה. וַיַּעַשׂ ה' לְשָׂרָה פֶּאֶשֶׁר דְּבַר • לְאַבְרָהָם.

(ב) וְתַהֲרוּ וְתִלְדוּ שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֶּן לְזֻקְנָיו לְמוֹעֵד אֲשֶׁר-דִּבֶּר אֱלֹהִים:
בַּוְעֵדִיאת וַיִּלְדַּת שָׂרָה לְאַבְרָהָם בַּר כִּסְיַתְוַהֲי לְזֻמָּן דִּי מַלִּיל יַתְהָ יְיָ:

י"א - לְמוֹעֵד אֲשֶׁר-דִּבֶּר אֱלֹהִים • רַבִּי יוֹדֵן וְרַבִּי חֲמָא. רַבִּי יוֹדֵן אֹמֵר: מְלַמֵּד שְׁנוּלְד לְט' חֲדָשִׁים, שְׁלֹא יֹאמְרוּ: 'מִבֵּיתוֹ שֶׁל אַבִּימֶלֶךְ הוּא', רַבִּי חֲמָא אֹמֵר: ל' חֲדָשִׁים. לְמוֹעֵד אֲשֶׁר-דִּבֶּר אֱלֹהִים • דְּמַלִּיל יַתְהָ, אֶת הַמוֹעֵד אֲשֶׁר דִּבֶּר וְקִבַּע, כְּשֶׁאֵמַר לוֹ: "לְמוֹעֵד אֲשׁוּב אֵלֶיךָ", שְׂרַט לוֹ שְׂרִיטָה בַּכְּתָל וְאֵמַר לוֹ: כְּשֶׁתִּגְיַע חֲמָה לְשְׂרִיטָה זֹו בַּשָּׁנָה הַחֲתָרַת, תִּלְד: (לְזֻקְנָיו • שְׁהֵיָה זִיו אִיקוּנִין שְׁלוֹ דוּמָה לוֹ).

אשל אברהם

כְּמוֹ "לְהַמוֹעֵד" בְּהֵא הַדְּרִיעָה (מִירָא דְכִיא).
"אֲשֶׁר דִּבֶּר" וְקִבַּע - וְהוּוּ הַפִּירוּשׁ "לְמוֹעֵד אֲשֶׁר דִּבֶּר אוֹתוֹ", לְמוֹעֵד אֲשֶׁר דִּבֶּר וְקִבַּע אוֹתוֹ עַל יְדֵי שְׂרִיטָה בַּכְּתָל.
כְּשֶׁאֵמַר לוֹ - לְעֵיל יַח, יֵד.
"לְמוֹעֵד אֲשׁוּב אֵלֶיךָ" - וְרָאָה רַש"י לְעֵיל שֵׁם: לְאוֹתוֹ מוֹעֵד הַמִּיּוּחָד שֶׁקִּבַּעְתִּי לָךְ אֶתְמוּל [הַנּוֹכַח לְעֵיל יֵד, כֵּא] "לְמוֹעֵד הַזֶּה בַּשָּׁנָה הַאֲחֵרַת". דְּהִינּוּ, שֶׁקִּבַּעְתָּ הַמוֹעֵד לֹא הִיָּתָה בְּיוֹם אֲמִירַת "לְמוֹעֵד אֲשׁוּב אֵלֶיךָ", אֲלֹא יוֹמִים לְפָנָי כֵּן בְּיוֹם הַמִּילָה.
שְׂרַט לוֹ שְׂרִיטָה בַּכְּתָל וְאֵמַר לוֹ: כְּשֶׁתִּגְיַע חֲמָה לְשְׂרִיטָה זֹו "בַּשָּׁנָה הַאֲחֵרַת" - לְשׁוֹן הַפְּסוּק לְעֵיל שֵׁם.
תִּלְד - וְהִינּוּ, שֶׁהַשְּׂרִיטָה הִיָּתָה בַּפֶּסַח בְּזִמָּן שֶׁבִּשְׂרוּ לוֹ, וְכִשְׁהִגִּיעָה הַחֲמָה לְאוֹתָהּ שְׂרִיטָה בַּפֶּסַח שֶׁל הַשָּׁנָה הַבָּאָה נוֹלֵד יִצְחָק, כְּמִבּוֹאָר בְּרַש"י לְעֵיל יַח, יֵד. וְצָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהַשְּׂרִיטָה לֹא הִיָּתָה בְּמִקּוֹם וְרִיחַת הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁל אוֹתוֹ יוֹם, אֲלֹא בְּמִקּוֹם וְרִיחַת הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁתִּהְיֶה לְאַחַר שְׁנַיִם עָשָׂר חֲדָשׁ שֶׁל שְׁנַת הַלְּבָנָה (שֶׁהִיא 10 מַעֲלוֹת אַחוּרָה), שֶׁהָרִי הִיקָף הַשֶּׁמֶשׁ הוּא 365 יוֹם, וְאֵילּוּ יִצְחָק נוֹלֵד לְאַחַר שָׁנָה שֶׁל שְׁנַת הַלְּבָנָה, שֶׁהִיא 354 יוֹם (בְּיוֹם הַ-355). וְאֵם הִיָּה שׁוֹרֵט לוֹ לְפִי וְרִיחַת הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁבָּאוֹתוֹ יוֹם, לֹא הִיָּתָה וְרִיחַת הַשֶּׁמֶשׁ בָּאוֹתָהּ נְקוּדָה בְּדִיוּק אֲלֹא לְאַחַר 365 יוֹם (תּוֹרַת מִשָּׁה לַחֲתִים ס"ו לָךְ לֹא). וְלְהַעֲרִי, שֶׁהַשְּׂרִיטָה שֶׁנֶּעֱשְׂתָה בַּכְּתָל הִיָּתָה בְּזִמָּן הִיּוֹת אַבְרָהָם בְּחֶבְרוֹן, אַף בַּשָּׁנָה שֶׁלְאַחֲרֶיהָ אַבְרָהָם כָּבַר לֹא הִיָּה

הַהִבְטָחָה הִיָּתָה עַל שָׂרָה, כְּכַתּוּב "אֲכַל שָׂרָה אֶשְׂתְּךָ יִלְדַת לָךְ בֶּן" (רֵאָא).
(לְזֻקְנָיו - בְּדַפּוּס רֵאָשׁוֹן כֹּל הַקְּטַע הַזֶּה אֵינּוּ.
שְׁהֵיָה זִיו אִיקוּנִין - קְלַסְתֵּר פְּנִים. וְהוּא רֵאָשִׁי-תִּיבּוֹת שֶׁל "לְזֻקְנָיו" - "לְזִיו אִיקוּנִין", וְלוֹמֵד כֵּן מִיתּוֹר תִּיבַת "לְזֻקְנָיו" (מַתְּנַת כְּהוֹנֵה בִּיר נג, ו).
שְׁלוֹ דוּמָה לוֹ - רֵאָה גַם רַש"י לְקַמָּן כַּה, יֵט: "צָר קְלַסְתֵּר פְּנִיו שֶׁל יִצְחָק דוּמָה לְאַבְרָהָם, וְהַעֲרִיּוּ הַכֹּל אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק". תּוֹרַה ב
(ב) לְמוֹעֵד אֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהִים - רַבִּי יוֹדֵן וְרַבִּי חֲמָא - בְּרֵאָשִׁית רַבָּה נג, ו.
רַבִּי יוֹדֵן אֹמֵר: מְלַמֵּד שְׁנוּלְד לְתַשְׁעָה חֲדָשִׁים - שֶׁהוּא מוֹעֵד הַקִּבּוּע לְהַרְיוֹן הַאֲשֶׁה.
שְׁלֹא יֹאמְרוּ: מִבֵּיתוֹ שֶׁל אַבִּימֶלֶךְ הוּא - שֶׁאֵם הִיָּה נוֹלֵד פְּחוֹת מִתַּשְׁעָה חֲדָשִׁים, הִיּוּ אוֹמְרִים שֶׁהִיא הִיָּתָה בְּהַרְיוֹן מִלְּפָנָי כֵּן, וּמֵאֲז אֲכֹן עָבְרוּ תַשְׁעָה חֲדָשִׁים.
וְרַבִּי חֲמָא אֹמֵר: לְשַׁבְעָה חֲדָשִׁים) - כְּכַמָּה דְּפוּסִים: "שֶׁהוּן מְקוּטְעִים", דְּהִינּוּ שְׁנוּלְד לְשַׁבְעָה חֲדָשִׁים וְחֲצִי, כִּי בְּרֵאָשׁ הַשָּׁנָה נִפְקְדָה שָׂרָה לְהַרְיוֹן, וְיִלְדָה בְּט"וּ בְּנִיסָן. אַךְ בְּדַפּוּס רֵאָשׁוֹן לֹא גוֹרֵס כֹּל הַקְּטַע הַזֶּה, וְלָכֵן הוֹבָא כֵּאֵן בְּסוּגְרִים.
לְמוֹעֵד אֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהִים - "דִּי מוֹלֵד יַתְהָ" - כֵּן תְּרַגֵּם אוֹנְקְלוֹס, שֶׁדִּבֶּר אוֹתוֹ. וְהִינּוּ שֶׁתְּרַגֵּם "אוֹתוֹ" כְּמִשְׁמַעוֹ, וְהַכּוּנָה עַל הַמוֹעֵד, וְלֹא תְּרַגֵּם "עֲמִיָּה", דְּהִינּוּ אֵתוֹ, עִם אַבְרָהָם (נ"א).
אֶת הַמוֹעֵד - הַמוֹעֵד הַדְּרִיעָה, שֶׁכֵּן "לְמוֹעֵד" בְּפַתְחַת תַּחַת הַלְּמ"ד הוּא

פֶּאֶשֶׁר אֶמֶר - בְּהַרְיוֹן - דְּהִינּוּ שֶׁהַפְּקִידָה הִיָּתָה בְּהַרְיוֹן (רֵאָא). וּמִדְּגִישׁ הַרְיוֹן מִפְּנֵי שֶׁשָּׂרָה הִיָּתָה עֲקָרָה, וְהוֹצֵרְכָה הַבְּטָחָה תְּחִילָה עַל הַהַרְיוֹן (דְּבַר יַח).
כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר - בְּלֵחָה - הִינּוּ שֶׁהַעֲשִׂיָה הִיָּתָה בְּלִידָה (רֵאָא).
וְהִכָּן הִיא אֲמִירָה? וְהִכָּן הוּא דְבוּר? אֲמִירָה - "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲכַל שָׂרָה אֶשְׂתְּךָ וְגו'" - לְעֵיל יֵד, יֵט. וְאֵף שֶׁשֵׁם נֶאֱמַר "וּלְדַת לָךְ בֶּן", הַפִּירוּשׁ שֶׁתִּהְיֶה בְּהַרְיוֹן וְתִלְד לָךְ בֶּן (רֵאָא). אוּ מִזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר "וּלְדַת", וְלֹא "תִּלְד", מִשְׁמַעוֹ הַרְיוֹן, שֶׁעִיבּוֹר תְּחִילַת לִידָה הוּא (מִשְׁכִּיל לַדוּד).
דְבוּר - "הֲיֵהָ דְבַר ה' אֶל אַבְרָם" - לְעֵיל טו, א.
בְּכַרִּית בֵּין הַבְּתָרִים - מִכָּאֵן שֶׁלְדַעַת רַש"י הַהִבְטָחָה לְבָנִים הִיא חֲלֵק מִבְּרִית בֵּין הַבְּתָרִים, אֵף שֶׁעִקְרָהּ בָּאָה בְּשִׁבִיל הַבְּטָחַת הָאָרֶץ, כְּמִתּוֹאָר שֵׁם בְּהַמְשָׁף הַפְּרָשָׁה.
וְשֵׁם נֶאֱמַר - פְּסוּק ד.
"לֹא יִירָשֶׁף זֶה וְגו'" - "כִּי אֵם אֲשֶׁר יִצָּא מִמֶּנִּיעָף הוּא יִירָשֶׁף". וַיִּצְיָאָה מִן הַמַּעֲזִים הִיא הַלִּידָה (רֵאָא).
וְהִבִּיא הַיִּירֹשׁ מִשָּׂרָה - אֵף שֶׁלֹּא נִזְכְּרָה שֵׁם שָׂרָה. וְכִמוֹ שֶׁמִּבְּטִיחַ לְהִלָּן פְּסוּק יֹא: "כִּי בִּיצְחָק יִקְרָא לָךְ זֶרַע".
וַיַּעַשׂ ה' לְשָׂרָה פֶּאֶשֶׁר דִּבֶּר - לְאַבְרָהָם - הַדְּבוּר וְהַבְּטָחָה בְּכַרִּית בֵּין הַבְּתָרִים הִיּוּ לְאַבְרָהָם בְּלֵבָד, שֶׁהָרִי לֹא הוֹצֵרְכָה שֵׁם שָׂרָה, אֲלֹא שֶׁכְּפּוֹעַל הַתְּקִיָּם הַדְּבַר בְּשָׂרָה, מִהֵי שְׂאִין-כֵּן הָאֲמִירָה וְהַבְּטָחָה עַל הַהַרְיוֹן, אֵף שֶׁנֶּאֱמָרָה לְאַבְרָהָם,

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לא עמ' 42)

כשתגיע חמה לשריטה זו בשנה האחרת (רש"י כא, ב) לרש"י הקשה: לאחר שנגמר "וה' פקד את שרה כאשר אמר ויעש ה' לשרה כאשר דבר", פשיטא שלדת יצחק היתה בדיוק "למועד אשר דבר אותו אלקים", ולשם מה מפרט זאת הכתוב. לכן מפרש, שיתור זה מלמדנו שהדבר היה **נדר לכל**.

ג ויקרא אברהם ית שום ברה דאתליד לה דיילידת לה שרה יצחק: **ג) וַיִּקְרָא אֲבְרָהָם אֶת־שְׁמֵ בְנוֹ הַנּוֹלָד־לוֹ אִשְׁרָיִלְדָה־לוֹ שָׂרָה יִצְחָק:**

ד ויגזר אברהם ית יצחק ברה פר תמניא יומין קמא די פקיד יתה י: **ד) וַיִּמַּל אֲבְרָהָם אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ בֶן־שְׁמֹנֶת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים:**

♦ יום חמישי י"ג מרחשון ♦

ה וַאֲבְרָהָם בַּר מֵאָה שָׁנִין בַּד אֶתְלִיד לה ית יצחק ברה: **ה) וַאֲבְרָהָם בֶּן־מֵאֵת שָׁנָה בְּהוֹלֵד לוֹ אֶת יִצְחָק בְּנוֹ:**
ו וַאֲמַרְתָּ שָׂרָה חֲדָא עֲבַד לי יי כל דשמע יחדי לי: **ו) וַתֹּאמֶר שָׂרָה צִחֶק עָשָׂה לי אֱלֹהִים כָּל־הַשְּׁמַע יִצְחָק־לי:**

ז יצחק לי • ישמח עלי • ומדרש אגדה: הרבה עקרות נפקדו עמה, הרבה חולים נתרפאו בו ביום, הרבה תפלות נענו עמה ורב שחק היה בעולם.

ח וַאֲמַרְתָּ מֵאֵן מַהִימֵן דַּאֲמַר לַאֲבְרָהָם וְקַיִים דְּתוֹנִיק בְּנִין שָׂרָה אַרִי ילִידִית בַּר לְסִיבְתוּהִי: **ח) וַתֹּאמֶר מִי מִלֵּל לַאֲבְרָהָם הַיְנִיקָה בָּנִים שָׂרָה בִּי־יִלְדִיתִי בֵּן לְקַנְיִי:**

ט מי מלל לאברהם • לשון שבח וחיובות, כמו: (ישעיה מא) "מי פעל ועשה", (שם מ) "מי ברא אלה", ראו מה הוא ומי הוא (וכמה הוא גדול), שומר הבטחתו, הקדוש ברוך הוא מבטיח ועושה. מלל • שנה הכתוב ולא אמר דבר, גימטריא שלו ק', כלומר: לסוף מאה לאברהם. היניקה בנים שרה • ומהו בנים לשון רבים? ביום המשתה הביאו השרות את בגיהן עמהן והניקה אותם, שהיו אומרות: 'לא ילדה שרה, אלא אסופי הביאה מן השוק'.

אשל אברהם

ראו מה הוא ומי הוא - כלומר, "מי" הוא גם במשמעות של "מה" וגם במשמעות של "מי", שכן לפעמים הם באים זה תמורת זה (ע"פ רא"ם).
וכמה הוא גדול, שומר הבטחתו, והוא פירוש "מלל לאברהם", שהקדוש ברוך הוא הבטיח לאברהם שיוולד לו בן וגם קים, וכדלעיל פסוק א וברש"י שם.
מלל - שנה הכתוב ולא אמר דבר, גימטריה שלו מאה, כלומר: לסוף מאה לאברהם, היניקה בנים שרה. ומהו "בנים" לשון רבים? ביום המשתה הביאו השרות את בגיהן עמהן - ואת המניקות לא

תפלות נענו עמה, ורב שחוק היה בעולם - ולפי פירוש זה "יצחק לי" משמעו: יצחק עמי. תורה ז
ז) מי מלל לאברהם - לשון שבח וחיובות - ולא לשון שאלה, אלא לשון שבח וגדולה (רא"ם), הנאמרת מתוך התפעלות.
כמו - בדפוס ראשון לא גורסים זה, וכן משמע מהרמב"ן הר"א"ם ו"גור אריה" שלא היתה לפניהם גימטריא כזאת. ואפשר שהיא הוספת אחד המעתיקים לאור שאלת הרמב"ן על רש"י שלא מצינו דוגמא לזה בתנ"ך.
"מי פעל ועשה" - ישעיה מא, ד.
מי ברא אלה" - שם מ, כו.

בחרון אלא בארץ פלשתים כדלקמן פסוק לד וברש"י שם, נמצא שאברהם לא היה עד לזה שהחמה הגיעה בדיוק לאותה שריטה, ואם כן צריך עיון לשם מה שרט שריטה זו, ויש לומר שהשריטה לא נעשתה בשביל אברהם אלא לקביעת המועד בלבד. תורה ג
ו) יצחק לי - ישמח עלי. ומדרש אגדה - בראשית רבה נג, ח. כי לפי הפירוש הפשוט קשה: אם "שרה נפקדת, אחרים מה איכפת להם?" כלשון המדרש.
הרבה עקרות נפקדו עמה, הרבה חולים נתרפאו בו ביום, הרבה

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כ עמ' 82)

שְׁהִיו אֹמְרוֹת, לֹא יִלְדָה שָׂרָה, אֲלֵא אֲסוּפֵי הַבֵּיָאָה מִן הַשּׁוּק (רש"י כא, ז) יֵשׁ לְשֵׂאל, הֲרֵי עֲדִין אֵין כָּאן הֹכְחָה שְׂרָה בְּנֵי שֶׁל אַבְרָהָם, וְאִם כֵּן הִיוּ יְכוּלוֹת לֹמַר שְׁנִתְעַבְרָה מֵאַבְיִמְלֶךְ (כְּפִי שֶׁאָמְרוּ לִיצְנֵי הַדּוֹר - רש"י ריש פְּרַשְׁת תּוֹלְדוֹת), שְׁהִרִי אַבְרָהָם הִיָּה בֶן מֵאָה. וַיֵּשׁ לֹמַר, שֶׁהַשְּׂרוֹת לֹא הִתְפְּלְאוּ עַל כֶּף שֶׁאַבְרָהָם הוֹלִיד בְּגִיל זֶה, שְׁהִרִי יָדְעוּ שֶׁהוֹלִיד אֶת יִשְׁמַעֵאל בְּגִיל שְׁמוֹנִים וָשֵׁשׁ. וְרַק לִיצְנֵי הַדּוֹר, שֶׁלֹּא חִפְּשׂוּ אֶת הַאֲמָת, וְלִצְוֹן בְּעֵלְמָא חֲמָדוֹ לָהֶם, אָמְרוּ "מֵאַבְיִמְלֶךְ נִתְעַבְרָה שָׂרָה".

(ח) וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגְמַל וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׂתָּה גְדוֹלָה בְּיוֹם הַגְּמָל אֶת־יִצְחָק:

כ"ד חֲדָשׁ לְסוּף • לְסוּף כ"ד חֲדָשׁ (גיטין עה). מִשְׂתָּה גְדוֹלָה • שְׁהִיו שָׁם גְּדוֹלֵי הַדּוֹר, שָׁם וְעַבְרָ וְאַבְיִמְלֶךְ (כ"ה).

(ט) וַתֵּרָא שָׂרָה אֶת־בֶּן־הַגֵּר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר־יִלְדָה לְאַבְרָהָם מִצְחָק:

ט וַתֵּרָא שְׂרָה יֵת בַּר הַגֵּר מִצְרִיתָא דִּילִידַת לְאַבְרָהָם מִצְחָק:

כ"ט מִצְחָק • לְשׁוֹן עֲבוּדָת אֱלִילִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות לב) "וַיִּקְמוּ לְצִחָק". דְּבַר אַחֵר: לְשׁוֹן גְּלוּי עֲרִיּוֹת, כְּמָה דְתִימָא: (לקמן לט) "לְצִחָק בִּי". דְּבַר אַחֵר: לְשׁוֹן רְצִיחָה, כְּמָה דְתִימָא: (שמואל ב ב) "קִוְמוּ נָא הַנְּעָרִים וַיִּשְׁחָקוּ לְפָנֵינוּ וְגו'".

אשל אברהם

הַעֲגֵל. וְרָאָה רִש"י שֶׁם שֶׁמֶפְרָשׁוּ לְעֵנָן גִּילוּי עֲרִיּוֹת וְשִׁפְכוֹת דְּמִים, וְצָרִיף לֹמַר שֶׁזֶהוּ בְּנוֹסָף לְפָשׁוּטוֹ שֶׁמְדַבֵּר בְּעֲבוּדַת־זָרָה. "וַיִּקְוְמוּ לְצִחָק" - וְרָאָה רִש"י שֶׁם: "יֵשׁ בְּמִשְׁמַע הַזֶּה גְּלוּי עֲרִיּוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְצִחָק בִּי, וְשִׁפְכוֹת דְּמִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר יְקוּמוּ נָא הַנְּעָרִים וַיִּשְׁחָקוּ לְפָנֵינוּ", דְּהִינּוּ שֶׁהִפֵּל בְּמִשְׁמַע, וְאֵילּוּ כָּאן כְּתַב שֶׁלֶּשָׁה פִּירוּשִׁים שׁוֹנִים, וְלֹא שֶׁהִפֵּל בְּמִשְׁמַע. וַיֵּשׁ לֹמַר, שֶׁכָּאן בִּינּוֹן שְׁתוּלָה הַצְּחֹק שֶׁל יִשְׁמַעֵאל בְּרֵאתָהּ שֶׁל שָׂרָה, הֲרֵי דַחַק לְפָרֵשׁ שֶׁשָׂרָה רָאתָה אֶת שְׁלֶשֶׁת הַדְּבָרִים יַחַד, אֲלֵא הִיא רָאתָה דְּבַר אֶחָד, וְהַשְּׂאֵלָה הִיא מֵהוּ הַדְּבָר, וְעַל כֵּן מְבִיא שְׁלֶשָׁה פִּירוּשִׁים שׁוֹנִים שֶׁבְּתִיבַת "מִצְחָק", אֲבָל שֶׁם נֶאֱמַר "וַיִּקְוְמוּ לְצִחָק", תּוֹלָה הַצְּחֹק בְּכַנֵּי יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם קְמוּ לְצִחָק, וְכִינּוֹן שֶׁסֶתֵם הַכְּתוּב, הֲרֵי "יֵשׁ בְּמִשְׁמַע" שֶׁהֵם עֲשׂוּ אֶת כָּל שְׁלֶשֶׁת הַדְּבָרִים שֶׁבְּצִחָק. דְּבַר אַחֵר: לְשׁוֹן גְּלוּי עֲרִיּוֹת - שְׁהִיתָה שָׂרָה אֲמֵנוּ רוֹאָה אֶת יִשְׁמַעֵאל צַד נָשִׁי אֲנָשִׁים וְמַעֲנֶה אוֹתָן (כ"ד שם).

גְּדוֹלֵי הַדּוֹר, וּמִמִּילָא נִמְצָא שֶׁהַפְּסוּק מְפָרֵשׁ לָמִי עֲשֵׂה אֶת הַמִּשְׁתָּה דַבְּרֵי (דח). וְעוֹד אֶפְשָׁר לְבָאֵר, שֶׁלְרִש"י הַיִּקְשָׁה מֵה עֵנָן לְעֲשׂוֹת "מִשְׁתָּה גְדוֹלָה בְּיוֹם הַגְּמָל אֶת יִצְחָק" דּוֹקָא, אִם כֶּבֶר הִיָּה צָרִיף לְהַכְתֵּב שֶׁעֲשֵׂה "מִשְׁתָּה גְדוֹלָה" בְּיוֹם בְּרִית הַמִּילָה בְּסְמִיכוֹת לְנֶס הַלִּידָה, וְכַמְבּוֹאֵר בְּרִש"י פְּסוּק ז שֶׁעֲשֵׂה אִז מִשְׁתָּה כְּזֶה, וְשֶׁם לֹא קָרָא לְזֶה "מִשְׁתָּה גְדוֹלָה", לְכֵן מְפָרֵשׁ רִש"י שֶׁכָּן אַבְרָהָם לֹא עֲשֵׂה "מִשְׁתָּה גְדוֹלָה" בְּכַמּוֹת יוֹתֵר מִמִּשְׁתָּה הַבְּרִית, אֲלֵא הַחִידוּשׁ הִיָּה שֶׁהַשְּׁתַּתְּפוּ בּו גְּדוֹלֵי הַדּוֹר, שֶׁבְּמִשְׁתָּה הַבְּרִית שֶׁנֶּעֱרַף בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי לֹא הִיָּה סִיפֵק בְּיָדוֹ לְהִזְמִינֵם, וְלְכֵן הִזְמִינֵם לְעַת הַגְּמָל בְּנוֹ. וְנִקְט "גְּדוֹלֵי הַדּוֹר", אִף שֶׁבְּכַתוּב נֶאֱמַר "גְדוֹל", מִשׁוֹם שֶׁ"גְדוֹל" כּוֹלֵל שְׁנֵי סוּגִים שֶׁל גְּדוֹלִים, גְדוֹל בְּהִנְהָגָה רִוּחָנִית, כְּמוֹ שֶׁם וְעַבְרָ שְׁהִיו נְבִיאִים, וְכֵן גְדוֹל בְּהִנְהָגָה מְדִינִית, כְּמוֹ אַבְיִמְלֶךְ שְׁהִיָּה מְלֶךְ. תּוֹרָה ט

(ט) מִצְחָק - לְשׁוֹן עֲבוּדַת־זָרָה - שְׁהִיתָה שָׂרָה אֲמֵנוּ רוֹאָה אֶת יִשְׁמַעֵאל בּוֹנֶה בִּימוּסִיוֹת וְצַד חֲגֻבִים וּמְקַרִּיב עֲלֵיהֶם (כ"ד נג, יא).

כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר - שְׁמוֹת לֵב, וְ בַחֲטָא

הַבֵּיָאוּ (רש"י לעיל יז, טז), כְּדִי לְנִסּוֹת אֶת שָׂרָה אִם הִיא יְכוּלָה לְהִנָּק. וְ"הַיִּנְיָקָה" אוֹתָם - וְזֶהוּ פִירוּשׁ "מִלֵּל לְאַבְרָהָם הַיִּנְיָקָה בְּנִים שָׂרָה", שֶׁהַבְּטִיחַ לְאַבְרָהָם שֶׁתִּנָּק בְּנִים שָׂרָה (כְּדִלְעִיל בְּרִש"י יז, טז): "וּבְרַכְתִּיהָ - בְּהִנָּקַת שְׂדֵים", וְגַם קִיָּם כְּפַעַל, שְׁהִרִי "הַיִּנְיָקָה בְּנִים שָׂרָה".

שְׁהִיו אֹמְרוֹת: לֹא יִלְדָה שָׂרָה, אֲלֵא אֲסוּפֵי הַבֵּיָאָה מִן הַשּׁוּק - רָאָה גַם רִש"י לְעִיל שֶׁם. תּוֹרָה ח

(ח) וַיִּגְמַל - לְסוּף כ"ד חֲדָשׁ - מִזֶּה שֶׁאָמַר "וַיִּגְמַל", וְלֹא "וַיִּגְמֹל", מִשְׁמַע שֶׁנֶּגְמַל מִעַצְמוֹ, וְזֶה קָרָה לְסוּף כ"ד כְּדִלְעִיל, וְזֶהוּ זְמַן הַגְּמִילָה שֶׁל תִּינוּק (ט"א). וְרָאָה רִש"י יְבָמוֹת יב, ב וְסוּטָה מֵב, א שֶׁ"וַיִּגְמַל" הוּא לְשׁוֹן הַבְּדִלָה. וְכֵן בְּרִש"י תַעֲנִית יא, א שֶׁהוּא לְשׁוֹן הַפְּרָשָׁה. וּבְרִש"י בְּמִדְבָר יז, כג מְפָרֵשׁ מִלְשׁוֹן הַכָּרָה. וְעִנְיָנָם אֶחָד - רָאָה רִש"י שִׁיר הַשִּׁירִים ב, יג.

מִשְׁתָּה גְדוֹלָה - שְׁהִיו שָׁם גְּדוֹלֵי הַדּוֹר שָׁם וְעַבְרָ וְאַבְיִמְלֶךְ. - כִּי אִם הַכְּנָנָה שֶׁעֲשֵׂה מִשְׁתָּה גְדוֹלָה בְּכַמּוֹת, הִיָּה צָרִיף לְכַתּוּב לָמִי עֲשֵׂה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (אסתר ב, יח) "וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ מִשְׁתָּה גְדוֹלָה לְכָל שְׂרָיו וְעַבְדָּיו" (מִשְׁכֵּל לַחֹד). וְלְכֵן מְפָרֵשׁ שֶׁ"גְדוֹלָה" הַכְּנָנָה שֶׁהַשְּׁתַּתְּפוּ בּו

(א) וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גֵּרְשׁ הָאֵמָה הַזֹּאת וְאֶת־בְּנָהּ כִּי לֹא יִירָשׁ בֶּן־הָאֵמָה הַזֹּאת עִם־בְּנֵי עַם־יִצְחָק:

יִבְרָאִישׁ לְאַבְרָהָם תְּרַךְ אִמְתָּא הָדָא וְיָת בְּרָה אַרְי לָא יָרֵת בֵּר אִמְתָּא הָדָא עִם בְּרֵי עַם יִצְחָק:

ט"ז - עם־בְּנֵי וְגו' • מִתְּשׁוּבַת שָׂרָה: "כִּי לֹא יִירָשׁ בֶּן־הָאֵמָה הַזֹּאת עִם־בְּנֵי", אֵתָה לְמַד שְׁהִיָּה מְרִיב עִם יִצְחָק עַל הִירָשָׁה, וְאוֹמֵר: 'אֲנִי בְכוֹר וְנוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם', וְיוֹצֵאִים בְּשָׂדֵה וְנוֹטֵל קִשְׁתּוֹ וְיִוְרָה בּוֹ חֲצִים, כְּמָה דְתִימָא: (משלי כו) "כְּמִתְלַהֲלֵה הַיּוֹרֵה זָקִים וְגו', וְאָמַר הֲלֹא מִשְׁחָק אָנִי". עִם־בְּנֵי עַם־יִצְחָק • (כ"ד) מִכִּינּוּן שֶׁהוּא בְּנֵי, אֲפִלּוֹ אִם אֵינוֹ הִגּוֹן כִּי־יִצְחָק אוֹ הִגּוֹן כִּי־יִצְחָק אֲפִלּוֹ אִם אֵינוֹ בְּנֵי, אֵינן זֶה כְּדָאֵי לִירֵשׁ עִמּוֹ, קַל־וְחֹמֶר "עִם־בְּנֵי עַם־יִצְחָק", שְׁשִׁתִּיָּהּ בּוֹ.

(יא) וַיִּרַע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינָיו אַבְרָהָם עַל אֹדֶת בְּנֵו:

יֵא וּבְרָאִישׁ פִּתְגָמָא לְחָדָא בְּעֵינָי אַבְרָהָם עַל עִיסָא בְּרָה:

ט"ח - על אודת בְּנֵו • (כ"ד) על שְׁשִׁמְעַ שְׁיָצָא לְתַרְבוּת רָעָה. וּפְשׁוּטוֹ: עַל שְׁאוּמְרַת לּוֹ לְשַׁלְחוֹ.

(יב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם אֲלֵי־רַע בְּעֵינֶיךָ עַל־הַנְּעֹר וְעַל־אִמְתְּךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקוֹלָהּ כִּי בִי־צָחַק יִקְרָא לָךְ זֶרַע:

יֵב וְאוֹמֵר זֵי לְאַבְרָהָם לָא יִבְרָאֵשׁ בְּעֵינֶיךָ עַל עוֹלִימָא וְעַל אִמְתְּךָ כֹּל דֵּי תִימַר לָךְ שָׂרָה קַבֵּל מִנֵּיהּ אַרְי כִּי־יִצְחָק יִתְקַרֵּי לָךְ בְּנֵינִי:

ט"ט - שְׁמַע בְּקוֹלָהּ • (בְּקוֹל רִוַח הַקֹּדֶשׁ שָׂרָה). לְמַדְנֵו, שְׁהִיָּה אַבְרָהָם טָפֵל לְשָׂרָה בְּנִבְיָאוֹת.

(יג) וְגַם אֶת־בְּנֵי־הָאֵמָה לְגוֹי אֲשִׁימְנוּ כִּי זֶרַעְךָ הוּא:

יֵג וְאֵפֵי יָת בֵּר אִמְתָּא לְעַם אֲשׁוּמָה אַרְי כְּנֹךְ הוּא:

(יד) וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם בַּבֶּקֶר וַיִּקַּח־לֶחֶם וְחֶמֶת מִיַּם וַיִּתֵּן אֶל־הַגֵּר שָׁם עַל־שִׁכְמָהּ וְאֶת־הַיֶּלֶד וַיִּשְׁלַחַהּ וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע בְּמִדְבַּר בָּאֵר שָׁבַע:

יֵד וְרַקֵּבָא דְמִיָּא וַיְהִי לְהַגֵּר שׁוּי עַל כְּתִפֶּיהָ וְיָת רַבֵּיָא וְשִׁלְחָהּ וְאֶזְלַת וְתַעַת כְּמִדְבַּרָא (כ"ו) כְּמִדְבַּר) בָּאֵר שָׁבַע:

אשל אברהם

אוֹ הִגּוֹן כִּי־יִצְחָק" אֲפִילוֹ אִם אֵינוֹ "בְּנֵי" אֵינן זֶה כְּדָאֵי לִירֵשׁ עִמּוֹ, קַל־וְחֹמֶר "עִם בְּנֵי עַם יִצְחָק", שְׁשִׁתִּיָּהּ בּוֹ. - אֲלֹא בְנוֹ שֶׁל אַבְרָהָם מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת בְּכַתּוּבָה וְקִידוּשִׁין (רש"י ב"ר נג, יב). וְרָאָה עַל־דִּרְךָ־זֶה רִש"י בְּמִדְבַּר יב, ח. תוֹרָה יֵא

(יא) על אודת בְּנֵו - שְׁשִׁמְעַ שְׁיָצָא לְתַרְבוּת רָעָה וּפְשׁוּטוֹ: עַל שְׁאוּמְרַת לּוֹ לְשַׁלְחוֹ. - לּוֹמֵד כֵּן מִיִּתּוֹר תִּיבַת "אוֹדוֹת" (רא"ט). תוֹרָה יב

(יב) שְׁמַע בְּקוֹלָהּ - בְּקוֹל רִוַח הַקֹּדֶשׁ שָׂרָה - כְּלוֹמֵר, רִוַח הַקֹּדֶשׁ הוּא בְּקוֹלָהּ, כִּי קוֹל הוּא רִוַח, וְקוֹל שְׁלָהּ הוּא רִוַח הַקֹּדֶשׁ (גא"ט). וְרָאָה גַם רִש"י לְעֵיל טו, ב. יֵא, כֵּט.

לְמַדְנֵו שְׁהִיָּה אַבְרָהָם טָפֵל לְשָׂרָה בְּנִבְיָאוֹת - וְלִכְּן הוֹצִירָךְ אַבְרָהָם לְשִׁמּוֹעַ זָקִים לְכָל מַה שֶׁתֹּאמַר בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שְׁלָהּ. תוֹרָה יג

וּמִתְּשׁוּבַת שָׂרָה אֵתָה לְמַד - שְׁהִיָּה מְרִיב עַל הִירָוּשָׁה. **שְׁאִמְרָה: "כִּי לֹא יִירָשׁ בֶּן הָאֵמָה הַזֹּאת עִם בְּנֵי־ו'.** - כֵּן הִגִּירָסָא בְּדַפּוּס רֵאשׁוֹן, וְכֵן הִיא בְּנוֹסַח רִש"י שְׁבַרְמַב"ן, וְכֵן בְּרֵאשׁוֹן "גוֹר אֶרֶץ". אֵךְ בְּדַפּוּסִים הַנְּפוּצִים הִגִּירָסָא הִיא: **"עִם בְּנֵי וְגו'** - מִתְּשׁוּבַת שָׂרָה כִּי לֹא יִירָשׁ בֶּן הָאֵמָה הַזֹּאת עִם בְּנֵי, אֵתָה לְמַד שְׁהִיָּה מְרִיב עִם יִצְחָק עַל הִירָוּשָׁה, וְאוֹמֵר: אֲנִי בְכוֹר וְנוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם, וְיוֹצֵאִים בְּשָׂדֵה וְנוֹטֵל קִשְׁתּוֹ וְיִוְרָה בּוֹ חֲצִים, כְּדָאֵת אִמֵּר כְּמִתְלַהֲלֵה הַיּוֹרֵה זָקִים וְגו' וְאָמַר הֲלֹא מִשְׁחָק אָנִי". תוֹרָה י (י) **עִם בְּנֵי עַם יִצְחָק** - מֵהוּ עִם בְּנֵי עַם יִצְחָק, הֵרִי יְכוֹל לּוֹמֵר: עִם בְּנֵי יִצְחָק (רש"י ב"ר נג, יב).

מִכִּינּוּן שֶׁהוּא "בְּנֵי" אֲפִילוֹ אִם אֵינוֹ הִגּוֹן כִּי־יִצְחָק - אֲבָל אֵינוֹ רִשָּׁע כִּי־שְׁמַעֲלֵא (רא"ט).

"לְצַחַק בִּי" - רָאָה גַם רִש"י מִשְׁלֵי יט, כו: "שְׁרָאָתָה שָׂרָה אֵת בֶּן הַגֵּר הַמִּצְרִית מִשְׁחָק לְעַבּוּדָה־יּוֹרָה וְגִילּוּי עֲרִיּוֹת".

דָּבָר אַחֵר: לְשׁוֹן רִצִּיחָה, כְּמָה דְתִימָא: "קוֹמוּ נָא הַנְּעָרִים וַיִּשְׁחָקוּ לְפָנֵינוּ וְגו'" - שְׁמוּאֵל ב ב, יד. וְשָׁם נִקְרָגוּ הַנְּעָרִים. **וְשְׁהִיָּה מְרִיב עִם יִצְחָק עַל הִירָשָׁה וְאוֹמֵר: אֲנִי בְכוֹר וְנוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם** - רָאָה דְבָרִים כֵּא, יז.

וְיוֹצֵאִים בְּשָׂדֵה וְנוֹטֵל קִשְׁתּוֹ - כְּדִלְקַמּוֹן פְּסוּק כ: "וַיְהִי רַבָּה קִשְׁתּוֹ". **וְיִוְרָה בּוֹ חֲצִים, כְּדָאֵת אִמֵּר** - מִשְׁלֵי כו, יח.יט.

"כְּמִתְלַהֲלֵה הַיּוֹרֵה זָקִים - כְּמִתְנַגַּע לְרֵאוֹת זָקִים שֶׁל אִשׁ, אוֹ אֲבָנֵי קְלַע (רש"י סט).

וְגו' וְאָמַר הֲלֹא מִשְׁחָק אָנִי - כֵּן גַם כָּאן מַה שְׁכָּתוּב "מִצְחָק", הֵינּוּ שְׁהִיָּה יוֹרָה בּוֹ חֲצִים.

כ"י - **לחם וחמת מים** • ולא כסף וזהב, לפי שהיה שונאו על שיצא לתרבות רעה. **ואת הילד** • אף הילד שם על שכמה, שהכניסה בו שרה עין רעה, ואחותו חמה ולא יכול לילך ברגליו (בראשית רבה). **ותלך ותמע** • חזרה לגלולי בית אביה (כ"ד).

טו ושלִימוּ מִיָּא מִן רִקְבָא ורמת ית רבִּיא תחות חד מן אילנִיא :

(טו) **ויכלו המים מן החמת ותשלך את הילד תחת אחד השיחים:**

כ"י - **ויכלו המים** • לפי שדרך חולים לשנות הרבה.

טז ואַזל ויתיבת לה מקבל ארתיקת (כ"י) ארתיקת) כמיגר קשטא ארי אמרת לא אחזי כמותא דרבִּיא ויתיבת מקבל וארימת ית קלה ובכת :

(טז) **ותלך ותשב לה מנגד הרחק במטחוי קשת פי אמרה אל־אראה במות הילד ותשב מנגד ותשא את־קלה ותבך:**

כ"י - **מנגד** • מרחוק (כ"ד). **במטחוי קשת** • כשתי טיחות, והוא לשון ירית חץ. **בלשון משנה**: 'שהטיח באשתו', על שם שהזרע יורה כחץ. ואם תאמר: היה לו לכתב: 'במטחי קשת', משפט הוי"ו ליפנס לכאן, כמו: (שה"ש ב) "בחגוי הסלע", מגזרת: (ישעיה יט) "והיתה אדמת יהודה למצרים לחגא" ומגזרת: (תהלים קז) "יחגו וינועו כשפור", וכן: (שם טז) "קצוי ארץ", מגזרת קצה. **ותשב מנגד** • כיון שקרב למות הוסיפה להתרחק.

אשל אברהם

והוא לשון ירית חץ - ברש"י ברכות לב, א וסופה נג, א כתב ש"במטחוי" הוא לשון ירקה. וברש"י תהלים נא, ח כתב שהוא לשון משיכה. **בלשון משנה** - יבמות ז, ב. **"שהטיח** - בעל (רש"י שם). **באשתו**, על שם שהזרע יורה כחץ. **ואם תאמר: היה לו לכתוב "במטחי קשת"** - כי אין יסוד התיבה אלא טי"ת וחי"ת (רש"י עובדיא א, א). **משפט הוי"ו לפנס לכאן** - כשהוא בלשון רבים (רש"י שה"ש ב, ד). **כמו "בחגוי הסלע"** - שיר השירים ב, יד. **בנקיק**, והוא לשון שבר (רש"י שם). **מגזרת "והיתה אדמת יהודה למצרים לחגא"** - לשע"ה יט, יז. לשון שבר ואימה נפחד (רש"י שם). **ומגזרת "יחגו וינועו כשפור"** - תהלים קז, כז. לשון שבר הוא (רש"י שם). **וכן "קצוי ארץ"** - שם סה, ו. **מגזרת קצה** - ראיה גם רש"י שיר השירים שם. **ותשב מנגד** - כיון שקרב למות הוסיפה להתרחק - שהרי כבר אמר תחלה "ותשב לה מנגד", ומדוע שוב "ותשב מנגד"? אלא הוסיפה להתרחק, שפיון ש"מנגד" פירושו מרחוק, הרי שגם קודם לכן ישבה רחוק, אלא שבצעת הוסיפה להתרחק. תורה יז

אביה (באר בשדה), שההולך אחרי עבודה זרה קרוי תועה. ובמדרש אגדה מובא שמצאה שם לבנה וזקפתה לשם עבודה זרה. אבל ראיה רש"י לעיל ב, יג שפירש כאן כפשוטו, שקל הגולה ממקומו ואינו מיושב קרוי תועה "כמו ותלך ותמע". ואפשר שגם כאן אין כונת רש"י להוציא הפסוק מידי פשוטו שתענה בדרבה, אלא שיש במשמע של "ותמע" גם שחזרה לגלולי בית אביה, וכדלעיל. תורה טו (טו) **ויכלו המים** - לפי שדרך חולים **לשנות הרבה** - שאם לא כן, למה כלו המים, שהרי לפירוש רש"י לעיל לא תענה בדרבה, ובדאי אברהם נתן מספיק מים עד שתגיע למקום מיושב (גרא). וגם אם כן, למה נגמרו המים ולא הלחם (שפי"ה). וצריך לומר שאף שאברהם ידע שהוא חולה, כאמור בפסוק יד, לא שיער שישתה כל־כף הרבה, ולכן לא הספיקה לו תוספת המים שנתן לו בגלל חליו. תורה טז (טז) **מנגד** - מרחוק - שהרי אמרה: "ואל אראה במות הילד". וראה גם רש"י במדבר ב, ב. דברים לב, נב. מלכים ב ג, כב. **במטחוי קשת** - כשתי טיחות - מרחק של שתי יריות חץ. פי "במטחוי" הוא לשון רבים (ראה רש"י שה"ש ב, ד).

(יד) **לחם וחמת מים** - ולא כסף וזהב - מנה שפירט "לחם וחמת מים", ולא כתב סתם צידה לדרך, משמע שבא למעט כסף וזהב (משכיל לדח). **לפי שהיה שונאו על שיצא לתרבות רעה. ואת הילד** - אף הילד שם על שכמה" - לומד בן מחיבור המלים "שם על שכמה ואת הילד". ומנה שנקמר לקמן "ותשלך את הילד", משמע שעד אז הוא היה על שכמה (רא"ם). **שהכניסה בו שרה עין רעה** - כי אם לא כן, איך נהיה פתאום חולה, והרי רק לפני כן היה מצחק. **ואחותו חמה** - סבל מחום גבוה. **ולא יכול לילך ברגליו** - כי אם לא כן, הרי ישמעאל היה אז בן ט"ז שנה, ולמה תשא אותו על שכמה. **ותלך ותמע** - חזרה לגלולי בית אביה - כי לא שוף תועה אלא על מי שהולך למקום מסוים ותועה בדרך, והיא לא הלכה למקום מסוים כדי שתאמר עליה שתענה, לכן פירוש "ותמע" לענין עבודה זרה (משכיל לדח), או מנה שאמר "ותלך ותמע", ולא "ותלך במדבר באר שבע ותמע", משמע שעם הליכתה מאברהם כבר פתח המדבר תענה, לכן פירש שהלכה מאברהם וחזרה לגלולי בית

(יז) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת-קוֹל הַנְּעֹר וַיִּקְרָא מִלְאֲךָ אֱלֹהִים אֶל־הַגֵּר מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה־לָּךְ הַגֵּר אֶל־תִּירְאִי כִּי־שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל־קוֹל הַנְּעֹר בְּאִשְׁרָה הוּא־שֵׁם:

יִוָּשְׁמִיעַ קִדְּם יְיָ ית קלָה דְּרַבְּנָא וַיִּקְרָא מִלְאֲכָא דְּיָיָ לְהַגֵּר מִן שָׁמַיָא וַאֲמַר לָהּ מַה לָּךְ הַגֵּר לֹא תִדְחֲלִי אֲרִי שְׁמִיעַ קִדְּם יְיָ ית קלָה דְּרַבְּנָא בְּאִמְרָה דְּהוּא תַּמָּן:

כִּי־שָׁמַע אֱלֹהִים אֶת־קוֹל הַנְּעֹר • מִכָּאן שָׂיִפָה תַּפְּלַת הַחוֹלָה מִתַּפְּלַת אַחֲרִים עָלָיו, וְהִיא קוֹדֶמֶת לְהַתְקַבֵּל (כ"ז). בְּאִשְׁרָה הוּא־שֵׁם • (ר"ה טז) לְפִי מַעֲשִׂים שֶׁהוּא עוֹשֶׂה עִכְשָׁו הוּא נִדוֹן, וְלֹא לְפִי מַה שֶׁהוּא עֹתִיד לַעֲשׂוֹת. לְפִי שֶׁהָיוּ מִלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מְקַטְרְגִים וְאוֹמְרִים: 'רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי שֶׁעֹתִיד זָרְעוֹ לְהַמִּית בְּנֵיךְ בְּצִמָּא, אִתָּהּ מַעֲלָה לּוֹ בָּאָרֶץ? וְהִיא מְשִׁיבָם: 'עִכְשָׁו, מַה הוּא, צִדִּיק אוֹ רָשָׁע? אָמְרוּ לוֹ: 'צִדִּיק'. אָמַר לָהּ: 'לְפִי מַעֲשָׂיו שֶׁל עִכְשָׁו אָנִי דָנוּ, וְזֶהוּ: "בְּאִשְׁרָה הוּא־שֵׁם". וְהִיכֵן הַמִּית אֶת יִשְׂרָאֵל בְּצִמָּא? בְּשֶׁהִגְלַם נְבוּכַדְנֶאצַּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִשָּׂא בַעֲרַב וְגו'" לְקִרְאָת צִמָּא הַתִּיּוֹ מִיָּם וְגו', בְּשֶׁהָיוּ מוֹלִיכִין אוֹתָם אֶצֶל עַרְבִיִּים, הָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לְשַׁבָּאִים: 'בְּבִקְשָׁה מִכֶּם, הוֹלִיכּוּנוּ אֶצֶל בְּנֵי דוֹדֵינוּ יִשְׁמַעֲאֵל, וְיִרְחַמוּ עָלֵינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "שֵׁם כֹּה" אֲרַחֲוֹת יוֹדְנִים", אֵל תִּקְרִי דְדָנִים, אֲלֵא דוֹדִים. וְאֵלּוּ יוֹצֵאִים לְקִרְאָתָם וּמְבִיאִין לָהֶם בְּשָׂר וְדָג מְלוּחַ וְנֹאדוֹת נְפוּחִים. כִּסְבוּרִים יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם מְלֵאִים מִיָּם, וְכִשְׁמִכְנִיסוֹ לְתוֹךְ פִּיו וּפּוֹתְחוֹ, הָרוּחַ נִכְנָסֶת בְּגוּפוֹ וּמֵת.

יח קוּמִי טוּלִי ית רַבְּנָא וְאִתְקִיפִי ית יָדְךָ בַּה אַרְי לְעַם סְגִי אֲשׁוּנָה:

(יח) קוּמִי שְׂאִי אֶת־הַנְּעֹר וְהַחֲזִיקִי אֶת־יָדְךָ בּוֹ כִּי־לָגִי גָדוֹל אֲשִׁימוּנוּ:

יט וַיִּגְלֵא יְיָ ית עֵינֶיהָ וַחֲזַת בִּירָא דְמִיָּא וְאֲזַלַּת וַיִּמְלַת ית רַבְּנָא מִיָּא וְאֲשַׁקִּיאַת ית רַבְּנָא:

(יט) וַיִּפְקַח אֱלֹהִים אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרָא בְּאֵר מַיִם וַתִּלְךְ וַתִּמְלֵא אֶת־הַחֲמַת מַיִם וַתִּשְׁקֵן אֶת־הַנְּעֹר:

אשל אברהם

עֲשִׂיתִי לְאֲבִיכֶם בְּשֶׁהִיָּה צִמָּא גִלְתִּית לּוֹ בְּאֵר מִיָּם (רש"י שם).
וְגו', בְּשֶׁהָיוּ מוֹלִיכִין אוֹתָם אֶצֶל עַרְבִיִּים הָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לְשַׁבָּאִים: בְּבִקְשָׁה מִכֶּם, הוֹלִיכּוּנוּ אֶצֶל בְּנֵי דוֹדֵנוּ יִשְׁמַעֲאֵל וְיִרְחַמוּ עָלֵינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר - שֵׁם כֹּה, יג. "אֲרַחֲוֹת דְדָנִים" - בְּנֵי דוֹדְכֶן (רש"י שם). (אֵל תִּקְרִי "דְדָנִים" אֲלֵא "דוֹדִים"), - בְּדַפּוּס רֵאשׁוֹן לֹא גוֹרֵס זֶה. וְאֵלּוּ יוֹצֵאִים לְקִרְאָתָם וּמְבִיאִין לָהֶם בְּשָׂר וְדָג מְלוּחַ - בְּרִש"י שָׁם: "מִיָּנִי מִאֲכָלִים מְלוּחִים". כְּלוֹמַר, מִאֲכָלִים שְׂמִצְמִיאִים. וְנֹדוֹת נְפוּחִים - מְלֵאֵי רוּחַ (רש"י שם). כִּסְבוּרִים יִשְׂרָאֵל שְׂמֵלֵאִים מִיָּם, וְכִשְׁמִכְנִיסוֹ לְתוֹךְ פִּיו וּפּוֹתְחוֹ, הָרוּחַ נִכְנָס בְּגוּפוֹ וּמֵת - רָאָה גַם רִש"י שָׁם. תוּרַהּ יח

בְּפִירוּשׁ תִּיבַת "מִצְחָק", אֲלֵא שְׂמִצְד אוֹתָן עֲבִירוֹת לֹא הָיָה מִמֵּיתוֹ, מִשּׁוּם שֶׁרָצָה לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ אוֹמְרָה שְׁלִימָה, וְכֵאן רָצוּ הַמְּלָאכִים לְהַמִּיתוֹ מִצַּד עוֹן הָאוֹמְרָה, וְעַל כֵּן נֶאֱמַר לָהֶם שְׂמַעוּן זֶה הוּא צִדִּיק (נ"א). וְה"בְּאֵר בִּשְׂדֵה" כְּתַב, שֶׁהַכּוּנָה "צִדִּיק" לְעֵנִין הַעוֹנֵשׁ, שֶׁהָרִי פָחוֹת מְגִיל עֶשְׂרִים לֹא מַעֲנִישִׁים מְדִין שְׂמִים.
אָמַר לָהּ: לְפִי מַעֲשָׂיו שֶׁל עִכְשָׁו אָנִי דָנוּ, וְזֶהוּ "בְּאִשְׁרָה הוּא־שֵׁם" - שְׂאֵם לֹא בֵּן מִיּוֹתֵר הוּא.
**וְהִיכֵן הַמִּית אֶת יִשְׂרָאֵל בְּצִמָּא? בְּשֶׁהִגְלַם נְבוּכַדְנֶאצַּר - בְּרִש"י יִשְׁעִיָה כֹּה, יג: "בְּהִגְלוֹת אֲשׁוּר אֶת עַמִּי". שֶׁנֶּאֱמַר - יִשְׁעִיָה כֹּה, יג יג יד.
"מִשָּׂא בַעֲרַב - עַל עַרְבִיִּים (רש"י שם). וְגו' לְקִרְאָת צִמָּא הַתִּיּוֹ מִיָּם - וְאִתָּם לְקִרְאָת צִמָּא דְרַף לְהַבִּיא מִיָּם, וְאִתָּם לֹא עֲשִׂיתֶם בֵּן. דְּבַר אַחֵר: לֹא בֵּן**

**(יז) אֵת קוֹל הַנְּעֹר - מִכָּאן שׂוֹפָה תַּפְּלַת הַחוֹלָה מִתַּפְּלַת אַחֲרִים עָלָיו, וְהִיא קוֹדֶמֶת לְהַתְקַבֵּל - שְׂאֵם לֹא בֵּן. הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר: "וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת קוֹלָהּ", שֶׁהָרִי נֶאֱמַר "וַתִּשָּׂא אֶת קוֹלָהּ וַתִּבְרַךְ" (מִשְׁכִּיל לְדוּד). וְאִם שְׂאֵל נֶאֱמַר כֵּן שֶׁהַנְּעֹר בְּכָה, יִשׁ לֹמַר שְׂוֹדָאֵי גַם הַנְּעֹר בְּכָה מִחֲמַת הַצִּמָּא, וְלֹא נִכְתַּב בֵּן מִחֲמַת פְּשִׁיטוּתוֹ.
בְּאִשְׁרָה הוּא־שֵׁם - לְפִי מַעֲשִׂים שֶׁהוּא עוֹשֶׂה עִכְשָׁו הוּא נִדוֹן, וְלֹא לְפִי מַה שֶׁהוּא עֹתִיד לַעֲשׂוֹת, לְפִי שֶׁהָיוּ מִלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מְקַטְרְגִים וְאוֹמְרִים: רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי שֶׁעֹתִיד זָרְעוֹ לְהַמִּית בְּנֵיךְ בְּצִמָּא אִתָּהּ מַעֲלָה לּוֹ בָּאָרֶץ? וְהוּא מְשִׁיבָם: עִכְשָׁו מַה הוּא, צִדִּיק אוֹ רָשָׁע? אָמְרוּ לוֹ: צִדִּיק - כְּלוֹמַר, צִדִּיק בְּעֵנִין עוֹן זֶה, מוֹדֵשׁאִיךְ בֵּן בְּשָׂאָר עֲבִירוֹת כְּאִמּוֹר לְעִיל**

(ב) וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת־הַנֶּעַר וַיַּגְדֵּל וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר וַיְהִי
 כַּוְהָה מִימְרָא דַּיִי כְּסַעְדָּה דְרַבְּנָא וּרְבָא
 וַיֵּתֵב בְּמִדְבַּרָא וַהֲוֵה רַבִּי קִשְׁתָּא:
רַבָּה קִשְׁתָּא:

רש"י - רַבָּה קִשְׁתָּא - יוֹרָה חֲצִים בְּקִשְׁתָּא. קִשְׁתָּא - עַל שֵׁם הָאֲמֻנּוֹת, כְּמוֹ: חֲמַר, גְּמַל, צִיד, לְפִיכָף הַשִּׁי"ן מִדְּגִשְׁתָּא,
 הָיָה יוֹשֵׁב בְּמִדְבַּר וּמְלַסְטֵם אֶת הָעוֹבְרִים, הוּא שְׁנַאֲמַר: (לעיל טו) "יָדוּ בְּכָל וָגו'".

(כא) וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר פְּאָרָן וַתִּקְחֶהּ לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאַרְצֵי
 כַּא וַיֵּתֵב בְּמִדְבַּרָא דְפָאָרָן וַנְּסִיבַת לֵהּ אִמָּה
 אֶתְתָא מֵאַרְעָא דְמַצְרַיִם:
מַצְרַיִם:

רש"י - מֵאַרְצֵי מַצְרַיִם - מִמְּקוֹם גְּדוּלְיָהּ, שְׁנַאֲמַר: (שם) "וְלָהּ שְׂפַחָה מַצְרִית וָגו'", הֵינּוּ דְאָמְרֵי אֲנָשִׁי: 'זָרֵק
 חוּטְרָא לְאוּרָא, אַעְקָרִיָּה קָאִי.

♦ יום שישי י"ד מרחשון ♦

(כב) וַיְהִי בַּעַת הַחֹא וַיֵּאמֶר אַבְימֶלֶךְ וּפִיכַל שָׂרִי
 צְבָאוֹ אֶל־אַבְרָהָם לֵאמֹר אֱלֹהִים עִמָּךְ בְּכָל
 אֲשֶׁר־אַתָּה עֹשֶׂה:

רש"י - אֱלֹהִים עִמָּךְ - לְפִי שְׂרָאוֹ שְׂיַצָּא מִשְׁכוּנַת סְדוֹם לְשָׁלוֹם, וְעַם הַמְּלָכִים גַּלְחָם וּנְפִלוּ בְּיָדוֹ וּנְפַקְדָּה אֲשֶׁתוֹ
 לְזָקְנָיו.

(כג) וְעַתָּה הִשְׁבַּעְהָ לִּי בֵּאלֹהִים הַנְּהָ אִם־תִּשְׁקַר לִּי
 וּלְנַנְי וּלְנֹכְדִי בַּחֶסֶד אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה
 עִמָּדִי וְעַם־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־גִּרְתָּהּ בָּהּ:

כג וַיִּבְעֵן קַיִם לִי בְּמִימְרָא דַּיִי הַכָּא דְלֵא
 תִּשְׁקַר בִּי וּבְכַרְבִּי וּבְכַבֵּר בְּרִי כְּטִיבוֹתָא דִּי
 עַבְדִּית עִמָּךְ תַּעֲבֵד עִמִּי וְעַם אֲרַעָא
 דְאֶתְתָבְתָא בָּהּ:

אשל אברהם

(כב) אֱלֹהִים עִמָּךְ - לְפִי שְׂרָאוֹ שְׂיַצָּא
 מִשְׁכוּנַת סְדוֹם לְשָׁלוֹם - שְׂאָף שְׁהִיָּה
 גַּר בְּשִׁכְנוֹת לְסְדוֹם (ראה לעיל רש"י יט, יז),
 לֹא נִשְׁמַד עִמָּהֶם.
 וְעַם הַמְּלָכִים גַּלְחָם וּנְפִלוּ בְּיָדוֹ,
 וּנְפַקְדָּה אֲשֶׁתוֹ לְזָקְנָיו - נִרְאֶה
 שְׂבוֹתָב אֶת סֵדֵר הַנִּיּוּסִים מִהַקֵּל אֶל
 הַכְּבֵד (וְלֹא כְּסֵדֵר הַתְּרַחֲשׁוֹתֵם),
 תַּחֲלִילָה הַהֲצָלָה מִהַפִּיכַת סְדוֹם, שֶׁהִיא
 גַּס קָטָן יְחִסִּית, שֶׁהֲרִי לֹא הָיָה גַּר
 בְּסְדוֹם אֶלָּא בְּשִׁכְנוֹת, וְאַחֲרָיָה גַּס
 נִצְחוֹן עַל הַמְּלָכִים, אִךְ הַגַּס לֹא יֵצֵא
 מִגְּדָר הַטְּבַע, וְאַחֲרָיָה גַּס לִידֵת יִצְחָק,
 שֶׁהוּא גַּס הַיּוֹצֵא מִגְּדָר הַטְּבַע. וְכִתְבוּ
 הַמְּפָרְשִׁים שֶׁהַזְּכוּר שְׁלֹשָׁה נְסִים מִפְּנֵי
 שְׂבִשְׁלֹשׁ פְּעָמִים הָיָה חֻזְקָה, וְכַעַת
 הוֹבְרָר הַדְּבַר. תורה כג

מֵאַרְצֵי מַצְרַיִם, מֵאַחַר שֶׁיֹּשֵׁב בְּמִדְבַּר
 פְּאָרָן שֶׁהוּא רְחוֹק מֵאַרְצֵי מַצְרַיִם (מִשְׁכִּיל
 לדח).
 שְׁנַאֲמַר - לְעִיל טו, א.
 "וְלָהּ שְׂפַחָה מַצְרִית וָגו'". הֵינּוּ
 דְאָמְרֵי אֲנָשִׁי - בְּרֵאשִׁית רַבָּה נג, טו.
 זָרֵק חוּטְרָא לְאוּרָא - אַעֲיָקְרָה קָאִי
 - זָרוֹק מִקַּל לְאוּרִי "בְּשֶׁהוּא נוֹפֵל הוּא
 נִנְעֵץ בְּאַרְצָךְ וְעוֹמֵד עַל עֵיקְרוֹ זָקוּף"
 (רש"י ב"ר שם). וּבְ"מִתְנּוֹת בְּהוֹנָה" שֶׁם
 בְּשֵׁם רִשְׁי: "בְּשִׁתְּרוֹק מִטָּה לְמַעְלָה
 לְתוֹךְ הָאוּרִי לְצַד מַעְלָה, חוּזֵר וְנוֹפֵל
 עַל הָאָרֶץ לְמִקּוֹם שֶׁרָשׁוּ לְצַד מִטָּה".
 וְכָף הַגֵּר, אִף שֶׁהִיָּתָה בְּבֵית אַבְרָהָם
 שְׁנִים רְבוּת, בְּכָל זֹאת חוֹרָה לְמִקּוֹם
 מוֹלְדָתָהּ וְגְדוּלְיָהּ, וּמִשָּׁם הֵבִיאָה אִשָּׁה
 לְיִשְׁמַעֲאֵל. וְרֵאָה גַּם רִשְׁי לְעִיל פְּסוּק
 יד. תורה כב

(כ) רַבָּה קִשְׁתָּא - יוֹרָה - זֶהוּ הַפִּירוּשׁ
 "רוֹבָה". רֵאָה גַּם רִשְׁי דְבָרִים לְב, ב.
 אִיּוֹב טו, יג.
 חֲצִים בְּקִשְׁתָּא - לְצוּד חַיּוֹת (לעיל רש"י טו,
 יב).
 "קִשְׁתָּא", עַל שֵׁם הָאֲמֻנּוֹת - תַּחֲלִילָה
 פִּירֵשׁ רִשְׁי אֶת הָעֲנָן, וְכַעַת מִפְּרֵשׁ
 אֶת הַמִּיּוֹלָה עֲצָמָה, שֶׁ"קִשְׁתָּא" (בַּפֶּת"ח
 וְקַמ"ץ וְשִׁי"ן דְּגוֹשָׁה) מוֹרָה עַל שֵׁם
 הָאוֹמְנּוֹת, כְּלוּמַר, שׁוֹז הִיָּתָה אוֹמְנּוֹתוֹ.
 כְּמוֹ: חֲמַר, גְּמַל, צִיד, לְפִיכָף הַשִּׁי"ן
 מִדְּגִשְׁתָּא. הָיָה יוֹשֵׁב בְּמִדְבַּר וּמְלַסְטֵם
 אֶת הָעוֹבְרִים, הוּא שְׁנַאֲמַר - לְעִיל
 טו, יב.
 "יָדוּ בְּכָל וָגו' - וּבְרִשְׁי שֶׁם
 "לִיִּסְטִים". תורה כא
 (כא) מֵאַרְצֵי מַצְרַיִם - מִמְּקוֹם גְּדוּלְיָהּ
 - כִּי לֹאֵל זֶה אֵין סִיבָּה שֶׁתִּקְחֶהּ לּוֹ אִשָּׁה

שיעור יומי ליום שישי י"ד מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - כא - פרשת וירא

ט"ז • ולניני ולנכדי • עד פאן רחמי האב על הבן. **כחֶסֶד אֲשֶׁר-עֲשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי • שְׁאַמְרְתִּי לָךְ: "הִנֵּה אֲרָצִי לְפָנֶיךָ"** (בראשית וכה).

כד וַאֲמַר אַבְרָהָם אֲנָא אֲקָיִים:

(כד) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֲנֹכִי אֲשַׁבֵּעַ:

כה וְאוֹכַח אַבְרָהָם יְת אַבְימֶלֶךְ עַל עֵיטֶק בִּירָא דְמִיָּא דִּי אַנְיִסוּ עַבְדֵי אַבְימֶלֶךְ:

(כה) וְהוֹכַח אַבְרָהָם אֶת-אַבְימֶלֶךְ עַל-אֲדוּת בְּאֶרֶץ הַפְּלִיזִים אֲשֶׁר גָּזְלוּ עַבְדֵי אַבְימֶלֶךְ:

ט"ז • וְהוֹכַח • נְתוּבַח עִמּוֹ עַל כֶּף.

כו וַיֹּאמֶר אַבְימֶלֶךְ לֹא יָדַעִית מָאֵן עַבְד יְת פְּתָנְמָא הַדִּין וְאִף אֵת לֹא חוֹיִית לִי וְאִף אֲנָא לֹא שְׁמַעִית אֶלְהִין יוֹמָא דִּין:

(כו) וַיֹּאמֶר אַבְימֶלֶךְ לֹא יָדַעִיתִי מִי עָשָׂה אֶת-הַדְּבָר הַזֶּה וְגַם-אֵתָּה לֹא-הִגַּדְתָּ לִּי וְגַם אֲנֹכִי לֹא שְׁמַעִיתִי בְּלַתִּי הַיּוֹם:

כז וַיְדַבֵּר אַבְרָהָם עִיָּן וְתוֹרִין וַיִּהְיֶה לְאַבְימֶלֶךְ וַיִּגְזְרוּ תְרוּיָהוֹן קָיִים:

(כז) וַיִּקַּח אַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן לְאַבְימֶלֶךְ וַיְכַרְתּוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית:

כח וַאֲקָיִים אַבְרָהָם יְת שְׁבַע חוּרְפָּן דְּעִיָּן בְּלַחֲדִיָּהוֹן:

(כח) וַיֵּצֵב אַבְרָהָם אֶת-שְׁבַע כַּבָּשֶׁת הַצֹּאן לְבְדִיָּהוֹן:

כט וַאֲמַר אַבְימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם מָה אַנּוּן שְׁבַע חוּרְפָּן אֵלַיִן דְּאַקְמָתָא בְּלַחֲדִיָּהוֹן:

(כט) וַיֹּאמֶר אַבְימֶלֶךְ אֶל-אַבְרָהָם מָה הִנֵּה שְׁבַע כַּבָּשֶׁת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבְדִיָּהוֹן:

ל וַאֲמַר אַרְי יְת שְׁבַע חוּרְפָּן תְּקַבֵּל מִן יְדִי כְּדִיל דְּתַחֵי לִי לְפָתְרוּ אַרְי חֲפְרִית יְת בִּירָא הַדִּין (נ"י הַדָּא):

(ל) וַיֹּאמֶר כִּי אֶת-שְׁבַע כַּבָּשֶׁת תִּקַּח מִיָּדִי בְּעִבּוֹר תְּהִיָּה לִי לְעֵדָה כִּי חֲפַרְתִּי אֶת-הַבְּאֵר הַזֹּאת:

ט"ז • בְּעִבּוֹר תְּהִיָּה לִי • זאת. לְעֵדָה • לְשׁוֹן עֵדוּת שֶׁל נִקְבָּה, כְּמוֹ: "וְעֵדָה הַמַּצְבָּה". כִּי חֲפַרְתִּי אֶת-הַבְּאֵר • מְרִיבִים הָיוּ עָלֶיהָ רוּעֵי אַבְימֶלֶךְ וְאוֹמְרִים: 'אֲנַחְנוּ חֲפַרְנוּהָ'. אָמְרוּ בִּינֵיהֶם: כֹּל מִי שִׁיתְרָאָה עַל הַבְּאֵר וַיַּעֲלוּ הַפְּלִיזִים לְקִרְאָתוֹ, שְׁלוּ הִיא, וְעָלוּ לְקִרְאָת אַבְרָהָם.

אשל אברהם

אַבְימֶלֶךְ רוּעֵי אַבְרָהָם. **כָּל מִי שִׁיתְרָאָה עַל הַבְּאֵר וַיַּעֲלוּ הַפְּלִיזִים לְקִרְאָתוֹ שְׁלוּ הוּא, וַיַּעֲלוּ לְקִרְאָת אַבְרָהָם** – בְּכַרְאִשִׁית רַבָּה נַד, הוּ: "כִּינן שְׁרָאוּ הַמַּיִם צֵאנוּ שֶׁל אַבְרָהָם מִיָּד עָלוּ". וְכַתְּבוּ הַמְּפָרְשִׁים שֶׁמֶ, שְׁכִינָן שְׁעַל יְדֵי הַכַּבָּשׁוֹת שֶׁהַמַּיִם עָלוּ לְקִרְאָתוֹן נִתְבָּרַר לָהֶם שֶׁהַבְּאֵר שֶׁל אַבְרָהָם, לָכֵן נִתַּן לָהֶם אַבְרָהָם אֵת הַכַּבָּשׁוֹת שֶׁתְּהִיָּינָה לְמוֹכֶרֶת שֶׁהַבְּאֵר שְׁלוּ. אִף מְלִשׁוֹן רִשִׁי כָּאֵן מִשְׁמַע שֶׁאַבְרָהָם עִצְמוּ הִתְרָאָה עַל הַבְּאֵר וְהַמַּיִם עָלוּ לְקִרְאָתוֹ, וְנִרְאָה שְׁלוּמִד בֵּן מִמּוֹה שְׁכַתוּב "כִּי חֲפַרְתִּי אֶת הַבְּאֵר", שֶׁהַהוֹכְחָה הִיָּתָה מֵאַבְרָהָם עִצְמוֹ. וְלִפִּי זֶה מָה שֶׁנִּתֵּן שְׁבַע הַכַּבָּשׁוֹת זֶה רַק לְזַכְרוֹן וְלְעֵדוּת שְׁכַף הִיָּה. תוֹרָה לֹא

וְהוֹכִיחַ לוֹ שֶׁהֵם גָּזְלוּ אוֹתוֹ. וְאֵין לְפָרֵשׁ שֶׁהוֹכִיחוּ עַל מַעֲשָׂיו, שֶׁהָרִי לְאַבְימֶלֶךְ לֹא הָיָה חֶלֶק בְּזוֹה. וְרָאָה רִשִׁי לְעֵיל כ, טו. כד, מ. **עִמּוֹ עַל כֶּף**. – מְפָרֵשׁ "אֵת אַבְימֶלֶךְ" – עִם אַבְימֶלֶךְ. תוֹרָה כו **(ל) בְּעִבּוֹר תְּהִיָּה לִי** – זֹאת – הַפְּעוּלָה, כִּי אִם הַכּוֹנֵה עַל "הַכַּבָּשׁוֹת", הִיָּה צְרִיף לומר "תְּהִיָּינָה" (רא"ס). וְאֵין לְפָרֵשׁ "תְּהִיָּה לִי" לְשׁוֹן נוֹכַח לְזַכֵּר, כְּלוּמַר, לְאַבְימֶלֶךְ, כִּי אִזּוּ הִיָּה צְרִיף לומר "לְעַד" (גרא).

לְעֵדָה – לְשׁוֹן עֵדוּת שֶׁל נִקְבָּה, כְּמוֹ "וְעֵדָה הַמַּצְבָּה" – לְקַמֵּן לֹא, נב. **כִּי חֲפַרְתִּי אֶת הַבְּאֵר** – מְרִיבִים הָיוּ עָלֶיהָ רוּעֵי אַבְימֶלֶךְ וְאוֹמְרִים: אֲנַחְנוּ חֲפַרְנוּהָ, אָמְרוּ בִּינֵיהֶם – רוּעֵי

(כג) וְלִנְיָנוּ וְלִנְכְּדֵי – **עַד פָּאֵן רַחְמֵי הָאָב עַל הַבֵּן** – כְּלוּמַר, עַד הַנֶּכֶד, וְלָכֵן לֹא בִּיקֶשׁ יוֹתֵר. כִּי נֵין הוּא הַבֵּן, וְנֶכֶד בֵּן הַבֵּן (ראַה רִשִׁי יִשְׁעִיה ד', כב). וְאִמְנָם כְּתַב רִשִׁי בְּמִגִּילָה י, ב שִׁנִּין הוּא לְשׁוֹן מְשֻׁלָּה, וְכֵן כְּתַב רִשִׁי בִּישְׁעִיה יד, כב: "נֵין – בֵּן מוֹשֵׁל בְּמַלְכוּת אַבְיוֹ". אִף כְּבָר כְּתַב רִשִׁי בְּמִשְׁלֵי כט, כא שִׁכְּלֵן שְׁבַמְקָרָא, שֶׁהֵינן קָם תַּחַת אַבְיוֹ לְשִׁלוּט בְּנִכְסֵיו, דְּהֵינן שְׁכַל בֵּן שֶׁל הָאָב נִקְרָא "נֵין" מִחֲמַת שְׁלִיטָתוֹ בְּנִכְסֵי הָאָב.

כְּחֶסֶד אֲשֶׁר עֲשִׂיתִי עִמָּךְ (תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי) – בְּדַפּוּס רֵאשׁוֹן לֹא גוֹרֵס זֶה. **שְׁאַמְרְתִּי לָךְ** – לְעֵיל כ, טו. **"הִנֵּה אֲרָצִי לְפָנֶיךָ"** – וְזוֹה פִּירוּשׁ "וְעַם הָאָרֶץ אֲשֶׁר גִּרְתָּה בָּהּ". תוֹרָה כד (כה) וְהוֹכַח – נְתוּבַח – הַתּוֹכַח עִמּוֹ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טו פרשת וירא)

"מעשה אבות סימן לבנים" - יש לנהוג כאברהם אבינו ולפרסם אלקות בעולם, כפי שהוא נהג, ואף אפן פעולתו הוא סימן לבנים.

אין להסתפק בקירוב יהודים הנמצאים בביתו, אלא צריך לצאת ל"רחוב" ולטפל שם ביהודים ה"עוברים ושבים". בפעילות זו יש להשתדל בכל דרך אפשרית, גם כאשר לשם כך צריך לתת ל"עוברים ושבים" מזון ומשקה. יתר-על-כן: אפלו כאשר הדרך להשפעה עליהם היא באמצעות לחץ (בדרך התורה, כמוכן, ש"דרכיה דרכי נעם").

ואם יבוא הטוען ויטען: מהי התועלת בכך? האדם שלחצו עליו לברך, לקרא קריאת שמע, להתפלל - עושה זאת ללא רצון, ללא חשק. האחר מניח תפלין בפעם הזאת, כדי ל"התפטר" מן הלחץ, אך אין לדעת מה יהיה מחר.

על כך מסופר לנו בתורה - מלשון הוראה - בסיפור הנ"ל, ובדרך של קל-וחומר: אם בימי אברהם, כאשר מדבר בגני נח, ולפני מתן תורה, הביאה דרך זו ל"הפרת אותי בגריותי",

על-אחת-כמה-וכמה לאחר מתן תורה, וכאשר מדבר על יהודי, שהוא "רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצוות...", ועשית המצוות היא לרצונו. יתר-על-כן: הכפיה והלחץ וגרמו לכך, שזה יהיה רצונו הגלוי, עד לידי מצוה גוררת מצוה, והוא יקיים את כל המצוות באפן משלם.

עבודה זאת של פרסום שמו של הקב"ה בעולם באפן של "הפרת אותי בגריותי", תחיש במדה כנגד מדה, את קיום ההבטחה "כי מלאה הארץ דעה..." על-ידי ש"יעמד מלך מבית דוד... ויכוף כל ישראל לילך ביה ולחזק בדקה" של התורה שכתב והתורה שבעל-פה, בגאולה האמתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו.

(א) על-כן קרא למקום ההוא באר שבע פי שם
ושבעו שניהם:
לא על פי קרא לאתרא ההוא באר שבע ארי
תמן קנימו תרניהון:

(ב) ויכרתו ברית בבאר שבע ויקם אבימלך ופיקל
שר-צבאו וישבו אל-ארץ פלשתים:
לב וגנרו קים בבאר שבע וקם אבימלך
ופיקל רב חילה וקבו לארע פלשתאי:

(ג) ויפיע אשל בבאר שבע ויקרא-שם בשם יהוה
אל עולם:
לג ונציב נציבא (נ"י אילנא) בבאר שבע וצלי
תמן בשמא ד"י אלהא דעלמא:

נ"י אשל - רב ושמואל, חד אמר: 'פרדס להביא ממנו פרות לאורחים בסעדה', וחד אמר: 'פנדק לאכסניא, ובו כל מיני פרות', ומצינו לשון נטיעה באהלים, שנאמר: (דניאל יא) "ויטע אהלי אפדנו". ויקרא-שם וגו'. על-ידי אותו אשל נקרא שמו של הקדוש-ברוך-הוא, אלה לכל העולם. לאחר שאוכלים ושותים, אמר להם: 'ברכו למי שאכלתם משלו, סבורים אתם שמשלי אכלתם, משל מי שאמר והיה העולם, אכלתם'.

(סוטה ע')

אשל אברהם

ומצינו לשון נטיעה באהלים - ראה גם רש"י במדבר כד, ו. ברכות טז, א. סנהדרין קיא, א. שנאמר - דניאל יא, מה. "ויטע אהלי אפדנו" - אפדנו ענינו ארמון, ורוצה לומר אהלי אשר היו יפים ומשובחים בארמונות (מצ"צ שם). ויקרא שם וגו' - על ידי אותו אשל - זהו הפירוש שם, במקום האשל. נקרא - אין פונת רש"י לומר ש"ויקרא" מוסב על האשל, שהוא גרם להיות שם ה' נקרא בפי הבריות, שהרי בהמשך מפורש ברש"י

מתקנים כמה ממפרשי רש"י. ובדפוסים הנפוצים הגירסא "פירות". וכתב המהרש"א סוטה שם, שעל פי גירסא זו מרוביחים שאין "אשל" יוצא ממשמעו שהוא אילן. אך צריך עיון, שהרי רש"י כותב בהמשך לפירוש זה: "מצינו לשון נטיעה באהלים", ואם כן אין צורך לפרש שאשל הוא אילן (הרב). וראה רש"י סוטה י, א: "ולשון אשל נוטריקון הוא: אכילה, שתיה, לוויה, שהיה מאכילן ומשקן, ואחר-כך מלנה אותן". וכן הוא ברש"י כתובות ח. א.

(ג) אשל - רב ושמואל - סוטה י, א. ושם: רבי יהודה ורבי נחמיה. חד אמר: פרדס - משמע ש"אשל" הוא שם כללי להרבה אילנות, וזהו פרדס. אבל ראה רש"י עבודה-זרה ג, ב שמפרש "אשל" מלשון אילן. להביא ממנו פרות לאורחים בסעודה - ברש"י סוטה שם: "לההנות בו עוברים ושבים". וחד אמר: פנדק לאכסניא - ברש"י סוטה שם: "ללון שם אורחים". ובו כל מיני ומאכלו, - כן הוא בדפוס ראשון ושני ובכמה פתבירי. וכן

~ נקודות משיחות קודש ~ (עלפי לקוטר שיחות חלק טו, עמוד 122 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

התועלת בבִּרְכָה שֶׁעַל־יְדֵי בְּפִיהָ

וַיִּקְרָא שֵׁם בְּשֵׁם יְהוָה אֵל עוֹלָם: (כא, לג)

אל תקרי ויקרא אלא ויקריא, מלמד שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקב"ה בפה כל עובר ושב. כיצד, לאחר שאכלו ושתו, עמדו לברכו. אמר להם, וכי משלי אכלתם? משל אלקי עולם אכלתם, הודו ושבחו וברכו למי שאמר והיה העולם (סוטה י, סוף עמוד א ואילך)

במדרש (בראשית רבה פרשה מט, ז) מובא, שאלו שלא רצו לברך את הקב"ה, תבע מהם אברהם סכום גדול על מה שאכלו ושתו, ומפנין שלא רצו לשלם, נתרצו לומר "ברוך אֵל עולם שאכלנו משלו".

ולכאורה תמויה מאד, מה תועלת מצא אברהם להכריח אנשים להגיד "ברוך אֵל עולם כו'", דאם לא רצו להגיד את זה מרצונם הטוב, מה תועלת יש להגיד דברים אלו רק מן השפה ולחוץ, מצד ההכרח?
יש לומר הבאור בזה:

כל אדם, אפילו בן נח, ביכלתו להגיע להפכה ש"יש בעל הבית לבירה זו", ולכן התעסק אברהם אבינו לפרסם את אלקותו ותברך "בפה כל עובר ושב".

אף כשראה אנשים שאינם מבינים את זה, ואין הם באים להפכה זו מעצמם, הבין אברהם שגסותם וקמרייתם גדולה מאד, ולכן אין הם יכולים להגיע להפכה זו.

ולכן תבע מהם אברהם סכום גדול, דעל־ידי־זה פעל בטוש ושבירה בגסותם וקמרייתם, וכדאיתא בזהר הקדוש (חלק ג קסח, א. הובא בתיאור רש פרק כט) "אעא דלא סליק ביה נהורא מבטשין ליה, גופא דלא סליק ביה נהורא כו' מבטשין ליה", ואז הגיעו כבר מעצמם להפכה ש"יש בעל־הבית לבירה זו".

(לד) וַיִּגַּר אַבְרָהָם בְּאַרְצוֹ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים: לד ואתותב אברהם בארע פלשתאי יומין סגיאיין :

ש"א ימים רבים • מרבים על של חברון, בחברון עשה כ"ה שנה, וכאן כ"ו, שהרי בן ע"ה שנה היה בצאתו מחרן, אותה שנה: "ויבא וישב באלוני ממרא", שלא מצינו קדם לכן שנתישב אלא שם, שבכל מקומותיו היה פאורח, חונה ונוסע והולך, שנאמר: "ויעבר אברהם", "ויהי רעב... ויגד אברהם מצרימה", ובמצרים לא עשה אלא שלשה חדשים, שהרי שלחו פרעה. מיד: "ויילך למסעיו" עד "ויבא וישב באלוני ממרא אשר בחברון", שם ישב עד שנהפכה סדום, מיד: "ויסע משם אברהם" מפני בוששה של לוט, וכא לארץ פלשתים, וכן צ"ט שנה היה, שהרי בשלישי למיתלו באו אצלו המלאכים,

אשל אברהם

"ויהי רעב בארץ ויגד אברהם מצרימה" – שם פסוק י.

ובמצרים לא עשה אלא שלשה חדשים – כלומר, לכל היותר שלשה חדשים, שהרי חזר באותה שנה לאלוני ממרא. כמו שכתב לעיל.

שהרי שלחו פרעה, מיד "ויילך למסעיו" – לעיל יג, ג.

עד "ויבא וישב באלוני ממרא אשר בחברון" – שם פסוק יח.

שם ישב עד שנהפכה סדום, מיד "ויסע משם אברהם" – לעיל כ, א.

מפני בוששה של לוט – שבא על בנותיו, כדלעיל ב"רש"י כ, א בפירושו השני, ולפירוש הראשון שם מפני שפסקו עוברים ושבבים. והזכיר כאן רק את הטעם השני, מפני שבזה מבואר למה הלך לארץ פלשתים, כמבואר

אתם שמשולי אכלתם? משל מי שאמר והיה העולם אכלתם. – וזהו "אל עולם". תורה לד

(לד) ימים רבים – מרבים על של חברון. בחברון עשה כ"ה שנה, וכאן כ"ו. שהרי בן ע"ה שנה – כלומר, תחילת שבועים וקמשי, כן משמע מהמשך החשבון.

היה בצאתו מחרן – לעיל יב, א.

אותה שנה "ויבא וישב באלוני ממרא" – לעיל יג, יח.

שלא מצינו קודם לכן שנתישב אלא שם, שבכל מקומותיו היה פאורח, חונה ונוסע והולך – וראה רש"י לעיל יב, ט שבבנייתו היה יושב "חודש או יותר".

שנאמר: "ויעבר אברהם" – לעיל יב, ו. "ויעתק משם" – שם פסוק ח.

שאברהם הוא שהקרא להם בן. וכן מפורש בסוטה י, ריש עמוד ב: "אל תקרי ויקרא אלא ויקריא", וברש"י שם: "לימד לבריות לקרות שם בשם ה' אל עולם". אלא פונת רש"י כאן לפרש מהו "שם", למה דוקא "שם"? לכן מבאר שהכונה לאשל, שהאשל הוא שגרם לכה, אבל "ויקרא" בודאי קאי על אברהם. ומפורש בן בגי'רסת הדפוס ראשון: "הקרא[א]".

שמו של הקדוש ברוך הוא – זהו "בשם ה'".

אלוה לכל העולם – זהו "אל עולם". לאחר שאוכלים ושותים – היו עומדים לברכו לאברהם (רש"י סוטה י, רע"ג).

אומר להם – אברהם. ברכו למי שאכלתם משלו, סבירים

הרי כ"ה שנה, וכאן פתיב: "ימים רבים", מרבים על הראשונים. ולא בא הפתוב לסתם, אלא לפרש, ואם היו מרבים עליהם שתי שנים, או יותר, הנה מפרשם, ועל-כרחך אינם יתרים יותר משנה, הרי כ"ו שנה, מיד יצא משם וחזר לחברון, ואותה שנה קדמה לפני עקדתו של יצחק שתיים עשרה שנים, כף שנויה ב'סדר עולם' (כ"ה).

◆ שבת קודש ט"ו מרחשון ◆

כב (א) ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם ויאמר אליו אברהם ויאמר הנני:

ט"ו אחר הדברים האלה • יש מרבותינו אומרים: (סנהדרין פט) 'אחר דבריו של שטן, שהיה מקטרג ואומר: מכל סעדה שעשה אברהם לא הקריב לפניך פר אחד, או איל אחד. אמר לו: 'כלום עשה אלא בשביל בנו, אלו הייתי אומר לו: זבח אותו לפני, לא היה מעפב'. ויש אומרים: 'אחר דבריו של ישמעאל, שהיה מתפאר על יצחק שמל בן י"ג שנה, ולא מחה, אמר לו יצחק: 'באבר אחד אתה מיראני, אלו אמר לי הקדוש-ברוך-הוא: 'זבח עצמך לפני, לא הייתי מעפב'. הנני כף היא ענינתם של חסידים, לשון ענוה הוא ולשון זמון.

אשל אברהם

בנו, אלו הייתי אומר לו: זבח אותו לפני, לא היה מעפב. ויש אומרים - תנחומא סי' יח.
"אחר" דבריו של ישמעאל - וצריך לומר שדברים אלו של ישמעאל נאמרו סמוך לזמן העקדה. אף המהירש"א שם כותב שנה היה סמוך לסילוקו של ישמעאל מהבית בשחי מריבים על הירושה, ואם בן דבריו אלו היו כעשרים שנה לפני העקדה. ודוחק.

שהיה מתפאר על יצחק שמל בן י"ג שנה ולא מחה - ראה רש"י לעיל טו, טז: "לשכחו של ישמעאל נכתב, להודיע שהיה בן י"ג שנה כשנמול ולא עפב".

אמר לו יצחק: באבר אחד אתה מיראני, אלו אמר לי הקדוש-ברוך הוא: זבח עצמך לפני, לא הייתי מעפב - וכדלקמן ברש"י פסוק ח.

הנני - כף היא ענינתם של חסידים, לשון ענוה הוא, ולשון זמון - כמו הנני מוכן ומזומן לשמוע הציווי, וראה רש"י לקמן לו, יג שפירש: "לשון ענוה וזריזות". אף כאן לא שייך לומר לשון זריזות, שהרי עדין לא נצטווה. תורה ב

א. תורה א
(א) אחר הדברים האלה - יש מרבותינו אומרים - סנהדרין פט, ב.
"אחר" דבריו של שטן - מזה שנאמר "הדברים האלה", שמשמעו מלשון דבור (פן מפרש רש"י בכל מקום שנאמר "הדברים"), כלומר אחרי דבורים שהיו, ולא נתפרש אלו דבורים היו כאן, לכן מפרש שהכתוב רומז לדברי השטן.
שהיה מקטרג ואומר: מכל סעדה שעשה אברהם - כ'אמור (לעיל כא, ח): "ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק".

לא הקריב לפניך פר אחד או איל אחד - על פי הכלל האמור ברש"י לעיל טו, א שכל מקום שנאמר "אחר" הוא סמוך, צריך לומר שדברי השטן נאמרו סמוך לעקדה. ולפי זה נמצא שקיטרוגו של השטן התחיל מיד לאחר הסעודה בהיות יצחק בן שנתים, והיה מקטרג והולך במשך שלשים וחמש שנה. וכן משמע מלשון רש"י "שהיה מקטרג ואומר", דהיינו שהקטרוג לא היה חד פעמי, אלא זמן ממושך.
אמר לו: כלום עשה אלא בשביל

לעיל שם. או מפני שבנה מבואר למה הלך "מיד".
ובא לארץ פלשתים - בגרר.
ובן צ"ט שנה היה - כשעזב את חברון ועבר לארץ פלשתים.
שהרי בשלישי למילתו באו אצלו המלאכים - באלוני ממרא. כדלעיל יח, א וברש"י שם.
הרי כ"ה שנה - מתחילת שנת שבועים וחמש עד סוף שנת תשעים ותשע.
וכאן פתיב: "ימים רבים", מרבים על הראשונים, ולא בא הפתוב לסתום אלא לפרש - ראה גם רש"י לעיל י, כה.
ואם היו מרבים עליהם שתי שנים או יותר הנה מפרשם, ועל-כרחך אינם יתרים יותר משנה, הרי כ"ז שנה - ואז היה אברהם בן מאה ועשרים וחמש.
מיד יצא משם וחזר לחברון, ואותה שנה - שחזר לחברון.
קדמה לפני עקדתו של יצחק י"ב שנים - ראה גם רש"י לקמן כב, יט: "שתיים עשרה שנה לפני עקדתו של יצחק יצא מבאר שבע והלך לו לחברון".
כף שנויה ב'סדר עולם' - פרק

(ב) וַיֹּאמֶר קַח־נָא אֶת־בְּנֵךְ אֶת־יְחִידְךָ אִשְׂרָאֵל־הַבֵּת אֶת־יִצְחָק וְלֶדְדְּךָ אֶל־אֶרֶץ הַמִּזְרֵה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אֶחָד הַהָרִים אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים:

בַּוְּאָמַר דְּבַר קַעֲזַן יֵת בְּרַךְ יֵת יְחִידְךָ דִּי רַחֲמֵת יֵת יִצְחָק וְאִיזֵל לְךָ לְאַרְעָא פּוֹלְחָנָא וְאַסְקָה קְדָמִי תַּמָּן לְעֹלְתָא עַל חַד מִן טוּרְיָא דִּי אִימַר לְךָ:

ט"ו < קח-נא • אין 'נא', אלא לשון בקשה, אמר לו: 'בבקשה ממך, עמד לי בזה הנסיון, שלא יאמרו: הראשונות לא היה בהן ממש' (סנהדרין פט). **אֶת־בְּנֵךְ •** אמר לו: 'שני בנים יש לי', אמר לו: "אֶת־יְחִידְךָ". אמר לו: 'זה יחיד לאמו, וזה יחיד לאמו, וזה יחיד לאמו'. אמר לו: "אֶת־יְחִידְךָ". אמר לו: "את יצחק". ולמה לא גלה לו מתחלה? שלא לערבו פתאם, ותזות דעתו עליו ותטרף, וכדי לחבב עליו את המצוה וליתן לו שכר על כל דבור ודבור. **אֶרֶץ הַמִּזְרֵה •** ירושלים, וכן בדברי הימים (ב) א: "לכנות את בית ה' בירושלים, בהר המזריה". ורבותינו זכרונם לברכה פרושו, על שם שמשם הוראה יוצאה לישראל. ואונקלוס תרגמו על שם עבודת הקטרת, שיש בו מור, נרד ושאר בשמים. **וְהַעֲלֵהוּ •** לא אמר לו 'שחטהו', לפי שלא היה חפץ הקדוש-ברוך-הוא לשחטו, אלא להעלהו להר לעשותו עלה,

אשל אברהם

(ב) קח נא - אין 'נא' - האמור כאן, כי יש 'נא' שפירושו עכשיו (רא"ם). אבל ראה רש"י במדבר יב, א: "כל נא לשון בקשה". ואולי גם במקום ש"נא" פירושו עכשיו, מזה שנאמר בלשון "נא" ולא בלשון "עתה" משמעו שהדבר נאמר בלשון של בקשה, ובשאר רש"י: "אין נא אלא לשון בקשה". פירושו ש"נא" כאן משמעו רק לשון בקשה, ללא פירוש נוסף של "עתה".

אֵלָא לְשׁוֹן בְּקֶשָׁה - ראה גם רש"י לעיל יט, יח. לקמן לח, כה. מ, יח. שמות יא, ב. במדבר י, לא. שם יב, ו. דברים ג, כה. רש"י יומא פו, א.

אָמַר לוֹ: בְּבִקְשָׁה מִמֶּךָ עֲמַד לִי בְּזֶה הַנְּסִיּוֹן, שְׂלֵא יֹאמְרוּ: הֲרֵאשׁוֹנוֹת לֹא הָיָה בְּהֵן מִמֶּשׁ - מפני היות נסיון זה הקשה מכולם, פיון שאברהם נצטוו להקריב את בנו יחידו, וזה לאחר שהובטח שבן זה יהיה ורעו היחיד שיירש אותו וימשיך דרכו, לכן הוא מהנה מבין לשאר הנסיונות, שהכשולו בו יוכיח שהנסיונות הראשונים לא היו קשים ולכן עמד בהם. ועל כך הובא בגמרא סנהדרין שם: "משל למלך בשר-ודם שעמדו עליו מלחמות הרבה, והיה לו גבור אחד ונצחן, לימים עמדה עליו מלחמה חזקה, אמר לו: בבקשה ממך, עמוד לי במלחמה זו, שלא יאמרו: ראשונות אין בהם ממש".

אֶת בְּנֵךְ - אָמַר לוֹ: שְׁנֵי בָנִים יֵשׁ לִי,

אָמַר לוֹ: "אֶת יְחִידְךָ", אָמַר לוֹ: זֶה יְחִיד לְאִמּוֹ וְזֶה יְחִיד לְאִמּוֹ, אָמַר לוֹ: "אֶת אֶהְבֵּת", אָמַר לוֹ: שְׁנֵיהֶם אֲנִי אוֹהֵב - אהבה טבעית של אב לבן. וב"תורת מנחם" כתב, שכאן מדובר לאחר שישמעאל כבר עשה תשובה, שהרי אברהם החזירו לביתו, כמו שמשמע מהמשך דברי רש"י שאחד מן הנערים היה ישמעאל, ואם כן אהבתו לישמעאל היתה גם מצד זה שעשה תשובה.

אָמַר לוֹ: "אֶת יִצְחָק". וְלָמָּה לֹא גָלָה לוֹ מִתְחִלָּה: שְׂלֵא לְעֲרַבּוּ פִתְאוּם - כי הודעה של דבר גדול בהפתעה ובבת אחת מבלבלת חושיו של האדם. **וְתוֹזֹת דַּעְתּוֹ עָלָיו וְתַטְרֵף** - דעתו תהיה נחה עליו מגדל הציווי, וזה יביא אותו לידי בלבול הדעת.

וְכַדִּי לְחַבֵּב עָלָיו אֶת הַמִּצְוָה - שכך טבע האדם שציווי שנאמר לו באופן שלא מגלים לו מיד אלא בהדרגה, הדבר נעשה עליו חביב יותר. **וְלִתֵּן לוֹ שְׂכָר עַל כָּל דְּבוּר וְדְבוּר** - שששקיים את המצוה לא יקבל שכר רק על מצוה אחת, אלא על כל דבור ודבור שהיה במצוה זו. וראה גם רש"י לעיל יב, ב.

אֶרֶץ הַמִּזְרֵה - יְרוּשָׁלַיִם - ששם נמצא הר המזריה. **וְכֵן בְּדַבְרֵי הַיָּמִים** - ב ג, א. **"לכנות את בית ה' בירושלים בהר המזריה"**. ורבותינו פרושו - בראשית רבה נה, ו. למה נקרא שמה "המזריה".

עַל שֵׁם שְׁמֹשֶׁם הוֹרָאָה יוֹצֵאָה לְיִשְׂרָאֵל - מהסנהדרין שהיו יושבים בלשכת הגזית (רש"י ב"ד נה, א). וב"רש"י תענית טו, א: "שיצא הוראה - תורה לישראל, כי מציון תצא תורה, יורו משפטיך ליעקב, ולשפת הגזית שבה עמדו הנביאים המוכיחים לישראל". ונקרא כן על שם העתיד (רא"ם).

וְאִינְקְלוֹס תְּרַגְּמוּ עַל שֵׁם עֲבוֹדַת הַקְּטָרֶת - "לארעא פולחנא" - לארץ העבודה.

שְׁיֵשׁ בּוֹ מוֹר - ועל שם המור נקרא "המזריה", ולכן תרגם "המזריה" על שם עבודת הקטרת. וראה שיר השירים ד, ו "הר המור", וב"רש"י שם שהוא הר המזריה.

נֶרְדְּ - צִרִיף עיון למה הזכירו יותר משאר בשמים, ואולי משום שהוא נזכר תחילה לכל סממני הקטורת בשיר השירים ד, יד. אף בכמה כתבי יד ודפוסים ראשונים, הגירסא היא: מור ושאר סמים.

וּשְׂאָר בְּשָׂמִים - כלומר, הר המזריה נקרא על שם ה"מור", מפני שהמור הוא מסממני הקטרת. ובשיר השירים ח, יד הוא נקרא "הרי בשמים", וב"רש"י שם: "הוא הר המזריה ובית המקדש". ומה שנקרא על שם המור נוקא? אולי משום שהמור הוא בעל ריח הכי משמעותי שהיה שם, ותמיד הוא נזכר במקרא לענין הבשמים, או משום שהמור נזכר בתורה תחילה (לענין שמן המשחה) - ראה שמות ל,

ומשה עָלָהּ, אָמַר לוֹ: הוֹרִידֵהוּ. אֶחָד הֵהָרִים • הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מִתְהַא הַצְדִּיקִים (ספרים אחרים: משהא לצדיקים), ואחֲרֵיכֶן מִגְלָה לָהֶם, וְכָל זֶה פְּדִי לְהַרְבוֹת שְׂכָרְךָ, וְכֵן: (לעיל יב) "אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ", וְכֵן בְּיוֹנָה: (ינה א) "וְקָרָא אֵלֶיהָ אֶת הַקְרִיאָה".

ג וְאַקְדִים אֲבָרְהָם בְּצַפְרָא וְזָרוּ יַת חֲמַרְהָ וְדָבַר יַת תְּרִין עוֹלִימוֹהֵי עֲמָה וְיַת יִצְחָק בְּרָה וְצִלַח אַעֲי לַעֲלֵתָא וְקָם וְאָזַל לְאַתְרָא דִּי אָמַר לֵה יִי:

(ג) וַיִּשְׁכַּם אֲבָרְהָם בַּפֶּקֶר וַיַּחְבֹּשׁ אֶת-חֲמורוֹ וַיִּקַּח אֶת-שְׁנֵי נַעֲרָיו אֹתוֹ וְאֶת יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּבְקַע עֲצֵי עֹלָה וַיִּקָּם וַיֵּלֶךְ אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-אָמַר-לוֹ הָאֱלֹהִים:

כ"ט א וַיִּשְׁכַּם • נִדְרָרו לַמִּצְוָה (פסחים ד). וַיַּחְבֹּשׁ • הוּא בַעֲצָמוֹ וְלֹא צָוָה לְאָחָד מֵעַבְדָיו, שֶׁהֵאָהָבָה מְקַלְקֶלֶת אֶת הַשׁוֹרָה. אֶת-שְׁנֵי נַעֲרָיו • (כ"ח) יִשְׁמַעֲאֵל וְאַלְיָעֶזֶר, שְׂאִין אָדָם חָשׁוּב רְשָׁאֵי לְצִאת לְדֶרֶךְ בְּלֹא ב' אָנְשִׁים, שָׂאֵם יִצְטָרֵף הָאָחָד לְנִקְבֵי וַיִּתְרַחֵק, יִהְיֶה הַשְּׁנֵי עִמּוֹ. וַיִּבְקַע • תְּרַגְּמוּ וְצִלַח, כְּמוֹ: (שמואל ב יח) "וְצָלְחוּ הַיַּרְדֵּן", לְשׁוֹן בְּקוּעַ, סִינְדֵר"א בְּלַע"ו.

ד בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה וְזָקַף אֲבָרְהָם יַת עֵינָוְהִי וְחָזָא יַת אַתְרָא מְרַחֵק:

(ד) בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיֵּשֶׂא אֲבָרְהָם אֶת-עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת-הַמָּקוֹם מְרַחֵק:

כ"ט א בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי • לְמָה אָחַר מִלְהִרְאוֹתוֹ מִיָּד, פְּדִי שְׂלָא יֵאמְרוּ: 'הִמָּמּוֹ וְעַרְכָּבוֹ פְתָאֵם וְטָרַף דַּעֲתוֹ, וְאֵלּוֹ הִיָּה לוֹ שֶׁהוּת לְהַמְלִיף אֶל לְבוֹ, לֹא הִיָּה עוֹשֶׂה'. וַיֵּרָא אֶת-הַמָּקוֹם • רָאָה עֲנָן קָשׁוּר עַל הַהָר.

אשל אברהם

נַעֲרָיו" מִשְׁמַע הַיְחִידִים (ע"פ ר"א"ם וג"א). שְׂאִין אָדָם חָשׁוּב רְשָׁאֵי לְצִאת לְדֶרֶךְ בְּלֹא שְׁנֵי אָנְשִׁים, שָׂאֵם יִצְטָרֵף הָאָחָד לְנִקְבֵי וַיִּתְרַחֵק, יִהְיֶה הַשְּׁנֵי עִמּוֹ - וְזָהוּ "אֶת שְׁנֵי נַעֲרָיו אֹתוֹ", פְּדִי שְׂאָחָד מִשְׁנֵי הַנְּעָרִים תְּמִיד יִהְיֶה עִמּוֹ. אָבֵל רָאָה רִש"י בַּמְדָּבָר כֵּב, כֵּב גָּבִי בְּלַעַם: "וּשְׁנֵי נַעֲרָיו עִמּוֹ - מִכָּאֵן לְאָדָם חָשׁוּב הַיּוֹצֵא לְדֶרֶךְ יוֹלִיף עִמּוֹ שְׁנֵי אָנְשִׁים לְשִׁמְשׁוֹ, וְחֹזְרִים וּמְשִׁמְשִׁים זֶה אֶת זֶה".

וַיִּבְקַע - תְּרַגְּמוּ: "וְצִלַח", כְּמוֹ "וְצָלְחוּ הַיַּרְדֵּן" - שְׂמוּאֵל ב יט, יח. וּבְרִש"י שָׂם: "בְּקַעוּהוּ בְּתַרְסֵהוּן" [=בְּתַרְסִים שְׁלֵהֶם]. כְּנֶרְאָה הַכְּנֻנָה שֶׁהֵנִיחוּ תְּרִיסִים בְּתוֹף הַיַּרְדֵּן. וְרָאָה עוֹד בַּמְּפָרָשִׁים שָׂם.

לְשׁוֹן בְּקוּעַ, פִּינְדֵר"א בְּלַעַז. - fendre, לְחֻטוֹב, לְבַקַּע. תוֹרַה ד

(ד) בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי - לְמָה אָחַר מִלְהִרְאוֹתוֹ מִיָּד - שֶׁהָרִי הַדֶּרֶךְ מִחֲבֵרוֹן לִירוּשָׁלַיִם הִיא קְצָרָה, וּבִדְאִי הַגִּיעַ אֵלֶיהָ כְּבַר בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, וְאֵם כֵּן מוֹבָן שֶׁכָּל שְׁלוֹשָׁה יָמִים אֵלּוֹ הִיָּה אֲבָרְהָם מִמְתִּין בִּירוּשָׁלַיִם לְסִימָן מַדָּה שֶׁנֶּרְאָה לוֹ בְּאִיזוֹ מְקוֹם בְּדִיוֹק יִקְרִיב אֶת בְּנוֹ.

"וְקָרָא אֵלֶיהָ - בַּפְּסוּק: "אֵלֶיהָ". אֵף שָׂם א, ב: "עֲלֶיהָ". אֶת הַקְרִיאָה" - "אֲשֶׁר אָנְכִי דוֹבֵר אֵלֶיךָ". תוֹרַה ג (ג) וַיִּשְׁכַּם - נִדְרָרו לַמִּצְוָה - רָאָה רִש"י פְּסוּחִים ד, א: "שְׂלֹא הִמְתִּין עַד הַיָּן הַחֲמָה". וַיַּחְבֹּשׁ - הוּא בַעֲצָמוֹ - שָׂאֵם לֹא כֵּן, "וַיַּחְבֹּשׁ אֶת חֲמורוֹ" לְמָה לִּיז וְכִי יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁכָּבַע עַל חֲמור לֹא חֲבוּשָׁה? (ר"א"ם).

וְלֹא צָוָה לְאָחָד מֵעַבְדָיו, שֶׁהֵאָהָבָה מְקַלְקֶלֶת הַשׁוֹרָה - אֵהָבָה שְׂאָהָב [אֲבָרְהָם אֶת] הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בִּיטְלָה שׁוֹרָה שֶׁל גְּדוּלָה, שֶׁחֲבֹשׁ הוּא בַעֲצָמוֹ (רש"י סְנַהֲדֵרִק ק"ה, ג). וְרָאָה גַּם רִש"י בַּמְדָּבָר כֵּב, כֵּא.

אֶת שְׁנֵי נַעֲרָיו - יִשְׁמַעֲאֵל - וְאֵף שִׁיִּשְׁמַעֲאֵל הַתִּישָׁב בַּמְדָּבָר פְּאָרֶן הַרְחֵק מִחֲבֵרוֹן, בְּדִלְעִיל כֵּא, כֵּא, צָרִיף לֹאמַר שֶׁחֹזֵר מִשָּׂם אֶל אֲבָרְהָם (הר"ב). וְאַלְיָעֶזֶר - לְמַד כֵּן מִמָּה שֶׁכָּתוּב "נַעֲרָיו", וְלֹא נַעֲרִים, וְהִינֵנוּ נַעֲרָיו הַמִּיּוֹחָדִים לוֹ. אוֹ שֶׁלְמַד כֵּן מִמָּה שֶׁאָמַר: "אֶת שְׁנֵי נַעֲרָיו", וְלֹא "וּשְׁנֵי נַעֲרָיו" שֶׁמִּשְׁמַע שְׁנֵי נַעֲרִים מִשְׂאָר הַנַּעֲרִים שֶׁהָיוּ לוֹ, וְאֵילּוֹ "אֶת שְׁנֵי

כג: "וְאֵתָה קַח לָךְ בְּשָׂמִים רִאשׁ מֵר דְּרוֹר". וְהַעֲלֵהוּ - לֹא אָמַר לוֹ: "שְׁחַטְהוּ", לְפִי שְׂלֹא הִיָּה חֲפֵץ הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְשַׁחֲטוֹ, אֵלֹא לְהַעֲלֵהוּ לְהָר - זָהוּ הַפִּירוּשׁ "שָׂם".

לַעֲשׂוֹתוֹ עוֹלָה - זָהוּ הַפִּירוּשׁ "לְעוֹלָה" - לַעֲשׂוֹתוֹ עוֹלָה", שְׁעַל יָדֵי הַעֲלִיָּה לְהָר (וְהַעֲקִידָה עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ) נַעֲשֶׂה עוֹלָה. וְרָאָה גַּם רִש"י לְקַמֵּן כֵּה, כו: "שֶׁנִּתְקַדְּשׁ בְּהָר הַמְּזוּרָה לְהִיּוֹת עוֹלָה תְּמִימָה". וּבְדָפוּס רִאשׁוֹן הַגִּיְרָסָא בְּפָנִים: "עַל מִנַּת לַעֲשׂוֹתוֹ עוֹלָה".

וּמִשְׁהַעֲלֵהוּ אָמַר לוֹ: הוֹרִידֵהוּ - רָאָה גַּם רִש"י לְקַמֵּן פְּסוּק יב. אֶחָד הֵהָרִים - הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מִתְהַא - מִתְמַיָּה.

הַצְדִּיקִים וְאַחֲרֵיכֶן מִגְלָה לָהֶם, וְכָל זֶה פְּדִי לְהַרְבוֹת שְׂכָרְךָ - כִּי הַצְדִּיקִים חֲפָצִים לְקַנְּם הַמִּצְוָה, וְכִשְׁמַעֲלִימִים מִהֶם הַדָּבָר הֵם מִצְטָעֵרִים עַל כֶּן, וּבְנֻחַ מִתְרַבֵּה שְׂכָרָם (ר"א"ם וג"א).

וְכֵן "אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ" - לַעֲלִיל יב, א. וּבְרִש"י שָׂם: "לֹא גָלָה לוֹ הָאָרֶץ מִיָּד, פְּדִי לְחַבְּבָה בְּעֵינָיו, וְלָתֵת לוֹ שְׂכָר עַל כָּל דְּבוּר וְדְבוּר".

וְכֵן בְּיוֹנָה - ג, ב.

(ה) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל-נְעֻרָיו שְׁבוּ לִבְכֵּם פֹּה עִם-
הַחֲמוֹר וְאֲנִי וְהַנֶּעֱרַר גִּלְכָּה עַד-כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנִשְׁבַּח
אֱלֹהֵיכֶם:

ה' וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם לְעוֹלָמְוֵהוּי אוֹרֵיכוּ לְכוּן
הַכָּא עִם חֲמוֹרָא וְאֲנָא וְעוֹלִימָא נְתַמְטִי עַד
כָּא וְנִסְגוּד וְנִתּוּב לְוַתְכוּן:

ה"ט"ו < עַד-כֹּה • כְּלוֹמַר דְּרַף מוּעֵט, לְמָקוֹם אֲשֶׁר לְפָנֵינוּ. וּמְדַרְשׁ אַגְדָּה: 'אַרְאֵה הֵיכָן הוּא מַה שְּׁאָמַר לִי
הַמָּקוֹם: "כֹּה יִהְיֶה זְרַעְךָ"'. וְנִשְׁבַּח • נִתְנַבֵּא שִׁישׁוּבוֹ שְׁנֵיהֶם.

(ו) וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת-עֵצֵי הָעֵלֶה וַיִּשֶׂם עַל-יִצְחָק
בְּנוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת-הָאֵשׁ וְאֶת-הַמַּאֲכֶלֶת וַיִּלְכוּ
שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:

וּנְסִיב אַבְרָהָם יַת אַעֲזִי דַעֲלֵתָא וְשׁוּי עַל
יִצְחָק בְּרָהּ וְנְסִיב בִּידָהּ יַת אֲשַׁתָּא וְיַת
סַפִּינָא וְאֲזֵלוּ תְרוּיְהוּן בְּתַרְא (י"ג פַּחְדָּא):

ה"ט"ז < הַמַּאֲכֶלֶת • סַפִּין, עַל שֵׁם שְׁאוּכֶלֶת אֶת הַבָּשָׂר, כְּמַה דְּתִימָא: (דְּבָרִים ל"ב) "וַחֲרָבִי תֹאכַל בָּשָׂר", וְשִׁמְכֶשֶׁרֶת
בָּשָׂר לְאֲכִילָהּ. דְּבַר אַחֵר: זֹאת, נִקְרָאת 'מַאֲכֶלֶת', עַל שֵׁם שִׁישְׁרָאֵל אוּכְלִים מִתַּן שְׁכָרָהּ. וַיִּלְכוּ שְׁנֵיהֶם
יַחְדָּו • אַבְרָהָם, שְׁהִיָּה יוֹדֵעַ שְׁהוֹלֵף לְשַׁחַט אֶת בְּנוֹ, הִיָּה הוֹלֵף בְּרִצּוֹן וְשִׁמְחָה פִּיִּצְחָק, שְׁלֵא הִיָּה מְרַגֵּישׁ
בְּדָבָר.

(ז) וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל-אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר
הַנְּנִי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהַעֲצִים וְאִיָּה הַשֵּׁה
לְעֵלֶה:

ז וַיֹּאמֶר יִצְחָק לְאַבְרָהָם אָבוּיָהּ וַיֹּאמֶר אָבָא
וַיֹּאמֶר הָא אָנָא כְּרִי וַיֹּאמֶר הָא אֲשַׁתָּא וְאֲעִיָּא
וְאֵן אִימְרָא לְעֵלֵתָא:

אשל אברהם

בָּשָׂר לְאֲכִילָהּ - וּלְפִירוּשׁ זֶה נִקְרָא
"מַאֲכֶלֶת" בְּלִשׁוֹן מְפַעֲלִיל, מַאֲכֶלֶת
לְאַחֲרִים, שֶׁכֵּן הִבְהֵמָה בְּתַנּוּיָהּ בְּחֻקֵּת
אִיסוּר עוֹמֶדֶת, וְסַפִּין הַשְּׁחִיטָה
מְכַשְׂרִיָּה וּמִתִּירָה לְאֲכִילָהּ (ר"א טו).
וּלְטַעַם זֶה כָּל סַפִּין שְׁחִיטָה נִקְרָאת
מַאֲכֶלֶת.
דְּבַר אַחֵר: זֹאת נִקְרָאת "מַאֲכֶלֶת" -
וְלֹא כָּל סַפִּין אַחֵר.
עַל שֵׁם שִׁישְׁרָאֵל אוּכְלִים מִתַּן
שְׁכָרָה - שֶׁל עֲקֶדֶת יִצְחָק, שֶׁנֶּחְשַׁב
לָהֶם כְּאִילוֹ נִשְׁחַט, וְזוֹ מִתַּן שְׁכָרָה שֶׁל
אוֹתָהּ הַמַּאֲכֶלֶת שֶׁהִמְצִיָּה נַעֲשִׂית עַל-
יְדֵהּ (ר"א טו), וְגַם לְפִירוּשׁ זֶה "מַאֲכֶלֶת"
הוּא לִשׁוֹן מְפַעֲלִיל, מַאֲכֶלֶת לְיִשְׂרָאֵל.
וַיִּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו - אַבְרָהָם שְׁהִיָּה
יּוֹדֵעַ שְׁהוֹלֵף לְשַׁחַט אֶת בְּנוֹ, הִיָּה
הוֹלֵף בְּרִצּוֹן וְשִׁמְחָה, פִּיִּצְחָק שְׁלֵא
הִיָּה מְרַגֵּישׁ בְּדָבָר - וַיִּצְחָק הִיָּה הוֹלֵף
"בְּרִצּוֹן וְשִׁמְחָה", בְּחֻשְׁבוֹ שְׁהוֹלְכִים
לְהִקְרִיב קָרְבָּן לַה'. תוֹרָה ז'

אַחַר מְדוּתָיו שֶׁל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
(רָאֵה רִש"י שְׁמוֹת ו, א שְׁאֲבָרָהם לֹא
הִרְהַר עַל מְדוּתָיו שֶׁל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-
הוּא), אֲלֵא אַדְרָבָה, מִצַּד הַנִּדְאוֹת
שֶׁהִבְטַחָה זֶה תִּתְקַיֵּם, רִצָּה לְרֵאוֹת
"הֵיכָן" תִּתְקַיֵּם (דְּבָרִים). וְרָאֵה רִש"י
יְהוֹשֻׁעַ עַל הַפְּסוּק (י"ד): "עַד אֲשֶׁר עַד
כֹּה בְּרַכְנִי ה'" - "בְּרַכָּה שְׁנֵאֲמָרָה
לְאַבְרָהָם כֹּה יִהְיֶה זְרַעְךָ נִתְקַיֵּם בִּי".
וְנִשְׁבַּח - נִתְנַבֵּא שִׁישׁוּבוֹ שְׁנֵיהֶם -
שָׁאֵם לֹא כֵּן, הִיָּה צְרִיף לֹמַר
"וְאֲשׁוּבָה" (לְבוּשׁ), שְׁהִרִי בּוֹדָאִי לֹא
הוֹצִיא דְּבַר שְׁקָר מִפִּיו, אֲלֵא שְׁנִבּוּאָה
נִזְרָקָה מִפִּיו. תוֹרָה ו'
(ו) הַמַּאֲכֶלֶת - סַפִּין. עַל שֵׁם
שְׁאוּכֶלֶת אֶת הַבָּשָׂר - שְׁחֻתְכָתוֹ
וּמְכֻלָּתוֹ, וּלְפִי זֶה "מַאֲכֶלֶת" פִּירוּשָׁה
אוּכֶלֶת (ר"א טו). וּלְטַעַם זֶה כָּל סַפִּין
נִקְרָאת מַאֲכֶלֶת.
כְּמַה דְּתִימָא - דְּבָרִים ל"ב, מ"ב.
"וַחֲרָבִי תֹאכַל בָּשָׂר", וְשִׁמְכֶשֶׁרֶת

כְּרִי שְׁלֵא יֹאמְרוּ: הַמְמוֹ וְעַרְבּוּ
פְתָאוֹם וְטָרַד דַּעְתּוֹ, וְאֵלוֹ הִיָּה לוֹ
שְׁהוֹת לְהַמְלִיף אֵל לְבוֹ לֹא הִיָּה
עוֹשֶׂה - וְלָכֵן אִיחָר שְׁלִשָּׁה יָמִים, שְׁאִין
דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם מִתִּישְׁבֶּת עֲלָיו אֲלֵא
בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי (ג'ר"א).
וַיִּרָא אֶת הַמָּקוֹם - רָאֵה עֲנָן קָשׁוּר
עַל הָהָר - כִּי אִם לֹא כֵּן, מֵהֵיכָן יָדַע
שְׁזָהוּ הַמָּקוֹם (ר"א טו). תוֹרָה ה'
(ה) עַד כֹּה - כְּלוֹמַר: דְּרַף מוּעֵט
לְמָקוֹם אֲשֶׁר לְפָנֵינוּ - נִרְאֵה שְׁמִפְרֶשׁ
"עַד כֹּה", עַד לְמָקוֹם זֶה, דְּהֵינּוּ
שְׁהִרְאֵה לָהֶם בְּאַצְבָּע, וְאִם כֵּן הַמָּקוֹם
הִיָּה קְרוֹב אֲלֵיהֶם עַד שֶׁכָּלּוּ לְרֵאוֹתוֹ
(כַּאֲרֵי בַשְּׁה). וְרָאֵה גַם רִש"י יְהוֹשֻׁעַ יז, יד
שְׁמִפְרֶשׁ: "עַד כֹּה" - "כֵּף, כְּאֲשֶׁר אִתָּה
רוֹאֵה".
וּמְדַרְשׁ אַגְדָּה - בְּרֵאשִׁית רַבָּה נו, ב.
אַרְאֵה הֵיכָן הוּא מַה שְּׁאָמַר לִי
הַמָּקוֹם - לְעֵיל טו, ה.
כֹּה יִהְיֶה זְרַעְךָ" - אִין זֶה הִרְהוּר

(ח) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֶה-לוֹ הַשָּׁה לְעֹלָה בְנֵי וַיִּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:

ח ואמר אברהם קדם יי גלי לה אימרא לעלתא ברי ואזלו תרויהון פחדא:

כ"ט יראתו ה' פלומר יראה ויבחר לו הש' ואם אין ש'ה, לעלה בני. ואף-על-פי שהבין יצחק שהוא הולך להשחט: "ויילכו שניהם יחדו", בלב ש'ה.

(ט) וַיָּבֹאוּ אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר-לוֹ הָאֱלֹהִים וַיִּבְּנוּ שָׁם אַבְרָהָם אֶת-הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת-הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת-יִצְחָק בְּנֹו וַיִּשֶׂם אֹתוֹ עַל-הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לָעֵצִים:

ט ואתו לאתרא די אמר לה יי ובנא תמן אברהם ית מדבחא וסדר ית אעיא ועקד ית יצחק ברה ושוי יתה על מדבחא עיל מן אעיא:

כ"ט יי ועקד (שבת נד) ידיו ורגליו מאחוריו, הידים והרגלים ביחד היא עקדה, והוא לשון "עקדים", שהיו קרסליהם לבנים, מקום שעוקדין אותן בו, היה נכר.

(י) וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת-יְדֵיו וַיִּקַּח אֶת-הַמֶּאֱכָלֶת לְשַׁחַט אֶת-בְּנֹו:

י ואושיט אברהם ית ידה ונסיב ית ספינא למיכס ית ברה:

(יא) וַיִּקְרָא אֵלָיו מִלֶּאךָ יְהוָה מִן-הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲנֵנִי:

יא וקרא לה מלאכא דיי מן שמיא ואמר אברהם אברהם ואמר הא אנא:

כ"ט אברהם אברהם. לשון חבה הוא שפופל את שמו.

(יב) וַיֹּאמֶר אֶל-תְּשַׁלַּח יָדְךָ אֶל-הַנֶּזֶר וְאֶל-תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי עֵתָה יִדְעֵתִי כִּי-יִרְאֶה אֱלֹהִים אֶתָּה וְלֹא חֲשַׁבְתָּ אֶת-בְּנֹךְ אֶת-יְחִידְךָ מִמֶּנִּי:

יב ואמר לא תושיט ידך לעולימא ולא תעבד לה מדעם ארי פען ידענא (כ"י ידעית) ארי דחלא דיי את ולא מנעמ ית ברה ית יחידך מני:

כ"ט יי אל-תשלח. לשחט, אמר לו: 'אם פן לחנם באתי לכאן, אעשה בו חבלה ואוציא ממנו מעט דם', אמר לו: "אל-תעש לו מאומה", אל תעש בו מום. כי עתה ידעתי. אמר רבי אבא: אמר לו אברהם:

אשל אברהם

לשחוט, הינה לו להסתפק בקריאה פעם אחת, ולומר לו תיכף שלא ישלח ידו אל הנער. תורה יב

(יב) אל תשלח - לשחוט. אמר לו: אם פן לחנם באתי לכאן, אעשה בו חבלה ואוציא ממנו מעט דם, אמר לו: "אל תעש לו מאומה" - ולכן נכתב "ואל תעש לו מאומה" בוא"ו החיבור, כי זהו ציווי נוסף ל"אל תשלח ידך" (רא"ס).

אל תעש בו מום - "מאומה" מלשון מום. וראה רש"י מלכים ב ה, כ. ועל טענת אברהם "לחנם באתי לכאן", ענה המלאך: "עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה", היינו שלא הייתה ביאתו לחנם, אלא העמידה בנשיון

ואחד מן הרגלים כובל ביחד". והוא לשון "עקדים" שהיו קרסליהם לבנים, מקום שעוקדין אותן בו הינה נכר. - לקמן ל, לה, לט. וראה לשון רש"י שם. תורה י

(יא) אברהם אברהם - לשון חבה הוא - ראה גם רש"י לקמן מו, ב. גבי יעקב. אבל גבי "משה משה" בשמות ג, ד לא מפרש רש"י כלום. ואולי משום ששם בא להזכירו שלא יתקרב לראות, לא שיה לומר שהוא לשון חבה, אלא לשון קריאה.

שפופל - בדפוס ראשון: "בשפופל". את שמו - ולא לשון קריאה סתם, שלשם כך די בקריאה בפעם אחת, או משום שפאן פיון שבא למנוע ממנו

(ח) יראה לו הש' - פלומר: "יראה" ויבחר "לו הש'ה" - ראה רש"י לקמן פסוק יד ובביאור שם. ואם אין ש'ה - "לעלה בני" - אתה הוא הש'ה לעולה.

ואף-על-פי שהבין יצחק שהוא הולך לשחט - "ויילכו שניהם יחדו", בלב ש'ה - שגם יצחק הלך כמו אברהם ברצון ובשמחה. וכטעם השני שהביא רש"י לעיל פסוק א. תורה ט

(ט) ויעקד - ידיו ורגליו מאחוריו - כפף ידיו ורגליו לאחוריו וקשר יד ורגל ונפשט צנארו לאחוריו רש"י שבת נד, א.

הידים והרגלים ביחד היא עקדה - ברש"י שבת שם: "אחד מן הידים

אֶפְרַשׁ לְפָנֶיךָ אֶת שִׁיחִתִּי: אֶתְמַל, אֶמְרֶתְ לִי: "כִּי בִי־צַחֵק יִקְרָא לְךָ זֶרַע", וְחִזְרֶת וְאֶמְרֶת: "קַח־נָא אֶת־בְּנֶךָ". עֲכָשׁוּ, אַתָּה אוֹמֵר לִי: "אֵל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל־הַנְּעָר". אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: "לֹא אֲחַלֵּל בְּרִיתִי וּמוֹצֵא שְׁפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה", כִּשְׁאֶמְרֶתִי לְךָ 'קַח', מוֹצֵא שְׁפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה, לֹא אֶמְרֶתִי לְךָ 'שְׁחַטְהוּ', אֲלֵא "הַעֲלֵהוּ", אִסְקַתִּיה אִחִתִּיה. **כִּי עֵתָה יִדְעֵתִי • מַעֲתָה, יֵשׁ לִי מָה לְהַשִּׁיב לְשִׁטְן וְלְאֲמוֹת הַתְּמַהִּים:** מָה הִיא חֲבַתִּי אֲצִלְךָ. **יֵשׁ לִי פִתְחוֹן פֶּה עֲכָשׁוּ, שְׂרוּאִים:** "כִּי יִרְא אֱלֹהִים אַתָּה".

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת ש"פ וירא. ט"ו מרחשון התשמ"ח)

כְּאִשֶּׁר לומְדִים אֶת הַפְּסוּק וַיֵּאמֶר אֵל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנְּעָר וְאֵל תַּעֲשֵׂ לֹו מֵאוֹמֶה כִּי עֵתָה יִדְעֵתִי כִּי יִרְא אֱלֹקִים אַתָּה וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת בְּנֶךָ אֶת יְחִידְךָ מִמֶּנִּי" - מִתְעוֹרְרֶת שְׁאֵלָה פְּשׁוּטָה אֲצֵל בֶּן חֲמֵשׁ לְמִקְרָא: מָהוּ הַצֶּרֶךְ **בְּנִיתִינָת טַעַם** - "כִּי עֵתָה יִדְעֵתִי גו'" -לְצִוּוֵי "אֵל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנְּעָר וְאֵל תַּעֲשֵׂ לֹו מֵאוֹמֶה", לְכַאוֹרָה, כִּשְׁשִׁמַע אֲבִרָהּ אֲבִינוּ אֶת הַצִּוּוֵי "אֵל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנְּעָר", בְּדַאי **שְׂמַח בְּיוֹמֶר** שֶׁבָנוּ יְחִידוֹ יִשְׂאֵר בְּחַיִּים, וּמָהוּ הַצֶּרֶךְ בְּנִיתִינָת טַעַם "כִּי עֵתָה יִדְעֵתִי גו"!"

אשל אברהם

לְךָ זֶרַע - לֹא אֲחַלֵּל בְּרִיתִי, וְאֶת בְּרִיתִי אֲקִים אֶת יִצְחָק, וְאֶחֱרִיכֶךָ הַהִמְשָׁךְ בְּבִפְנֵים. וְעַל פִּי גִירָסָא זֹו מוֹבֵן מָה שֶׁהֵבִיא אֶת תְּחִילַת הַפְּסוּק "לֹא אֲחַלֵּל בְּרִיתִי". וְרָאָה בִּ"תוֹרַת מִנְחָם" שֶׁמִּפְרָשׁ בֶּן גַּם לְגִירָסָא שֶׁבִפְנֵים.

כִּשְׂאֶמְרֶתִי לְךָ "קַח" - לְעֵיל פְּסוּק ב. **"מוֹצֵא שְׁפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה", לֹא אֶמְרֶתִי לְךָ "שְׁחַטְהוּ" אֲלֵא "הַעֲלֵהוּ"** - רָאָה גַם רִשְׁ"י לְעֵיל שֵׁם **אִסְקַתִּיה - אַחֲתָה** - הַעֲלִיתָ אוֹתוֹ, קִימַתָּ אֶת דְּבָרִי, עֲכָשׁוּ הוֹרִידוּהוּ (רש"י ב"ר שם). וְזֶהוּ הַפִּירוּשׁ "וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת בְּנֶךָ אֶת יְחִידְךָ" (ג"א).

כִּי עֵתָה יִדְעֵתִי - מַעֲתָה יֵשׁ לִי מָה לְהַשִּׁיב - מִשׁוּם שֶׁכִּלְפֵי ה' הַכֵּל גְּלוּי, וְלֹא יִתְכַן לֹאמֵר עֲלֵיו "עֵתָה יִדְעֵתִי", לְכֵן מִפְּרָשׁ שֶׁהַכּוֹנֵן שֶׁכַּעַת יֵשׁ לֹו מָה לְהַשִּׁיב (ג"א).

לְשִׁטְן - רָאָה רִשְׁ"י לְעֵיל פְּסוּק א, שֶׁבְּגִלְל דְּבָרָיו שֶׁל שִׁטְן הַתְּחִיל כָּל נִסְיוֹן הַעֲקָדָה.

וְלְאֲמוֹת הַתְּמַהִּים מָה הִיא חֲבַתִּי - נִרְאָה שֶׁמִּפְרָשׁ שִׁ"דְעֵתִי" כָּאֵן הוּא גַם מְלָשׁוֹן חֵיבָה, וְעַל־דִּרְךָ שֶׁפִּירֵשׁ לְעֵיל יח. יט: "כִּי יִדְעֵתִי" - "לְשִׁטְן חֵיבָה".

אֲצִלְךָ, יֵשׁ לִי פִתְחוֹן פֶּה - זֶהוּ פִירוּשׁ "יֵשׁ לִי מָה לְהַשִּׁיב" (שֶׁנֶּקֶט לְפָנַי כּוּן). שֶׁהַכּוֹנֵן לִ"פִתְחוֹן פֶּה".

עֲכָשׁוּ שְׂרוּאִים "כִּי יִרְא אֱלֹהִים אַתָּה". - נִרְאָה שֶׁמִּפְרָשׁ שִׁ"עֵתָה" מוֹסֵב גַּם עַל "יִרְא אֱלֹקִים". תוֹרַה יג

מֵאוֹמֶה", שֶׁלֹא יוֹצִיא מִמֶּנּוּ אֲפִילוֹ מַעֲט דָם, שֶׁאֲבִרָהּם בָּא לְהַסְבִּיר ("אֶפְרַשׁ לְפָנֶיךָ שִׁיחִתִּי") שֶׁבִקְשָׁתוֹ זֹו לֹא נִאֶמְרָה סֶתֶם כֶּךָ רַק מִשׁוּם שִׁ"אֵם כֵּן לְחִינָם בָּאתִי לְכָאֵן" (כִּלְשׁוֹן רִשְׁ"י לְעֵיל), אֲלֵא גַם מִשׁוּם שֶׁלֹאֲחַר שֶׁהִמְלִאךָ אָמַר לוֹ "אֵל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנְּעָר", חֲשַׁב אֲבִרָהּם בְּלִבּוֹ שֶׁאוֹלֵי מַלְכַתְחִילָה לֹא הִיָּתָה כּוֹנֵן הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְשִׁחֲטוֹ אֲלֵא לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ מַעֲט דָם כְּדִי לְזַרְקוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁכֵּן בְּמַעֲשֵׂה זֶה לֹא הִיָּתָה שׁוּם סְתִירָה בֵּין הַכְּטָחַת הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא "כִּי בִי־צַחֵק יִקְרָא לְךָ זֶרַע", וּבֵין הַצִּוּוֵי "קַח נָא", וּבֵין הָאֲוִהְרָה "אֵל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנְּעָר" (שֶׁלֹא יִשְׁחַטְהוּ). וְעַל כֶּךָ עֲנָה לוֹ הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: "כִּי עֵתָה יִדְעֵתִי וגו'", שֶׁאֵין לוֹ צוּרָךְ בְּכֶךָ, כִּיִּן שֶׁמַּלְכַתְחִילָה לֹא בִקַּשׁ אֲלֵא לְהַעֲלוֹתוֹ כְּדִי שִׁיעֲמוֹד בְּנִסְיוֹן (וּמִמִּילָא מַלְכַתְחִילָה גַם לֹא הִיָּתָה שׁוּם סְתִירָה בְּדַבְרֵי הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא), וּכְיִן שֶׁעֲשָׂה כֵּן - עֲמַד בְּנִסְיוֹן.

אֶתְמוֹל אֶמְרֶת לִי: "כִּי בִי־צַחֵק יִקְרָא לְךָ זֶרַע" - לְעֵיל כּא, יב.

וְחִזְרֶת וְאֶמְרֶת: "קַח נָא אֶת בְּנֶךָ" - לְעֵיל פְּסוּק ב.

עֲכָשׁוּ אַתָּה אוֹמֵר לִי: "אֵל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנְּעָר?" אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: "לֹא אֲחַלֵּל בְּרִיתִי וּמוֹצֵא שְׁפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה" - תְּהִלִּים פט, לה. בְּכַמְּהָ כְּתִבִּי־דָךְ וּבְדַפּוּס רוֹמֵי נוֹסָף כָּאֵן: "כִּשְׂאֶמְרֶתִי לְךָ כִּי בִי־צַחֵק יִקְרָא

הִיָּתָה הַתְּכַלִּית (הר"ב).

כִּי עֵתָה יִדְעֵתִי - בְּכַמְּהָ כְּתִבִּי־דָךְ לֹא גוֹרְסִים תִּיבּוֹת אֵלוֹ, אֲלֵא הוּא הַמְשָׁךְ יִשִּׁיר לְקַטַע הַקּוֹדֶם. אֲבָל בִּ"תוֹרַת מִנְחָם" כְּתִב, שֶׁרִשְׁ"י הֵבִיא פִירוּשׁ זֶה רַק מִשׁוּם הַקּוֹשִׁי שֶׁל הַתִּיבּוֹת "כִּי עֵתָה יִדְעֵתִי", שֶׁלְכַאוֹרָה לֹא מוֹבֵן לְמָה הוֹצֵרָךְ לְהוֹסִיף לוֹ כָּאֵן "כִּי עֵתָה יִדְעֵתִי", וְכִי אֵם לֹא הִיָּה אוֹמֵר לוֹ "כִּי עֵתָה יִדְעֵתִי" אֲבִרָהּם לֹא הִיָּה שׁוֹמַע בְּקוֹל ה' שֶׁלֹא יִשְׁלַח יָדוֹ אֶל הַנְּעָר? אֲלֵא וְדַאי זֶהוּ מַעֲנֵה שֶׁל הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְדַבְרֵי אֲבִרָהּם כִּפִּי שֶׁרִשְׁ"י מְבִיאֵם כָּאֵן, וּכְדִלְקַמֵּן בְּבִיאור.

אָמַר רַבִּי אַבְא - בְּרִאשִׁית רַבָּה נו, ח. וְשֵׁם: רַבִּי אֲחָא. וְרָאָה "תוֹרַת מִנְחָם".

אָמַר לוֹ אֲבִרָהּם: אֶפְרַשׁ לְפָנֶיךָ אֶת שִׁיחִתִּי - אֲבָל עַל שֶׁאָמַר לוֹ "וְהַעֲלֵהוּ לְעוֹלָה" לֹא הוֹקְשָׁה לוֹ וְלֹא הִרְרָה אַחַר מִדּוֹתָיו, אֲלֵא הִלְךְ לְקִנְיָם מִצּוֹת ה' בְּתַמִּימוֹת (רִאָה רִשְׁ"י שְׁמוֹת ו, א). וּבִ"דַבְרֵי דוֹד" כְּתִב, שֶׁגַם לְפָנַי כֵּן הוֹנִיחָה לוֹ הַקּוֹשִׁיָה בְּלִבּוֹ, אֲלֵא שֶׁלֹא רָצָה שִׁירָאָה כְּאֵילוֹ קֶשֶׁה לוֹ לְקִיָם מִצּוֹת ה' וְלְכֵן שִׁתַּק, וְרַק בְּשִׁבְאָ הִקְלַל מִעֲלָיו הַצִּוּוֵי הַרְשָׁה לְעַצְמוֹ לֹאמֵר מָה שֶׁבְּלִבּוֹ, וְזֶהוּ מָה שֶׁאָמַר לוֹ: "אֶפְרַשׁ לְפָנֶיךָ אֶת שִׁיחִתִּי". וּבִ"תוֹרַת מִנְחָם"

כְּתִב לְבָאֵר בְּאוֹפֵן אַחַר: דְּבָרֵי אֲבִרָהּם "אֶפְרַשׁ לְפָנֶיךָ שִׁיחִתִּי" לֹא בָאוּ כְּתַמִּיָה וְהַהוֹר חֲלִילָה עַל מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, אֲלֵא זֹו תְּגוּבַת אֲבִרָהּם לְדַבְרֵי הַמְּלָאךָ: "יֵאֵל תַּעֲשֵׂ לֹו

ועל-כרחי צריך לומר **שְׁהִיָּה** איזה ענין בינתיים (לאחרי הציווי "אל תשלח ידך אל הנער"), שעל זה בא המענה "כי עתה ידעתי וגו'".

ולכן מפרש רש"י שבנתיים היתה שיתתו של אברהם להקב"ה, שיתתו שלימה כו', "אמר לו אברהם (להקב"ה) **אִפְרָשׁ לִפְנֵיךָ אֵת שִׁיחֹתַי**", ותכן דבריו, "אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע, וחרתת ואמרת קח נא את בנך, עכשו אתה אמר לי אל תשלח ידך אל הנער"!

ועל זה השיב לו הקב"ה, "לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה, כשאמרתי לך קח, מוצא שפתי לא אשנה, לא אמרתי לך שחטו, אלא העלהו, אסקתיה אחתיה, (וטעם הדבר) כי עתה ידעתי, מעתה יש לי מה להשיב לשטן ולאמות התמהים מה היא חבתי אצלך, יש לי פתחון פה עכשו שרואים כי ירא אלקים אתה", כלומר, לא היה זה אלא נסיון להראות לכל "כי ירא אלקים אתה", מפיון ש"לא חשבת את בנך את יחידך ממני".

ליתר באור:

לכאורה, גם אם אינו מבין את הנהגתו של הקב"ה, "אתמול אמרת לי כו' וחרתת ואמרת כו' עכשו אתה אמר לי כו' - היה לו לשמח שיצחק נשאר בחיים, ולהזדרז להורידו מעל גבי המזבח כו', מבלי לשאל שאלות מיותרות! אלא, שאברהם לא היה יכל לעבר לסדר היום מבלי לפרש את שיתתו לפני הקב"ה, כשיש לו שאלה וקושיא על הנהגתו של הקב"ה - ענין הנוגע לאמונה בהקב"ה.

והגע עצמך:

כל נסיון העקידה לא היה אלא כדי להוכיח ולהראות לכל העמים את **גְּדֹל וְתִקְוָה הָאֱמוּנָה** דאברהם אבינו בהקב"ה, ואיך יתכן שבסופו של דבר ישאר אברהם אבינו עם שאלה וקושיא (הפך ענין האמונה) על הנהגתו של הקב"ה - הפך תכלית ומטרת נסיון העקידה!

ולכן, לא היה אברהם אבינו יכל להחריש, אלא אמר להקב"ה "**אִפְרָשׁ לִפְנֵיךָ אֵת שִׁיחֹתַי כו'**", עד שהשיב לו הקב"ה שאין פאן שום שינוי, "מוצא שפתי לא אשנה וכו'".

~ נקודות משיחות קודש ~ (עלפי לקוטי שיחות חלק לה. עמוד 76 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

קיום מצות העקדה בשלמות

וְאִמָּר אֶל־תְּשַׁלַּח יָדְךָ אֶל־הַנְּעָר וְאֶל־תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי | עֵתָה יְדַעְתִּי כִּי־יִרָא אֱלֹהִים אֶתָּה

אל תשלח - לשחט. אמר לו אם פן לחנם באתי לכאן, אעשה בו חבלה ואוציא ממנו מעט דם, אמר לו אל תעש לו מאומה, אל תעש בו מום.

כי עתה ידעתי - אמר רבי אבא, אמר לו אברהם, אפרש לפניך את שיחתי, אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע, וחרתת ואמרת קח נא את בנך, עכשו אתה אומר לי אל תשלח ידך אל הנער. אמר לו הקב"ה, לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה, כשאמרתי לך קח - מוצא שפתי לא אשנה, לא אמרתי לך שחטו אלא העלהו, אסקתיה אחתיה (כב. יב. ובפירוש רש"י)

ולכאורה הדבר תמוה (כמו שהקשו המפרשים): מדוע תמה אברהם רק כאשר נצטוה "אל תשלח ידך אל הנער" ולא לפני זה תקף כשנצטוה "קח נא את בנך"?

ויש לומר שבדבריו אלו לא בא אברהם להרהר חס-ושלום אחר מדותיו של הקב"ה, (וכמו שמצינו בפרוש רש"י להלן (סוף פרשת שמות) שאמר הקב"ה למשה "הרהרת על מדותי. לא כאברהם שאמרתי לו כי ביצחק יקרא לך זרע, ואחר-כך אמרתי לו העלהו לעולה ולא הרהר אחר מדותי"), אלא דבזה בא לפרש דבריו הקודמים:

לאחרי שאמר אברהם "אם פן לחנם באתי לכאן, אעשה בו חבלה" כו', ונענה על כך בשלילה, חשב אברהם, שמא לבו אינו שלם עמו במעשה העקדה, ואינו ראוי לקיים מצוה זו. ומשום הכי אין מניחים אותו לקיים צווי זה, ולכן - חשב אברהם - לא נתקבלה בקשתו ד"אעשה בו חבלה", כי בזה הודה שאינו שלם עם מעשה זה ומבקש לקיים הצווי רק במקצתו;

וכדי לשלל כסלקא-דעתך זו, המשיך אברהם לטען - "אפרש לפניך את שיחתי", שבקשתו "אעשה בו חבלה" היתה - לא לגרע מצווי ה', אלא - לקיים הצווי ד"קח נא את בנך", כי על-ידי זה תתרוץ הסתיקה בין הצווי ד"קח נא", לבין ההבטחה "כי ביצחק יקרא לך זרע". דבתחלה לא הבין אברהם כיצד יכולים להתקיים שני דבורים אלו - הסותרים זה את זה (ומפיון שנצטוה בפרוש "קח נא" וגו', קים הצווי מבלי להרהר אחר מדותיו של הקב"ה); אבל עכשו שנצטוה לא לשחט, אם פן אפשר להכריע בין שני הכתובים ולקיים שניהם - על-ידי עשיית חבלה והוצאת דם (ויריקתו על המזבח).

ועל זה נענה: "עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה גו", כלומר, קיום המצוה היה בשלמות ואין בה שום חסרון, ולא נמנע ממנו לקיים הצווי, שהרי מלכתחלה "לא אמרתי לך שחטוהו אלא העלהו, אסקתיה אחתיה" (ובזה תתרחץ גם הסתייגה בין שני הצדדים).

(יג) וישא אברהם את-עיניו וירא והנה איל אחר נאחו בסבך בקרניו וילך אברהם ויקח את-האיל ויעלהו לעלה תחת בנו:

יג ויִשָּׂא אַבְרָהָם ית עֵינָיו בְּתַר אֵלָיו וַיִּחַזַּא וְהָא דְכָרָא בְּתַר אַחֲדִיד בְּאֵילָנָא בְּקַרְנֵיהִי וַאֲזַל אַבְרָהָם וַיִּסְיַב ית דְכָרָא וַאֲסַקְהָ לְעֵלְתָא חֲלָף בְּרָה:

כ"ג - וְהִנֵּה אֵיל • מוכן היה לךך מששת ימי בראשית. אחר • אחרי שאמר לו המלאך: "אל תשלח ידך", ראהו כשהוא נאחו, והוא שמתרגמין: וזקף אברהם ית עינוהי בתר אליו (ספרים אחרים: ולפי האגדה: אחר כל דברי המלאך והשכינה ואחר טענותיו של אברהם) • בסבך • אילן. בקרניו • שהיה רץ אצל אברהם, והשטן סובכו ומערבבו באילנות. תחת בנו • מאחר שכתוב "ויעלהו לעלה", לא חסר המקרא כלום, מהו "תחת בנו"? על כל עבודה שעשה ממנו היה מתפלל ואומר: 'יהי רצון, שתהא זו כאלו היא עשויה בבני, כאלו בני שחוט, כאלו דמו זרוק, כאלו בני מפשט, כאלו הוא נקטר ונעשה דשן'.

(יד) ויקרא אברהם שם-המקום ההוא יהוה ויראה אשר יאמר היום בחר יהוה יראה:

יד וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה וַיִּרְאֵהוּ אֲשֶׁר יֹאמַר הַיּוֹם בָּחַר יְהוָה יִרְאֵהוּ: יד וּפְלַח וְצִלִי אַבְרָהָם תְּמַן בְּאַתְרָא הַהוּא וַאֲמַר קְדָם יי הָכָא יְהוֹן פְּלַחַן דְּרִיָּא בְּכֹן וַתֵּאמַר בְּיוֹמָא הַדִּין בְּטוֹרָא הַדִּין אַבְרָהָם קְדָם יי פְּלַח:

כ"ד - ה' יראה • פשוטו פתרגומו: ה' יבחר ויראה לו את המקום הזה להשרות בו שכינתו ולהקריב כאן

אשל אברהם

(יג) והנה איל - מוכן היה לךך מששת ימי בראשית - ראה אבות פרק ה משנה ו שנברא ביום הששי בין השמשות. וכתב הגור אריה"ה שרשי" לומד את זה מיתור תיבת "והנה", שכל "והנה" פירושו שהדבר מוכן לךך. אחר - אחרי שאמר לו המלאך - פסוק יב.

"אל תשלח ידך", ראהו כשהוא "נאחו" - ולפי זה תיבת "אחר" אין כאן מקומו, אלא לפני תיבת "וירא", וכאילו כתוב: "וישא אברהם את עיניו אחר, וירא והנה איל גו". וכתרגום אונקלוס שמביא מיד (רא"ם).

והוא שמתרגמין: "וזקף אברהם עינוהי בתר אליו" - נשא אברהם את עיניו אחר זה. בהמשים נוסף כאן: (ספרים אחרים: ולפי האגדה, אחר כל דברי המלאך והשכינה, ואחר טענותיו של אברהם). אך בכתבי-יד ודפוסים ראשונים אינו. וכן בהמשים המדויקים לא הביאורו.

בסבך - אילן - ראה רש"י סטה מג, ב ש"סבך" הוא ענף, ולפי זה האיל נאחו בענף האילן. וראה בהמשך בפנים

שמפרש מלשון סיבוך. בקרניו - שהיה רץ אצל אברהם - מוכיח זאת מתיבת "בקרניו", דהיינו שהיו פניו וקרניו כלפי אברהם, אלא שנאחו בסבך. והשטן סובכו - מפרש "בסבך" מלשון סיבוך, ונמצא (שענף) האילן נקרא "סבך" על שם שסובך. וכתב הגור אריה"ה שרשי" לומד בן מנה שנאמר "נאחו בסבך" ולא "סבוכ בסבך", דהיינו שהיה רץ לכוון אברהם ופתאום נאחו בסבך. ובשפ"ח כתב שלומד בן מנה שכתב תחילה שהיה מוכן לךך מששת ימי בראשית, ומדוע אם בן "נאחו בסבך", אלא ודאי שהשטן היה סובכו. ומערבבו באילנות - לפני כן אמר רק "אילן" אחד, וכאן כתב "באילנות", ונראה שרוצה לומר שפשהשתחרר מסבך אילן אחד, השטן המשיך לסבכו באילן אחר.

ופדי לעכבו. - בן הוא בדפוס ראשון ושני. תחת בנו - מאחר שכתוב "ויעלהו לעלה", לא חסר המקרא כלום, מהו "תחת בנו"? על כל עבודה שעשה

ממנו היה מתפלל ואומר: יהי רצון שתהא זו כאלו היא עשויה בבני, כאלו בני שחוט, כאלו דמו זרוק - על המזבח.

כאלו בני מפשט - מעורו.

כאלו הוא נקטר ונעשה דשן - אפר. כלומר, שאין הקרבת האיל תחליף להקרבת יצחק, אלא להיפך שעל-ידי הקרבת האיל חל על יצחק גדר קרבן (הרב). תורה יד

(יד) ה' יראה - פשוטו פתרגומו - "קדם ה' הכא יהון פלחן דריא" - לפני ה' כאן יהיו עובדים הדורות.

"ה' יבחר ו' יראה" - ראה גם לעיל פסוק ח. אלא ששם כתב: "יראה ויבחר לו שה", וכאן דניק לכתוב: "יבחר ויראה", ויש לומר ששם פיון שאברהם ידע שיצחק נבחר לעולה, לכן אמר לו שאם ה' יראה שה יבחר לו שה לעולה, שהבחירה תלויה בראית השה, ואם לא יראה השה לא יבחר בשה אלא ביצחק, אבל כאן שודאי ה' יבחר בהר הנה, והקדים "יבחר" ל"יראה", שכיון ש"יבחר" לכן "יראה".

קרבנות. **אָשֶׁר יֹאמֵר הַיּוֹם** • שִׁיאָמְרוּ לִימֵי הַדּוֹרוֹת עָלָיו: "בְּהַר זֶה יִרְאֶה" הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ-הוּא לְעַמּוֹ. **הַיּוֹם** • הַיָּמִים הַעֲתִידִין, כְּמוֹ: "עַד הַיּוֹם הַזֶּה" שֶׁבְּכָל הַמִּקְרָא, שֶׁכָּל הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים הַקּוֹרְאִים אֶת הַמִּקְרָא הַזֶּה, אוֹמְרִים: "עַד הַיּוֹם הַזֶּה", עַל הַיּוֹם שְׁעוֹמְדִים בּוֹ. וּמְדַרְשׁ אַגְדָּה: ה' יִרְאֶה עֲקֵדָה זוֹ לְסֹלַח לְיִשְׂרָאֵל כְּכֹל שָׁנָה וְלִהְצִילָם מִן הַפְּרַעֲנוֹת, כְּדִי שִׁיאָמֵר הַיּוֹם הַזֶּה כְּכֹל הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים "בְּהַר ה' יִרְאֶה", אֶפְרוֹ שֶׁל יִצְחָק צָבוּר וְעוֹמֵד לְכַפְּרָה.

טו ויקרא מלאכה דיי לאברהם תננות מן שמיא:

טז ואמר במימרי קימית אמר יי ארי חלה די עבדתא ית פתגמא הדין ולא מנעמא ית ברך ית חידך:

יז ארי ברקא אברכה ואסגאה אסגי ית בנה כוכבי שמיא וכחלא די על ביה גמא וירתון בנייה ית קרוי סנאיהון:

(טו) וַיִּקְרָא מְלֶאכֶּךָ יְהוָה אֶל-אַבְרָהָם שְׁנֵית מִן הַשָּׁמַיִם:

(טז) וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם-יְהוָה כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת-הַדְּבָר הַזֶּה וְלֹא חָשַׁכְתָּ אֶת-בְּנֶךְ אֶת-יְחִידְךָ:

(יז) כִּי-בָרַךְ אֲבִרְכְךָ וְהִרְבָּה אַרְבֵּה אֶת-זַרְעֶךָ כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וּכְחֹל אֲשֶׁר עַל-שֵׁפֶת הַיָּם וַיִּרְשׁ זַרְעֶךָ אֶת שַׁעַר אֲיִבּוֹ:

יח ◀ ברך אברכה • אחת לאב ואחת לבן. והרבה ארבה • אחת לאב ואחת לבן.

יח ויתברכו בזרעך כל גויי הארץ לקב אשר חלה די קבלתא למימרי:

(יח) וְהִתְבָּרְכוּ בְּזַרְעֶךָ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ לְקַב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקִלִּי:

אשל אברהם

ונעשה דשן.
צבור ועומד לכפרה - ראה גם רש"י ויקרא כו, מב: "ולמה לא נאמרה וכירה ביצחק? אלא אפרו של יצחק נראה לפני צבור ומונח על המזבח". ומה שאברהם לא הסיר את הדשן מעל המזבח, ולא קים בזה את מצות תרומת הדשן? יש לומר: משום שתכלית הוצאת הדשן היא משום ניקוי המזבח כדי שיהיה מוכן למערכה הבאה (ראה רש"י רש פרשת צו: "אין מקום למערכה"), וכיין שאברהם לא עמד להקריב על המזבח קרבן נוסף, לא חלה עליו המצוה להסיר את הדשן (הרב). תורה טו

(יז) ברך אברכה - אחת לאב ואחת לבן - כי אם לא בן, קשה למה בירך את אברהם ולא בירך את יצחק, והרי גם הוא עמד בנסיון (ע"פ גריא).

והרבה ארבה - אחת לאב ואחת לבן - שריבוי הנרע שבירך את אברהם יהיה על ידי יצחק בנו. תורה יח

בשורת הר"א בן הרמב"ם כתב: "מה שאמר עד היום הזה רומז אל זמן מתן תורה או פתיבת אותה הנבואה, אלא שלפעמים ענין שנאמר בו עד היום הזה הוא [גם] אחרי היום ההוא שנרמז אליו".

ומדרש אגדה - תנחומא וירא כג. מדרש אגדה בראשית (בופר) כב, יד. "ה' יראה" עקדה זו לסלוח לישראל בכל שנה ולהצילם מן הפרענות, כדי ש'יאמר היום' הזה - הוא ראש השנה. ראה מדרש אגדה שם: "מכאן אמרו שראש השנה היה בזמן שנעקד יצחק".

בכל הדורות הבאים - שכן 'יאמר' הוא לשון עתיד. "בהר ה' יראה" - ולפי זה תיבת "ה'" מוסקת על "בהר".

אפרו של יצחק - היינו אפר השם שבא תחת יצחק (מהרש"א ברכות סב, א), וכלשון רש"י לעיל "כאילו הוא נקטר

לו את "המקום" הזה להשרות בו שכינתו ולהקריב כאן קרבנות. אשר יאמר היום - ש'יאמרו לימי הדורות עליו: "בהר" זה - והרי זה מקרא קצר וכאילו נאמר: בהר זה.

"יראה" הקדוש ברוך הוא לעמו - ולפי זה תיבת "ה'" אינה דבוקה ל"בהר" אלא ל"יראה", "בהר, ה' יראה".

היום - הימים העתידין - ולא דוקא יום מסוים זה. תחילה פירש הענין וכעת מפרש תיבת "היום".

כמו "עד היום הזה" שבכל המקרא - ראה לקמן כו, לג. ועוד.

שכל הדורות הבאים הקוראים את המקרא הזה על היום שעומדים בו - וראה גם רש"י סוטה מו, ב: "כל מקום שנאמר עד היום הזה, לעולם ולעולמי עולמים הוא". וכבר הקשו המפרשים מיימא נד, ב. ואין כאן מקומו. אף

(ט) וישב אברהם אל-נעריו ויקמו וילכו יחדו אל-באר שבע וישב אברהם בבאר שבע:

יט ויב אברהם לות עולימוהי וקמו ואלו פחדא לבאר שבע ויתיב אברהם בבאר שבע:

יט"א וישב אברהם בבאר שבע. לא ושיבה ממש, שהרי בחברון היה יושב. י"ב שנים לפני עקדתו של יצחק יצא מבאר שבע והלך לו לחברון, כמו שנאמר: "ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים", מרבים משל חברון הראשונים, והם כ"ו שנה, כמו שפרשנו למעלה.

(כ) ויהי אחרי הדברים האלה ויגד לאברהם לאמר הנה ילדה מלכה גסה הוא בנים לנחור אחיך:

כ ויהי בטר פתגמיא האלין ואתחוא לאברהם למימר הא ילידת מלכה אף היא בנין לנחור אחיך:

יט"ב אחרי הדברים האלה ויגד וגו'. בשובו מהר המוריה, היה אברהם מהרהר ואומר: 'אלו היה בני שחוט כבר, היה הולך בלא בנים, היה לי להשיאו אשה מבנות ענר, אשפל וממרא', בשרו הקדוש-ברוך-הוא, שנולדה רבקה בת זוגו, וזהו "אחרי הדברים האלה", הרהורי דברים שהיו על ידי עקדה. גם-הוא אף היא השתה משפחותיה למשפחות אברהם גם כן, מה אברהם י"ב שבטים שיצאו מיצאן: ח' בני הגבירות וד' בני השפחות, אף אלו, ח' בני גבירות וד' בני פלגש.

אשל אברהם

לא נאמר על מלכה שהיתה לה רוח הקודש, אלא על שרה בלבד (ראה רש"י לעיל י"א, טו). אלא שפך היה בפועל (על ידי ההשגחה העליונה), שהמשפחה שלה היתה כשל אברהם, ויש בזה משום כבוד לאברהם. או שהכונה שפך הוגד לאברהם ברוח הקודש, שפך שלייעקב יהיו י"ב בנים, כך גם לנחור, ולפי זה התיבות "גם היא" הן רק ביחס ל"ויגד לאברהם", ולא שפן היה בתודעת מלכה. וכן בשרו לאברהם, שלא רק שנולדה רבקה בת זוגו של יצחק, אלא גם שמוזוג זה יולד יעקב, שממנו יצאו י"ב שבטים. מה אברהם י"ב שבטים שיצאו מייעקב, שמונה בני הגבירות - רחל ולאה. וארבעה בני שפחות - בלעה וזלפה. אף אלו שמונה בני גבירות - וזהו מה שמדגיש הכתוב בפסוק כג: "שמונה אלה ילדה למלכה". וארבעה בני פלגש - ראומה. ולכן גם עליה נאמר בפסוק כד: "ותלד גם היא", לומר שכמו שאצל יעקב השפחות תלדנה ארבעה בנים, כך אצל נחור - פלגשו הולידה ארבעה בנים. תורה כא

מלשון דבור (תרגום). וראה גם לעיל טו, א. אלו היה בני שחוט כבר היה הולך בלא בנים, היה לי להשיאו אשה מבנות ענר אשפול וממרא - שהיו בעלי ברית אברהם, ובנותיהם היו צדקניות, ומה אכפת לי מיוחסם (כד נ"ג, א) אף שאבותיהם היו אמוריים (ראה לעיל י"א, טו), מבני כנען (ראה לעיל י"ט, טו). וראה גם רש"י לקמן כד, ח: "וקח לו אשה מבנות ענר אשפול וממרא". אבל ראה רש"י שם פסוק לט בקשר לבתו של אליעזר: "בני ברוך ואתה ארור, ואין ארור מדבק בברוך". בשרו הקדוש-ברוך-הוא שנולדה רבקה בת זוגו. וזהו "הדברים האלה", הרהורי דברים שהיו על ידי עקדה - וראה מפרשי רש"י שהאריכו לישב את דברי רש"י אלו עם הכלל שהביא רש"י לעיל טו, א שכל מקום שכתוב "אחרי" הוא מופלג מהענין שלפניו, וכאן הרי הוא סמוך לעקדה. גם הוא - אף "היא" השותה משפחותיה למשפחות אברהם - פי אם לא כן, מהו "גם היא". וצריך לומר, שאין הכונה שהיא עשתה כן במדע על פי רוח הקודש שבה, פי

(יט) וישב אברהם בבאר שבע - לא ושיבה ממש - של קבע (רא"ם), אלא זמן מועט, ומיד שמתה שרה חזר לחברון, כדלקמן ברש"י כג, ב. שהרי בחברון היה יושב. י"ב שנים לפני עקדתו של יצחק יצא מבאר שבע והלך לו לחברון - מדייק לשונו "והלך לו", משמע שרק אברהם חזר לחברון, אבל יצחק נשאר בבאר שבע. וכן משמע מהאמור לקמן (כד, טו) על יצחק: "והוא יושב בארץ הנגב", וכמואר ברש"י שם שיצחק ישב שם מאז שאברהם נסע לארץ הנגב. כמו שנאמר - לעיל כא, לד. ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים", מרבים משל חברון הראשונים - הינו בשהגיע לארץ כנען מיד התישב באלוני ממרא היא חברון, ושהה שם עשרים וחמש שנים, ואחר-כך עבר לבאר שבע, ושם ישב עשרים ושש שנים, ואחר-כך עבר שוב לחברון ושם ישב עד סוף ימיו. והם כ"ו שנה, כמו שפרשנו למעלה - כא, לד. תורה כ (כ) אחרי הדברים האלה ויגד וגו' - בשובו מהר המוריה היה אברהם מהרהר ואומר - מפרש "הדברים"

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש ב עמ' עח)

אף אלו, שמונה בני גבירות וארבעה בני פלגש (רש"י כב, ט) לפי זה "מעכה" הוא שם בן, פמובן (וכן מפדש בסדר הדורות). אבל רגילים לפרש בלמוד התלמידים שהוא שם בת (וכן הוא בספורנו). וכנראה נשתרבו הדבר מפני שאינו **מפדש** ברש"י, וכן מפני שמצינו בג"ף שהוא שם אשה: שם אשת דוד ושם אשת רחבעם. אבל מצינו גם כן שהוא שם איש (דה"א יא, מג. כג, טז), ו"יש לנו שמות רבים לזכר ולנקבה שונים" (אבן עזרא סוף פרשת וישלח).

(כא) את־עוין בכרו ואת־בזו אחיו ואת־קמואל אבי ארם:
כא ית עוין בוכרה וית בוז אחוהי וית קמואל אבוהי דארם:

(כב) ואת־פחד ואת־חזו ואת־פלדש ואת־ידלף ואת בתואל:
כב וית פחד וית חזו וית פלדש וית ידלף וית בתואל:

(כג) ובתואל ילד את־רבקה שמונה אלה ילדה מלכה לנחור אחי אברהם:
כג ובתואל אוליד ית רבקה תמנא אלן לילדת מלכה לנחור אחוהי דאברהם:

טז"ו ובתואל ילד את־רבקה • כל היוחסין הללו לא נכתבו, אלא בשביל פסוק זה.

(כד) ופילגשו ושמה ראומה ותלד גם־הוא את־טבח ואת־גחם ואת־תחש ואת־מעכה:
כד וילחנתה ושמה ראומה וילידת אף היא ית טבח וית גחם וית תחש וית מעכה:
פ פ פ

פפפ קמ"ז פסוקים. אמנו"ן סימן. חסלת פרשת וירא

הפטרה לפרשת וירא לקריאה בציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום נדפס בעמ' קפו

אשל אברהם

(כג) ובתואל ילד את רבקה - כל היוחסין הללו לא נכתבו אלא בשביל פסוק זה - בידלעיל ברש"י פסוק כ. ועל פי זה מובן: א) למה
בכלל הופקרה הכתוב, אף שאינה בכלל השמונה, (ב) מזה שפכתב "שמונה אלה ילדה מלכה", רק לאחר "ובתואל ילד את רבקה", אף שרבקה אינה בכלל "שמונה אלה", לומר לנו שכל ה"שמונה אלה" לא נכתבו אלא בשביל רבקה (משביל לדח).

חסלת פרשת וירא

המשך ביאור למסכת יבמות ליום שבת קודש עמ' ב

21 הולד בן קיימא מיפטרך צרתה מחליצה כדין אשת מת שיש לו 22 בנים. מתרצת הגמרא: אלא אבן יש להגיה את דברי הברייתא, 23 ואימא (וגורסו) בדבריה, לא תנשא צרתה שמה לא יהא תולד בן 24 קיימא, ונמצא שאין למת בנים, ועדיין צרתה זקוקה ליבום ואסורה 25 להנשא לאדם מן השוק. מסיקה הגמרא את קושיתיה: ואי קלא 26 דעתך כדברי רבי יוחנן שביאת מעוברת שמה ביאה של יבום, אמאי 27 לאחר שכנס את המעוברת לא תנשא צרתה, הלא יש לומר 28 שתופטר הצרה בביאה של חקירתה המעוברת. 29 מתרצת הגמרא: אמר אביי, בביאה - של מעוברת בולג עלמא לא 30 פליגי ולא פטרך, ואף רבי יוחנן מודה שאינה נחשבת ליבום. כי 31 פליגי בחליצה בלבד נחלקו. רבי יוחנן סבר, שחליצת מעוברת שמה 32 חליצה, אבל ביאת מעוברת לא שמה ביאה. וריש לקיש סבר, ביאת 33 מעוברת לא שמה ביאה, ואף חליצת מעוברת לא שמה חליצה. 34 לפיכך לא נפטרה הצרה בביאת היבום על המעוברת, ואסורה 35 להנשא לשוק. 36 רבא דוחה את דברי אביי: אמר ליה רבא לאביי, הלא ממה נפשך, 37 אי סובר רבי יוחנן שביאת מעוברת שמה ביאה, אף חליצת מעוברת 38 שמה חליצה. ואולם אי מודה רבי יוחנן שביאת מעוברת לא שמה 39 ביאה, אם כן בהכרח שחליצת מעוברת נמי לא שמה חליצה. דהא 40 קיימא לו,	1 בא עליה. לפיכך חייב הוא לשוב ולייבמה, ואחר כך אם ירצה 2 יוציאנה בגט. 3 הגמרא מביאה שיטה אחרת שלפיה ריש לקיש הוא זה שהוכיח 4 כדבריו ממשנתנו: איפא דאמרי, איתביה ריש לקיש לרבי יוחנן, 5 שנינו במשנתנו, אם אין הולד של קיימא יקיים. בשלמא לדידי 6 דאימא חליצת מעוברת לא שמה חליצה, וביאת מעוברת לא שמה 7 ביאה, תינינו דתני 'קיים', שתזור ובעול וקיים, ולא סני בלאו 8 הכי, שאין לה תקנה אלא בביאה, כמבואר לעיל. אלא לדידך 9 שביאת מעוברת נחשבת ליבום, הלא כבר נתקיימה בה מצות יבום 10 ובידו להוציאה בגט, ואם כן 'אם רצה יוציא אותה בגט ואם רצה 11 יקיים אותה' מיפגי ליה לשנות לתנא המשנה. 12 מתרץ רבי יוחנן: אין הכי נמי - אכן היה לה למשנה לשנות רצה 13 יוציא רצה יקיים, אלא אידי ו-אגב) דתנא ברישא בעובר בן 14 קיימא יוציא בעל כרחו, תנא נמי בסיפא בעובר נפל 'קיים' בלשון 15 חובה, אף שלא דווקא הוא, אלא הרשות בידו להוציאה בגט. 16 הגמרא מקשה מברייתא על שיטת רבי יוחנן: מיתבי, שנינו 17 בברייתא, הוונם את יבמתו ונמצאת מעוברת, הרי זו לא תנשא 18 צרתה - לא תנשא צרת היבמה לאדם אחר, שמה יהא ולד היבמה 19 בן קיימא. תחילה מבררת הגמרא את דברי הברייתא ותמחה 20 עליהם: וכי זהו הטעם לאיסור הצרה לשוק, הלא אדרבה, פי הוי

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנייש שיי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

<p>יום רביעי - י"ב מרחשון מפרק סו עד סוף פרק סח</p>	<p>יום ראשון - ט' מרחשון מפרק מט עד סוף פרק נד</p>
<p>יום חמישי - י"ג מרחשון מפרק סט עד סוף פרק עא</p>	<p>יום שני - י' מרחשון מפרק נה עד סוף פרק נט</p>
<p>יום שישי - י"ד מרחשון מפרק עב עד סוף פרק עו</p>	<p>יום שלישי - י"א מרחשון מפרק ס עד סוף פרק סה</p>
<p>שבת קודש - ט"ו מרחשון פרק כ מפרק עז עד סוף פרק עח</p>	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מוקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרום שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ט' מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 288, והנה העליונים... עד עמ' קמה, האומות עו"ג.

1 והנה, העליונים – הנשמות והמלאכים הנמצאים בעולמות
 2 העליונים יותר, אין בהם כח לברר ולהעלות – הניצוצות
 3 מהשכינה שבקלפת נגה, אלא התחתונים לבר, –
 4 הנשמות הנמצאות למטה בעולם זה בגוף – יש בהם הכוח
 5 לברר את הניצוצות, לפי
 6 שהם מלכשים בגוף
 7 חמרי – הנקרא "משכא
 8 דחויא" – עור של נחש,¹
 9 מקלפת נגה, – כמובא²
 10 בפרק ל"א בחלק הראשון
 11 של ספר ה"תניא"⁴
 12 (מהוהר"א⁴⁸), וכפי שביארנו⁵
 13 שם, ש"חויא" (נחש)⁶
 14 נקראים "שלש הקליפות"⁷
 15 הטמאות", והגוף שהוא⁸
 16 קליפת נוגה נקרא⁹
 17 "משכא דחויא", העור¹⁰
 18 והלבוש של הנחש, וכפי¹¹
 19 שענין זה מוסבר¹²
 20 בפרוטרוט במאמר דיבור¹³
 21 המתחיל "ותפאקחה"¹⁴
 22 מכ"ק אדמו"ר ה"צמח¹⁵
 23 צדק" ב"ספר החקירה"¹⁶
 24 עמוד 136, והם –¹⁷
 25 הנשמות שבגופים כאן¹⁸
 26 למטה, מתישים ב"ה –¹⁹
 27 של הקליפה, בשכיבת
 28 התאוות, ואתכפיא – ונכנעת סגרא אחרא, ו"תפרדו כל
 29 פועלי און". – כלשון הפסוק בתהלים⁴⁹. ולכן, דוקא הן –
 30 הנשמות שלמטה בגוף – יש בכוחן לברר ולהעלות מהקליפות,
 31 יש בכוחן להעלות חכמת התורה שהקליפות מסתירות. ולכן
 32 באים העליונים – הנשמות שבעולמות העליונים, לשמע
 33 חרדשי תורה מהתחתונים⁵⁰, – מה שהנשמות כאן למטה
 34 מחדשות, מה שמחדשים ומגלים תעלומות החכמה שהיו
 35 כבושים בגולה עד עתה. – עד שהנשמה שבגוף חידשה
 36 וברירה את ההלכה או את טעמה וחידושה בתורה, וכל איש
 37 ישראל יוכל לגלות תעלומות חכמה (לגלות) ולהחדש

שכל חדש, הן בהלכות, הן באגדות, – בחלק האגדה
 שבתורה, הן בנגלה, – של תורה, הן בנסתרים⁵¹, – של תורה;
 כפי בחינת שרש נשמתו, – בכל אחד מחלקי התורה –
 האמורים. ומחייב בדבר, – לחדש חידושי תורה ולגלות
 תעלומות חכמה
 להשלים נשמתו
 בהעלאת כל הניצוצות
 שנפלו לחלקה
 ולגודלה, – שנשמה זו
 תעלה ניצוצות אלה,
 כגודע⁵². (וכל דברי
 תורה, ובפרט דבר
 הלכה, היא ניצוץ
 מהשכינה, שהיא היא
 דבר ה', כדאיתא –
 כמובא בגמרא⁵³: "דבר
 ה' – זו הלכה", סוד
 מלכות דאצילות
 המלכשת לחכמה
 דאצילות, ומלכשים
 במלכות דיצירה, וירדו
 בקלפת נגה בשכיבת
 הפלים). – הרי שדברי
 תורה בכלל, ו"דבר ה'",
 הלכה, בפרט, הם בגלות
 בקליפה (המסתירה
 עליהם), והאדם המחדש
 חידוש בתורה או מתרץ קושיא ומברר את ההלכה לאשורה
 – מברר ומעלה ניצוץ השכינה מתוך הקליפה. וזהו שאמרו
 בגמרא⁵⁴: "כל העוסק בתורה, אמר הקדוש-ברוך-הוא:
 מעלה אני עליו כאלו פדאני ואת בני מבין האמות
 העולם". – שכן, על ידי עסק התורה פודים ניצוצות השכינה
 (של "דבר ה'") מגלות הקליפות. וזהו המצב כעת, כשהשכינה
 היא בגלות בקליפת "נוגה" הרי עסק התורה הוא לברר
 בירורים ולהעלות ניצוצות השכינה מהקליפות, שלכן הרי
 כאמור, עיקר עסק התורה הוא בהלכות איסור והיתר, כשר
 ופסול וכו',

48. תקו"ז תכ"א (מח, ב). 49. צב, י. 50. ראה זח"ג קעג, א. 51. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. "בכהנ"ל - ובכאו"א מעלה". 52. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"א סו"ס ד' (וש"נ - בהמ"מ בהוצאת קה"ת)". 53. שבת קלא, ב. 54. ברכות ח, א.

יום שני י' מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קמה, אבל בצאת השכינה... עד עמ' 290, כמ"ש בע"ח וד"ל:

- 1 אָבֵל בְּצֵאת הַשְּׂכִינָה מִקְלִיפֹת נִגְהַ [נֶסֶח אַחֵר: מִהַקְלִיפֹת] 31
 2 אַחֵר שְׂיִשְׁלֵם בְּרוּר הַנִּיצוּצוֹת, וַיִּפְרֵד הָרַע – שֶׁל הַקְלִיפֹת, 32
 3 מֵהַטּוֹב – שֶׁל קְדוּשָׁה, וַיִּתְפַּרְדּוּ כָּל פּוֹעֲלֵי אֱוִן, וְלֹא שְׁלֹטָא 33
 4 אֵילֵנָא דְטוֹב וְרַע – וְלֹא יִשְׁלוּט "עַץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע", שֶׁהוּא, 34
 5 כִּאמֹר לְעֵיל, קְלִיפֹת 35
 6 "נוגה" השולטת בזמן 36
 7 הגלות, בְּצֵאת הַטּוֹב 1
 8 מִמְּנָה – שְׁכֵן, הַשְּׁלִיטָה 2
 9 שֵׁשׁ לֵה כְּיוֹם, הִיא מֵצֵד 3
 10 הַחֶלֶק הַטּוֹב שְׁבַה, וְאֵילֹ 4
 11 כְּשֶׁחֶלֶק הַטּוֹב יֵצֵא וַיִּתְבַּר 5
 12 מִמְּנָה – לֹא תִהְיֶה 6
 13 הַשְּׁלִיטָה בִּידָה יוֹתֵר, אֱוִן 7
 14 לֹא יִהְיֶה עֶסֶק הַתּוֹרָה 8
 15 וְהַמְצוֹת לְבָרֵךְ בְּרוּרָיו, 9
 16 – כִּפִּי שֶׁהַדָּבָר עֵתָה, כִּי 10
 17 אִם לִיחַד יִחֻדִים 11
 18 עֲלִיוֹנִים יוֹתֵר, – לְמַעֲלָה 12
 19 מֵהַיְחֻדִים הַנַּעֲשִׂים עַל יָדִי 13
 20 לִימוּד תּוֹרָה וְקוּיִם מֵצוּת 14
 21 כַּעֲתָ, לְהַמְשִׁיךְ אֹרוֹת 15
 22 עֲלִיוֹנִים יוֹתֵר 16
 23 מִהַאֲצִילוֹת⁵⁵, כְּמוֹ 17
 24 שְׁכֵתָה הָאֲרִי וְ"ל. וְהַכֵּל 18
 25 – כֹּל הָאִמּוֹר יִיעֲשֶׂה, עַל 19
 26 יְדֵי פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה, – חֶלֶק הַנִּסְתָּר שֶׁבַתּוֹרָה, לְקַיֵּם הַמְצוֹת 20
 27 בְּכַוֵּנֹת עֲלִיוֹנֹת שְׂמִכּוֹנֹת לְאֹרוֹת עֲלִיוֹנִים כּו'. – הַכּוֹוֹנֹת 21
 28 בָּאוֹת כְּדִי לְהַמְשִׁיךְ אֹרוֹת עֲלִיוֹנִים בְּיוֹתֵר, כִּי שֶׁרֵשׁ הַמְצוֹת 22
 29 הוּא לְמַעֲלָה מְעַלָּה בְּאִינְסוֹף בְּרוּךְ־הוּא – שֶׁלְמַעֲלָה 23
 30 מִ"אֲצִילוֹת". (וְמָה שְׂאֵמְרוּ רַ"ל⁵⁶ דְּ"מֵצוֹת בְּטָלוֹת לְעֵתִיד 24

אגרת הקדש

אבל בצאת השכינה מקליפת נוגה

[נ"א מהקליפות] אחר שיושלם בירור הניצוצות ויופרד הרע מהטוב ויתפרדו כל פועלי און ולא שלטא אילנא דטוב ורע בצאת הטוב ממנה אזי לא יהיה עסק התורה והמצות לברר בירורין כ"א ליחד יחודים עליונים יותר להמשיך אורות עליונים יותר מהאצילות כמ"ש האר"י ז"ל והכל ע"י פנימיות התורה לקיים המצות בכוונות עליונות שמכוונות לאורות עליונים כו' כי שרש המצות הוא למעלה מעלה בא"ס ב"ה (ומ"ש רז"ל דמצות בטילות לע"ל היינו בתחיית המתים אבל לימות המשיח קודם תח"מ אין בטלים) ולכן יהי' גם עיקר עסק התורה גם כן בפנימיות המצות ומעמיהם הנסתרים. אבל הנגלות יהיו גלויים וידועים לכל איש ישראל בדיעה בתחלה בלי שכחה וא"צ לעסוק בהם אלא לערב רב שלא יוכו למטעם מאילנא דחי' שהוא פנימיות התורה והמצוה וצריכים לעסוק [בתורה] במשנה להתיש כח הס"א הדבוק בהם (ע"י עסק התורה. ככ"י ליתא) שלא תשלוט בהם להחטיאם

55. בתניא שלפנינו ליתא תיבת "שלמעלה", אבל ב"לוח התיקון" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל "שלמעלה מהאצילות". 56. נדה סא, ב. 57. מה שרבנו הזקן מביא כאן, שמצוות תבטלנה לעתיד לבוא, והוא מחלק שזה יהי' אחרי תחיית המתים ולא בימות המשיח שלפני תחיית המתים - הרי זה לפי שיטת התוס' שם. שהתוס' מפרשים מה שהגמרא אומרת שממה שבתכריכי מת יכול להיות ענין של כלאים - ראי' שהמצוות תבטלנה לעתיד לבוא - מפרשים התוס' שהראי' היא מכך, שלמרות שבשעה שיקומו בתחיית המתים הרי יהיו לבושים בלבושים אלה, אף על פי כן אין אנו חוששים לכלאים שבהם - שכן המצוות תבטלנה לעתיד לבוא ולא יהיה אז האיסור של כלאים; הרשב"א, המובא בחידושי הר"ן שם על הגמרא, מפרש אחרת, שהכוונה היא על הזמן שהמתים הם עדיין מתים, אז המצוות בטלות לגביהם, שכן "כיון שמת נעשה חפשי מן המצוות"; בהתאם לרשב"א זה (המובא גם בספר "סדרי טהרה" על נדה שם) לא תבטלנה המצוות בתחיית המתים. בכך מתרץ הרבי מה שלכאורה קשה מההגה"ה בפרק ל"ו בתניא, שרבנו הזקן אומר שם, שעיקר קבלת שכר יהי' באלף השביעי שמוה יוצא שבתחיית המתים שלפני אלף השביעי הוא עדיין הזמן של עבודת המצוות, הרי שאי אפשר לומר שמיד אחרי תחיית המתים תבטלנה המצוות? - אלא שם מדבר רבנו הזקן לפי שיטת הרשב"א. כך גם מה שרבנו הזקן מביא במאמר והי' ביום ההוא יתקע בשופר גדול שב"לקוטי תורה" שמצוות לא תבטלנה לעתיד לבוא - הוא גם כן בהתאם לשיטת הרשב"א. בהבדל זה שרבנו הזקן מדייק כאן בין זמן ביאת המשיח לבין תחיית המתים (שרק בתחיית המתים תבטלנה המצוות ולא בזמן ביאת משיח שלפני תחיית המתים) - אומר הרבי - יתורצו רבים מהמקומות שמהר"ץ חיות מביא בהגותיו על הגמרא בנדה שם (באותם מקומות יוצא שהמצוות לא תבטלנה לעתיד לבוא) - שכן שם מדובר על הלעתיד לבוא של זמן המשיח שלפני תחיית המתים, ומה שהגמרא אומרת שם שהמצוות תבטלנה לעתיד לבוא - הרי זה בזמן שאחרי תחיית המתים (בהתאם לשיטת התוס'). הרבי מצייין לעיין ב"שדי חמד" כללים מ' ס"ק ריח (חלק ג') תקסא, ג ואילך, בהוצאת קה"ת; ובי"דברי חכמים" סימן נ"ג (א' התקסב, סע"ב ואילך) שם מסומנים המקומות בהם דנים בענין זה. 58. ישע"י סה, כ.

1 וְהַחֹמָא בֵּן מֵאָה שָׁנָה יִקְלָל, שִׁיְהִיו חוֹמָאִים מְעָרְב רב. –
 2 הרי שגם אז יהיו חוטאים, והם ה"ערב רב" שסטרא אחרא דבוקה
 3 בהם, ולכן יהיו הם זקוקים לאמצעים להחלשת הסטרא אחרא
 4 שלא תביא אותם לידי חטא. ולא רק כדי להחליש את הסטרא
 5 אחרא יהיו צריכים
 6 להודקק לנגלה דתורה, כי
 7 אם – וְגַם לְמַעֲשֵׂה יְהוּוּ
 8 צְרִיכִים לְפָרְטֵי הַלְבוּת
 9 אִסּוּר וְטוּמְאָה יוֹתֵר
 10 מִיִּשְׂרָאֵל, שְׁלֵא יֵאָרֵעַ
 11 לָהֶם – לַבְנֵי יִשְׂרָאֵל, פְּסוּל
 12 וְטוּמְאָה וְאִפְסוּר, בְּיָ לֹא
 13 יֵאָנֶה כּוֹי. – לְצַדִּיק כֵּל
 14 אֹרֶךְ⁵⁹ – וְכך יהיו אז כל
 15 יִשְׂרָאֵל בְּגִלּוּי וּבַפְּעוּל
 16 בַּמְדִּירֵגַת צַדִּיק, וְגַם
 17 אֲפִשֶׁר וְקָרֹב הַדְּבָר –
 18 לֹבֵר, שִׁידְעוּ מִפְּנִימִיּוֹת
 19 הַתּוֹרָה כָּל גּוֹפֵי הַתּוֹרָה
 20 הַנִּגְלִית, כְּמוֹ אֲבָרְהָם
 21 אֲבִינוּ עֲלִיּוֹת־הַשְּׁלוֹם, – שִׁידַע מִפְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה כֵּל הַעֲנִינִים שֶׁל
 22 נִגְלָה דִּתּוּרָה. שֶׁכֵּן, הַגְּמָרָא⁶⁰ הִרִי אֹמֶרֶת שֶׁאֲבָרְהָם אֲבִינוּ קִיִּים כֵּל
 23 הַתּוֹרָה כּוֹלָה עַד שֶׁלֹּא נִיתְנָה, וְהִרִי יִשְׁנֵם עֲנִינִים בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת
 24 שֶׁלֹּא הִיָּה שִׁיךְ שִׁיְהִיו אִזּוּ בַּגְּשְׁמִיּוֹת, כְּמוֹ לְמַשֵּׁל תְּפִילִין שֶׁכְּתוּב
 25 בָּהֶם עֲנִין יִצִּיאַת (מַגְלוּת) מִצְרִים וְכוּדוּמָה. אֲלֵא, קִיּוֹם הַמִּצְוֹת שֶׁל
 26 אֲבָרְהָם אֲבִינוּ הִיָּה בַּפְּנִימִיּוֹת וּבְרוּחָנִיּוֹת (כְּפִי שֶׁמַּסְבִּיר רַבְּנוּ הַזִּקֵּן
 27 ב"תורה אור"⁶¹ וּב"לְקוּטֵי תוֹרָה"⁶²) – הִרִי שִׁידַע כֵּל עֲנִינֵי הַתּוֹרָה
 28 מִפְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה, וְכך יִדְעוּ זֹאת כֵּל יִשְׂרָאֵל בּוֹמֵן הַמְּשִׁיחַ. וְלָבֵן

אגרת הקדש

כרכיב והחומא בן מאה שנה יקולל שיהיו חוטאים מערב רב וגם למעשה יהיו צריכים לפרטי הלכות אסור וטומאה יותר מישראל שלא יארע להם פסול וטומאה ואסור כי לא יאונה כו' וגם אפשר וקרוב הדבר שידעו מפנימיות התורה כל גופי התורה הנגלית כמו אברהם אבינו ע"ה ולכן א"צ לעסוק בהם כלל. מה שאין כן בוזמן בית שני היו צריכים לעסוק גם כי לא בשביל הלכה למעשה בלבד אלא שזהו עיקר עבודה להתיש כח הס"א ולהעלות ניצוצי הקרושה ע"י התורה והעבודה כמ"ש במ"א. ואחר הדברים והאמת יובן היטב בתוס' ביאור הר"מ דלעיל כמה שאמר אילנא דטוב ורע כו' ר"ל קליפת נוגה שהוא עולם הזה העיקר כמ"ש בע"ח ור"ל:

עולם הזה העקר, – ב"הערות ותיקונים בדרך אפשר" (בסוף ספר ה"תניא") מציין הרבי, שצריך להיות "עיקר עולם הזה", או "עולם הזה בעיקר". כלומר, שקליפת "נוגה" היא העיקר של עולם הזה, כפי שעולם זה הוא לפני ביאת המשיח, שאז שולטת קליפת "נוגה", זו השליטה של "עץ הדעת טוב ורע", ואילו לאחר ביאת המשיח, תבטל שליטתה של קליפת "נוגה", והעבודה אז לא תהיה בירור הניצוצות, אלא הענין של יחודים עליונים. כמו שכתוב ב'עין חיים', ודי למיני:

יום שלישי י"א מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 290, כו אהובי אחיי... עד עמ' קמו, באורחותיו נס"ו.

57 כז. כפי המצויין בהקדמה לאגרת הקדש זו (סימן כז), כתב רבנו הזקן
 58 אגרת זו אל חסידים אחרי הסתלקות רבי מענדעלע מויטבסק
 59 (מהורודוק) זכר צדיק
 60 לברכה, בתור "אגרת
 61 תנחומים" לנחם את
 62 החסידים, וסיים את האגרת
 63 בקריאה של התעוררות אל
 64 החסידים אודות צדקה בכלל ואודות החוקת משפחת רבי מענדעלע
 65 מויטבסק בפרט. באגרת זו מנחם רבנו הזקן את החסידים שקבלו
 66 מהצדיק, גם ברוחניות, בענינים של תורה ועבודה, וגם בגשמיות, על

ידי ברכותיו ועצותיו – שצדיק אחרי הסתלקותו נמצא עדיין בעולם זה (והוא מביא מהזוהר, שזה עוד יותר מאשר לפני זה כשהיה בחיים חיותו בעולם זה), וביכולת התלמידים לקבל ממנו ברוחניות בענינים של תורה ועבודה – יותר מאשר לפני הסתלקותו; וכן גם בגשמיות, מגינים הצדיקים על העולם הזה אחרי הסתלקותו יותר מאשר לפני הסתלקותם. מה שכתב הרב הנאון המפורסם איש אלקים קדוש ג"ע ע"ה פ"ה מהור"ר מנחם מענדל ג"ע.

ידי ברכותיו ועצותיו – שצדיק אחרי הסתלקותו נמצא עדיין בעולם זה (והוא מביא מהזוהר, שזה עוד יותר מאשר לפני זה כשהיה בחיים חיותו בעולם זה), וביכולת התלמידים לקבל ממנו ברוחניות בענינים של תורה ועבודה – יותר מאשר לפני הסתלקותו; וכן גם בגשמיות, מגינים הצדיקים על העולם הזה אחרי הסתלקותו יותר מאשר לפני הסתלקותם. מה שכתב הרב הנאון המפורסם איש אלקים קדוש ג"ע ע"ה פ"ה מהור"ר מנחם מענדל ג"ע.

אגרת הקדש

כו

59 הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דרך בזמה"ז פלוגתת תוס' (ורש"י) דדוקא במידי דאכילה (חולין ה, ב) "דזיל בתר טעמא דלעת"ל שלימות כל העולם כו'". 60. יומא כח, ב. קידושין פב, א. 61. לך לך יא, ד. 62. שמיני יח, ג. 63. ראה לקוטי תורה בהעלותך לב, ד. 1. בלוח התיקון מציין כ"ק אדמו"ר שליט"א, שאגרת זו נכתבה לחסידים שבחוץ לארץ, ומ"ש כאן שנכתב "ליושבי אה"ק תובכ"א" הוא ט"ס "כיון שבסוף אגה"ק זה – נדפס בס' גנזי נסתרות – אור רב פ"ו – מדובר ע"ד שלא למעט "ח"ו מכל כסף הקדשים אשר יקדישו לה' מדי שנה בשנה (כצ"ל)...לברכותינו שבא"י תובכ"א", וממשיך שמבקש שיהי' הכסף מוכן לשלחו בהקדם לאה"ק. הוספה

41 הלשון "חיים", ובשעה שצדיק עוזב את העולם הוא משאיר
42 מאמונתו, יראתו ואהבתו, לכל מקורו, שיכולים לקבל יותר
43 מאשר כשנשמתו היתה בגוף, כי "צדיק באמונתו יחי", –
44 הרי שלגבי אמונה משתמשים בלשון "חיים", וב"יראת ה' –
45 כתוב¹⁰: "לחיים", –

46 שיראת ה' נותנת חיים, וברשפי אש שלהבת
47 אהבתו – להקדוש ברוך הוא, שזה יותר מאשר
48 לחיים, לכל בהן –
49 להכניס בהם חיי רוחו [נסח אחר: ונשמתו] –
50 שהוא מכניס בהם לא רק רוחו כי אם גם נשמתו,
51 "רוח" יש לה יותר שייכות לתלמידים המקבלים
52 מרוחו, כפי שיאמר רבנו חזקן להלן, אלא כפי
53 המובא ב"לקוטי הגהות" שמן הסתם בן הרי
54 המועבר אליו כולל גם נשמה, למרות שבתלמיד
55 אחר הרי זה רוח בלבד, כל ימי חלדו, – הוא

56 מכניס את רוחו בענינים של אמונה, יראה ואהבה, ויהי
57 בהעלותו ה' רוחו, – בשעת הסתלקותו של הצדיק, ונשמתו
58 אליו – אל הקדוש ברוך הוא, יאמר¹¹, ויעלה בעלוי אחר
59 עלוי עד רום המעלות – שבק – הוא משאיר אז, חיי רוחו,
60 "פעלתו אשר עבד בה" לפנים בישראל, – שהשפיע בהם
61 ברוחו הענינים של אמונה, יראת ה' ואהבת ה'. "לפנים" יכולה
62 להיות משמעותה גם הפנימיות, מה שהשפיע בהם ענינים אלה
63 בפנימיות, פעלת צדיק לחיים¹² – שעבודת הצדיק היא בשביל
64 החיים, לתת להם חיים, הרי הוא משאיר זאת לכל חו, היא
65 נפש כל חו – בחיים של תורה ומצוות, הקשורה בנפשו
66 בתכלית עבודתו אהבה רבה ואהבת עולם, – אהבה גדולה
67 ואהבת נצח, כל תמוט לנצח, אשר מי האיש החפץ חיים,
68 – המחפש לדבקה בה' חיים – פעבודתו – של הצדיק, תדבק
69 נפשו, והיתה – ותהיה צרורה בצרור החיים את ה', בחיי
70 רוח אפנו – כמו האויר שאדם שואף על ידי נחיריו, שעל ידי
71 זה הוא חי, אשר אפרנו בצלול נחיה בגוים¹³, – כלומר, בחינת

1 לתושיה², על פטירת הרב הנאון והמפרסם איש אלקים
2 קדושי, נר ישראל עמוד הימני פטיש החזק, מורנו הרב
3 מנחם מנדל נשמתו יצא.

4 אהובי אחי ורעי אשר – יקרים לי כנפשי בו, – בהתאם
5 למובא ב"לקוטי הגהות"
6 על "תניא", הכוונה
7 ב"אהובי" – על-דרך
8 לשון המדרש⁵ "לא זו
9 מחבבה עד שקראה בתי",
10 כבת החביבה על אביה
11 במיוחד, "אחי" – על-דרך
12 "לא זו מחבבה עד
13 שקראת אחותי", אהבה
14 שהיא אחוואית, "ורעיי" –
15 על-דרך "לא זו מחבבה
16 עד שקראה אמי",
17 כאהבתה של אם, ו"אשר
18 כנפשי" – על-דרך "קראה
19 בשמו"⁶ – אהבה כפי
20 שהיא לנפש העצמית,
21 ו"כו" הכוונה יותר מאשר
22 הנפש העצמית, המוסב
23 על יחידה שבנפש, ה'
24 עליהם יחיו, חיים עד

25 העולם, – בהתאם לפירוש האמור ב"לקוטי הגהות" מוסב "ה'
26 עליהם יחיו" על מקיפם – עליהם, ו"חיים עד העולם" היינו
27 המשכת המקיף בפנימי, וצאצאיהם אתם זרע אמת ברוכי ה'
28 המה מעתה ועד עולם. אחרי דרישת שלומם כמשפט
29 לאוהבי שמו, באתי לדבר על לב נדבאים הנאנחים
30 והנאנקים, – מתוך צער על הסתלקות הצדיק רבי מענדלע,
31 ולנחמם בכפלים לתושיה, אשר שמעה אזני – מה שמע
32 רבנו חזקן מאחרים, ותכן לה', על מאמר רז"ל⁸ ד"שבק חיים
33 לכל חו" – שהשאיר חיים לכל החיים, כשצדיק מסתלק
34 אומרים עליו שהשאיר חיים לכל החיים, שבפשטות הכוונה
35 היא, שאחרים נשארו בחיים כשהוא עזב את העולם. ברם, לא
36 ברור, לפי זה, הלשון "שבק", שהרי את החיים של האחרים לא
37 הוא זה שהשאיר להם? יטביר רבנו חזקן להלן, שלשון חכמינו
38 ז"ל מדויקת, שכן הכוונה היא אכן שהוא השאיר מחיו
39 לאחרים, שהרי מה הם החיים של צדיק – אין הם חיים בשריים,
40 כי אם חיים רוחניים של אמונה, יראת ה' ואהבת ה', בהן כתוב

לאח"ז: "מובן הרוח גדול ככהנ"ל שהרי כותרת זו נמצאת בכל הדפוסים והייתה לעיני רבותינו נשיאנו מתחיל מ"בני המחבר" והצ"צ. ולכן נלפענ"ד לומר דתרווייהו איתנהו: חלק המתאים (והוא הנדפס, ובהשמטת השורה ע"ד "המוכ"ז" – שמה ג"כ מובן שהגיהו אגה"ק זה) נכתב לאה"ק וכולה – ל"הנדבאים כו' שבמדינתנו". ובלאה"כ מסתבר לומר שכתב אד"ז אגרת נחמומין להנדבאים כו' שבאה"ק". 2. ע"ד ל' הכתוב – איוב יא, ו. 3. ע"ד ל' הכתוב – מלכים ב', ד, ט. 4. ע"ד ל' חז"ל – ברכות כח, ב. 5. שמור"ס ס"פ פקודי. ועוד. 6. ז"ח קנד, ב. 7. ע"ד ל' הכתוב – יחזקאל ט, ד. 8. הובא בכמה שו"ת. (הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א): "וברמב"ם הלכות יבום ס"פ בנוסח גט חליצה וכן בכתובת יבמין 'חיי לרבנן ולכל ישראל שבק". 9. חבוקוק ב', ד. 10. משלי יט, כג. 11. ל' הכתוב – איוב לד, יד. 12. משלי י, טז. 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל' הכתוב איכה ד, כ".

מקושריו, **כִּי בְּרֵאוֹתוֹ יִלְדוּ** – תלמידים נקראים "בנים"¹⁶,
מַעֲשֵׂה יָדָיו בְּקִרְבּוֹ יִקְדִּישׁוּ שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ, אֲשֶׁר יִתְגַּדֵּל
וְיִתְקַדֵּשׁ, כְּאֲשֶׁר נִלְךְ בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל הוֹרְנוּ מִדְּרָכָיו,
וְנִלְכָה בְּאוֹרְחוֹתָיו נִצְחָה־סֵלְה־וְעַד. – הרבי מציינ, בקשר
 ל"הורנו מדרכיו ונלכה
 באורחותיו", לעיין בזהר
 חלק ב' (רטו, א) ובזהר
 חלק ג' (ס"פ קדושים), שם
 הן הווהר בהבדל שבין
 "דרך" ל"אורח", ש"דרך"
 היינו דרך סלולה שכבר
 סלל הצדיק שכולם
 יכולים ללכת בה, ו"אורח"
 היינו דרכים חדשות
 ונתיבים הנוצרים כעת, מותאמים לפי אופן עבודתו של כל
 אחד, וכן – לעיין ב"לקוטי תורה" שיר השיירים (יב, ב). ומה
 שרבנו הזקן מדבר בענין חיי הצדיק בשלשה ענינים אלה,
 אמונה, יראה ואהבה, דוקא – הוא מפני (כפי שהוא מביא
 ב"אגרת הקודש" סימן א') שהן ה"זרועות" המחזיקות את כל
 הגוף, הרי שהן היסוד והעיקר בעבודת ה'.

1 חיי שבנשמה שלמעלה מבחינת נשמה, וזה נותן חיות עליונה
 2 יותר בבחינת מקיף, שבחיות זו יכולים לעבור את הקשיים של
 3 הענינים הלא-יהודיים (ענינים שאינם קדושה), אֲשֶׁר שָׁבַק לָנוּ,
 4 כָּבֵל אֶחָד וְאֶחָד כְּפִי בְּחֵינֵת הַתְּקַשְׁרוֹתוֹ בְּאַמְתּוֹ, – לצדיק,
 5 וְאַהֲבָתוֹ, – לצדיק,
 6 אֶהְכַּת אֲמַת הַהוֹרָה, –
 7 אהבה אמיתית טהורה,
 8 מְקַרְבַּ אִישׁ וְלֵב עַמּוֹ, –
 9 בהתאם לכך, הרי כפי
 10 מדת התקשרותו אל
 11 הצדיק וכפי מדת האמת
 12 והטהרה של אהבתו
 13 לצדיק, משאיר לו הצדיק
 14 מרוחו והשפעתו בענינים
 15 של אמונה, יראה ואהבה, כִּי "כְּמִים הַפְּנִים וְכוּ", – לב
 16 האדם לאדם¹⁴, כשיש לו אהבה לצדיק, הרי זה משתקף ויוצר
 17 אהבה מהצדיק אליו, וְרוּחַ – רוח האהבה שיש לו לצדיק, אִיִּתִי
 18 – מביאה רוּחַ – אל הצדיק, וְאַמְשִׁיף – וממשיכה רוּחַ¹⁵, –
 19 שהיא גבוהה בהרבה, וְרוּחוֹ – של הצדיק, עוֹמֶדֶת בְּקִרְבָּנוּ
 20 מְמַשׁ, – רוחו של הצדיק עומדת ומשפיעה בפנימיות בנו –

אגרת הקדש

אשר שבק לנו בכל אחד ואחד כפי בחי' התקשרותו
 באמת ואהבתו אהבת אמת הטהורה מקרב איש
 ולב עמוק כי כמים הפנים וכו' ורוח אייתי רוח
 ואמשוך רוח ורוחו עומדת בקרבינו ממש כי בראותו
 ילדיו מעשה ידיו בקרבו יקדישו שמו יתברך אשר
 יתגדל ויתקדש כאשר נלך בדרך ישרה אשר הורנו
 מדרכיו ונלכה באורחותיו נס"ו.

15 של אמונה, יראה ואהבה, כִּי "כְּמִים הַפְּנִים וְכוּ", – לב
 16 האדם לאדם¹⁴, כשיש לו אהבה לצדיק, הרי זה משתקף ויוצר
 17 אהבה מהצדיק אליו, וְרוּחַ – רוח האהבה שיש לו לצדיק, אִיִּתִי
 18 – מביאה רוּחַ – אל הצדיק, וְאַמְשִׁיף – וממשיכה רוּחַ¹⁵, –
 19 שהיא גבוהה בהרבה, וְרוּחוֹ – של הצדיק, עוֹמֶדֶת בְּקִרְבָּנוּ
 20 מְמַשׁ, – רוחו של הצדיק עומדת ומשפיעה בפנימיות בנו –

יום רביעי י"ב מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קמו, וז"ש בווה"ק דצדיקא... עד עמ' 292, קודם לברכה:

ואהבה, נמצא הצדיק והשפעתו במדה מרובה יותר מאשר לפני
 פטירתו, אלא גם בעולם המעשה שלהם, בענינים של מעשה –
 תשובה ומעשים טובים – הוא נמצא במדה מרובה יותר, שהם
 מקבלים יותר השפעה, כִּי הַמַּעֲשֵׂה – של תלמידיו ומקושריו,
 (גְּדוּל) [גְּדוּל] וְהוֹלֵךְ,
 גְּדוּלֵי גְּדוּלֵי, מִן "אוֹר
 וְרוּעַ לְצַדִּיק"²⁰ כִּי שָׂדָה
 אֲשֶׁר בְּרִכּוֹ ה", – על-
 דרך הנאמר בספר
 בראשית²¹, שהכוונה היא
 על גן-עדן. בהתאם
 לביאור דלהלן על אגרת
 זו, הכוונה היא לאור
 הנמשך ומאיר ב"מלכות
 דאצילות", הנקראת "שדה אשר ברכו ה", שבה נמשך מ"ז"א
 דאצילות" המשכת יתר, מצד עליית התורה והעבודה של
 הצדיק, ומכך באים הרהורי התשובה והמעשים טובים
 בתלמידים, וזה נקרא "גידולי גידולין", הַמַּאִיר לְאֶרֶץ וְחוֹצוֹת,
 – בארץ ישראל ובחוץ לארץ, וְגַם אֲנַחְנוּ אֵלֶּה פֶה הַיּוֹם כְּלָנוּ
 חַיִּים בְּרָבְכָיו – "דֶּרֶךְ הַקִּדְשׁ יִקְרָא לָהּ"²². – לא רק דרך של
 קדושה, כי אם דרך של "קדש" שלמעלה מ"קדוש" בוי"ו. על כל

41 וְזֶה שְׁכָתוֹב בְּזֶהר הַקִּדְוֵשׁ¹⁷ דְּצַדִּיקָא דְּאַתְפַּטֵּר אֲשֶׁתְּכַח
 42 כְּכִלְהוּ עֲלֵמִין יְתִיר מְכַחֲיוּהִי, – צדיק שנפטר נמצא בכל
 43 בעולמות יותר מאשר בחייו, שלכאורה, נכון הדבר רק
 44 בעולמות עליונים, שם הוא נמצא יותר כשהוא עולה לשם, אך
 45 בעולם התחתון הזה –
 46 כיצד הוא נמצא שם יותר
 47 אחרי פטירתו
 48 והסתלקותו? – דְּהֵינּוּ
 49 שְׁגַם כְּזֶה הָעוֹלָם
 50 הַמַּעֲשֵׂה – "הַיּוֹם
 51 לְעִשׂוֹתָם"¹⁸ – ש"היום"¹²
 52 בעולם הזה, הוא עיקר
 53 ענין המעשה – קיום
 54 המצוות בפועל, כפי
 55 שהגמרא¹⁹ אומרת: "היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם",
 56 שבעולם הזה הוא עיקר ענין המעשה, ואילו הענינים של קיבול
 57 שכר או כמו קיבול שכר – הם "למחר", בעולם הבא. על-כל-
 58 פנים העולם הזה הוא עולם המעשה – הרי גם בעולם המעשה
 59 אֲשֶׁתְּכַח יְתִיר, – נמצא הצדיק שנפטר במדה מרובה יותר,
 60 ובתלמידים שעליהם השפיע ומשפיע, הכוונה היא, שגם בעולם
 61 המעשה שלהם, לא רק בעבודתם הרוחנית של אמונה, יראה

14. משלי כז, יט. 15. זח"ב קסו, ב. ועוד. 16. ספרי (הובא בפרש"י) עה"פ ואתחנן ו, ז. 17. ה"ג עא, ב. 18. ואתחנן ז, יא. 19. עירובין כב, א. 20. תהלים צז, יא. 21. תולדות כז, כז. 22. ע"ד ל' הכתוב - ישע"י לה, ח.

- 1 פנים יוצא שהצדיק והשפעתו נמצאים אחרי הסתלקותו גם
2 בעולם המעשה ובמדה מרובה יותר. זאת בעבודת ה' במלי
3 דשמיא; - בענינים רוחניים, שהתלמידים יכולים לקבל
4 מהצדיק אחרי הסתלקותו
5 יותר מאשר לפני
6 הסתלקותו. ובמלי
7 דעלמא - בענינים
8 והשפעות גשמיות
9 שהצדיק ממשיך, פפוש
10 אתמר - נאמר במפורש
11 פתח הקדוש²³,
12 דצדיקא מגנין על עלמא, - שהצדיקים מגינים על העולם,
13 ובמיתתהון יתיר מבחיהון, - ואחרי הסתלקותם - במדה
- 14 מרובה יותר מאשר בחייהם בעולם זה, ואלמלא צלותא
15 דצדיקא פתהוא עלמא - ולולא תפלתם של הצדיקים
16 בעולם ההוא, לא אתקנים עלמא רגעא חדא. - לא היה
17 העולם הזה מתקיים
18 אפילו רגע אחד, הרי
19 שהצדיקים מגינים על
20 העולם הזה בענינים
21 הגשמיים, אחרי
22 הסתלקותם, במדה מרובה
23 יותר מאשר בחייהם
24 בעולם זה, וכל הקרוב
25 קרוב אל משכן ה" - לצדיק, פתיו - קודם לפרכה; -
26 הבאה על ידי ומן הצדיק.

אגרת הקדש

במילי דשמיא. ובמילי דעלמא בפירוש אתמר בזוה"ק
דצדיקיא מגינין על עלמא ובמיתתהון יתיר מבחיהון
ואלמלא צלותא דצדיקיא בהוא עלמא לא אתקיים
עלמא רגעא חדא וכל הקרוב קרוב אל משכן ה'
בחייו קודם לברכה:

יום חמישי י"ג מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 292, איתא בזוה"ק... עד עמ' 292, ועלול כנודע.

- 27 באור על הנ"ל:
28 רבנו הזקן מסביר בעצמו משמעותה העמוקה יותר של אגרת
29 זו (סימן כ"ז): איתא פתח הקדוש, דצדיקא דאתפטר -
30 אשתבח בכלהו עלמין יתיר מבחיהו כו'. - כתוב בזוהר
31 הקדוש, צדיק שנפטר
32 נמצא בכל העולמות יותר
33 מאשר בחייו. וצדיק
34 להבין, תינח בעולמות
35 עליונים אשתבח יתיר
36 בעולמות שפחה, - מובן
37 הדבר שבעולמות
38 העליונים הוא נמצא אחרי
39 הסתלקותו במדה מרובה
40 יותר כאשר נשמתו עולה
41 למעלה, אכל בעולם
42 תהא אשתבח יתיר?
43 - כיצד הוא נמצא שם
44 במדה מרובה יותר? ויש
45 לומר, על-דרך מה
46 שקבלתי על מאמר
47 חז"ל ד"שכב - השאיר, חיים לכל חי, - שבשעת הסתלקותו
48 של צדיק אומרים שהוא השאיר חיים לכל החיים, וכנזכר לעיל,
49 שבפשוטו הלשון קשה, אם הכוונה היא רק לומר שהוא עוב
50 את העולם ואחרים נשארו בחיים, הרי שלא השאיר את חייו
51 הוא, לא מחייו הם חיים, אלא לפי ההסבר שקיבל רבנו הזקן
52 הכוונה היא אכן שהוא השאיר מחייו הוא - לכל החיים, פנודע
53 - כידוע, שחיי הצדיק אינם חיים בשמים²⁴ פייאם חיים
- 54 רוחניים, שהם אמונה ויראה ואהבה, - אמונת ה', יראת ה'
55 ואהבת ה' שיש לו עצמו והוא משפיע אותן לתלמידיו
56 ומקשריו, שלש אלו מוגדרות בפסוקים בשם "חיים", כי
57 באמונה פתיב: - כתוב: "וצדיק באמונתו יחיה", ויראה
58 פתיב: - כתוב: "ויראת
59 ה' לחיים", ובאהבה
60 פתיב: כתוב²⁵: "רוחך
61 צדקה וחסד ימצא
62 חיים", וחסד הוא
63 אהבה. - אהבה היא
64 פנימיות החסד, הרי
65 כשאומרים על חסד
66 "חיים" הרי שאהבה היא
67 ענין של חיים, וכל השלש:
68 אמונה, יראה ואהבה, הרי
69 מוגדרות בשם "חיים".
70 ושלשה מדות אלו -
71 אמונה, יראה ואהבה, הם
72 פכל עולם ועולם עד
73 רום הפעלות, -
74 והמדריגות שבעולמות, הרי בכל עולם ישנן הבחינות הנקראות
75 אמונה, יראה ואהבה, הפל לפי ערך פחינת פעלות
76 הפעולמות זה על זה - לפי עליונות המדריגה של אותו עולם,
77 כך עליונותן של הבחינות והמדות אמונה, יראה ואהבה
78 שבאותו עולם, פדרך עלה ועלול, פנודע. - העולם העליון
79 יותר משמש "עילה" וסיבה שממנו בא העולם התחתון יותר
80 שהוא "עלול" ומסובב מהעולם העליון יותר.

23. ח"ג עא, ב. 24. "כנראה צ"ל "בשריים" (ב' יודין), כמו "רוחניים", שבהמשכו" (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בלקוטי שיחות חכ"ב ע' 138 הערה 8 בשולי הגליון). 25. משלי כא, כא.

יום שישי י"ד מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 292, והנה בהיות הצדיק... עד עמ' קמו, ומצאת תאמינ.

1 והנה, בהיות הצדיק חי על פני האדמה, – בעולם הזה, היו
 2 שלשה מדות אלו – אמונה, יראה ואהבה, בתוך כלי ולבוש
 3 שלהם בבחינת מקום גשמי, שהיא בחינת נפש הקשורה
 4 בגופו, וכל תלמידיו אינם מקבלים רק הארת מדות אלו
 5 וזיון, המאיר חוץ לכלי
 6 זה – מחוץ לכלי האמור,
 7 על-ידי דבוריו
 8 ומחשבותיו הקדושים,
 9 – אותיות הדיבור
 10 והמחשבה מגלות הרי
 11 הארה בלבד. ולכן אמרו
 12 ר"ל²⁶ שאין אדם עומד
 13 על דעת רבו וכו'. – עד
 14 ארבעים שנה. אבל לאחר
 15 פמירתו, – של הצדיק
 16 לפי שמתפרדים בחינת
 17 הנפש שנשארה בקבר
 18 מבחינת הרוח ש-אחרי
 19 ההסתלקות היא בגן-עדן,
 20 שהן שלש מדות תלול,
 21 – אמונה, יראה ואהבה,
 22 הרי שאין שלש מדות אלו
 23 מוגבלות יותר בלבד
 24 ובכלי שלהן שבגוף, אלא
 25 הן בגן-עדן שהוא מקום
 26 רחוני, ואיורו מתפשט
 27 בעולם מסביב לכל אדם,
 28 כפי שיסביר להלן, לפיכך
 29 יכול כל הקרוב אליו –
 30 המקושר אל הצדיק,
 31 לקבל חלק מבחינת
 32 רוחו שגן-עדן, – חלק
 33 מעצם המדות ולא הארה
 34 וזיון מהן בלבד, הואיל
 35 ו-בחינת הרוח של הצדיק, אינה בתוך כלי ולא בבחינת
 36 מקום גשמי, – אלא בגן עדן, שגם הוא, כפי שיסביר להלן,
 37 בעולם זה, פגוע מאמר ר"ל²⁷ על יעקב אבינו עליו
 38 השלום שנכנס עמו גן-עדן, – כשנכנס אל יצחק לקבל את
 39 הברכות, הרי שגן-עדן נמצא בעולם הזה, וכן כתב בספר
 40 עשרה מאמרות²⁸ שאויר גן-עדן מתפשט סביב כל אדם,
 41 ונרשמים באויר זה – של גן עדן, כל מחשבותיו ודבוריו
 42 הטובים בתורה ועבודת ה' (וכן להפך חסוֹשֵׁלוֹם –
 43 כשאדם חושב ומדבר דברים שביגוד לתורה ועבודת ה',

נרשמים באויר המתפשט מניהם סביב כל אדם). הלכה,
 – כיוון שכוחו של הצדיק, אמונתו, יראתו ואהבתו, אינם
 מוגבלים בכלי ולבוש ובמקום גשמי, אלא הם נמצאים בגן-עדן
 הקיים גם בעולם הזה, נקל מאד – קל מאד, לתלמידיו לקבל
 חלקם מבחינת רוח רבם
 העצמיית, שהם אמונתו
 ויראתו ואהבתו אשר
 עבד בהם את ה', ולא
 זיון – והארתם בלבד
 המאיר חוץ לכלי, – כפי
 שהיה בחיים חיותו של
 הצדיק, כשהם קיבלו זיו
 בלבד על ידי מחשבותיו
 ודיבוריו הקדושים. לפי
 שבחינת רוחו העצמיית
 – אמונתו, יראתו ואהבתו
 העצמיית, השייכות אליו
 בלבד ולא לתלמידיו,
 מתעלה בעליו אחר
 עליו, להכליל בבחינת
 נשמתו שבגן-עדן
 העליון שבעולמות
 העליונים, ונודע²⁹ שכל
 דבר שבקדשה אינו
 נעקר לגמרי מכל וכל
 ממקומו ומדרגתו
 הראשונה, גם לאחר
 שנתעלה למעלה
 נעקר לגמרי ממקומו
 ומדרגתו הראשונים,
 אלא נשאר שם רושם,
 ובחינה זו – מרוחו של
 צדיק, הראשונה
 שנשארה למטה בגן-עדן תחתון – שהרי בחינת גן עדן
 ישנה בכל עולם, גם למטה בעשיה ישנה בחינת גן עדן התחתון,
 הרי בחינה זו שנשארה למטה בגן עדן, במקומו ומדרגתו
 הראשונה, היא המתפשטת בתלמידיו, – שכן, בחינה זו הרי
 נפרדה מרוחו העצמיית של הרבי, וכל ענינה הוא מה שהיא
 מתפשטת בתלמידים, כל אחד בפי בחינת התקשרותו
 וקרבתו אליו – אל הצדיק, פתייו ונמותו, פאהבה רבה, –
 כל אחד לפי מדרת חיותו מקושר לרבו באהבה רבה – באותה
 מדה הוא מקבל מהתפשטות רוחו של הרבי, פי המשכת כל

26. עבודה זרה ה, ב. פרש"י עה"פ נציבים כט, ו. 27. ב"ר פס"ה, כ"ב. זח"ג פד, א. 28. מאמר חקו"ד ח"ב פי"ב. 29. פרדס שער י"ד פרק א'. ע"ח שער ל"ד פרק ג'. ובכ"מ.

- 1 רוחניות אינה אלא על ידי אהבה רבה, – וכשישנה האהבה
2 רבה, נמשכות המדות הרוחניות של אמונה, יראה ואהבה, כמו
3 שכתוב בזהר הקדוש³⁰ דרוח דרעותא דלכא אמשך רוח
4 מלעילא, – הרוח של הרצון הפנימי של הלב ממשיך רוח
5 מלמעלה, הרי
6 שהרעותא דלכא
7 (הרצון הפנימי של הלב)
8 והאהבה של התלמיד
9 לרבו, ממשיכים שיתפשט
10 ממדותיו של הרבי
11 לתלמיד, רק אם יפון
12 לקראת אלהיו³¹ בהכנה
13 רבה ויגיעה עצומה, –
14 לפי פירושו של חסיד קשיש, מובא ב"לקוטי הגהות" על
15 "תניא", הכוונה ב"הכנה רבה" היא – ההכנה של הנשמה
16 ו"יגיעה עצומה" – יגיעת הגוף, "יגיעת בשר", לקבל שלש
17 מדות הללו, – אמונה, יראה ואהבה, בדרך שהרבי לימד, הוא
18 וכמאמר רז"ל³²: יגיעת ומצאת – תאמין. בהתאם לפירושו
19 של ב"ק אדמו"ר מוהרי"צ³³ על "רק אם יבין לקראת אלקיו
20 בהכנה רבה ויגיעה עצומה כו" – הכוונה היא, שהעבודה
21 והיגיעה היא להכניס האמונה, היראה והאהבה בחיים בשריים
22 של קיום התורה והמצוות, וכפי שמובן ממה שהוא מסיים שם,
23 מסתבר (למרות שהדברים לא נאמרו במפורש) ש"יגיעת ומצאת
24 תאמין" הכוונה היא שימצא הרבה יותר מאשר יגיעתו, ענין
25 של "מצאיה". וכפי שאומר שם בפירושו, שעלידי היגיעה
26 מתהווה התקשרות של גידולי הגידולין עם שרשם ומקורם
27 שהוא "עצמות רוחו של הרב המתעלה בעילוי אחר עילוי
28 להיכלל בבחינת נשמתו שבגידולין", הרי שלא זו בלבד

אגרת הקדש

רבה כי המשכת כל רוחניות אינה אלא ע"י אהבה
רבה כמו"ש בזה"ק דרוח דרעותא דלכא אמשך רוח
מלעילא רק אם יבין לקראת אלהיו בהכנה רבה
ויגיעה עצומה לקבל שלש מדות הללו כדרך שהורהו
רבו וכמארו"ל יגיעת ומצאת תאמין.

- מביא חלק גדול מלשון
אגרת הקדש זו, ובשייכות למה שהוא אומר על ההכנה
הרבה והיגיעה העצומה לקבלת שלש המדות, אמונה, יראה
ואהבה) – שעל ידי עבודה ויגיעה בדרך שהרבי לימד, הוא
מוריד ומביא את החיים הרוחניים של הרבי באמונה יראה
ואהבה בחיים בשריים של כל עניני העבודה בלימוד התורה
וקיום המצוות בפועל ממש, על ידי כך נעשה ההתקשרות
של גידולי הגידולין (אודותם ידון להלן באגרת זו) עם שרשם
ומקורם, שהוא הרוח העצמית של הרב המתעלה בעילוי
אחר עילוי להיכלל בנשמתו שבגידולין העליון שבעולמות
העליונים, אלא שזה מאיר עליהם בבחינת "מקיף", אך "מקיף"
זה מעניק כוח בגידולי הגידולין, שגם בהם יהיה כוח הצמיחה
בתוספת ובריבוי עד אין שיעור, כלומר (לפי המובא שם
ב"קיצור") שהתלמידים שהם גידולי גידולין של הצדיק,
מתקשרים, על ידי עבודתם, ברוח ובנשמה של הצדיק שבגן
עדן העליון.

שבת קודש ט"ו מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קמז, והנה יש עוד... עד עמ' 294, כוכבים:

- 57 והנה, יש עוד בחינת הארה – המאירה לתלמידיו, – אחרי
58 הסתלקות הצדיק, רק שאינה מתלבשת בתוך מוחם³⁴ ממש
59 כראשונה, – כמו ההארה הראשונה המאירה לתלמידים
60 מרוחו של הצדיק, הבאה בפנימיות במדות אמונה, יראה
61 ואהבה של התלמיד,
62 ואילו ההארה השניה
63 איננה מתלבשת
64 בפנימיות, רק מאירה
65 עליהם מלמעלה, –
66 בבחינת "מקיף", שכן היא
67 למעלה מעלה
68 ממדרגתם, והיא מעלית
69 רוחו ונשמתו – של
70 הצדיק, למקור חצבו, –
- 71 למקור שממנו באות הנשמה והרוח, דהיינו ל"חקל תפוחין
72 קדישין", – ל"מלכות דאצילות", מקור הנשמות, הנקראת
73 שדה של "תפוחין קדישין", ועל-ידיה – שהנשמה עולה שם,
74 נעשה שם יחוד, – ש"מלכות" מתייחדת עם מה שלמעלה
75 ממנה, על-ידי העלאת
76 "מין נוקבין" –
77 התעררות של אלקות,
78 מכל מעשיו ותורתו
79 ועבודתו אשר עבד כל
80 ימי חייו, – כפי שיסביר
81 להלן בסימן כ"ח, שכל
82 יגיעתו של האדם מה
83 שעבדה נפשו במשך ימי
84 חייו ופעל למעלה, אשר

אגרת הקדש

והנה יש עוד
בחי הארה לתלמידיו רק שאינה מתלבשת בתוך
מוחם ממש כראשונה רק מאירה עליהם מלמעלה
והיא מעליית רוחו ונשמתו למקור חוצבו דהיינו לחקל
תפוחין קדישין ועי"ז נעשה שם יחוד ע"י העלאת
מ"ג מכל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי
חייו ונורעו בחקל תפוחין קדישין אורות עליונים מאד

30. ראה זח"ב קסב, ב. ועוד. 31. ע"פ ל' הכתוב – עמוס ד, יב. 32. מגילה ו, ב. 33. ד"ה פזר נתן לאבינונים, תרצ"ב. 34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כי המקשר תלמיד ורב הוא שכל התלמיד שמתבונן בתורת ושכל ודעת רבו".

25 קדישין, תנוּכְר לְעֵיל - נִקְרָא "גִּדּוּלֵי גִּדּוּלֵי". - שכן, 26 האורות עצמם הם הרי "גידולין" מזריעתו של הצדיק, 27 והמעשים הטובים הבאים מההארה של האורות הם "גידולי גידולין", והארה זו היא פְּהֵעֵלָם וְהִסְתַּר גִּדּוּלָם, כְּמוֹ שְׁמֵשׁ 28 הַמָּאִיר לְבוֹכְבִּים מִתַּחַת 29 לְאָרֶץ, כְּדֹאֵיתָא - כפי 30 המובא בַּתְּקוּנִים³⁶ עַל 31 מְשֵׁה רַבְּנוּ עֲלִיּוּהֶשְׁלֹם, 32 שְׂאֵחָר פְּטִירְתּוֹ 33 מִתְּפִשְׁמַת הָאָרֶץ בְּכָל 34 דְרָא וְדָרָא - דור ודור, 35 לְשֵׁשִׁים רְבּוּא נְשָׁמוֹת, - 36 לשש מאות אלף נשמות, 37 שְׁחָן שְׂרָשִׁים שְׂכַל שֵׁאֵר 38 הַנְּשָׁמוֹת הֵן נִיצוּצוֹת 39 מִנְּשָׁמוֹת שְׂרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ, 40 כְּפִי שְׁהוּסְבַר בִּפְרָק ל"ז 41 בַּחֲלָק רֵאשׁוֹן שֶׁל סֵפֶר 42 הַ"תְּנִיָּא", כְּמוֹ שְׁמֵשׁ 43 הַמָּאִיר מִתַּחַת לְאָרֶץ לְשֵׁשִׁים רְבּוּא בּוֹכְבִּים: - הרי כפי 44 שנאמר בזהר על משה רבנו, כך הדבר גם בצדיקים המאירים 45 ל"גידולי גידולין", לתלמידים ולתלמידי תלמידים וכו', 46 המקבלים מהארת תורתו ועבודתו כשהם מתנהגים בהתאם 47 להוראותיו בעניני תורה ועבודה. 48

אגרת הקדש

לְעוֹמוֹת תַּחְתּוּנִים אֲשֶׁר הֵם תּוֹרַתוֹ וְעִבּוּדוֹתוֹ וְהֵאֲרַת אורות עליונים אלו מאירה על כל תלמידיו שנעשו עובדי ה' על ידי תורתו ועבודתו והארה זו שעליהם מלמעלה מכנסת בלבם הרהורי תשובה ומעשים טובים וכל המעשים טובים הנולדים מהארה זו שמאירה מאורות הזועים בשדה הנ"ל נקרא גידולי גידולין והארה זו היא בהעלם והסתר גדול כמו שמש המאיר לכוכבים מתחת לארץ כדאיתא בתיקונים על משה רבינו ע"ה שאחר פטירתו מתפשטת הארתו בכל דרא ודרא לששים רבוא נשמות כמו שמש המאיר מתחת לארץ לששים רבוא כוכבים:

1 במשך ימי חייו היה זה באופן של העלם והסתר - הרי זה 2 מתגלה ומאיר בשעת הפטירה וההסתלקות, וְנִזְרְעוּ בְּ"חֲקֵל 3 תְּפוּחֵינָן קְדִישֵׁינָן" - במקור הנשמה, אורות עליונים מאה, 4 לְעֵמֶת - ועלידי אורות תַּחְתּוּנִים, - שבאו מהצדיק, אֲשֶׁר 5 הֵם תּוֹרַתוֹ וְעִבּוּדוֹתוֹ. - 6 הרי שעלידי תורתו 7 ועבודתו נזרעו למעלה 8 אורות נעלים ביותר, והם 9 מתגלים ונמשכים למטה 10 בשעת פטירתו 11 והסתלקותו, וְהֵאֲרַת 12 אורות עליונים אלו 13 מאירה על כל תלמידיו, 14 שְׁנַעְשׂוּ עוֹבְדֵי ה' עַל יְדֵי 15 תּוֹרַתוֹ וְעִבּוּדוֹתוֹ. - הרי 16 בשעה שהאורות 17 העליונים מתורתו 18 ועבודתו של הצדיק 19 מתגלים, הם מאירים על 20 כל התלמידים שנעשו עלידי התורה והעבודה עובדי ה', 21 וְהֵאֲרַה זֶה שֶׁ - מאירה עליהם מְלַמְעָלָה, - למרות שהיא 22 בבחינת "מקיף", מְכַנְסַת בְּלִבָּם הַרְהוּרֵי תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים 23 טוֹבִים, וְכָל הַמַּעֲשִׂים טוֹבִים הַנּוֹלְדִים - ונוצרים, מִהֵאֲרַה 24 זו שְׁמֵאִירָה מֵאֲוֵרוֹת הַזּוֹרְעִים בְּשָׂדֵה - של "חקל תפוחין

35. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לתרץ - כשמאיר יחוד שבאצ"י באדם למטה (ועד למעשה "מע"ט" שלו) - ה"ז לכאורה יותר מגילוי אלי" (שזהו למטה מאצ"י) ואפילו מגילוי שרש נשמתו שבאצ"י (שהרי המדובר ביחוד שבאצ"י שכל יחוד נמשך מלמע' ממקום היחוד) וצ"ל לא רק "הרהורי תשובה ומע"ט", כ"א אן אנדער מענטש לגמרי! והביאור דוגמת השמש (שבמקומה - יום) המאיר לכוכבים (-שבמקומם - לילה גם כשמאיר השמש) מתחת (לובהפסק ה)ארץ (בין השמש והכוכבים) .. מרע"ה (אצ"י) כו'. ומוסיף "לס"ר" - שמזה ראי' לכל תלמידיו. ומוסיף בכל דרא ודרא - ראה ר"פ מ"ב: בכל דור ודור... בגו"נ של חכמי הדור - כבנוד"ד באגה"ק". 36. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ב"הערות ותיקונים בדרך אפשר": לע"ע מצאתי כל הענין בוח"ג רעג, א. וראה שם רטז, ב. ובתיקונים (תס"ט קיב, א. קד, א. ת"ע קלח, א) מצאתי רק חלק מהמבואר - ואולי טעות המעתיק הוא באגה"ק, ונשתרבו לו ממש"כ בתניא פמ"ד 'בתיקונים'".

המשך ביאור למסכת יבמות ליום שני עמ' ב

11 אחר - פעמים שיבוא אדם אחר וּמְקַדֵּשׁ לָהּ לְדִידָהּ -למקודשת 12 מספקו בקדושי וְדֵא, וְכִינֵן דְּאָפֵס לָהּ מִר לְצַרְה לְיִיבּוּמֵי מִשּׁוּם 13 שנחשבת כצרת ערוה, אֲמַרֵי בְּנֵי אָדָם שְׂקִידוּשֵׁן דְּקָמָא -של 14 הראשון הם קדושין ודאים, וממילא קידושין דְּתַתְרָא -של השנין 15 לְאִו קְדוּשֵׁין הֵם, ולאחר שימות הראשון יתירה להינשא בחיי 16 השני בלא גט. וכן בשקידש המקדש עצמו לאחר מכן את אחותה 17 של הראשונה, יאמרו שקידושי הראשונה הם קידושין ודאים 18 וממילא קידושי באחותה אינם תופסים, ויתירה לאחיו מן האם 19 שלא כדין.

1 כְּחֻקַּת הֵיתֵר לִיבָם עוֹמְרַת, שכן עד שנולד הספק היתה הצרה 2 עומדת להיות מותרת ליבם, ומספק קידושין אלו אֵתָה בָּא לְאִוְסְרָה 3 עליו שמא חלו הקידושין ונעשתה זו צרת ערוה, אֵל תְּאִסְרֵנָה 4 מְסַפְקָ, אלא העמידנה בחוקתה הקודמת שאיננה צרת ערוה 5 ומותרת ליבם. השיב לו רבה: הָתָם בִּסְפֵק קִידוּשֵׁין הוֹלְכִים מִדְּרַבְּנָן 6 לְחוּמְרָא, ואין סומכים על חוקת היתרה ליבם. 7 שוב הקשה לו אביי: הלא הָאֵי חוּמְרָא שֶׁחֲמַרְתָּ לְאוֹסְרָה בִּיבּוּם, 8 חוּמְרָא דְּאֵתֵי -שֶׁמִּבְּיֵאֵהוּ לְיָדֵי קוּלָּא הוּא, ועלולה להביא לידי 9 תקלה. שהרי וְיִמְנִין דְּאִוִּיל הוּא - פעמים שילך זה שקידשה בספק 10 קידושין וּמְקַדֵּשׁ לָהּ לְאִוְתָהּ בְּקִדּוּשֵׁי וְדֵא. וְאִי נָמִי, וְיִמְנִין דְּאֵתָא

יום ראשון

יום ראשון

ט חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וירא, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: מט"נד.
תניא: והנה העליונים . . . קמה עו"ג.

בהיות אאמו"ר בן ד או ה שנים נכנס אל זקנו הצ"צ בש"ק פ' וירא והתחיל לבכות, באמרו: מפני מה נראה ה' אל אברהם אבינו ולנו אינו נראה. ויענהו הצ"צ: אז א איד א צדיק, צו ניין און ניינציג יאָר איז מחליט אז ער דארף זיך מל זיין, איז ער ווערט אז דער אויבערשטער זאָל זיך באווייזען צו אים.

בהיות אדני אבי מורי רבי [הרשב"ב] בן ד' או ה' שנים, נכנס אל זקנו ה"צמח צדק" בשבת קדש פּרשת וירא והתחיל לבכות, באמרו: מפני מה נראה ה' אל אברהם אבינו ולנו אינו נראה. ויענהו ה"צמח צדק": כְּשִׁיהוּדֵי צְדִיק, בְּגִיל תְּשׁוּעִים וְתִשְׁעֵי שָׁנִים, מִחֲלִיט שְׁעָלָיו לְמוֹל אֶת עֲצָמוֹ, רְאוּי הוּא שֶׁהַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יִתְגַּלֶּה אֵלָיו.

יום שני

יום שני

י חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וירא, שני עם פירש"י.
תהלים: נה"נט.
תניא: אבל במצאת . . . בע"ח וד"ל.

דער רבי (רבנו הזקן) פלעגט זאָגען אויף אצילות "אויבען". מען דערציילט אז אין כתב פלעגט ער פון התרגשות, מער ווי "אצי" ניט קענען אַנשרייבען.

הַרְבֵּי (רַבְּנֵי הַזְּקֵן) הָיָה מְכַנֶּה אֶת [עוֹלָם] ה'אֲצִילוֹת' - 'לְמַעַלָּה'. מְסַפְּרִים, שֶׁבְּכַתֵּב מֵרֵב הַתְּרַגְּשׁוֹת, יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר "אֲצִי", לֹא הָיָה מְסַגֵּל לְכַתּוֹב.

יום שלישי

יום שלישי

יא חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וירא, שלישי עם פירש"י.
תהלים: ס"סה.
תניא: כז. אהובי . . . קמו נס"ו.

ב'תורה אור' דבור המתחיל "פתח אליהו" (פּרשת וירא) בְּסֻעֵיף הַמִּתְחִיל "וְהִנֵּה הַצְּמָצוֹם": "שְׁבַחְיֵנָת עֵינַיִם הִיא מְקוֹר בְּחִינַת כְּלַיִם", צְרִיף לְהִיּוֹת: "שֶׁהֵם בְּחִינַת עֵינַיִם וּמְקוֹר בְּחִינַת כְּלַיִם". שֶׁם דְּבוּר הַמִּתְחִיל "אֲרֵדָה נָא" בְּסֻעֵיף הַמִּתְחִיל "וְהִנֵּה בּוֹהֵר": "דְּפֵרוּשׁ מְשׁוּטְטִים", צְרִיף לְהִיּוֹת "דְּפֵרוּשׁ מְשׁוּטְטוֹת".

לְדַבּוֹר הַמִּתְחִיל "פֶּתַח אֲלֵיהּ" יִשְׁנֵם הַגְּהוֹת מֵאֲדֵנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבֵּי [הַרְשָׁב"ב] שֶׁהִתְחִיל לְכַתְּבָם בְּחֻרְף רנ"ב.

יום רביעי

יום רביעי

יב חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וירא, רביעי עם פירש"י.
תהלים: טו"סח.
תניא: וז"ש . . . קודם לברכה.

אחת מתורות הראשונות של רבינו הזקן – ונקראו אז בשם "ווערטער": שמע ישראל – א איד דערהערט – הוי' אלקינו – אז כחנו וחיותינו איז דאָס למעלה מן הטבע, און – הוי' אחד.

אחת מתורות הראשונות של רבינו הזקן – ונקראו אז בשם "ווערטער" [פּתגמים]: שמע ישראל – יהודי "קולט" – הוי' אלקינו – שפּכחנו וחיותינו הם למעלה מהטבע, ואשר – הוי' אָחד".

יום חמישי

יום חמישי

יג חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וירא, חמישי עם פירש"י.
תהלים: סט"עא.
תניא: איתא . . . 292 ועלול כנודע.

דער בעש"ט פלעגט לערנען מיט זיינע תלמידים א שיעור גמרא. דער אופן פון דעם לערנען איז געווען מיט גרויס חריפות און גאונות, און מ'האָט געלערענט דעם רמב"ם אלפס רא"ש און אנדערע מפרשים פון די ראשונים וועלכע זיינען שייך געווען צו דער גמרא וואָס מ'האָט געלערענט. דער בעש"ט פלעגט אָפטייטשען די ווערטער אין אידיש. אז מ'האָט געלערענט ערכין און געקומען צום מארו"ל (טו ב) לשון תליתאי קטיל תליתאי, האָט דער בעש"ט דאָס אויסגעטייטשט: לשון הרע הרג'ט אלע דריי: דעם אויסטראכטער דעם דערציילער און דעם צוהערער, נאָר דאָס איז אין לבושים רוחנים, וואָס דאָס איז שווערער, ווי רציחה אין גשמיות.

הַבְּעַל־שֵׁם־טוֹב נֶהְגַּ לְלַמֵּד עִם תְּלִמְדֵי שְׁעוֹר בְּגִמְרָא. אַפֵּן הַלְמוּד הָיָה בְּחִרְפוֹת וּגְאוּנוֹת גְּדוֹלָה, וְלִמְדוֹ אֶת הַרְמַב"ם, אֶלְפָס, רֵא"ש וְשָׂאָר מְפָרְשֵׁי מְהֻרָאשׁוֹנִים שֶׁהָיוּ שׂוֹכֵי לְגִמְרָא הַנְּלִמְדָת. הַבְּעַל־שֵׁם־טוֹב תָּרַגַּם אֶת הַמְּלִים לְאִי־דִישׁ. כְּשֶׁלְּמְדוֹ [מִסְכַּת] עֶרְכִין וְהִגִּיעוּ לְמֵאֲמַר רְבוּתֵינוּ וְזָרוּנוֹ לְבִרְכָה (טו, ב): "לְשׁוֹן תְּלִיתָאֵי קָטִיל תְּלִיתָאֵי", פָּרְשׁוּ הַבְּעַל־שֵׁם־טוֹב: "לְשׁוֹן הָרַע קוֹטֵלֵת אֶת כָּל הַשְּׁלֵשָׁה: הַמְּצִיא, הַמְּסַפֵּר וְהַשּׁוֹמֵעַ [זוֹ דַעַת רְבִינוּ גְּרָשׁוּם שָׁם. עֵינֵין לְקוּטֵי שִׁיחוֹת ח"ה, עמ' 44 הע' 74] אֵךְ זֶהוּ בְּלִבוּשֵׁי רֻחָנִים, שְׂזָה חֲמוֹר יוֹתֵר מְרַצִּיחָה בְּגִשְׁמִיּוֹת".

יום שישי

יום שישי

יד חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וירא, ששי עם פירש"י.
תהלים: עב"עו.
תניא: והנה בהיות . . . קמו תאמין.

"מה' מצעדי גבר כוננו", לְכֹל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יֵשׁ לוֹ תַעֲוֹדָה רֻחָנִית בְּחַיִּים, וְהוּא: לְהִתְעַסֵּק בְּעִבּוּדֵת הַבְּנֵין לַעֲשׂוֹת דִּירָה לוֹ יְתִבְרֵךְ. וְכֹל אֶחָד בְּאֶשֶׁר הוּא וּבְכֹל מְקוֹם שֶׁהוּא, צָרִיךְ לְהִתְעַנֵּן בְּכֹל מֵאֲמָצִי כְחוֹ לְחַפֵּשׁ בְּחַפֵּשׁ לְמַצָּא אֵיזָה פְּרִנְסָה רֻחָנִית כְּמוֹ שֶׁהוּא מְחַפֵּשׁ אַחַר פְּרִנְסָה גְשְׁמִית. וְהוּא לְפִי שְׂדֵרְכוּ – שֶׁל הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא – יְחַפֵּץ, כְּדַכְתִּיב בְּאִבְרָהִם "כִּי יְדַעְתִּיו גּוֹ' וְשָׁמְרוּ דְרָךְ ה'", כִּי יֵשׁ שְׁנֵי דְרָכִים: דְּרָךְ הַטָּבֵעַ וְשֶׁלְּמַעְלָה מִן הַטָּבֵעַ, הָעוֹלָם בְּרָאוּ הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־

הוא להיות נראה כמו שהיה בדרך הטבע - בעיני בשר - והוא דרך אלקים. תורה ומצות הם דרך הוי', והוא המשכה שלמעלה מן הטבע בטבע, אשר בגלל זאת הנה הקדוש-ברוך-הוא משפיע לישראל למעלה מן הטבע בטבע.

שבת קודש שבת טו חשוון ה'תש"ד

הפטורה: ואשה - בנה ותצא. שיעורים. חומש: ורא, שביעי עם פירש"י. תהלים: עז-עח. תניא: והנה יש . . . כוכבים.

די נשמה ווארט אויבען אויף דעם זמן, ווען זי וועט זוכה זיין אראפגעהן אין א גוף, ווייל די נשמה פילט, וואס זי קען אויפטאן זייענדיק דא למטה. זי קען קומען צו דעם להתענג על הוי'. איז אויף ווען לייגט מען עס אפ?

הנשמה מצפה למעלה לזמן בו תזכה לרדת לגוף, כי הנשמה חשה מה היא מסגלת לפעל בהיותה כאן למטה. היא מסגלת להגיע ל"התענג על הוי'". אם כן, למתי דוחים זאת?

המשך ביאור למסכת יבמות ליום ראשון עמ' ב

37 גמור. לפיכך היא בלבד נחשבת כאשתו, ומשום כן הוא מפר לבדו
38 את נדריה. מסיקה הגמרא את ראייתה: אי אמרת בשלמא
39 שלשית בית שמאי מאמר נישואין עושה, משום הכי מיפר היבם
40 את נדריה לבדו. אלא אי אמרת שמאמר אירוסין עושה ואינה
41 נחשבת אלא כארוסתו, יש לתמוה, היכי מצוי מיפר - איך יכול
42 להפר לבדו את נדריה, והתנן בנדרים (דף 101) נערה המאורסה, אביה
43 ובעלה יחד מפירים את נדריה, ואין אחד מהם יכול להפר אותם
44 לבדו.
45 דוחה הגמרא: אמר רב נחמן בר יצחק, מאי מיפר? שאמר רבי
46 אליעזר, מיפר בשותפות עם האב כדן נערה המאורסה.
47 הגמרא מקשה על שיטת רבי אלעזר לעיל מדברי רבי אליעזר:
48 ולרבי אלעזר דאמר שותפות לדעת בית שמאי אינו קונה קנין גמור
49 אלא מועיל רק לדחות לזרה - להפקיע את זיקת אחותה של
50 בעלת המאמר בלבד, אמאי מיפר היבם בשותפות עם האב, הלא
51 אין לו להפר כלל, שכן אינה נקנית לו לגמרי, ואף אינה נחשבת
52 כארוסתו. מתרצת הגמרא: אמר רב רבי אלעזר, אימר דאמר אבא
53 - מה שאמרתי שמאמר אינו קונה לגמרי אלא רק לדחות לזרה
54 בלבד, אמרתי כן רק לענין דלא סגי לה בגיטא - שאינה נעשית
55 כאשתו לכל דבר בכדי שיוכל לפוטרה בגט בלבד, אלא כפי נמי
56 הליצה, אולם להפר נדריה מי אמרינן - וכי אמרתי שאינה נחשבת
57 לארוסתו לענין הפרת נדריה.
58 הגמרא מתרצת באופן נוסף את שיטת רבי אלעזר: ואיבעית אימא,
59 אמר רב רבי אלעזר, ולדעת רב נחמן בר יצחק הסובר שלדעת רבי
60 אליעזר מאמר עושה אירוסין ודיבם מפר בשותפות עם האב מי
61 ניהא - וכי מיושבים דברי רבי אליעזר, הרי מי קתני - וכי נאמר
62 בדבריו 'פירו' בלשון רבים, הלא 'פיר' בלשון יחיד קתני. אלא
63 בהכרח יש לפרש בדברי רבי אליעזר, דהכא במאי עסקינן,
64 כשעברה היבמה בדין ותבעה את אחד היבמים שחלוץ לה או
65 שייבמה, ומיאן היבם לעשות כן, ומשום כן פסקו לה בית דין
66 מוונות משלו - מנכסי היבם, ולפיכך הוא מפר את נדריה אפילו
67 שלא עשה בה מאמר, וכדרכי פנחס משמיה דרבא. דאמר רב פנחס
68 משמיה דרבא, סיבת מה שהבעל מפר את נדרי אשתו היא, משום
69 שכל אשה הנודרת על דעת בעלה היא נודרת, ולא נדרה אלא על
70 מנת שיתרצה בעלה בנדר. והוא הדין ליבם, שמאחר שהוא חייב
71 במונותיה הרי היא נודרת על דעתו, ועל כן הוא מפר את נדריה.

1 מיבעיא - וכי צריך לומר שקונה אותה אף בביאה בעל כרחו. והרי
2 בודאי בכך שעשה בה מאמר לא נגרע כוחו מיבם שלא עשה
3 מאמר.
4 אמר ליה רבה, [אין] - אכן יתכן שעל ידי המאמר נגרע כוחו,
5 משום שאני אומר שכל העושה מאמר ביבמתו פרוחה ממנו זיקת
6 ועל ידי המאמר נפקע ממנו כח יבום, וחלה עליה זיקת
7 אירוסין - ומעתה אין לו בה אלא דין ארוס בלבד, ואינו גומר את
8 קניינו בה אלא על ידי מעשה נישואין ולא על ידי יבום. ועל כן יש
9 להסתפק בה מאי דינה, האם צריכה מסירה לחופה מרצונה ככל
10 ארוסה, או שיוכל לקנותה אפילו על ידי ביאה בעל כרחו ככל
11 יבמה.
12 הגמרא מנסה לפשוט את הספק האמור: תא שמע, שנינו בנדרים
13 (עד:), שזמרת יבם - אשה שמת בעלה ונפלה ליבום לפני אחיו, בין
14 שנפלה לפני יבם אחר בלבד ובין שנפלה לפני שני יבמין, רבי
15 אליעזר אומר, יפר היבם את נדריה, כשם שבעל מפר את נדרי
16 אשתו. רבי יהושע אומר, רק אם היא זקוקה ליבם אחר בלבד יפר
17 לה את נדריה, ולא כשהיא זקוקה לשני. רבי עקיבא אומר, אין
18 היבם מפר את נדרי היבמה לא כשהיא זקוקה ליבם אחר ולא
19 כשהיא זקוקה לשנים, והוינן בה - ונשאנו ונתנו בדברי משנה זו
20 ושאלנו, בשלמא בשיטת רבי עקיבא שאין היבם מפר כלל, יש
21 לפרש שקבר שאין זיקה כלל ואפילו לחד - שאין זיקת יבום נחשבת
22 כאישות אפילו כשנפלה לפני יבם אחד בלבד, ועל כן אינו מפר
23 את נדריה. וכן לשיטת רבי יהושע שאחד יכול להפר אבל לא שני,
24 יש לפרש שסבר שדווקא לחד יבם יש זיקה, וזיקתו בה
25 נחשבת כאישות, ועל כן מפר את נדריה. אבל לתרי יבמים אין
26 זיקה, שכן מאחר שאין ידוע למי מהם תודקק לבסוף אינה נחשבת
27 כאשתו של אף אחד מהם, ועל כן אינם מפירים את נדריה. אלא
28 לרבי אליעזר שאמר 'בין יבם אחד בין שני יבמים יפר', ומשמע
29 מדבריו שכל אחד מהם מפר לבדו, יש להקשות, נהי נמי דקקבר
30 - אף אם הוא סובר שיש זיקה ונחשב היבם כבעל היבמה לענין
31 הפרת נדריה, בשלמא כשנפלה לחד יבם מובן מדוע הוא מיפר את
32 נדריה, אלא - אבל כשנפלה לתרי יבמים אמאי יוכל אחד מהם
33 להפר לבדו את נדריה, והלא היא זקוקה לשני היבמים יחד, ואם
34 כן יצטרכו שניהם יחד להפר את נדריה. ואמר רבי אמי (בר אהבה)
35 לתרי, תאמא עסקינן, כגון דעבד בה אחד היבמים מאמר,
36 ושיטת רבי אליעזר כשיטת בית שמאי היא, דאמר מאמר קונה קנין

יום ראשון ט' מרחשון ה'תשע"ה

האם מותר לעובדי מפעל להחליף ביניהם משמרת?

בזמן שכבדה יותר אסור" (טור שם), וכפי שכתב הרמב"ם בהמשך ההלכה: "ולא יאמר לו חרוש עמי בגריד [בזמן שהארץ יבשה שלא ירדו גשמים" (מ"מ)] ואני אחרוש עמך ברביעה, שהרי טורח החרישה בימות הגשמים יתר".

ויתירה מזו כתב אדמו"ר הזקן (הל' רבית סעי' ו), שגם באותה מלאכה ובאותו זמן – אסור לומר "עשה עמי יום קצר, ואני אעשה עמך יום ארוך ממנו".

ומה הדין בשני פועלים העובדים באותו מפעל, והאחד משתכר יותר מחברו – האם מותר לו לומר לחברו עבוד במקומי היום ואני אעבוד במקומך מחר?

בספר 'ברית יהודה' (פרק יא, הע' ו) כתב שהדבר דומה לשתי מלאכות שאינן שוות, ואסור. אך נתן לכך עצה – שהחלפת המשמרות תעשה בהסכמת בעל המפעל ואז אין זו הלוואה מעובד אחד לשני אלא שעבודתם הוחלפה מטעם המפעל, ומותר.

הלכות מלוה ולוה פרק ז, הלכה יא: מִתֵּר לְאָדָם לִומר לְחֵבְרוֹ: נִבְשׁ עִמִּי הַיּוֹם וְאֶנְבֵּשׁ עִמָּךְ לְמָחָר, עֵדֶר עִמִּי הַיּוֹם וְאֶעֱדֶר עִמָּךְ לְמָחָר. אֲבָל לֹא יֹאמֵר לוֹ: נִבְשׁ עִמִּי וְאֶעֱדֶר עִמָּךְ, עֵדֶר עִמִּי וְאֶנְבֵּשׁ עִמָּךְ.

כלומר, איסור ריבית קיים גם בהחלפת עבודות בין אדם לחברו, וכמו שכתב הטור (יו"ד סי' קס): "ואפילו במלאכה יש בה משום רבית, שלא יעשה עמו מלאכה על מנת שיעשה עמו אחרת לאחר זמן.. שפעמים שהאחרת שעושה לו חברו כבדה יותר מאותה שעשה לו, ובשכר שממתין לו מלפרעו שכר עבודתו, עושה עמו מלאכה הכבדה יותר מזאת שעושה לו".

אך באותה המלאכה אין חשש שיוסיף במלאכה בגלל המתנת הפירעון שהרי מדובר במלאכה מאותו הסוג אלא שגם במקרה זה מותר רק אם מדובר גם באותו זמן של המלאכה: "ואפילו באותה שעשו לו – אם חברו יעשנה לו

יום שני י' מרחשון ה'תשע"ה

הלוואת 'סאה בסאה'

ב. אם בשעת ההלוואה יצא השער שבשוק על חטים, מותר ללוות סאה בסאה, כמפורש כאן, "שהרי כשלווה ממנו היה השער ידוע, ואילו רצה היה קונה ומחזיר לו". וכיון שהחטים מצויות לקנות, הרי זה כמו שיש ללווה מאותו סוג (רש"י בי"מ עב, ב"ד"ה אין לויין), וכשנתייקרו החטים נחשב שנתייקרו למלווה.

והרמב"ם הוסיף: לא די שיצא השער בשוק אלא המלווה והלווה צריכים לדעת על כך, כי "כל שלאחד מהם אין השער ידוע, נמצא שמתכוין להלוות או לוות על מנת לקבל או לפרוע חטים בזמן היוקר, וכיון שנתכוין שום אחד מהם לשום רבית אסור" (בית יוסף על הטור שם).

וב'שלחן ערוך' נפסק (יו"ד סי' קסב ס"ג): "היה לאותו מין שער בשוק קבוע וידוע לשניהם – מותר ללוות סאה בסאה". אך הש"ך (סק"ט) כתב שרק לכתחילה אין להלוות עד שידעו שיצא השער, אבל "אם לווה ויצא השער, אע"ג דלא ידע, מכל מקום הרי לא נעשה כאן איסור בהלוואה זו וחיוב לשלם לו".

הלכות מלוה ולוה פרק י, הלכה א: מִתֵּר לְלוֹוֹת הַפְּרוֹת סָתָם וּפְרוּעֵין סָתָם בְּלֹא קְבִיעַת זְמַן עַל שַׁעַר שִׁבְשׁוּק. בַּיִצֵּד? הֲיָהּ הַשַּׁעַר קְבִיעַ וְיִדְוֶעַ לְשִׁנְיָתָם, וְלוֹוֶה מִחֵבְרוֹ עֵשֶׂר סָאִין – תֵּיב לְהַחְזִיר לוֹ עֵשֶׂר סָאִין, אִף עַל פִּי שְׁהוּקְרוּ הַחֲמִיּוֹם; שְׁהָרִי בְּשִׁלּוֹת מִמֶּנּוּ הֲיָהּ הַשַּׁעַר יְדוּעַ, וְאִלּוּ רָצָה הֲיָהּ קוֹנֶה וּמְחִזִּיר לוֹ, שְׁהָרִי לֹא קָבַע לוֹ זְמַן.

חכמים אסרו להלוות סאה חטים על מנת להחזיר סאה חטים, וכן בשאר פירות, שמה בזמן הפרעון יתייקרו החטים "ונמצא שנותן לו יותר ממה שהלווהו" (טור יו"ד סי' קס).

אמנם, התיירו לעשות כן בשני אופנים:

א. כאשר יש ללווה בשעת ההלוואה מאותו סוג, אפילו חיטה אחת, מותר לו ללוות סאה חטים ולהחזיר סאה גם אם החטים התייקרו (כמבואר בהל' ב). "לפי שעל כל חטה שמלוין לו רואין כאילו חטה זו נכנסת תחתיה להיות ברשות המלוה, וכשנתייקרה אחר כך – ברשותו נתייקרה" (שו"ע אדה"ו הל' רבית ס"ל).

מתי חייב הלווה לפרוע חובו בפני עדים? יום שלישי י"א מרחשון ה'תשע"ה

עמו, ואין צריך לפרוע בעדים" אך מדברי הרמב"ם משמע "שאין הדבר תלוי בקבלתו של לווה, אלא כל שהתרה בו המלוה, צריך לפרוע בעדים" (רי"ן שם, וכ"כ המגיד-משנה כאן). ויש להבין:

כיצד אפשר לחייב את הלווה לפרוע בעדים לאחר שכבר הלווהו – "בשלמא בשעת הלוואה, בקבלת המעות שנתעבד, אבל לאחר מתן מעות במה נתחייב" (רי"ן שם)? וה'מגיד משנה' מבאר:

הלכות מלוה ולוה פרק טו, הלכה א: הַמְלוֹה אֶת חֵבְרוֹ בְּעֵדִים, וְאָמַר: אֵל תִּפְרְעֵנִי אֲלֵא בְּעֵדִים, בֵּין שֶׁאָמַר לוֹ בְּשַׁעַת הַלְוָאָה בֵּין שֶׁאָמַר לוֹ אַחַר שֶׁחִלְּוָהוּ – הָרִי זֶה צָרִיךְ לִפְרְעוֹ בְּעֵדִים, מִפְּנֵי הַתְּנָאִי.

לדעת הרמב"ן (הובא בר"ן שם) המלווה יכול להתנות כן לאחר ההלוואה, רק אם הלוה קיבל על עצמו, "אבל אם לא קבל עליו, אלא אמר לו 'לא' כי אלא אפרע ממך שלא בעדים, כדי שלא אהיה צריך להביא עמי עדים' – הדין

המלווה את שארית החוב, והלווה טוען שפרע את השארית אחר-כך בינו לבין המלווה:
לפי ה'מגיד-משנה', הלווה לא יוכל לטעון כן שהרי נשתעבד שיפרע את החוב בעדים, אך לפי הר"ן שאין כאן שעבוד אלא רק חזקה שאין הלווה פורע בלא עדים, במקרה זה "כבר נתבטל הטעם דאין עשוי הלווה לפרעו שלא בעדים", והלווה נאמן (משנה למלך כאן).

גם לאחר ההלוואה הלוה משועבד למלווה "משום דעבד ליה לאיש מלווה", אך הר"ן כתב "שאיין הענין מטעם שעבוד", אלא חזקה ש"אין הלוה עשוי לפרעו אלא בעדים, כדי שלא יחזיקנו המלווה בין הבריות כלווה ואינו משלם". ולכן, אין הלווה יכול לטעון שפרע שלא בעדים – כי "אנן סהדי דשקורי משקר".
ו'נפקא-מינה' בין הטעמים: במקרה שהלווה פרע חלק מהחוב בלא עדים והמלווה מודה בכך אך כעת תובע

לווה מאה שקלים - ישלם מאה דולרים? יום רביעי י"ב מרחשון ה'תשע"ה

שההלוואה היתה במקום אחר, הפירעון יהיה לפי מקום ההלוואה.
אך הר"ן (כתובות קי, ב) חולק על כך ואומר כי מאחר ולא מקום ההלוואה לא מפורש בשטר, בכך התחייב הלווה לפרוע כפי מקום הגבייה אף אם למעשה ישלם יותר. ולפי דבריו, אפילו אם ידוע בוודאות שההלוואה היתה במקום אחר, יתחייב הלווה לשלם לפי ערך המקום שבו מתבצעת הגבייה כי כך סוכם מלכתחילה.
ולכאורה, אם נתרגם הלכה זו למושגי זמנינו, הרי כאשר נכתב בשטר סכום מסוים ואין ידוע אם החיוב הוא בשקלים או בדולרים - אם מקום ההלוואה אינו מופיע בשטר, לדעת הר"ן אף אם ידוע שלווה מאה שקלים, אם הפירעון נעשה בארצות הברית יצטרך לשלם מאה דולרים! (ראה משפטיך ליעקב ב, סי' יז).

הלכות מלוה ולווה פרק יז, הלכה ט: הַמוֹצִיא שְׂמֵר חוֹב עַל חֶבְרוֹ, וְהָיָה כְּתוּב בְּכָל – מִגְּבָהוּ מִמְעוֹת בְּכָל; הָיָה כְּתוּב בְּאַרְצוֹ יִשְׂרָאֵל – מִגְּבָהוּ מִמְעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל... לֹא הָיָה בְּשֵׁטֶר שֵׁם מְקוֹם, וְהוֹצִיאָו בְּכָל – מִגְּבָהוּ מִמְעוֹת בְּכָל; הוֹצִיאָו בְּאַרְצוֹ יִשְׂרָאֵל – מִגְּבָהוּ מִמְעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.
נחלקו הראשונים בביאור הלכה זו:
לדעת הרמב"ם, ההתחייבות נקבעת תמיד לפי מקום ההלוואה, והטעם לכך שכאשר מקום ההתחייבות אינו ידוע הולכים לפי מקום הפירעון, הוא משום שאנו מניחים שמן הסתם במקום זה היתה ההלוואה.
ולכן אם מתעורר ספק בכך, כגון שהלווה טוען שההלוואה היתה במקום אחר, צריך המלווה להישבע כדי לאמת את טענתו שאכן ההלוואה היתה במקום זה.
ולפי זה, אם ידוע לנו בוודאות (כגון על פי עדים)

אין משתעבד 'דבר שלא בא לעולם'? יום חמישי י"ג מרחשון ה'תשע"ה

לשעבד גם נכסים שיהיו בעתיד ('דאיקני'), ואילו משמעות הגמרא בבבא מציעא היא שגובה את השבח אף אם לא התנו בשטר?
ומבאר הר"ן (שם):
שבח שהשביחה הקרקע מאליה (שבח דממילא), בעל החוב גובה מן הלוקח גם אם לא התנו על כך ולא כתבו בשטר 'דאיקני', ושבח שהשביח על ידי עבודתו והוצאותיו של הלוקח ('שבח מחמת הוצאה') הבעל חוב גובה רק כשכתבו והתנו שגם מה שיבוא אחר כך משתעבד למלוה.
וזו גם שיטת הרמב"ם, שבשבח הבא מאליו כתב ש"טורף כל השבח", ולא הזכיר שצריך להקנות גם את הנכסים שיבואו אחר כך, ואילו בשבח הבא 'מחמת הוצאה' פירש הרמב"ם (בהמשך ההלכה) שזהו כאשר "ראובן שלוה משמעון מנה וכתב לו, שאני עתיד לקנות".
ובטעם הדבר ששבח הבא מאליו משתעבד למלוה גם אם לא כתבו שכל הנכסים יהיו משועבדים, אף ששבח זה לא היה של הלווה מעולם, מבאר הגר"ח מבריסק (חידושי רבינו חיים הלוי כאן) ששבח הבא מהקרקע ללא עבודת הקונה נחשב כגוף הקרקע והשעבוד שחל על הקרקע (אף ללא הקנאה), חל על השבח.

הלכות מלוה ולווה פרק כא, הלכה א: בַּעַל חוֹב גִּזְחָה אֶת הַשְּׂבִיחַ שֶׁהִשְׁבִּיחַ הַלּוֹקֵחַ, בֵּין שֶׁהִשְׁבִּיחוּ מִחֲמַת הוֹצָאָה בֵּין שֶׁשָּׂבְחוּ נְכָסִים מֵאֲלֵהוּ.
אם הלוה כתב בשטר שמשעבד את נכסיו למלוה, כולל נכסים שיקנה בעתיד ('דאיקני') – הרי גם קרקע שקנה הלוה לאחזרה ההלוואה, משועבדת למלוה (בבא בתרא קנו, א). וכן פסק הרמב"ם (לעיל פי"ח ה"א).
ואין הדבר עולה בקנה אחד עם דעת חכמים ש'אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם'?
מבאר הרשב"ם (שם ד"ה אלא):
א. דבר שאינו כלל בעולם בשעת הקנין (כפירות דקל שלא צמחו עדיין) אין מקנים, אבל קרקע שישנה בעולם אלא שעדיין לא באה לרשותו בזמן השעבוד, יכול לשעבדה.
ב. חכמים קבעו שאפשר לשעבד 'דבר שלא בא לעולם' (אף שאין מקנים אותו), כדי 'שלא תנעול דלת בפני לווים'.
ועוד אמרו בגמרא (בבא מציעא טו, א. בבא בתרא קנו, ב): מלוה הגובה מן הלוקח שקנה מן הלווה את הקרקע המשועבדת לו, גובה גם מן השבח שהשביחה הקרקע. והקשו ראשונים (תוספות ב"מ יד, ב. ד"ה תריץ. חידושי הר"ן שם טו, א): מסוגלת הגמרא בבבא בתרא ששמע שגביית השבח היא משום שהתנו

פדיית קרקע שנגבתה יום שישי י"ד מרחשון ה'תשע"ה

עליו למוכרה ללווה בחזרה, ואם כן אין כאן ריבית שהרי הוא מוכר לו את הקרקע עתה לפי שווייה הנוכחי. אלא שמטעם אחר יש לומר שדי בתשלום החוב, כי התקנה שיחזיר המלווה את הקרקע היא משום "ועשית הישר והטוב", שחייבו חז"ל את המלווה לעשות עם הלווה חסד מאחר שאינו מפסיד מכך, שהרי מלכתחילה הלווה כסף והתכוון לקבל את מעותיו בחזרה ולא התכוון לקנות קרקע, ואם כן די בכך שיקבל את דמי ההלוואה.

אך לדעת הרא"ש (ב"מ פ"ג ס' ד) אם הקרקע התייקרה יצטרך הלווה לשלם כפי השווי כעת, כי אם נאמר שיכול לפדותה לעולם תמורת החוב בלבד, יתכן שגם אם יהיה לו במשך הזמן כסף לפדותה לא ימחר לעשות כן, ורק כאשר מחיר הקרקע יעלה יבוא לפדותה ונמצא, שמצד אחד המלווה לא יוכל להשיקע ולהרוויח במשך זמן זה, ואילו הלווה יוכל להתעסק עם כספו ולהרוויח וכאשר ישתלם לו יפדה את הקרקע. ומשום כך אנשים יימנעו להלוות והרי זו נעילת דלת בפני לווים. לכן יש לומר שהתקנה היתה רק שיוכל לפדות את הקרקע בכל עת, אך לפי שוויה בעת הפדייה ולא פחות.

הלכות מלווה ולוה פרק כב, הלכה טז: בית דין ששמו לבעל חוב... ולאחר זמן השינה ידו של לוה או של נמרה או של יורשיהו, והביאו לבעל חוב את מעותיו – מסלקין אותו מאותה קרקע; שהשווא חוזרת לבעלים לעולם. יש לדון: אם עד שבא הלוה לפדות מחיר הקרקע עליה, וכעת היא שווה יותר מדמי החוב – האם הלווה משלם רק את דמי ההלוואה ונוטל את הקרקע או שעליו לשלם כפי שווי הקרקע עתה?

לדעת ה'מגיד משנה' (ה"ז) וספר התרומות (מובא בטור ה"מ ס' ap), עליו לשלם רק את דמי ההלוואה. וכתב ה'מגיד משנה' שאם ישלם כשווי הקרקע עתה, הרי זה נראה כריבית כי למעשה המלווה מקבל סכום גבוה יותר משהלווה. אך ה'בית יוסף' (ה"מ שם) חולק על טעם זה שהרי בשעה שגבו את הקרקע הפכה להיות של המלווה, וגם כאשר הלווה משלם ונוטל את הקרקע בחזרה, אין משמעות הדבר שמשלם את החוב וממילא נוטל את הקרקע (ומתברר למפרע שהקרקע נשארה שלו ולא עברה לבעלות המלווה), כי אם כן היה צריך המלווה להחזיר את דמי הפירות שאכל בינתיים (כי התברר שהקרקע לא היתה שלו). אלא בהכרח לומר שהקרקע אכן היתה של המלווה אלא שמתקנת חכמים

ערב הפטור מלשלם שבת קודש ט"ו מרחשון ה'תשע"ה

בגמרא (שם קע"ב) מבואר שערב של כתובה אינו משתעבד משתי סיבות: א. כיון שלא חיסר כלום מהאשה ואין לה צורך 'להאמין' בו, אין לו הנאה וגמירות דעת. ב. כוונתו רק לעשות מצוה ולהביא לידי כך שהאשה תסכים להינשא, אבל "אין כוונתו לפרוע הערבות" (רש"י שם). וכן כתב הרמב"ם כאן, ש"פטור מלשלם שהרי (א) מצוה עשה ו(ב) לא חיסרה ממון". וכן כתבו התוספות (גיטין ג, א ד"ה מצוה) שרק בהצטרפות שתי הסיבות אינו גומר בדעתו להשתעבד לפריעת הכתובה, ואילו לפי דברי ה'מגיד משנה' די בהסבר שלא חיסרה ממון כדי לפטור את הערב מלשלם כי ערבות זו 'אסמכתא' היא, ומדוע צריך טעם נוסף - שעשה זאת משום מצוה?

ותירץ:

אמנם הערב לא חיסר לאשה ממון, ובכל זאת אפשר היה לומר שיש לו הנאה מעצם הסמכתה להינשא על סמך ערבותו, וגם בהנאה זו משתעבד. ולכן, צריך גם את הטעם השני שבאומרו 'ערב אני' אינו מתכוון להשתעבד אלא רצונו לשם מצוה, כדי שתסכים להינשא.

הלכות מלווה ולוה פרק כה, הלכה ו: ערב של כתובה, אף על פי שקנו מידו – פטור מלשלם; שהרי מצוה עשה, ולא חסר ממון.

לדעת הרמב"ם, ערב של כתובה שקיבל על עצמו לשלם את דמי הכתובה, אף אם התחייב בקנין, אינו משתעבד ופטור מלשלם. ומבאר ה'מגיד משנה':

לכאורה, התחייבות הערב לשלם למלווה את החוב אם הלווה לא ישלם היא 'אסמכתא' כי סמך שהלווה ודאי יפרע את חובו, ו'אסמכתא' אינה קונה (הל' מכירה פ"א ה"ב) אלא משום ש'בהווא הנאה דקא מהימן ליה גמר ומשתעבד נפשיה' (בבא בתרא קע"ג, ב), היינו בהנאה מכך שהמלווה האמין בו והוציא ממון על סמך ערבותו, הערב משתעבד בלב שלם. ולפי זה, בערב של כתובה, כיון שהאשה הנישאת הרי לא הוציאה ממון, ולא על ערבותו סמכה (וגם הנישואין הם לטובתה), ואין לערב הנאה שבגללה ישתעבד, זו 'אסמכתא' שאינה קונה אפילו בקנין.

ובספר 'נתיבות משפט' (הובא ב'קריית מלך רב' הל' אישות פ"ז ה"ט) הקשה עליו:

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - ט'ט"ו מרחשון ה'תשע"ה

יום ראשון ט' מרחשון ה'תשע"ה

הלכות מלוה ולוה

פרק ז

41 דרף כל מי שחוטא ומשפן באותה המדינה; הואיל ואבך
 42 רבית היא, הולכין אחר המנהג. ויש מי שהורה שזאת
 43 המשכונה בנכפי [ומותרת].
 44 ו. גוי שמשפן חצרו לישראל, וחקור הגוי ומכרה לישראל
 45 אחר - אין הממשפן חייב להעלות שכר לישראל מעת
 46 שקנה הישראל, אלא דר בחצר בלא שכר עד שחזיר לו
 47 הגוי את המעות שיש לו על חצר זו; שהרי היא ברשות
 48 הממשפן בדיניהם [של הגויים], עד שיתן את מעותיו
 49 ויסתלק.
 50 ז. הממשפן בית או שדה ביד חבירו, והיה בעל הקרקע
 51 הוא האוכל פרומיה, ואמר לו המלוה: 'לכשתמכר קרקע
 52 זו, לא תמכרנה אלא לי בדמים אלו' - הרי זה אסור; ואם
 53 אומר: 'לא תמכרנה אלא לי בשויה, ועל מנת כף אני מלוה
 54 אותך' - הרי זה מתר.
 55 ח. מתר להרבוב בשכר הקרקעות. ביצד? השפיר לו את
 56 החצר, ואמר לו: 'אם מעכשו אתה נותן לי, הרי היא לך
 57 בעשר סלעים בכל שנה, ואם תתן שכר חדש חדש, הרי
 58 הוא בסלע בכל חדש' - הרי זה מתר.
 59 ט. המשפיר שדה לחברו בעשרת כורים לשנה, ואמר לו:
 60 'תן לי מאתים וזו שאפרנס בהן את השדה, ואני אתן לך
 61 שנים עשר כור בכל שנה' - הרי זה מתר; מפני שאם
 62 פרנס את השדה בדינרין אלו, יהיה שכר [רווח] יותר. וכן
 63 אם השפיר לו חנות או ספינה בעשרה דינרין לשנה, ואמר
 64 לו: 'תן לי מאתים וזו שאבנה בהן חנות זו ואצטרנה
 65 ואכירנה [אייפנה], או אתקן בהן ספינה זו וכל כלי
 66 תשמישיה, ואני אעלה לך שנים עשר דינר בכל שנה' -
 67 הרי זה מתר. אבל אם אמר לו: 'תן לי מאתים כדי
 68 להתעסק בהן בתנות, או אציאם בסחורה של ספינה, או
 69 אשכור בהן מלחים, ואני אעלה לך בשכר' - הרי זה אסור.
 70 י. אסור להרבוב בשכר האדם. ביצד? לא יאמר לו: 'עשה
 71 עמי היום מלאכה זו שהיא שנה כסף, ואני אעשה עמך
 72 בשבוע אחר מלאכה שהיא שנה שמים'.
 73 יא. ומתו לאדם לומר לחבירו: 'עכש עמי ואנכש עמך',
 74 'עדר עמי ואעדר עמך'; אבל לא יאמר לו: 'עכש עמי
 75 ואעדר עמך', 'עדר עמי ואנכש עמך'. כל מי גריר [קרי]
 76 אחר [דינן שווה], וכל מי רביעה [חורף] אחר. לא יאמר
 77 לו: 'חרש עמי בגריר, ואני אחרש עמך ברביעה', שהרי
 78 טרח החרישה בימות הגשמים יתר. וכן כל פיוצא בזה.
 79 יב. השוכר את הפועל בימי החרף לעשות עמו בימי הקר
 80 בדינר בכל יום, ונתן לו השכר [כבר עכשיו], והרי שכרו
 81 שנה בימי החרף סלע [ד' דינרים] בכל יום - הרי זה אסור,
 82 מפני שנתאה מלוה אותו היום כדי שייזיל לו בשכרו.
 83 אבל אם אמר: 'תעשה עמי מהיום עד זמן פלוני בדינר

1
 2
 3
 4 א. המלוה את חברו, ומשפן לו את השדה עד זמן קצוב,
 5 או עד שיביא לו מעות ויסתלק, והיה המלוה אוכל כל
 6 פרומיה - אפלו אכל בשעור חובו, אין מסלקין אותו בלא
 7 כלום; שאם תסלק אותו בלא מעות, הרי זה כמו שהוציא
 8 ממנו דינרין. ואין צריך לומר שאם אכל יתר על מעותיו,
 9 אין מוציאין ממנו. וכן אין מחשבין משטר לשטר
 10 [כדמפרש מיד] במשכונה. היתה הקרקע הממשפנת בידו
 11 של יתומים, ואכל שעור חובו - מסלקין אותו בלא כלום.
 12 אבל יתר על חובו - אין מוציאין יתרו, ומחשבין לו
 13 משטר לשטר. ביצד מחשבין משטר לשטר? הרי שהיתה
 14 שדה זו ממשפנת לו במאה דינרין, ושדה אחרת ממשפנת
 15 לו בשטר אחר במאה דינרין, ושתי השדות לאדם אחד,
 16 ואכל מפרות השדה האחת בתמשים ומפרות השניה
 17 במאה ותמשים - אומרין לו: 'אכלת מן הפרות במאתים
 18 ואין לך כלום, וכאלו שני השטרות שטר אחד ומשכונה
 19 אחת'.
 20 ב. מקום שנהגו לסלק המלוה [משדה הלווה] כל זמן
 21 [מתין] שיביא לו מעות - הרי זה כמי שפרש, ואינו צריך
 22 לפרש דבר זה. וכן מקום שנהגו שלא לסלק המלוה עד
 23 סוף זמן המשכונה - הרי זה כמי שפרש; וכל הממשפן
 24 סתם [ללא תאריך], אינו יכול לסלקו עד שנים עשר חדש.
 25 ג. מקום שדרךן לסלק המלוה כל זמן שירצה הלוה,
 26 והתנה עמו המלוה שלא לסלק עד סוף זמן המשכונה -
 27 הרי זה אינו יכול לסלקו. היה המנהג שאין המלוה
 28 מסתלק עד סוף זמנו, וקבל המלוה עליו שישתלק בכל עת
 29 שיביא לו מעותיו - הרי זה צריך לקנות מידו [בקניו סודר]
 30 על כך.
 31 ד. המשכונה במקום שמונהגן לסלק המלוה בכל עת
 32 שיביא לו [הלווה] מעותיו - אין בעל חוב של מלוה גובה
 33 ממנה כדרך שגובה מן הקרקע, ואין הבכור [של מלווה]
 34 נוטל בה פי שנים, ושביעית משמטתה [את הלוואתה].
 35 וכשמסלק אותו, אינו נוטל אפלו פרות שבשלו ונפלו
 36 לארץ; ואם הגביה אותן קדם שישלכו, קנה אותן. ומקום
 37 שאינו יכול לסלקו עד סוף זמנו - בעל חוב גובה ממנה,
 38 והבכור נוטל בה פי שנים, ואין השביעית משמטתה.
 39 ה. אף על פי שמשכונה זו אסורה היא, ואבך רבית כמו
 40 שבארנו - אפשר שיהיה זה מנהג בטעות, או לגויים, או

47 נמצאו המעות הלנאה, והן לוקחין בזול מפני ההקפה,
 48 ואסור.
 49 ז. שומרי השדות שנותנין להן החטים בשכרן בזול מן
 50 הגרן - כשיבואו לגרן, צריכין להתעסק עמהן במלאכה
 51 בגרן, כדי שיהיו החטים האלו שנטלו, בסוף זמן
 52 השכירות. ואם לא עשו כן - נמצאת השכירות אצל
 53 הבעלים כמלוה, וזה שלקחו בזול, מפני שאחריו שררן עד
 54 הגרן.
 55 ח. אריסין (העובדים תמורת יבול) שהיו בעלי השדות
 56 מסלקין אותם מן השדה בניסן, ונותנין להם האריסין בכל
 57 ידע חמר [מידת שטח] ארבע סאין, והניח זה אריסין בתוך
 58 שדהו עד אר, ונטל מהם שש סאין - הרי זה מתר, ואין
 59 כאן שם רבית.
 60 ט. הלוקח חטים ארבע סאין בסלע, וכן השער, ונתן לו
 61 את המעות, וכשבא לגבות את החטים לאחר זמן, הוסיף
 62 לו במדה ונתן לו יתר - הרי זה מתר; שהרי ברצונו הוסיף
 63 לו, ואלו רצה - לא הוסיף, שהרי לא היה שם תנאי.
 64 י. מתר לאדם לתן דמי חבית של יין לחברו, ולומר לו:
 65 'אם התמיצה מכאן עד יום פלוני, הרי היא ברשותך, אבל
 66 אם הוזלה או הוקרה, הרי היא שלי'; שפירש שקבל עליו
 67 הזול, הרי זה קרוב לשכר ולהפסד. וכן כל פיוצא בזה.
 68 וכן מתר לאדם לקנות מחברו בתשרי מאה פדין של יין
 69 בדינר, ואינו נוטלן עד טבת, וכשנוטלן - בודק ומחזיר
 70 החמץ ולוקח היינו הטוב; שלא קנה ממנו אלא יין, ואלו
 71 שהחמיצו מתחלה [כבר בתשרי] היו ראויין להחמיץ
 72 [מקולקלים היו], אבל לא יודע הדבר עד אחר זמן.
 73 יא. מקום שנהגו לשכר הספינה ולטל שכרה, ואם
 74 נשברה שמין לו מה שפחתה ומשלם יתר על השכר - הרי
 75 זה מתר. וכן מתר להשכיר סיר של נחשת וכיוצא בו,
 76 ונוטל השכר ודמי מה שפחת ממשקלו. וכן כל פיוצא
 77 בזה.
 78 יב. אין מקבלין צאן ברזל מישראל, מפני שהוא אבק
 79 רבית. וכיצד הן צאן ברזל? הרי שהיה לו מאה צאן,
 80 וקבלן ממנו להטפל בהן, ויהיו הולדות והגוזות והחלב
 81 לאמצע לשליש או לרביעי, עד שנה או עד שנתים כמו
 82 שהתנו ביניהם, ואם מתו הצאן, הרי המקבל משלם
 83 דמיהן - הרי זה אסור, שהרי בעל הצאן קרוב לשכר
 84 ורחוק להפסד (שמתחלק רק ברווח). לפיכך, אם קבל עליו
 85 בעל הצאן שאם הוקרו או הוזלו הרי הן ברשותו, או אם
 86 נטרפו הרי הן ברשותו - הרי זה מתר. וכן כל פיוצא בזה.
 87 יג. השם פרה מחברו, ואמר לו: 'אם מתה, הרי היא עלי
 88 בשלישים דינרים, ואני אעלה לך סלע בכל חדש' - מתר,
 89 לפי שלא עשיה דמים אלא לאחר מיתה.
 90 יד. ומשכרת אשה לתקרתה שתנגלת לישב על הביצים
 91 בשני [תמורת שני] אפרוחים בשנה, ואין כאן חשש רבית.
 92 טו. מי שהיה נושה בחברו ארבעה דינרין של רבית, ונתן
 93 לו בהן חפץ ששנה חמשה - כשמוציאין ממנו, מוציאין

1 בכל יום - אף על פי ששנה שכרו סלע בכל יום, הרי זה
 2 מתר; הואיל והוא מתחיל לעשות מעשה, אינו נראה
 3 כנוטל שכר מעותיו שהקדים ונתן לו בשכרו.

פרק ח

5 א. אסור להרבות על המכר. ביצר? המוכר לחברו קרקע
 6 או עבדים או מטלטלין, ואמר לו: 'אם מעכשו תתן לי
 7 הדמים, הרי הן שלך במאה, ואם עד זמן פלוני, הרי הן
 8 שלך במאה ועשרים' - הרי זה אבק רבית; שנה דומה
 9 כמי שנוטל עשרים בשביל שנתן לו מאה להשתמש בה
 10 עד זמן פלוני. וכשיתבענו בדין, אינו חייב לתן לו אלא
 11 מה שהיה שנה בשעת המכר; או יחזיר (המוכר יקח
 12 בחזרה) ממכרו מידו, אם היה קנים. וכן אם מכר לו
 13 מטלטלין עד זמן פלוני במאה, והיו שוין בשוק למי
 14 שקונה במעותיו מיד תשעים - הרי זה אסור, ואינו נותן
 15 לו אלא תשעים; או מחזיר מידו סחורתו, אם היתה
 16 קנימת.
 17 ב. הלוקח מחברו חפץ בשוהו, על מנת שיתן לו
 18 [את התמורה הכספית] מכאן ועד שנים עשר חדש -
 19 הרי זה רשאי לומר לו: 'תן לי מיד בפחות', ואינו
 20 חושש משום רבית.
 21 ג. חבית של יין שהיא שנה עמה דינר, ומכרה לו בשמים
 22 עד הקיץ [ואז ישלמנה], על מנת שאם תארע בה תקלה,
 23 הרי היא ברשות המוכר עד שימכרנה הלוקח - הרי זה
 24 מתר; שאם אבדה או נשברה, אינו משלם כלום; ואם לא
 25 מצא למכרה ולהרויח בה, היה לו להחזירה לבעלים. וכן
 26 אם מכרה לו בשמים, ואמר לו: 'היתר על השמים יהיה
 27 שררך בשביל שאמה מטפל למכרה, ואם לא תמצא למכר
 28 אותה כמו שתראה, תחזירה לי' - הרי זה מתר; אף על
 29 פי שאם אבדה או נגנבה או החמיצה, תהיה ברשות
 30 הלוקח.
 31 ד. היו לו פרות שאם ירצה למכרן בשוק ולקח דמיהן
 32 מיד, מוכרן בעשרה, ואם תבע [רצה] אותן הלוקח
 33 לקנותן, ויתן המעות מיד יקנה אותן בשנים עשר - הרי
 34 זה מתר למכרן בשנים עשר, עד שנים עשר חדש; שאפלו
 35 הביא זה מעותיו עתה, בשנים עשר היה קונה אותן. וכן
 36 כל פיוצא בזה.
 37 ה. אסור לקנות פרי הפרדס, קדם שיגמר ויתבשל; מפני
 38 שנה שמוכר בזול עתה בעשר, הוא פרי ששנה עשרים
 39 כשיגמר; נמצאת התוספת בשביל ההקפה. אבל אם קנה
 40 עגל בזול, והיה אצל הבעלים עד שיגדיל - הרי זה מתר;
 41 שהרי אם מת או פחש, ברשות הלוקח הוא; והמיתה דבר
 42 מצוי תמיד.
 43 ו. הנותן מעות לבעל הפרס על השריגים ועל הזמורות,
 44 וכשיכרתו שוין ביקר, והן קונין אותן [כעת] בזול עד
 45 שייכשו ויכרתו - הרי זה צריך להפך [לטפל] בהן כשהן
 46 מחברין, שנמצא כקונה אילן לזמורתיו. ואם לא הפך,

מתוך מהדורת חזק

מכור לך' - הרי זה מתר. אבל אם אמר לו: 'מה שעני
 חולבות כף וכך מכור לך בכך וכך', 'מה שרחלי גוזזות
 כף וכך מכור לך בכך וכך', 'מה שפורתי רודה כף וכך
 מכור לך בכך וכך' - אסור, אלא אם כן פסק עמו בשער
 שבשוק. וכן כל כיוצא בזה.

ד. אין פוסקין על שער שבצירות, מפני שאין השער
 קבוע, אלא על שער המדינה. היו החטים הנדרשות
 במדינה ארבע סאין בסלע, וישנות שלש סאין בסלע -
 אין פוסקין, עד שיצא השער לחדש ולישן. היו החטין
 של לקוטות (של עניים, שזכו בהן ב'לקט') ארבע סאין
 בסלע, ושל בעל הבית שלש - פוסק ללקוטות בשער
 לקוטות; ולא פוסק לבעל הבית, עד שיקבע השער לבעל
 הבית.

ה. כיון שנקבע השער, מתר לו לפסק [לסכם מחיר] על
 השער הגבוה [פירות רבים בדמים מועטים]. כיצד? היו
 החטים נמכרות ארבע סאין בסלע, ופסק עמו שיתן לו
 החטים בשער הזול - אם עמדו אחר פן עשר סאין בסלע,
 נותן לו עשר סאין; עמדו שלש סאין בסלע - נותן לו
 ארבע סאין בשער שהיה בשוק, שהרי פסק עמו בשער
 הגבוה. נתן לו המעות סתם, ולא פסק עמו בשער הגבוה,
 והזולו - נותן בשער שהיה שוין כשנתן לו המעות; ומי
 שחזר בו, מקבל 'מי שפרע' [קללה למי שאינו עומד
 בדיבור]. במה דברים אמורים? בפוסק על דעת עצמו.
 אבל אם היה שליח לאחרים, בין המוכר בין הלוקח -
 אינו נוטל אלא בשער הזול, או מחזיר את הדמים, ואינו
 מקבל 'מי שפרע' כשליח; שהרי המשלח אומר לו: 'לתקן
 שלחתיך, ולא לענות' [לקלקל], כמו שבארנו.

ו. היו החטים נמכרות ארבע סאין בסלע, ונטל הדמים
 שיתן לו חמש בסלע - אם יש לו חטים, מתר. היו לו
 חטים חוב אצל אחרים, ונטל המעות עד שייגבה חטיו
 ויתן לו - אסור; שהרי הן מחסרין גביה, וכאלו אינם;
 והרי זה קבוע זמן, והזיל לו מפני שמקיפו.

ז. היו החטים במדינה ארבע סאין בסלע, ובכפרים שש
 בסלע - הרי זה מתר לתן סלע לתגר, כדי שייביא לו שש
 סאין מן הכפר; והוא, שיהיו ברשות הלוקח - אם אבדו
 בדרך או נגבבו, אבדו לו. ואדם חשוב, אסור לו לעשות
 זה. ובמיני סחורה - אסור לכל אדם, לפי שאין מיני
 סחורה מצויין תמיד בכפרות.

ח. החסרין שנכנסו לעיר, והרי החטים ארבע סאין
 בסלע, הזילו ומכרו למכיריהם או לספסריהם חמש
 בסלע במעות שנתנו להם תחלה כשיכנסו לעיר, עד
 שיתפתחו שקהיהם וימכרו לכל אדם - הרי זה מתר; שאין
 אלו מוכרין להן בזול מפני שנתנו המעות עתה ולא יקחו
 אלא לאחר זמן, אלא מפני שמודיעין להם את השער
 ומסעדין [מסייעים] אותם.

ט. המוליך פרות ממקום למקום - מצאו חברו ואמר לו:
 'הנם לי, ואני אעלה לך פרות שיש לי במקום פלוני

1 ממנו חמשה, הואיל ובתורת רבית בא לידו. וכן אם נתן
 2 לו בהן כסות או כלי, מוציאין ממנו אותו הפלי עצמו
 3 ואותה הכסות עצמה. השפיר לו בהן מקום ששנה שכו
 4 שלשה דינרין - כשמוציאין, מוציאין ממנו ארבעה, שהרי
 5 בארבעה שכר מקום זה ממנו, והרי קבל עליו.

פרק ט

א. אין פוסקין [משלמים] על הפרות [לפני קבלתם], עד
 8 שיצא השער; יצא השער, פוסקין - אף על פי שאין
 9 [פירות] לזה [ללוה], יש לזה [למישהו אחר, ולא הוי
 10 כריבית]. כיצד? היה השער לחטים קבוע בשוק ארבע
 11 סאין בסלע - הרי זה פוסק עמו על מאה סאין, ונותן לו
 12 חמש ועשרים סלעים. ואם יתן לו מאה סאה של חטים
 13 אחר זמן, בעת שיהיו החטים סאה בסלע - אין בזה רבית
 14 כלל, אף על פי שלא היה למוכר חטים כלל בעת שפסק.
 15 במה דברים אמורים? בשלא היה לו כלום מאותו המין
 16 שפסק עליו. אבל אם היה למוכר מאותו המין - אף על
 17 פי שעדין לא נגמרה מלאכתו - הרי זה מתר לפסק עליו,
 18 אף על פי שעדין לא יצא השער. כיצד? היה הוא תחלה
 19 לקוצרים - הרי זה פוסק על החטים, אף על פי שעדין
 20 הן גדיש [לפני דישוה]; ופוסק על היין, משיבצר הענבים
 21 ויתנם כעביט [בור]; ועל השמן, משנתן היתים במעטן
 22 [מקום לזיתים]; ועל הסיד, משישקענו בכבשן. וכן פוסק
 23 על כלי התרש, משיעשה היוצר [האומן] הביצים [חומרי
 24 גלם] שלהן. במה דברים אמורים? בשהיה עפרן לבן.
 25 אבל עפר שחר - פוסק על הפלים הנעשין ממנו, אף על
 26 פי שלא נעשו, מפני שהוא מצוי לכל; ואף על פי שאין
 27 לזה, יש לזה. וכן פוסק על הגבל כל זמות השנה, אף על
 28 פי שאין לו זבל, מפני שהוא מצוי תמיד.

ב. כל דבר שהוא מחסר מלאכה אחת או שתיים [לגמר
 30 מלאכתו], פוסק עמו עליו. היה מחסר שלש מלאכות -
 31 אינו פוסק עליו, אלא אם כן יצא השער; שפנין שהוא
 32 מחסר שלש מלאכות - הרי זה כמי שאין לו מאותו המין
 33 כלום, וכאלו לא בא לעולם עדין. כיצד? גדיש שהיה
 34 מחסר גדישה שייבש, ודישה, וזרה - אינו פוסק עליו;
 35 שפנין שהוא מחסר שלש מלאכות - הרי זה כמי שאין
 36 לו מאותו המין כלום, וכאלו אינו. היה גבש, ואינו מחסר
 37 אלא דישה וזרה - פוסק עליו. ביצים של יוצר שהיו
 38 מחסרין לפיפה [צורה ראשונית], ויבוש, והולכה לכבשן,
 39 ושרפה, והוצאה - אינו פוסק עליהן. היו יבשין, ואינן
 40 מחסרין אלא הולכה לכבשן ושרפה - פוסק עליהן; והוא
 41 שיהיה דרך הלוקח להוציא אותן מן הכבשן; אבל אם
 42 היה המוכר הוא שמוציא - הרי אלו מחסרין שלש, ואינו
 43 פוסק עליהן עד שיצא השער. וכן כל כיוצא בזה.

ג. ההולך לחלב את עזו, ולגוז את רחליו, ולרדות את
 45 פורתו, ומצאו חברו ואמר לו: 'מה שעני חולבות מכור
 46 לך', 'מה שרחלי גוזזות מכור לך', 'מה שכורתי רודה

מתוך מהדורת חזק

1 באותו מקום' - אם יש לו שם, מתר; ואם לאו, אסור.
 2 הנה מוליך סחורה ממקום למקום - אמר לו: 'תגם לי,
 3 ואני אעלה לך דמיה כמו ששנה באותו מקום' - אם היתה
 4 ברשות המוכר עד שהגיע לשם, מתר; ואם היתה ברשות
 5 לוקח, אסור.
 6 י. הנותן לבעל הגנה דמי עשור קשואין אלו, דמי עשור
 7 אבטיחים אלו, והרי הם קטנים, והתנה עמו שיתגם לו
 8 כשיגדילו - הרי זה מתר; שהרי הוא מניחם, והם גדלים
 9 מאליהם; ואלו קצצם עתה פשהם קטנים, לא היו באים
 10 אחרים תחתיהם. וכן כל פיוצא בזה, מדבר שאין בו
 11 הפסד ולא חסרון על המוכר.

יום שני ' מרחשון ה'תשע"ה

פרק י

12
 13
 14 א. כשם שמתר למוכר לפסק על שער שבשוק - כך מתר
 15 ללוות סתם הפרות, ופורעין אותן בלא קביעת זמן על
 16 שער שבשוק. פיצד? הנה השער קבוע וידוע לשניהם,
 17 ולזה מחברו עשור סאין - חיב להחזיר לו עשור סאין, אף
 18 על פי שהוקרו החטים; שהרי פשלוה ממנו, הנה השער
 19 ידוע; ואלו רצה - הנה קונה ומחזיר לו, שהרי לא קבע לו
 20 זמן.

פרק יא

21 ב. הנה לו מאותו המין שלוה - הרי זה מתר ללוות סתם
 22 בלא קביעת זמן, ופורע סתם, אף על פי שעדין לא יצא
 23 השער. ואפלו היתה לו סאה אחת, לזה עליה כמה סאין;
 24 היתה טפה אחת של שמן או זין, לזה עליה כמה גרבי זין
 25 ושמן. לא הנה לו מאותו המין כלום, ולא נקבע שער השוק
 26 עדין, או שלא ידעו בשער שבשוק - הרי זה אסור ללוות
 27 סאה בסאה. וכן בשאר הפרות - לא ילוה אותן, עד שיעשה
 28 אותן (ישער אותן ב) דמים. ואם לזה, ולא עשה אותם
 29 דמים, והוזלו - מחזיר לו פרות כמדה שלוה ממנו, או
 30 כמשקל; ואם הוקרו, נוטל דמים שהיו שוין בשעת
 31 ההלוואה. אף על פי שיש לו מאותו המין, או שהנה השער
 32 קבוע בשוק - הרי זה אסור ללוות פרות בפרות, עד זמן
 33 קבוע; אלא לזה סתם, ופורע באיזה זמן שיפירע.
 34 ג. לא יאמר אדם לחברו: 'הלוני כור חטים, ואני מחזיר לך
 35 כור לגרן' [בזמן הגורן]; אכל אומר לו: 'הלוני עד שיכבא
 36 בני, או עד שאמצא את המפתח'.
 37 ד. לזה פרות עד זמן קבוע - אם הוזלו, מחזיר לו פרות
 38 בזמן שקבע; ואם הוקרו, נותן לו דמים שהיו שוין בשעת
 39 ההלוואה.
 40 ה. מלוה אדם את אריסיו חטים בחטים לגרע [לזודעם
 41 בשדה], בין קדם שיירד האריס לשדה, בין אחר שיירד. במה
 42 דברים אמורים? במקום שנהגו שיתן האריס את הטרע,
 43 שהרי ביד בעל הקרקע לסלקו כל זמן שלא נתן. אכל
 44 במקום שדרך בעל הקרקע לתן את הטרע - אם עדין לא ירד

א. המלוה את חברו בפני עדים, או שאמר לעדים: 'היו
 עלי עדים שאני חיב לך מנה', או 'אתם עדי שאני חיב
 לזה מנה' - זו היא הנקראת 'מלוה על פה', ואינו צריך
 לפרעו בעדים; לפיכך, אם טען אחר כך ואמר 'פרעתי' -
 נשבע הסת [מדרבנו], ונפטר. אכל המלוה את חברו
 בשטר, צריך לפרעו בעדים; לפיכך, אם טען ואמר:
 'פרעתי שטר זה', אינו נאמן, אלא אמרים לו: 'או הבא
 עדים, או עמד ושלם לו חובך'. לפיכך, האומר לעדים:
 'היו עלי עדים שאני חיב לזה מנה' - אין כותבין עדותו
 ונותנין למלוה; שלא יחזירו [יעשו] עדות על פה מלוה
 בשטר, עד שיאמר להן הלזה: 'כתבו שטר וחתמו ותנו
 לו'. ואף על פי שאמר להם כך, צריכין להמלך בו אחר
 שחתמו בשטר, ואחר כך נותנין השטר ביד המלוה. קנו
 מידו [בקנין חליפין] שהוא חיב לו מנה - הרי אלו כותבין
 ונותנין, אף על פי שלא אמר להם 'כתבו'; שסתם קנני -
 לכתובה עומד, ואינן צריכין להמלך בו.
 ב. לזה שכתב שטר בכתב ידו, והעיד בו עדים ונתנו
 למלוה - הרי זה שטר כשר. וכן אם כתב שטר, אף על
 פי שאין בו עדים, ונתנו למלוה בפני עדים - הרי זה מלוה
 בשטר; והוא שיהנה כתב שאינו יכול להנדיף, ויקראו
 אותו העדים שנמסר בפניהם. ויש מן הגאונים שהורה
 שצריך לומר לעדים שנמסרו בפניהם, 'חתמו והעידו'
 שנמסר בפניהם.
 ג. הוציא עליו כתב ידו שהוא חיב לו, ואין שם עדים -

מתוך מהדורת חזק

47 - יש לבעל חוב של אביהם לחזור ולגבות אותה מהן,
48 שְׁהָרִי קָרַקַע זוּ שֶׁל אֲבִיהֶם הִיא.
49 י. רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר שְׂדֵה לְשִׁמְעוֹן בְּאַחֲרֵי־יָמָיו (שיחזיר לו
50 מעותיו אם יגבו אותה), וְזָקַף [החשיב] שִׁמְעוֹן דְּמֵי הַשְּׂדֵה
51 עָלָיו מִלֹּה לְרְאוּבֵן, וּמַת רְאוּבֵן, וְכֹא בַעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן
52 לְטָרֵף מִשִּׁמְעוֹן הַשְּׂדֵה, וּפִיֶּסוּ שִׁמְעוֹן בְּמַעוֹת וְהִלֵּךְ לוֹ -
53 הַדִּין נוֹתֵן, שְׂיָבֹאוּ יוֹרְשֵׁי רְאוּבֵן, וַיִּתְּבְּעוּ שִׁמְעוֹן בְּמִלֹּה
54 שְׂזָקַף עָלָיו; שְׁהָרִי אֵינָה מִשְׁתַּעֲבָדֶת לְבַעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן.
55 לְפִיכָף, אִם הָיָה שִׁמְעוֹן פֶּסֶח - נוֹתֵן לָהֶם הַקָּרַקַע שֶׁלֹּקַח
56 מִרְאוּבֵן בְּמִלֹּה שְׂזָקַף עַל עֲצָמוֹ, וְחֹזֵר וְטוֹרֵף אוֹתָהּ מֵהֶם
57 מִפְּנֵי הַמַּעוֹת שֶׁנָּתַן לְבַעַל חוֹבוֹ שֶׁל רְאוּבֵן כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְרֹף
58 אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ; שְׁהָרִי בְּאַחֲרֵי־יָמָיו לְקַחָהּ מִרְאוּבֵן.

59 יא. כְּתָבוּ הַגְּאוּנִים הַאֲחֵרוֹנִים לָקֵן, שְׂיִהְיֶה בַעַל חוֹב גּוֹבֵה
60 מִשְׁלֹטְלֵי מִן הַיּוֹרְשִׁין; וְכֵן דָּנִין יִשְׂרָאֵל בְּכָל בֵּית דִּין
61 שְׁבַע־עוֹלָם. אָבֵל בְּמַעֲרָב הָיָה כּוֹתְבִין בְּשִׁטְרֵי חוֹבוֹת, שְׂיֵשׁ לוֹ
62 לְגִבּוֹת מִן הַקָּרַקַע וּמִן הַמִּשְׁלֹטְלִין, בֵּין בְּחֵייו בֵּין אַחַר
63 מוֹתוֹ; וְנִמְצָא גּוֹבֵה לְפִי תַנְאִי זֶה יוֹתֵר מִן הַתַּקְנָה [גובין
64 מטלטלין אפילו כשיש קרקע]. וּפְסִיג [תיקון] גְּדוֹל עָשׂוּ
65 בְּדָבָר - שֶׁמָּא לֹא יֵרַע הַלֹּה בְּתַקְנָה זוֹ [של הגאונים],
66 וְנִמְצָא מִמּוֹן יְתוּמִים יוֹצֵא שֶׁלֹּא כְּדִין [שהרי לא ידע];
67 שְׂאִין כַּח בְּתַקְנַת אַחֲרוֹנִים [שאחר התלמוד] לְחַיֵּב בָּהּ
68 יְתוּמִים.

פֶּרֶק יב

69 א. אֵין נִפְרָעִין מִן הַיּוֹרְשִׁין אֲלָא אִם בֵּן הָיָה גְּדוֹלִים; אָבֵל
70 יוֹרְשִׁין קִטְנִים, אֵין נִפְרָעִין מִהֶן שִׁטְר חוֹב.
71 ב. אֶפְלוּ הָיָה בּוֹ כָּל תַּנְאִי שְׁבַע־עוֹלָם - לֹא יִפְרַע בּוֹ הַמִּלֹּה
72 כְּלוּם, עַד שְׂיִגְדְּלוּ הַיְתוּמִים; שֶׁמָּא יֵשׁ לָהֶם רְאִיָּה
73 שְׂשׂוֹבְרִין בָּהּ אֶת הַשִּׁטְר.
74 ג. הֵיִתָּה הַמִּלֹּה רַבִּית שֶׁל גּוֹי, שְׁהָרִי הַרְבִּית אוֹכְלַת
75 בְּנִכְסֵיהֶן - מִעֲמִידֵין לָהֶם אֶפְיִטְרוּפוֹס, וְנִזְקָקִין בֵּית דִּין
76 לְנִכְסֵיהֶן, וּמוֹכְרִין וּפּוֹרְעִין הַחוּב. וְכֵן אִשָּׁה שֶׁתְּבַעָה
77 כְּתֻבָּתָהּ, בֵּין אֶלְמָנָה בֵּין גְּרוּשָׁה - מִעֲמִידֵין לָהֶן
78 אֶפְיִטְרוּפוֹס, וְנִזְקָקִין מִשׁוּם חַן הָאִשָּׁה, כְּדֵי שְׂיִהְיֶה לָּהּ
79 כְּלוּם [משהו] שֶׁתִּנְשָׂא בּוֹ הָאִשָּׁה לְאַחַר. לְפִיכָף, אִם קִפְצָה
80 הָאִשָּׁה וְנִשְׂאָתָה, וְאַחַר כֵּף בָּאת לְתַבַּע כְּתֻבָּתָהּ מִנְכָּסֵי
81 יְתוּמִים - אֵין נִזְקָקִין לָהּ עַד שְׂיִגְדְּלוּ הַיְתוּמִים; שְׁהָרִי אֵין
82 לָהּ מְזוֹנוֹת, וְהָרִי נִשְׂאָתָה.
83 ד. הוֹרוּ מִקְצַת הַגְּאוּנִים, שֶׁאִם הָיָה הַנְּכָסִים כְּנִגְדַּת הַכְּתֻבָּה
84 בְּלִבָּהּ, אוֹ פְחוּתִין מִמֶּנָּה - שְׂאִין נִזְקָקִין לָהֶן, שְׁהָרִי אֵין
85 כָּאֵן זְכוּת [רווח] לְיְתוּמִים; שֶׁלֹּא אָמְרוּ 'נִזְקָקִין לְנִכְסֵי
86 יְתוּמִים לְהַפְרַע מִהֶן הַכְּתֻבָּה, אֲלָא כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְחַתּוּ
87 הַנְּכָסִים מִן הַמְּזוֹנוֹת; וְזֹאת, הוֹאִיל וְהִיא נוֹטְלַת הַכֶּלֶל, מֵה
88 זְכוּת יֵשׁ לְיְתוּמִים הַקְּטַנִּים בְּדָבָר זֶה, עַד שְׂנִזְקָקִין לָהֶן,
89 וְלֹא חָשׂוּ לְחַן הָאִשָּׁה.
90 ה. צָוָה הַמּוֹרִישָׁן וְאָמַר: 'תִּנּוּ מְנָה לְפִלוֹנִי, אוֹ 'תִּנּוּ שְׂדֵה

1 אֵף עַל פִּי שֶׁהִזְזַק כְּתָב יָדוֹ בְּבֵית דִּין, הָרִי זוֹ כְּמִלֹּה עַל
2 פֶּה לְכָל דָּבָר. וְאִם טָעַן שִׁפְרַע - נִשְׁבַּע הַסֵּת, וְנִפְטָר; וְאֵינוֹ
3 גּוֹבֵה בְּכֻתָּב זֶה, לֹא מִן הַיּוֹרֵשׁ וְלֹא מִן הַלְקוּחוֹת.
4 ד. כָּל מִלֹּה שְׁבַשְׁטָר - גּוֹבֵה אוֹתָהּ מִן הַיּוֹרְשִׁין, וְגּוֹבֵה
5 אוֹתָהּ מִן הַלְקוּחוֹת, כְּמוֹ שְׂיִתְבַּאֵר. וּמִלֹּה עַל פֶּה - גּוֹבֵה
6 אוֹתָהּ מִן הַיּוֹרְשִׁין, וְאֵינוֹ גּוֹבֵה אוֹתָהּ מִן הַלְקוּחוֹת; לְפִי
7 שְׂאִין לָהּ קוֹל, לְפִיכָף לֹא יִטְרֹף בָּהּ. אָבֵל מִלֹּה שְׁבַשְׁטָר,
8 קוֹל יֵשׁ לָהּ, וְהַלּוֹקַח הַפְּסִיד עַל עֲצָמוֹ, שֶׁלֹּא שְׂאֵל עַד
9 שְׂיַדַע שֶׁנְּכָסֵיו שֶׁל זֶה מִשְׁעַבְדִּין בְּמִלֹּה שְׁעָלָיו, שֶׁכָּל נְכָסֵי
10 הַלֹּה תַחַת שְׁעִבּוֹד הַמִּלֹּה, מִן הַתּוֹרָה.
11 ה. הַמּוֹכֵר שְׂדֵהוּ בְּעַדִּים, וְיִצְאָתָה מִתַּחַת יָדֵי הַלּוֹקַח [ע"י
12 בעל חוב של המוכר] - אֵף עַל פִּי שְׂאִין שֶׁם שִׁטְר כְּיַד
13 הַלּוֹקַח, הָרִי זֶה חֹזֵר וְטוֹרֵף מִנְכָּסִים מִשְׁעַבְדִּים, כְּמוֹ
14 שְׂיִתְבַּאֵר; שֶׁכָּל הַמּוֹכֵר - בְּפִרְהֶסְיָא מּוֹכֵר, וְקוֹל יֵשׁ לוֹ.
15 ו. אֵין הַהֲלֹאָה שְׁעַל פֶּה נִגְבִּית מִן הַיּוֹרְשִׁין, אֲלָא בְּאַחַד
16 מִשְׁלֹשֵׁה דְבָרִים אֵלוֹ: כְּשֶׁהַחַיֵּב בָּהּ מוֹדָה, וְצָוָה בְּחֵלָיו
17 [קודם שמת] שְׂיֵשׁ לְפִלוֹנִי עָלָיו חוֹב עֲדִין. אוֹ שְׁהֵיִתָּה
18 הַהֲלֹאָה לְזָמַן, וְלֹא הִגִּיעַ זְמַן לְפָרְעָה; וְחֻזְקָה הִיא שְׂאִין
19 אָדָם פּוֹרַע בְּתוֹךְ זְמַנּוֹ. אוֹ שְׁנִדְוָהוּ עַד שְׂיִתֵּן, וּמַת בְּנִדְוָיו.
20 כָּל אֵלוֹ גּוֹבִין מִן הַיּוֹרֵשׁ בְּלֹא שְׁבוּעָה. אָבֵל אִם בָּאוּ עַדִּים
21 שְׁהֵיִתָּה אֲבִיָּהֶן חַיֵּב לְזֶה מְנָה, אוֹ בְּפִגְנוֹ הַלֹּהוּ - אֵינוֹ גּוֹבֵה
22 מִן הַיּוֹרֵשׁ כְּלוּם, שֶׁמָּא פָּרְעוּ; שֶׁהַמִּלֹּה אֶת חֲבֵרוֹ בְּעַדִּים,
23 אֵינוֹ צָרִיף לְפָרְעוֹ בְּעַדִּים. וְכֵן אִם הוֹצִיא כְּתָב יָד אֲבִיָּהֶן
24 שֶׁהוּא חַיֵּב לוֹ - אֵינוֹ גּוֹבֵה בּוֹ כְּלוּם, כְּמוֹ שְׂבַאֲרָנוּ.
25 ז. לֹה שְׂאִין לוֹ מִשְׁלֹטְלֵין וְיֵשׁ לוֹ קָרַקַע - אִם נוֹדַע לְבֵית
26 דִּין שֶׁתִּלָּה [הניח] מַעוֹתָיו בְּיַד אַחֲרִים [להתחמק מפרעו],
27 כּוֹפִין אוֹתוֹ לְמַכֵּר וְלִתֵּן לְבַעַל חוֹבוֹ. וְאִם לֹא נוֹדַע לָהֶם
28 דְבָר זֶה, מִחֲרִימִין [מטילין חרם סתם] עַל מִי שְׂיַדַע לוֹ
29 מִשְׁלֹטְלֵין, אוֹ מִי שְׂיֵשׁ לוֹ מִשְׁלֹטְלֵין וְלֹא יְבִיאֵם; וְאַחַר כֵּף
30 יוֹרְדִין לְבִיגְנוּיַת שְׁבַנְכָסִיו, וּמִגְבִּין לְבַעַל חוֹבוֹ, כְּמוֹ
31 שְׂיִתְבַּאֵר. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּזְמַן שֶׁנִּפְרָעִין מִן הַלֹּה
32 עֲצָמוֹ. אָבֵל הַבָּא לְהַפְרַע מִן הַיּוֹרֵשׁ, בֵּין קָטָן בֵּין גְּדוֹל -
33 לֹא יִפְרַע מִן הַמִּשְׁלֹטְלֵין, אֶפְלוּ הָיָה מִפְּקָדִין אוֹ מִלֹּה אֲצֵל
34 אַחֲרִים; שֶׁהַמִּשְׁלֹטְלֵין אֵינָן תַּחַת שְׁעִבּוֹד בַּעַל חוֹב מִן
35 הַתּוֹרָה.
36 ח. מִצָּוָה עַל הַיְתוּמִים לְפָרַע חוֹב אֲבִיָּהֶן מִן הַמִּשְׁלֹטְלֵין
37 שְׁהֵיִתָּה. וְאִם לֹא רָצָה הַיּוֹרֵשׁ לָתֵן, אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ; וְאִם
38 תִּפְשׂ בַּעַל חוֹב מַחֲיִים, גּוֹבֵה מִהֶן. טָעַן שְׁמַחֲיִים תִּפְשִׁיתִי,
39 וְהַיּוֹרֵשׁ טָעַן שֶׁאַחַר מִיתָה תִּפְשׂ - עַל הַיּוֹרֵשׁ לְהַבִּיא רְאִיָּה,
40 אוֹ יִשְׁבַע הַמִּלֹּה שֶׁכֵּף וְכֵף הוּא חַיֵּב לוֹ; וְיָכוֹל לְטַעַן עַד
41 כְּדֵי דְמִיָּהֶן [שוויין], וְכוּלָּל בְּשׁוּבְעוֹתוֹ שְׁמַחֲיִים תִּפְשׂ. הָיָה
42 הַדְּבָרִים שֶׁתִּפְשׂ שִׁטְרוֹת [חוב], וְטָעַן שֶׁהֵן מִשְׁכוֹן בְּיָדוֹ עַל
43 חוֹבוֹ, וְשְׁמַחֲיִים תִּפְשׂ - עַל הַמִּלֹּה לְהַבִּיא רְאִיָּה שְׁמַחֲיִים
44 תִּפְשׂ; וְאִם לֹא הִבִּיא - יִחְזִיר לַיּוֹרְשִׁין, מִפְּנֵי שְׂאֵינוֹ טוֹעֵן
45 לְקַנּוֹת גּוֹפֵן [של שטרות] אֲלָא לְרְאִיָּה שְׁבָהֶן.
46 ט. יְתוּמִים שְׂבָבוּ קָרַקַע בְּחוֹב שֶׁהֵיִה לְאֲבִיָּהֶן אֲצֵל אַחֲרִים

48 קרקע לקבוצה, או למזון האשה והבנות, או לתן מנת
 49 [מס] המלך - אין צריכין הכרזה, לפי שהדבר נחוי. וכן
 50 בית דין שמכרו דברים שאין צריכין הכרזה, וטעו בשתות
 51 - מכרן בטל; פחות משתות, מכרן קיים. ואלו הן הדברים
 52 שאין מקריזין עליהן: העבדים, והשטרות, והמטלטלין.
 53 העבדים, שמא ישמעו ויבכרו; והשטרות והמטלטלין,
 54 שמא יגנבו. לפיכך, שמין אותם בבית דין, ומוכרין אותן
 55 מיד. ואם השוק קרוב למדינה [לעיר], מוליכין אותן
 56 לשוק.

יום שלישי י"א מרחשון ה'תשע"ה

פָּרָק יג

59 א. מלוה שבא להפרע בשטר שבגדו שלא בפני ליה -
 60 אם יכולין בית דין לשלח אליו ולהודיעו, עד שיעמד עמו
 61 בדין - שולחין ומודיעין לו. ואם אי אפשר להודיעו
 62 במהרה - אומרים למלוה שישבע ויטל מנכסיו, בין מן
 63 הקרקע בין מן המטלטלין; ואין חוששין לשובר [שמא
 64 ללווה יש שטר פרועו]. ודין זה - תקנת חכמים הוא, כדי
 65 שלא יהיה כל אחד ואחד נוטל מעותיו של חברו והולך
 66 ויושב לו במדינה אחרת, ונמצא נועל דלת בפני לויין.
 67 ב. שלש ראיות צריף להביא לבית דין, ואחר כך הפרע
 68 שלא בפניו: ראיה ראשונה, לקיים [לאשר בבי"ד] השטר
 69 שבגדו; ראיה שניה, שבעל חובו במדינה אחרת ואינו
 70 מצוי בכאן לעמד עמו בדין; ראיה שלישית, שאלו נכסים
 71 של פלוני הלוחה הן.

72 ג. מלוה שבא לבית דין, והביא משכון בגדו, ואמר: 'זה
 73 משכוננו של פלוני הוא, ואני רוצה למכרו ולהפרע חובי'
 74 - אין בית דין נזקקין לו, עד שיבוא ליה ויטען [טענתו];
 75 שאם רצה לומר 'לקוח [קנו] הוא בגדו', אומר. ומשיאין
 76 לו עצה למכרו בפני עדים, כדי שידע הלוחה בכמה נמכר.
 77 וכן המלוה את חברו על המשכון, ומת הלוח והמלוה, בין
 78 שמת לנה תחלה, בין שמת מלוה - הואיל והוא נפרע
 79 ממה שתחת ידו, ואלו רצה [יכל] לומר 'לקוח הוא בגדו'
 80 - הרי זה נשבע בנקיטת חפץ [קדוש] ונוטל, כדרך כל
 81 הנשבעין ונוטלין. ומפני מה אינו נשבע הסת [מדדבנו]?
 82 לפי שאינו נשבע על עצמו של משכון, אלא על הממון
 83 שולוחו; שאלו אומר על עצמו של חפץ זה: 'אתה מכרתו
 84 לי', 'אתה נתת לי במתנה' - הנה נשבע הסת ונפטר. אבל
 85 אם היו שם עדים שחפץ זה משכון בגדו, ולא ידעו על
 86 כמה - אינו יכול לטל אלא בשבועה. והואיל ואין שם
 87 עדים, ויכול לומר 'שלי הוא' - נאמן לומר 'יש לי עליו
 88 כך וכך'. וכן בשבועה עצמה שהיה נשבע, אם היו שם
 89 עדים שהוא משכון - שאין אומרין 'מגו' לפטרו משבועה
 90 אלא לפטרו מממון, שלא יחזיר המשכון עד שישלם מה
 91 ששען.

92 ד. המלוה את חברו על המשכון, ואבד או נגנב בלא

1 לפלוני' - נזקקין, אחר שמעמידן להן אפיטרופוס לטען
 2 טענתן. אומר: 'תנו מנה זה לפלוני', או 'שדה זו לפלוני'
 3 - נוהגין, ואין צריכים להעמיד להם אפיטרופוס.
 4 ו. נמצאת קרקע שאינה שלהן, אלא טען הטוען שהיא
 5 גזל ביד מורישן - נזקקין להם, ומעמידים להם
 6 אפיטרופוס לטען ולדון; ואם נמצאת גזולה, מחזירין
 7 אותה לבעליה. וכן קטן שתקף בעבדיו [ע"י עבדיו], וירד
 8 לתוף שדה חברו, וכבשה - אין אומרין: 'נמתין לו עד
 9 שיגדיל', אלא מוציאין אותה מידו; ולכשיגדיל - אם יש
 10 לו עדים, יביא עדי.

11 ז. קרקע שהיתה בחזקת קטנים, ובא אחד וטען שהיא
 12 לקוחה לו ממורישם, ויש לו עדים שהחזיק בה ואכלה
 13 שני חזקה בחיי אביהם - אין מוציאין אותה מידם, עד
 14 שיגדילו; שאין מקבלין עדים שלא בפני בעל דין, והקטן
 15 כאלו אינו עומד כאן הוא חשוב. אבל אם הוציא שטר
 16 שהיא לקוחה בגדו - הרי זה מקיים [מאשר בבי"ד] את
 17 השטר, ומוציאין אותה מידן אחר שמעמידן להם
 18 אפיטרופוס.

19 ח. כשנזקקין בית דין לנכסי יתומים למכר - שמין את
 20 הקרקע, ואחר כך מקריזין עליה שלשים יום רצופין, או
 21 שלשים יום שני וחמישי; ומקריזין בבקר ובערב, בשעת
 22 הקנסת פועלין ובשעת הוצאת פועלין. וכל מי שרוצה
 23 לקנות, יוליך הפועלין לבקר [לבדוק] לו [את טיבה]. ובעת
 24 שמקריזין, מסימין [מציינים] את השדה במצריה
 25 [גבוליה], ומודיעין כמה היא יפה [שווה], ובכמה היא
 26 שומה [מוערכת בבי"ד], ומפני מה רוצין למכרה, אם
 27 להגבות לבעל חוב או לכתבת אשה; לפי שיש מי שרוצה
 28 [מעדיף] לתן לבעל חוב, ויש מי שרוצה להגבות לאשה.
 29 ט. כשפותבין האדרכתא [אישור גביה] על נכסי יתומים,
 30 בין גדולים בין קטנים, כותבין בה: 'הפרנו שהנכסים
 31 האלו הם של פלוני המת'. ואם לא פתבו כך, הרי
 32 האדרכתא פסולה; ואין אוכלין בה פרות, אפלו מאחר
 33 ששלמו ההכרזות.

34 י. בית דין שמכרו שלא בהכרזה - נעשו כמי שטעו בכרר
 35 [המפורש] משנה, וחוזרין ומוכרין בהכרזה. ובית דין
 36 שמכרו, האתרויות [אם ימצא שאינה שלהם] על היתומים.

37 יא. ובית דין שהכריזו בראוי, ובדקו יפה יפה, ודקדקו
 38 בשומא - אף על פי שטעו ומכרו שוה מנה במאתים, או
 39 שוה מאתים במנה - הרי מכרן קיים. אבל אם לא בדקו
 40 בשומא [בהערכה], ולא כתבו אגרת בקרת [אישור
 41 השומא], שהיא דקדוק השומא וההכרזה, וטעו והותירו
 42 שתות [שישית] או פחתו שתות - מכרן בטל; פחות
 43 משתות, מכרן קיים. וכן אם מכרו הקרקע בעת שאינן
 44 צריכין להכריז עליה, וטעו ופחתו שתות או הותירו שתות
 45 - מכרן בטל, אף על פי שהכריזו. פחות משתות - מכרן
 46 קיים, אף על פי שלא הכריזו; שאינן צריכין הכרזה באותה
 47 העת. וזו היא העת שאינן צריכין הכרזה: בעת שימכרו

48 חֲבֵרוּ בַיָּשׁוּב, וַתִּבְעוּ בַמִּדְבָּר - אֵינִי יָכוֹל לְדַחֲתוֹ, אֲלֵא
49 חֲבִיב לְפָרַע לֹא בְּכָל מְקוֹם שִׁיתְבַּעְנֻוּ. בֵּא הַלֹּהֶה לְפָרַע
50 בַמִּדְבָּר, הַרְשׁוּת בֵּיד הַמַּלְלוֹה: אִם רָצָה, מְקַבֵּל; וְאִם רָצָה,
51 אֹמֵר לוֹ: 'אֵינִי נִפְרַע אֲלֵא בַיָּשׁוּב, כְּדָרָךְ שְׁנַתִּי לָךְ', וַהֲרִי
52 הֵן בַּרְשׁוֹתָ עַד שִׁיפְרָעֶנּוּ בַיָּשׁוּב.

פָּרֶק יד

54 א. הַפּוֹגֵם אֶת שְׁטְרוֹ [מודה שפרוע חלקו], או שְׁעַד אֶחָד
55 מְעִיד עַל שְׁטְרוֹ שֶׁהוּא פְּרוּעַ, וְהָבֵא לְפָרַע שְׂלֵא בַפְּנֵי
56 הַלֹּהֶה, וְהַטּוֹרֵף מִיַּד הַלּוֹקֵחַ, וְהַנִּפְרַע מִן הַיֹּרֵשׁ בֵּין קָטָן
57 בֵּין גָּדוֹל - לֹא יִפְרַע אֲלֵא בַשְּׂבוּעָה כַּעֲזֵן שֶׁל תּוֹרָה;
58 וְאוֹמְרִין לוֹ כְּשִׁיתְבַּע: 'הַשְּׂבַע, וְאַחַר כֵּךְ תִּטַּל'. וְאִם הִיָּה
59 הַחֹב לְזִמְן קְבוּעַ, וְהִבַּע בְּזִמְנוֹ - נִפְרַע שְׂלֵא בַשְּׂבוּעָה;
60 עֶבֶר זְמַנוֹ, לֹא יִגְבֶּה אֲלֵא בַשְּׂבוּעָה.

61 ב. הַתּוֹבֵעַ אֶת חֲבֵרוֹ לְפָרַעוֹ, וְטָעַן הַלֹּהֶה שֶׁפָּרַע שְׁטֵר זֶה
62 אוּ מְקַצָּתוֹ, וּבַעַל הַשְּׁטֵר אֹמֵר: 'לֹא פָּרַעְתָּ כְּלוּם' - אוֹמְרִין
63 לוֹ: 'שְׁלֵם לוֹ'. טָעַן הַלֹּהֶה וְאָמַר: 'יִשְׂבַּע לִי שְׂלֵא פָּרַעְתִּי
64 וְיִטַּל' - מִשְׂבִּיעִין אוֹתוֹ בְּנִקִּיטַת חֲפִץ שְׂלֵא נִפְרַע כְּלוּם, או
65 שְׂלֵא פָּרַעוֹ אֲלֵא כֵךְ וְכָךְ, וְאַחַר כֵּךְ יִטַּל; וְאִם הִיָּה הַמַּלְלוֹה
66 תַּלְמִיד חֲכָמִים, אֵין נִזְקָקִין לַשְּׂבוּעָתוֹ.

67 ג. הוֹצִיא עָלָיו שְׁטֵר מְקַיֵּם [מאושר בבי"ד], וְהַלֹּהֶה טוֹעֵן
68 וְאוֹמֵר: 'שְׁטֵר מְזִיף הוּא, וּמַעוֹלָם לֹא כְּתַבְתִּי שְׁטֵר זֶה', או
69 שֶׁטָּעַן שְׂחֹב זֶה רְבִית הוּא אוּ אֲבָק רְבִית, או שֶׁטָּעַן שֶׁהוּא
70 שְׁטֵר אֲמָנָה [עדיין לא קיבל הלוואתו], או שֶׁטָּעַן: 'כְּתַבְתִּי
71 לְלוֹוֹת וְעַדִּין לֹא לִוִּיתִי' - כָּלְלוֹ שֶׁל דָּבָר: טָעַן טַעֲנָה שְׂאָם
72 הוֹדָה כֶּה בַעַל הַשְּׁטֵר, הִיָּה הַשְּׁטֵר כַּטַּל, וְהַמַּלְלוֹה עוֹמֵד
73 בַּשְּׁטֵר וְאוֹמֵר שֶׁזֶה שֶׁקֶר טוֹעֵן, וְאָמַר הַלֹּהֶה: 'יִשְׂבַּע לִי
74 וְיִטַּל' - הֲרִי זֶה מִתְּלַקֵּת בֵּין הַגְּאוּנִים: 'שׁ מִי שֶׁהוֹדָה שֶׁחֲבִיב
75 בַעַל הַשְּׁטֵר לְהַשְׂבַּע כַּעֲזֵן שֶׁל תּוֹרָה, כְּמִי שֶׁטָּעַן עָלָיו
76 שֶׁפָּרַעוֹ, וְרַבּוּתֵי הוֹרוּ שְׂלֵא יִשְׂבַּע הַמַּלְלוֹה, אֲלֵא אִם כֵּן טָעַן
77 עָלָיו הַלֹּהֶה שֶׁפָּרַעוֹ בְּלִבְר, שֶׁהֲרִי הוֹדָה בַּשְּׁטֵר [שכשר
78 הוּא], וְלִפְרָעוֹן הוּא עוֹמֵד; אֲבָל כָּל אֵלוֹ הַטַּעֲנוֹת, לֹא כָּל
79 הַיָּמָנוּ לְבַטֵּל שְׁטֵר מְקַיֵּם, אֲלֵא יִשְׁלֵם, וְאַחַר כֵּךְ יְטָעַן עַל
80 הַמַּלְלוֹה בְּמַה שִׁירָצָה - אִם יוֹדָה, יִחְזִיר לוֹ, וְאִם כִּפָּר,
81 יִשְׂבַּע הַסֵּת. וְלוֹה דַּעֲתִי נוֹטָה.

82 ד. הַמוֹצִיא שְׁטֵר חוֹב עַל חֲבֵרוֹ - מַלְלוֹה אוֹמֵר: 'לֹא
83 נִפְרַעְתִּי כְּלוּם', וְלוֹה אוֹמֵר: 'פָּרַעְתִּי מִחֲצָה', וְהַעֲדִים
84 מְעִידִים שֶׁפָּרַעוּ כְּלוּ - נִשְׂבַּע הַלֹּהֶה וְנוֹתֵן מִחֲצָה, שֶׁהֲרִי
85 הוֹדָה בְּמִקְצָת; וְאֵינִי כְּמַשִּׁיב אֲבָרָה [שהרי יכל לסמוך על
86 העדים וליפטר], מִפְּנֵי שְׂאִימַת הַשְּׁטֵר עָלָיו. וְאֵין הַמַּלְלוֹה
87 גוֹבֶה הַמִּחֲצָה אֲלֵא מִבְּנֵי הַחוֹרִין, שֶׁהֲרִי הִלְקוּחֹת אוֹמְרִין:
88 'אֲנִי עַל הַעֲדִים נִסְמָךְ, וְהֲרִי בַטְּלוֹ שְׁטֵר זֶה'.

89 ה. הוֹצִיא עָלָיו שְׁטֵר חוֹב שְׂאִינוּ יָכוֹל לְקַיְּמוֹ [לאמת
90 אוֹתוֹ], וְאָמַר הַלֹּהֶה: 'אֲמַת שְׂאִנִּי כְּתַבְתִּי שְׁטֵר זֶה, אֲבָל
91 פָּרַעְתִּיו, אוּ אֲמָנָה הוּא, אוּ כְּתַבְתִּי לְלוֹוֹת בּוֹ וְעַדִּין לֹא
92 לִוִּיתִי', וְכָל כִּיּוֹצֵא בְּנָה - הוֹאִיל וְאִם רָצָה, אָמַר: 'לֹא הָיוּ
93 דְּכָרִים מַעוֹלָם', וְהֲרִי מִפְּנֵי נִתְקַיֵּם - הֲרִי זֶה נֶאֱמַן, וְיִשְׂבַּע

1 אֲנִס, שֶׁהֲרִי הַמַּלְלוֹה חֲבִיב בְּדַמִּי הַמִּשְׁכּוֹן, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ,
2 וְאָמַר הַמַּלְלוֹה: 'סִלַּע הַלְוִיתִיךָ עָלָיו, וְשָׂנִי דִינְרִין הִיָּה שְׁוֵה',
3 וְלוֹה אוֹמֵר: 'סִלַּע הַלְוִיתִי עָלָיו, וְסִלַּע הִיָּה שְׁוֵה' - הֲרִי
4 הַמַּלְלוֹה נִשְׂבַּע תַּחֲלָה שְׂבוּעַת הַשּׁוּמְרִין שְׂאִינוּ בַּרְשׁוֹתוֹ,
5 וְהַלֹּהֶה נִשְׂבַּע הַסֵּת שֶׁהִיָּה שְׁוֵה כְּנֶגֶד הַחוֹב, וְיִפְטֵר. אָמַר
6 הַמַּלְלוֹה: 'סִלַּע הַלְוִיתִיךָ עָלָיו, וְשָׂנִי דִינְרִין הִיָּה שְׁוֵה',
7 וְהַלֹּהֶה אוֹמֵר: 'סִלַּע הַלְוִיתִי עָלָיו, וְשִׁלְשָׁה דִינְרִין הִיָּה
8 שְׁוֵה' - יִשְׂבַּע הַמַּלְלוֹה תַּחֲלָה שְׂאִינוּ בַּרְשׁוֹתוֹ, וְאַחַר כֵּךְ
9 יִשְׂבַּע הַלֹּהֶה כְּמַה הִיָּה שְׁוֵה, שֶׁהֲרִי הוֹדָה בְּמִקְצָת, וְיִשְׁלֵם
10 הַדִּינָר. אָמַר הַלֹּהֶה: 'סִלַּע הַלְוִיתִי עָלָיו, וְשִׁתִּים הִיָּה שְׁוֵה',
11 וְהַמַּלְלוֹה אוֹמֵר: 'סִלַּע הַלְוִיתִיךָ עָלָיו, וְסִלַּע הִיָּה שְׁוֵה' -
12 יִשְׂבַּע הַמַּלְלוֹה שְׂאִינוּ בַּרְשׁוֹתוֹ, וְכוֹלָל בַּשְּׂבוּעָתוֹ שֶׁהִיָּה
13 הַמִּשְׁכּוֹן כְּנֶגֶד הַחוֹב. אָמַר הַלֹּהֶה: 'סִלַּע הַלְוִיתִי עָלָיו,
14 וְשִׁתִּים הִיָּה שְׁוֵה', וְהַמַּלְלוֹה אוֹמֵר: 'סִלַּע הַלְוִיתִיךָ עָלָיו,
15 וְחַמְשָׁה דִינְרִין הִיָּה שְׁוֵה' - יִשְׂבַּע הַמַּלְלוֹה שְׂאִינוּ בַּרְשׁוֹתוֹ,
16 וְיִכְלַל שְׂלֵא הִיָּה שְׁוֵה יִתַּר עַל חַמְשָׁה דִינְרִין, וְיִשְׁלֵם הַדִּינָר.
17 'סִלַּע הַלְוִיתִיךָ עָלָיו, וְשָׂנִי דִינְרִין הִיָּה שְׁוֵה', וְהַלֹּהֶה אוֹמֵר:
18 'אֵינִי יוֹדַע דְּמִי' - יִשְׂבַּע מַלְלוֹה שְׂאִינוּ בַּרְשׁוֹתוֹ, וְכוֹלָל
19 בַּשְּׂבוּעָתוֹ שֶׁשָּׂנִי דִינְרִין הִיָּה שְׁוֵה, וְיִשְׁלֵם הַלֹּהֶה שְׂאָר
20 הַחוֹב; שֶׁהֲרִי הוּא יוֹדַע בְּדַאִי שֶׁהוּא חֲבִיב לוֹ, וְאֵינוּ יוֹדַע
21 אִם פָּרַעוֹ אִם לֹא פָּרַעוֹ. 'סִלַּע הַלְוִיתִי עָלָיו, וְשִׁתִּים הִיָּה
22 שְׁוֵה', וְהַמַּלְלוֹה אוֹמֵר: 'אֵינִי יוֹדַע דְּמִי' - יִשְׂבַּע הַמַּלְלוֹה
23 שְׂאִינוּ בַּרְשׁוֹתוֹ, וְיִכְלַל שְׂאִינוּ יוֹדַע שְׂדַמִּי יִתַּר עַל הַחוֹב
24 אֲפִלוּ בַּפְּרוּטָה אַחַת, וְיִפְטֵר; שֶׁהֲרִי לֹא חֲבִיב עֲצֻמוֹ בְּכָלוּם.
25 אֲבָל אִם אָמַר הַמַּלְלוֹה: 'יוֹדַע אֲנִי שֶׁהִיָּה שְׁוֵה יִתַּר עַל
26 הַחוֹב, אֲבָל אֵינִי יוֹדַע כְּמַה הוּא' - הֲרִי זֶה מִשְׁלֵם כָּל מַה
27 שֶׁטָּעַן הַלֹּהֶה בְּלֹא שְׂבוּעָה, כְּמִי שְׂאָמַר: 'חַמְשִׁים יֵשׁ לָךְ
28 בְּדִי, וְחַמְשִׁים אֵינִי יוֹדַע' - שֶׁהוּא מְחִיב שְׂבוּעָה וְאֵינוּ
29 יָכוֹל לְהַשְׂבַּע, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאֵר. וְיֵשׁ לוֹ לְהַחְרִים [להטיל חרם
30 סתם] עַל מִי שֶׁטוֹעֵן שֶׁקֶר.

31 ה. הַמַּלְלוֹה אֶת חֲבֵרוֹ, וְקָבַע לוֹ זְמַן לְפָרַעוֹ - אֵף עַל פִּי
32 שְׂלֵא קָנִי מִיָּדוֹ [בקיני], אֵינוּ יָכוֹל לְתַבְּעוֹ עַד סוֹף הַזְּמַן;
33 בֵּין בְּמַלְלוֹה עַל פִּה, בֵּין בְּמַלְלוֹה בַּשְּׁטֵר, בֵּין שֶׁהַלְלוֹהוּ עַל
34 הַמִּשְׁכּוֹן, בֵּין שְׂמַת לוֹה, בֵּין שְׂמַת מַלְלוֹה. וְסַתֵּם מַלְלוֹה -
35 שְׂלִישִׁים יוֹם, בֵּין בַּשְּׁטֵר בֵּין עַל פִּה בֵּין עַל הַמִּשְׁכּוֹן. וְאִם
36 הַתְּנָה שִׁיתְבַּע בְּכָל עַת שִׁירָצָה - יֵשׁ לוֹ לְתַבְּעוֹ בְּיוֹמוֹ,
37 שֶׁתִּנְאִי מִמוֹן הוּא.

38 ו. טָעַן הַמַּלְלוֹה וְאָמַר: 'הַיּוֹם סוֹף הַזְּמַן שֶׁקָּבַעְתִּי, וְהַלֹּהֶה
39 אוֹמֵר: 'עַד עֲשֻׂרָה יָמִים קָבַעְתָּ' - הַלֹּהֶה נִשְׂבַּע הַסֵּת. וְאִם
40 הִיָּה שֵׁם עַד אֶחָד שְׁהַיּוֹם סוֹף זְמַנוֹ - הֲרִי זֶה נִשְׂבַּע שְׂבוּעַת
41 הַתּוֹרָה, כְּשֶׁאֵר הַטַּעֲנוֹת. זֶה אוֹמֵר: 'חַמְשָׁה יָמִים נִשְׂאָר מִן
42 הַזְּמַן, וְזֶה אוֹמֵר: 'עֲשֻׂרָה' - אוֹמְרִין לְמַלְלוֹה: 'הַמִּתֵּן עַד
43 סוֹף הַחַמְשָׁה', וְיִשְׂבַּע הַסֵּת שֶׁנִּשְׂאָר עוֹד חַמְשָׁה יָמִים.

44 ז. הִיתָה הַמַּלְלוֹה בַּשְּׁטֵר, וְטָעַן הַלֹּהֶה שֶׁזְּמַן קָבַעְתָּ לִי -
45 יִרְאֶה לִי שִׁשְׂבַּע בַּעַל הַחוֹב הַסֵּת שְׂלֵא קָבַע לוֹ זְמַן, וְיִטַּל
46 מִיָּד.

47 ח. הַמַּלְלוֹה תְּנָה לְהַתְּבַע בְּכָל מְקוֹם. כִּיצַד? הַמַּלְלוֹה אֶת

48 - אומרים לו: 'הבא מעותי, ואחר כך ישבע ויטל'. אם
 49 אין לו כלום לשלם - משיביעין אותו בתקנת הגאונים
 50 שאין לו; ולכשפגיע ידו, ויתן לבעל חובו, ישבע שלא
 51 פָּרְעוּ, ואחר כך יתן לו.
 52 יג. מי שהיה לו חוב על חברו בשטר, ואבד השטר והרי
 53 העדים קמים - אף על פי שקנו מידו (בקיניו), וטען שפרע
 54 - הרי זה נשבע הסת. והורו רבותי, שאפלו היה החוב
 55 לזמן, ועדין לא הגיע זמנו להפרע - הואיל וכתבו לו שטר
 56 ואין בידו שטר, והלוה טוען 'פרעתי' - נאמן, ונשבע הסת
 57 שפרעו; שאנו חוששין שמא פרעו, ולפיכך קרע השטר
 58 או שרפו. וכן הורו, שאפלו היה השטר יוצא מתחת ידי
 59 אחר, והלוה טוען: 'ממני נפל אחר שפרעתי' - אף על
 60 פי שהוא בתוך זמנו, נשבע הסת ונפטר; שאין
 61 השטר ביד המלוה, אין שם תזקה.
 62 יד. שנים שהיו אחזין בשטר - המלוה אומר: 'שלי הוא,
 63 והוצאתיו להפרע בו ממך', והלוה אומר: 'פרעתי, וממני
 64 נפלי' - אם היה השטר שיכול לקימו, זה ישבע שאין לו
 65 בַּדְּמִים אלו פחות מחצים, וזה ישבע שאין לו בהן פחות
 66 מחצים, וישלם הלוה מחצה. ואם אינו יכול לקימו -
 67 ישבע הלוה הסת שפרעו, וילף לו.
 68 טו. האומר לחברו: 'מנה יש לי בך', והלה אומר: 'אין
 69 לך בדי כלום', או שאמר 'פרעתיך' - אומר לו התובע:
 70 'השבע לי הסת', אומר לו הנתבע: 'והלא שטר יש לך עלי,
 71 ואתה רוצה להשיביע אותי תלה, ואחר כך תוציא השטר
 72 הפריע ותגבה בו' - אומרים לו: 'הבא השטר'. אומר
 73 המלוה: 'אין לי עליו שטר מעולם', או 'שטר היה לי
 74 ואבד' - הורו רבותי שאומרים למלוה: 'בטל כל שטר
 75 שיש לך קדם זמן זה, ואחר כך תשיביעהו הסת, או החרם
 76 חרם סתם, ולך ובקש עד שתמצא השטר'.

פרק טו

77 א. המלוה את חברו בעדים, ואמר לו: 'אל תפרעני אלא
 78 בעדים' - בין שאמר לו בשעת הלואה, בין שאמר לו אחר
 79 שהלוהו - הרי זה צריך לפרעו בעדים, מפני התנאי. טען
 80 הלוה ואמר לו: 'וכן עשיתי, ופרעתיך בפני פלוני ופלוני,
 81 והלכו להם למדינת הים', או 'מתו' - הרי זה נאמן, ונשבע
 82 שבועת הסת שפרעו, ונפטר. וכן אם אמר לו: 'אל תפרעני
 83 אלא בפני תלמידי חכמים', או 'בפני רופאים', ואמר לו:
 84 'בפניהם פרעתיך, ואותן העדים שפרעתיך בפניהם מתו',
 85 או 'הלכו להן למדינת הים' - הרי זה נאמן, ונשבע
 86 שבועת הסת ונפטר. אבל אם אמר לו: 'אל תפרעני אלא
 87 בפני פלוני ופלוני', ואמר לו: 'פרעתיך בפני אחרים,
 88 ומתו' או 'הלכו למדינת הים' - אינו נאמן; שפגני טענה
 89 זו התנה עליו ואמר לו: 'אל תפרעני אלא בפני ראובן
 90 ושמעון' שהם עומדין עמו, כדי שלא ידחה אותו ויאמר
 91 'בפני אחרים פרעתי, והלכו להם'.
 92 ב. יש נסחאות מן התלמוד שפתיב בהן, שהאומר לחברו

1 הסת ויפטר. ואם קימו המלוה אחר כך בבית דין, הרי
 2 הוא כשאר שטרות.
 3 ו. הוציא עליו שטר מקים, ואמר הלוה: 'שטר מזנף הוא,
 4 ומעולם לא כתבתי', או 'שטר אמנה הוא', ואמר המלוה:
 5 'כן הדברים, אבל שטר כשר היה לי עליו ואבד' - אף על
 6 פי שהמלוה, הוא ששבר את שטרו, ואלו רצה, אמר:
 7 'אינו מזנף', שהרי נתקיים בבית דין - אינו גובה בו כלום,
 8 אלא נשבע הלוה הסת ונפטר; שהרי זה השטר כחרש
 9 הוא חשוב.
 10 ז. שטר שלוה בו ופרעו - אינו חוזר ולוה בו, שכבר
 11 נמחל שעבודו ונעשה כחרש.
 12 ח. המוציא שטר חוב מקים על חברו, ואמר לו הלוה:
 13 'והלא פרעתיך', ואמר לו המלוה: 'כן היה, אבל חזרתי
 14 והחזרתי לך המעות, והלוייתי אותך פעם שניה' - הרי
 15 בטל השטר; ששטר שנפרע, הרי הוא כחרש. אבל אם
 16 אמר לו: 'החזרתי לך המעות, מפני שלא היו טובות, עד
 17 שתחליפם' - לא בטל השטר, ועדין שעבודו קים.
 18 ט. הוציא עליו שטר מקים שיש לו עליו מנה, ואמר לו:
 19 'והלא פרעתיך בפני פלוני ופלוני', ובאו אלו והעידו
 20 שפרעו, אבל לא הזכיר לו השטר, ואמר לו המלוה: 'כן
 21 הוא שפרעתי, אבל חוב אחר פרעתי שהיה לי אצלך' - הרי
 22 בטל השטר. במה דברים אמורים? בשעהעידו שנתן לו
 23 בתורת פרעון. אבל אם ראוהו נתן לו מעות, ולא ידעו
 24 אם נתן בתורת פרעון, או בתורת פקדון, או בתורת מתנה
 25 - אם אמר בעל השטר: 'לא היו דברים מעולם' - הרי זה
 26 החזק כפרן, ובטל השטר. ואם אמר: 'פרעון של חוב אחר
 27 היה' - הרי זה נאמן, ונשבע ונטל מה שבשטר; שהרי לא
 28 פרעו בעדים, ומתוך שיכול לומר 'מתנה נתנם לי', נאמן
 29 לומר 'פרעון של חוב אחר הם'. אומר לו הלוה: 'והלא
 30 שטר חוב זה, דמי שור שלקחתי ממך הוא, ואתה גבית
 31 את דמי בשרו', ואמר לו בעל השטר: 'כן, אני גביתי דמיו
 32 מחוב אחר שהיה לי אצלך' - הואיל והודה מעצמו שדמי
 33 השור הוא החוב, ומדמיו נפרע - בטל השטר, ואף על פי
 34 שאין עדים עליו שפרע מדמיו; וישבע הלוה הסת שפרעו.
 35 וכן כל כיוצא בזה.
 36 י. הוציא עליו שטר חוב בעד אחד, והלוה טען: 'פרעתי'
 37 - הרי זה מחזיב שבועה [עפ"י עד אחד] ואינו יכול לשבע
 38 [לא מכחישו], ומשלם. טען ואמר: 'ישבע לי שלא
 39 פרעתי', (הרי זה נשבע; שאפלו היה בשטר שני עדים,
 40 ואמר: 'ישבע לי שלא פרעתי') - הרי זה ישבע, כמו
 41 שבארנו.
 42 יא. וכן הורו רבותי, שהפופר במלוה על פה בבית דין,
 43 ובא עד אחד שלוה - הרי זה ישבע שבועת התורה. חזר
 44 ואמר: 'כן היה, לוייתי ופרעתי', או 'מחל לי', או 'נתחייב
 45 לי ממקום אחר' - הרי זה מחזיב שבועה ואינו יכול
 46 להשבע, ומשלם.
 47 יב. מי שטען שפרע השטר, ואמר: 'ישבע המלוה ויטל'

47 ואם כפר, ישבע שבועת הסת על כף שלא פרעו אלא פעם
 48 אחת. וכן כל פיוצא בזה.
 49 ו. התנה הלוה שיהיה נאמן בכל עת שיאמר 'פרעתי' -
 50 אינו גובה בשטר זה, לא מן היורש ולא מן הלוקח
 51 [מהלווה]. ואפלו אמר לוה 'לא פרעתי' - אין המלוה
 52 טורף בשטר זה מן הלקוחות; שפא יעשו קונניא
 53 [תחבולה] על נכסיו של זה. טען הלוה בשטר זה ואמר:
 54 'פרעתיך מקצתו', והמלוה אומר: 'לא פרעתי כלום' -
 55 משלם המקצת שהודה בו, ונשבע שבועת הסת, שהרי
 56 האמינו. ואם התנה עליו שיהיה נאמן בלא שבועת הסת,
 57 אינו נשבע.
 58 ז. התנה המלוה שיהיה גובה בלא שבועה, הרי זה גובה
 59 ממנו בלא שבועה. אבל אם בא לגבות מיורשי, ישבע
 60 ואחר כך יגבה; ואם התנה שיגבה אף מן היורש בלא
 61 שבועה, גובה בלא שבועה. וכן אם התנה שיגבה מן
 62 העדיית - גובה מן העדיית אף מן, שכל תנאי שבממון
 63 קים. בא לגבות מן הלוקח [מן הלווה] - לא יטרף אלא
 64 בשבועה, שאין זה מתנה לאבד ממון חברו.
 65 **יום רביעי י"ב מרחשון ה'תשע"ה**

פרק טז

66 א. החוב באחריות הלוה, עד שיפרענו ליד המלוה או
 67 ליד שלוחו. אמר לו המלוה: 'זרק לי חובי והפטר', וזרקו
 68 לו ואבד או נשרף קדם שיגיע ליד המלוה - פטור. אמר
 69 לו: 'זרק לי חובי בתורת [כחוקי] גטין' - היו המעוות
 70 קרובין ללוה, הרי הן עדין באחריותו; היו קרוב למלוה,
 71 נפטר הלוה. מחצה על מחצה - אם אבדו משם או נגנבו,
 72 משלם הלוה מחצה.
 73 ב. היה ראובן חייב לשמעון מנה, ואמר ללוי: 'הולף
 74 לשמעון מנה זה שאני חייב לו' - אם בא לחזור [לקחת
 75 הכסף בחזרה], אינו חוזר; והוא חייב באחריותו, עד שיגיע
 76 המנה לשמעון. החזיר לוי את המנה לראובן - שניהם
 77 חייבין באחריותו, עד שיגיע ליד שמעון כל חובו.
 78 ג. ראובן שהיה חייב לשמעון מנה, ואמר שמעון לראובן:
 79 'מנה שיש לי בידך, תנהו ללוי', והיו שלשתן עומדין
 80 [באותו מעמד], וקבל [הסכים] לוי, ונמצא ראובן עני, ואין
 81 לו מה שיגבה ממנו - הרי לוי חוזר בחובו על שמעון,
 82 שזה הטעהו. ואם ירע לוי שהוא עני, או שהיה עשיר
 83 באותה שעה והעני - אינו יכול לחזור בו, שהרי קבל טען
 84 לוי שהיה ראובן עני, והטעהו, ושמעון אומר: 'עשיר היה,
 85 והעני' - יראה לי שעל שמעון להביא ראיה, ואחר כך
 86 יפטר מחוב לוי; לא יהיה אלא [כאילו יש] שובר בידו -
 87 אומרין לו: 'קים שוכרך, והפטר'.
 88 ד. כבר בארנו בהלכות מקח וממכר, שראובן שלא היה
 89 לו אצל שמעון כלום, והיה ראובן חייב ללוי מנה והמתהו
 90

1 'אל תפרעני אלא בעדים', ואמר לו 'פרעתיך בפני פלוני
 2 ופלוני, והלכו להן למדינת הים' - אינו נאמן. וטעות
 3 סופרים היא; ולפיכך טעו המורים, על פי אותן הספרים.
 4 וכבר תקרתי על הנסחאות הישנות, ומצאתי בהן שהוא
 5 נאמן. והגיע לידי במצרים מקצת תלמוד ישן כתוב על
 6 הגוילים, כמו שהיו כותבין קדם לזמן זה בקרוב מתמש
 7 מאות שנה, וישתי נסחאות מצאתי מן הגוילים בהלכה זו,
 8 ובשניהם כתוב: "ואם אמר 'פרעתיך בפני פלוני ופלוני
 9 והלכו להן למדינת הים', נאמן". ומפני טעות זו שארעה
 10 למקצת הספרים, הורו מקצת גאוני, שאם אמר לו 'אל
 11 תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני', ופרעו בפני אחרים -
 12 שאינו נאמן, אף על פי שהביא העדים שפרעו בפניהם. וגם
 13 זו טעות גדולה. והדין האמת, שאם באו עדים שפרעו
 14 בפניהם - נפטר, ואין כאן מקום חשש. גם ההוראה הזאת,
 15 על פי ספריהם שכתוב בהן באותו שאמר לחברו 'פרעני
 16 בפני עדים ששנו הלכות' [תלמידי חכמים], "והלף ופרעו
 17 בפני עדים", וזו טעות סופרים היא. ומצאתי בגוילים
 18 כתוב, "אזל פרעיה ביניה לבין דיליה" [בינו לבין עצמו].
 19 אף על פי שהספרים המגהיין כמו שאמרנו, כך יראה מדין
 20 התלמוד. ועוד, דברים של דעת הן; וכי מה היה לו לעשות
 21 - אמר לו: 'אל תפרעני אלא בעדים', פרעו בעדים; וכי יש
 22 לו לאסר את העדים בבית הסהר כל ימיהם, שלא ילכו?!
 23 ועוד, אם מתו, מה יעשה? נמצא זה פורע פעם אחר פעם
 24 לעולם, עד שיביא עדים. אם בן הוא, נעשת עדות זו
 25 בשטר, ונמצא זה, כיון שאמר לו 'אל תפרעני אלא בעדים',
 26 נעשת מלוה בשטר; ואין מי שעלה זה על לבו. אבל ודאי
 27 אם אמר לו 'בפני פלוני ופלוני' - הוא הפסיד על עצמו,
 28 שפרע בפני אחרים והלכו להן; אבל אם באו והעידו
 29 שפרעו, אין כאן בית מחוש. וכזה ראוי לדון ולהורות.
 30 ג. התנה המלוה על הלוה, שיהיה נאמן בכל עת שיאמר
 31 שלא פרעו - הרי זה נוטל בלא שבועה, אף על פי שטען
 32 שפרעו. ואם הביא עדים שפרעו, אינו נוטל כלום.
 33 ד. התנה עליו שיהיה המלוה נאמן כשני עדים - אף על
 34 פי שהביא עדים שפרעו, הרי זה גובה ממנו בלא שבועה,
 35 שהרי האמינו כשני עדים; ואפלו הביא מאה עדים שפרעו
 36 בפניהם, שהשנים כמאה. אבל אם אמר לו: 'הרי אתה
 37 נאמן עלי כשלשה' - האיל יורד למגן - אם פרעו בפני
 38 ארבעה, הרי זה פורע. זה שהאמין המלוה כשני עדים,
 39 מה תהיה תקנתו כשיפרע? יקרע השטר, או יעיד ויצהיר
 40 בפני עדים] זה המלוה על עצמו שבטל כל שטר שיש לו
 41 על פלוני, או יעיד על עצמו שלא בפני הלוה שקבל כל
 42 חוב שיש לו אצל פלוני.
 43 ה. הרי שפרעו, וטען המלוה שלא נפרע, וחסר ופרעו
 44 פעם שניה מפני התנאי [נשיאמין לו כדלעיל] - הרי הלוה
 45 חוזר ותובע את המלוה בדין, ואומר לו: 'כך וכך אתה
 46 חייב לי, מפני שפרעתיך שתי פעמים'; אם הודה, ישלם;

48 אם היו מקימין [בדוקים בבי"ד], הרי השטר פרוע. ואם
49 אין עליו קיום, ישאלו העדים החותמין על זה השובר:
50 אם לא ידעו, או שאין העדים מצויין - הואיל ומתחת ידי
51 המלגה או מתחת ידי יורשיו יצא - אין השובר כלום.
52 י. נמצא השטר בין שטרות פרועין - הרי זה פרוע, ואף
53 על פי שאין עדים על הפתב הנמצא. וכן אם נמצא כתוב
54 בגופו של שטר, בין מלפניו בין מאחוריו ואפלו בקצתו
55 [קצהו], ששטר זה פרוע או נפרע ממנו כף וכף - עושין
56 על פי הפתב, אף על פי שאין על הפתב עדים, ואף על
57 פי שיצא מתחת ידי המלגה; שאלו לא נפרע, לא היה
58 כותב על השטר.

59 יא. המוצא שטר [של אחרים] בין שטרותיו, ואין ידוע
60 מה טיבו [אם פרוע] - יהיה מנח עד שיבוא אלגהו.
61 יב. האומר לבניו: 'שטר בין שטרותי פרוע, ואיני יודע
62 איזה הוא' - שטרותיו בלן פרועין; נמצא לאחד [ללוה]
63 שם שנים, הגדול פרוע והקטן אינו פרוע. אמר לחברו:
64 'שטר יש לך בדי פרוע' - הגדול פרוע, והקטן אינו
65 פרוע; 'חוב לך בדי פרוע' - כל שטרות שיש לו עליו,
66 בלן פרועין.

פָּרָק יז

67
68 א. מלגה שמת, ובא היורש לתבע את הלגה בשטר
69 שעליו, ואמר: 'פרעתי את אביך', והיורש אומר: 'איני
70 יודע' - אומרין לו: 'עמד ושלם לו'. אמר: 'ישבע לי' -
71 הרי זה נשבע בנקיטת חפץ, 'שלא פקדנו [הודיענו] אבא
72 על ידי אחר, ושללא אמר לנו אבא בפיו, ושללא מציינו בין
73 שטרותיו של אבא ששטר זה פרוע', וגובה.
74 ב. מת הלגה אחר שמת המלגה, ובא היורש להפרע מן
75 היורש - לא יפרע אלא בשבועה; ואומר לו [ליורש]
76 תחלה: 'השבוע שלא פקדנו אבא, ושללא אמר לנו אבא,
77 ולא מציינו בין שטרותיו של אבא ששטר זה פרוע'. ואפלו
78 היה היורש קטן המטל בעריסה כשמת מורישו - הרי זה
79 נשבע ונטל. ואם צנה המלגה בשעת מיתתו ששטר זה
80 אינו פרוע - יפרע היורש בלא שבועה, אפלו מן היורש.
81 ג. מת הלגה תחלה, ואחר כך מת המלגה - אין יורשי
82 מלגה נוטלין מירשי לנה כלום; שבשעה שמת הלגה,
83 נתחב המלגה להשבע ואחר כך יטל, כמו שבארנו; וכבר
84 מת, ואין אדם מוריש שבועה לבניו, שאינן יכולין להשבע
85 שלא נפרע אביהן כלום. ואם עבר הדין והשביע יורשי
86 מלגה, וגבו את חובן - אין מוציאין מידן. לפיכך, שטר
87 חוב של תומים הבאים להפרע מן התומים שמת אביהן
88 הלגה תחלה - אין קורעין אותו, ואין מגבין בו; אין גובין
89 בו, שאין אדם מוריש שבועה לבניו כמו שבארנו; ואין
90 קורעין אותו, שמא יבוא דין שידון בו ויוציא בו.
91 ד. אפלו היה שם ערב, ומת הלגה תחלה - לא יפרעו
92 יורשי המלגה מן הערב; שאם תאמר יפרעו מן הערב, הרי
93 הערב חוזר ונפרע מירשי לנה.

1 [הפנהו לגבות] אצל שמעון [בהסכמתו] - אף על פי
2 שהמחהו במעמד שלשתן, לא קנה. ואם רצה שמעון שלא
3 יתן, לא יתן; ואם נתן - חוזר וגובה מראובן, שהרי על
4 פיו נתן. וכן אם רצה לוי לחזור בו, ולומר: 'איני רוצה
5 לגבות משמעון' - חוזר וגובה חובו מראובן; ואף על פי
6 שנפרע מקצת משמעון, חוזר וגובה השאר מראובן.
7 ה. חנני שהיה נתן לבעל הבית מן החנות כל מה
8 שירצה בתורת הלגה, ומקיפו [נותן בהקפה] עד שיתקבץ
9 הכל [סכום מסויים] ופורע לו, ואמר לו בעל הבית: 'תן
10 לפועלי סלע', או 'לבעל חובי מנה שיש לו אצלי, ואני
11 אהן לך', והרי החנני אומר 'נתתי', והפועל או בעל חוב
12 אומר 'לא לקחתי' - הרי הפועל או בעל חוב נשבע [שלא
13 קיבלו], ונטל מבעל הבית חובו; וכן החנני נשבע
14 [שנתן] ונטל מבעל הבית מה שטען שנתן, שהרי הוא
15 אמר לו לתן. והפועל נשבע במעמד החנני, וכן החנני
16 נשבע במעמד הפועל או בעל חוב, כדי שיפלומו
17 [יתביישו] זה מזה. וכן כל פיוצא בזה. ושבועה זו תקנת
18 חקמים היא בנקיטת חפץ, מפני שבאין שניהן לטל.
19 לפיכך, אם מת החנני, נוטל בעל חוב שלא בשבועה;
20 וכן אם מת הפועל או בעל חוב, נוטל החנני שלא
21 בשבועה; שהרי אין בעל הבית מפסיד כלום, ואינו משלם
22 אלא תשלום אחד.
23 ו. החנני אומר: 'אתה אמרת לתן לזה', או 'צוית לי
24 ואמרת אם יבוא פלוני תן לו', ובעל הבית אומר: 'לא
25 אמרתי לך' - הרי בעל הבית נשבע הסת ונפטר, והחנני
26 עושה דין עם זה שנתן לו. וכן אם אמר החנני לבעל
27 הבית המקיפו [מוכר בהקפה]: 'כתוב בפנקסי שיש לי
28 אצלך מנה', ובעל הבית אומר: 'איני יודע' - נשבע בעל
29 הבית הסת שאינו יודע, ונפטר, כדין כל טוען על חברו
30 לכל דבר; ואין בזה תקנת חקמים.
31 ז. ראובן שהוציא שטר חוב שיש ללוי על שמעון, וטען
32 שלוי נתנו לו בכתיבה ומסירה [וממילא קנאו], ואבד
33 השטר שהקנהו בו, או שטען שהקנהו לו על גב [אגב
34 הקניית] הפרקע - הרי זה גובה אותו משמעון, הואיל
35 ויצא מתחת ידו. טען שמעון שפרע ללוי, ואמר 'ישבע
36 לי' - ישבע לו, ואחר כך יגבה ראובן. הודה לו שפרע,
37 ישלם לוי לראובן. טען לוי שלא מכר ולא נתן שטר זה
38 - נשבע הסת ונפטר.
39 ח. שטר שהיה ביד שלישי [אדם שלישי], והוציאו מתחת
40 ידו בבית דין, ואמר 'פרוע הוא' - גאמן, אף על פי
41 שהשטר מקיפם [מאושר בבי"ד]; שאלו רצה, היה שורפו
42 או קורעו. וכן אם מת השליש, ונמצא פתב יוצא מתחת
43 ידי השליש ששטר זה המנח אצלו פרוע - הרי זה פרוע,
44 אף על פי שאין עדים על הפתב. אכל כתב שיצא מתחת
45 ידי המלגה ששטר פלוני פרוע - אפלו היה בכתב ידי
46 המלגה, אינו אלא כמשחק.
47 ט. היו עדים על הפתב [שאצל המלוה, שהחוב פרוע] -

47 בַּמִּתְנָה; הוֹאִיל וּמְכַר הַלּוֹה אוֹ נִתַּן אַחֵר שֶׁנִּשְׁמַעְבָּד בְּחוּב
 48 זֶה, הָרִי זֶה מוֹצִיא מִיַּד הַלְקוּחֹת אוֹ מִיַּד בְּעַלֵּי הַמִּתְנָה;
 49 וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'טוֹרֵף'. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּקַרְקָעוֹת
 50 שֶׁהָיוּ לוֹ בַּעַת שְׁלוֹה. אָבָל נְכָסִים הַבָּאִין לוֹ לְאַחַר שְׁלוֹה
 51 - לֹא נִשְׁמַעְבָּדוּ לְבַעַל חוּב, וְאֵינוֹ טוֹרֵף. וְאִם הִתְנָה עָלָיו
 52 שְׁכָל נְכָסִים שֶׁיִּקְנֶה יִהְיֶה מִשְׁעַבְדֵּינִי לְהַפְרַע מֵהֶן, וְקָנָה אַחֵר
 53 שְׁלוֹה וּמְכַר אוֹ נִתַּן - הָרִי בַּעַל חוּב טוֹרֵף מֵהֶן.
 54 ב. אֵין כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ אֲמֹרִין, אֲלֵא בְּקַרְקַע. אָבָל
 55 הַמִּטְלָטְלִין, אֵין עָלֵיהֶן אַחֲרֵיכֵן; אֲפֹלוּ מִטְלָטְלִין שֶׁהָיוּ לוֹ
 56 בַּעַת שְׁלוֹה, שֶׁמְכַרְןָּ לְשַׁעֲתוֹ - אֵין בַּעַל חוּב טוֹרֵף אוֹתָן.
 57 הַקְּנָה לְבַעַל חוּבֹו כָּל הַמִּטְלָטְלִין עַל גַּב הַקְּרָקַע שֶׁיֵּשׁ לוֹ,
 58 לְהֵיטוֹו נִפְרַע מִן הַכֹּל - הָרִי זֶה טוֹרֵף מֵאוֹתָן הַמִּטְלָטְלִין;
 59 וְהוּא שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ בְּשֵׁטֵר חוּבֹו: 'שֶׁהִקְנִיתִי לָךְ מִטְלָטְלִין
 60 שֶׁיֵּשׁ לִי עַל גַּב הַקְּרָקַע שֶׁיֵּשׁ לִי, שְׁלֵא כְּאִסְמַכְתָּא [הַבְּטַחָה
 61 מוּגַזְמַת שְׂאִינָה בְּלֹב שְׁלֵם], וְשְׁלֵא כְּטַפְסֵי הַשְּׁטְרוֹת'
 62 [טִיטוּטוֹת]. וְכֵן אִם כָּתַב לוֹ: 'שְׁכָל נְכָסִים שֶׁאֵין עֲתִיד
 63 לְקַנּוֹת, בֵּין קְרָקָעוֹת בֵּין מִטְלָטְלִין, הָרִי הֵן מִשְׁעַבְדִּים לָךְ
 64 לְהַפְרַע מֵהֶן, וְהַמִּטְלָטְלִין קְנוּיִין לָךְ עַל גַּב הַקְּרָקָעוֹת
 65 לְהַפְרַע מֵהֶן, שְׁלֵא כְּאִסְמַכְתָּא, וְשְׁלֵא כְּטַפְסֵי הַשְּׁטְרוֹת' -
 66 הָרִי זֶה טוֹרֵף אִף מִן הַמִּטְלָטְלִין שֶׁקָּנָה הַלּוֹה לְאַחַר שְׁלוֹה;
 67 שְׁכָל תְּנֵאִי שֶׁבְּמִמּוֹן קִיָּם.
 68 ג. עֲשֵׂה שְׂדֵהוּ הַיְפוּתִיקִי [שִׁיעוּבּוּד] לְבַעַל חוּבֹו, אוֹ לְאִשָּׁה
 69 בְּכַתְּבָתָהּ, וְהוּא שֶׁיִּכְתֹּב לָהֶן: 'מִכָּאֵן תִּגְבוּ', וְשִׁטְפָה נְהָר -
 70 הָרִי זֶה גּוֹבָה מִשְׁאָר נְכָסִים, וְטוֹרֵף אוֹתָן; וְאִם הִתְנָה עִמּוֹ
 71 שְׁלֵא יִהְיֶה לוֹ פְּרַעוֹן אֲלֵא מִזוֹ, אֵינוֹ גּוֹבָה מִשְׁאָר נְכָסִים.
 72 וְכֵן אִם לָוֶה מִמֶּנּוּ, וּפְרַשׁ [בְּשֵׁטֵר] שֶׁאֵין לוֹ עָלָיו אַחֲרֵיכֵן
 73 - הָרִי זֶה אֵינוֹ גּוֹבָה מִן הַמִּשְׁעַבְדֵּינִי לְעוֹלָם.
 74 ד. הַעוֹשֶׂה שְׂדֵהוּ הַיְפוּתִיקִי לְבַעַל חוּב אוֹ לְאִשָּׁה
 75 בְּכַתְּבָתָהּ, וּמְכָרָה - הָרִי זֶה מְכוּרָה; וְכִשְׁבּוֹא בַּעַל חוּב
 76 לְגַבּוֹת - אִם לֹא יִמְצָא נְכָסִים בְּנֵי חוּרִין, יִטְרֵף אוֹתָהּ. בְּמָה
 77 דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשִׁמְכָרָה לְשַׁעֲתָה [עַד שִׁיגְבַנְהָ בַּעַל חוּב];
 78 אָבָל מְכָרָה מִמֶּכֶר עוֹלָם, אֵינָה מְכוּרָה.
 79 ה. עֲשֵׂה עֲבָדוֹ הַיְפוּתִיקִי וּמְכָרוֹ - הָרִי בַּעַל חוּב גּוֹבָה
 80 מִמֶּנּוּ, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ קוֹל [מִתְפָּרֵס הַשִּׁיעוּבּוּד]. עֲשֵׂה שׁוֹרוֹ
 81 הַיְפוּתִיקִי וּמְכָרוֹ, אֵין בַּעַל חוּב גּוֹבָה מִמֶּנּוּ; וְכֵן שְׁאָר
 82 הַמִּטְלָטְלִין, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶן קוֹל.
 83 ו. עֲבָד שֶׁעָשָׂהוּ רַבּוֹ הַיְפוּתִיקִי, וְשִׁחְרוּ - אִף עַל פִּי
 84 שֶׁכָּתַב לוֹ: 'לֹא יִהְיֶה לָךְ פְּרַעוֹן אֲלֵא מִזֶּה', יִצָּא לְחַרְרוֹת;
 85 וְכֵן אִם הִקְדִּישׁוּ; שֶׁהִתְמַךְ [שִׁמְשׁוּעַבְד לַגּוֹי] וְהִשְׁחָרוּ
 86 וְהִקְדִּישׁ מִפְּקִיעֵין מִיַּד הַשְּׁעָבָד; וְהָרִי בַּעַל חוּב חוֹזֵר
 87 וְגוֹבָה חוּבֹו מִן הַלּוֹה, וְכוּתֵב עָלָיו שֵׁטֵר [חֲדַשׁ] בְּחוּבֹו,
 88 וְטוֹרֵף מִזְמַן זֶה [הַמַּעֲוֹדָכּוּ שֶׁל] הַשְּׁטֵר. וְלָמָּה הוּא חֵיב
 89 לְשַׁלֵּם? מִפְּנֵי שֶׁגָּרַם לְאַבְד מִמּוֹן חֲבָרוֹ, וְכָל הַגּוֹרֵם לְהִזִּיק
 90 - מְשַׁלֵּם, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ בְּמִקּוּמוֹ. וְכּוֹפִין אֶת רַבּוֹ הַשְּׁנִי
 91 לְשִׁחְרוֹ, מִפְּנֵי תְקוּן הָעוֹלָם, שְׁלֵא יִמְצָאנוּ בְּשׁוֹק, וְיֹאמַר
 92 לוֹ: 'עֲבָדִי אִתָּה'.
 93 ז. הַמְּקַדֵּשׁ נְכָסֵי - אֵין בַּעַל חוּב יִכְלוּ לְטָרֵף מִן הַקְּדִישׁ,

1 ה. אֵין דְּיָנִין מִדִּין זֶה לְכָל הַדּוּמָה לוֹ; אֲלֵא הָרִי הַפּוֹגֵם
 2 אֶת שְׁטְרוֹ [מוֹדָה שְׁפָרַע חֲלָקוֹ] וְמַת - אִף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ
 3 גּוֹבָה אֲלֵא בְּשׁוּבָעָה, הָרִי בְּנֵי נִשְׁבָּעִין 'שְׁלֵא פְקָדְנוּ אֲבָא,
 4 וְלֹא צִוְנוּ אֲבָא, וְלֹא מְצִינוּ בֵּין שְׁטְרוֹתָיו שְׁלֵא אֲבָא שְׁכָל
 5 הַשְּׁטֵר הִנֵּה פְרוּעַ'; וְגוֹבִין אֶת שְׁאָר הַשְּׁטֵר, בֵּין מִן הַלּוֹה
 6 בֵּין מִיּוֹרְשֵׁיו.
 7 ו. יוֹרֵשׁ שְׁכָא לְגַבּוֹת מִן הַיּוֹרֵשׁ, וְאֲמַרוּ יוֹרְשֵׁי לָוֶה: 'אֲמַר
 8 לָנוּ אֲבָא, לֹא לְוִיתִי חוּב זֶה' - הָרִי יוֹרְשֵׁי הַמִּלְלוֹה גּוֹבִין
 9 שְׁלֵא בְּשׁוּבָעָה; שְׁכָל הַאֲוֹמֵר 'לֹא לְוִיתִי', כְּאֹמֵר 'לֹא
 10 פְרַעֲתִי'. וְכֵן מִלּוֹה שְׁכָא לְהַפְרַע מִיּוֹרְשֵׁי לָוֶה, וְאֲמַרוּ:
 11 'אֲמַר לָנוּ אֲבָא, לֹא לְוִיתִי חוּב זֶה' - הָרִי זֶה גּוֹבְהוּ בְּלֹא
 12 שׁוּבָעָה, וְאֲפֹלוּ הָאֲמִינוּ בְּשֵׁטֵר כָּל זְמַן שֶׁיֹּאמַר 'פְרַעֲתִי';
 13 שְׁכָל הַאֲוֹמֵר 'לֹא לְוִיתִי', כְּאֹמֵר 'לֹא פְרַעֲתִי'.
 14 ז. יוֹרֵשׁ שְׁכָא לְהַפְרַע מִן הַלּוֹה בְּשֵׁטֵר שֶׁיֵּשׁ בוֹ נְאֻמָּנוֹת
 15 לְלוֹה כָּל זְמַן שֶׁיֹּאמַר 'פְרַעֲתִי' - הָרִי הַלּוֹה נִשְׁבָּע הַסֵּת
 16 שֶׁפְרָעוּ לְשֵׁטֵר זֶה וְנִפְטָר, אִף עַל פִּי שְׁלֵא כָתַב לוֹ וְהָרִי
 17 אִתָּה נְאֻמָּן עַל יוֹרְשֵׁי; שֶׁעָקַר הַשְּׁטֵר, עַל תְּנֵאִי זֶה הִיָּה.
 18 אִם הִתְנָה עָלָיו שֶׁיִּהְיֶה נְאֻמָּן בְּלֹא שׁוּם שׁוּבָעָה - אֵינוֹ
 19 נִשְׁבָּע אֲפֹלוּ לְיוֹרְשֵׁי מִלּוֹה.
 20 ח. יוֹרֵשׁ קָטָן שֶׁהִיָּה שְׁטֵר חוּב לְאֲבִיו, וְיִצָּא עָלָיו שׁוֹבֵר
 21 אַחֵר מִיתַת אֲבִיו - אֵין קוֹרְעִין אֶת הַשְּׁטֵר, וְאֵין מְגַבִּין בוֹ
 22 עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ הַיְתוּמִים; שֶׁמָּא שׁוֹבֵר מְזַיֵּף הוּא, וְלִפְיָךְ לֹא
 23 הוֹצִיאֹה הַלּוֹה בְּחֵי הָאֵב.
 24 ט. הַמוֹצִיא שְׁטֵר חוּב עַל חֲבָרוֹ, וְהִנֵּה כְּתוּב בְּכָבָל,
 25 מְגַבְּהוּ מִמַּעוֹת בְּכָל; הִיָּה כְּתוּב בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מְגַבְּהוּ
 26 מִמַּעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - מַה שֶׁאֵין בֶּן בְּכַתְּבָהּ. לֹא הִיָּה
 27 בְּשֵׁטֵר שֵׁם מְקוֹם, וְהוֹצִיאֹה בְּכָבָל - גּוֹבָה בוֹ מִמַּעוֹת בְּכָל;
 28 הוֹצִיאֹה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, גּוֹבָה בוֹ מִמַּעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. כֹּא
 29 לְגַבּוֹת בוֹ מִמַּעוֹת הַמְּקוֹם שֶׁהוֹצִיא בוֹ הַשְּׁטֵר, וְטַעַן הַלּוֹה
 30 שֶׁהַמַּעוֹת שֶׁאֵין חֵיב לוֹ מִכֶּסֶף שֶׁהוּא פְּחוּת מִזֶּה הַמִּטְבָּע
 31 - יִשְׁבַּע הַמִּלְלוֹה וְיִטַּל. הִיָּה בוֹ כֶּסֶף סֵתָם - מַה שֶׁיִּרְצֶה
 32 לָוֶה, יִגְבְּהוּ. מִכָּאֵן אִתָּה לְמַד, שֶׁשְּׁטֵר שֶׁאֵין בוֹ שֵׁם מְקוֹם
 33 שֶׁנִּקְבַּח בוֹ, כִּשְׁרֵי לְכָל דְּבָר. וְהוּא הַדִּין לְשֵׁטֵר שֶׁאֵין בוֹ זְמַן
 34 כָּלֵל, שֶׁהוּא כְּשֵׁר, אִף עַל פִּי שֶׁעֲדוֹת זֶה אֵין אִתָּה יִכּוֹל
 35 לְהַזְמִיָּה. אֵין מְדַקְדְּקִין בְּדִינֵי מַמּוֹנוֹת בְּדִרְיָשָׁה וְהַקְּדִירָה, כְּמוֹ
 36 שֶׁיִּתְבָּאֵר, כְּדִי שְׁלֵא תִנְעַל דְּלַת בְּפִנֵי לִוְיָן. וְלִפְיָךְ, שְׁטֵרֵי
 37 חוּב הַמְּאֻחָרִין [תֹּאדִיכֵם מֵאוּחַר מִיּוֹם כְּתִיבַתֶּם] כְּשֵׁרִין, אִף
 38 עַל פִּי שֶׁאֵין יִכּוֹל לְהַזְמִין, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּמִקּוּמוֹ.
 39 פְּרָק יח
 40 א. הַמִּלְלוֹה אֶת חֲבָרוֹ סֵתָם, הָרִי כָל נְכָסֵי אַחֲרָאִין וְעַרְכָּאִין
 41 [מִשְׁעַבְדֵּינִים] לְחוּב זֶה. לְפִיכָךְ, כִּשְׁבִּיבֹא לְגַבּוֹת, תּוֹבַע אֶת
 42 בַּעַל חוּבֹו תְחִלָּה: אִם מְצָא עִמּוֹ נְכָסִים, בֵּין מִטְלָטְלִין בֵּין
 43 קְרָקָעוֹת - גּוֹבָה מֵהֶן בְּרִצּוֹן הַלּוֹה; וְאִם לֹא נִתַּן הַלּוֹה
 44 מִדְּעִתּוֹ, מְגַבִּין אוֹתוֹ בֵּית דִּין. לֹא הִסְפִּיק לוֹ כָּל הַנִּמְצָא
 45 כְּנִגְדַּ שְׁטֵר חוּבֹו - הָרִי זֶה גּוֹבָה מִכָּל הַקְּרָקָעוֹת שֶׁהָיוּ
 46 לְלוֹה, אִף עַל פִּי שֶׁהֵן עִתָּה מְכוּרִין לְאַחֲרִים אוֹ נְתוּנִים

46 וְלִקְחֹתִי שְׂדֵה שְׂאִין דִּינָךְ לְגִבּוֹת מִמֶּנּוּ. וְכֵן אִם לָקַח לְוִי
 47 בִּינְיָוִית, וְהֵנִיחַ אֶצֶל שְׂמֵעוֹן בִּינְיָוִית כִּמּוֹ הַבִּינְיָוִית שֶׁלָּקַח
 48 - אֵינוֹ טוֹרֵף מִלּוֹי, שֶׁהָרִי זֶה אוֹמֵר לוֹ: 'הִנַּחְתִּי לָךְ מְקוֹם
 49 לְגִבּוֹת מִמֶּנּוּ'.
 50 ד. כָּכֵר בְּאֶרֶנוּ, שֶׁהִנְזִקִין שְׂמִין לְהֵן בְּעֵדִית, וּבַעַל חוֹב
 51 בְּבִינְיָוִית, וְכִתְבַת אִשָּׁה בְּזוּבּוּרִית. הֵיּוּ לוֹ עֵדִית וְזוּבּוּרִית -
 52 נִזְקִין בְּעֵדִית, וּבַעַל חוֹב וְכִתְבַת אִשָּׁה בְּזוּבּוּרִית. הֵיּוּ לוֹ
 53 עֵדִית וּבִינְיָוִית - נִזְקִין בְּעֵדִית, וּבַעַל חוֹב וְכִתְבַת אִשָּׁה
 54 בְּבִינְיָוִית. הֵיּוּ לוֹ בִּינְיָוִית וְזוּבּוּרִית בְּלִבָּד - נִזְקִין וּבַעַל חוֹב
 55 בְּבִינְיָוִית, וְכִתְבַת אִשָּׁה בְּזוּבּוּרִית.
 56 ה. מְכָרָן לְשַׁלְשָׁה בְּנֵי אָדָם כְּבַת אַחַת - בְּלָן נִכְנְסוּ תַחַת
 57 הַבְּעָלִים, וְהִנְזִקִין טוֹרְפִין מִן הָעֵדִית, וּבַעַל חוֹב טוֹרֵף מִן
 58 הַבִּינְיָוִית, וְכִתְבַת אִשָּׁה טוֹרְפַת מִן הַזּוּבּוּרִית. מְכָרָן לְזֶה
 59 אַחֵר זֶה, בְּלָן טוֹרְפִין מִן הָאֶחָדָן; לֹא הִסְפִּיק, טוֹרְפִין
 60 הַשָּׂאֵר מִשְׁלֹפְנָיו; לֹא הִסְפִּיק, טוֹרְפִין הַשָּׂאֵר מִשְׁלֹפְנֵי פָּנָיו
 61 - אֶפְלוּ הֵיךְ הָאֶחָדָן הוּא שֶׁלָּקַח הַזּוּבּוּרִית, שֶׁהָרִי הַלּוֹקֵחַ
 62 הַקּוֹדֵם אוֹמֵר לְטוֹרֵף: 'הִנַּחְתִּי לָךְ מְקוֹם לְגִבּוֹת מִמֶּנּוּ'.
 63 ו. מְכָרָן לְאַחַד זֶה אַחֵר זֶה, הָרִי זֶה הַלּוֹקֵחַ נִכְנֵס תַּחַת
 64 הַבְּעָלִים. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁלָּקַח עֵדִית בְּאֶחָדָן.
 65 אָבֵל לָקַח זּוּבּוּרִית בְּאֶחָדָן - בְּלָן גּוֹבִין מִן הַזּוּבּוּרִית,
 66 שֶׁהָרִי אוֹמֵר לְטוֹרֵף כְּשִׁיבּוֹא לְגִבּוֹת מִן הַשְּׂדֵה שֶׁלָּקַח
 67 תַּחֲלָה: 'הָרִי הִנַּחְתִּי לָךְ מְקוֹם לְגִבּוֹת מִמֶּנּוּ'. וְלָמָּה אֵינוֹ
 68 אוֹמֵר לוֹ הַטוֹרֵף כֵּן, אִם לָקַח עֵדִית בְּאֶחָדָן, וְתִגְבָּה
 69 הָאִשָּׁה וּבַעַל חוֹב מִן הָעֵדִית שֶׁלָּקַח בְּאֶחָדָן? שֶׁזֶּה תַּקְנָה
 70 הִיא לְלוֹקֵחַ [לְטוֹבָתוֹ], וְהָרִי אוֹמֵר לְהֵן: 'אִי אֶפְשִׁי בְּתַקְנָה
 71 זוֹ, אֲלֵא כֹל אֶחָד מֵכֶם יִגְבָּה מִן הָרֵאשִׁי לוֹ'.
 72 ז. מְכָרָן לְאַחַד זֶה אַחֵר זֶה, וּמְכַר לוֹ עֵדִית בְּאֶחָדָן, וְחִזּוֹר
 73 הַלּוֹקֵחַ וּמְכַר זּוּבּוּרִית וּבִינְיָוִית, וְשִׁיר עֵדִית לְפָנָיו - בְּלָן
 74 גּוֹבִין מִן הָעֵדִית, שֶׁהָרִי אֵינוֹ לוֹ בְּמָה יִדְחָה אוֹתָן. מְכַר
 75 עֵדִית, וְהֵנִיחַ בִּינְיָוִית וְזוּבּוּרִית - הִנְזִקִין טוֹרְפִין מִן הָעֵדִית
 76 שֶׁבִּיד לּוֹקֵחַ הַשֵּׁנִי, וּבַעַל חוֹב וְכִתְבַת אִשָּׁה גּוֹבִין מִבִּינְיָוִית
 77 וְזוּבּוּרִית שֶׁשִׁיר לְפָנָיו.
 78 ח. מִי שֶׁלּוֹה מְאָחָד, וְאַחֵר כֵּן מְכַר הַלּוֹה נִכְסָיו לְשֵׁנִים,
 79 וְכַתֵּב בַּעַל חוֹב לְלוֹקֵחַ שֵׁנִי: 'דִּין וְדְּבָרִים אֵין לִי עִמָּךְ',
 80 וְקִנּוּ מִיָּדוֹ [עֲשֵׂה קִנּוּי עַל כֵּן] - אֵינוֹ יִכּוֹל לְטַרֵף מְלוֹקֵחַ
 81 רֵאשׁוֹן; שֶׁהָרִי אוֹמֵר לוֹ: 'הִנַּחְתִּי לָךְ מְקוֹם לְגִבּוֹת מִמֶּנּוּ
 82 אֶצֶל בַּעַל חוֹבָךְ, וְהֵן הַנִּכְסִים שֶׁקָּנָה לּוֹקֵחַ שֵׁנִי אַחֲרַי, וְאַתָּה
 83 הַפְּסַדְתָּ עַל עִמָּךְ, שֶׁהָרִי סִלַּקְתָּ עִמָּךְ מִהֵן. וְהוּא הַדִּין
 84 לְאִשָּׁה בְּכִתְבַתָּהּ, אִם כְּתִיבָה לְשֵׁנִי - אֶבְדָּה כְּתִבַתָּהּ, וְאֵינָה
 85 יִכּוֹלָה לְטַרֵף. אָבֵל אִם כְּתִיבוּ לְרֵאשׁוֹן, טוֹרְפִין מִן הַשֵּׁנִי.
 86 מְכַר הַלּוֹה שְׂדֵה לְלוֹקֵחַ, (וּמְכַר אַחֲרֶיהָ שְׂדֵה שֵׁנִי) (וּמְכַרָה
 87 לּוֹקֵחַ רֵאשׁוֹן) לְלוֹקֵחַ שֵׁנִי, וְכַתֵּב הַמְלִיָּה לְלוֹקֵחַ
 88 שֵׁנִי: 'דִּין וְדְּבָרִים אֵין לִי עִמָּךְ', וְקִנּוּ מִיָּדוֹ - הָרִי בַּעַל חוֹב
 89 טוֹרֵף מְלוֹקֵחַ רֵאשׁוֹן שְׂדֵה רֵאשׁוֹן; וְלוֹקֵחַ רֵאשׁוֹן טוֹרֵף
 90 מְלוֹקֵחַ שֵׁנִי שְׂדֵה שֵׁנִי, שֶׁהָרִי קָנָה אַחֲרָיו; וְלוֹקֵחַ שֵׁנִי
 91 טוֹרֵף אוֹתָהּ מִבַּעַל הַחוֹב, שֶׁהָרִי כָּתֵב לוֹ; וְלוֹקֵחַ רֵאשׁוֹן
 92 חִזּוֹר וְטוֹרֵף מִשֵּׁנִי; וְחִזּוֹרִין חֲלִילָה, עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ פְשָׁרָה

1 שֶׁהִקְדֵשׁ מִפְקִיעַ הַשְּׁעִבּוֹד. וְכִשְׁפוֹדִין הַקְּרָע מִיָּד
 2 הַהִקְדֵשׁ, אוֹמְדִין בְּמָה אָדָם רוֹצֵה לְתַן בְּשְׂדֵה זוֹ, עַל מִנַּת
 3 שִׂיתוֹ לְבַעַל חוֹב אֶת חוֹבוֹ, וְלֹאִשָּׁה כְּתִבַתָּהּ; לְפִי
 4 שֶׁכִּשְׁתַּפְּדָה וְתִצָּא לְחֵלִין בְּיַד הַלּוֹקֵחַ - יָבוֹא בַּעַל חוֹב
 5 וְיִטְרֵף אוֹתָהּ, אוֹ הָאִשָּׁה בְּכִתְבַתָּהּ, כִּמּוֹ שֶׁבְּאֶרְנוּ בְּעַרְכֵין.
 6 ח. בַּעַל חוֹב שֶׁבָּא לְטַרֵף [מִשְׁדֵּה שִׁמְכַר הַלוֹוָה] - אִם לֹשׁ
 7 מַעוֹת לְלוֹקֵחַ, יִכּוֹל לְסַלֵּקוֹ וְלְתַן לוֹ דְּמֵי מָה שֶׁהוּא טוֹרֵף;
 8 וְחִזּוֹר הַלּוֹקֵחַ, וְתוֹבֵעַ לְמוֹכֵר. וְאִם עָשָׂה אוֹתָהּ הַיִּפּוֹתִיקִי,
 9 אֵינוֹ יִכּוֹל לְסַלֵּקוֹ בְּדָמִים.
 10 ט. רֵאוּבֵן שֶׁהֵיךְ תִּיב לְשִׁמְעוֹן מֵאֲתִים זֶהוּ, וְהֵיּוּ לוֹ שְׂתִי
 11 שְׂדוֹת, וּמְכַר אַחַת מֵהֵן לְלוֹי בְּמִנְהָ, וְחִזּוֹר וּמְכַר לוֹ הַשֵּׁנִי
 12 בְּמִנְהָ, וּבָא שְׂמֵעוֹן וְטַרֵף אַחַת בְּמִנְהָ, וְחִזּוֹר לְטַרֵף הַשֵּׁנִי
 13 בְּמִנְהָ הַנִּשְׁאָר לוֹ, וְהִבִּיא לְוִי מֵאֲתִים וְאָמַר לוֹ: 'אִם תִּרְצֶה
 14 לְהִיּוֹת הַשְּׂדֵה שֶׁטַּרְפַּת שׁוּמָה לָךְ בְּכָל הַמֵּאֲתִים שִׁישׁ לָךְ,
 15 הָרִי מוּטָב; וְאִם לֹאוּ, הִילָךְ מֵאֲתִים שֶׁל חוֹבְךָ וְהִסְתַּלַּק' -
 16 הַדִּין עִם לְוִי. רְצָה שְׂמֵעוֹן, וְעַמַּד בָּהּ - אָף עַל פִּי שֶׁקָּבְלָה
 17 בְּמֵאֲתִים, אֵין לְוִי חִזּוֹר וְתוֹבֵעַ רֵאוּבֵן אֲלֵא בְּמִנְהָ.
 18 י. מִת רֵאוּבֵן, וְהֵנִיחַ שְׂדֵה אַחַת שְׁוֶה מְאָה, וּבָא שְׂמֵעוֹן
 19 וְטַרְפָּהּ, וְנִתְּנָה לוֹ הִיתוּמִים מְאָה מִן הַמִּטְלָטְלִין שֶׁהֵנִיחַ
 20 אֲבִיהֶם וְסִלְקוּהוּ - הָרִי זֶה חִזּוֹר וְטוֹרֵף אוֹתָהּ בְּשָׂאֵר חוֹבוֹ;
 21 שְׂמֵאָה שֶׁנִּתְּנָה לוֹ - מִצְוָה עֲשׂוּ, שֶׁמִּצְוָה עַל הִיתוּמִים לְפָרַע
 22 חוֹב אֲבִיהֶן. וְאִם אָמְרוּ לוֹ: 'אֵלֶּה הַמְּאָה דְּמֵי הַשְּׂדֵה
 23 שֶׁטַּרְפַּת', אֵינוֹ יִכּוֹל לְחִזּוֹר וְלְטַרֵף אוֹתָהּ פַּעַם אַחֲרַת בְּשָׂאֵר
 24 חוֹבוֹ.

יום חמישי י"ג מרחשון ה'תשע"ה

פֶּרֶק יט

27 א. כְּשִׁיּוֹרְדִין בֵּית דִּין לְנִכְסֵי הַלּוֹה לְגִבּוֹת מִהֵן, לֹא יִגְבוּ
 28 לְבַעַל חוֹב אֲלֵא מִן הַבִּינְיָוִית שֶׁבְּקָרְקוּעוֹתֶיהָ. וְדִין תּוֹרָה,
 29 שִׁיגְבָה בַּעַל חוֹב מִן הַזּוּבּוּרִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּחוּץ תַּעֲמֹד,
 30 וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אִתָּה נִשֶּׂה בּוֹ יוֹצִיא" וְגו' - מָה דִּרְכּוֹ שֶׁל
 31 אָדָם לְהוֹצִיא? פָּחוֹת שֶׁבְּכֵלָיו. אָבֵל תַּקְנּוּ חֻכְמִים בְּבִינְיָוִית,
 32 כְּדֵי שֶׁלֹּא תִנְעַל דָּלַת בְּפָנָיו לְוִי. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
 33 בְּכֹא לְהַפְרֵעַ מִן הַלּוֹה עֲצָמוֹ. אָבֵל הַכֹּא לְהַפְרֵעַ מִן
 34 הַיּוֹרְשִׁין, בֵּין קִטְנִים בֵּין גְּדוֹלִים - לֹא יִפְרַע אֲלֵא מִן
 35 הַזּוּבּוּרִית.
 36 ב. אֵין נִפְרָעִים מִנִּכְסִים מִשְׁעֻבְדִין [שִׁנְמוֹכְרוּ אַחֲרַי
 37 הַהַלּוּוּאָה], בְּמִקּוֹם שִׁישׁ נִכְסִים בְּנֵי חוֹרִין; וְאֶפְלוּ הֵיּוּ בְּנֵי
 38 חוֹרִין [בְּרִשּׁוֹת הַלוֹוָה] זּוּבּוּרִית, וְהִמְשַׁעְבְּדִין בִּינְיָוִית אוֹ
 39 עֵדִית, בֵּין שְׂמִכְרָן בֵּין שְׁתִּתְּנוּ. נִשְׁתַּדְּפוּ [נִשְׁחַתְּנוּ] בְּנֵי חוֹרִין,
 40 הָרִי זֶה טוֹרֵף מִן הַמְּשַׁעְבְּדִין; שֶׁפִּיּוֹן שֶׁנִּשְׁחַתְּנוּ, כֹּאֵלוּ אֵינָן.
 41 ג. רֵאוּבֵן שֶׁמְכַר כֹּל שְׂדוֹתָיו לְשִׁמְעוֹן, וְהִלָּךְ שְׂמֵעוֹן וּמְכַר
 42 שְׂדֵה אַחַת מִהֵן לְלוֹי, וּבָא בַּעַל חוֹב שֶׁל רֵאוּבֵן לְטַרֵף -
 43 רְצָה מִזֶּה גּוֹבָה, רְצָה מִזֶּה גּוֹבָה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
 44 בְּשֶׁלָּקַח לְוִי בִּינְיָוִית. אָבֵל אִם לָקַח עֵדִית אוֹ זּוּבּוּרִית -
 45 אֵינוֹ טוֹרֵף מִלּוֹי; שֶׁהָרִי זֶה אוֹמֵר לוֹ: 'מִפְּנֵי זֶה טַרְחַתִּי

47 בְּשׁוּהָ, וַיִּסְתַּלַּק בַּעַל הַמֵּאֲתִים; וַנּוֹתְנִין הַמֵּאָה הַנִּשְׁאָרָה
48 לְבַעַל הַשְּׂבִיעַ מֵאוֹת, וַנִּמְצָא בְיָדוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת בַּלְבָּד. וְעַל
49 דֶּרֶךְ זֶה חוֹלְקִין, אֲפֹלוּ הֵם מֵאָה, כְּשִׁיבֹאוּ לְגִבּוֹת כְּאַתָּה.
50 וַיֵּשׁ מִן הַגְּאוּנִים שֶׁהוֹרָה שְׁחוֹלְקִין לְפִי מִמוֹנָם.
51 ה. רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, לְכָל אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם שְׁטֵר חוֹב עַל לְוִי
52 - רְאוּבֵן שְׁטֵרוֹ בְּחִמְשָׁה בְּנִיסָן, וְשִׁמְעוֹן שְׁטֵרוֹ בְּנִיסָן סֹתֵם,
53 וַהֲרִי יֵשׁ לְלוֹי שְׂדֵה שְׂאִינָה כְּדִי חוֹב שֶׁל שְׁנֵיהֶם - מוֹרִידִין
54 לְתוֹכָהּ רְאוּבֵן, שְׂמָא שְׁטֵרוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן בְּסוּף נִיסָן הָיָה.
55 וְכֵן אֵין שִׁמְעוֹן יְכוּל לְטַרְף מֵאִיר וְאֵילָף, שְׁהָרִי הַלּוֹקֵחַ
56 אוֹמֵר לוֹ: 'שְׂמָא בְּאֶחָד בְּנִיסָן הוּא זְמַנּוֹ שֶׁל שְׁטֵרְךָ, וַהֲרִי
57 שְׂדֵה בֵּת חוֹרִין בְּיַד רְאוּבֵן שְׂתַגְּבָה אוֹתָהּ, וַיְבֹא רְאוּבֵן
58 שֶׁהוּא אַחֵר זְמַנְךָ, וְהוּא יֵשׁ לוֹ לְטַרְף מִמֶּנִּי'. לְפִיכָךְ, אִם
59 כְּתָבוּ הַרְשָׁאָה [יְפוּי כח] זֶה לְזֶה, טוֹרְפִין מֵאִיר וְאֵילָף
60 מִכָּל צַד [מכל שטר]. וְהוּא הַדִּין בְּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן שְׂמֹכֵר
61 לְהֵן לְוִי שְׂדֵה אַחַת בְּשְׁנֵי שְׁטֵרוֹת, שְׁטֵרוֹ שֶׁל זֶה בְּחִמְשָׁה
62 בְּנִיסָן, וְשְׁטֵרוֹ שֶׁל זֶה בְּנִיסָן סֹתֵם.

פָּרֶק כ"א

63
64 א. בַּעַל חוֹב גּוֹבֵה אֶת הַשְּׂבִיחַ שֶׁהִשְׁבִּיחַ הַלּוֹקֵחַ - בֵּין
65 שֶׁהִשְׁבִּיחַ מִחֲמַת הוֹצָאָה [השקעה], בֵּין שֶׁשְׂבַּחוּ נְכָסִים
66 מֵאֵלֵיהֶם; אֲלֵא שְׂאֵם הַשְּׁבִיחוּ מֵאֵלֵיהֶן, טוֹרְף כָּל הַשְּׂבִיחַ;
67 וְאִם הַשְּׁבִיחוּ מִחֲמַת הוֹצָאָה, גּוֹבֵה חֲצִי הַשְּׂבִיחַ. כִּיצַד?
68 רְאוּבֵן שֶׁהִיָּה לוֹ חוֹב עַל שִׁמְעוֹן מֵאֲתִים, וַיִּמְכַּר שִׁמְעוֹן
69 לְלוֹי שְׂדֵה בְּמִנְהָ, וְהוֹצִיא עֲלֶיהָ לְוִי הוֹצִיאָתוֹ, וְהִשְׁבִּיחָהּ
70 וַהֲרִי הִיא יְשׁוּהָ מֵאֲתִים - כְּשִׁיבֹאוּ רְאוּבֵן לְטַרְף אֶת לְוִי,
71 טוֹרְף מִמֶּנָּה בְּמֵאָה וְחֲמִשִּׁים: מֵאָה שֶׁל דְּמֵי הַמִּקְחַת,
72 וְחֲמִשִּׁים שֶׁל חֲצִי הַשְּׂבִיחַ. וְאִם הִשְׁבִּיחָהּ מִחֲמַת עֲצֻמָּה,
73 כְּגוֹן שֶׁהוֹקְרָה בְּדָמִים אוֹ עֲלוּ בָּהּ אֵילָנוֹת - גּוֹבֵה אֶת כְּלָהּ.
74 הוֹרוּ גְאוּנִים גְּדוּלִים וְחֲכָמִים וְאֲמָרוּ: לֹא יִהְיֶה הַלּוֹקֵחַ רַע
75 כַּח מִיּוֹרֵד לְשִׂדְהָ חֲבָרוּ שְׁלֵא בְּרִשׁוֹת, שֶׁשְּׂמִין לוֹ [כמה
76 הוֹצִיא וְכִמָּה הִשְׁבִּיחַ], וַיְדוּ עַל הַתְּחַתְּנוֹתָ [מקבל הפחות
77 שִׁבְחָהּ]. לְפִיכָךְ, אִם הִשְׁבִּיחַ הַלּוֹקֵחַ בְּמֵאָה וְהוֹצִיא חֲמִשִּׁים
78 - נוֹטֵל כָּל הַהוֹצָאָה, וְחֲצִי הַשְּׂבִיחַ הִתֵּר עַל הַהוֹצָאָה,
79 וְהַחֲצִי עִם הַקֶּרֶן הוּא שְׁטוּרְף בַּעַל חוֹב; וְדָכְרִים שֶׁל טַעֲם
80 הֵם, וְכָךְ רְאוּי לְדוּן. וְחוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וְגוֹבֵה הַקֶּרֶן מִנְכָּסֵי
81 שִׁמְעוֹן, אִף מִן הַמְשַׁעֲבָדִין שְׂמֹכֵר אוֹ נִתֵּן מֵאַחֵר זְמַן
82 שְׂמֹכֵר בּוֹ לְלוֹי. אֲבָל הַשְּׂבִיחַ שְׁטוּרְף מִמֶּנּוּ בַּעַל חוֹב, בֵּין
83 חֲצִיו בֵּין כָּלוּ - אֵין לוֹי גּוֹבֵהוּ אֲלֵא מִנְכָּסִים בְּנֵי חוֹרִין
84 שֶׁל שִׁמְעוֹן; שְׂתַקְנַת עוֹלָם הִיא, שְׁלֵא יִגְבֶּה הַשְּׂבִיחַ וְלֹא
85 הַפְּרוֹת שְׂאֲכָל הַגִּזְלָן וְלֹא מִזוֹן הַאֲשֵׁה וְהַבְּנוֹת מִנְכָּסִים
86 מִשְׁעֻבָּדִין, שְׂאֵלוּ דְכָרִים שְׂאֵין לְהֵן קֶצֶבָה. וּמְקַלֵּי כְּתָבָהּ,
87 שְׁלֵא תִטְרַף אִשָּׁה מִן הַשְּׂבִיחַ כְּתָבָתָהּ. וְלָמָּה יִטְרַף בַּעַל
88 חוֹב חֲצִי הַשְּׂבִיחַ בַּלְבָּד, הֲבֵא מִחֲמַת הוֹצָאָה? לְפִי שֶׁהִשְׁבִּיחַ
89 כָּא לְאַחֵר שְׁלוֹה מְרְאוּבֵן וְלְאַחֵר שְׂמֹכֵר לְלוֹי, וַנִּמְצָא
90 רְאוּבֵן וְלוֹי כְּשֵׁנִי בַּעֲלֵי חוֹבוֹת לְשִׁמְעוֹן; וְהַשְּׂבִיחַ מִנְכָּסִים
91 שְׂבָאוּ לוֹ אַחֵר שְׁלוֹה מִשְׁנֵיהֶם, שֶׁהֵן חוֹלְקִין בְּאֶחָד, כְּמוֹ
92 שְׂבָאֲרָנוּ. לְפִיכָךְ, רְאוּבֵן שְׁלוֹה מִשִׁמְעוֹן מִנְהָ, וְכָתַב לוֹ:

1 ביְיָהֵן. וְכֵן הַאֲשֵׁה בְּכַתְּבָתָהּ. וְהוּא שֶׁהִיָּה חוֹבוֹ כְּנִגְדַּ שְׂתִי
2 הַשְּׂדוֹת.

פָּרֶק כ

3
4 א. מִי שִׁישׁ עֲלָיו חוֹבוֹת הַרְבֵּה - כָּל שְׂקָדָם חוֹבוֹ, גּוֹבֵה
5 תַּחֲלָה, בֵּין מִן הַלְוָה עֲצֻמוֹ, בֵּין מִן הַלְקוּחוֹת. וְאִם קָדָם
6 הָאֲחֵרוֹן וְגַבֵּה - מוֹצִיאִים מִיָּדוֹ; שְׂכָל שְׂקָדָם חוֹבוֹ, זְכָה.
7 בְּמָה דְכָרִים אֲמוּרִים? בְּקַרְקָעוֹת שֶׁהָיוּ לוֹ בְּעַת שְׁלוֹה.
8 אֲבָל הַקַּרְקָעוֹת שְׂקָנָה אַחֵר שְׁלוֹה מִבַּעֲלֵי חוֹבוֹת הַרְבֵּה -
9 אִף עַל פִּי שְׂכָתָב לְכָל אֶחָד מֵהֵן: 'מָה שְׂאֲנִי עֲתִיד לְקַנּוֹת
10 מִשְׁעֻבָּד לְךָ' - אֵין בְּהֵן דִּין קְדִימָה, אֲלֵא יַד בְּלָן שְׁנָה;
11 וְכָל שְׂקָדָם וְגַבֵּה - זְכָה, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא אֲחֵרוֹן.
12 ב. לְזֶה וְכָתַב לוֹ: 'שְׂאֲנִי עֲתִיד לְקַנּוֹת מִשְׁעֻבָּד לְךָ', וְאַחֵר
13 כְּךָ קָנָה שְׂדֵה, וְחִזֵּר וְלָוָה מֵאַחֵר - הָרִי הַשְּׂדֵה מִשְׁעֻבָּדָת
14 לְרֵאשׁוֹן, וְהוּא קוֹדֵם לְגִבּוֹת. וְכֵן אֲפֹלוּ הָיוּ מֵאָה. אֵין דִּין
15 קְדִימָה בְּמִטְלָטְלִין, אֲלֵא כָּל שְׂגָבָה מֵהֵן - זְכָה, אִף עַל
16 פִּי שֶׁהוּא אֲחֵרוֹן. קָדָם אֶחָד מִשְׂאָר אָדָם, וְחֲפֵשׁ מִן
17 הַמִּטְלָטְלִין שֶׁל זֶה, כְּדִי לְזַכּוֹת בְּהֵן לְאֶחָד מִבַּעֲלֵי חוֹבוֹת
18 - לֹא זְכָה; שְׂכָל הַתּוֹפֵשׁ לְבַעַל חוֹב בְּמִקּוֹם שִׁישׁ עֲלָיו
19 [על הלווה] חוֹב לְאַחֲרִים, לֹא קָנָה. אֲבָל אֵין עֲלָיו חוֹב
20 לְאַחֲרִים, קָנָה לוֹ. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ הַלְוָה: 'זְכָה בְּחַפְזִי זֶה
21 לְפָלוּנִי', אוֹ 'תֵּן זֶה' - זְכָה לוֹ; וְאֵין אֶחָד מִבַּעֲלֵי חוֹבוֹת
22 יְכוּלִין לְגִבּוֹת מֵאֵלוֹ הַמִּטְלָטְלִין, שְׂכָבֵר זְכָה בְּהֵן אַחֵר.
23 ג. שְׁטֵרוֹת שֶׁזְּמַנּוֹ בְּלָן יוֹם אֶחָד, אוֹ שְׂעָה אַחַת בְּמִקּוֹם
24 שְׂכוּתָבִין שְׁעוֹת - כָּל שְׂקָדָם מֵהֵן וְגַבֵּה, בֵּין קַרְקַע בֵּין
25 מִטְלָטְלִין - זְכָה.
26 ד. בָּאוּ בְּלָן בְּיַחַד לְגִבּוֹת, וְכֵן בַּעֲלֵי חוֹבוֹת שְׂכָל אֶחָד
27 מֵהֵן קוֹדֵם לְזְמַן חֲבָרוֹ שְׂבָאוּ לְגִבּוֹת מִן הַמִּטְלָטְלִין, שֶׁהָרִי
28 אֵין בְּהֵן דִּין קְדִימָה, אוֹ שְׂבָאוּ לְגִבּוֹת מִקַּרְקַע שְׂקָנָה הַלְוָה
29 לְאַחֵר שְׁלוֹה מִן הָאֲחֵרוֹן שְׂבָהוּ, וְאֵין בְּנְכָסִים כְּדִי שִׁיגְבֶּה
30 כָּל אֶחָד מֵהֵן אֶת חוֹבוֹ - מִחֻלְקִין בִּינֵיהֶן. כִּיצַד חוֹלְקִין?
31 אִם כְּשִׁיחֲתַלַּק הַמָּמוֹן הַנִּמְצָא עַל מְנִיגָם [לפי מספרם],
32 יִגִּיעַ לְפָחוֹת שְׂבָהוּ כְּשִׁעוֹר חוֹבוֹ אוֹ פָחוֹת מִמֶּנּוּ - חוֹלְקִין
33 לְפִי מְנִיגָם בְּשׁוּהָ. וְאִם יִגִּיעַ לְפָחוֹת שְׂבָהוּ יוֹתֵר עַל חוֹבוֹ
34 - חוֹלְקִין מִכָּל הַמָּמוֹן בִּינֵיהֶן כְּדִי שִׁיגִיעַ לְפָחוֹת שְׂבָהוּ
35 כְּשִׁעוֹר חוֹבוֹ, וְחוֹזְרִין הַנִּשְׂאָרִים מִבַּעֲלֵי חוֹבוֹת וְחוֹלְקִין
36 הִתֵּר בִּינֵיהֶם כְּדֶרֶךְ הַזֹּאת. כִּיצַד? הָיוּ שְׁלֹשָׁה - חוֹבוֹ שֶׁל
37 זֶה מִנְהָ, וְשֶׁל זֶה מֵאֲתִים, וְשֶׁל זֶה שְׂבִיעַ מֵאוֹת - אִם הָיָה
38 כָּל הַנִּמְצָא שֵׁם שְׁלֹשׁ מֵאוֹת, נוֹטֵלִין מֵאָה מֵאָה; וְכֵן אִם
39 נִמְצָא שֵׁם פָּחוֹת מִשְׁלֹשׁ מֵאוֹת, חוֹלְקִין בְּשׁוּהָ. נִמְצָאוּ שֵׁם
40 יִתֵּר עַל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת - חוֹלְקִין שְׁלֹשׁ מֵאוֹת בְּשׁוּהָ, וַיִּסְתַּלַּק
41 בַּעַל הַמֵּאָה; וַיִּשְׂאָר הַמָּמוֹן חוֹלְקִין אוֹתוֹ הַשְּׂנִיגָם עַל אוֹתָהּ
42 הַדֶּרֶךְ. כִּיצַד? נִמְצָאוּ שֵׁם חֲמִשׁ מֵאוֹת אוֹ פָּחוֹת - חוֹלְקִין
43 שְׁלֹשׁ מֵאוֹת בְּשׁוּהָ, וַיִּסְתַּלַּק הָאֶחָד; וְחוֹזְרִין וְחוֹלְקִין
44 הַמֵּאֲתִים אוֹ הַפָּחוֹת בְּשׁוּהָ בֵּין הַשְּׂנִיגָם, וַיִּסְתַּלַּק הַשְּׂנִי.
45 נִמְצָאוּ שֵׁם שֹׁשׁ מֵאוֹת - חוֹלְקִין שְׁלֹשׁ מֵאוֹת בְּשׁוּהָ,
46 וַיִּסְתַּלַּק בַּעַל הַמֶּנָּה; וְחוֹזְרִין וְחוֹלְקִין הַמֵּאֲתִים בֵּין הַשְּׂנִיגָם

48 - על היתומים להביא ראיה. הביאו ראיה שהם השביחו
 49 - שמין להם את השבח ואת ההוצאה, ונוטלין הפחות
 50 שבשנייהם, ומעלה אותם בדימים [משלם]. במה דברים
 51 אמורים? בשעשה שדה זו היפותיקי. אכל אם לא עשה
 52 היפותיקי - אם רצו היתומין לסלק בעל חוב בדימים,
 53 מסלקין; ואם רצו, נוטלין מן הקרקע [עצמה] שעור שבח
 54 שלחן.

יום שישי י"ד מרחשון ה'תשע"ה

פרק כב

56
 57 א. סדר גבית החוב כף הוא: כשיביא המלוה שטר לביית
 58 דין, ויתקם [יאושר בב"ד] - אומרין ללוה: 'שלם'. ואין
 59 יורדין לנכסיו תחלה, עד שיתבענו; ואם טעה הדין והוריד
 60 המלוה לנכסיו לנה קדם שיתבענו, מסלקין אותו. אמר
 61 הלוה: 'הריני משלם, קבעו לי זמן כדי שאלוה מאחר או
 62 אמשכן [קרקע] או אמכור ואביא המעות' - קובעין לו זמן
 63 שלשים יום; ואין מחיבין אותו לתן משכון, שאלוה היו
 64 שם מטלטלין, מיד היו בית דין גובין מהן. ואם רצה
 65 המלוה להחרים [חרס שתמין] על מי שיש לו מעות או
 66 מטלטלין, ומפליג אותו בדברים - הרי זה מחרים. ואין
 67 מחיבין את הלוה להביא ערב עד שיתן. שלמו השלשים
 68 יום, ולא הביא - בית דין כותבין אדרכתא [פני כח] על
 69 נכסיו. וכן אם אמר בתחלה כשתבעו, 'איני משלם' -
 70 כותבין אדרכתא על נכסיו מיד, ואין קובעין לו זמן. וכן
 71 אם אין שם שטר אלא מלוה על פה, או שהודה - כותבין
 72 אדרכתא על נכסיו בני חורין [שלא נמכרו] שיש לו.
 73 ב. טען ואמר: 'שטר זה שנתקם בפניכם מזגף הוא, ואני
 74 אביא ראיה ואבטלנו, ועדי במקום פלוני, והם פלוני
 75 ופלוני' - אם נראה לדנין שיש ממש בדבריו - קובעין לו
 76 זמן להביא עדיו. ואם נראה להן שאינו בא אלא בעלילות
 77 דברים ובטענות של דפי - אומרין לו: 'שלם, ואחר כך
 78 אם יש לך ראיה, תחזיר'; ואם הנה המלוה אלם, ושמא
 79 אינו יכול להחזיר מידו - מניחין על ידי שלישי.
 80 ג. קבעו לו זמן להביא ראיה ולבטל השטר [כטענתו],
 81 והגיע הזמן ולא בא - ממתנין לו שני וחמישי ושני; לא
 82 בא - כותבין עליו פיתקא [נידון], ומשמתין [מנדין] אותו,
 83 וממתנין לו והוא בנדויו תשעים יום. שלשים ראשונים,
 84 שמא הוא טורח ללוות מעות; אמצעיים, שמא הוא טורח
 85 למכור; אחרונים, שמא הלוקח ממנו טורח להביא מעות.
 86 שלמו התשעים יום, ולא בא - בית דין כותבין אדרכתא
 87 על נכסיו, ומתירין לו נדויו.
 88 ד. אין כותבין אדרכתא על נכסיו, עד ששולחין ומודיעין
 89 לו; והוא שיהיה קרוב לביית דין מהלף שני ימים או
 90 פחות; ותר על זה, אין צריכין להודיעו. במה דברים
 91 אמורים? בשיהיה כל התשעים יום נשמט ואומר: 'עתה
 92 אבוא ואביא ראיה ואבטל השטר'. אכל אם אמר: 'איני

1 'שאני עתיד לקנות משעבד לך', וחזר ולוה מלוי מאתם,
 2 וכתב לו: 'שאני עתיד לקנות משעבד לך', וקנה אחר כך
 3 שדה, ומכרה ליהודה במאה וחמשים, והשביחה יהודה
 4 בהוצאתו, והרי היא שנה שלש מאות - טורף שמעון ולוי
 5 הקרן, וחולקין אותו בשנה; ונמצא ביד זה חמשה
 6 ושבעים, וביד זה חמשה ושבעים. וחזר שמעון ולוי
 7 ויהודה שלשון, וחולקין מאה וחמשים של שבח על
 8 הדרך שפרשנו; ונמצא שמעון טורף מנה שלו משדה זו,
 9 ולוי טורף מאה ושלושים ושבעה ומחצה, ויהודה נוטל
 10 מן השבח שנים וששים ומחצה. וכזה הן חולקין, אפלו
 11 הן מאה.
 12 ב. כל הפרות שאכל הלוקח, אינן נטרפין [נגבים] ממנו.
 13 אכל הפרות המחברין לקרקע - אף על פי שאינן צריכין
 14 לקרקע, כענבים שהגיעו להבצר - הרי בעל חוב גובה
 15 מהן, כמו שגובה מן השבח.
 16 ג. מתנה ששבחה מתמת הוצאה [השקעה], אין בעל חוב
 17 גובה משבחה כלום; אלא רואין במה היתה שוה בשעת
 18 מתנה, וגובה. ואם שבחה מאליה, בעל חוב גובה את
 19 בלה. ואם קבל הנותן אחריות המתנה - הרי בעל חוב
 20 גובה ממנה את השבח, כדרך שגובה מן הלוקח. ולמה
 21 יטרף בעל חוב חצי השבח מן הלוקח, ולא יטרף ממקבל
 22 המתנה כלום? מפני שהמוכר כותב ללוקח בשטר מכירה:
 23 'שאני מחיב לך בקרן, ובעמל שתעמל, ובשבח שתשביח,
 24 ועלי אחריות הכל', ורצה הלוקח וקבל דבר זה, שהרי
 25 הלוקח ירד על תנאי זה, שאם ילקח ממנו השבח, יחזר
 26 על המוכר; ואפלו לא כתב [התנאי], ככר נודע [הנוהג]
 27 שזה דין המוכר עם הלוקח. אכל המתנה, שאין שם תנאי
 28 זה, אינו גובה משבח שהשביחה בהוצאתו כלום.
 29 ד. וכן יתומים שהשביחו הנכסים, אין בעל חוב גובה
 30 מן השבח כלום. אכל אם שבוו נכסים מאליהם, גובה
 31 את השבח כלו.
 32 ה. בעל חוב שטרף בחובו מיד הלוקח מה שראוי לו מן
 33 הקרן וחצי השבח - רואין הנשאר מן הקרקע: אם יש בו
 34 תעלה [תועלת] ללוקח - כגון שנשאר לו בשדה בית
 35 תשעת קבין, ובגנה בית חצי קב - ישתתפו [ידורו] בה
 36 שניהן; ואם לא נשאר לו דבר שאלו יחלק יהיה שם כלו
 37 עליו - נותן לו בעל חוב את דמיו [דמי חלקו].
 38 ו. היתה השדה היפותיקי [שיעבד אותה לחובו], בעל
 39 חוב נוטל את בלה. ורואין חצי השבח הנשאר ללוקח:
 40 אם היה חצי השבח יתר על ההוצאה בלה - נוטל
 41 ההוצאה מבעל חוב, שהרי אומר לו בעל חוב: 'שדי היא
 42 שהשביחה'; והנשאר לו מן השבח [דמי מה שהשביח],
 43 נוטל אותו מן המוכר. וכן אם היה חצי השבח פחות מן
 44 ההוצאה - אין לו מבעל חוב אלא דמי חצי השבח, וחזר
 45 וגובה מן המוכר חצי השבח שנטרף בלבו.
 46 ז. בעל חוב שבא לטרף מן היתומים - יתומים אומרים:
 47 'אנו השבחנו, ובעל חוב אומר: 'שמא אביכם השביח'

47 **יב.** ומאימתי אוכל הטורף פרות שדה זו? משפסקו ימי
48 ההכרזה.
49 **יג.** כל אדרכתא שאין כתוב בה 'קרענהו לשטר
50 ההלואה', אינה אדרכתא; וכל טרפא שאין כתוב בה
51 'קרענהו לאדרכתא', אינה טרפא; וכל שומא שאין כתוב
52 בה 'קרענהו לטרפא', אינה שומא.
53 **יד.** שלשה שיירדו לשום - אחד אומר במנה ושנים
54 אומרים במאתים, או אחד אומר במאתים ושנים אומרים
55 במנה - בטל יחיד במעוטו. אחד אומר במנה ואחד אומר
56 בשמונים ואחד אומר במאה ועשרים, נדון במאה; אחד
57 אומר במאה ואחד אומר בתשעים ואחד אומר מאה
58 ושלושים, נדון במאה ועשרה. ועל דרך זו שמין ביניהן
59 לעולם.
60 **טו.** בית דין ששמו לטורף בנכסי לוקח, וטעו בכל שהוא
61 - מכרין בטל; שהרי הן כשליח לטורף וללוקח, ויש להן
62 רשות לתקן אצל לא לעות [לקלקל], כשליח. וכל המורים,
63 כזה הורו.
64 **טז.** בית דין ששמו לבעל חוב, בין בנכסי לזה בין
65 במשעבדין שביד הלוקח, ולאחר זמן השיגה ידו של לזה,
66 או של נטרף, או יורשיהם, והביאו לבעל חוב את מעותיו
67 - מסלקין אותו מאותה הקרקע; שהשומא חוזרת לבעלים
68 לעולם, משום שגאמר: 'ועשית הישר והטוב'.
69 **יז.** קרקע ששמו אותה לבעל חוב, ואחר כך שמוה בית
70 דין לבעל חוב של זה המלוה - הרי זו חוזרת לבעלים [אם
71 ישלם]; לא יהיה כחו גדול מפת בעל חוב הראשון. מקרה
72 בעל חוב או נתנה במתנה, או ששמה לבעל חובו מדעתו,
73 או שמת והורישה - אינה חוזרת. שמו קרקע לאשה
74 ונשאת, או ששמו ממנה ונשאת - בעל בנכסי אשתו
75 כלוקח הוא, ולא מחזיר [ללווה] ולא מחזירין לו [אם גבו
76 מהאשה].

פרק כג

77
78 **א.** שטרי חוב המקדמין [תאריכס מוקדם מההלואה] -
79 פסולין, שהרי טורף בהן לקוחות שלא פדין; ולפיכך,
80 קנסו אותו חכמים, ולא יגבה בשטר מקדם אלא מבני
81 חורין - גזרה, שמה טרף בו מזמן ראשון שהקדימו.
82 **ב.** שטרי חוב המאחרין [תאריכס מאוחר מההלואה] -
83 כשרין, שהרי הורע כחו של בעל השטר, שאינו טורף
84 אלא מזמן השטר; ואף על פי שלא כתבו בו שהוא
85 מאחר, הרי זה כשר.
86 **ג.** שטר שכתבוהו ביום ונתתם בלילה הסמוך לו [אחריו]
87 - פסול, מפני שהוא מקדם; ואם היו עסקים בענין
88 [ההלואה] עד שנכנס הלילה, וחתמוהו - אף על פי שקנו
89 ממנו בלילה, כשר.
90 **ד.** שטר שזמנו כתוב בשבת, או בעשרה בתשרי [יום
91 הכיפורים] - שטר מאחר הוא, וכשר. ואין חוששין שמה

1 בא לבית דין - מיד כותבין אדרכתא על נכסיו, בין על
2 הקרקעות בין על המשלטלין. וכן אם היה השטר על
3 הפקדון - אין ממתינין לו תשעים יום, אלא כותבין
4 אדרכתא על נכסיו מיד.
5 **ה.** זה שאמרנו שאם לא בא בסוף התשעים, כותבין
6 אדרכתא על נכסיו - על הקרקעות. אצל המשלטלין -
7 אפלו אחר תשעים יום, כל זמן שהוא אומר עתה אביא
8 ראיה ואבטל השטר - אין מורידין המלוה למשלטלין;
9 שמה יאכל אותם, וביא זה ראיה ויבטל השטר, ולא ימצא
10 מה יטל; ואפלו היה למלוה קרקע, שמה תקסיף [תכחש]
11 או תשטרף [ברוח עזה].
12 **ו.** כיצד כותבין האדרכתא? אם לנכסים בני חורין
13 הורידוהו, אומרים: 'איש פלוני נתחייב לפלוני בדין כך
14 וכך, ולא נתן לו מעצמו, וכתבנו לו אדרכתא זו על שדה
15 פלונית שלו'. ואחר כך שמין לו שלשה [בקיאים] מאותה
16 השדה כנגד חובו, ומכריזין עליה [למכירה] כפי מה [זמן]
17 שיצאו, עד שיפסקו המוספיין. ומורידין אותו בחובו
18 לחלק ששמו אותו; וקורעין שטר החוב, אם היה שם
19 שטר. ואם לא היה לו נכסים בני חורין, כותבין האדרכתא
20 כך: 'איש פלוני נתחייב לפלוני כך בשטר חוב שיש בידו,
21 ולא נתן לו חובו, ולא מצאנו לו נכסים בני חורין, וכבר
22 קרענהו לשטר שהיה לו עליו, ונתנו רשות לפלוני לדרש
23 ולחקר, ולהיות ידו נטויה על כל נכסים שימצאו לו, וכל
24 קרקעות שמכר מזמן פלוני והלאה, יש לו להפרע ולגבות
25 חובו מן הכל'.
26 **ז.** ואחר שכותבין אדרכתא זו, הולך המלוה ומחפש: אם
27 מצא לו נכסים בני חורין, שמין לו מהן. מצא לו נכסים
28 משעבדין מאחר זמן שטרו, טורף מהן. וקורעין שטר
29 האדרכתא, וכותבין לו שטר הטרפא [זכות גביה].
30 **ח.** כיצד כותבין? 'איש פלוני בן פלוני זכה בדין לטרף
31 בחוב שפלוני חייב לו שהוא כך וכך, משדה פלונית
32 שלקחה פלוני בכך וכך מזמן פלוני; וכבר קרענו
33 האדרכתא שהיתה בידו, והרשינוהו לטרף מזה בכך וכך'.
34 **ט.** ואחר שכותבין הטרפא לטורף, מורידין שלשה בקיאים
35 לאותה השדה, ושמן לו ממנה כשעור חובו כפי מה
36 שראוי לו מן הקרן, וחצי השבת, כמו שבארנו. ומכריזין
37 עליה שלשים יום, כדרך שמכריזין על נכסי תומים.
38 **י.** ואחר כך משביעין את הלזה שאין לו כלום, בתקנת
39 גאונים, אם היה הלזה עמנו במדינה. ומשביעין את
40 הטורף בנקיטת חפץ, שלא נפרע חוב זה, ולא מחלו, ולא
41 מכרו לאחר. ואחר כך מורידין אותו לנכסי הלוקח,
42 בשומא שלו. וכותבין לו [שטר] הורדה [לקרקע].
43 **יא.** כיצד כותבין? 'אחר ששמונו לפלוני בשומא שהיתה
44 בידו, והקרנו שלשים יום כראוי, והשבוענו את זה הטורף,
45 ואת בעל חובו - הורדנוהו השדה פלונית להיות משתמש
46 בה, כדרך שמשמש כל אדם בקנינו'.

47 שלא כדן. כיצד? יבוא זה ויטרף שדה זו בעדות שהעידו
 48 לו מחמת אביו, ויחזר הלוקח ויטרף בשטר המכר שבגידו
 49 מן הלקוחות שלקחו אחריו, ויקרע שטר המכר שבגידו;
 50 ויחזר בקנוניא ויעמד בשדה שנטרפה ממנו, ויבוא הוא
 51 שטרפה בעצמו ויטרף אותה פעם שניה בעדות עדיו,
 52 ויוציא הלה שטר המכר השני, ויטרף בו לקוחות אחרים
 53 שלא כדן. אם כן מי שאבד לו שטר המכר, ועדיו קימין
 54 - כיצד יעשה? יכתבו לו שטר שני, ויאמרו בו: 'שטר זה
 55 אין גובין בו לא מנכסים משעבדים ולא מנכסים בני
 56 חורין, ולא פתבניהו אלא להעמיד שדה זו כד פלוני
 57 הלוקח, כדי שלא יוציאא מידו המוכר ולא יורשיו'.
 58 יא. בשטרי החובות אינו כן: אף על פי שעדיו קימין,
 59 וקנו מידו, וחזר בשעתו ואמר: 'שטר שכתבתם לי עתה
 60 אבד או נשרף' - אין כותבין לו שטר שני, שמא פרעו או
 61 מחלו; ואפלו הנה החוב לזמן [נקוב זמן פרעון]. ואינו
 62 גובה בעדים אלו כלום, אלא אם אמר הלוה לא היי
 63 דברים מעולם, שזה יחזק פפרן בעדותם, כמו שיתבאר.
 64 יב. מי שפלה שטר חובו, והרי הוא הולך להחמק -
 65 מעמיד עליו עדים [שיקראוהו], וכא לפני בית דין, והן
 66 עושין לו קיום [אישרו]. אבל עדי השטר עצמן - אין
 67 כותבין לו שטר אחר, אף על פי שנחמק בפניהם; אבל
 68 באין לבית דין, ובית דין עושין לו קיום.
 69 יג. כיצד מקימין שטר זה? כותבין שטר אחר, ואומרים:
 70 'אנו בית דין פלוני ופלוני ופלוני, הוציא פלוני כן פלוני
 71 שטר מחוק לפנינו, וזמנו ביום פלוני, ופלוני ופלוני עדיו'.
 72 ואם פתבו: 'זההקנו לעדותם של עדים, ונמצאת מכונת'
 73 [אמיתית] - גובה בשטר זה שכתבו לו, ואינו צריך קיום
 74 אחר; ואם לא פתבו כן - צריך להביא ראיה על העדים
 75 הראשונים, עד שתתקיים עדותן.
 76 יד. שטר חוב שנתקרע, פשר; נחמק או נשטש - אם
 77 רשומו נפר, פשר. נקרע קרע בית דין, הרי זה פסול. איזה
 78 הוא קרע בית דין? שתי וערב.
 79 טו. מי שפרע מקצת חובו, אם רצה - מחליף, וכותבין
 80 לו בית דין שטר אחר בשאר החוב מזמן ראשון; אבל לא
 81 עדי השטר. ואם רצה, יכתב שובר [שטר פרעון].
 82 טז. הבא לפרע כל חובו, ואמר המלוה: 'אבד לי השטר'
 83 - הרי זה יכתב לו שובר, ויפרע כל חובו; ויש ללוה
 84 להחרים סתם [חרם סתמי] על מי שכובש השטר, וטוען
 85 שאבד. ואם טען הלוה טענת ודאי ואמר: 'השטר אצלו,
 86 ועתה הניחו בכיסו' - הורו רבתי שישבע המלוה הסת
 87 שאבד השטר, ואחר כך יפרע חובו ויכתב שובר.
 88 יז. מי שהוציא שטר חוב במנה, ואמר: 'עשו לי ממנו
 89 שנים בחמשים חמשים' - אין עושין לו; ושוכות ללוה
 90 להיות הכל בשטר אחד, שאם יפרענו מקצת, נמצא שטרו
 91 פגום [שחלקו פרוע]. וכן אם הוציא שני שטרות בחמשים
 92 חמשים, ואמר: 'עשו לי אותם אחד במאה' - אין עושין

1 מקדם הוא, ובאחד בשבת או באחד עשר בתשרי נכתב,
 2 אלא מצמידין את השטר על חזקתו [כשרותו]; שהדבר
 3 ידוע הוא, שאין כותבין בשבת, ולפיכך אחרויהו.
 4 ה. כותבין שטר ללוה, אף על פי שאין המלוה עמו; ואין
 5 כותבין למלוה, עד שיהיה הלוה עמו. במה דברים
 6 אמורים? בשטר שיש [כתוב] בו קנין; שהרי משעה שקנו
 7 מידו, נשתעברו נכסיו. אבל שטר שאין בו קנין - אין
 8 כותבין אפלו ללוה, עד שיהיה המלוה עמו, ויתן השטר
 9 ביד המלוה בפנינו; שמא יכתב עתה ללוות ממנו בניסן,
 10 ולא ילוה ממנו עד תשרי, ונמצא המלוה טורף בשטר זה
 11 מניסן שלא כדן, שהרי לא הגיע לידו עד תשרי.
 12 ו. עדים שקנו [עשו קנין] מיד הלוה או המוכר וכיצא
 13 בהן, ונתאחרה כתיבת השטר זמן מרבה - אם ידעו יום
 14 שקנו ממנו בו - כותבין בשטר זמן הקנין, ואף על פי
 15 שאינו זמן חתימתו, ואין צריכין לומר: 'ונתאחרה כתיבת
 16 ידיו עד יום פלוני'. ואם לא ידעו יום שקנו בו - כותבין
 17 זמנו של שטר משעת הכתיבה. וכן מי שנמסרה להן
 18 העדות במדינה, וכתבו השטר במדינה אחרת - אין
 19 מזכירין בשטר שם מקום שנמסרה בו העדות, אלא מקום
 20 שכתבו בו חתימת ידן.
 21 ז. שטרי מקח וממכר שלא נכתבו בזמן - אפלו
 22 המאחרין, פסולין; שהרי אפשר לטורף בהן שלא כדן.
 23 כיצד? כגון שחזר המוכר וקנה השדה מיד הלוקח קדם
 24 שיגיע זמן השטר המאחר, ויוציא הלה השטר המאחר,
 25 ויאמר: 'חזרתי ולקחתיה פעם שניה ממך'; ונמצא טורף
 26 שלא כדן. ולמה לא נחש כן לשטר חוב המאחר, שמא
 27 יפרענו קדם שיגיע זמנו ויכתב שובר [שטר פרעון], ויחזר
 28 ויוציא השטר המאחר, ויטרף בו שלא כדן? לפי שכל
 29 הכותב שטר מאחר, תקנתו שיתבטל השובר סתם [ללא
 30 זמן]. שכל זמן שיצא השטר, ישבר אותו זה השובר. ואם
 31 לא עשה כן, וכתב השובר בזמן הפרעון - הוא הפסיד על
 32 נפשו.
 33 ח. מי שמכר שדהו באנס ומסר [לעדים] מודעא [שהוא
 34 אנוס], או שקדם ומכר או נתן [מתנה] לאחר קדם שימכר
 35 לאנס - הרי המעות של אנס אצל המוכר כמלוה על פה,
 36 ואינו טורף בשטר מכר שבגידו כלום; מפני שאין דין שטר
 37 זה שיתבטל, ולא נכתב אלא מפני האנס. וכן כל פיוצא
 38 בזה.
 39 ט. אפשר לטורף שיתרף בלא שטר, אלא בעדות על פה.
 40 כיצד? כגון שיש לו עדים שזאת הארץ גזולה מאביו -
 41 הרי יש לו להוציאא בעדים אלו, ואין כאן שטר. וכן אם
 42 העידו לו שנגמר הדין לאביו לטרף מנכסי פלוני כדן וכך
 43 מזמן פלוני, ומת אביו ועדין לא טרף - הרי הבן טורף
 44 בעדות זו.
 45 י. לפיכך, אין כותבין שני שטרי מכר על שדה אחת -
 46 שמא יעשה הלוקח קנוניא [מזימה] עם בעל חוב, ויטרף

45 מכירין אלו הנזכרים בו. וכן חזקה, שאין העדים חותמין
46 על השטר, אלא אם נודע להם בנדאי שאלו שהעידו על
47 עצמן גדולים ובגני דעת. ואין העדים חותמין על השטר,
48 אלא אם כן יודעין לקרות ולחתם.
49 ו. עדים שאינן יודעין לחתם, וקרעו [סירטוט] להם נזר
50 וחתמו על הרשם [הסירטוט] - מפין אותם מפת מרדות,
51 והשטר פסול.

52 ז. ראש בית דין שהיה יודע ענין השטר, וקרע השטר
53 לפני הסופר שלו - הואיל והוא מאמין אותו, ואימתו
54 עליו - הרי זה חתם על השטר, אף על פי שלא קראהו
55 הוא בעצמו. ואין שאר העם רשאים לעשות כן, עד שיקרא
56 העד השטר מלה מלה.

57 ח. שנים שהיו בעיר, שם כל אחד מהם יוסף בן שמעון
58 - אינן יכולין להוציא שטר חוב זה על זה, ולא אחר יכול
59 להוציא עליהן שטר חוב, אלא אם כן באו עדי השטר
60 בעצמן, ואמרו: 'זה הוא שהעדנו עליו, וזה הוא שהעדנו
61 לו בהלואה זו'. וכן אין מגרשין נשותיהן, אלא זה בפני
62 זה. וכן אם נמצא לאחד בין שטרותיו שובר ששטרו של
63 יוסף בן שמעון פרוע, שטרות שניהם שעליו פרועין.
64 וכיצד יעשו אלו ששמותיהן שרין, ושמות אבותיהן שרין?
65 'שלוש [יוסיפו הסבא]. היו שמות אבות אבותיהן שרין,
66 יכתבו סימניהן. היו דומין זה לזה בצורתן, יכתבו יחוסן
67 [כהן, לוי]. היו שניהם פהנים או לויים, יכתבו [שולת]
68 דורות.

69 ט. הוציא עליו שטר שכתוב בו: 'אני פלוני בן פלוני
70 לוייתי ממך מנה' - אף על פי שאין בו שם המלוה - כל
71 מי שיצא [נמצא] שטר זה מתחת ידו, גובה בו; ואינו יכול
72 לדחותו ולומר, 'של אחר הוא, ונפל'. וכן שני יוסף בן
73 שמעון הדרין בעיר אחת, שהוציא אחד מהן שטר חוב
74 על אחד מבני העיר - אינו יכול לדחותו ולומר לו,
75 'לפלוני ששמו כשםך אני חביב, וממנו נפל השטר'; אלא
76 הרי זה שיצא מתחת ידו גובהו, ואין חוששין לנפילה.
77 י. שנים שהוציא כל אחד משניהן שטר חוב על חברו -
78 אין האחרון יכול לומר לראשון, 'אלו הייתי חביב לך,
79 היאך אפה לזה ממני'; אלא זה גובה חובו, וזה גובה
80 חובו. היה זה במאה וזה במאה, ויש לזה עדית ולזה
81 עדית, או לזה בינונית ולזה בינונית, לזה זבורית ולזה
82 זבורית - אין נזקקין להם, אלא כל אחד עומד בשלו. היה
83 לזה עדית ובינונית ולזה זבורית - זה גובה מן הבינונית,
84 וזה גובה מן הזבורית.

85 יא. המוציא שטר חוב על חברו, והלה מוציא שטר
86 שמכר לו את השדה - אם היו במקום שנותן הלוקח
87 המעות, ואחר כך כותב לו המוכר את השטר - הרי שטר
88 חובו של זה בטל, שהרי אומר לו: 'אלו הייתי חביב לך,
89 היה לך לפרע חובך' [בכסף שנתתי]. אכל במקום

1 לו, אלא עושין לו קיום לכל אחד ואחד; שזכות היא
2 ללוה להיותן שנים, שלא יכף אותו בדין בפעם אחת
3 לגבות הכל.

4 יח. הוציא שטר חוב במאה, ואמר: 'קרעוהו, וכתבו לי
5 שטר אחר בחמשים' - אין שומעין לו; שמא פרעו הכל,
6 וכתב לו שובר על שטר של מאה, וכשיחזור ויוציא קיום
7 זה של שטר חמשים, ויוציא הלוה השובר, יאמר לו: 'זה
8 שטר אחר הוא'.

פרק כד

9
10 א. כבד בארנו, ששטר חוב שיש בו קנין - כותבין אותו
11 ללוה, אף על פי שאין המלוה עמו; וכן כותבין שטר
12 למוכר, אף על פי שאין הלוקח עמו. וכן כותבין שובר
13 למלוה, אף על פי שאין הלוה עמו, ושובר לאשה, אף על
14 פי שאין בעלה עמה, וגט לאיש, אף על פי שאין אשתו
15 עמו. אבל אין כותבין שטרי ארוסין ונשואין, ושטרי
16 אריסות וקבלנות, ושטר ברירת הדינין [זה בורר לו אחד
17 חבל"א] או שטרי טענות בעלי דינין, וכל מעשה בית דין,
18 אלא מדעת שניהן. וכל השטרות האלו, צריכין להזהר
19 בתקונן כשאר השטרות.

20 ב. ומי נותן שכר הסופר? בשטרי הלואה, הלוה נותן
21 שכר; ובשטרי מקח וממכר, הלוקח נותן שכר. והאשה
22 נותנת שכר הגט, והחתן נותן שכר שטר הארוסין או
23 הנשואין. והמקבל וכן האריס או השוכר נותן שכר
24 השטר. אבל שטר ברירת הדינין, או טענות בעלי דינין -
25 שניהם נותנין שכר.

26 ג. אחד השטרות הנכתבין לאחד שלא בפני חברו, ואחד
27 השטרות שאין כותבין אותן אלא מדעת שניהם ושניהם
28 עומדין, כגון שטר שכותבין למלוה או ללוקח - בלן
29 צריכין העדים שיהיו מכירין השמות שבשטר, שזה הוא
30 פלוני בן פלוני, וזה הוא פלוני בן פלוני; שמא יבואו
31 שנים ויעשו קנוניא, וישנו שמותיהן כשמות אחרים וידו
32 זה לזה.

33 ד. כל מי שהחזק שמו בעיר שלשים יום - אין חוששין
34 לו שמא שם אחר יש לו, והוא שנהו כדי לרמות ולעשות
35 קנוניא; שאם אפה אומר כן, אין לדבר סוף. לפיכך, מי
36 שלא החזק שמו בעיר שלשים יום, ובא ואמר: 'כתבו עלי
37 שטר שאני חביב לפלוני או לזה כך וכך דיגריין' - אין
38 כותבין לו, עד שיביא ראיה שזה שמו, או יחזק.

39 ה. כל שטר שיצא לפנינו ויטען הלוה ויאמר: 'אני איני
40 חביב כלום, שמא אחד רמאי העלה שמו בשמי והודה
41 לזה, או שאמר: 'לא לזה אני חביב אלא לאחר, וזה רמאי
42 הוא והעלה שמו בשם בעל חובי' - מאחר שלא החזק
43 שם שנים ששמותיהן שרין, אין חוששין לדבריו; שחזקה
44 היא, שאין העדים חותמין על השטר, אלא אם כן הן

45 ממון. ואם יהיה הערב לכתבת בנו, וקנו מידו - ח"ב.
 46 וקבלן של כתבה, ח"ב.
 47 ז. ואיבן שמעון שדה, וקא לוי וקבל אחריותה
 48 עליו [כלפי שמעון] - לא נשתעבד לוי, שזו אסמכתא היא
 49 [לא גמר בליבו האחריות]. ואם קנו מידו שהוא ערב
 50 לשלם דמי מחר זה בכל עת שיתבענו שמעון - הרי זה
 51 ח"ב. וכזה הורו רבותי.
 52 ח. וכן הערב או הקבלן שחייבו עצמן על תנאי - אף על
 53 פי שקנו מידו - לא נשתעבד, מפני שהיא אסמכתא
 54 [מאמין שלא יתקיים התנאי]; כיצד? כגון שאמר לו: 'תן
 55 לו ואני אתן, אם יהיה כף וקף, או אם לא יהיה'; ושפל
 56 התולה שעבוד שאינו ח"ב בו באם יהיה ואם לא יהיה -
 57 לא גמר, ולא הקנה קנן שלם; ולפיכך לא נשתעבד.
 58 ט. שנים שלוו בשטר אחד, או שלקחו מקח אחד, וכן
 59 השתפין שלהן אחד מהן, או לקח לשתפות - הרי הן
 60 ערבאין זה לזה, אף על פי שלא פרש.
 61 י. שנים שעברו אחד - כשיבוא המלוה להפרע מן הערב,
 62 יפרע מאיזה מהן שירצה; ואם לא היה לאחד כדי החוב,
 63 חוזר ותובע השני בשאר החוב.
 64 יא. ואחד שעבר שנים - כשיפרע למלוה - יודיעו
 65 [המלווה] חוב איזה משניהם הוא פורע, כדי שיתחזר עליו.
 66 יב. האומר לחברו: 'ערב זה לפלוני, ואני ערב לך' - הרי
 67 זה כמי שאמר לו: 'הלווה, ואני ערב'; וכשם שנשתעבד
 68 הערב למלוה, כך נשתעבד ערב שני לערב ראשון. ודין
 69 הערב עם המלוה, כדין ערב ראשון עם השני - דין אחד
 70 הוא.
 71 יג. מי שלא פרש קצב הדבר [סכום] שערב, כגון שאמר
 72 לו: 'כל מה שתתן לו, תן לו ואני ערב', או 'מחר לו, ואני
 73 ערב', או 'הלווה, ואני ערב' - יש מן הגאונים שהורה,
 74 שאפלו מחר לו בעשרת אלפים או הלווה מאה אלף,
 75 נשתעבד הערב כפל. ויראה לי, שאין זה הערב ח"ב כלום;
 76 שפירן שאינו יודע הדבר ששעבד עצמו בו - לא סמכה
 77 דעתו, ולא שעבד עצמו; ודברים של טעם הן אלו, למכין.
 78 יד. מי שאמר לחברו: 'הלווה, ואני ערב לגופו של לזה
 79 הנה; לא ערב לעצמו של ממון, אלא כל זמן שתירצה
 80 אביאנו לך', וכן אמר לו אחר שהלוהו ותבעו: 'הניחהו,
 81 וכל זמן שתבע אותו, אביאנו לך', וקנו מידו על זה -
 82 אם לא יביא זה הלווה, יש מן הגאונים שהורה שהוא ח"ב
 83 לשלם. ויש מי שהורה, שאפלו התנה עליו, ואמר: 'אם
 84 לא אביאנו, או שמת, או שברח, אהי ח"ב לשלם' - הרי
 85 זו אסמכתא, ולא נשתעבד; ולזה דעתי נוטה.

פָּרֶק כו

86
 87 א. המלוה את חברו בשטר, ואחר שהעידו העדים בשטר,
 88 בא ערב וערב את הלווה - אף על פי שקנו מידו, ונשתעבד
 89 לשלם כמו שבארנו - כשיבוא המלוה להפרע מנכסי

1 שכותבין, ואחר כך נותנין - הרי שטר החוב קיים, שהרי
 2 זה אומר לו: 'מכרתי לך את השדה, כדי שיהיה לך נכסים
 3 ידועים, שאגבה מהן החוב שלי'.

יום ש"ק ט"ו מרחשון ה'תשע"ה

פָּרֶק כה

6 א. המלוה את חברו, ואחר שהלוהו אמר לו אחד: 'אני
 7 ערב', או שתבע את הלווה בדין, ואמר לו אחד: 'הניחהו,
 8 ואני ערב', או שהיה חונק אותו בשוק לתן לו, ואמר לו:
 9 'הנח, ואני ערב' - אין הערב ח"ב כלום; ואפלו אמר 'אני
 10 ערב' בפני בית דין. אכל אם קנו מידו [עשו קנין] שהוא
 11 ערב ממון זה, בכל אלו הפנים - בין בפני בית דין, בין
 12 בינו לבין המלוה - נשתעבד.
 13 ב. אמר לו בשעת מתן מעות: 'הלווה, ואני ערב' -
 14 נשתעבד הערב, ואינו צריך קנן. וכן אם בית דין עשו
 15 אותו ערב - נשתעבד, אף על פי שלא קנו מידו; כגון
 16 שהיו בית דין רוצין לגבות מן הלווה, ואמר להם:
 17 'הניחהו, ואני ערב לכם' - הואיל ויש לו הנאה
 18 שהאמינהו בית דין, באותה הנה שעבד עצמו.
 19 ג. המלוה את חברו על ידי ערב - אף על פי שהערב
 20 משעבד למלוה - לא תבע את הערב תחלה, אלא תובע
 21 את הלווה תחלה. אם לא נתן לו - חוזר אצל הערב, ונפרע
 22 ממנו. במה דברים אמורים? בשאין נכסים ללוה; אכל
 23 אם יש נכסים ללוה - לא יפרע מן הערב כלל, אלא מן
 24 הלווה. הנה הלווה אכלם, ואין בית דין יכולין להוציא מידו,
 25 או שלא בא לדין - הרי זה נפרע מן הערב תחלה, ואחר
 26 כך יעשה הערב דין עם הלווה. אם יכול להוציא מידו,
 27 יוציא; או ישמתו [נידו] אותו בית דין, עד שיתן לו.
 28 ד. התנה המלוה על הערב ואמר לו: 'על מנת שאפרע
 29 ממי שארצה' - אם יש נכסים ללוה, לא יפרע מן הערב.
 30 אמר: 'על מנת שאפרע ממי שארצה תחלה', או שהיה
 31 קבלן [כדלהלן] - הרי זה יתבע את הערב הנה או את
 32 הקבלן תחלה, ויפרע מהן אף על פי שיש נכסים ללוה.
 33 ה. איזה הוא ערב, ואיזה הוא קבלן? אמר לו: 'תן לו,
 34 ואני נותן לך' - זה הוא קבלן שיש למלוה להפרע ממנו
 35 תחלה, אף על פי שלא פרש ולא אמר 'על מנת שאפרע
 36 ממי שארצה'. אכל אם אמר לו: 'הלווה, ואני ערב',
 37 'הלווה, ואני פורע', 'הלווה, ואני נותן', 'הלווה, ואני
 38 ח"ב', 'הלווה, ואני קבלן', 'תן לו, ואני קבלן', 'תן לו,
 39 ואני פורע', 'תן לו, ואני ח"ב', 'תן לו, ואני ערב' - כלן
 40 לשון ערבנות הן, ואינו תובעו תחלה; ולא נפרע ממנו
 41 במקום שיש נכסים ללוה, עד שיפרש ויאמר: 'ממי
 42 שארצה אפרע'.

43 ו. ערב של כתבה - אף על פי שקנו מידו, פטור מלשלם;
 44 שהרי מצוה עשה, ולא חפרה [נחסר בשעת נישואין]

- 1 הָעֶרֶב הַזֶּה, אֵינוֹ טוֹרֵף מִנְכָסִים מְשֻׁעָבְדִים [שמכר הערב].
 2 הִיָּה הָעֶרֶב בְּגוֹפוֹ שֶׁל שְׁטֵר קָדָם חֲתִימַת הָעֲדִים - אִם
 3 כָּתְבוּ 'פְּלוֹנִי עֶרֶב', שְׁהָרִי אֵינוֹ מְעַרֵב [משולב בנטר] עִם
 4 הַלֹּהֶה בְּמַלְוָה - הָרִי זֶה אֵינוֹ גּוֹבֵה מִמֶּנּוּ מִן הַמְשֻׁעָבְדִין.
 5 אָבֵל אִם כָּתוּב בְּשֵׁטֵר 'פְּלוֹנִי לֹהֶה מִפְּלוֹנִי כֶּף וְכֶף, וּפְלוֹנִי
 6 עֶרֶב', שְׁהָרִי עֶרְבּוֹ לֹהֶה עִם הָעֶרֶב בְּשֵׁטֵר, וְקִנּוּ מִיָּדוֹ שֶׁל
 7 עֶרֶב, וְאַחַר כֶּף חֲתֵמוֹ הָעֲדִים בְּשֵׁטֵר - הָרִי זֶה נִפְרָע מִנְכָסֵי
 8 עֶרֶב הַמְשֻׁעָבְדִין.
 9 ב. מַלְוָה שֶׁבָּא לְחַבֵּעַ אֶת הַלֹּהֶה - אֵינוֹ יָכוֹל לְדַחֲתוֹ
 10 וְלוֹמַר, 'לֶךְ אֲצַל הַקַּבְלָן, שְׁהָרִי יֵשׁ לֶךְ לְחַבֵּעַ אוֹתוֹ תַּחֲלָה';
 11 אֲלֵא תוֹבֵעַ כֹּל מִי שִׁירְצָה תַּחֲלָה. וְאִם נִשָּׂא הַקַּבְלָן הַמַּעֲוֹת
 12 מִיַּד הַמַּלְוָה, וַיִּתְּנֵן בְּיַד הַלֹּהֶה - אֵין לַמַּלְוָה עַל הַלֹּהֶה כְּלוּם.
 13 ג. מַלְוָה שֶׁתְּבַע אֶת הַלֹּהֶה, וְלֹא מָצָא לוֹ נְכָסִים - אֵינוֹ
 14 יָכוֹל לְהַפְרֵעַ מִן הָעֶרֶב, עַד אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם מִיּוֹם שֶׁנִּתְחַיֵּב
 15 הָעֶרֶב לְשֹׁלֵם; לֹא יִהְיֶה כַּח זֶה, פְּחוּת מִן הַלֹּהֶה עֲצֻמוֹ. כִּי
 16 הוֹרוּ הַמַּוֹרִים. וְאִם הִתְנַה עִמוֹ, הַכֹּל לִפִּי הַתְּנָאִי. הִיָּה הַלֹּהֶה
 17 בְּמַדִּינָה אַחֲרָת, שְׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹדִיעוֹ וְלֹא לִילֵף לוֹ, אוֹ
 18 שְׁמַת הַלֹּהֶה, וְהַנִּיחַ קִטְנִים שְׁאֵין בֵּית דִּין נֹזְקִין לְנְכָסֵיהֶן
 19 - הָרִי זֶה תוֹבֵעַ אֶת הָעֶרֶב תַּחֲלָה, שְׁהָרִי אֵין הַלֹּהֶה מְצוּי.
 20 ד. מַלְוָה שֶׁתְּבַע אֶת הַלֹּהֶה, וּמָצָא שְׁהַעֲנִי - אֵינוֹ יָכוֹל
 21 לְהַפְרֵעַ מִן הָעֶרֶב, עַד שִׁישְׁבַע הַלֹּהֶה בְּתַקְנַת אַחֲרוֹנִים שְׁאֵין
 22 לוֹ כְּלוּם; שְׁמָא יַעֲשׂוּ קְנוּיָא [רמאות] עַל נְכָסָיו שֶׁל עֶרֶב.
 23 ה. מִי שֶׁהִיָּה עֶרֶב לְחַבְרֹו בְּמַלְוָה עַל פֶּה, וּבָא הַמַּלְוָה
 24 לְחַבֵּעַ אֶת הָעֶרֶב, וְהָרִי הַלֹּהֶה בְּמַדִּינַת הַיָּם - אוֹמַר לוֹ
 25 הָעֶרֶב: 'הֵבָא רְאִיָּה שְׁלֵא פְרָעָךְ הַלֹּהֶה, וְאֵנִי אֲשַׁלֵּם לָךְ'.
 26 ו. עֶרֶב שֶׁקָּדָם וַנִּתֵּן לְכַעַל חוֹב אֶת חוֹבוֹ - הָרִי זֶה חוֹזֵר
 27 וְגוֹבֵה מִן הַלֹּהֶה כֹּל מֵה שֶׁפָּרַע עַל יָדוֹ, אִף עַל פִּי שֶׁהִיָּתָה
 28 מַלְוָה עַל פֶּה אוֹ בְּלֵא עֲדִים כָּלֵל. בְּמֵה דְבָרִים אַמּוֹרִים?
 29 בְּשֵׁאֲמַר לוֹ הַלֹּהֶה בַּעַת שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ עֶרֶב: 'עֶרְבֵנִי וְשֹׁלֵם'.
 30 אָבֵל אִם עָמַד זֶה בְּרִשּׁוֹת עֲצֻמוֹ, וַנַּעֲשֶׂה לוֹ עֶרֶב אוֹ קַבְלָן,
 31 אוֹ שְׁאֲמַר לוֹ הַלֹּהֶה: 'עֶרְבֵנִי', וְלֹא הִרְשָׁהוּ [לא אמר] שִׁיתֵן,
 32 וּפְרַע הַחוֹב - אֵין הַלֹּהֶה חַיֵּב לְשֹׁלֵם לוֹ כְּלוּם. וְכֵן הַפְּרָע
 33 שְׁטֵר חוֹבוֹ שֶׁל חַבְרֹו שְׁלֵא מִדַּעְתּוֹ - אֲפֹלוּ הִיָּה הַחוֹב עַל
 34 הַמְשֻׁכּוֹן, אֵין הַלֹּהֶה חַיֵּב כְּלוּם; וְנוֹטֵל מִשְׁכּוֹנוֹ בְּחִנָּם, וְהָרִי
 35 אֲבַד זֶה הַנּוֹתֵן אֶת מַעֲוֹתָיו; שְׁמָא הִיָּה הַלֹּהֶה מְפִיֵס אֶת
 36 הַמַּלְוָה, וּמוֹחֵל לוֹ. מַת הַלֹּהֶה, וְקָדָם הָעֶרֶב וּפְרַע הַחוֹב
 37 קָדָם שִׁיּוֹדִיעַ אֶת הַיּוֹרְשִׁים - אִם נוֹדַע לָנוּ שְׁלֵא פְרַע הַלֹּהֶה
 38 שְׁטֵר חוֹבוֹ קָדָם שְׁמִמוֹת, כְּגוֹן שֶׁהוֹדָה בּוֹ, אוֹ שֶׁנְּדוּחָהוּ [על
 39 אי פרעוון] וּמַת בְּנִדּוּיוֹ, אוֹ שְׁלֵא הִגִּיעַ זְמַן הַמַּלְוָה לְהַגְבוֹת
 40 - הָרִי זֶה חוֹזֵר וְגוֹבֵה מִן הַיּוֹרְשִׁין כֹּל מֵה שֶׁפָּרַע. הִיָּה
 41 הַמַּלְוָה גּוֹי - אֵין הַיּוֹרְשִׁין חַיֵּבִין לְשֹׁלֵם; שְׁמָא אֲבִיָּהֶן נִתַּן
 42 לָזֶה הָעֶרֶב כֹּל הַחוֹב שֶׁהִיָּה עֲלָיו, מִפְּנֵי שֶׁהִגִּיעַ תוֹבֵעַ אֶת
 43 הָעֶרֶב תַּחֲלָה [לפני הלווה], וּלְפִיכֶף פְּרַע זֶה מִדַּעְתּוֹ קָדָם
 44 שִׁיּוֹדִיעַ אֶת הַיּוֹתוּמִים. אָבֵל אִם הוֹדִיעַן שֶׁהִגִּיעַ תוֹבֵעַ אוֹתוֹ,
 45 וְהָרִי הוּא נוֹתֵן - חַיֵּבִין לְשֹׁלֵם.
 46 ז. כֹּל עֶרֶב שֶׁבָּא לְטַל מֵה שֶׁפָּרַע - בֵּין שֶׁבָּא לְהַפְרֵעַ
 47 מִיּוֹרְשֵׁי לֹהֶה, בֵּין מִן הַלֹּהֶה עֲצֻמוֹ - הָרִי זֶה צָרִיף לְהֵבִיא

פֶּרֶק כֹּז

- 79 א. שְׁטֵר שֶׁכָּתוּב בְּכֹל לְשׁוֹן וּבְכָל כְּתָב - אִם הִיָּה עֲשׂוּי
 80 כְּתֻבָּה שְׁטָרִי יִשְׂרָאֵל, שְׁאֵין יָכוֹלִין לְהוֹדִיעַ [להמחוק] - וְלֹא
 81 לְהוֹסִיף וְלֹא לְגַרֵעַ, וְהִיָּה עֲדִיו יִשְׂרָאֵלִים, יוֹדְעִין לְקִרְוֹתוֹ
 82 - הָרִי זֶה כָּשֵׁר, וְגוֹבִין בּוֹ מִן הַמְשֻׁעָבְדִין [נכסים של לוה]
 83 שֶׁנִּמְכְּרוּ. אָבֵל כֹּל הַשְּׁטָרוֹת שֶׁחֲתוּמֵיהֶם גּוֹיִים - הָרִי אֵלוֹ
 84 פְּסוּלִין, חוּץ מִשְׁטָרֵי מִקַּח וּמִמְכָּר וּשְׁטָרֵי חוֹב; וְהוּא שִׁיתֵן
 85 הַמַּעֲוֹת בְּפִגְיָהֶם, וְיִכְתְּבוּ בְּשֵׁטֵר: 'בְּפִגְיָנוּ מְנָה פְּלוֹנִי
 86 לְפְלוֹנִי', כֶּף וְכֶף דְּמֵי הַמְכָּר' אוֹ 'מַעֲוֹת הַחוֹב'. וְהוּא
 87 שִׁיָּהוּ עֲשׂוּיִין בְּעֶרְכָּאוֹת שְׁלֵהֶם; אָבֵל בְּמִקּוֹם קְבוּץ
 88 פְּלִילִיָּהֶן [- התכנסות שופטיהם] בְּלֵא קִיּוֹם הַשּׁוֹפֵט שְׁלֵהֶם,
 89 לֹא יוֹעִילוּ כְּלוּם. וְכֵן צָרִיכִין עֲדֵי יִשְׂרָאֵל שִׁיעִידוֹ עַל אֵלוֹ
 90 הַגּוֹיִים שֶׁהֵן עֲדֵי שְׁטֵר, וְעַל זֶה הַשּׁוֹפֵט שְׁלֵהֶן שְׁקִים
 91 עֲדוּתָן, שְׁאֵין יוֹדְעִין בְּקַבּוּל שְׁחַד. וְאִם חִסְרוּ שְׁטָרֵי
 92 הַגּוֹיִים דְּכָר מִכָּל אֵלוֹ, הָרִי הֵן בְּחִרְשָׁם. וְכֵן שְׁטָרֵי הוֹדָאוֹת
 93 וּמַתְּנוֹת וּפְשָׁרוֹת וּמְחִילוֹת, שֶׁהֵם בְּעֲדִים שְׁלֵהֶם - אִף עַל

48 ז. הרחיק את הקיום מן השטר יתר על שתי שיטין, ומלא
 49 כל הרוח שריטות דיו - פשר, שהרי אינו יכול לזיף; ואין
 50 חוששין לבית דין שיקימו קיום על השריטות, אלא על
 51 גופו של שטר.
 52 ח. כל המחקין כלן - צריך שיכתב קיומיהן בסוף השטר,
 53 ויאמר: 'אות פלונית', או 'מלה פלונית', או 'שיטה
 54 פלונית', 'על מחק' או 'תלויה', 'הפל קים'. ואם היה
 55 המחק במקום 'שריר וקים', וכשעור 'שריר וקים' - אף על
 56 פי שחזר וקימו, פסול; שמא מחקו וכתב דבר שזיף, וחזר
 57 וקימו ברוח שבין הכתב והעדים.
 58 ט. שטר הבא הוא ועדיו על מחק, פשר. ואם תאמר:
 59 מוחק, וחזרו ומוחק - אינו דומה מי שנמחק פעם אחת,
 60 לנמחק שתי פעמים. ואם תאמר: שמא מחק מקום העדים
 61 שתי פעמים, ואחר שכתב השטר חזרו ומוחקו, וכתב כל
 62 מה שירצה, שהרי הוא ועדיו בלו שנה, מפני שנמחק הכל
 63 שתי פעמים - כבר תקנו תכמים, שלא יהיו העדים חותמין
 64 על שטר מחוק, אלא אם כן נמחק בפניהם.
 65 י. שטר הבא הוא ועדיו על מחק, והקיום מלמטה על
 66 הניר - אין מקימין אותו מעדי הקיום, אלא מעדים
 67 שלמעלה; שמא הקיום היה רחוק מן השטר הרבה, והיה
 68 הרוח מלא שריטות של דיו; וחתף גוף השטר ומחק
 69 השריטות, וכתב השטר ועדיו על מחק.
 70 יא. שטר הבא על הניר, ועדיו על המחק - פסול; שמא
 71 ימחק השטר, ויזיף, ונמצא הוא ועדיו על המחק. ואם
 72 כתבו העדים: 'אנחנו העדים חתמנו על המחק, והשטר על
 73 הניר' - פשר; וכותבין כן בין עד לעד, כדי שלא יזיף.
 74 יב. שטר הבא על המחק, ועדיו על הניר - פסול, ואפלו
 75 כתבו העדים: 'אנחנו עדים חתמנו על הניר, והשטר על
 76 המחק'; מפני שהוא מוחק כל השטר פעם שניה, וכותב
 77 כל מה שירצה; וכיון שכלו נמחק שתי פעמים, אינו נכר,
 78 שאלו היה בו מקום הנמחק פעם אחת ומקום הנמחק שתי
 79 פעמים, היה נכר. ומתקון השטרות, להתבונן בשטר ברוין
 80 וזיגין שלו, שלא יהיו דחוקין בין התבות, שמא זיף
 81 והוסיף וז. ולא יהיו מרחקין, שמא מחק אות אחת, כגון
 82 הא או חית, והניח רגלה האחת מקום וז. וכל פיוצא בזה,
 83 מדקדקין בו בכל לשון ובכל כתב.
 84 יג. משלש ועד עשר - אין כותבין בסוף שיטה; שמא
 85 יזיף, ויחזיר השלש שלשים, והעשר עשרים. ואם נודמן
 86 לו בסוף שיטה - מחזיר הדבור (כותב שוב הקטע האחרון)
 87 בגופו של שטר פעמים רבות, עד שיבוא באמצע השיטה.
 88 יד. שטר שכתוב בו מלמעלה מנה ומלמטה מאתים,
 89 מלמעלה מאתים ומלמטה מנה - הפל הולך אחר המתתו.
 90 ולמה אין הולכין אחר הפחות שבשניהם? לפי שאין
 91 האחד תלוי בתבירו - שאם היה כתוב בו מנה שהן מאתים
 92 או מאתים שהן מנה, היה נוטל מנה; אבל שני דברים
 93 שאין האחרון תלוי בראשון, הלך אחר המתתו. היה בו
 94 מלמעלה שם, ומלמטה שם קרוב לו - הפל הולך אחר

1 פי שיש בהם כל הדברים שמנינו, הרי הם כפרש. והורו
 2 רבותי, שאפלו שטרי חוב שלקחם שנתנו המעות בפניהם
 3 - פסולין, ולא הכשירו אלא שטרי מקח וממכר שנתנו
 4 המעות בפניהם; ואין אני מודה בזה. אם לא ידעו דיגי
 5 ישראל לקרות שטר זה שנעשה בערפאות של גויים -
 6 נוהגו לשני גויים זה שלא בפני זה, וקורין לו, שנמצא כל
 7 אחד מהם כמסיח לפי תמו, וגובה בו מבני חורין. אבל
 8 אין טורפין בו, מפני שאין לו קול [פרוטום], שהרי לא
 9 ידעו הלקוחות כמה שנעשה בגויים.
 10 ב. שטר שעדיו גויים שמסרו הלזה ליד המלוה, או
 11 המוכר ליד הלוקח, בפני שני עדים מישראל - אף על פי
 12 שאינו עשוי בערפאות שלקח, ואין בו כל הדברים שמנינו
 13 - הרי זה גובה מבני חורין; והוא שיהיו העדים שמסרו
 14 בפניהם יודעין לקרותו, וקראוהו בשמסרו, ויהיה כתקון
 15 שטרי ישראל, שאינו יכול להזיף [להמחק] ולא להוסיף
 16 בו ולא לגרע. ולמה לא יגבה בו מן המשעבדין? מפני
 17 שאין לו קול.
 18 ג. תקון שטרי ישראל כף הוא: כל השטרות כלן, צריך
 19 שיחזרו [פעם שניה] מענינו של שטר בשיטה אחרונה -
 20 לפי שאין למדין משיטה אחרונה, שמא היו העדים
 21 מרחקין מגופו של שטר בכדי שיטה, ובא זה המזיף, וכתב
 22 באותו הרוח שיטה זו.
 23 ד. עדים שהיו מרחקין מן הכתב שתי שיטין, פסול; פחות
 24 מכאן, פשר. 'שתי שיטין' שאמרו - בכתב ידי עדים, ולא
 25 בכתב ידי סופר; שכל המזיף, אינו הולך אחר הסופר,
 26 אלא אחר העדים. ושתי שיטין אלו - הן ושני אורין [שבין
 27 השורות], כגון [כגודל] למד על גב כף [סופית]. היו
 28 העדים מרחקין מן הכתב יתר על שתי השיטין, והיה כל
 29 הרוח שבין הכתב והעדים מלא בעדים פסולין או קרובים
 30 - פשר, שהרי אינו יכול להזיף. ואם מלאהו בשריטות
 31 [קווים] של דיו - פסול, שמא העדים על השריטות חתמו,
 32 לא על גופו של שטר. היה השטר בלו עם עדיו בשיטה
 33 אחת, הרי זה פשר.
 34 ה. היה השטר בשיטה אחת, והעדים בשיטה שניה -
 35 פסול; שמא אלו העדים היו מרחקין מן השטר הפשר
 36 שיטה אחת, וחתף כל השטר, וכתב זה השטר באותה
 37 השיטה, ונמצאו אלו העדים חותמין עליה. וכן אם היה
 38 השטר ושני עדים בשיטה אחת, ושני עדים אחרים בשיטה
 39 שניה, ואמר: 'אני נתבונתי לרבות העדים' [להביא נוספים]
 40 - אין מקימין שטר זה מעדים של מטה בשיטה שניה, אלא
 41 מעדים של מעלה; שמא בשיטה שהיתה בין העדים של
 42 מטה ובין השטר שחתף, כתב שטר זה ושני עדיו.
 43 ו. קיום [אישור השטר ע"י] בית דין - צריך שיהיה סמוך
 44 לכתב ידי עדים, או סמוך לצד השטר, או מאחוריו כנגד
 45 הכתב. ואם היה בין הקיום והשטר רוח שיטה אחת -
 46 פסול; שמא יחתף השטר שנתקם, ויזיף באותה השיטה
 47 שטר ושני עדיו, ונמצא הקיום על שטר מזיף.

מתוך מהדורת חזק

1 התפתחון. אם בן, למה כותבין את העליון? שאם תמחק
 2 אות אחת מן התפתחון, ילמד מן העליון; כגון, שהיה
 3 בעליון חנני או ענני ובתפתחון חנן או ענן - בידוע שהוא
 4 השם העליון. אבל לא ילמד תפתחון מן העליון שתי
 5 אותיות.
 6 טו. כתוב בו מלמעלה ספל [חצי טאה], ומלמטה קפל
 7 [חצי קב] - הכל הולך אחר התפתחון; שהקפל, פחות מן
 8 הספל. כתוב בו מלמעלה קפל, ומלמטה ספל - חוששין
 9 שמא זכוב הסיר רגל הקוף, ונעשת סמך; ואינו גובה אלא
 10 במדת קפל הקטנה. וכן כל פיוצא בזה, שיד בעל השטר
 11 על התפתחונה. מעשה בשטר שהיה כתוב בו 'שש מאות
 12 וזו אחר, ויהי הדבר ספק, אם שש מאות זו וזו אחר,
 13 או שש מאות אסתירא [חצאי זחיים] וזו; אמרו חכמים:
 14 יטל שש מאות אסתירא וזו, שיד בעל השטר על
 15 התפתחונה. אם בן, למה לא נאמר שש מאות פרוטה וזו?
 16 לפי שהפרוטות - כולל אותן הסופר וזוין [ולא מונה

17 הפרוטות], ואחר כך כותבין. וכן כל פיוצא בזה, בכל זמן
 18 ובכל מקום לפי דרכם הידוע, על פיו עושין.
 19 טז. שטר שכתוב בו 'אסתירא מאה מעי', או שכתוב בו
 20 'מאה מעי אסתירא' - הלך אחר פחות שבמשונות, ואינו
 21 נוטל אלא מאה אסתירות; שיד בעל השטר לעולם על
 22 התפתחונה, מפני שהוא המוציא מחברו, ואינו מוציא אלא
 23 בדבר שאין בו ספק. לפיכך, כל שטר שיש בו משמע שתי
 24 לשונות, שמא כך או שמא כך - אינו נוטל אלא הפחות
 25 שבשתיהן; ואם תפש בעליונה - אין מוציאין מידו, אלא
 26 בראיה ברורה.
 27 יז. כתוב בו 'מטבע זהב', אין פחות מדינר זהב. 'זהב
 28 דינרין' או 'דינרין זהב', אין פחות משני דינרין של זהב.
 29 'זהב בדינרין', אין פחות משנה שני דינרין של כסף מן
 30 הזהב. וכן כל פיוצא בזה.
 31 בריף רחמנא דסייען

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ט"ט"ו מרחשון ה'תשע"ה

32 יום ראשון ט' מרחשון ה'תשע"ה

33 הלכות עדות

34 פרק יג

35 א. הקרובים פסולין לעדות דין תורה, שנאמר: "לא יומתו
 36 אבות על בנים, ובנים לא יומתו על אבות". מפי השמועה
 37 [ממשה רבינו] למדו, שבכלל לאו זה, שלא יומתו אבות על
 38 פי בנים, ולא בנים על פי אבות; והוא הדין לשאר
 39 הקרובים. אין פסול בדין תורה, אלא קרובים ממשפחת אב
 40 בלבד; והם: האב עם הבן, והבן עם האב, והאחין מן האב
 41 זה עם זה, ובניהם זה עם זה; ואין צריך לומר, הדוד עם
 42 בן אחיו. אבל שאר הקרובים מן האם, או מדרף האישות
 43 [- ע"י נישואין] - כלן פסולין מדבריהן [מדברונ].
 44 ב. הגרים אינם בדין הקרובים. אפלו שני אחים תאומים
 45 שנתגירו, מעידים זה לזה; שהגר שנתגיר, כקטן הנולד
 46 הוא חשוב.
 47 ג. האחים זה עם זה, בין מן האב בין מן האם - הרי הם
 48 ראשון בראשון; ובניהם זה עם זה - שני בשני; ובני
 49 בניהם זה עם זה - שלישי בשלישי.
 50 ד. ולעולם שלישי בראשון [נכד לאח הטב] כשר, ואין
 51 צריך לומר שלישי בשני [נכד לבן אח הטבא]. אבל שני
 52 בשני, ואין צריך לומר שני בראשון - שניהם פסולין.
 53 ה. והאב עם בנו, בראשון בראשון הוא. לפיכך, האב עם

35 בן בנו, פסול; ועם בן בן בנו, שהוא רביעי ממנו - כשר,
 36 מפני שהוא שלישי בראשון. וכן הדרף בנקבות. כיצד?
 37 שתי אחיות או אח ואחותו, בין מן האב בין מן האם -
 38 הרי הם ראשון בראשון; בניהם, בין זכרים בין נקבות -
 39 שני בשני; בני בניהם, או בנות בניהם - שלישי בשלישי.
 40 כדרך שאמה מונה בזכרים, דור ראשון ושני ושלישי - כך
 41 אמה מונה בנקבות.
 42 ו. כל אשה שאמה פסול לה - כך אמה פסול לבעלה;
 43 שהבעל פאשתו. וכל בעל שאמה פסול לו - כך אמה
 44 פסול לאשתו; שהאשה כבעלה.
 45 ז. כל שתי נשים שהן זו עם זו שני בשני, בעליהן מעידין
 46 זה לזה; אבל אם היו ראשון בראשון, כגון שלקח זה
 47 אשה וזה בתה - אין מעידין זה לזה.
 48 ח. וכן בעלי אחיות - פסולין זה לזה, ויהי הן ראשון
 49 בראשון.
 50 ט. וכן לא יעיד לכן אחות אשתו, ולא לבעל בת אחות
 51 אשתו; אבל מעיד הוא לכן בעל אחות אשתו שיש לו
 52 מאשה אחרת.
 53 י. כל איש שאין אמה מעיד לו, מפני שהוא בעל קרובתך
 54 - הרי אמה מעיד לשאר קרוביו, כגון בניו ואחיו. וכן כל
 55 אשה שאין אמה מעיד לה, מפני שהיא אשת קרובך - הרי
 56 אמה מעיד לשאר קרוביה.
 57 יא. ואבי פלה ואבי חתן, מעידים זה לזה.
 58 יב. אחי האב מן האם - מעידין זה לזה, שהרי אין

45 שְׁצַמְצוּם הַתְּחוּם עַד אֲלֵפִים בְּלִבְד מִדְּבָרֵיהֶם. 'שְׁהִיה אִישׁ
 46 פְּלוּנִי יוֹצֵא מִבֵּית הַסֵּפֶר לְטַבֵּל וְלֶאֱכֹל בְּתַרְוִמָתוֹ, וְשְׁהִיה
 47 חוֹלֵק עִמָּנוּ תְּרוּמָה, וְשְׁהִינּוּ מוֹלִיכִים חֵלֶה וּמִתְנַתּוֹת
 48 לְפְלוּנֵי הַכֹּהֵן עַל יְדֵי עֲצָמוֹ' [הוא היה השליח], וְאָמַר לִי
 49 אַבָּא, מִשְׁפָּחָה זֹאת כְּשֶׁרָה, 'מִשְׁפָּחָה זֹאת פְּסוּלָה',
 50 וְאֶכְלְנוּ בְּקִצְצָה שֶׁל פְּלוּנֵי שְׁהֶאֱכִילוּנוּ אֶחָיו כְּדֵי לְהוֹדִיעַ
 51 שְׁאֲחֵיהֶם פְּלוּנֵי נָשָׂא אִשָּׁה הַגּוֹנָה לוֹ' [היו מציינים
 52 נישואין כאלו בטקס הנקרא "קצצה" - שבירת חבית עם
 53 פירות] - שְׁכַל אֵלֹה הַדְּבָרִים לְהַחְזִיק זֶה הַכֹּהֵן לֶאֱכֹל
 54 בְּתַרְוִמָה שֶׁל דְּבָרֵיהֶם, או לְחֻתּוֹ מִמֶּנָּה.
 55 ד. כָּל אֵלֹה שֶׁמַּעֲדִי בֵּהֶן הַגְּדוֹל בְּמָה שְׂיַדַע כְּשֶׁהִיהָ קָטָן -
 56 אִם הִיָּה גוֹי או עֶבֶד כְּשֶׁרָאָה דְּבָרִים אֵלָיו, וְהַעֲדִי אַחֵר
 57 שְׁנִתְגַּדֵּר וְנִשְׁתַּחֲרַר - אֵינוֹ נֶאֱמָן.
 58 ה. מִי שְׁהִיהָ יוֹדַע לְחַבְרוֹ בְּעִדּוֹת עַד שְׁלֵא נַעֲשֶׂה גִזְלוֹן,
 59 וְנַעֲשֶׂה גִזְלוֹן - הוּא אֵינוֹ מַעֲדִי עַל כֶּתֶב יָדוֹ, אָבֵל אִם הַחֹזֵק
 60 [הוֹכֵר] כֶּתֶב יָדוֹ שֶׁבִשְׁטָר זֶה כְּבִית דִּין קָדָם שְׂיַעֲשֶׂה גִזְלוֹן
 61 - הָרִי זֶה שְׁטָר כְּשֶׁר. וְכֵן אִם נַעֲשֶׂה חֲתָנוּ - הוּא אֵינוֹ מַעֲדִי
 62 עַל כֶּתֶב יָדוֹ, אָבֵל אַחֲרָיִם מַעֲדִינִי עַל כֶּתֶב יָדוֹ; אִף עַל פִּי
 63 שְׁלֵא הַחֹזֵק בְּבֵית דִּין, אֲלֵא אַחֵר שְׁנַעֲשֶׂה חֲתָנוּ - הָרִי זֶה
 64 כְּשֶׁר; שְׂאִינוֹ דוֹמָה הַפְּסוּל בַּעֲבָרָה לְפְסוּל בְּקַרְיָבָה -
 65 שֶׁהַפְּסוּל בַּעֲבָרָה, חֲשׂוֹד לְזִיף.
 66 ו. שְׁטָר שְׂיַשׁ בוֹ שְׁנֵי עֲדִים בְּלִבְד, וְשִׁנְיָהֶם קְרוּבִים זֶה
 67 לְזֶה, או שְׂאֲחָד מִשְׁנֵיהֶם פְּסוּל בַּעֲבָרָה - אִף עַל פִּי שְׁמֶסֶר
 68 לוֹ הַשְּׁטָר בְּשְׁנֵי עֲדִים כְּשֶׁרִים - הָרִי הוּא כְּחֶרֶשׁ, מִפְּנֵי
 69 שֶׁהוּא מְזַיֵּף מִתּוֹכוֹ.
 70 ז. הַכּוֹתֵב כָּל נִכְסָיו לְשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם בְּעִדּוֹת אַחַת [שטר
 71 אחד], וְהַעֲדִים קְרוּבִים לְאֲחָד מִמְּקַבְּלֵי הַמִּתְנָה, וְרַחוּקִים
 72 מִן הַשְּׁנֵי - הָרִי הַשְּׁטָר פְּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲדוּת אַחַת. אָבֵל
 73 אִם כֶּתֶב בְּשְׁטָר אֲחָד: 'שְׁנִתְמִי לְרֵאוּבֵן חֶצֶר פְּלוּנִית,
 74 וְשְׁנִתְמִי לְשִׁמְעוֹן שְׂדֵה פְּלוּנִית', וְנִמְצְאוּ הַעֲדִים קְרוּבִים
 75 לְזֶה וְרַחוּקִים לְזֶה - זֶה שֶׁהֵם רַחוּקִים מִמָּוֶה, מִתְנַתּוֹ קִמְתָּ;
 76 שְׂאֵלוֹ שְׁתֵּי עֲדֵיאוֹת, אִף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּשְׁטָר אֲחָד. לְמָה זֶה
 77 דוֹמָה? לְאוֹמַר: 'הֵיוּ עֲלֵי עֲדִים, שְׁנִתְמִי לְרֵאוּבֵן כְּף וְכָף,
 78 וְשְׁמַכְרָתִי לְשִׁמְעוֹן כְּף וְכָף, וְשְׁלוּתִי מִלּוּי כְּף וְכָף' - שְׂאֵף
 79 עַל פִּי שֶׁכֶּתֶב בְּשְׁטָר אֲחָד, וְהַמְקַנָּה אִישׁ אֲחָד - הָרִי אֵלֹה
 80 שֶׁלֹּשׁ עֲדֵיאוֹת, שְׂאִינָן תְּלוּיּוֹת זֹאת בּוֹ.

יום שלישי י"א מרחשון ה'תשע"ה

פְּרָק טו

82
 83 א. כָּל עֲדוּת שֶׁתּוֹבֵא לְאָדָם הַגֵּיזָה מִמֶּנָּה - אֵינוֹ מַעֲדִי בָּהּ;
 84 שְׂדֵה כְּמַעֲדִי לְעֲצָמוֹ. לְפִיכָף, בְּנֵי הָעִיר שֶׁבָּא מֵעֲרַעֵר לְעֲרַעֵר
 85 עֲלֵיהֶן בְּמַרְחָץ [ציבורי] או בְּרַחוּב [מגרש] שֶׁל עִיר - אֵין
 86 אֲחָד מִבְּנֵי הָעִיר מַעֲדִי בְּדָבָר זֶה, וְלֵא דָן בוֹ עַד שְׂסַלַק
 87 עֲצָמוֹ בְּקִנְיָנוֹ, וְאַחֵר כְּף יָדִין או יַעֲדִי.
 88 ב. בְּנֵי הָעִיר שֶׁנִּגְנַב סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁלָּהֶן - הוֹאִיל וְלִשְׁמִיעָה

1 בִּינְיָהֶם קְרָבָה כָּלָל. כִּיצַד? רַחֵל שֶׁנִּשְׂאָת לְיוֹסֵף, וְלִלְדָה
 2 מִמָּוֶה רֵאוּבֵן, וְהִיָּה לְיוֹסֵף בֶּן מֵאִשָּׁה אַחֲרָת, וְהוּא מְנַשֶּׁה,
 3 וְנִשְׂאָת לְשִׁמְעוֹן, וְלִלְדָה מִמָּוֶה יְהוּדָה - הָרִי מְנַשֶּׁה וְיַהוּדָה
 4 מַעֲדִינִי זֶה לְזֶה.
 5 יג. הָאִישׁ עִם אִשְׁתּוֹ - כְּרֵאשׁוֹן בְּרֵאשׁוֹן; לְפִיכָף, אֵינוֹ
 6 מַעֲדִי לֹא לְבָנָה, וְלֹא לְאִשְׁתּוֹ בְּנָה, וְלֹא לְבַעַל בַּתָּהּ, וְלֹא
 7 לְאִבִּיהָ, וְלֹא לְאִמָּהּ, וְלֹא לְבַעַל אִמָּהּ, וְלֹא לְאִשְׁתּוֹ אִבִּיהָ.
 8 יד. אִשְׁתּוֹ אֲרוּסָה - אִף עַל פִּי שְׁלֵא נִגְמְרָה הָאִישׁוֹת, הָרִי
 9 הִיא לוֹ כְּנִשְׂאָה לְעִנְיָן עֲדוּת. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
 10 בְּאֲרוּסָתוֹ עֲצָמָה, שְׂאִינוֹ מַעֲדִי לָהּ. אָבֵל אִם הַעֲדִי לְקְרוּבֵי
 11 אֲרוּסָתוֹ, כְּגוֹן בַּעַל אַחֲוָתָהּ או בְּנָה וּבַתָּהּ וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן -
 12 אֵין פּוֹסְלִין אוֹתָהּ עַד שְׂיִשְׁאַנָּה.
 13 טו. זֶה שֶׁפְּסָלָה תּוֹרָה עֲדוּת הַקְּרוּבִים - לֹא מִפְּנֵי שֶׁהֵן
 14 בְּחֻזְקַת אוֹהָבִים זֶה אֶת זֶה, שֶׁהָרִי אֵינוֹ מַעֲדִי לוֹ [פסול
 15 לעדות] לֹא לְטוֹבָתוֹ וְלֹא לְרָעוֹתוֹ; אֲלֵא גְזֵרַת הַכְּתוּב הִיא.
 16 לְפִיכָף, הָאוֹהֵב וְהַשּׂוֹנֵא כְּשֶׁר לְעִדּוּת, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא
 17 פְּסוּל לְדִינָתוֹ, שְׁלֵא גְזָרָה תּוֹרָה אֲלֵא עַל הַקְּרוּבִים.

יום שני י' מרחשון ה'תשע"ה

פְּרָק יז

20 א. כָּל מִי שְׂאִין אֶתָּה מַעֲדִי לוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא בַּעַל קְרוּבָתְךָ
 21 - אִם מֵתָה אִשְׁתּוֹ, אִף עַל פִּי שֶׁהִנְיָחָה לוֹ בְּנִים, הָרִי זֶה
 22 נִתְרַחַק וְכָשֶׁר.
 23 ב. מִי שְׁהִיהָ יוֹדַע לְחַבְרוֹ עֲדוּת עַד שְׁלֵא נַעֲשֶׂה חוֹתְנוּ,
 24 וְנַעֲשֶׂה חוֹתְנוּ, או שְׂיַדַע הָעֲדוּת וְהוּא פָּקַח [אזניו
 25 פקוחות], וְאַחֵר כְּף נִתְחַרֵּשׁ, פִּתַּח [עיניו פתוחות] וְנִסְתַּמָּא,
 26 אִף עַל פִּי שֶׁיִּכּוֹל לְכַוֵּן מִדַּת הַקְּרָקַע שֶׁמַּעֲדִי בָּהּ וּמִסִּים
 27 מִצְרִיָּה [מסמן גבוליה], שְׁפוּי, וְנִשְׁתַּטָּה - הָרִי זֶה פְּסוּל.
 28 אָבֵל אִם הִיָּה יוֹדַע לוֹ בְּעִדּוֹת עַד שְׁלֵא נַעֲשֶׂה חֲתָנוּ, וְנַעֲשֶׂה
 29 חֲתָנוּ וּמֵתָה בָּתוֹ, פָּקַח, וְנִתְחַרֵּשׁ וְחֹזֵר וְנִתְפַּקַּח, שְׁפוּי,
 30 וְנִשְׁתַּטָּה וְחֹזֵר וְנִשְׁתַּפָּה, פִּתַּח, וְנִסְתַּמָּא וְחֹזֵר וְנִתְפַּתַּח -
 31 כְּשֶׁר. זֶה הַכָּלָל: כָּל שֶׁתְּחַלְתּוֹ בְּכַשְׁרוֹת וְסוּפוֹ בְּכַשְׁרוֹת -
 32 כְּשֶׁר, אִף עַל פִּי שֶׁנִּפְסַל בִּינְתִּים; תְּחַלְתּוֹ בְּפְסוּלוֹת - אִף
 33 עַל פִּי שֶׁסוּפוֹ בְּכַשְׁרוֹת, פְּסוּל. לְפִיכָף, מִי שְׁהִיהָ יוֹדַע
 34 עֲדוּת וְהוּא קָטָן, וְכֹא וְהַעֲדִי בָּהּ כְּשֶׁהוּא גְּדוֹל - אֵינָה
 35 כְּלוּם.
 36 ג. וַיֵּשׁ דְּבָרִים שְׁסוּמְכִין בֵּהֶן עַל עֲדוּתָן כְּשֶׁהוּא גְּדוֹל,
 37 הוֹאִיל וְהֵם דְּבָרִים שֶׁל דְּבָרֵיהֶם. וְאֵלוֹ הֵן הַדְּבָרִים שְׂאָדָם
 38 נֶאֱמָן לְהַעֲדִי בְּגְדָלוֹ, עַל מָה שֶׁרָאָה בְּקִטְנוּתוֹ: נֶאֱמָן אָדָם
 39 לְאוֹמַר: 'זֶה כֶּתֶב יָדוֹ שֶׁל אֲבִי, או 'שֶׁל אֲחִי' - מִפְּנֵי שֶׁקִּיּוּם
 40 שְׁטָרוֹת [אישור החתימות בבי"ד] מִדְּבָרֵיהֶם [מדרבנן].
 41 יְזָכוֹר אֲנִי בְּפְלוּנִית שֶׁנִּשְׂאָת, וְנַעֲשֶׂה לָּהּ מְנַהֵג הַבְּתוּלוֹת -
 42 הוֹאִיל וְרַב הַנְּשִׂים בְּתוּלוֹת נִשְׂאוֹת, וּכְתִבָּה מִדְּבָרֵיהֶם.
 43 שְׁהַמְקוּם הַזֶּה בֵּית הַפְּרָס' [שדה שנחרש בה קבר], מִפְּנֵי
 44 שֶׁשְׂמָתוֹ מִדְּבָרֵיהֶם. וְיַעַד כָּאֵן הֵינּוּ בְּאֵין בְּשִׁבְתָּ,

מתוך מהדורת חזק

- 1 הוא עשוי, שאי אפשר לאדם לסלק עצמו ממנו - אין דנין
2 בדניי אותה העיר, ואין מביאין ראיה מאנשי אותה העיר.
3 וכן כל פיוצא בזה.
4 ג. האומר: 'תנו מנה לענני עירי' - אין דנין בדניי אותה
5 העיר, ואין מביאין ראיה מאנשי אותה העיר. במה דברים
6 אמורים? בשהיו העננים סמוכים עליהן, ופוסקין להן
7 צדקה בכל שנה. אפלו אמרו שנים מאנשי העיר: 'אנו נתן
8 דבר הקצוב עלינו ונעיד' - אין שומעין להן; שהנהגה היא
9 להן שיתעשרו עניים אלו, הואיל והן סמוכין על בני
10 העיר. וכן כל פיוצא בזה.
11 ד. קרקע שבין שני שתפין, שבא מערער להוציאה מתחת
12 יד השתף - אינו מעיד להשתפו עליה, אלא אם סלק עצמו
13 ממנה וקנו מידו [- עשה קנין] - שנתנה להשתפו, ושם כא
14 בעל חוב שלו וטרפה מיד השתף, משלם לו דמיה; ואחר
15 כן מעיד לו עליה. וכן כל פיוצא בזה.
16 ה. העורר על השדה - אם יש בה פרות, אין האריס -
17 העובד בשדה תמורת פירות מעיד עליה; שהרי רוצה
18 האריס להעמידה ביד בעליה, כדי שיטל חלקו בפרות;
19 ואם אין בה פרות, מעיד. אבל השוכר - אם לקח [דמין]
20 השכירות בידו, ואמר: 'כל מי שתתקיים שדה זו בידו יטל'
21 - הרי זה מעיד [כי עדיין לא שילם]. ואם כבר נתן
22 השכירות לבעל השדה - אינו מעיד; כיון שאם תצא
23 השדה למערער, חייב לתן לו שכר כל השנים שישב בה.
24 וכן כל פיוצא בזה.
25 ו. שמעון שלהו, והיה ראובן ערב, ובא יהודה לערער על
26 שמעון שלהו, ולהוציא קרקע מתחת ידו - אם יש לשמעון
27 שדה אחרת כנגד [- בסכום] החוב - הרי ראובן הערב יש
28 לו להעיד על אותה קרקע שהיא של שמעון; שאין לו
29 בזה הנגה - שאם לקחה יהודה, הרי שדה אחרת שיערע
30 ממנה בעל חובו.
31 ז. וכן לוקח ראשון מעיד ללוקח שני שלקח אחריו, שזה
32 השדה שלו - והוא שיש למוכר [הראשון] שדה בן חורין,
33 כנגד דמי השדה זו של לוקח הראשון; שאין ללוקח
34 ראשון הנגה בעמידת זו השדה ביד לוקח שני - שאפלו
35 נטרף לוקח הראשון, על המוכר הוא חוזר, והרי יש שדה
36 אחרת שיגבה ממנה.
37 יום רביעי י"ב מרחשון ה'תשע"ה
38 פֶּרֶק טז
39 א. ראובן שגול שדה או טלית משמעון, ובא יהודה
40 וערער על ראובן ואמר: 'שדה זו' או 'טלית זו שלי
41 היא' - אין שמעון יכול להעיד לראובן שאין זו השדה
42 של יהודה, ולא זו הטלית של יהודה; שהרי שמעון
43 רוצה להעמיד שדה זו או טלית זו ביד ראובן, שהוא
44 טוען שהוא גזלה ממנו, כדי שיחזרו לו מיד הגזלן -
45 שהרי אפשר שתהיה הראיה של שמעון שמוציא בה

44 ממוז העולם - איני משקר! מנה יש לי אצל פלוני, ויש
45 לי עליו עד אחר; לך והצטרף עמו! - אם נצטרף, הרי
46 זה עד שקר.
47 ו. אמר לו: 'בוא ועמד עם העד, ולא תעיד, כפי שיראה
48 הלנה ויפחד, ויעלה על דעתו שאתם שני עדים, ויודה
49 מעצמו' - הרי זה אסור לו לעמד ולהראות שהוא עד, אף
50 על פי שאינו מעיד. ועל זה וכיוצא בו נאמר: "מדבר שקר
51 תרחק".
52 ז. השוכר עדי שקר להעיד לחברו - פטור מדיני אדם,
53 ותוב בדיני שמים. וכן עד שפכב [העלים] עדותו ולא
54 העיד - פטור מדיני אדם, ותוב בדיני שמים.

יום שישי י"ד מרחשון ה'תשע"ה

פרק יח

57 א. מי שהעיד בשקר, ונודע בעדים שהעיד בשקר - זה הוא
58 הנקרא 'עד זומם'. ומצות עשה לעשות לו, כמו שרצה
59 לעשות בעדותו: אם בעברה שחביב עליה סקילה העידו
60 והזמו, נסקלין בלן; ואם שרפה, נשרפין; וכן שאר
61 המיתות. ואם העידו במלקות - לוקה כל אחד מהן, כשאר
62 מחיבי מלקות: אומדין כחו, ומפני אותו. ואם העידו עליו
63 לחיבו ממוז - משלשין [מחלקים] הממוז ביניהם לפי מנן
64 העדים, כל אחד ואחד חלק המגיע לו; ואינן לוקין במקום
65 תשלומין.
66 ב. במה דברים אמורים? בעדים שהוזמו. אבל שתי פתי
67 עדים המכחישות זו את זו, אין כאן עדות; ואין עונשין
68 את אחת מהן, לפי שאין אנו יודעים מי היא הכת
69 השקרנית. ומה בין הכחשה להזמה? ההכחשה - בעדות
70 עצמה: זאת אומרת 'היה הדבר הנה', וזאת אומרת 'לא
71 הנה', או 'בוא [ייתברר] מכלל דבריה שלא הנה. וההזמה
72 - בעדים עצמן, ואלו העדים שהוזמו - אינם יודעים אם
73 נהנה הדבר, או לא נהנה. כיצד? עדים שבאו ואמרו:
74 'ראינו זה שהרג את זה', או 'לנה מנה, ביום פלוני
75 במקום פלוני', ואחר שהעידו ונבדקו, באו שנים עדים
76 אחרים ואמרו: 'ביום זה ובמקום זה היינו עמכם ועם
77 אלו כל היום, ולא היו דברים מעולם, לא זה הרג את
78 זה, ולא זה הלנה את זה' - הרי זו הכחשה. וכן אם
79 אמרו להם: 'היאף אתם מעידים כן, וזה ההורג או
80 הננהרג או הלנה או המלנה, היה עמנו ביום זה במדינה
81 אחרת?' - הרי זו עדות מכחשת; שנה כפי שאמר: 'לא
82 הרג זה את זה', ולא זה הלנה את זה, שהרי עמנו הנה,
83 ולא נהנה דבר זה'. וכן כל פיוצא בדברים אלו. אבל אם
84 אמרו להם: 'אנו, אין אנו יודעים אם זה הרג זה ביום
85 זה בירושלים, כמו שאתם אומרים, או לא הרגו; ואנו
86 מעידים, שאתם עצמכם הייתם עמנו ביום זה בכבל' -

1 דבר. וכן שאר מיני הפסלנות - כשם שפסלין בעדים, כן
2 פוסלין בדינין.
3 ה. ולפיכך, אין סומכין בסנהדרין שנים הקרובים זה לזה,
4 בין בסנהדרי גדולה בין בסנהדרי קטנה. אבל אלו
5 שמוסיפין עד שבעה לעבר השנה, כמו שבארנו בהלכות
6 קדוש החדש - יראה לי שאם היה בהן קרוב, אין בכך
7 כלום.
8 ו. כל הכשר לדון, כשר להעיד. ויש כשר להעיד, ואינו
9 כשר לדון: האוהב, והשונא, והגר, והמשחרר [מעבדות],
10 וכן הנקן, והפריס, והממזר, וסומה באחת מציניו - כשרין
11 להעיד, ואינן כשרין לדון דיני נפשות, כמו שבארנו.

יום חמישי י"ג מרחשון ה'תשע"ה

פרק יז

14 א. מי שהעידו לו אנשים רבים וגדולים בחכמה וביראה,
15 שהם ראו פלוני שעבר עברה פלונית, או שלנה מפלוני -
16 אף על פי שהוא מאמין הדבר בלבד באלו ראהו - לא
17 יעיד, עד שיראה הדבר בעיניו, או יודה לו הלנה מפיו
18 ויאמר לו: 'היה עלי עד', שנאמר: "או ראה או ידע". ואין
19 לך עדות שמתקלקמת בראיה או בדיעה, אלא עדות ממוז.
20 וכל המעיד מפי אחרים - הרי זה עד שקר, ועובר בלא
21 תעשה, שנאמר: "לא תענה ברעך עד שקר".
22 ב. לפיכך, מאמין [מטילים אימה] אף על עדי ממוז.
23 וכיצד מאמין על עדי ממוז? מאמין עליהן בפני הכל,
24 ומודיעין אותם כח עדות השקר, ובשפת המעיד בה בעולם
25 הנה ועלולם הבא; ואחר כך מוציאין את כל האדם לחוץ,
26 ומשריין את הגדול שבעדים, ואומרים לו: 'אמר, היאף
27 אתה יודע שזה חייב לנה? אם אמר: 'הוא אמר לי: חייב
28 אני לו', 'איש פלוני אמר לי שהוא חייב לו' - לא אמר
29 כלום; עד שיאמר: 'בפנינו הודה לו שהוא חייב לו'. והיו
30 מכניסין את העד השני, ובודקין אותו כן. נמצאו דבריהם
31 מכוננין - נושאין ונותנין בדבר, וגומרין הדין.
32 ג. המטמין [מחביא] עדים לחברו, והודה לו בינו לבין
33 חברו, והעדים רואין ושומעין שהוא אומר לו: 'ודאי יש
34 לך אצלי כן וכך, אבל אני מתירא שמא תכפני בדין
35 למחר' - הרי זו אינה עדות; עד שיודה בפני עדים.
36 ד. אחר המודה בפני עדים, ואמר דרף הודיה: 'זה יש לו
37 אצלי כן וכך', או שאמר: 'אתם עדי', או 'היו עלי עדים'
38 - בין שאמר הלנה, בין שאמר המלנה ושתק הלנה דרף
39 הודיה מאמין לדבריו - הרי אלו עדים. ואין צריך לומר
40 אם קנו מידו [עשו קנין טוהר], או שאמר להם: 'כתבו עלי
41 שטר שיש לנה אצלי כן וכך', וכל פיוצא בדברים אלו -
42 הרי הם הודיה, ומעידין על פיו.
43 ה. תלמיד שאמר לו רבו: 'יודע אתה, שאם נותנין לי כל

מתוך מהדורת חזק

44 אינו יכול לראות, הרי אלו זוממין. ואין אומרים: 'שמא
45 מאור ציניהם של ראשונים רב, ורואין מפרחק יתר מכל
46 אדם'. וכן אם העידו שנים ואמרו: 'בבקר הרג זה את
47 הנפש בירושלים', ובאו שנים ואמרו להם: 'ביום זה
48 בערב הייתם עמנו בלד' - אם יכול אדם להלך אפלו על
49 הסוס מירושלים ללד מבקר עד ערב, אינם זוממין; ואם
50 אינו יכול להגיע, הרי אלו זוממין. ואין אומרים: 'שמא
51 פר [גמל] קל ביותר נדמן להם, וקפלו [- קיצור] את
52 הדרך'; אלא בדבר המצוי הידוע לכל משערין לעולם
53 וזוממין אותם.
54 ב. שנים שאמרו: 'באחד בשבת הרג זה את הנפש במקום
55 פלוני', ובאו שנים ואמרו: 'ביום זה עמנו הייתם במקום
56 אחר רחוק, אבל ביום שלאחר יום זה הרגו בודאי' - אפלו
57 העידו האחרונים שקדם כמה ימים הרגו - הרי זה ההורג
58 עם צדיו הראשונים נהרגין, שהרי הוזמו; שבעת שהעידו
59 שהרג, צדין לא נגמר דינו להרג. אבל באו שני עדים
60 בשלישי בשבת ואמרו: 'באחד בשבת נגמר דינו של פלוני
61 להריגה', ובאו שנים ואמרו: 'באחד בשבת עמנו הייתם
62 במקום הרחוק, אלא מערב שבת נגמר דינו', או 'בשני
63 בשבת נגמר דינו' - אין עדים אלו שהוזמו נהרגין; שהרי
64 מכל מקום בעת שהעידו עליו, כבר נגמר דינו להריגה.
65 וכן לענין תשלומי קנס. כיצד? באו שנים בשלישי בשבת
66 ואמרו: 'באחד בשבת גנב וטבח ונגמר דינו', ובאו שנים
67 ואמרו: 'באחד בשבת עמנו הייתם במקום רחוק, אבל
68 מערב שבת נגמר דינו' - אפלו אמרו: 'בשני בשבת גנב
69 וטבח ונגמר דינו' - אין עדים אלו שהוזמו משלמין;
70 שהרי מכל מקום, בעת שהעידו עליו, חייב היה לשלם.
71 וכן כל פיוצא בזה.
72 ג. אין צדי השטר נעשין זוממין, עד שיאמרו בבית דין:
73 'שטר זה בזמנו פתבנוהו, ולא אחרנוהו' [לאחר
74 ההלוואה]. אבל אם לא אמרו כן - אף על פי שזמנו של
75 שטר באחד בניסן בירושלים, ובאו עדים והעידו שעדי
76 השטר היו עמהם בכבל ביום זה - השטר כשר והעדים
77 כשרים; שאפשר שאחרוהו וכתבוהו, וכשהיו בירושלים
78 באחד באדר כתבו שטר זה שם, ואחרו זמנו וכתבו זמנו
79 ניסן. אמרו: 'בזמנו פתבנוהו, והוזמו' - אם יש שם עדים
80 שידועים היום שחתמו על שטר זה, או עדים שראו זה
81 השטר וחתימת ידם בו ביום פלוני - בינו שהוזמו, הרי
82 נפסלו למפרע מיום שנודע שחתמו על השטר; שהעדים
83 החותמים על השטר, הרי הם כמי שגזקוהו עדותם בבית
84 דין בעת החתימה. אבל אם אין עדים שראו עדותם, ולא
85 ראו השטר מקדם - אינן נפסלין אלא מעת שהעידו בבית
86 דין שזה כתב ידם, ואמרו 'בזמנו פתבנוהו'; שאפשר
87 שביום זה שהעידו בבית דין, בו ביום חתמו על השטר
88 שיש לו כמה שנים, והם שקרו ואמרו 'בזמנו פתבנו'.

1 הרי אלו זוממין, ונהרגין או משלמין; הואיל והעדים
2 שהוזמו אותם לא השגיחו על עצמה של עדות כלל, אם
3 היא אמת או שקר.
4 ג. וזה שהאמינה תורה עדים האחרונים על העדים
5 הראשונים, גזרת הכתוב היא. אפלו היו העדים
6 הראשונים מאה, ובאו שנים והוזמו ואמרו להם: 'אנו
7 מעידים שאתם המאה, כלכם עמנו הייתם במקום פלוני'
8 - הרי אלו נענשין על פיהם; שהשנים כמה, ומאה
9 פשנים. וכן בשתי פתי עדים המכחישות זו את זו - אין
10 הולכין אחר הרב, אלא דוחין את שתיקה.
11 ד. עדים זוממין, אינן צריכין התראה. ועדים שהקחשו,
12 ולבסוף הוזמו - הרי אלו נהרגין, או לוקין, או משלמין;
13 מפני שההכחשה - תחלת הזמה היא, אלא שעדין לא
14 נגמרה.
15 ה. אין מזמין את העדים, אלא בפניהם; ומכחישין את
16 העדים שלא בפניהם. ועדים שהוזמו שלא בפניהם, הרי
17 הכחשו; לפיכך, אם מתו העדים שהוזמו קדם שזמו
18 אותם בפניהם - אין כאן עדות, שהרי הכחישו זו את זו.
19 ו. עדי נפשות שהקחשו ולא הוזמו - אפלו בא הנהרג
20 ברגליו, אינם לוקין; מפני שהוא [- הלאו של עדות שקר]
21 לאו שנתן לאזהרת מיתת בית דין [נאין עונשים אלא
22 א"כ מהירדים], ואין לוקין עליו. אבל בית דין מפין אותן
23 מפת מרדות [מלקות מדרבנן], כפי מה שיראו.
24 ז. עדים זוממין צריכין הכרזה. והיאף היא ההכרזה
25 שלקח? כותבין ושוחרין לכל עיר ועיר: 'פלוני ופלוני
26 העידו בכך וכך, והוזמו, והרגנום', או 'לקו בפגנו', או
27 'ענשנו אותם כך וכך דינרין', שאמרו: 'והנשארים,
28 ישמעו ויראו'.
29 ח. חייב העדים הזוממים לשלם במקום שתיבין לשלם
30 - קנס הוא; ולפיכך, אין משלמין על פי עצמם. כיצד?
31 הרי שהעידו, ונחקרה עדותם בבית דין, ואחר כך אמרו
32 שניהם: 'עדות שקר העדנו, ואין לזה אצל זה כלום', או
33 שאמרו: 'העדנו על זה בכך וכך, והוזמנו' - אין משלמין
34 על פיהם. אבל אם אמרו: 'העדנו על זה, והוזמנו בבית
35 דינו של פלוני, ונתחייבנו לתן לו כך וכך' - הרי אלו
36 משלמין; שזו הודאה בקמון שנגמר דינם לתן אותו. ואם
37 אמר האחד כך, משלם חלקו.

יום שבת קודש ט"ו מרחשון ה'תשע"ה

פרק יט

40 א. שנים שהעידו ואמרו: 'במזרח הבירה [- בנין] הרג זה
41 את הנפש בשעה פלונית', ובאו שנים ואמרו להם:
42 'במערב הבירה הזאת הייתם עמנו בעת הזאת' - אם יכול
43 העומד במערב לראות מה יש במזרח, אינם זוממין; ואם

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ט"ט"ו מרחשון ה'תשע"ה

42 לו, אלא נחזיר לו כלי-ימים ביום וכלי-לילה בלילה, כמו
43 שאמרה המשנה (בבא מציעא פרק ט משנה יג): "מחזיר
44 את-הכר בלילה ואת-המחרשה ביום". והלאו שבא
45 בענין זה הוא אמרו יתעלה: "לא תשכב בעבטו" (שם,
46 יב). ולשון ספרי (פרשת כי תצא שם): "לא תשכב ובעבטו
47 עמד". אלא מחזיר לו מה-שאי אפשר לו בלעדיו (אין לו
48 תחליף לשימוש) מחמת עניו, כמו שבאר ואמר: "פי הוא
49 כסותה לבדה הוא שמלתו לערו" (שמות כב, כו), וכבר
50 נתבאר דיני מצוה זו בפרק ט' מבבא מציעא (שם).

יום שלישי י"א מרחשון ה'תשע"ה

מצות לא תעשה רמא. רמב.

53 המצוה הרמ"א — האזהרה שהזרנו מלמשכן אלמנה
54 בין עניה בין עשירה, והוא אמרו: "ולא תחבל בגד
55 אלמנה" (דברים כד, יז). ולשון המשנה (בבא מציעא פרק
56 ט משנה יג): "אלמנה בין שהיא עניה בין שהיא עשירה
57 אין ממשכנין אותה, שגאמר: "ולא תחבל בגד אלמנה".
58 וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ט' מבבא מציעא (שם).

59 המצוה הרמ"ב — האזהרה שהזרנו מלמשכן בלים
60 שמשפטים בהם בני אדם בתכנת מזונותיהם, כגון כלי
61 השחינה וכלי הלישה וכלי הבשול וכלי השחיטת בעלי
62 החיים וזולתם ממה-שפוללו שם דבר שעושים בו אכל
63 נפש, והוא אמרו יתעלה: "לא-תחבל רחים ורכב (החלק
64 העליון — ה"רוכב" — של הרחיים) כפי-נפש הוא חבל" (שם,
65 ו). ולשון המשנה (שם): "לא רחים ורכב בלכד, אלא
66 כלי-דבר שעושין בו אכל נפש, שגאמר: כפי-נפש הוא
67 חבל". ונשאר שגבאר לך פאן אפרם: "וחיב משום שני
68 בלים, שגאמר: "לא-תחבל רחים ורכב", שאפשר לחשוב
69 על-פי זה שהן שתי מצוות, וכל-שכן באמרם (בבא מציעא
70 קטז): "וחיב על הרחים בפני עצמן ועל הרכב בפני
71 עצמו". וענין דבר זה, שכל-הקמשכן כלי שעושין בו
72 אכל נפש — הרי זה עובר על מצות לא-תעשה, כמו
73 שנתבאר; ואם משכן בלים רבים שכל-אחד מהם עושין
74 בו אכל נפש — חיב על כל-כלי וכלי, כגון שמשכן כלי
75 שחינה וכלי אפייה וכלי לישה. וזה ממה-שאין צריך
76 לבארו, לפי שהוא דומה למי שחבל בגד אלמנת ראיבן
77 ובגד אלמנת שמעון ובגד אלמנת לוי שהוא עובר על
78 כלי-בגד ובגד. אבל ענין הדבר במי שחבל שני בלים,
79 שבשניהם יחד נעשה אכל נפש ואין אחד מהם מספיק
80 לעשיית אכל נפש בלעדי האחר, האם נאמר פנין שאין
81 האכל נעשה אלא בשניהם יחד הרי הם ככלי אחד ויהיה
82 חיב משום כלי אחד; או פנין שהם שני בלים — חיב

יום ראשון ט' מרחשון ה'תשע"ה

מצות לא תעשה רלט.

4 המצוה הרל"ט — האזהרה שהזרנו מלמשכן את-
5 החיב, כמו ידנינו, אלא בפקדת הדין ועל-ידי שלוחו, ולא
6 שנגנס אנחנו לבית החיב בעל כרחו ונמשכנו. והוא
7 אמרו יתעלה: "לא-תבא אל-ביתו לעבט עבטו" (דברים
8 כד, י). ולשון המשנה (בבא מציעא פרק ט משנה יג):
9 "המלנה את-חברו לא ימשכנו אלא בבית דין ולא ינס
10 לביתו לטול את-משכנו, שגאמר: "בחויץ תצמד" (שם,
11 יא). ולא זה נתק לעשה, והוא אמרו יתעלה: "השב
12 תשיב לו את-העבוט" (שם, יג), וכך נתבאר בפרק אחרון
13 בגמרא מכות (טז). ודע שאם לא החזירו ולא קים עשה
14 שבה — חיב מלקות ומשלם דמי המשכון, כמו
15 שנתבאר באחרון דמכות (טז) וכבר נתבאר דיני מצוה
16 זו בפרק ט' מבבא מציעא (קיג).

יום שני י' מרחשון ה'תשע"ה

מצות עשה קצט. מצות לא תעשה רמ.

19 המצוה הקצ"ט — הצווי שנגטוינו להחזיר את-
20 המשכון לבעליו הישראלי בעת שהוא צריך לו. אם
21 המשכון ממה-שנגקקים לו ביום, כגון: כלי עבודתו
22 ומלאכתו — יחזירו לו ביום וימשכנו בלילה: ואם הוא
23 ממה-שנגקקים לו בלילה — כגון מצעות וקסות
24 (שמיכות, וצרכי לילה) שהוא יגן בהן — יחזירו בלילה
25 וימשכנו ביום. ולשון המכלתא (פרשת משפטים): "עדר-
26 בא השמש תשיבנו לו" (שמות כב, כה) — זו פסות יום
27 שאתה מחזיר לו כל-היום; וקסות לילה שאתה מחזיר
28 לו כל-הלילה מנין? תלמוד לומר: השב תשיב לו
29 את-העבוט (המשכון) כבוא השמש (דברים כד, יג) מפאן
30 אמרו: ממשכנין פסות יום בלילה וקסות לילה ביום
31 ומחזירין פסות יום ביום וקסות לילה בלילה. וכבר
32 נתבאר בגמרא מכות (טז) שאמרו: "לא-תבא אל-ביתו
33 לעבט עבטו" (שם, י) — הוא לאו שנתק לעשה (המקיים
34 את ה"עשה", מנתק ומבטל את הלאו), ושהעשה הוא אמרו:
35 "השב תשיב לו את-העבוט". ולשון ספרי (פרשת כי-תצא
36 שם): "השב תשיב — מלמד שמחזיר לו כלי יום ביום,
37 וכלי לילה בלילה: סגוס (שמיכת צמר) בלילה, ומחרשה
38 ביום". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ט' (בבא)
39 מציעא (קיג).

40 המצוה המשלימה מאתים וארבעים — האזהרה
41 שהזרנו מלמנוע המשכון מבעליו בשעה שהוא צריך

מתוך מהדורת חזק

44 יתירי, כמו שבארנו בכלל התשיעי, לפי שכלם בענין
45 אחד נכפלו, והוא שהזהר המלך מלהלות ברבית. וכבר
46 נתבאר דיני מצוה זו בפרק ה' מבבא מציעא.

יום חמישי י"ג מרחשוון ה'תשע"ה

47 **מצות לא תעשה רלו.**
48 המצוה הרל"ו — האזהרה שהזהר גם הלנה מללות
49 ברבית. לפי שאלו לא בא לאו ללנה מללות ברבית הנה
50 אפטר לסבר שיהא המלך עובר מפני שהוא חומס ואין
51 הלנה עובר, כי הוא רק הסכים להיות נחמס, והנה זה
52 דומה לאונאה שעובר המאנה, לא המתאנה. לפיכך בא
53 הלאו גם ללנה שלא ילנה ברבית, והוא אמרו יתעלה:
54 "לא-תשיף לאחיד נשף נשף כסף נשף אכל" (דברים כג, כ),
55 ובא הפרוש: לא תנשף לאחיד. ובפרוש אמרו בגמרא
56 בבא מציעא (עה:): "לנה עובר משום לא-תשיף ומשום
57 ולפני עור לא תתן מכשל" (ויקרא יט, יד), כמו שנבאר
58 בשנזכיר אותה מצוה (לא תעשה רצט).
59

יום שישי י"ד מרחשוון ה'תשע"ה

60 **מצות לא תעשה רלו.**
61 המצוה הרל"ז — האזהרה שהזהרנו מלהתעסק
62 בהלואת הרבית בין הלנה והמלנה, שלא נערב לאחד
63 מהם, ולא נעיד להם. ולא נכתב ביניהם שטר במה
64 שהסכימו עליו מעניני הרבית, והוא אמרו יתעלה:
65 "לא-תשימון עליו נשף" (שמות כב, כד). וישוין גמרא
66 בבא מציעא (עה:): "ערב ועדים אינם עוברין אלא
67 משום: "לא-תשימון עליו נשף", אף-על-פי שבא
68 במתעסקים ביניהם — הרי הוא כולל גם את-המלנה,
69 ולפיכך ינה המלנה ברבית עובר על ששה לאוין:
70 האחד — לא-תהיה לו כנשה, והשני — את-פספף
71 לא-תתן לו כנשה, והשלישי — ובמרבית לא-תתן
72 אכלף, והרביעי — אל-תקח מאתו נשף, והחמישי —
73 לא-תשימון עליו נשף, והששי — ולפני עור לא-תתן
74 מכשל. ושם אמרו: "ואלו עוברין בלא-תעשה: המלנה,
75 והלנה, הערב, והעדים; וחכמים אומרים: אף הסופר —
76 עוברין על בל-תתן, ועל בל-תקח ממנו, ועל לא-תהיה
77 לו כנשה, ועל לא-תשימון עליו נשף, ועל ולפני עור לא
78 תתן מכשל". ובגמרא: "אמר אבוי: מלנה עובר בכלן,
79 לנה עובר משום לא-תשיף ולפני עור לא תתן מכשל:
80 ערב ועדים אין עוברים אלא משום לא-תשימון עליו
81 נשף". והעובר על לאו זה (המלנה ברבית) — אם היא
82 רבית קצוצה (רבית ממש, שפסקו — "קצוצו" — את שיעורה
83 מראש. לעומת "אבק רבית") — מוציאים אותה מיד
84 ומחזירים לנה שממנו נלקחה הרבית.
85

1 על כל-אחד ואחד לברו. לפיכך בארו לנו שהוא חיב
2 עליהם משום שני בלים, אף-על-פי שבשניהם יחד
3 נעשית המלאכה כמו רחים ורכב, שאין טוחנים באחד
4 מהם בלעדי האחר, שאם חבל רחים ורכב ינה כמי
5 שחבל ערכת הלישה וספין השחיטה שהם שני בלים
6 שכל-אחד מהם מיחד למלאכתו, וזהו ענין אמרם: וחיב
7 משום שני בלים, לא שהן שתי מצות. וזה לשון ספרי
8 (פרשת כי תצא) בענין זה שבארתי לך, אמרו: "מה רחים
9 ורכב מיחדין שני בלים ומשמשין מלאכה אחת וחיבין
10 על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו, כף כל-שני בלים
11 משמשין מלאכה אחת חיב על זה בפני עצמו ועל זה
12 בפני עצמו". ענין הדבר ובארו: אף-על-פי שמשמשין
13 מלאכה אחת חיב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו.
14 ואם עבר ומשפן — מוציאים מידו ויושב לכעליו, ואם
15 אבד או נשרף קדם שפחזינו — לוקה. וכך הדין בבגד
16 אלמנה וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ט' מבבא
17 מציעא.

יום רביעי י"ב מרחשוון ה'תשע"ה

18 **מצות לא תעשה רלה.**
19 המצוה הרל"ח — האזהרה שהזהרנו מלהלות ברבית,
20 והוא אמרו יתעלה: "את-פספף לא-תתן לו כנשה" (בצורה
21 כזו הנושכת גם ממון שלא היה בכלל החוב) ובמרבית
22 (שהפירות מתרבים ומתוספת כמות שלא היתה בכלל החוב)
23 לא-תתן אכלף" (ויקרא כה, לו). ושני לאוין אלו באו
24 בענין אחד (ונאמרו) לחזיק (ליתר תוקף), שהמלנה ברבית
25 ינה עובר בשני לאוין. לא שהם שני ענינים (אף
26 שבפשוט הכתובים מדובר בשני ענינים: נשך — ריבית ממון
27 ו'תרבית' — ריבית האוכל —), לפי שהנשף הוא הרבית
28 והרבית הוא הנשף. ובגמרא בבא מציעא (ס: אמרו: (אף
29 שהמקובל להשתמש לגבי ממון במילת "נשך" ובאוכל
30 "תרבית" בכל זאת) אי אתה מוצא נשף בלא תרבית ולא
31 תרבית בלא נשף (כי במציאות הדברים שייכים בשני סוגי
32 הריבית), ולמה חלקו הפתוב? לעבור עליו בשני לאוין.
33 ושם אמרו "דאורייתא נשך ותרבית תדא מלתא ננהו (דבר
34 אחד הם)". ועוד אמרו שם: השתא דכתיב, את-פספף
35 לא-תתן לו כנשה ובמרבית — קרי בה (המילים "נשך
36 ומרבית" נקראים מלעיל ומלרע): את-פספף לא-תתן לו
37 כנשה ובמרבית, ובנשף ובמרבית לא-תתן אכלף", וינה
38 כל-המלנה ברבית כסף או פרות עובר על שני לאוין,
39 נוסף על שאר לאוין שבאו גם כן במלנה, לחזיק, לפי
40 שבכר נכפל לאו זה בלשון אחר ואמר: "אל-תקח מאתו
41 נשף ותרבית" (שם, לו) ונתבאר בגמרא בבא מציעא
42 (סא.), שגם לאו זה למלנה הוא, אלא שכל-אלו לאוין

7 תשיף" (דברים כג, כא), לפי שְבָא לְנוּ הַפְּרוּשׁ הַמְקַבֵּל
 8 שְׁנָה צוּוּי, לֹא רְשׁוּת. וְהוּא אָמַרְם בְּסִפְרֵי (פרשת כי תצא
 9 שם): "לְנִכְרֵי תְשִׁיף — זֹ מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְלֹא־חִיף לֹא תְשִׁיף
 10 — זֹ מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה". וְגַם לְמִצְוֵה זֹ יֵשׁ תְּנָאִים
 11 (הגבלות) מִדְּרַבְּנָן, שְׂכָבְר נִתְבְּאָרוּ בְּמִסְכַּת (בבא) מְצִיעָא
 12 (ע.).

יום שבת קודש ט"ו מרחשוון ה'תשעה"

מצות עשה קצה.

3 הַמִּצְוָה הַקְצָח — הַצּוּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְבַקֵּשׁ רְבִית מִן
 4 הַגּוֹי וְאֵז וְלֹהֵה, כְּדִי שְׂלֵא נִצְזוּר לוֹ וְלֹא נִתְנַהֵו אֱלֵא
 5 נִזְיָקוּ, אֲפִלוּ בְּהַלְוָאָה בְּרְבִית שֶׁנִּתְנָה עֲלָיו כְּזֶה שֶׁהִזְהַרְנוּ
 6 מִלְעֲשׂוֹתָו עִם יִשְׂרָאֵל, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לְנִכְרֵי

המשך ביאור למסכת יבמות ליום שני עמ' א

45 ולוי אחיהם נשא את שרה שאינה קרובת רחל ולא, וגירש ראובן
 46 את רחל, ואחר כך מת לוי וייבם ראובן את שרה אשתו, ואחר כך
 47 מת ראובן ונפלה שרה אשתו לפני שמעון ליבום [ציוור ז], מותרת
 48 שרה להתייבם לשמעון. שהרי כשנפלה שרה לפני ראובן כבר
 49 גירש את רחל, ונמצא שמעון לא היתה שרה צרת רחל, ועל כן
 50 אינה נאסרת על שמעון משום צרת אחות אשה. וזו היא היבמה
 51 שְׂאָמְרוּ עליה בתחילת המסכת (ב). 'וכל העריות פולין שמתו או
 52 נתגרשו, צרותיהן מותרות ביבום'.

גמרא

53 הגמרא מדייקת ממשנתנו שיש זיקה: מְצִיעָא ששרה הנכרית אינה
 54 נחשבת לצרת רחל הוא משום דְּבַתְחִילָה גִירַשׁ רֵאוּבֵן אֶת רַחֵל
 55 אֶשְׁתּוֹ, וְרַק אַחֲרַי כִּדְ מַת לֹוִי הַנְּשׁוּי לְשֵׁרָה הַנְּכַרִית וַיִּיבֵם אוֹתָהּ
 56 רֵאוּבֵן, וְנִמְצָא שֶׁבִשְׁעָה שֶׁשֶׁרָה נִפְלָה לְפָנָיו רֵאוּבֵן לִיבּוּם, רַחֵל כִּבְר
 57 לֹא הִיְתָה אֶשְׁתּוֹ. אֲבָל אִם מַת לֹוִי תַחִילָה וְנִפְלָה שֶׁרָה אֶשְׁתּוֹ לְפָנָיו
 58 רֵאוּבֵן לִיבּוּם, וְרַק אַחֲרַי כִּדְ גִירַשׁ רֵאוּבֵן אֶת רַחֵל אֶשְׁתּוֹ, וְאַחֲרַי כִּדְ
 59 יִיבֵם אֶת שֶׁרָה [ציוור ח], אֲסוּדָה שֶׁרָה לְהִתְיַיבֵם לְשִׁמְעוֹן לְאַחֲרַי
 60 שִׁמַּת רֵאוּבֵן. וְאַף שֶׁבִשְׁעָה שִׁיבֵם רֵאוּבֵן אֶת שֶׁרָה כִּבְר לֹא הִיְתָה
 61 רַחֵל בְּרִשׁוּתּוֹ, מִכֵּל מְקוּם נֹאסֶרֶת שֶׁרָה עַל שִׁמְעוֹן, מִשׁוּם שְׁבוּמָן
 62 שֶׁנִּפְלָה לִיבּוּם לְפָנָיו רֵאוּבֵן עֵדִיין הִיְתָה רַחֵל אֶשְׁתּוֹ שֶׁל רֵאוּבֵן, וְעַל
 63 כֵּן נִחְשַׁבְתָּ שֶׁרָה לְצִרַת רַחֵל. אֲמַר רַב אֲשֵׁי, זֹאת אוֹמְרֵת יֵשׁ זִיקָה –
 64 שֶׁהַזִּיקָה שִׁישׁ לִיבֵם בִּיבְמָה נִחְשַׁבְתָּ כְּאִישׁוֹת, וּמִשׁוּם כֵּן אָף לְפָנָיו
 65 שִׁיבֵם רֵאוּבֵן אֶת שֶׁרָה הִיא נִחְשַׁבְתָּ לְצִרַת רַחֵל אֶשְׁתּוֹ מִשׁוּם שֶׁהִיא
 66 זְקוּקָה לוֹ. וְאִפְּלוּ כִּיבְמָה שֶׁנִּפְלָה לְפָנָיו תְּרֵי אֲחֵי וְאִין יָדוּעַ לְמִי
 67 תּוֹדֵקֵק לְבִסּוּף, הִיא נִחְשַׁבְתָּ כְּאֶשֶׁת שֶׁנִּיחֵם. שֶׁהִרִי מִשְׁתַּנּוּ מִדְּבַרְתָּ
 68 בְּאוּפֵן שֶׁשֶׁרָה אֶשֶׁת לֹוִי נִפְלָה גַם לְפָנָיו שִׁמְעוֹן, וְאַף עַל פִּי כֵן הִיא
 69 נִחְשַׁבְתָּ כְּאֶשֶׁת רֵאוּבֵן וְנֹאסֶרֶת עַל שִׁמְעוֹן מִשׁוּם צִרַת עֵרֶוֹה.

70 מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: וְלִרְבֵּי אֲשֵׁי הַמוּכַיִח מִדְּבַרֵי הַמְּשַׁנֵּה שִׁישׁ זִיקָה, כְּשֵׁינֵי
 71 דְּרַב נִתְנָן – יִקְשָׁה עַל מִשְׁנָה זֹו מִהַמְּשַׁנֵּה לְעִיל (בתחילת העמוד)
 72 שְׁדִיִּיק מִמְּנָה רַב נַחֲמֵן שֶׁאִין זִיקָה. שֶׁכֵּן שֶׁנִּינּוּ שֵׁם, שֶׁאִם נִשָּׂא רֵאוּבֵן
 73 אֶת רַחֵל וְשִׁמְעוֹן אֶחָיו נִשָּׂא אֶת לֹאָה אֶחֻתָהּ, וְלֹוִי אֶחֻיָּהֵם נִשָּׂא אֶת
 74 שֶׁרָה הַנְּכַרִית, וְמַת רֵאוּבֵן בְּלֹא בָנִים וְעֲשָׂה לֹוִי מֵאִמְרַ בְּרַחֵל אֶשְׁתּוֹ,
 75 אִם מַת לֹוִי שֶׁרָה אֶשְׁתּוֹ חוֹלֶצֶת לְשִׁמְעוֹן וְאִינָה מִתְיַיבַּמַת לוֹ, מִשׁוּם
 76 שֶׁעַל יְדֵי הַמֵּאִמֵר שֶׁעֲשָׂה לֹוִי בְּרַחֵל נִחְשַׁבְתָּ רַחֵל לְצִרַת שֶׁרָה,
 77 וְאוֹסֶרֶת אוֹתָהּ בִּיבּוּם מִשׁוּם צִרַת אֶחֻתָהּ אֶשָּׁה. וּמִשְׁמַע שְׁדוּקָא
 78 מִשׁוּם מֵאִמְרָה שֶׁל רַחֵל נֹאסֶרֶת עֲלָיו שֶׁרָה, אֵךְ לֹוִי הַמֵּאִמֵר אִין
 79 רַחֵל נִחְשַׁבְתָּ לְצִרַת שֶׁרָה מִחַמַּת זִיקָתָה לְלוֹוִי, וּמִכֵּאֵן שֶׁאִין זִיקָה.
 80 מִתְרַצָּה הַגְּמָרָא: אֲמַר רַב אֲשֵׁי, אִין הִכְרַח מִדְּבַרֵי הַמְּשַׁנֵּה לְעִיל
 81 שֶׁאִין זִיקָה, אֲלֵא יֵשׁ לוֹמֵר שֶׁהוּא תְּרִין דְּאֵיָּה עַל גַּב דְּלוֹוִי לֹא עֵבֵר בָּהּ
 82 בְּרַחֵל מֵאִמְרַ, שֶׁשֶׁרָה הַנְּכַרִית מִיְחֻלָּין חִלְצָה אֵךְ יְבוּמִי לֹא מִיְבֻמָּה,
 83 מִשׁוּם שֶׁהִיא נִחְשַׁבְתָּ כְּצִרַת רַחֵל מִחַמַּת זִיקָתָה לְלוֹוִי, וְהָא דְקָתְנִי
 84 בְּמִשְׁנָה שֶׁעֲשָׂה לֹוִי מֵאִמְרַ בְּרַחֵל, הוּא כְּדִי לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁאֵף שֶׁעֲשָׂה
 85 בְּהַ מֵאִמְרַ אִינָה מוֹתֵרֶת לְשׁוֹק בְּלֹא חִלְצָה, וְלֹא־פָּנִין [–לְהוֹרִצָא
 86 מִדְּבַרֵי בֵית שְׁמַאי דְאֵמְרֵי שְׁמַאֲרַ קוּנָה

1 נהוג בה דין יבום, הרי היא כאשת אח שיש לה בנים מבעלה בשעת
 2 מיתתו, ואסורה על היבם לעולם אף לאחר שהותר איסורה ליבם.
 3 מקשה הגמרא: על היבם לעולם אף בדבריו, הלא כבר תנינא
 4 [–שנינו] במשנתנו, שאפילו לאחר שמתה לאה אשתו של שמעון,
 5 הרי רחל זו שהיא אחותה אסורה עליו עולמית, הואיל ונאסרה עליו
 6 שעה אחת בשעת מיתת בעלה בעוד לאה אחותה בחיים. מתרצת
 7 הגמרא: מהו דתימא – לולי דברי רב היה מקום לומר, הני מילי
 8 ששנינו במשנה שכל שנאסרה עליו בשעת נפילה אסורה לעולם,
 9 הוא רק תיקא ולא איתויא לה בנפילה ראשונה – שמעולם לא
 10 היתה רחל ראויה להתייבם לשמעון מכח נפילתה הראשונה
 11 מראובן בעלה, שהרי כנס אותה לוי אחיו לפני שמתה לאה אשתו.
 12 אכל תיקא דאיתויא לה בנפילה ראשונה – שהותרה רחל לשמעון
 13 כשעדיין נמשכת נפילתה מראובן בעלה הראשון, וכגון שמתה
 14 לאה אשת שמעון לפני שייבם לוי את רחל, אימא תישתרי – היינו
 15 אומרים שתחזור רחל להיות מותרת לשמעון. קא משמע לן רב,
 16 שגם באופן זה נאסרת עליו רחל לעולם.

17 שוב מקשה הגמרא: הא נמי תנינא – הלא גם באופן זה שנינו
 18 במשנה להלן (ב). שהיא אסורה לעולם. שכן שנינו שם, שני אחין
 19 הנשואין לשתי אחיות, ומת אחד מהם ונאסרה אשתו על אחיו
 20 ליבום משום שהיא אחות אשתו, ואחר כך מתה אשתו של האח
 21 השני והותר איסור אחות אשה מאחותה, מכל מקום הרי יבמה זו
 22 אסורה עליו עולמית, הואיל ונאסרה עליו שעה אחת. הרי שהיא
 23 אסורה לעולם גם באופן שפקע ממנה איסור אחות אשה בעודה
 24 בנפילתה הראשונה, ומה הוצרך רב להשמיענו דין זה.

25 מתרצת הגמרא: מהו דתימא – עדיין היה מקום לומר, שדווקא
 26 הָתָם הוּא נֹאסֵר בַּהּ לְעוֹלָם, מִשׁוּם דְּאִידְחִי לָהּ מֵהָאֵי בֵּיתָא לְגַמְרֵי –
 27 שֶׁבִשְׁעַת מִיתַת בַּעֲלָהּ בְּעוּדָה אֶסוּרָה עַל הַיֵּבֵם מִשֵּׁם אֶחֻתָהּ אֶשְׁתּוֹ
 28 נִדְחָתָה לְנִכְרֵי מִדִּין יבּוּם בֵּיתָא זֹה וְכַבֵּר הוֹתֵרָה לְשׁוֹק לְלֹא חִלְצָה,
 29 שֶׁכֵּן לֹא הִיְתָה לְבַעֲלָהּ אֶחָ מֵאִמְרַ בְּלֹא בַעַל אֶחֻתָהּ,
 30 וְעַל כֵּן לְעוֹלָם אִינָה חוֹרֶת לְדִין יבּוּם. אֲבָל הָבָא בְּשִׁלְשָׁה אַחִים
 31 שֶׁשְׁנַיִם מֵהֶם נִשׁוּאִים לְשֵׁתֵי אֶחֻיוֹת וְאֶחָד נִשׁוּי נְכַרִית, דְּלֹא אִידְחִי
 32 לָהּ מֵהָאֵי בֵּיתָא לְגַמְרֵי – שִׁמְעוֹלָם לֹא נִדְחָתָה לְגַמְרֵי מִיבּוּם בֵּיתָא
 33 זֹה, שֶׁהִרִי אָף שֶׁהִיא אֶסוּרָה עַל אֶחָד הָאִחִים מִשׁוּם אֶחֻתָהּ אֶשָּׁה
 34 מִכֵּל מְקוּם הִיא מוֹתֵרֶת לְאַחַ הַנְּשׁוּי לְנִכְרֵית וְזְקוּקָה לוֹ, אִימָא מִיגוּ
 35 הַנְּשׁוּיָא לְהָאֵי נְשׁוּי נְכַרִית, חוּוּא נְמִי לְהָאֵי – מִתּוֹךְ שֶׁהִיא זְקוּקָה לְאַחַ
 36 הַנְּשׁוּי לְנִכְרֵית תַּחֲזוּר לְאַחֲרַי מִיתַת אֶחֻתָהּ וְתִתְיַיבֵם גַּם לְאַחַ שֶׁהִיא
 37 נִשׁוּי לְאַחֻתָהּ. קָא מְשַׁמַּע לָן רַב, שֶׁגַם בְּאוּפֵן זֹה הִיא אֶסוּרָה עֲלָיו
 38 לְעוֹלָם.

משנה

39 שְׁלִשָּׁה אַחִים שֶׁהָיוּ שְׁנַיִם מֵהֶם נִשׁוּאִין לְשֵׁתֵי אֶחֻיוֹת, וְאֶחָד מֵהֶם נִשׁוּי
 40 לְנִכְרִית, אִם גִּירַשׁ אֶחָד מִבְּעָלֵי הָאֶחֻיוֹת אֶת אֶשְׁתּוֹ, וְאַחֲרַי כִּדְ מַת
 41 הָאֶחָ הַנְּשׁוּי לְנִכְרִית וְנִפְלָה אֶשְׁתּוֹ לְפָנָיו שֶׁנִּי אֶחָיו, וְכִנְסָה הַמְּגִירַשׁ
 42 כְּדִין יבּוּם וְאַחֲרַי כִּדְ מַת, וְנִפְלָה נְכַרִית זֹו שֶׁהִתְיַיבַּמָה לוֹ לְפָנָיו אֶחָיו,
 43 כְּגוֹן שֶׁנִּשָּׂא רֵאוּבֵן אֶת רַחֵל, וְשִׁמְעוֹן אֶחָיו נִשָּׂא אֶת לֹאָה אֶחֻתָהּ,
 44

מלכים ב כב יד-כ

יד וַיֵּלֶךְ חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן וְאַחִיקָם וְעַכְבָּוֹר וְשִׁפְזָן וְעֵשָׂיָה אֶל־חִלְדָּה הַנְּבִיאָה אֲשֶׁת אֵל שְׁלֹם בְּנֵי־תַקְוָה בְּנֵי־חֶרְחָם שְׁמֵר הַבְּנָדִים וְהִיא יֹשֶׁבֶת בִּירוּשָׁלַם בְּמִשְׁנֵה וַיְדַבְּרוּ אֵלֶיהָ: טו וַתֹּאמֶר אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָמְרוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר־שָׁלַח אֶתְכֶם אֵלַי: טז כֹּה אָמַר יְהוָה הַנְּבִי הַנְּבִי רָעָה אֶל־הַמְּקוֹם הַזֶּה וְעַל־יֹשְׁבָיו אֵת כָּל־דְּבָרֵי הַסֵּפֶר אֲשֶׁר קָרָא מִלִּדְ יְהוּדָה: יז תַּחַת אֲשֶׁר עֲזַבְנִי וַיִּקְטְרוּ לְאֱלֹהִים אֲחֵרִים לְמַעַן הַכְּעִיפוּנִי בְּכָל מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם וּנְצַתָּה חֲמָתִי בְּמָקוֹם הַזֶּה וְלֹא תִכְפַּה: יח וְאֶל־מֶלֶךְ יְהוּדָה הִשְׁלַח אֶתְכֶם לְדַרֵּשׁ אֶת־יְהוָה כֹּה תֹאמְרוּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ: יט וְעַן רַךְ־לְבָבְךָ וַתִּפְגַּע וּמִפְּנֵי יְהוָה בְּשִׁמְעוֹךָ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי עַל־הַמְּקוֹם הַזֶּה וְעַל־יֹשְׁבָיו לְהִזוֹת לְשִׁמָּה וְלִקְלָלָהּ וַתִּקְרַע אֶת־בְּגָדֶיךָ וַתִּבְכֶּה לְפָנַי וְגַם אָנֹכִי שָׁמַעְתִּי נְאֻם־יְהוָה: כ לָכֵן הַנְּבִי אֶסְפְּךָ עַל־אֲבֹתֶיךָ וְנִאֲסַפְתָּ אֶל־קַבְרֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם וְלֹא־תִרְאִינָה עֵינֶיךָ בְּכָל הַרְעָה אֲשֶׁר־אֲנִי מְבִיא עַל־הַמְּקוֹם הַזֶּה וְיֹשְׁבוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ

דָּבָר:

מלכים ב כג א-ג

א וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ וַיֹּאסְפוּ אֵלָיו כָּל־זִקְנֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם: ב וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ בֵּית־יְהוָה וְכָל־אִישׁ יְהוּדָה וְכָל־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם אִתּוֹ וַתִּכְהַנְיִם וַתִּנְבִּיאִים וְכָל־הָעָם לְמַקְטָן וְעַד־גְּדוֹל וַיִּקְרָא בְּאוֹזְנֵיהֶם אֶת־כָּל־דְּבָרֵי סֵפֶר הַבְּרִית הַנִּמְצָא בְּבֵית יְהוָה: ג וַיַּעֲמֹד הַמֶּלֶךְ עַל־הָעַמּוּד וַיִּכְרַת אֶת־הַבְּרִית: ד לְפָנָי יְהוָה לְלַכֵּת אַחַר יְהוָה וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְאֶת־עֲדוּתָיו וְאֶת־חֻקֹּתָיו בְּכָל־לֵב וּבְכָל־נַפֶּשׁ לְהִקִּים אֶת־דְּבָרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת הַבְּתָבִים עַל־הַסֵּפֶר הַזֶּה וַיַּעֲמֹד כָּל־הָעָם בְּבְרִית:

רש"י

פה לזקנים שבדור, והיא היא המשנה, הג"ה דר"ע], [במשנה, מאלה הדברים עד לעיני כל ישראל, וכן כל הדברים הנכפלים בתורה דרשה ברבים, וגלתה העונשים והגלויות הנכפלים לעוברים על סודות ורמזי התורה. סוד מישרים]: (כ) ונאספת אל קברותיך בשלום. ומהו השלום, ולא תראינה עיניך בחורבן הבית: (ג) על העמוד. מקום מעמד המלך בבית המקדש:

מצודת ציון

(יד) תכבה. מלשון כבוי: (יט) רך לבבך. הוא ההפוך מקשה הלב: ותכנע. מלשון הכנעה: לשמה. מלשון שממה: (כ) אוספך. ענין מיתה, כמו (במדבר כ כד): יאסף אהרן: ונאספת. ענין הכנסה, כמו (שופטים יט יח): ואין איש מאסף אותו:

מצודת דוד

(יד) אל חולדה. אמרו רבותינו ז"ל (מגילה יד ב): מפני שהנשים רחמניות הן הלכו אליה שהיא תפלל בעדם; או יתכן אשר שאר הנביאים לא היו אז בירושלים: שומר הבגדים. של המלך: במשנה. בין שתי החומות, שהיא משנה להעיר, וכן (צפניה א ט): ויללה מן המשנה: וידברו אליה. את דברי המלך: (טז) הנני מביא. רצה לומר: האות הזה לא במקרה בא כי

אם מה, וכאלו אמר הנני מביא רעה וגו': אשר קרא. אשר צוה לקרות לפניו: (יח) ואל מלך יהודה. רצה לומר: דבר הנוגע אל המלך עצמו: הדברים אשר שמעת. רצה לומר: אף שהגזירה גזורה כאשר שמעת, אל תהיה, כלול עמהם: (יט) בשמעך אשר דברתי. רצה לומר: בעת השכלת בדברי האות הזה, אשר הוא מה: ולקללה. מי שיקלל את זולתו, יתלה הקללה בהם, לומר שיקולל כהם: (כ) אל קברותיך. ולא תקבר בארץ העובדי גלולים: בשלום. עם כי מת במלחמה, מכל מקום תחשב לו לשלום, על כי לא ראה בהרעה הבאה על ישראל: וישבו. חלקיה וחבריו: (ב) ספר הברית. ספור התוכחות הנאמרים בברית: הנמצא בבית ה'. וזהו על כי בהספר ההוא מצאו התוכחות גלוה בפתחתה, ואף היא כתובה בידי משה המקודשות ומפי ה', והמה סיבות עצומות להחריד את העם לשוב לה': (ג) על העמוד. על המקום המיוחד למלך לעמוד בה: להקים. לקיים את דברי התורה הנתונה בברית: ויעמוד וגו'. רצה לומר: קבלו הברית:

קמד. חטו

ח אשר פיהם דבר־שוא וימינם ימין שקר: ט אלהים שיר חדש אשרה לך בנבל עשור אזמרה לך:
 י הנותן תשועה למלכים הפוצה את־דוד עבדו מתרב רעה: יא פצני והצילני מיד בני־נכר אשר פיהם
 דבר־שוא וימינם ימין שקר: יב אשר בנינו | פנטעים מגדלים בנעוריהם בנותינו כזוית מחטבות תבנית
 היכל: יג מזוינו מלאים מפיקים מזן אל זן צאוננו מאליפות מרפבות בחוצותינו: יד אלופינו מספלים
 אין־פרץ ואין יוצאת ואין צוחה ברחבתינו: טו אשרי העם שפכה לו אשרי העם שיהיה אלהיו:

רש"י

זוויות אבן מכוונת כנגד חברתה ועולה למעלה עד שהזוויות מיושרות: מחטבות תבנית היכל. מהוללות כפי רואיהן ומדמין אותם לתבנית קומת ההיכל, ורבותינו פירשו בנותינו כזוויות מתמלאות תאוה כזוויות מזבח המלאות דם ואינן נבעלות אלא לבעליהן: (יג) מזוינו מלאים. זוויות אוצרותינו מלאים טוב: מפיקים מזן אל זן. מספיקים מזון משנה לשנה, מזן אל זן משעת אסיף מזון לשנה זו עד זמן אסיף לשנה אחרת, זן גובירניי"ל בלע"ז: מאלופים מרובכות. לאלפים ולרכבו' עושו' פרי: (יד) אלופינו מסבלים. אלופים גדולים שבנו נסבלים על קטניהם שהקטנים נשמעים לגדולים ומתוך כך אין פרץ בנו: ואין יוצאת. אין שמועה רעה יוצאת למרחוק: ואין צוחה. ואין קול מהומות מלחמה: (טו) שככה לו. שכל טובה הזאת שלו:

(ח) פיהם דבר שוא וגו'. תלה הכתוב שוא בפה ושקר בימין, באו לספר בפה בודים גוזמא על שוא אף לשנות את הידוע, באו לפשוט ימינם לשבועה חדלו משוא שנתפס עליו כגנב אבל בשקר נשבעין שכך גורלם: (י) הנותן תשועה למלכים. מדבר על סלע המחלוקת שהיה דוד קרוב ליתפש ביד שאול ובא מלאך אל שאול מהרה ולכה וגו' (ש"א כ"ג) הציל את שאול מהיות שופך דם נקי ואת דוד מהיות נהרג: (יא) פצני והצילני. כאשר פצית אז כן פצני עתה: (יב) אשר בנינו וגו'. כלומר גם עתה דוד זה כשר הוא: בנינו כנטיעים. שאין בהם מום כל כך הם מנוקים מעבירה (מצאתי): מגדלים בנעוריהם. בשם טוב זה שהם כנטיעים בנערותם גדלים כל ימיהם ואי אפשר לקיים כל שבח זה אלא בדורו של חזקיהו: בנותינו. גבוהות קומה נאה כזוויות של בית אבנים

מצודת ציון

(יב) מחוטבות. ענין כריתה וחתוך כמו מחוטב עציץ (דברים כט): תבנית. דמות: (יג) מזוינו. מל' זוויות: מפיקים. מוציאם כמו ויפק רצון (משלי ח): מזן. מלשון הזנה ומזון: (יד) אלופינו. הם השוורים וכן שגר אלפיך (דברים ז): מסבלים. ענין טעינת משא כמו נושא סבל (מ"א ה): פרץ. מלשון פרצה: צוחה. ענין הצעקה על הצרה וכן וצוחת ירושלים עלתה (ירמיה יד): (טו) אשרי. ענין שבח כמו אשרי האיש (לעיל א):

מצודת דוד

(ח) אשר פיהם. על אשר פיהם ידבר שוא וכח ימינם הוא מיומן לעשות שקר ולא גברו לאמונה ולא כן אני ולזה הצילני מידם: (ט) אשרה לך. כשאנצל מידם: בנבל עשור. תחסר הוי"ו ומשפטו בנבל ועשור והוא שם כלי נגון בת עשרה יתרים: (י) הנותן. אתה הוא הנותן תשועה למלכים כי עם כל חוזק המלכים צריכים המה לתשועתך: הפוצה את דוד. עם כי דוד עצמו אמרו עכ"ז אמר כאחר המדבר וכן וישלח ה' וגו' ואת שמואל (ש"א י"ב) ולא אמר ואותי עם כי שמואל עצמו אמרו: מתרב רעה. היא חרב שאול וקרובה רעה על כי לא חשך מלרדוף אחריו כי היה בטוח שדוד לא ישלח בו יד כי משיח ה' הוא: (יא) פצני. כמו שפצית אותי מתרב רעה של שאול כן פצני מיד בני נכר אשר דוברים שוא ועושים שקר ולא כן אני: (יב) אשר בנינו. ר"ל ראויים אנו להצלה על אשר בנינו המה כנטיעי האילנות נאים ומנוקים ממום עבירה: מגדלים בנעוריהם. כי כן המה מגודלים ביראת חטא מימי נעוריהם וכמ"ש חנוך לנער וכו' גם כי יזקין לא יסור ממנה (משלי כב): בנותינו כזוויות. כמו זוויות הבנין העשויות מאבנים מחוטבות ביושר רב עד אשר ידמו לאבן אחת והמה דמות תבנית אבני בנין היכל מלך שהמה מחוטבות מאוד ור"ל כמו זוויות כאלה נראים יפה מבלי מקום מעוקם כן בנותינו לא נמצא בהן דבר מעוקם ושום נדנדוד עבירה ופריצות: (יג) מזוינו. הדרך לתת התבואה באמצעות החדר וכשהיא רבה נתמלאים גם הזוויות ולזה אמר מזוינו מלאים וגו' ר"ל בעבור זה ראויים אנו להיות זוויות חדר התבואה מלאים מתבואה עד אשר יוציאו מהם לפרנסה משעת האסיף מזון שנה זו עד שעת האסיף מזון שנה שאחריה ולא יחסר כל ימות השנה: צאוננו מאליפות. הצאן יתרבו בחוצותינו לאלפים ולרכבות: (יד) אלופינו מסובלים. השוורים שלנו יהיו בעלי סבל טעונות משא כבד ר"ל יהיו שמנים ובעלי בשר כאילו יחשב עליהם למשא: אין פרץ. לא יבא פרצה לא בנו ולא בבהמתנו: ואין יוצאת. לא יהא נפש מהם יוצאת בשבי: ואין צוחה. לא יהיה נשמע ברחובותינו קול צוחה בעבור בהלה ופחד מה כי לא תהיה בנו: (טו) אשרי העם. משובח העם שכך הרבה טובה יש בידו ומשובח העם שה' הוא אלהיו אשר בידו להשפיע טובה מרובה בגמול המעשה כי ידו לא תקצר:

ב וּשְׁנֵי פִשְׁפֻּשִׁין הָיוּ לוֹ לְשַׁעַר הַגְּדוֹל: אֶחָד בְּצַפּוֹן, וְאֶחָד בְּדָרוֹם. שְׁבַדְרוֹם לֹא נִכְנַס בּוֹ אָדָם מְעוֹלָם, וְעָלְיוֹ הוּא מְפָרֵשׁ עַל יְדֵי יְחֻזְקָאֵל, שְׁנֵי אֶחָד מִבְּנֵי יְחֻזְקָאֵל (יחזקאל מד, ב): "וַיֹּאמֶר אֵלָי ה', הַשַּׁעַר הַזֶּה סָגוּר יִהְיֶה לֹא יִפְתָּח, וְאִישׁ לֹא יָבִיא בּוֹ, כִּי ה' אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל בָּא בּוֹ וְהָיָה סָגוּר". נִטַּל אֶת הַמִּפְתָּח וּפְתַח אֶת הַפִּשְׁפֻּשׁ, וְנִכְנַס לְהִתָּא, וּמִהִתָּא לְהִיכָל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּתוֹךְ עֲבִיו שֶׁל פֶּתַח הָיָה מְהַלֵּךְ, עַד שֶׁנִּמְצָא עוֹמֵד בֵּין שְׁנֵי הַשַּׁעֲרִים, וּפְתַח אֶת הַחִיצוֹנוֹת מִכַּפְּנֵים, וְאֵת הַפְּנִימִיּוֹת מִבַּחוּץ.

ג וּשְׁלֹשִׁים וּשְׁמוֹנֶה תְּאִים הָיוּ שָׁם: חֲמִשָּׁה עֶשְׂרֵי בְּצַפּוֹן, חֲמִשָּׁה עֶשְׂרֵי בְּדָרוֹם, וּשְׁמוֹנֶה בְּמַעְרֵב. שְׁבַצְפוֹן וְשְׁבַדְרוֹם — חֲמִשָּׁה עַל גְּבִיהֶם, וְחֲמִשָּׁה עַל גְּבִיהֶם. וְשְׁבַמְעָרֵב — שְׁלֹשָׁה עַל גְּבִי שְׁלֹשָׁה, וּשְׁנַיִם עַל גְּבִיהֶם. וּשְׁלֹשָׁה פְּתָחִים הָיוּ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד: אֶחָד לְתֵּא מִן הַיָּמִין, וְאֶחָד לְתֵּא מִן הַשְּׂמָאל, וְאֶחָד לְתֵּא שְׁעַל גְּבִיו. וּבִקְרֵן מְזוּרְחִית צְפוֹנִית הָיוּ חֲמִשָּׁה פְּתָחִים: אֶחָד לְתֵּא מִן הַיָּמִין, וְאֶחָד לְתֵּא שְׁעַל גְּבִיו, וְאֶחָד לְמִסְבָּה, וְאֶחָד לְפִשְׁפֻּשׁ, וְאֶחָד לְהִיכָל.

פירוש ברטנורא

ב וּשְׁנֵי פִשְׁפֻּשִׁין. שְׁנֵי פְתָחִים קְטָנִים, אֶחָד מִיָּמִין עַשְׂרֵי הַגְּדוֹל שֶׁל הִיכָל וְאֶחָד מִשְׂמָאל, חֲרוּקִים קֶצֶת מִן הַשַּׁעַר. אוֹתוֹ שְׁבַדְרוֹם כָּתִיב סָגוּר יִהְיֶה לֹא יִפְתָּח, בְּשֵׁל עֵתוֹ, וּמִסְתָּמָא כִּי הָיָה בְּבֵית עוֹלָמִים: וּפְתַח אֶת הַפִּשְׁפֻּשׁ וְנִכְנַס מִשָּׁם לְתֵּא. וְהָיָה לְשִׁבְהָ אֶת הַפְּתוּחָה לְהִיכָל. וּמֵן הָתָּא נִכְנַס לְהִיכָל, וְהוֹלֵךְ בְּחֻלָּל הַיִּיכָל עַד הַשַּׁעַר הַגְּדוֹל שְׁבַסְפוֹ עוֹבֵי הַכּוֹתֵל מִכַּפְּנֵים, וּפּוֹתְחוֹ וּבֹא לוֹ אֶל שַׁעַר הַשְּׂמָאל שְׁבַסְפוֹ עוֹבֵי הַכּוֹתֵל מִבַּחוּץ וְעוֹמֵד בְּפָנִים וּפּוֹתְחוֹ: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בְּתוֹךְ עוֹבֵיו שֶׁל כּוֹתֵל הָיָה מְהַלֵּךְ. קִסְבֵּר דְּמֵן הָתָּא לֹא הָיָה נִכְנַס לְהִיכָל, אֲלָא מֵן הָתָּא הָיָה מְהַלֵּךְ בְּתוֹךְ עוֹבָיו שֶׁל כּוֹתֵל עַד שֶׁנִּמְצָא עוֹמֵד בֵּין שְׁנֵי הַשַּׁעֲרִים, וּפּוֹתְחָ אֶת דְּלִתוֹת שֶׁל שַׁעַר הַחִיצוֹן מִכַּפְּנֵים, וְדִלְתוֹת שֶׁל שַׁעַר הַפְּנִימִי מִבַּחוּץ:

ג תְּאִים. לְשִׁכּוֹת: חֲמִשָּׁה עֶשְׂרֵי בְּצַפּוֹן. לְקַמֵּן בְּפִרְקָן כִּי חָשִׁיב מִצַּפּוֹן לְדָרוֹם שְׁבַעִים אַמָּה, קָא תַּנִּי כּוֹתֵל הַמְּסִיבָה חֲמִשׁ, וְהַמְּסִיבָה שְׁלֹשׁ, כּוֹתֵל הָתָּא חֲמִשׁ, וְהָתָּא שֵׁשׁ, וְכוֹתֵל הַיִּיכָל שֵׁשׁ. וּבְכַנְגָן קָחִשִׁיב בְּדָרוֹם. וְלֹא לְמִימְרָא דְעוֹבֵי כּוֹתֵל הַמְּסִיבָה וְעוֹבֵי כּוֹתֵל הָתָּא וְעוֹבֵי כּוֹתֵל הַיִּיכָל שְׁלֹשׁ צַפּוֹן הָיָה כִּי, אֲלָא עוֹבֵי הַכּוֹתֵל עִם הַחֻלָּל שְׂבִינּוּ וּבֵין הַכּוֹתֵל הַשְּׂמָאל הַשְּׂמָאל וְהַשְּׂמָאל שֶׁל כּוֹתֵל הָתָּא וְהַשְּׂמָאל שֶׁל כּוֹתֵל הָתָּא וְהַשְּׂמָאל שֶׁל כּוֹתֵל הַיִּיכָל, בְּכָל אֶחָד מֵאלוֹ הַחֲמִשָּׁה הָיָה לְשִׁבְהָ אֶת דְּהִינּוּ תֵּא, הָרִי חֲמִשָּׁה תְּאִים בְּצַפּוֹן, וּבְכַנְגָן בְּדָרוֹם. וְעַל אֵלּוֹ הַחֲמִשָּׁה הָיוּ בְּנוּיִן מִשְׁמָאל אַחֲרֵים, וְעוֹד חֲמִשָּׁה עַל גְּבִיהֶן, הָרִי חֲמִשָּׁה עֶשְׂרֵי תְּאִים לְצַפּוֹן וְחֲמִשָּׁה עֶשְׂרֵי לְדָרוֹם. וְכֵן בְּמַעְרֵב קָחִשִׁיב לְקַמֵּן בְּפִרְקָן כּוֹתֵל הַיִּיכָל שֵׁשׁ וְהָתָּא שֵׁשׁ וְכוֹתֵל הָתָּא חֲמִשׁ, בְּכָל אֶחָד מֵהֶם הָיָה לְשִׁבְהָ, שֶׁלֹּא הָיָה הַכּוֹתֵל עִב שֵׁשׁ אֲלָא הַכּוֹתֵל עִם הָתָּא שְׂבִי הָיָה שֵׁשׁ, וְהָתָּא אַחֲרָי שְׂחוּצָה לוֹ הָיָה שֵׁשׁ, וְכוֹתֵל הָתָּא אַחֲרָי שְׂחוּץ לָהֶם עִם הָתָּא שְׂבִי הָיָה חֲמִשׁ, הָרִי שְׁלֹשׁ לְשִׁכּוֹת. וְשֵׁשׁ לְשִׁכּוֹת אַחֲרוֹת בְּנוּיֹת עַל גְּבִי אֵלּוֹ הַשְּׁלֹשׁ, וְשֵׁשׁ עַל גְּבִיהֶן, הָרִי שְׁמוֹנֶה תְּאִים לְמַעְרֵב: וְאֶחָד לְפִשְׁפֻּשׁ. לְתֵּא שִׁישׁ בּוֹ הַפִּשְׁפֻּשׁ צְפוֹנִי שְׂבָאוֹתָּא תֵּא נִכְנַסִּים לְהִיכָל. וְסַתֵּם תַּמְנוּתִין כְּרַבְּנֵי דְאַמְרֵי לְעִיל נִכְנַס לְתֵּא וּמֵן הָתָּא לְהִיכָל. דְּלֹא כִּי יְהוּדָה דְאַמְרֵי בְּתוֹךְ עוֹבֵי שֶׁל כּוֹתֵל הָיָה מְהַלֵּךְ:

משניות מבוארות – קהתי

ההיכל ולקודש הקדשים, מבחוץ: חֲמִשָּׁה עֶשְׂרֵי בְּצַפּוֹן, חֲמִשָּׁה עֶשְׂרֵי בְּדָרוֹם, וּשְׁמוֹנֶה בְּמַעְרֵב — כמו שהמשנה מפרשת והולכת. שְׁבַצְפוֹן וְשְׁבַדְרוֹם — התאים שבצפון ההיכל ושבדרום ההיכל, חֲמִשָּׁה עַל גְּבִי חֲמִשָּׁה, וְחֲמִשָּׁה עַל גְּבִיהֶם — חמישה תאים היו למטה ממזרח למערב, ושתי קומות של חמישה חמישה תאים על גביהם, וְשְׁבַמְעָרֵב — והתאים שבמערב, שְׁלֹשָׁה עַל גְּבִי שְׁלֹשָׁה — שלושה תאים היו למטה מצפון לדרום, ושלושה תאים על גביהם, וּשְׁנַיִם עַל גְּבִיהֶם — ושני תאים על גבי השלושה שבקומה האמצעית; כלומר שהתאים היו בנויים קומות, בצפון ובדרום היו חמישה תאים בכל קומה, ובמערב היו שלושה תאים בקומה התחתונה ובקומה האמצעית, ושני תאים בקומה העליונה (ראה תרשים אות ט"ג). וּשְׁלֹשָׁה פְּתָחִים הָיוּ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד — לכל תא ותא: אֶחָד לְתֵּא מִן הַיָּמִין — פתח לתא שממימנו, למי שעומד בתא ופניו להיכל, וְאֶחָד לְתֵּא מִן הַשְּׂמָאל — ופתח לתא שמשמאלו, וְאֶחָד לְתֵּא שְׁעַל גְּבִיו — ופתח לתא שעל גביו; ברם, לתאים שבקומה העליונה לא היו אלא שני פתחים, אחד לתא שבימינו ואחד לתא שבשמאלו (עיי' "תפארת ישראל"); וּבִקְרֵן מְזוּרְחִית צְפוֹנִית — ובתא שבקרן מזרחית צפונית, הָיָה חֲמִשָּׁה פְּתָחִים — דלקמן: אֶחָד לְתֵּא מִן הַיָּמִין, וְאֶחָד לְתֵּא שְׁעַל גְּבִיו, וְאֶחָד לְמִסְבָּה — היינו למקום העלייה בשיעור ממזרח למערב עד לגגות התאים ולעליית ההיכל ("תפארת ישראל"), כמבואר להלן (משנה ה); ויש מפרשים, שהמסיבה היתה כעין מדריגות ולויניות ("כסף משנה" על פי רש"י יומא יט, א), וְאֶחָד לְפִשְׁפֻּשׁ — לשער הקטן שבצפון השער הגדול של ההיכל, וְאֶחָד לְהִיכָל — כמו ששנינו לעיל (משנה ב) לדעת חכמים.

בארנו משנתנו על פי "תפארת ישראל", וכן פירש הרא"ש. כן נבאר גם את המשניות הבאות על פי שיטה זו. אבל הרמב"ם מפרש ענין התאים בדרך אחרת (עיי' בפירושו למשנתנו ובחזיונו ה' בית הבחירה ד, ט"ו; ויאר הרב מברטנורא מפירושו לפי שיטת הרמב"ם).

באור משנה ב

וּשְׁנֵי פִשְׁפֻּשִׁין — שני שערים קטנים, הָיוּ לוֹ לְשַׁעַר הַגְּדוֹל — היו מצדי השער הגדול של ההיכל (אות ט"ב בתרשים): אֶחָד בְּצַפּוֹן — מימין השער הגדול, וְאֶחָד בְּדָרוֹם — משמאלו. שְׁבַדְרוֹם — הפשפש שבצד דרום, וְנִכְנַס בּוֹ אָדָם מְעוֹלָם, וְעָלְיוֹ הוּא מְפָרֵשׁ עַל יְדֵי יְחֻזְקָאֵל — ועל הפשפש שבדרום נאמר על ידי הנביא יחזקאל, שֶׁלֹּא נִכְנַס בּוֹ אָדָם, שְׁנֵי אֶחָד מִבְּנֵי יְחֻזְקָאֵל ה', הַשַּׁעַר הַזֶּה סָגוּר יִהְיֶה לֹא יִפְתָּח, וְאִישׁ לֹא יָבִיא בּוֹ, כִּי ה' אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל בָּא בּוֹ וְהָיָה סָגוּר" — כלומר שהיה השער הזה סגור כדי להורות, שאין כל השערים אלא לצורך בני אדם להיכנס בהם, אבל הקב"ה אינו צריך לשער, שאף על פי שהשער סגור, השכינה נכנסת דרך שם ("תפארת ישראל"). נִטַּל אֶת הַמִּפְתָּח — מי שבא לפתוח את דלתות ההיכל, וּפְתַח אֶת הַפִּשְׁפֻּשׁ — הצפוני, וְנִכְנַס לְהִתָּא — ללשכה שבצד השער, וּמִהִתָּא לְהִיכָל — ומן התא נכנס להיכל, והיה הולך בהיכל עד שהוא מגיע לשער ופותחו מבפנים (כמו ששנינו במסכת תמיד ז, א). רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּתוֹךְ עֲבִיו שֶׁל פֶּתַח הָיָה מְהַלֵּךְ — מן התא לא נכנס אל ההיכל, אלא לחלל שבאמצע הכותל המזרחי של ההיכל, שהיה בצד שמאל של הנכנס לתא זה, והיה הולך שם, עַד שֶׁנִּמְצָא עוֹמֵד בֵּין שְׁנֵי הַשַּׁעֲרִים — של ההיכל, וּפְתַח אֶת הַחִיצוֹנוֹת מִכַּפְּנֵים — את הדלתות החיצונות פתח מבפנים, וְאֵת הַפְּנִימִיּוֹת — הדלתות הפנימיות, מִבַּחוּץ — פתח מבחוץ להיכל, שהחלל שבין הדלתות הפנימיות והחיצונות הוא פנימי לדלתות החיצונות וחיצוני לדלתות הפנימיות, ובאותו חלל היה פותח את הדלתות הפנימיות והחיצונות.

באור משנה ג

וּשְׁלֹשִׁים וּשְׁמוֹנֶה תְּאִים — לשכות, הָיוּ שָׁם — סביב לכתלי

ד התחתונה — חמש, ורובד שש; והאמצעית — שש, ורובד שבע; והעליונה — שבע, שנאמר (מלכים א ו, 1): "היציע התחתונה חמש באמה רחבה, והתיכנה שש באמה רחבה, והשלישית שבע באמה רחבה".

ה ומסבה היתה עולה מקרן מזרחית צפונית לקרן צפונית מערבית, שבה היו עולים לגגות התאים. היה עולה במסבה ופניו למערב, הלך על כל פני הצפון, עד שהוא מגיע למערב. הגיע למערב, והפך פניו לדרום. הלך כל פני מערב, עד שהוא מגיע לדרום. הגיע לדרום, והפך פניו למזרח. היה מהלך בדרום, עד שהוא מגיע לפתחה של עליה, שפתחה של עליה פתוח לדרום. ובפתחה של עליה היו שני כלונסות של ארז, שבהן היו עולין לגגה של עליה. וראשי פספסין מבדילים בעליה, בין הקדש לבין קדש הקדשים. ולולין היו פתוחין בעליה לבית קדש הקדשים, שבהן היו משלשלין את האמנים בתבות, כדי שלא יזונו עיניהן מבית קדש הקדשים. ו וההיכל — מאה על מאה, על רום מאה: האטם שש אמות, ונבהו ארבעים אמה, אמה פיור, ואמתיים בית

פירוש ברטנורא

ד התחתונה חמש. מחוץ לכותל המסיבה שהוא הכולל החיצון של הקודש היו יציעים, דהיינו גזוזטראות מקופים את הבית משלש רוחות מערב צפון ודרום, והיו היציעים הללו תחתיים שניים ושלישים. היציע התחתונה חמש באמה רחבה, והרובד שעליה דהיינו התקרה שעל התחתונה שהיא הרצפה של התיכונה, שש באמה רחבה, לפי שכותל המסיבה היה הולך ומיצר כלפי מעלה, וכשהגיע אל הרובד שעל גבי התחתונה היה נכנס לפנים אמה אחת, ועל אותה אמה הכוללת היו נחונים קורות היציע, נמצאת היציע התיכונה רחבה אמה אחת יותר מן התחתונה, דהיינו אותה אמה שנכנס הכותל לפנים. וכן כשמוע לרובד שעל גבי התיכונה שהיא הרצפה של שלישיה, היה הכולל מיצר ונכנס לפנים אמה אחת, כדי שיניח ראש הקורה על אותה אמה, שכותל התיכונה כולט ויוצא לחוץ יותר מכותל העליונה, ונמצאת היציע העליונה רחבה אמה יותר מן התיכונה ושתי אמות יותר מן התחתונה. והוא שנאמר (מלכים א ו) כי מצרעות נתן לבית חוצה בלתי אחוז בקירות הבית, כלומר היה מוגרע ומחסר בעובי הכותל במחוז אמה אחת ברובד של התיכונה, ועוד אמה אחרת ברובד של העליונה, כדי שיהיה לו מקום לשים בהם ראשי הקורות של הרובד, כדי שלא יצטרך לאחוז בקורות הבית לעשות חורים בכותל ולתחוב שם ראשי הקורות:

ה ומסבה. כמין מחילה ומערה: שבה היו עולים לגגות התאים. ומפני שהעולה בה עולה דרך היקף ויורד דרך היקף, קרויה מסיבה: ולולין. ארובות שעושים בעליות: משלשלים את האומנים. מורדין אותם בחבל בתוך התיבות, כדי שלא יתנו בראיית בית קודש הקדשים, אלא מתקנין מה שצריך בלבד ועולין:

ו מאה על מאה. מאה אורך ומאה רוחב: אטם. בנין אטום ופתום להיות יסוד לבית, שעליו מעמידין הכתלים: אמה פיור. הקורה התחתונה של תקרה

משניות מבוארות — קהתי

שעולים בה בסיבובים לגג התאים ולעליית ההיכל ולגגו. ויש מבארים: בנין עמוד חלול עשוי כמו מעלות סביב, והעולה בו עולה דרך היקף, כלומר כעין מדרגות לולייניות ("כסף משנה" על פי ה"רד"ק בספר יחזקאל ועל פי ה"ר"י יומא י"ט, א). משנתנו עוסקת בתאור שימושה של המסיבה.

ומסבה היתה עולה מקרן מזרחית צפונית לקרן צפונית מערבית — של ההיכל, שבה היו עולים לגגות התאים — שבמערב; היה — הכחון, עולה במסבה ופניו למערב, הלך על כל פני הצפון — בכל הרוח הצפונית, עד שהוא מגיע למערב — לקרן צפונית מערבית. הגיע למערב — ועלה על גגות התאים, והפך פניו לדרום, הלך כל פני מערב — בכל הרוח המערבית, על גגות התאים, עד שהוא מגיע לדרום — לקרן דרומית מערבית. הגיע לדרום, והפך פניו למזרח, היה מהלך בדרום, עד שהוא מגיע לפתחה של עליה — שהיתה על ההיכל ועל קודש הקדשים, שפתחה של עליה פתוח לדרום — כלומר, שפתח העלייה היה בכותל הדרומי שלה. ובפתחה של עליה היו שני כלונסות של ארז, שבהן היו עולין לגגה של עליה — אל הגג של עליית ההיכל; יש מפרשים, שהיו עולים בשלבים שבין הכלונסות (ה"ש); ויש מפרשים, שבכלונסות היה חקוק מקום למעמד הרגליים לעלות ולרדת בהן (הוא"ש). וראשי פספסין — ראשי קורות הכולטים מן הכתלים, מבדילים בעליה בין הקדש לבין קדש הקדשים — בין החלק שהיה על גבי ההיכל לחלק שהיה על גבי קודש הקדשים. ולולין — ארובות, היו פתוחין בעליה — ברצפת העלייה, לבית קדש הקדשים, שבהן היו משלשלין את האמנים בתבות — שבומן שהיו צריכים לתקן את כחלי קודש הקדשים היו מורידים את האומנים דרך ארובות אלו בארגזים שהיו סתומים משלושה צדדים, כדי שלא יזונו עיניהן מבית קדש הקדשים — שלא ייהנו ממראה בית קודש הקדשים.

באור משנה ו

משנתנו עוסקת במידות ההיכל. וההיכל — כבר הזכרנו, שבמובן הרחב נקרא כל הבית כולו בשם

באור משנה ד

משנתנו ממשיכה בענין התאים והיא באה לתאר מידותיהם. הפתחונה — הדיוטה התחתונה, כלומר התאים שבקומה התחתונה, חמש — רוחב כל תא חמש אמות, כלומר התאים שבצד צפון ובצד דרום ורוחבם מצפון לדרום, והתאים שבמערב ורוחבם ממזרח למערב (תפארת ישראל), ורובד שש — אמות; ורובד היינו הרצפה שעל גבי תקרת הדיוטה התחתונה, והיה רוחבה יתירה על חלל התאים של הדיוטה התחתונה באמה אחת, לפי שתקרת התאים היתה נסמכת על כותל ההיכל, וכותל ההיכל נתמעט בעוביו נגד תקרת הדיוטה התחתונה אמה אחת, כדי ליתן שם קורות התקרה; והאמצעית שש — רוחב כל תא בקומה האמצעית היה שש אמות, כרוחב הרצפה, ורובד הרצפה שעל גבי תקרת הדיוטה האמצעית, שבע — אמות, ששוכב נתמעט כותל ההיכל בעוביו נגד תקרת הדיוטה האמצעית אמה אחת, כדי להניח שם קורות התקרה, ונמצא רוחב הרצפה יתיר על חלל התאים של הדיוטה האמצעית באמה אחת, והעליונה — והתאים שבקומה העליונה, שבע — אמות, כרוחב הרצפה של קומה זו, כמו שבארנו לעיל, שנאמר — בבית הראשון של שלמה: "היציע הפתחה חמש באמה רחבה, והתיכנה שש באמה רחבה, והשלישית שבע באמה רחבה" — היציע היינו הדיוטה; וסופו של הפסוק: "כי מגרעות נתן לבית סביב חוצה (כלומר חומת ההיכל היתה כונסת אמה אחת נגד כל תקרה ותקרה של התאים), בלתי אחוז בקירות הבית" — כדי שלא יהא צורך לעשות חורים בכותל, לתחוב שם את ראשי הקורות של התקרות; אבל על ידי שהכותל היה נתמעט והולך ונעשו בו בליטות, אפשר היה להניח את ראשי הקורות על אותה בליטה שהחומה נכנסה שם (עינין "תפארת ישראל". והציור טו).

באור משנה ה

במשנה ג שנינו, שבתא שבקן מזרחית צפונית היה פתח למסיבה; וכבר בארנו שם, ש"מסיבה" היינו עלייה בשיפוע ממזרח למערב; ונקראה "מסיבה", מפני

דְּלָפָה, וְאִמָּה תִּקְרָה, וְאִמָּה מְעוֹזֵיכָה, וְגִבְהָה שֶׁל עֲלֵיהָ אֲרָבָעִים אֲמָה, וְאִמָּה כַּיּוֹר, וְאִמָּתִים בֵּית דְּלָפָה, וְאִמָּה תִּקְרָה, וְאִמָּה מְעוֹזֵיכָה, וְשֵׁלֶשׁ אַמּוֹת מְעַקָּה, וְאִמָּה פְּלָה עוֹרֵב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא הָיָה פְּלָה עוֹרֵב עוֹלָה מִן הַמִּדָּה, אֲלָא, אֲרָבַע אַמּוֹת הָיָה מְעַקָּה.

ז מִהַמְזוּרָה לְמַעְרֵב — מֵאָה אֲמָה: פֶּתַל הָאוֹלָם חֲמִשׁ, וְהָאוֹלָם אַחַת עֶשְׂרֵה, פֶּתַל הַהֵיכָל שֵׁשׁ, וְתוֹכוֹ אֲרָבָעִים אֲמָה, אֲמָה טְרַקְסִין, וְעֶשְׂרִים אֲמָה בֵּית קֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים, פֶּתַל הַהֵיכָל שֵׁשׁ, וְהֵתָא שֵׁשׁ, וְכִתְלֵי הֵתָא חֲמִשׁ. מִן הַצִּפּוֹן לְדָרוֹם — שִׁבְעִים אֲמָה: פֶּתַל הַמְּסַבָּה חֲמִשׁ, וְהַמְּסַבָּה שֵׁלֶשׁ, פֶּתַל הֵתָא חֲמִשׁ, וְהֵתָא שֵׁשׁ, פֶּתַל הַהֵיכָל שֵׁשׁ, וְתוֹכוֹ עֶשְׂרִים אֲמָה, פֶּתַל הַהֵיכָל שֵׁשׁ, וְהֵתָא שֵׁשׁ, וְכִתְלֵי הֵתָא חֲמִשׁ, וּבֵית הַהוֹרֶדֶת הַמִּים שֵׁלֶשׁ אַמּוֹת,

פירוש ברטנורה

היתה עוביה אמה. ולפי שהיתה פוחה כוחה ומצויירת ציורים נאים נקראת כויר: ואמתיים בית דלפה. הקורות העליונות הנשענות על הקורה התחתונה היה עבין שתי אמות, והן קרויין בית דלפה, לפי שהנשרין של תקרה מחוברין על ידן. תרגום במחברת, בית לופי. ואין לתמוה היאך היתה הקורה התחתונה שהכל נשען עליהן עביה אמה אחת בלבד, והקורות העליונות שאין סובלות משא כל כך היה עבין שתי אמות, לפי שהקורה התחתונה מתוך שהיתה רחבה ביותר בעובי אמה היתה חזקה ובריאה ויכולה לקבל הבנין שעליה, אבל הקורות העליונות שלא היו רחבות אלא מפה או פחות צריכות להיות עבות יותר. אי נמי, היו הקורות העליונות עבין שתי אמות כדי להרחיק התקרה מן הקורה התחתונה, לפי שהיא מצויירת ציורים נאים, ואם היתה התקרה סמוכה לה לא היו ציוריה נאות וניכרות כל כך: תקרה. הנשרים שנותנין על הקורות היו עבין אמה: מעזיבה. המיט והאבנים והסיד שנותנין על הנשרין: בלה עורב. טם של ברזל חד כמון סייף ונבהו אמה היה מונח על גבי המעקה, כדי שלא ינוחו העופות עליו, לפיכך נקרא בלה עורב שמכלה העורבים משם: ז כותל האולם. עובי כותל האולם לצד מורח חמש אמות. וכן כותל ההיכל עובי שש לצד מורח: ותוכו. הללו של היכל ארבעים אמה: ואמה טרקסין. כותל המפסיק בין ההיכל לבין קודש הקדשים קרוי טרקסין, על שם שסוגר על הארון והלוחות שניתנו כסני. טרק בלשון ארמי סגירה, כמו טרוקי גלי [ברכות כ"ה ע"א]. סין, סיני. ועוביו של כותל זה, אמה. ולא הכריעו בו חכמים אי קדושתו כקדושת פנים או כקדושת חוץ, לפיכך עשו בבית שני שתי פרוכות, אחת חיצונה ואחת פנימית, וביניהן אור אמה, לקלוט ביניהן אור מקום הכותל שהיה עביו אמה: כותל ההיכל שש. כבר פירשנו לעיל שלא היה כותל ההיכל שבצד מערב עביו שש, אלא עובי כותל ההיכל עם המקום הפנוי שבינו ובין הכותל השני שחוצה לו היה שש אמות. ועובי כותל השני שקרוי תא עם המקום הפנוי שבינו ובין הכותל השלישי שש אמות. ועובי הכותל השלישי שקרוי כותל תא עם המקום הפנוי שבינו ובין הכותל הרביעי החיצון היה חמש אמות. ושלושת המקומות הפנויים שבין ארבעה כותלים הן התאים. ועליהן תאים אחרים, כאותה ששנינו למעלה במערב שלשה על גבי שלשה ושנים

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ז

לאחר שנתפרש במשנה הקודמת כיצד היה גובה ההיכל מאה אמה, באה משנתנו לפרט את ארכו ורחבו.

מִהַמְזוּרָה לְמַעְרֵב מֵאָה אֲמָה — כיצד? פֶּתַל הָאוֹלָם חֲמִשׁ — עובי חמש אמות, וְהָאוֹלָם אַחַת עֶשְׂרֵה — אמה ממזרח למערב, פֶּתַל הַהֵיכָל שֵׁשׁ — אמות עובי, וְתוֹכוֹ אֲרָבָעִים אֲמָה — אורך ההיכל ממזרח למערב; הרי ששים ושתיים אמות. אֲמָה טְרַקְסִין — ריווח שבין ההיכל לבין קודש הקדשים, שכן בבית ראשון היה מבדיל בין ההיכל לקודש הקדשים כותל בעובי של אמה אחת, והוא הנקרא בלשון חכמים "אמה טרקסין" (ענין במפרשים טעם השם), אבל בבית שני שהיה גבוה הרבה מבית ראשון, אי אפשר היה להעמיד שם כותל בעובי של אמה אחת בלבד, והיו צריכים לעשות פרוכת בין ההיכל לקודש הקדשים כמו במשכן, וכיון שהיה להם ספק אם האמה של עובי הכותל קדושתה כלפנים או קדושתה לחוץ, לפיכך עשו שתי פרוכות, זו לפנים מזו, וביניהן ריווח של אמה כעובי של הכותל שבבית ראשון; וְעֶשְׂרִים אֲמָה בֵּית קֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים — הרי שמונים ושלוש אמות: פֶּתַל הַהֵיכָל — עובי הכותל המערבי של קודש הקדשים, שש — אמות; הרי שמונים ותשע: וְהֵתָא שֵׁשׁ — רוחב התאים האמצעיים שבמערב שש אמות (שכן התאים התחתונים שהיה רוחבם חמש אמות היו בצד האוטום, ורק דיוות התאים האמצעיים היתה נגד התחלת כותל הריכל — "תפארת ישראל"). וְכִתְלֵי הֵתָא חֲמִשׁ — הרי מאה אמה. מִן הַצִּפּוֹן לְדָרוֹם שִׁבְעִים אֲמָה — רוחב ההיכל עצמו: פֶּתַל הַמְּסַבָּה חֲמִשׁ — אמות, עובי מן הצפון לדרום, וְהַמְּסַבָּה שֵׁלֶשׁ — אמות, רחבה מצפון לדרום, פֶּתַל הֵתָא — שבצפון, חֲמִשׁ — אמות, וְהֵתָא — האמצעי שבצפון, שש — אמות, פֶּתַל הַהֵיכָל — שבצפון, שש — אמות עובי, וְתוֹכוֹ עֶשְׂרִים אֲמָה — רוחב ההיכל מן הצפון לדרום, פֶּתַל הַהֵיכָל — שבצד דרום, שש — אמות, וְהֵתָא — האמצעי שבדרום, שש — אמות, וְכִתְלֵי הֵתָא — שבדרום, חֲמִשׁ — אמות, וּבֵית הַהוֹרֶדֶת הַמִּים שֵׁלֶשׁ אַמּוֹת — אחר הכותל הדרומי של התאים הדרומיים

"היכל", ואף כאן משמעו: כל בנין הבית, היינו האולם וההיכל וקודש הקדשים והתאים והמסביבה, מֵאָה עַל מֵאָה — מאה אמה אורך על מאה אמה רוחב, עַל רוֹם מֵאָה — גובה מאה אמה. כיצד גובהו מאה אמה? הָאוֹטוֹם — היינו בנין סתום, שהיה היסוד, ועליו עמדו כתלי ההיכל, שש אמות — היה גובהו שש אמות, וְגִבְהוֹ — של חלל ההיכל עצמו, אֲרָבָעִים אֲמָה — הרי ארבעים ושש: אֲמָה כַּיּוֹר — פיתוחים וכיורים שנעשו על הכתלים למעלה, והיה גובהם אמה; וְאִמָּתִים בֵּית דְּלָפָה — הקורות העליונות המחברות את הכתלים עם התקרה ("דלפה" היינו חיבור מלשון "דלף"): וְאִמָּה תִּקְרָה — היינו הנשרים שעל הקורות (ברטנורה, "תפארת ישראל"), וְאִמָּה מְעוֹזֵיכָה — טיח שעל גבי התקרה; כלומר שתקרת ההיכל היתה חמש אמות: אמה כויר, שתי אמות בית דלפה, אמה תקרה ואמה מעזיבה (ענין רמב"ם). שלדעתו היתה זו תקרה נפולה. קירוי למעלה וקירוי למטה וחלל ביניהם: ואותו חלל נקרא "בית דלפה". מלשון דלף לפי שהיה עשוי כדי שיתאספו שם המים הדולפים מהקירוי העליון; והרי הגובה חמישים ואחת אמה; וְגִבְהָה שֶׁל עֲלֵיהָ אֲרָבָעִים אֲמָה, וְאִמָּה כַּיּוֹר, וְאִמָּתִים בֵּית דְּלָפָה, וְאִמָּה תִּקְרָה, וְאִמָּה מְעוֹזֵיכָה — כמו בהיכל למטה, נמצא גובה העלייה ותקרתה ארבעים וחמש אמה, ובין הכל תשעים ושש אמה; וְשֵׁלֶשׁ אַמּוֹת מְעַקָּה — שמסביב לגג, וְאִמָּה פְּלָה עוֹרֵב — טם של ברזל חד כמו סייף בגובה אמה על גבי המעקה סביב, כדי שלא ינוחו עליו העורבים (העופות), ומכאן נקרא "כלה עורב" (דמב"ם); ויש מפרשים: מסמרים חדים שהיו קבועים בטבלאות של ברזל (רש"י, הרא"ש); ויש מוסיפים, שהיו המסמרים פזורים גם על הגג ("תפארת ישראל"). והרי גובה ההיכל כולו האוטום (6 אמות) ההיכל ותקרתו (45 אמות). העלייה ותקרתה (45 אמות). המעקה וכלה עורב (4 אמות) — מאה אמה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא הָיָה פְּלָה עוֹרֵב עוֹלָה מִן הַמִּדָּה — לא נכנס בכלל מידת הגובה של מאה אמה, אֲלָא, אֲרָבַע אַמּוֹת הָיָה מְעַקָּה — גובהו של המעקה לא היה שלוש אמות כי אם ארבע אמות. והלכה כחכמים (רמב"ם ה"ל בית הבחירה ז, א).

וְהִתְקַל חֵמֶשׁ אַמּוֹת. הָאוֹלָם עוֹדֵף עָלָיו חֵמֶשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִן הַצֶּפּוֹן וְחֵמֶשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִן הַדְרֹם, וְהוּא הֵיךְ נִקְרָא: בֵּית הַחֲלִיפוֹת, שְׁשֵׁם גּוֹנְזִים אֶת הַסְּפִינִים. וְהֵיכַל צַר מֵאַחֲרָיו, וְרָחֵב מִלְּפָנָיו, וְדוֹמָה לְאָרִי, שְׁנָאֵמַר (ישעיה כמ, א): "הוֹי אֲרִיאֵל אֲרִיאֵל קָרִית חֲנָה דוֹד", מָה הָאָרִי צַר מֵאַחֲרָיו וְרָחֵב מִלְּפָנָיו.

פ ר ק ח מ י ש י

א כָּל הָעוֹזֵה הֵיחָה אַרְךָ מֵאָה וְשְׁמוֹנִים וְשֶׁבַע, עַל רֹחַב מֵאָה וְשָׁלְשִׁים וְחֵמֶשׁ. מִן הַמְּזוּרָה לְמַעְרָב מֵאָה וְשְׁמוֹנִים וְשֶׁבַע; מְקוֹם דְּרִיסַת יִשְׂרָאֵל אַחַת עֶשְׂרֵה אַמָּה, מְקוֹם דְּרִיסַת הַכְּהֻנִּים אַחַת עֶשְׂרֵה אַמָּה, הַמְּזוּבָּח שְׁלֹשִׁים וְשִׁתִּים, בֵּין הָאוֹלָם לְמְזוּבָּח עֶשְׂרִים וְשִׁתִּים אַמָּה, הֵיכַל מֵאָה אַמָּה, וְאַחַת עֶשְׂרֵה אַמָּה לְאַחֲרֵי בֵּית הַכִּפְּרֹת. **ב** מִן הַצֶּפּוֹן לְדְרוֹם — מֵאָה וְשָׁלְשִׁים וְחֵמֶשׁ: הַכֶּבֶשׂ וְהַמְּזוּבָּח שְׁשִׁים וְשִׁתִּים, מִן הַמְּזוּבָּח לְמַטְבְּעוֹת שְׁמוֹנֵה אַמּוֹת, מְקוֹם הַמַּטְבְּעוֹת עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע, מִן הַמַּטְבְּעוֹת לְשִׁלְחָנוֹת אַרְבַּע, מִן הַשִּׁלְחָנוֹת וְלַנְּסִין אַרְבַּע, מִן הַנְּסִין לְכַתֵּל

פירוש ברטנורא

על גבהו. וכן מצפון לדרום כותל המסכה חמש כו', כולן עם החלל שבין כותל לכותל, הכל כמו שפורשתי לעיל: חמש עשרה אמה מן הצפון. שכותל האולם עביו חמש אמה, והאולם עשר אמות לצפון וכן לדרום: בית החליפות. על שם הסכינים שגונוים שם, קרוי בית החליפות, שכן בלשון רומי קורין לסכינים הגדולים חלפים: צר מאחוריו. לצד מערב, ורחב מלפניו לצד מזרח. ולא אתפרש לי האריך, שהרי מאה על מאה היה בשוה: **ה** א כל העזרה. כל היקף העזרה, שבתוך אותו היקף נבנה הבית לצד מערב, והחצר והמזבח במזרח: אורך מאה ושמנים ושבע. מן המזרח למערב: על רוחב מאה ושלשים וחמש. מן הצפון לדרום: מקום דריסת רגלי ישראל. והיא הנקראת עזרת ישראל. ומקום דריסת רגלי הכהנים קרויה עזרת כהנים: המזבח שתיים ושלשים. מפורש לעיל ריש פרק ג': התיכל מאה אמה. עובי כותל אולם, וחללו של אולם, ועובי כותל התיכל, וחללו, ואמה טורקסין, וחלל בית קודש הקדשים, וכותל התיכל למערב, והתא וכותל התא, הכל מאה אמה כמפורש בפרקין דלעיל: ואחת עשרה אמה אחורי בית הכפרות. מכותל החיצון של היכל לצד מערב עד הכותל מערבי של עזרה היה אחת עשרה אמה של חלל עם עובי הכותל, קרוי אחורי בית הכפרות:

משניות מבוארות – קהתי

הנקרא "עזרת ישראל" (אות כ"ב בתרשים). **אחת עשרה אמה** — ממזרח למערב; **מקום דריסת הכהנים** — הנקרא "עזרת כהנים" (אות כ"ה בתרשים). **אחת עשרה אמה** — הרי עשרים ושתיים אמה: **המזבח שלשים ושתים** — אמות, כמבואר לעיל (ג, א), הרי חמישים וארבע: **בין האולם והמזבח עשרים ושתים אמה** — כמבואר לעיל (ג, א). **ההיכל מאה אמה** — כמבואר במשנה הקודמת, הרי מאה ושבועים ושש: **ואחת עשרה אמה לאחורי בית הכפרות** — אחורי קודש הקדשים, מכותל התא המערבי עד הכותל המערבי של חומת העזרה, הרי מאה ושמנים ושבע.

היה מקום פנוי ברוחב שלוש אמות שנקרא "בית הורדת המים", לפי ששם היו המים יורדים מגגות המקדש (עיי' פירושו הרא"ש שםביא טעם אחר). **והתקל חמש אמות** — שבדרום לבית הורדת המים היה כותל ממזרח למערב כאורך כל התאים שבדרום ("תפארת ישראל"), ורוחבו חמש אמות; הרי שבועים אמה: **האולם עוֹדֵף עָלָיו** — על ההיכל, **חמש עשרה אמה מן הצפון וחמש עשרה אמה מן הדרום** — שהיה האולם נמשך להלן מכותל המסיבה עוד חמש עשרה אמה לצד צפון, וכן להלן מכותל הדרומי של בית הורדת המים עוד חמש עשרה אמה לצד דרום, דהיינו שכותל האולם היה עוביו חמש אמות ועוד עשר אמות חלל; נמצא שבמקום האולם בלבד היה רוחב הבית מאה אמה, אבל בשאר המקומות לא היה רוחבו אלא שבועים אמה; **והוא הנה נקרא: בית החליפות** — העודף של האולם על ההיכל מצד צפון ומצד דרום היה נקרא "בית החליפות" (ראה תרשים אות ט'). **ששם גוֹנְזִים אֶת הַסְּפִינִים** — שהיו הכהנים מצניעים שם את הסכינים לשחיטת הקרבנות הנקראות "חליפות" (כמו שמצינו בעזרא א. ט: "וחלפים תשנה ועשרים"). **וההיכל** — היינו כל בנין הבית, האולם וההיכל וקודש הקדשים, כמו שכבר בארנו לעיל (משנה א), **צר מאחוריו** — לצד מערב שרוחבו שבועים אמה, **וְרָחֵב מִלְּפָנָיו** — לצד מזרח, שרוחבו מאה אמה, **וְדוֹמָה לְאָרִי, שְׁנָאֵמַר: "הוֹי אֲרִיאֵל אֲרִיאֵל קָרִית חֲנָה דוֹד", מָה הָאָרִי צַר מֵאַחֲרָיו וְרָחֵב מִלְּפָנָיו**, אף ההיכל צר מאחוריו ורחב מלפניו — כמו שבארנו לעיל; ולפיכך נקרא כאן המקדש "אריאל". ברם, בספר יחזקאל נקרא המזבח "אריאל" (עיי' לעיל ג, א).

בארנו את המשניות ג' לפי "תפארת ישראל". אבל יש בכל העניינים הללו שיטות שונות.

ב א ו ר מ ש נ ה ב

ב א ו ר מ ש נ ה ב
מִן הַצֶּפּוֹן לְדְרוֹם מֵאָה וְשָׁלְשִׁים וְחֵמֶשׁ — שהוא רוחב העזרה, כיצד? **הַכֶּבֶשׂ וְהַמְּזוּבָּח שְׁשִׁים וְשִׁתִּים** — המשנה מפרטת והולכת מדרום לצפון; ואף על פי ששינוי לעיל (ג, א; ג), שהכבש היה שלושים ושתיים אמה והמזבח שלושים ושתיים אמה, לא תפסו הכבש והמזבח יחד ברוחב העזרה אלא ששים ושתיים אמה בלבד, שכן מה ששינוי שהכבש היה שלושים ושתיים אמה היינו באורך שיפועו, אבל אורך בסיסו על רצפת העזרה לא היה אלא שלושים אמה (דמב"ט בפירושו למשנה לעיל ג, ג; הלי' בית הבחירה ב, יג); ברם, לפי הגמרא (חבתי' טב, ב) משמע, שלושים ושתיים אמה של הכבש היינו באורך בסיסו על רצפת העזרה, אבל אורך שיפועו היה יותר משלושים ושתיים אמה (וכן דעת הגר"א בביאורו לעיל ג, ג; ועיי' בהשטמות של שיטה מקובצת לזבחים טס; ועיי' בחידושי הרש"ש למשנה עירובין ד, ד). הלכך מבארים בגמרא, שיש לנכות שתי אמות העליונות מן הכבש, לפי שהיה אמה כנגד היסוד ואמה על הסוכב של המזבח, ונמצאו שתי אמות העליונות שלו נבלעות בשתי אמות של המזבח; על כל פנים הכבש והמזבח ששים ושתיים אמה: **מִן הַמְּזוּבָּח לְמַטְבְּעוֹת** — ששוחטים עליהן את הקדשים (אות מ"ו בתרשים). כמבואר לעיל (ג, ה), **שְׁמוֹנֵה אַמּוֹת** — מדרום לצפון; הרי שבועים אמה: **מְקוֹם הַמַּטְבְּעוֹת עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע** — אמה, הרי תשעים וארבע: **מִן הַמַּטְבְּעוֹת לְשִׁלְחָנוֹת** — של שיש (אות מ"ה בתרשים). **אַרְבַּע** — אמות, הרי תשעים ושמונה: **מִן הַשִּׁלְחָנוֹת וְלַנְּסִין** — לשמונת העמודים הננסים,

כָּל הָעוֹזֵה — היינו השטח שבתוך החומה הפנימית, מתחילת עזרת ישראל במזרח עד אחורי קודש הקדשים במערב, הֵיחָה אַרְךָ מֵאָה וְשְׁמוֹנִים וְשֶׁבַע — אמות, היינו ממזרח למערב, **עַל רֹחַב מֵאָה וְשָׁלְשִׁים וְחֵמֶשׁ** — אמות, מצפון לדרום. **מִן הַמְּזוּרָה לְמַעְרָב מֵאָה וְשְׁמוֹנִים וְשֶׁבַע** — כיצד? **מְקוֹם דְּרִיסַת יִשְׂרָאֵל**

הַעֲזָרָה שְׁמוֹנָה אַמּוֹת, וְהַמּוֹתֵר בֵּין הַכֶּבֶשׂ לַכֶּתֶל, וּמְקוֹם הַנֶּנְסִין.

ג שֵׁשׁ לְשִׁכּוֹת הָיוּ בַּעֲזָרָה: שְׁלֹשׁ בַּצָּפוֹן, וְשְׁלֹשׁ בַּדָּרוֹם. שְׁבַעֲצוֹן: לְשִׁכַּת הַמְּלַח, לְשִׁכַּת הַפְּרֹוה, לְשִׁכַּת הַמְּדִיחִים. לְשִׁכַּת הַמְּלַח – שֵׁשׁ הָיוּ נוֹתְנִים מְלַח לְקֶרְפֶן. לְשִׁכַּת הַפְּרֹוה – שֵׁשׁ הָיוּ מוֹלְחִין עוֹרוֹת קֶדְשִׁים; וְעַל גִּגָּה הָיָה בֵּית הַטְּבִילָה לְכַהֵן גְּדוֹל בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים. לְשִׁכַּת הַמְּדִיחִין – שְׁשָׁם הָיוּ מְדִיחִין קֶרְבֵי הַקֶּדְשִׁים; וּמִשָּׁם מְסַבֵּה עוֹלָה לְגַג בֵּית הַפְּרֹוה.

ד שְׁבַדְרוֹם: לְשִׁכַּת הַעֵץ, לְשִׁכַּת הַגּוֹלָה, לְשִׁכַּת הַגְּזִיזָה. לְשִׁכַּת הַעֵץ – אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב: שִׁכְחִיתִי מָה הָיְתָה מְשֻׁמֶשֶׁת. אָבָא שְׂאוּל אָמַר: לְשִׁכַּת כַּהֵן גְּדוֹל; וְהָיָה הִיתָה אַחֲרֵי שְׁתֵּיחָן, וְגַג שְׁלֹשָׁתָן שְׁוֹה. לְשִׁכַּת

פירוש ברטנורא

ג לשכת הפרוה. אדם מכשף ששמו פרוה בנה אותה לשכה על ידי מכשפות, ונקראת על שמו. כך מצאתי. ורמב"ם כתב, שהיה חותר בקיר כדי לראות משם היאך היה כהן עובד העבודה ונהרג שם; ועל גגה היה בית הטבילה לכהן גדול ביום הכיפורים. חמש טבילות כהן גדול ביום הכיפורים כשהוא משנה מבגדי זהב לבגדי לבן ומבגדי לבן לבגדי זהב, כולם היו על גג בית הפרוה, לפי שהיתה מקודשת בקדושת העזרה. וטבילות הבאות מהמת יום הכיפורים בעיניו במקום קדוש כדכתיב (ויקרא ט"ז) ורחץ את בשרו במים במקום קדוש. חוץ מטבילה ראשונה שאינה באה בשביל יום הכיפורים שאף שאר כל ימות השנה אין אדם טהור נכנס לעזרה עד שיטבול, הלכך טבילה ראשונה היתה בחול על גבי שער המים, הוא השער השלישי שבדרום, ומעין של מים היה מושך שם באמה מעין עיטם, ושם היה טובל מטבילה הראשונה; מפניו. בנון אבנים מעלות מגולגלות וסוככות לעלות לגג בית הפרוה דרך המסיבה:

ד לשכת הגזלה. על שם בור שברו שם עולי גולה: אבא שואל אומר. אותה לשכת העץ היא היתה לשכת כהן גדול. והיא לשכת פרהדרין דתנן בריש יומא, שבעה ימים קודם יום הכפורים מפרישים כהן גדול מביתו ללשכת פרהדרין; ונגג שלשתן שוה. קריו אחד לשלשתן: שם היתה פנהריי גדולה של

משניות מבוארות – קהתי

הלשכות הללו היו סמוכות זו לזו, שבזוית מזרחית דרומית של עזרת ישראל (לפי הגירסה "שבדרום") היתה לשכת המלח (אות ל' בתרשים); סמוך לה לצד מערב היתה לשכת הפרווה (אות ל"א בתרשים); ומערבית מלשכת הפרווה סמוך לה, היתה לשכת המדיחים (אות ל"ב בתרשים). לְשִׁכַּת הַמְּלַח, שֵׁשׁ הָיוּ נוֹתְנִים מְלַח לְקֶרְפֶן — בלשכה זו הוכן המלח לצורך הקרבנות; לְשִׁכַּת הַפְּרֹוה, שֵׁשׁ הָיוּ מוֹלְחִין עוֹרוֹת קֶדְשִׁים — ונקראת "לשכת הפרווה" על שם האדם שבנאה (ענין פירוש הרמב"ם); ויש מפרשים על שם עורות הפרים שהיו מולחה בה (הר"ם); וְעַל גִּגָּה — של לשכת הפרווה, הָיְתָה בֵּית הַטְּבִילָה לְכַהֵן גְּדוֹל בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים — כמו ששינו (יומא ג, א), שחמש טבילות היה הכהן הגדול טובל ביום הכיפורים, לפי שחמש פעמים היה מחליף את בגדיו בעבודת היום, מבגדי זהב לבגדי לבן ומבגדי לבן לבגדי זהב, ועל כל החלפת בגדים היה טעון טבילה, וכל הטבילות הללו היו בקודש, בבית הטבילה שבעזרה על גג בית הפרווה, חוץ מן הטבילה הראשונה שהיתה בחול, במקוה שעל גבי שער המים; לְשִׁכַּת הַמְּדִיחִין, שְׁשָׁם הָיוּ מְדִיחִין קֶרְבֵי הַקֶּדְשִׁים — היינו הכרס שמלאה רפש מדיחים אותה בלשכת המדיחים, אבל בני מעיים אחרים היו מדיחים על השולחנות שאצל הננסים, כמו ששינו במסכת תמיד (ד, ב); וּמִשָּׁם מְסַבֵּה עוֹלָה לְגַג בֵּית הַפְּרֹוה — כמין כבש שעולים בו בסיבובים לגג בית הפרווה.

ב א ו ר מ ש נ ה ד

שְׁבַדְרוֹם — הלשכות שבדרום העזרה, ויש גורסים: שבצפון (גמרא יומא י"ט, א; רמב"ם הל' בית הבחירה ה, טז; וכן לפי התרשים של "תפארת ישראל"): לְשִׁכַּת הַעֵץ, לְשִׁכַּת הַגּוֹלָה, לְשִׁכַּת הַגְּזִיזָה — כמבואר טעם שמותיהם להלן. לְשִׁכַּת הַעֵץ — בענין לשכת העץ, אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב: שִׁכְחִיתִי מָה הָיְתָה מְשֻׁמֶשֶׁת. אָבָא שְׂאוּל אָמַר: לְשִׁכַּת כַּהֵן גְּדוֹל — היא לשכת העץ; ולפי הגמרא (יומא י"ט, א), היתה זו לשכת פרהדרין, ששינו עליה בתחילת מסכת יומא: "שבעת ימים קודם יום הכיפורים מפרישים כהן גדול מביתו ללשכת פרהדרין" (ענין "חוספות יום טוב" ו"תפארת ישראל", שמובאים שם טעמים למה היתה נקראת "לשכת העץ"). וְהָיָה הִיתָה אַחֲרֵי שְׁתֵּיחָן — אחורי לשכת הגולה ולשכת הגזית; יש מדייקים מלשון המשנה ("אחורי שתיחן"), שלשכה זו היתה אחורי כל אחת משתיחן, כלומר שלשכת הגזית היתה בזוית מזרחית צפונית (לפי גירסת הגמרא

שהיו תולים בהם את הקרבנות לאחר שחיתתם (אות מ"ד בתרשים). אָרְבַּע — אמות, הרי מאה ושתיים אמה; משנתנו אינה מפרטת מקום השולחנות, אלא מן הטבעות לשולחנות ומן השולחנות לננסים, אבל הרמב"ם כותב (הל' בית הבחירה ו, יז): "מקום השולחנות שמונה אמות, ובו שולחנות של שיש שמינחים עליהם הנתחים ומדיחים את הבשר לבשלו, ושמונה שולחנות היו", מאכן מבואר במפרשים, שהשולחנות עמדו באותן שמונה אמות שמן הטבעות לננסים, וכך פירוש המשנה (לפי הרמב"ם): מן הטבעות למחצית מקום השולחנות ארבע אמות, וממחצית מקום השולחנות לננסים ארבע אמות (יבס"ף משנה; "תפארת ישראל"). ויש מבארים: מן השולחנות ולננסין ארבע — מתחילת השולחנות ועד לננסים ארבע אמות, כלומר שמקום כל השולחנות עם הריווח שבינם לננסים כלול בארבע אמות אלו; ואולי משום שהריווח בין השולחנות לננסים לא היה אמה שלמה, לפי שהשולחנות היו צריכים להיות קרובים לננסים, כדי להניח עליהם את הקרבן, כשהוא תלוי באונקליות שבננסים, בשביל להפשיטו, לפיכך כללה המשנה את הריווח עם מקום השולחנות; או שאפשר לומר, שהשולחנות לא עמדו קבועים במקום אחד אלא היו מזיזים אותם ממקום למקום, כפי הצורך, הלכך לא נתפרש מקום השולחנות אלא נכלל בארבע אמות שמן השולחנות לננסים, כמו שנתבאר לעיל (חיזוי הרש"ם); מִן הַנֶּנְסִין לַכֶּתֶל הַעֲזָרָה שְׁמוֹנָה אַמּוֹת — הרי מאה ונעשר אמה; וְהַמּוֹתֵר — עשרים וחמש אמה הנותרות, בֵּין הַכֶּבֶשׂ לַכֶּתֶל — הדרומי של העזרה, שתיים עשרה וחצי אמה, וּמְקוֹם הַנֶּנְסִין — שתיים עשרה וחצי אמה (רמב"ם הל' בית הבחירה ה, יג; טו).

במסכת יומא (טז, ב) מבאר רש"י שמקום השולחנות, שלא נתפרש במשנה, היה ארבע אמות, ואף אלו כלולות במותר, כלומר שעשרים וחמש אמה הנותרות כוללות ארבע אמות של מקום השולחנות, עשר וחצי בין הכבש לכותל הדרומי, ועשר וחצי מקום הננסין (וכן דעת החוספות טו).

ב א ו ר מ ש נ ה ג

שֵׁשׁ לְשִׁכּוֹת הָיוּ בַּעֲזָרָה: שְׁלֹשׁ בַּצָּפוֹן, וְשְׁלֹשׁ בַּדָּרוֹם — כמו שהמשנה מפרשת והולכת. שְׁבַעֲצוֹן — הלשכות שבצפון; ויש גורסים: שבדרום (גמרא יומא י"ט, א; רמב"ם הל' בית הבחירה ה, טז; וכן מסומן בתרשים לשיטת "תפארת ישראל"; ענין "חוספות יום טוב"); לְשִׁכַּת הַמְּלַח, לְשִׁכַּת הַפְּרֹוה, לְשִׁכַּת הַמְּדִיחִים — שלוש

הגולה — שם היה בור קבוע, והגלגל נתון עליו, ומשם מספיקים מים לכל העזרה. לשפת הגזית — שם היתה סנהדרי גדולה של ישראל יושבת ודנה את הפהנה. וכהן שנמצא בו פסול — לובש שחורים, ומתעטף שחורים, ויוצא והולך לו; ושללא נמצא בו פסול — לובש לבנים, ומתעטף לבנים, נכנס ומשמש עם אֶחָיו הפְּהָנִים. ויום טוב היו עושים, שלא נמצא פסול בורעו של אהרן הפהן. וכך היו אומרים: ברוך המקום ברוך הוא, שלא נמצא פסול בורעו של אהרן; וברוך הוא, שפחד באהרן ובכניו לעמוד לשרת לפני ה' בבית קרשי הקדשים.

ס ל י ק מ ס כ ת מ י ד ו ת

מ ס כ ת ק י נ י מ

פ ר ק ר א ש ו נ

א חטאת העוף נעשית למטה, וחטאת בהמה למעלה. עולת העוף נעשית למעלה, ועולת בהמה למטה. אם

פירוש ברטנורא

ישראל יושבת. בצד החול שבה. לפי שלשכת הגזית היתה חציה בקודש וחציה בחול, ובחציה של קודש לא היה אפשר לסנהדרין לשבת, שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד, דכתיב (שמואל ב' ד') ויבוא המלך דוד וישב לפני ה'.

מסכת קינים

א א הטאת העוף נעשית למטה. מחוט הסקרא. דכתיב (ויקרא ה') והזה מדם החטאת על קיר המזבח והנשאר בדם ימצא אל יסוד המזבח, קיר שהשירים שלו מתמצין ליסוד, וזהו קיר התחתון למטה מחוט הסקרא. דאי קיר העליון דהיינו מן החוט ולמעלה, פעמים שהוא מתמצא לסוכב כגון שעושהו למעלה מן הסוכב, שהחוט למטה מן הסוכב אמו; והטאת בהמה למעלה. דכתיב קרן: עולת העוף למעלה. דכתיב (שם א') ומלך והקטיר ונמצא

משניות מבוורות — קהתי

שלא נמצא פסול בשום כהן, היו הסנהדרין עושים משתה ושמחה; או הכהנים שנידונו ונמצאו כשרים היו עושים יום טוב (תפארת ישראל; 'תוספות יום טוב'). וכן היו אומרים: ברוך המקום ברוך הוא, שלא נמצא פסול בורעו של אהרן; וברוך הוא, שפחד באהרן ובכניו לעמוד לשרת לפני ה' בבית קדשי הקדשים — כמו שנאמר (דברים יח, ה): "כי בו בחר ה' אל-היך מכל שבטיך לעמוד לשרת בשם ה', הוא ובניו כל הימים". בבית קדשי הקדשים היינו בבית המקדש. יש נוסחאות שאין גורסים את פיסקת הסיום "וברוך הוא שפחד באהרן ובניו" וכו'.

מ ס כ ת ק י נ י מ

ב א ו ר מ ש נ ה א

משנה זו היא פתיחה למסכת כולה, והיא באה ללמד, מה בין חטאת העוף לעולת העוף, ומה בין קן חובה לקרבן עוף נדבה, כפי שכבר הבאנו בפתיחתנו לעיל. ולפי דרכה מביאה המשנה גם מה בין חטאת העוף לחטאת בהמה, ומה בין עולת העוף לעולת בהמה; וכן מה בין נדר לנדבה.

חטאת העוף נעשית למטה — מזים מדמה על קיר המזבח למטה מחוט הסיקרא, שנאמר בה (ויקרא ה, ט): "והזה מדם החטאת על קיר המזבח והנשאר בדם ימצא אל יסוד המזבח", איזהו קיר שהשירים שלו מתמצים אל היסוד? זהו קיר התחתון, היינו מחוט הסיקרא ולמטה; שאילו בקיר שלמעלה מחוט הסיקרא, הרי אפשר שיתמצה הדם לבליתת ה"סוכב", ולא אל היסוד, וכגון שהיה למעלה מן הסוכב (עיין ציור המזבח במסכת מידות בהקדמה לפרק ג.) וְחַטָּאת בְּהֵמָה לְמַעְלָה — נעשית למעלה מחוט הסיקרא, שנאמר בהזאת דמה (ויקרא ד, כח; ל, ד): "על קרנות" (המזבח). עולת העוף נעשית למעלה — מולקים אותה בראש המזבח, בקרן דרומית מזרחית, וממצים את דמה אל קיר המזבח למעלה מחוט הסיקרא (כמבואר במסכת זבחים ו. ה). שנאמר בה (ויקרא א, טו): "ומלך את ראשו והקטיר המזבח והנמצה דמו על קיר המזבח". ודרשו: מה הקטרה בראש המזבח, אף מליקה ומצוי דמה בראש המזבח, היינו למעלה מחוט הסיקרא; ועולת בהמה למטה — נעשית למטה מחוט הסיקרא, שטעונה היא מתן דמים (שתי מתנות שחן ארבע) כנגד היסוד (דהיינו בוויית מזרחית צפונית, ובוויית — שכנגדה באלכסון — מערבית דרומית). כמבואר בובחים (ה, ד), והוא הדין לשאר הקרבנות שנעשים למטה.

והרמב"ם שהבאנו לעיל), ואחורי לשכת הגזית, מערבית ממנה, היו שאר שתי הלשכות, אחת מהן משוכה לצד דרום ואחת לצד צפון, זו אחרי זו, ואורך שתיהן מצפון לדרום כאורך לשכת הגזית (עיין תרשים אותיות: כ"ז, כ"ח, כ"ט); נמצאת לשכת העץ אחורי לשכת הגזית, מערבית ממנה, ואחורי לשכת הגולה צפונית ממנה (שלטי הגבורים; ועיינו 'תוספות יום טוב'), ונג שלשתן שוה — ששיעור גבהן של שלוש לשכות אלו היה אחד ונג אחד היה לכולן. לשפת הגולה, שם היה בור קבוע — בור מים, והגלגל נתון עליו — לשאוב על ידו מים מתוך הבור, ומשם מספיקים מים לכל העזרה — לשתייה ולבישול. יש מפרשים, שהלשכה נקראת "לשכת הגולה", על שם עולי הגולה שכרו את הבור (ברטנורא); ויש מפרשים, על שם הגלגל, בו היו משלשלים את הכיור לתוך הבור, כדי שלא יפסלו מימיו (הראב"ה); ויש גורסים: שם היה בור וגולה קבועה והגלגל נתון עליו וכו' — כלומר שהיה כמין ספל גדול ועגול קבוע מעל לבור, שהיו ממלאים אותו כל יום ממימי הבור על ידי הגלגל הנתון עליו, ועל שם אותו הספל נקראת הלשכה לשכת הגולה, מלשון הכתוב (זכריה ד, ב): "וגולה על ראשה" (פירוש הר"ר יהונתן בסוף מסכת עירובין). לשפת הגזית — על שם שהיתה בנויה אבני גזית מרובעות, שם היתה סנהדרי גדולה של ישראל יושבת — בצורת חצי גורן עגולה, ודנה את הפהנה — בכל העניינים הנוגעים לכשרות הכהונה, וכן היתה דנה בענייני הלויים, וממנה היתה גם יוצאת תורה לכל ישראל, כמו ששינוי במסכת סנהדרין פרק א, אלא שמשנתנו נקטה כאן דיני הכהונה, לפי שהיתה הסנהדרין עוסקת בהם תדיר (עיין 'תוספות יום טוב'); בגמרא (יומא כב, א) מבואר, שלשכת הגזית היתה בנויה חציה בקודש וחציה בחול, והיתה פתוחה לכאן ולכאן, והסנהדרין היתה יושבת בחציה שבחול, לפי שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד; וכהן שנמצא בו פסול — שהסנהדרין פסלוהו לעבודה, לובש שחורים, ומתעטף שחורים, ויוצא והולך לו — לבייתו; ושללא נמצא בו פסול — שהסנהדרין הכשירוהו לעבודה, לובש לבנים, ומתעטף לבנים — יש מפרשים שכונת המשנה היא שלובש בגדי כהונה (תפארת ישראל). נכנס ומשמש עם אֶחָיו הפְּהָנִים — בעבודת המקדש. ויום טוב היו עושים, שלא נמצא פסול בורעו של אהרן הפהן — ביום

שנה בזה ובה — פסול. סדר קנים כך הוא: החובה — אחר חטאת ואחר עולה; בנדרים ובגדבות — פלן עולות. איזהו נדר? האומר: הרי עלי עולה. ואיזו היא נדרה? האומר: הרי זו עולה. מה בין נדרים לנדרות? אלא שהנדרים, מתו או נגנבו — חייבים באחריותם; ונדרות: מתו או נגנבו — אין חייבים באחריותם.

ב חטאת שנתערבה בעולה, ועולה בחטאת, אפלו אחד ברבוא — ימותו פלם. חטאת שנתערבה בחובה — אין פשר אלא כמנין חטאות שפחובה. וכן עולה שנתערבה בחובה — אין פשר אלא כמנין עולות שפחובה. בין שהחובה מרבה והנדרה ממעטת, בין שהנדרה מרבה והחובה ממעטת, בין ששתיהן שוות.

פירוש ברטנורא

דמו, מה הקטרה בראשו של מוכח, אף מליקה ומיצוי בראשו של מוכח: ושל בהמה למטה. דכתיב בה יסוד: ואם שינה בזה ובה פסול. האי דפסול אם עשה מעשה חטאת העוף למעלה, דוקא בהואה. אבל המליקה של חטאת, אף למעלה כשרה, דמליקה בכל מקום בזבח כשרה. ועולת העוף לית בה הואה כי אם מיצוי, ואם עשאה למטה, פסולה: סדר קנין של חובה אחד חטאת ואחד עולה. כגון זב ובה ויולדת, וטומאת מקדש וקדשיו ושמעית קול אלה וכיטוי שפתים, דכולן מביאין קן בדלות, אלא שזב ובה מביאין קן בין בדלות בין בעשירות. ואע"ג דאיכא קנין של גר דהן חובה ושתייהן עולות, לא חייש תנא עליהו, משום דלא שכיחי כולי האי: בנדרים ונדרות כולן עולות. לפי שאין באין בנדר ונדרה אלא עולות ושלמים בלבד, ואין עופות באים שלמים, הלכך נדרים ונדרות שבעופות כולן עולות:

ב אפילו אחד ברבוא ימותו כולן, ולא כמלי ברובא, דבעלי חיים חשיבי ולא כמלי: חטאת שנתערבה בחובה. בן יונה או תור של חטאת שנתערבה בשני קנין של חובה, דהיינו קנין סתמא של יולדת או של זבה, שכל קן מהן הוא אחד עולה ואחד חטאת, ונמצא עתה חמש פרידות מעורבות יחד: אין כשר אלא מנין חטאת שפחובה. ואינו יכול להביא מאלו החמש פרידות רק שתי חטאות בלבד, שוהו מנין הכשר בשני קנין של חובה. דאי עבד שלש חטאות, שמא מן השני קנין עבד להו ולא מן המעורב בהן, ומשני קנין אין יכולים לעשות רק שתי חטאות. ולא מצוי עבד אפילו עולה אחת, דשמא יקח החטאת המעורבת: וכן עולה. בן יונה או תור שהופרש לשם עולה: שנתערבה בחובה. בשני קנין סתמא: אין כשר אלא מנין עולות שפחובה. כדפרישנא לעיל גבי חטאת: בין שהחובה מרובה והנדרה מועטת. כגון שקן אחד מפורש שהן עולות, נתערב עם כמה קנין סתמא של יולדת או של זבה שכל קן

משניות מבוארות — קהתי

ואיזה לעולה, ובכגון זה הכהן מקריב כרצונו אחד מהם לחטאת ואחד לעולה. ואם הביא אדם כמה קינים סתומות כאחת ולא פירש כל קן בפני עצמה, מקריב הכהן מחציתן חטאות ומחציתן עולות, אבל לא חטאות יותר מעולות ולא עולות יותר מחטאות; ובאה משנתנו ללמד, שאם נתערבה חטאת העוף בקינים סתומות של חובה, אין פשר אלא כמנין חטאות שפחובה — כגון אם נתערבה חטאת העוף בשתי קינים של אשה אחת, היינו בארבעה גזולות, ששניים מהם היו צריכים להיקרב חטאות ושניים עולות, והרי עתה בתערובת חמישה גזולות, שאחד מהם הוא החטאת המפורשת שנתערבה בהם, אין יכולים להביא מאלו אלא שתי חטאות בלבד, כמנין החטאות שבשתי הקינים, לפי שמנין זה כשר מכל מקום, או שהן החטאות של קיני החובה, או שאחת מהן היא החטאת שנתערבה והשנייה היא מהחובה. אבל שלוש חטאות אסור להקריב, שמא שלשתן משתי הקינים, ואין יכולים להקריב משתי קינים אלא שתי חטאות בלבד. ועולה אסור להקריב כלל, שמא היא החטאת שנתערבה. וכן חטאת שנתערבה בשלוש קיני חובה סתומות, יכולים להקריב מן התערובת שלוש חטאות, כמנין החטאות שבשלוש הקינים, לפי ששלושה גזולות הם חטאות מכל מקום, או שהם מן הקינים, או שאחד מהם היא החטאת שנתערבה, ושאר השניים הם מהקינים. אבל ארבע חטאות אסור להקריב, שמא ארבעתן משלוש הקינים, ואין מקריבים משלוש קינים אלא שלוש חטאות בלבד. וכן עולה — עולת העוף, שנתערבה בחובה — בקיני חובה סתומות, אין פשר אלא כמנין עולות שפחובה — כגון אם נתערבה עולת העוף בקן אחת, מקריבים מן התערובת עולה אחת בלבד, כששרה היא מכל מקום, או שהיא העולה שנתערבה, או שהיא מן הקן; אבל שתי עולות אסור להקריב, שמא שתיהן מן הקן, ואסור להקריב שתי עולות מקן אחת. וחטאת אסור להקריב כלל, שמא היא העולה שנתערבה. וכן עולת העוף שנתערבה בשתי קינים, מקריב שתי עולות, כמנין העולות שבשתי הקינים, כמו שבארנו לעיל בחטאת שנתערבה. בין שהחובה מרובה והנדרה ממעטת — משנתנו קוראת לעולת העוף קרבן "נדרה", שהואיל וקרבנות עוף של נדרה כולם עולות, כמו ששינו במשנה הקודמת, נמצא רוב עולות העוף נדרה, וכמהשך לפיסקה הקודמת באה המשנה ללמד בעולת העוף שנתערבה בקיני חובה, בין שקיני החובה מרובות, וקרבנות הנדרה, שהם העולות המפורשות, מועטים, כגון שנתערבו

אם שנה בזה ובה — שהיה הכהן מדם חטאת העוף למעלה מחוט הסיקרא, או שמיעה דם עולת העוף למטה מחוט הסיקרא, פסול — הקרבן. סדר קנים — של שתי תורים או שני בני יונה — כך הוא: החובה — קיני חובה שמביאים החייבים להביא קן, כגון הזב והזבה והיולדת, כמו שפרטנו בפתיחה למסכתנו, אחר חטאת ואחר עולה — מקריבים גזול אחד חטאת וגזול אחד עולה, בנדרים ובגדבות — אבל הנודב קן או קרבן עופות, פלן עולות — כל מה שנדר אלא עולות הריהו מקריבים עולות בלבד, שאין מביאים בנדר ובנדבה אלא עולות ושלמים בלבד, ואין עופות באים שלמים, הלכך נדרים ונדרות של עופות כולם עולות. איזהו נדר? האומר: הרי עלי עולה — עולת העוף; או האומר: הרי עלי עולת בהמה, או: הרי עלי שלמים, ואיזו היא נדרה? האומר: הרי זו עולה — הרי יונה זו עולה, או: הרי בהמה זו עולה, או שלמים. מה בין נדרים לנדרות? אלא שהנדרים — דינם, שאם מתו או נגנבו — הקרבנות לאחר שהפרישום, חייבים באחריותם — להביא קרבנות אחרים, שהאומר "הרי עלי", כל זמן שלא הביא את הקרבן שנדר, חייב הוא להביאו; ונדרות — דינן, שאם מתו או נגנבו — לאחר שהופרשו, אין חייבים באחריותן — שלא נדב אלא אלו, הלכך כשמתו או נגנבו, אינו חייב להביא אחרים תחתיהן.

ב א ו ר מ ש נ ה ב

חטאת שנתערבה בעולה — חטאת העוף שנתערבה בעולת העוף, ועולה בחטאת — או עולת העוף שנתערבה בחטאת העוף, אפלו אחר ברבוא — גזול אחד של חטאת בריבוא גזולות של עולה, או גזול אחד של עולה בריבוא גזולות של חטאת, ימותו פלם — כל הגזולות, שהואיל וחטאת העוף נעשית למטה ועולת העוף נעשית למעלה, ואם שינה פסול, כמו ששינו במשנה הקודמת, לפיכך אי אפשר להקריבם, שכל אחד הוא ספק חטאת ספק עולה; ואין אומרים שהוא בטל ברוב, לפי שבעלי חיים חשובים, ואינם בטלים ברוב; וכן אין להשהותם עד שיפול בהם מום ויפדו, שאין לעופות פדיון (משנה מנחות יב, א), הלכך ימותו כולם. חטאת — העוף, שנתערבה בחובה — בקיני חובה סתומות; וכבר בארנו (בפתיחה למסכתנו) שקן סתומה היינו שהמביא את הקן לא פירש איזה גזול לחטאת

ג בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בַּחֹבֶה וּבְנִדְבָה, אֲבָל בַּחֹבֶה שֶׁנִּתְעַרְבָה זוּ בָּזוּ, אַחַת לָזוּ וְאַחַת לָזוּ, שְׁתֵּי לָזוּ וְשְׁתֵּי לָזוּ, שְׁלֹשׁ לָזוּ וְשְׁלֹשׁ לָזוּ — מְחֻצָּה פְּשָׁר, וּמְחֻצָּה פְּסוּל. אַחַת לָזוּ וְשְׁתֵּי לָזוּ, וְשְׁלֹשׁ לָזוּ, וְעֶשְׂרֵי לָזוּ, וּמֵאָה לָזוּ — הַמוּעֵט פְּשָׁר. בֵּין מִשְׁם אַחַד, בֵּין מִשְׁנֵי שְׁמוֹת, בֵּין מֵאִשָּׁה אַחַת, בֵּין מִשְׁתֵּי נָשִׁים.
 ד פִּיצַד מִשְׁם אַחַד? לָדָה וְלִדְהָ, זִיבָה וְזִיבָה — מִשְׁם אַחַד. מִשְׁנֵי שְׁמוֹת? לָדָה וְזִיבָה. פִּיצַד שְׁתֵּי נָשִׁים? עַל זוּ לָדָה וְעַל זוּ לָדָה, עַל זוּ זִיבָה וְעַל זוּ זִיבָה. רַבִּי יוֹסִי אֹמֵר:

פירוש ברטנורא

מהן אחד חטאת ואחד עולה: בין זכור. כגון קן אחד סתומה, שנתערב בכמה קני של עולות. וקרינן לעולות מפורשות נדבה, משום דנדרים ונדבות כולן עולות כדתנן בריש פרקין:

ג **בחובה ובנדבה**. שנתערבו קיני חובה שמקצתן חטאות ומקצתן עולות עם קיני נדבה שכולן עולות: אבל בחובה שנתערבה זו בזו. קן סתומה של יולדת או של זבה שנתערבה בקן של יולדת או של זבה אחרת: מחצה בשר ומחצה פסול. ומקריב מהארבעה המעורבים שנים בלבד, אחד לעולה ואחד לחטאת ולא יותר, דאי עבדי שתי עולות שמא יעשה אותן מקן אחד, וכל קן סתומה הוא אחד עולה ואחד חטאת: המועט בשר. אם נתערב קן אחד סתומה בשתי קנים אחרים או בשלש, אינו יכול להקריב אלא קן אחד, פרידה אחת לחטאת ופרידה אחת לעולה. אבל שתי עולות לא מצי עבדי, שמא יקח הקן שהוא מבורר תחלה ליולדת אחת שאינו יכול לעשות ממנו אלא אחד חטאת ואחד עולה. וכן אם נתערבו עשר קנין במאה, אינו מקריב מכולן אלא עשר קנין, מקצתן חטאות ומקצתן עולות, והשאר פסולין, והוה הממועט כשר: בין משם אחד. לידה ולדדה, זיבה וזיבה. משתי נשים או מאשה אחת: בין משני שמוות. לידה וזיבה, בין משתי נשים בין מאשה אחת. כדמפרש ואזיל:

ד רבי יוסי אומר כו'. לאו משום דסבר רבי יוסי יש ברידה ונימא דכשקריב הכהן קן אחד לשם אחת מהן הוברר הדבר למפרע דמתחילה בשעת לקיחת

משניות מבוארות – קהתי

שמכל מקום כשרות הן: או שכולן של רחל, או שכולן של לאה, או שמקצתן משל רחל ומקצתן משל לאה; אבל לא יקריב ארבע חטאות או ארבע עולות, שמא ארבעתן משל רחל, או ארבעתן משל לאה, והרי כל אחת מהן אין לה להביא אלא שלוש חטאות ושלוש עולות. **אחת לזו ושתיים לזו, ושלש לזו, ועשר לזו, ומאה לזו** — נתערבה קן אחת של רחל בשתי קינים או בשלוש או בעשר או במאה של לאה, או שנתערבו קינים אחדות של נשים שונות, כגון קן אחת של רחל ושתיים של לאה ושלוש של בלהה ועשר של זלפה ומאה של שרה, וכיוצא בזה, **המועט פֶּשֶׁר** — מקריב הכהן מן התערובת חטאות ועולות כמנין החטאות והעולות שבקיני בעלת המועט, כגון אם נתערבה קן אחת של רחל בשתיים או בשלוש או בעשר של לאה, מקריב הכהן מן התערובת חטאת אחת ועולה אחת, ואם נתערבו שלוש קינים של רחל במאה קינים של לאה, מקריב שלוש חטאות ושלוש עולות. וכן אם נתערבו קינים אחדות, כגון קן אחת של רחל ושתיים של לאה ושלוש של בלהה ועשר של זלפה וכו', אינו מקריב אלא חטאת אחת ועולה אחת, שכן המועט כשר מכל מקום, כמו שבארנו ברישא; אבל לא יקריב יותר מן המועט, שמא יקריב משל בעלת המועט חטאות או עולות יתיר על מה שהיא צריכה להביא, כגון אם נתערבו יחד שלוש קינים של רחל וחמש קינים של לאה ועשר קינים של בלהה, מקריב הכהן מן התערובת שלוש חטאות ושלוש עולות, כמנין הקינים של רחל שהוא המועט, אבל לא יקריב ארבע חטאות או ארבע עולות, שמא כולן משל רחל, והרי רחל אינה צריכה להביא אלא שלוש חטאות ושלוש עולות. **בין משם אֶחָד** — בין שהיו הקינים שנתערבו משם אחד, כגון שהופרשו ללידות שונות. **בין משני שמוות** — כגון קן שהופרשה ללידה וקן שהופרשה לזיבה. **בין מאשה אחת, בין משתי נשים** — כמבואר במשנה הבאה.

ב א ו ר מ ש נ ה ד

פִּיצַד מִשְׁם אַחַד — ששינינו במשנה הקודמת? **לָדָה וְלִדְהָ** — כגון אם הפרישה אשה קן ללידה זו וקן ללידה אחרת, ונתערבו הקינים; **זִיבָה וְזִיבָה** — או שהפרישה קן לזיבה זו וקן לזיבה אחרת, ונתערבו, **מִשְׁם אַחַד** — זהו משם אחד, כלומר שאף בכגון זה נוהגת ההלכה ששינינו במשנה הקודמת, שמקריב הכהן חטאת אחת ועולה אחת, אבל לא שתי חטאות או שתי עולות, שמא שתייהן מקן אחת שכבר נקבעו בה גזול אחד לחטאת וגזול אחד לעולה; ברם, אם הפרישה שתי קינים ביחד, והביאתן אל הכהן ואמרה: הרי שתי

שתי עולות העוף בשלוש קיני חובה, **בֵּין שֶׁהִנְדְּבָה מְרֵבָה וְהַחֹבֶה מְמוּעָט** — כגון שקן חובה אחת נתערבה בארבע עולות, אין כשר אלא כמנין העולות שבקיני החובה; והוא הדין בחטאת שנתערבה בחובה, בין שהחובה מרובה והחטאות מועטות, ובין שהחטאות מרובות והחובה מועטת, שאין כשר אלא כמנין החטאות שבקיני החובה; **בֵּין שֶׁשְׁתֵּיהֶן שְׁוֹת** — כגון ארבע עולות שנתערבו בשתי קיני חובה, אין כשר אלא שתי עולות, כמנין העולות שבשתי הקינים; וכן שתי עולות שנתערבו בקן חובה אחת, אין כשר אלא עולה אחת. והוא הדין לארבע חטאות שנתערבו בשתי קיני חובה, שאין כשר אלא שתי חטאות, וכן שתי חטאות שנתערבו בקן חובה אחת, שאין כשר אלא חטאת אחת.

ב א ו ר מ ש נ ה ג

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא מוסיפה ללמד בקיני חובה שנתערבו זו זו.

בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים — מה ששינינו במשנה הקודמת? **בַּחֹבֶה וּבְנִדְבָה** — שנתערבו קיני נדבה, שכולן עולות, בקיני חובה סתומות, שחציין חטאות וחציין עולות; או שנתערבו עולות או חטאות מפורשות בקיני חובה סתומות; בכל אלו אין כשר אלא כמנין העולות שבקיני החובה או כמנין החטאות שבקיני החובה, כמו שבארנו במשנה הקודמת. **אֲבָל בַּחֹבֶה שֶׁנִּתְעַרְבָה זוּ בָּזוּ** — קיני חובה סתומות של אדם אחד שנתערבו בקיני חובה סתומות של אדם אחר, **אֶחָת לָזוּ וְאַחַת לָזוּ** — כגון קן אחת של רחל נתערבה בקן אחת של לאה, **שְׁתֵּי לָזוּ וְשְׁתֵּי לָזוּ** — או שתי קינים של רחל נתערבו בשתי קינים של לאה, **שְׁלֹשׁ לָזוּ וְשְׁלֹשׁ לָזוּ** — או שלוש קינים של רחל נתערבו בשלוש קינים של לאה, כלומר שיש בתערובת מחצה גזולות בשביל חטאות ומחצה בשביל עולות, שחציין של רחל וחציין של לאה, **מְחֻצָּה פְּשָׁר, וּמְחֻצָּה פְּסוּל** — מחצית התערובת כשרה להקריבה, ומחציתה השנייה פסולה, שאם נתערבה קן אחת של רחל בקן אחת של לאה, מקריב הכהן מן התערובת רק גזול אחד לחטאת וגזול אחד לעולה, שאלו כשרים הם מכל מקום: או ששני הגזולות של אחת מהן, של רחל או של לאה, או שגזול אחד משל רחל והאחד משל לאה. אבל לא יקריב שתי חטאות או שתי עולות, שמא שתייהן משל רחל, או שתייהן משל לאה, והרי כל אחת מהן אינה חייבת להביא אלא חטאת אחת ועולה אחת. ואם נתערבו שלוש קינים של רחל בשלוש של לאה (והרי שיש בתערובת 12 גזולות: 6 לחטאות ו-6 לעולות). מקריב הכהן מן התערובת שלוש חטאות ושלוש עולות,

שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁלְקָחוּ קְנִיָּהּ בְּעָרֹב, או שְׁנַתְּנוּ דְּמֵי קְנִיָּהּ לַפְּהֵן — לְאִיזוֹ שִׁירְצָה הַפְּהֵן יִקְרִיב חֲטָאתָּ, וְלְאִיזוֹ שִׁירְצָה הַפְּהֵן יִקְרִיב עוֹלָה, בֵּין מִשָּׁם אֶחָד בֵּין מִשְׁנֵי שְׁמוֹת.

פירוש ברטנורא

הקן היה קן זה שלה, אלא מפרש בגמרא בפרק בכל מערבין [דף ל"ז] דר' יוסי מירי בשהתנו בשעת לקיחה שיוכל הכהן לעשות קן שירצה לשם איזו אשה שירצה. והלכה כר' יוסי:

משניות מבוארות – קהתי

אומר: שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁלְקָחוּ קְנִיָּהּ בְּעָרֹב — במעות משותפות, והביאו את קניניהן המשותפות לכהן, או שְׁנַתְּנוּ דְּמֵי קְנִיָּהּ לַפְּהֵן — שנתנו לו דמים במשותף להקריב להן את קניניהן, לְאִיזוֹ שִׁירְצָה הַפְּהֵן יִקְרִיב חֲטָאתָּ, וְלְאִיזוֹ שִׁירְצָה הַפְּהֵן יִקְרִיב עוֹלָה — רשאי הכהן להקריב כרצונו גזול אחד לחטאת וגזול אחד לעולה לשם האחת, וגזול אחד לחטאת וגזול אחד לעולה לשם האחרת, כלומר שהוא מפרש איזה גזול מקריב חטאת ואיזה מקריב עולה, ולשם מי הוא מקריב כל חטאת וכל עולה, בֵּין מִשָּׁם אֶחָד בֵּין מִשְׁנֵי שְׁמוֹת — כמו שבארנו לעיל. בגמרא (עירובין לז, א) מבואר, שטעמו של רבי יוסי אינו משום שהוא סובר: יש ברירה, כלומר שבשעה שהכהן מקריב קן לשם אחת מהן, הוברר הרבר למפרע שמתחילה בשעת לקיחת הקן היתה קן זו שלה, שכן לעולם סובר רבי יוסי: אין ברירה, אלא שבמשנתנו מדובר שהתנו בשעת לקיחת קניניהן או בשעה שנתנו דמיהן לכהן, שיוכל הכהן לעשות כל קן שירצה לשם איזו מהן שירצה (ברטנורא), כלומר שעשו את הכהן שליח לחלוקת הקינים ביניהן, ולכן אין כאן צורך לברירה (הראב"ד; הרא"ש; עיין תוספות שם; ועיין תפארת ישראל).

קינים לשתי לידות או לשתי זיבות, מקריב הכהן שני גזולות לחטאות ושאר השניים לעולות, או חטאת ועולה על חובה אחת וחטאת ועולה על חובה אחרת (פירוש הרא"ש). מִשְׁנֵי שְׁמוֹת — כיצד משני שמות? לְדָה וְזִיבָה — כגון שהפרישה אשה קן ללידה וקן לזיבה, או שהפרישה שתי קינים כאחת לשתי לידות, ועוד הפרישה שלוש קינים כאחת לשלוש זיבות, כמו שבארנו לעיל (עפ"י הרא"ש), ונתערבו, הרי המועט כשר, כמו שבארנו במשנה הקודמת. פִּיצַד שְׁתֵּי נָשִׁים? עַל זוֹ לְדָה וְעַל זוֹ לְדָה — כגון שתי נשים שהביאו כל אחת מהן קן לידה או קני לידות אחדות (שהפרישתן כאחת). ונתערבו קיניהן; עַל זוֹ זִיבָה וְעַל זוֹ זִיבָה — שנתערבה קן זיבה של אשה אחת בקן זיבה של אשה אחרת, או שתי קינים של אשה אחת, שהפרישתן כאחת לשתי זיבות, נתערבו בשתיים או בשלוש קיני זיבות של אשה אחרת, מִשָּׁם אֶחָד — זהו משם אחד של שתי נשים. מִשְׁנֵי שְׁמוֹת — של שתי נשים, כיצד? עַל זוֹ לְדָה וְעַל זוֹ זִיבָה — כגון שנתערבה קן לידה של אשה אחת בקן זיבה של אשה אחרת; בכל אלו נוהג הדין ששנינו במשנה הקודמת, שאם "אחת לזו ואחת לזו. שתיים לזו ושתיים לזו וכו'" — מחצה כשר ומחצה פסול. אחת לזו ושתיים לזו ושלוש לזו וכו'" — המועט כשר". כמו שבארנו שם. רַבִּי יוֹסִי

אגרות קודש

ב"ה, ט' מ"ח, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מיום השלישי שהוכפל בו כי טוב ובו ר"פ מפעולותיו בקדש ישיבת אחי תמימים אשר בהנהלתו וכן בהנוגע להכתות בס נואם לפנייהם בעניני תורה ומצות,

ויהי רצון שיבשר טוב בהם אשר הולך ומוסיף, שהרי אפילו לאחרי ההוספה עדיין יהי מקום להתגדר למחר ומחרתים, וכמו שאמרת זה מכבר, הלואי היו אניש מנצלים - את הצלחה שנותנים להם מלמעלה, שאז היו מצב הענינים הן הכללים והן הפרטים באופן שונה לטוב לגמרי ולגמרי, ומוכן שאין כוונתי לצעוק על העבר, אלא לעוררם על כל פנים על ההוה והעתיד, ולא עוד אלא ע"פ מאמר רז"ל סוף כתובות, שעניני בני ישראל (אשר כולם בענין ובשם ארץ ישראל נכללים) הם בדוגמת הצבי שעורו מתגדל מתאים לבשרו (יעוין שם), הנה ע"י שינצלו את ההשפעה עתה מלמעלה, יוסיפו מלמעלה עוד הצלחה ועוד הצלחה, והצלחה בענינים הכללים הרי מביאה גם הצלחה בענינים הפרטים, וק"ל.

ת"ח על הבשוי"ט מהטבת בריאות אלו שכותב אודותם ונוכרו על הציון הקי של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע נשיא ישראל ויהי רצון שילך מצבם הלוך וטוב עד שיחזרו לאיתנם, ויצליחו השי"ת לבשר טובות מכל הנמצאים בסביבתו בטוב הנראה והנגלה, ויעורר גם את שאר אני"ש שיי לבשר גם מהטבה והטוב, ולא רק כשח"ו ל"ע ול"ע אירע ענין שאינו וכו' שאז כסגנון כ"ק מו"ח אדמו"ר, איז מען ר"ל צרות חסידים, אלא בהיפך הגמור יבשרו שמחות און זיין טובות חסידים, ולא עוד אלא שתהי השמחה בריבוי והטוב בריבוי וככפל לשון הכתוב בשמחה ובטוב לבב.

ובברכה לבשוי"ט בכל האמור.

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף ע עמוד א. גמרא: הגמרא מבררת את דברי רבי עקיבא: **איבעיא להו, היכי קאמר רבי עקיבא, האם כוונתו לומר שעם תמיד של שחר היו קרבין שבעת הכבשים, ואילו פר העולה ושעיר הנעשה בחוץ עם תמיד של בין הערבים היו קרבים. או דילמא הכי קאמר, עם תמיד של שחר היו קרבין הכבשים, ופר העולה אף הוא קרב בתרייהו לאחר תמיד של שחר, ורק השעיר הנעשה בחוץ היה קרב עם תמיד של בין הערבים.**

ספק נוסף בדברי המשנה: ותו - עוד הסתפקו, פר העולה, לרבי אליעזר דשייריה ולא פירט מה דינו, אימת עבד ליה - מתי הקריב אותו. ותו, בין לרבי אליעזר בין לרבי עקיבא, אימורי חטאת - חלקי הפר והשעיר הנעשה בפנים הנקטרים על גבי מזבח החיצון, אימת עבד ליה - מתי הקטיר אותם.

משיבה הגמרא: אמר רבא, לא משפחת לה מתקנתא - לא תמצא את סדר ההקרה בדרך מתוקנת ומפורשת, אלא או לשיטת רבי אליעזר כפי דתנא - שנשנו דבריו ברבי שמואל - בתוספתא שסידר שמואל בבית מדרשו מהתנאים שלפניו, או לשיטת רבי עקיבא בדתוספתא - כפי שנשנו דבריו בתוספתא.

הגמרא מבארת את דברי רבא: דתנא דרבי שמואל, רבי אליעזר אומר, יצא ועשה את אילו ואיל העם ואימורי החטאת. אבל פר העולה ושבעת כבשים ושעיר הנעשה בחוץ עם תמיד של בין הערבים היו קרבים, בטבילה חמישית. ואילו רבי עקיבא דתוספתא מאי היא, דתניא, רבי עקיבא אומר, פר העולה ושבעת כבשים עם תמיד של שחר היו קרבין בטבילה הראשונה, שנאמר במוסף של שאר הרגלים (במדבר כח כג) 'מלבד עלת הכפר אשר לעלת התמיד, משמע שקרבנות אלו קרבו מיד לאחר תמיד של שחר, והוא הדין קרבנות המוסף של יום הכפורים. ואחר כך - בטבילה שניה, לאחר שלבש בגדי לבן, עשה את עבודת היום.

דף ע עמוד ב: ואחר כך, בטבילה שלישית, לבש בגדי זהב והקריב את השעיר הנעשה בחוץ. שאף על פי שמקרבנות המוסף הוא, אינו קרב אלא לאחר עבודת היום, שנאמר בו (במדבר כט יא) 'שעיר עזים אחד חטאת מלבד חטאת הכפרים, משמע ש'חטאת הכפורים' [שהוא שעיר הנעשה בפנים, מעבודת היום] קדמה לשעיר הנעשה בחוץ. ואחר כך הקריב את אילו ואיל העם, ואחר כך הקטיר את אימורי החטאת. ואחר כך, בטבילה חמישית, לבש בגדי זהב והקריב את התמיד של בין הערבים.

מבררת הגמרא: מאי מעמא דרבי אליעזר הסובר שכל קרבנות המוסף קרבו לאחר קרבנות היום. משיבה הגמרא: לפי שהכהן עבד כדכתיב - עושה כפי הסדר הכתוב בתורה. לפיכך עבד פרישא דתורת כהנים - את קרבנות היום האמורים בחומש ויקרא, וחדר עבד דחומש הפקודים - ולאחר מכן את קרבנות המוסף האמורים בחומש במדבר.

ואחר כך מוספין ותמיד של בין הערבים דכתיבי לבסוף בחומש הפקודים:

דף ע עמוד א. גמ' היכי קאמר רבי עקיבא: ותו פר העולה לרבי אליעזר דשייריה. ולא איירי ביה אימת עביד ליה והוא הדין נמי דאיכא לאקשוויי אשעיר אלא ריש מילתא נקט: אימורי חטאת. דתנא באידך פירקין נתנם במגס עד שיקטירם: לא משכחת לה. לסדר עבודת היום מתקנתא במשנתנו אלא משכחת לה מתקנתא לרבי אליעזר דתנא דבי שמואל דאיירי בכולהו או לרבי עקיבא דתוספתא שפירש שם את דבריו יפה בדברי עקיבא לא גרסינן יצא ועשה: עם תמיד של שחר. בלבישה ראשונה שנאמר במוספי כל הרגלים מלבד עולת הבוקר אלמא מוספין עם עולת הבוקר נעשית בסמוך להן וילמוד יום הכפורים מהם: ואח"כ עבודת היום ואחר כך שעיר הנעשה בחוץ. ואף על פי שהוא מן המוסף לא יכול להקדימו לעבודת היום לפי שנאמר בו ושעיר חטאת אחד מלבד חטאת הכפורים למדנו ששעיר חטאת הפנימי קדמו:

דף ע עמוד ב: ואחר כך אילו ואיל העם ואח"כ אימורי חטאת. כל אלו בטבילה שלישית: ואחר כך תמיד של בין הערבים. בטבילה חמישית ולא איירי הכא בהוצאת כף ומחתה דפשיטא לן דבתר אילו ואיל העם היא כדתניא לקמן שכל הפרשה נאמרה על הסדר וכו': עבד כדכתיב. תורת כהנים כתיבא וברישא הלכך אילו ואיל העם ואימורי חטאת בתר עבודת היום והדר הוצאת כף ומחתה

המשך ביאור למסכת יבמות ליום שישי עמ' א

1 רב נתן אמר רבה בר אבהו, מדובר באופן שבעלו ושוב שנו ובעלו, ויש לחשוש שמא התעברו מהביאה השנייה.
 2 מקשה הגמרא: ואלא, הא דתנא רבי תימא על משנתנו, שמאחר
 3 שכל אחד מהאנשים והנשים עברו על ארבעה איסורים, הרי יש
 4 כאן בין כולם יחד חיוב של שש עשרה חטאות, ואם כדברין
 5 שבעלו ושנו, נמצא שעבר כל אחד מהם על שמונה איסורים, ואם
 6 כן תלתי תרתין - שלשים ושתים חטאות תיין בין כולם, ומדוע
 7 אמר רבי תימא שרק שש עשרה חטאות יש כאן. מתרצת הגמרא:
 8 וליטעמיך - הלא אף לשיטתך שבעלו פעם אחת בלבד יש
 9 להקשות קושיא זו, שהרי לרבי אליעזר דמחייב חטאת על כל כח וכן של הביאה טובא תיין - הרבה חטאות יש כאן, ומדוע אמר רבי תימא שרק שש עשרה חטאות יש כאן. אלא בהכרח צריך לומר שכשזמנה רבי תימא שש עשרה חטאות, רק את אלו דמתחייבים עליהם כבח ראשון קחשיב. ואם כן הכא נמי יש לומר שאף שמדובר בבעלו ושנו, רק את שש עשרה החטאות דמתחייב עליהם בביאה ראשונה קחשיב.
 10 הגמרא מקשה על הכלל המובא לעיל שאין אשה מתעברת
 11 בביאה ראשונה: אמר ליה רבא לרב נתן, וכו'.

52 קונה מן התורה, ונמצא ששתיהן זקוקות לו מן התורה, ואסורות
53 עליו משום איסור אחרות זקוקה. וזו היא – והוה האופן שְׁאָמְרוּ
54 עליו, אוי לו על אֲשֶׁתוֹ שֶׁנִּפְלָה לוֹ מאחיו הראשון וקידשה במאמר,
55 וְאוֹי לוֹ עַל אֲשֶׁת אָחִיו הַשֵּׁנִי, שֶׁכֵּן הוּא מִפְסִיד אֶת שְׁתִּיהֶן.

גמרא

56 שנינו במשנתנו: זו היא שאמרו אוי לו על אשתו ואוי לו על אשת
57 אחיו, ומשמע מלשון זו שדווקא באופן זה נאסר בשתיקה, ולא
58 באופן אחר. שואלת הגמרא: 'זו היא' לְמַעוּפֵי מָאִי – מה בא למעט
59 לשון 'זו היא', ובאיזה אופן לא יאסר בשתיקה. משיבה הגמרא:
60 המשנה באה לְמַעוּפֵי תָךְ – [דין זה] דְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּמִשְׁנֵה לַהֲלָן
61 (sup). שכן שנינו שם, שני אחים שהיו נשואים שתי אחיות אחת
62 גדולה ואחת קטנה, וכגון שנשא ראובן את רחל הגדולה, ושמעון
63 נשא את לאה הקטנה בקידושין דרבנן, ומת ראובן ונפלה רחל
64 לפני שמעון ליבום [ציוור בו], שלדעת רבי יהושע עליו להוציא את
65 לאה אשתו בגט ואת רחל אשת אחיו בחליצה, שכן אשתו נאסרת
66 עליו משום אחרות זקוקת, ואילו רחל אשת אחיו נאסרת עליו
67 משום שמדרבנן היא אחות אשתו. ובאה משנתנו להוציא מדבריו
68 ולומר דְלֹא עֲבָדִינָן בְּנוֹתֵיהּ – שאין הלכה כמותו, ואין עליו להוציא
69 את שתיקה, אֵלָּא אִי – [או] שהלכה כרַבִּי גְמִלְיָאֵל (במשנה שם) הסובר
70 שאם מיאנה בו לאה אשתו הקטנה, הרי הוא מייבם את רחל
71 הגדולה, משום שהמיאן מפקיע את נישואי לאה למפרע, ונמצא
72 שמעולם לא היתה רחל אחות אשתו. ואם לא מיאנה בו לאה,
73 תמתין רחל עד שתגדל לאה אחותה ויקנה אותה שמעון בביאתו
74 מן התורה, וממילא תיפקע זיקת רחל משום שנעשתה אחות
75 אשתו, ותפטר מיבום וחליצה. אִי – [או] שהלכה כרַבִּי אֶלְעָזָר
76 (במשנה שם) הסובר שמלמדים את לאה הקטנה לזמן בבעלה, ועל
77 ידי כך יפקעו נישואיה למפרע, ותהיה מותרת לו רחל אחותה
78 ביבום.

79 הגמרא מפרשת את שיטת בית שמאי במשנתנו, שמאמר קונה
80 ביבמה ומפקיע את זיקת אחותה: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לֹא תִימָא – אל
81 תאמר] שְׁמֵאֲמָר לְדַעַת בֵּית שְׁמַאי קוֹנֵה קִנְיָן גְּמִיר כְּמוֹ יבום, דְאִי
82 בְּעֵי לְאִפְקִי סְגִי לָהּ בְּנִיטָא – שאם ירצה להוציאה לאחר המאמר
83 ולהתירה להנשא לאדם אחר יהיה די לה בגט, ככל יבמה
84 שהתייבמה שנעשית כאשתו לכל דבר ויוצאת בגט ללא חליצה.
85 לא כן הוא, אֵלָּא מֵאֲמָר לְבֵית שְׁמַאי אֵינִי קוֹנֵה אֵלָּא רַק לְדַחוּת אֶת
86 הזיקה שְׁבָצְרָה בְּלִבָּד. שעל ידי המאמר שעשה היבם ביבמתו
87 נאסרת עליו אחותה שנפלה לפניו ליבום מאחר משום אחרות
88 אשתו, ונפטרת ממנו בדין ערוה, ומעתה שוב אינה אוסרת את
89 בעלת המאמר משום אחרות זקוקת. אבל אין בעלת המאמר
90 נעשית כאשתו של היבם לענין שתפקע זיקתה, אלא צריכה גם
91 לחליצה.

92 הגמרא מביאה ראיה לדברי רבי אלעזר: אָמַר רַבִּי אֶבְיָן, אַף אֶנְי
93 גְמִי תִנְיָא בְּמִשְׁנֵה לַעִיל (כו). שני אחים הנשואים לשתי אחיות
94 ומתו, ונפלו נשותיהם לפני שני אחיהם הנתורים, שתייהן חולצות
95 ולא מתייבמות, שכן כל אחת מהן אסורה עליהם משום אחרות
96 זקוקה. ואם קדמו האחים וכנסו את האחיות, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִיב,
97 בְּיָמֵינוּ אותן ואינם צריכים לגרשן. ומדייק רבי אבין מלשון בית
98 שמאי: בְּיָמֵינוּ אֵין – רק בדיעבד מותר להם לקיימן, אולם לייבמן
99 לְבֵית הַחֵלֶה לֹא הִתִּירוּ בֵּית שְׁמַאי, משום שהן אסורות עליהם באיסור
100 אחרות זקוקה.

101

1 מקשה הגמרא: מדוע לרבי שמעון הן צריכות חליצה, והא אָמַר
2 רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּמִשְׁנֵה שְׁתֵּי אָחִיּוֹת שֶׁנִּפְלּוּ לִיבּוּם לֹא חוֹלְצוֹת וְלֹא
3 מְתִיבִימוֹת, משום שאיסור אחרות זקוקה מפקיע אותן לגמרי מיבום,
4 ומאחר שאיסור מצוה ואיסור קדושה זקוקות ליבום מן התורה,
5 הרי הן ככל שתי אחיות שנעשו צרות זו לזו בזיקה שלדעת רבי
6 שמעון הן פטורות אף מחליצה, ומדוע כאן הן חייבות בחליצה.
7 מתרצת הגמרא: מדרבנן חייבו אותן בחליצה גְּזִירָה מִשּׁוּם אִיסוּר
8 מְצוּהָ הַעֲלִמָּא. שכן אם נפטור אותן מחליצה יאמרו שטעם הפטור
9 אינו משום שהן אחיות אלא משום שאסורות באיסור מצוה,
10 ויבואו לפטור מחליצה כל יבמה שאסורה באיסור מצוה אפילו
11 שלא במקום אחיות.

12 שוב מקשה הגמרא: הֵא תִנְיָה אֵיְהִי – אכן מובנת גזירה זו באחרות
13 האסורה באיסור מצוה, אבל בְּאֲחֻתָּה שאינה איסור מצוה מָאִי
14 אֵיפָא לְמִימָר – מה נאמר בטעם מה שהיא חייבת בחליצה, הלא יש
15 לה להפטר מחליצה ככל יבמה שנופלת יחד עם אחרות ליבום.
16 מתרצת הגמרא: גְּזִירָה אֲחֻתָּה מִשּׁוּם לְתָא – [מזל] דִּיְהִי, שאם
17 נפטרה מחליצה יבואו לפטור אף את אחותה האסורה באיסור
18 מצוה, ומתוך כך יבואו להתיר כל איסור מצוה לשוק בלא חליצה.
19 מקשה הגמרא: וְהָא גְבִי שְׁתֵּי אָחִיּוֹת שֶׁנִּפְלּוּ לִיבּוּם וְהִיתָה אֶחָת מֵהֶן
20 אסורה על היבם באיסור עֲרֻוָה, שנינו במשנה שהערוה פטורה
21 מחליצה ואילו אחרות חייבת ביבום, וְלֹא גְּזִירָתָן שֶׁתְּצַטְרַךְ אֵף
22 הערוה חליצה כדי שלא יבואו לפטור גם את אחרות מחליצה.
23 מתרצת הגמרא: שְׁאֵינִי – [שונה] איסור עֲרֻוָה שאין לגזור בה משום
24 אחרות משום דְמִנְיָן גְּמִירִי לָהּ אֵינִישִׁי – שידוע לבני אדם איסור
25 זה והכל בקיאים בו. וְקָלָא אֵית לָהּ – ויש קול על זו שהיא ערוה
26 שפטורה מיבום וחליצה, והכל יודעים שאחרות אינה אחות זקוקה
27 וחולצת או מתייבמת, ולא יחליפו ביניהן. מה שאין כן באיסור
28 מצוה, שאם נתיר את אחותה בלא חליצה יבואו להתיר גם אותה,
29 ואם יתירו אותה יסברו בני אדם שמשום איסור המצוה היא
30 פטורה מחליצה, ולא משום שהיא אחרות זקוקה, שכן אין הכל
31 יודעים משיטת רבי שמעון בדין זה, ויבואו לפטור כל איסור מצוה
32 מחליצה.

משנה

33 המשנה שלפנינו מביאה מחלוקת תנאים בדין מאמר: שְׁלִישָׁה אָחִין
34 שְׁשֵׁנִים מֵהֶם נְשׂוּאִים לְשְׁתֵּי אָחִיּוֹת, וְאֶחָד מֵהֶם מוֹפְנֵה – אינו נשוי,
35 אם מת אֶחָד מִבְּעָלֵי אָחִיּוֹת ונפלה אשתו ליבום לפני האח המופנה,
36 וְעֵשֶׂה כֵּה מוֹפְנֵה קִידוּשֵׁי מֵאָמָר בְּכֶסֶף או בשטר, וְאֶחָד כֶּה מֵת אָחִיו
37 הַשֵּׁנִי ונפלה אשתו ליבום לפני האח המופנה [ציוור א], נחלקו
38 תנאים בדין זה. בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִיב, אֲשֶׁתוֹ עִמּוֹ – זו שהתקדשה לו
39 במאמר מותרת לו, וְהִלְזוּ – אשת אחיו השני שנפלה לפניו לאחר
40 מכן, תִּצָא מִמֶּנּוּ לְגַמְרִי, והרי היא מותרת לינשא לאדם מהשוק
41 ללא חליצה מִשּׁוּם שֶׁהִיא אסורה על היבם באיסור ערות אֲחֻת
42 אֵשֶׁה, וערוה פטורה מן היבום ומן החליצה. שכן על ידי המאמר
43 נעשתה אחות הראשונה לאשתו והאחרות השניה נעשתה
44 לאחות אשתו, ומאחר שהשניה אינה זקוקה לו כלל, אין
45 הראשונה נאסרת עליו משום אחרות זקוקתו ומותר לו לקיימה.
46 וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִיב, מוֹצִיא אֶת אֲשֶׁתוֹ בְּעֵלְת הַמֵּאמֵר גַּם בְּגִט וְגַם
47 בְּחֵלְצָהּ, ואין די באחד מהם אלא צריכה גט כדי להפקיע ממנה
48 את קידושי המאמר שחלים מדרבנן, וצריכה חליצה כדי להפקיע
49 ממנה את זיקת היבום. וכן עליו להוציא את אֲשֶׁת אָחִיו הַשֵּׁנִי
50 בְּחֵלְצָהּ כדי להפקיע את זיקתה. שכן לשיטת בית הלל אין מאמר
51

יבמות. ארבעה אחין – פרק שלישי דף כט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" קמא רש"י

1 והאמר רבי שמעון שתי אחיות לא חולצות ולא מתייבמות — והכא אמאי בעי חליצה?
 2 הא כיון דמדאורייתא חויה ליבומי — זקוקה היא, והוה להו כשאר שתי אחיות שנעשו
 3 צרות זו לזו, ורבי שמעון פטר אחות זקוקה מחליצה. נזירה משום איסור מצוה דעלמא
 4 — אי פטרת להו לגמרי, מאן דחוי סבר, טעמא לאו משום אחות זקוקה, אלא משום

דאיסור מצוה היא כערה ופטורה מחליצה,
 5 ואתי למיפטר איסור מצוה דעלמא, דלאו
 6 אחיות, מחליצה. תינה אחיו — איסור מצוה.
 7 אחותה — אמאי חליצה? תיפטר משום אחות
 8 זקוקה, דהכא מאי אמרת. משום להא דידה —
 9 משום מזל דידה, דאיסור מצוה. האי "לחא" —
 10 יתור לשון הוא. והא נבי ערוה לו נזירין — דאם
 11 היתה אחת מהן אסורה עליו איסור ערה —
 12 אסור בה ומותר באחותה, העירוה יוצאה בלא
 13 חליצה, ולא אמרין תחלוץ ערה גזירה משום
 14 אחותה שאין ערה וראויה לייבום. האי נמי
 15 מרבי שמעון ערה היא משום צרות, ואמאי
 16 מצרכי לה חליצה? משום גזרת אחותה? דמגמר
 17 נמידי לה אינשי — והכל יודעין שאין צריכה
 18 חליצה, ואחותה לאו אחות זקוקה היא, ולא
 19 אתי למשרי אחותה בלא חליצה. אבל ערה
 20 דנעשו צרות דרבי שמעון — לא כולי עלמא
 21 מגמרי להכחא דאיסור שתייהן שוות, ואי מפקת
 22 לה בלא חליצה — אתי נמי למיפק אחותה
 23 שדיא איסור מצוה בלא חליצה, ונפקא מינה
 24 חורבה לאיסור מצוה בעלמא. מגמר נמידי
 25 אינשי — וידעי דלא רמיא קמיה, ואחותה לאו
 26 אחות זקוקה היא, ולא אתי למשרי אחות
 27 זקוקה דעלמא. משנה אשתו עמו —
 28 דמאמר בכנוסה דמיא, וכי נפלה אחותה לא
 29 מיתסא חך עליה משום אחות זקוקה, והלוו

31 תצא — אף מן החליצה משום אחות אשה. גמרא חך דרבי יהושע — בפרק "בית
 32 שמאי", דקאמר נמי: אי לו על אשתו אי לו על אשת אחיו, ופליגי עלה רבן גמליאל ורבי
 33 אלעזר. לא תימא מאמר לבית שמאי קונה קנין נמור — ותהוי כאשתו, ואי בעי לאפוקי
 34 — תיטיג לה גיטא. אלא מאמר לבית שמאי אין קונה אלא לרחות בצרה — כלומר:
 35 לרחות אחותה שלא תאסרה לזו משום אחות זקוקה. יקיימו — אם קדמו ובנסו, בריש
 36 פירקין, לבתחילה לא — מייבמו, משום אחות זקוקה.

ואי
 1 לספיא, ורבן גמליאל אפילו לודאי לא איש. "א" כרבי אלעזר — דאמר: מלמדן הקטנה שתמאן, ומותר בגדולה לייבום. ואם תאמר: ואמאי שרי? והא בשעת נפילה נראית כאחות אשה,
 2 כדאמרין לעיל בפרק קמא (יב, א) גבי צרת בתו הממאנת, דבשעת נפילה נראית בצרת בתו, ובשעת נפילה נראית ככלתו! ויש לומר: דלא דמי, דהתם, כשהבעל מת, אין דומה כל כך עוקרת
 3 נישואין קמאי כי הבא, שהבעל קיים. לא תימא מאמר לבית שמאי קונה קנין נמור בו — אף על גב דאין קונה קנין נמור, מכל מקום אמרין לעיל ולקמן (יבמות ל, א) גבי אחות אשה
 4 דפוטרת וצרתה) לבית שמאי על ידי מאמר. תימא: מאי קאמר רבי שמעון לעיל בפרק שני (ט, א): אם מאמר של שני מאמר — אשת שני הוא בעל, כל הוי נמי מאמר — אשת שניהם בעל,
 5 דהא אפילו לבית שמאי דמאמר קנה — אינו קונה לגמרי, אלא קונה ומשייר! וכי תימא דלרבי שמעון אי קני — קני לגמרי, וטעמא דלרבי שמעון אי קני — אם כן מנא ליה לרבי אלעזר דלא קני לגמרי
 6 לבית שמאי כמו לרבי שמעון? קנה — לשעתו בצרה בלבד — פירש בקונטרס: צרה דכולהו שמעתיך. אחותה שנופלת עמה. וקשה: לרב שני דאמר דוחה ומשייר היא וצרה חליצה,
 7 הא קטינא בתי שמאי בו אלא לדחות בצרה בלבד, שאם נמאמר לאחות משתי יבמות שנופלו מבית אחת, לא על גב דבעלת מאמר לא מיג ליה בגט — צרחה מיהו פטורה לגמרי בלא חליצה,
 8 שלא תאסור את זו משום אחות זקוקה, ואחר שביעול בעלת המאמר — קאמר דתצא אחותה משום אחות אשה. ואם תאמר: והכי מייית לה שיעתא ממתינתן יקיימו — אין, לבתחלה —
 9 לא, הא מהני מאמר לרב אשי לכל הפחות דחיי לצרה ושריא בעלת מאמר לבתחלה? ויש לומר: דהכי מייית, דאי סלקא דעתך דמאמר דהיתירא דוחה דחיי גמורה לפטור צרתה בלא
 10 חליצה — אם כן מאמר דאיסור דחי נמי לצרה לענין. שלא תאסור את זו משום אחות זקוקה וזה יעשה מאמר וידחה בו. ופריך: ואלא הא קתני בית שמאי אומרין אשתו עמו בו — משמע
 11 דדוחה דחיי גמורה, אלא יבמה דחויא לכולהו בו. פ"י: דמאמר דהיתירא — דחי דחיי גמורה. יבמה דלא חויא לכולהו, דהיינו מאמר דאיסור — לא דחי למקצתה, ולא דחי ההוא מאמר
 12 כולו, כן צריך לפרש לפירושי הקונטרס. אבל קשה: צרה דרבכל דוכתי היינו — שנופלת עמה מבית אחד. ועוד, שמגייה הספריים: אלא יבמה דחויא לכולהו בו, בלא היה כתוב בספריים "אלא",
 13 ועוד: דלמה שניה הלשון יבמה דחויא בו, ולא קני לישנא דנקט מעיקרא מאמר דהיתירא קני דאסור, לא קני! ונראה לרבינו יצחק: דצרה — היינו שעמה מביית אחד. והכי פירש ר"ל תימא
 14 מאמר לבית שמאי בו אלא לדחות בצרה בלבד, שאם נמאמר לאחות משתי יבמות שנופלו מבית אחת, לא על גב דבעלת מאמר לא מיג ליה בגט — צרחה מיהו פטורה לגמרי בלא חליצה,
 15 דכיון שהתחיל הקנין לעשות בו, אף על פי שלא נגמר — קרינן ביה בית אחד הוא בונה ואינו בונה שני בתים. וטעמא דבית שמאי דסברי דאחיו קרא דרדישין ביאה גומרת בה ואין כסף
 16 ושטר גומרין בה, לענין דאי בעי לאפוקי, דלא סגי לה בגט. ורב אשי סבר דלא מהני מאמר לפטור צרתה בלא חליצה, אלא דוחה הצרה ממנו, שאסור לייבמה, ומשייר קצת זיקה לאוסרה
 17 לשוק עד שתחלוץ. ואף על גב דלענין אחותה דחי מאמר לגמרי לפטורה לשוק, כדקתני מנתינתן; הלוו תצא משום אחות אשה — התם אחותה נפלה אחר המאמר, כמו שפירשתי בסמוך.
 18 וקאמר: אף אנו נמי תנינא, שבשקדמה זיקה למאמר שאין המאמר מפיק לגמרי, דאי מפיק לגמרי — זה יעשה מאמר וידחה בו. ופריך: אלא חך דקתני ב"א אשתו עמו בו, אלמא על ידי
 19 המאמר מידידי אחותה לגמרי, הכי נמי תרחה צרתה לגמרי! ומשני: יבמה דחויא לכולהו, ולא גריסין "אלא", והכי פירושו: יבמה דחויא לכולהו מילי דיבום, כגון שתי יבמות שנופלו מבית אחד,
 20 שכל אחת אחרת לחלוץ ולייבום בשעת נפילה, וכן לא דבית שמאי אומרין יקיימו. דבשעת נפילה חויא כל אחת לכל מילי דיבום מן התורה. דלא חויא [אין] ליבום מן התורה — חויא אנו
 21 למקצתה, ופירוש: למקצת מילי דיבמה. דהיינו חליצה. דכיון דבדך זיקה אחיחא לייבום — לא מפיק מאמר להחייא זיקה לגמרי, ובעי חליצה. אבל יבמה דלא אחיחא לכולהו מילי דיבום, כגון
 22 הדיא דבית שמאי אומרין אשתו עמו, שלא נראית ליבום בשעת נפילה שכבר עשה המאמר באחותה — לא חויא למקצתה. פירוש: חליצה, ואיחייא על ידי מאמר חברתה לגמרי. והשתא
 23 לא מצי לשנויי כדשני לעיל מאמר דהיתירא דחי בו — שאפילו במאמר דהיתירא קאמר דלא מפיק דחייא לגמרי להיתיר צרה לשוק. הקשה הב רבינו יעקב דארולין: ש' מנא לן דטעמא
 24 דבית שמאי משום דמאמר קונה? דלמא קסברי אין זיקה, ומותר לבטל מצות יבמין, ונקט מאמר משום בית הלל? ויש לומר: דלא מסתבר שיחא שום תנא מקל לבטל בהיתירא מצות יבמין,
 25 ועוד: דהא אמרינן תצא מית שמאי אומרין יקיימו לבתחלה לא. ועוד הקשה: דלמא טעמא דבית שמאי משום דחייא בכנוסה? ויש לומר: דלא מסתבר ליה למימר דלא נקט מאמר אלא משום
 26 בית הלל, כיון שיכול לומר דלביית שמאי נמי איצטרך.

1 **אחותה** משום לתא דידה — דאי נפקא בלא חליצה, משום דנעשו צרות זו לזו — אחי
 2 לאפוקי מהאי טעמא נמי הדיא דאיסור מצוה, ואתי למשרי נמי איסור מצוה
 3 דעלמא, ופרכינן: והא גבי ערה לא גזרו שתחלוץ אלא יוצאה בלא חליצה. ולא חיישין שבא
 4 יסברו דמטעם אחותה יוצאה, ואתי לאפוקי איך בלא חליצה. **בית שמאי** אומרין

אשתו עמו בו — בגמרא גבי "השתא ארוסה
 5 דעלמא בו" עשה בה מאמר מיבעיא? פירש
 6 בקונטרס דמאמר יבמין מדרבנן, אפילו לבית
 7 שמאי, דמדאורייתא "יבמה יבא עליה" כתיב, ואין
 8 נראה לרבינו יצחק פן מאיר, דאם כן אמאי תצא
 9 הלזו משום אחות אשה בגמרא ביה? ומיהו, יש
 10 לומר: דתצא משום אחות אשה — היינו אחר
 11 שביעול ובעלת המאמר. אבל קשה, דלעיל פרק
 12 שני (ח, א) דקאמר: הא דקתני מאמר — לאפוקי
 13 מבית שמאי, משמע דלביית שמאי יוצאה שניה
 14 משום צרת אשת אחיו שלא היה בעולמו. וכן נמי
 15 קאמרין לקמן בפירקין (לא), גבי אחות אשה.
 16 אלמא, מאמר קני מדאורייתא ביה? ובולה
 17 סוגיא דגמרא מוכח הכי, והא דקאמר השתא:
 18 ארוסה דעלמא בו" עבד בה מאמר מיבעיא? — אף
 19 על גב דמאמר נמי מדאורייתא, מכל מקום קאמר
 20 מאמר מיבעיא, משום דהא דמאמר קני
 21 מדאורייתא — היינו משום דגמרינן מקדושין
 22 דעלמא, הלכך אי עדיף מקדושין, ודין לבא מן
 23 הדין לזוית בנדון. "א" לו על אשתו בו —
 24 אומר רבינו יצחק: דבכל הני דפרק "חריש" (יבמות
 25 קיבב, קיד, ד) תנן: מוציא את אשתו בגט ואת
 26 אשת אחיו בחליצה, לא קתני "אוי לוי" כי הבא,
 27 משום ד"אוי לוי" משמע לשון צער, כלומר: ראי
 28 לו להצטרע שהפסיד אשתו בלא פשתנה. והכא
 29 הא דאיחיי בגמרא פלוגתא דרבי אלעזר ורבי

יהושע דקטנה וגדולה — לא פשע, להכי קתני "אוי לוי". אבל התם שפע, שהבניס עצמו בספק
 2 חרות, שלא היה לו לישא חרשת. וכן הדיא ד"החולץ" (יבמות מא, א) דשומרת יבם שקידש
 3 אחיו את אחותה בו להכי נמי קאמר בגמרא למעוטי דרבי יהושע, דשייך התם לשון "אוי
 4 לוי" כי הבא, ולא קאמר למעוטי כל הני: "א" כרבן גמליאל — דאמר: תמחין עד שתגדיל
 5 ויבעול ותצא הלזו משום אחות אשה, אף על גב דקדוש קטנה דרבנן — מכל מקום הקילו
 6 בה מבבעלת מאמר, משום דכנוסה היא אצלו קודם זמן גדולה, והא דפריך מינה לעיל בריש
 7 פרק שני (ח, א) אהא דרבי מאיר אסור לבטל מצות יבמין, ורבן גמליאל שרי לבטל מצות
 8 יבמין, אף על גב דהכא כנוסה אצלו מעיקרא — מכל מקום פריך אהא דרבי מאיר וישי
 9 לספיא, ורבן גמליאל אפילו לודאי לא איש. "א" כרבי אלעזר — דאמר: מלמדן הקטנה שתמאן, ומותר בגדולה לייבום. ואם תאמר: ואמאי שרי? והא בשעת נפילה נראית כאחות אשה,
 10 כדאמרין לעיל בפרק קמא (יב, א) גבי צרת בתו הממאנת, דבשעת נפילה נראית בצרת בתו, ובשעת נפילה נראית ככלתו! ויש לומר: דלא דמי, דהתם, כשהבעל מת, אין דומה כל כך עוקרת
 11 נישואין קמאי כי הבא, שהבעל קיים. לא תימא מאמר לבית שמאי קונה קנין נמור בו — אף על גב דאין קונה קנין נמור, מכל מקום אמרין לעיל ולקמן (יבמות ל, א) גבי אחות אשה
 12 דפוטרת וצרתה) לבית שמאי על ידי מאמר. תימא: מאי קאמר רבי שמעון לעיל בפרק שני (ט, א): אם מאמר של שני מאמר — אשת שני הוא בעל, כל הוי נמי מאמר — אשת שניהם בעל,
 13 דהא אפילו לבית שמאי דמאמר קנה — אינו קונה לגמרי, אלא קונה ומשייר! וכי תימא דלרבי שמעון אי קני — קני לגמרי, וטעמא דלרבי שמעון אי קני — אם כן מנא ליה לרבי אלעזר דלא קני לגמרי
 14 לבית שמאי כמו לרבי שמעון? קנה — לשעתו בצרה בלבד — פירש בקונטרס: צרה דכולהו שמעתיך. אחותה שנופלת עמה. וקשה: לרב שני דאמר דוחה ומשייר היא וצרה חליצה,
 15 הא קטינא בתי שמאי בו אלא לדחות בצרה בלבד, שאם נמאמר לאחות משתי יבמות שנופלו מבית אחת, לא על גב דבעלת מאמר לא מיג ליה בגט — צרחה מיהו פטורה לגמרי בלא חליצה,
 16 שלא תאסור את זו משום אחות זקוקה, ואחר שביעול בעלת המאמר — קאמר דתצא אחותה משום אחות אשה. ואם תאמר: והכי מייית לה שיעתא ממתינתן יקיימו — אין, לבתחלה —
 17 לא, הא מהני מאמר לרב אשי לכל הפחות דחיי לצרה ושריא בעלת מאמר לבתחלה? ויש לומר: דהכי מייית, דאי סלקא דעתך דמאמר דהיתירא דוחה דחיי גמורה לפטור צרתה בלא
 18 חליצה — אם כן מאמר דאיסור דחי נמי לצרה לענין. שלא תאסור את זו משום אחות זקוקה וזה יעשה מאמר וידחה בו. ופריך: ואלא הא קתני בית שמאי אומרין אשתו עמו בו — משמע
 19 דדוחה דחיי גמורה, אלא יבמה דחויא לכולהו בו. פ"י: דמאמר דהיתירא — דחי דחיי גמורה. יבמה דלא חויא לכולהו, דהיינו מאמר דאיסור — לא דחי למקצתה, ולא דחי ההוא מאמר
 20 כולו, כן צריך לפרש לפירושי הקונטרס. אבל קשה: צרה דרבכל דוכתי היינו — שנופלת עמה מבית אחד. ועוד, שמגייה הספריים: אלא יבמה דחויא לכולהו בו, בלא היה כתוב בספריים "אלא",
 21 ועוד: דלמה שניה הלשון יבמה דחויא בו, ולא קני לישנא דנקט מעיקרא מאמר דהיתירא קני דאסור, לא קני! ונראה לרבינו יצחק: דצרה — היינו שעמה מביית אחד. והכי פירש ר"ל תימא
 22 מאמר לבית שמאי בו אלא לדחות בצרה בלבד, שאם נמאמר לאחות משתי יבמות שנופלו מבית אחת, לא על גב דבעלת מאמר לא מיג ליה בגט — צרחה מיהו פטורה לגמרי בלא חליצה,
 23 דכיון שהתחיל הקנין לעשות בו, אף על פי שלא נגמר — קרינן ביה בית אחד הוא בונה ואינו בונה שני בתים. וטעמא דבית שמאי דסברי דאחיו קרא דרדישין ביאה גומרת בה ואין כסף
 24 ושטר גומרין בה, לענין דאי בעי לאפוקי, דלא סגי לה בגט. ורב אשי סבר דלא מהני מאמר לפטור צרתה בלא חליצה, אלא דוחה הצרה ממנו, שאסור לייבמה, ומשייר קצת זיקה לאוסרה
 25 לשוק עד שתחלוץ. ואף על גב דלענין אחותה דחי מאמר לגמרי לפטורה לשוק, כדקתני מנתינתן; הלוו תצא משום אחות אשה — התם אחותה נפלה אחר המאמר, כמו שפירשתי בסמוך.
 26 וקאמר: אף אנו נמי תנינא, שבשקדמה זיקה למאמר שאין המאמר מפיק לגמרי, דאי מפיק לגמרי — זה יעשה מאמר וידחה בו. ופריך: אלא חך דקתני ב"א אשתו עמו בו, אלמא על ידי
 27 המאמר מידידי אחותה לגמרי, הכי נמי תרחה צרתה לגמרי! ומשני: יבמה דחויא לכולהו, ולא גריסין "אלא", והכי פירושו: יבמה דחויא לכולהו מילי דיבום, כגון שתי יבמות שנופלו מבית אחד,
 28 שכל אחת אחרת לחלוץ ולייבום בשעת נפילה, וכן לא דבית שמאי אומרין יקיימו. דבשעת נפילה חויא כל אחת לכל מילי דיבום מן התורה. דלא חויא [אין] ליבום מן התורה — חויא אנו
 29 למקצתה, ופירוש: למקצת מילי דיבמה. דהיינו חליצה. דכיון דבדך זיקה אחיחא לייבום — לא מפיק מאמר להחייא זיקה לגמרי, ובעי חליצה. אבל יבמה דלא אחיחא לכולהו מילי דיבום, כגון
 30 הדיא דבית שמאי אומרין אשתו עמו, שלא נראית ליבום בשעת נפילה שכבר עשה המאמר באחותה — לא חויא למקצתה. פירוש: חליצה, ואיחייא על ידי מאמר חברתה לגמרי. והשתא
 31 לא מצי לשנויי כדשני לעיל מאמר דהיתירא דחי בו — שאפילו במאמר דהיתירא קאמר דלא מפיק דחייא לגמרי להיתיר צרה לשוק. הקשה הב רבינו יעקב דארולין: ש' מנא לן דטעמא
 32 דבית שמאי משום דמאמר קונה? דלמא קסברי אין זיקה, ומותר לבטל מצות יבמין, ונקט מאמר משום בית הלל? ויש לומר: דלא מסתבר שיחא שום תנא מקל לבטל בהיתירא מצות יבמין,
 33 ועוד: דהא אמרינן תצא מית שמאי אומרין יקיימו לבתחלה לא. ועוד הקשה: דלמא טעמא דבית שמאי משום דחייא בכנוסה? ויש לומר: דלא מסתבר ליה למימר דלא נקט מאמר אלא משום
 34 בית הלל, כיון שיכול לומר דלביית שמאי נמי איצטרך.

1 ואי מאמר לבית שמאי קונה קנין נמור - זה יעשה מאמר בו זיקנה אותה קנין גמור
2 להיות אשתו, דהא אין איסור במאמר, ותצא אחותה מעליו, ולא היא חך אחות זקוקת
3 - ויבנס את אשתו. **אלא מאי כו' -** נדי נמי דלא קני קנין גמור - הא אמרת דוחה
4 בצרה. ותקשה לך נמי: יעשה מאמר בזו, ותדחה אחותה, ויבנס את אשתו. **ההיתירא דחי**
5 - מאמר שנעשה בהיתר, דאי היה בעי לייבמי
6 בשעת מאמר היה מצי לייבמי, כגון כמותנין,
7 דעדיין לא נפלה אחותה. **דאיסורא -** כגון
8 דנפלו שתי האחיות קודם מאמר. **הכי נמי -**
9 לענין קניה. **וצרתה -** אחותה שנעשית לה צרה
10 בזיקה חליצה קמי ליה תיבאר ותצא דחי דחיה
11 אשה. **אלא דוחה -** אותה מלאסור אשת בעל
12 המאמר עלי. **ומשייר -** דבעיא חליצה אם
13 באת לינשא עד שלא נכס הדבם את בעלת
14 המאמר. ולקמיא פריך ליה: דאי קתני הלזו תצא
15 משום אחות אשה, דמשמע אף מחליצה. זה
16 יעשה מאמר וידחה - את אחותה מעליו, ואחר
17 דחי ישא את זו. **אלא לאו תיבאר דתצא דחי דחיה**
18 גמורה, וכל כמה דרמיא עליה לחליצה -
19 זקוקת היא, ואוסרת את זו עליו. הכי גרסינן.
20 **אלא יבמה דחויא כו' -** כלומה, אלא לעולם
21 דוחה דחיה גמורה, ודקשיא לך: הים נמי
22 לידחי - לא דמיא למתניתין דהכא, דכי נפלה
23 ועבד מאמר - היה חויא לכוולוי מילי דיבמה,
24 להתביבם ולחלוף, הלכך חויא למקצתיהו
25 למאמר, דמאמר דחיא אחותה לכשתפול. אבל
26 הים, דתרייהו נפלו קודם מאמר, ולא חויא
27 לכוולוי מילי דיבמה - לא חויא למקצתה,
28 לפיכך אין מאמר דוחה אחותה. **השתא ארוכה**
29 - דקידושין רידה דאורייתא, תני רבי חייא: אינו
30 יורשה ואינו מטמא לה. מאמר בימין מדרבנן
31 הוא, דהא מדאורייתא "במה יבא עליה" כהן
32 רחמנא - מיבעיא. לא אונין - ליאסר בקדשים.
33 ולא מיפמא - אם כהן הוא, דהא לאו שאר
34 הקרבן אליו היא. וכן היא לא אונת - להיות
35 אסורה בקדשים. ולא מיפמא - אינה צריכה
36 להתעסק בו. ולא דוקא נקט ולא מיטמא, אלא
37 דהא בנות אהרן לא הוודרו על הטומאה. אלא
38 איידי דנקט לא אונת, דאיצטריך ליה, נקט ולא
39 מיטמא דבעי למתני תרתי, בדידה ובדידיה.
40 כך שמעת. ולי נראה: ולא מיטמאה - כגון
41 מ"ונבלחם לא תגעו", במסכת ראש השנה
42 (טו,ב). **גובה תבוכתה -** ויבכתב לה מן
43 האירוסין מיתוקמא בכתובות בפרק "הכתוב" (פס,ב).
44 **ולא בעיא מסירה לחופה -** דאם בא
45 עליה בעל כרחה בלא חופה - קני. ואי בעי תו
46 לאפקי בניטא - סגיא לה. בעל כרחה - דקני
47 לה ועשית כאשתו לכל דבר בביאה בעל כרחה
48 שאין בה חופה. וחלה עליו זיקת אירוסין -
49 ונשואין של שאר נשים. ואם בא עליה לאחר
50 מאמר בלא חופה - לא קנה. **יפר -** אחד מכם
51 את נדרה. **לאחר ולא יבנים -** שומרת יבם
52 אחד - יפר, אבל שומרת לשני יבמין - לא יפר
53 לא זה ולא זה. **אין זיקה -** דתיהי כבנוסה.
54 **ואפילו בחד -** היכא דליכא אלא חד. **והדאי**
55 עליה רמא - אפילו הכי אין זיקה. **ליתר אין**
56 זיקה - דלא ידעין לה מנייהו רמא, ואפילו
57 שניהם באחד - אין הפרתן הפרה, דקלישא
58 זיקתן. **אלא ליתר אמאי -** נדי נמי דיש זיקה אפילו ליתר, מיהו יפר שניהם מיבעי ליה. **ואמר רמי בר אבא -** גרסינן. **בשותפות**
59 שנפלה לפניו אחר מאמר זו. **דלא סגי לה בנפ -** העושה מאמר ביבמה, ובא להוציאה - בעיא חליצה וגו', ולא אמרינן כבנוסה היא, וסגי לה בגט. אמר לך רבי אלעזר ולרבי נחמן
60 מי ניהא - כלומה, נדי נמי דקונה, בשלמא אי נישואין עשה - שפיר. אלא לרב נחמן דאמר לא עביד אלא אירוסין - מי ניהא? הא בשותפות ליכא למימר דיפר קתני, יפר מיבעי
61 ליה. **אלא הכא במאי עסקינן שעמדה ביון -** לדידי ואפילו בלא מאמר. ולרב (ואמאי) אחר מאמר ולא רצה לכנס ולא לפטור. **ובספיקו לה מזונות משלו -** כדתניא לקמן ב"החולץ"
62 (מא,ב). **עמד ביון וברח -** נוזנית משל יבם, דמהשתא בעלה הוא, ועל דעתו נודרת על מנת שירצה.

יעשה מאמר ויקנה כו' - ומשום ביטול מצות יבמין ליכא למיחש, כדפרישית בפרק שני
לא מיטמאה לו - פירוש: ברגל, שהוודרו על הטומאה, כדאמרינן בראש השנה (טו,ב).
ועוד יש לומר: דאין מטמאה לו, היינו: דאינה חייבת ליטמא לו, למאן דאמר בסוטה
(גא): "לה יטמא" - חובה. **עבר** בה מאמר
מיבעיא - ואם תאמר: דמשמע דלא עריפא
בעלת מאמר מארוסה. **וב"החולץ"** (יבמות לט,א)
קאמר רבא גופיה: מאמר לבית שמאי עושה ודאי
ארוסה לדחות בצרה, וספק נשואה לחלוק
בבבסיים. **אלמא מהותי לירושא! ויש לומר:** דהכא
גרס רבה, רבו של אבי, דמסיק עלה "אמר ליה
אביי, ולקמן גרס רבא שהוא אחר אביי.
אלא לענין מסירה לחופה - ואם תאמר: מאי
משני? **השתא נמי תקשי:** השתא ארוסה בעלמא
בעיא מסירה לחופה, עבר בה מאמר - מיבעיא?
יש לומר: דעבד בה מאמר ובא עליה, והביאה
עושה אחת כבנוסה. **אביה** ובעלה מפירים
נדריה - ואם אין לה אב או אינה ברשות אב -
לא מצי מיפר, כדאמרינן בנדרים (עא,א).
כגון שעמדה ביון כו' - לפי מסקנא שאיירי
דעבד בה מאמר, כדמוכח בנדרים בפרק "יערה
המאורסה" (שם ע"ד,א). דלרבי אלעזר כיון דעבד
בה מאמר וספקו לה מזונות משלו - נודרת על
דעתו. ולרבי יוחנן ספקו בחד יבם, אבל בתרי,
כיון דאי בעי אחוה פסיל לה עליה בביאה או
בגיטא - אינה נודרת על דעתו. ולרבי עקיבא,
אפילו ביבם אחד קאמר דלא יפר, אפילו עבר בה
מאמר, משום דאין חייבים עליה סקילה כבערה
המאורסה. ולא יתכן לפי זה מה שפירש בקונטרס
בריש פרק שני דמאן דאמר סב זיקה אפילו בחד
- היינו רבי עקיבא. דמצי סב דיש זיקה, ואפילו
הכי לא יפר - משום דאין חייבין עליה סקילה.
שלשה
עבד בה מאמר מיבעיא? ואלא לענין מסירה לחופה, מאי? נישואין עושה - ואלא בעיא
מסירה לחופה, או דלמא אירוסין עושה - ובעיא מסירה לחופה! **אמר ליה: השתא, לא**
עבד פה מאמר, פתיב: "במה יבא עליה" - פעל פרהה, עבד פה מאמר מיבעיא? **אמר**
ליה: שאני אומר כל העושה מאמר ביבמתו - פרהה מפניו זיקת יבמין, וחלה עליה זיקת
אירוסין. מאי? תא שמע: שומרת יבם, בין יבם אחר בין שני יבמין, רבי אלעזר אומר:
יפר, רבי יהושע אומר: לא אחד ולא לשנים, רבי עקיבא אומר: לא לאחד ולא לשנים.
והיונן פה: בשלמא רבי עקיבא סבר: אין זיקה אפילו לחד, לרבי יהושע: לחד - יש
זיקה, ליתר - אין זיקה. אלא לרבי אלעזר, נדי נמי דקסבר יש זיקה. בשלמא לחד -
מיפר, אלא ליתר - אמאי? ואמר רב אמי (פר אהבה): הקא פמאי עסקינן - כגון דעבד
פה מאמר, ובית שמאי היא, דאמר: מאמר קונה קנין גמור. אי אמרת בשלמא נישואין
עושה - משום הכי מיפר, אלא אי אמרת אירוסין עושה - היכי מצי מיפר? והתנן:
נערה המאורסה אביה ובעלה מפירים נדריה! אמר רב נחמן פר יצחק: מאי מיפר - מיפר
בשותפות. ולרבי אלעזר, דאמר: מאמר לבית שמאי אינו קונה אלא לדחות לצרה בלבד,
אמאי מיפר בשותפות? אמר לך רבי אלעזר: אימר דאמרי אנא אינו קונה אלא לדחות
לצרה בלבד - דלא סגי לה בניטא אלא פעי נמי חליצה, להפר נדריה - מי אמרינן?
ואיבעית אימא, אמר לך רבי אלעזר: ולרב נחמן פר יצחק מי ניהא? מי קתני "יפרו"?
"יפר" קתני. אלא הקא פמאי עסקינן - שעמדה ביון ופסקו לה מזונות משלו, וכדרכ פתחם
משמיה דרבא, דאמר רב פתחם משמיה דרבא: כל הנודרת - על דעת בעלה היא נודרת.
משנה
זיקתן. אלא ליתר אמאי - נדי נמי דיש זיקה אפילו ליתר, מיהו יפר שניהם מיבעי ליה. **ואמר רמי בר אבא -** גרסינן. **בשותפות**
שנפלה לפניו אחר מאמר זו. **דלא סגי לה בנפ -** העושה מאמר ביבמה, ובא להוציאה - בעיא חליצה וגו', ולא אמרינן כבנוסה היא, וסגי לה בגט. אמר לך רבי אלעזר ולרבי נחמן
מי ניהא - כלומה, נדי נמי דקונה, בשלמא אי נישואין עשה - שפיר. אלא לרב נחמן דאמר לא עביד אלא אירוסין - מי ניהא? הא בשותפות ליכא למימר דיפר קתני, יפר מיבעי
ליה. **אלא הכא במאי עסקינן שעמדה ביון -** לדידי ואפילו בלא מאמר. ולרב (ואמאי) אחר מאמר ולא רצה לכנס ולא לפטור. **ובספיקו לה מזונות משלו -** כדתניא לקמן ב"החולץ"
(מא,ב). **עמד ביון וברח -** נוזנית משל יבם, דמהשתא בעלה הוא, ועל דעתו נודרת על מנת שירצה.

יבמות דף כט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) קמג

ובאופן זה אין המאמר דוחה כלל את זיקת אחותה, ועדיין אסורה
 בעלת המאמר משום אחות זקוקה. אבל אם מאמר ביבמה
 המותרת ליבום מועיל לפטור את אחותה מחליצה, מסתבר
 שיועיל לדחות את זיקת אחותה לענין איסור אחות זקוקה גם
 כשנעשה ביבמה האסורה ביבום.
 דוחה הגמרא את דברי רבי אלעזר: ואלא הא קתני – הלא שנינו
 במשנתנו, בית שמאי אומרים, אשתו של היבם שקנאה במאמר
 עמו – מותרת להינשא לו, והלוי – אחותה של זו שהיא אשת אחיו
 השני תצא ותינשא לשוק בלא חליצה משום שנפטרת ממנו בפטור
 ערות אחות אשה. הרי שמאמר הראשונה פוטר את אחותה
 מחליצה, ולא כדברי רבי אלעזר שהיא צריכה חליצה. אלא
 בהכרח יש לחלק בין משנתנו לבין המשנה לעיל, שדווקא יבמה
 דחויא לכולהו – שראויה לכל דיניה, הן ליבום והן לחליצה, חויא
 למקצתה – ראויה היא שידחה מאמרה את זיקת אחותה, ויתיר
 אותה מאיסור אחות זקוקה. ומשום כן סוברים בית שמאי
 במשנתנו שאם עשה היבם מאמר בראשונה בעודה מותרת לו
 ליבום, שוב אין אחותה שנפלה לאחר מכן זקוקה לו כלל ואינה
 אסורת את בעלת המאמר, ואף פטורה מחליצה. אולם יבמה לא
 חויא לכולהו – שאינה ראויה לכל מצות יבום אלא רק לחליצה,
 לא חויא למקצתה – אינה ראויה שידחה מאמרה את זיקת אחותה
 ויתירנה מאיסור אחות זקוקה. לפיכך כאשר נפלו שתי היבמות
 לפני האחים בבת אחת, מאחר שבשעת המאמר אינן ראויות
 ליבום, אין בכוח המאמר לדחות את זיקת אחותה של בעלת
 המאמר, ולהתיר איסור אחות זקוקה.
 הגמרא מביאה ספק בדין מאמר ליטות בית שמאי: פני רבה,
 העושה מאמר ביבמתו לדעת בית שמאי מהו קניינו. האם נישואין
 הוא עושה ביבמה, כשם שנעשית נשואה ליבם על ידי ביאתו
 עליה. או שרק אירוסין – קידושין הוא עושה בה, כשם שאשה
 בעלמא אינה נישאת על ידי כסף ושטר אלא רק מתארסת בהם.
 אמר ליה אביי לרבה, למאי הלכתא – לגבי אלו דינים הינך
 מסתפק, אילימא ליוירשה ולתפא לא להלפת נדריה – האם בעלת
 המאמר נחשבת לנשואת היבם, ועל כן הוא יורשה במיתתה כדין
 בעל היורש את אשתו, וכן אם הוא כהן הרי הוא נטמא לה
 במיתתה. וכן מפר את נדריה כדין בעל המפר את נדרי אשתו, או
 שאינה אלא ארוסתו, ואם כן אינו יורשה, וכן אם הוא כהן אינו
 נטמא לה, וכן אינו מפר לבדו את נדריה, הלא אין מקום לספק זה
 כלל. שכן השתא בארוסה בעלמא שנקנית לו לגמרי מן התורה, תני
 – שנהו עליה רבי חייא, אשתו ארוסה שמתה לא נוהג בו דין אונן
 ביום מיתתה להיאסר באכילת קדשים, וכן אם הוא כהן לא תפא
 לה אם מתה, וכן היא לא אוננת עליו ביום מיתתו. וכן אם מת לא
 תפא לוי – אינה צריכה להתעסק בקבורתו. וכן אם מתה ארוסתו
 אינו יורשה כשם שירשה את נשואתו. אולם אם מת הוא, גובה
 הארוסה מנכסיו את כתובתה. ומוכיח מכך אביי שאם בארוסה
 שקניינה גמור מן התורה אין חלים כל הדינים שבין איש לאשתו,
 אם כן בעבד – אם עשהו פה היבם מאמר ביבמתו שלא קנאה אלא
 מדרבנן מיפגיא – וכי צריך לומר שאינה נעשית אשתו לגבי דינים
 אלו, ואינו יורשה ואינו מיטמא לה ואינו מפר לבדו את נדריה.
 השיב לו רבה: ואלא יש לפרש את הספק האמור לענין מסיכה
 לחופה. שכן כל ארוסה אינה נעשית נשואה אלא כשמסורת את
 עצמה לכניסה לחופה מרצונה, אבל אם בא עליה הארוס בעל
 כרחא אין אלו נישואין, ויש להסתפק בבעלת מאמר מאי דינה,
 האם מאמר נישואין עושה – האם לאחר המאמר נישאת היבמה
 ליבם אף על ידי ביאה בעל כרחא ונקנית לו לגמרי, ולא פגיא
 – ואינה צריכה להושה. או דלמא מאמר אירוסין עושה,
 ופגיא מסיכה לחופה ככל ארוסה שאינה נקנית לו אלא אם כן
 נכנסה לחופה מרצונה.
 אמר ליה אביי, איך יתכן להסתפק בדבר זה, הלא השתא אפילו
 אם לא עבד פה מאמר כלל, פתיב פתיב (דברים כה ח) יבמה יבא עליה,
 ודרשו שהוא קונה אותה אפילו בעל פרהה, אם כן בעבד פה מאמר

ואי פלקא דעתך שמאמר לדעת בית שמאי קונה קנין גמור כביאה,
 מדוע אין להן ליבמות אלו תקנה אלא בחליצה, הלא יש להתירן
 אף ביבום, על ידי שאח זה יעשה מאמר באחת מהיבמות ויקנה
 אותה לגמרי, ועל ידי כך תפקע זיקת אחותה ממנו משום שהיא
 ערות אחות אשה, ומעתה לא תיאסר עליו בעלת המאמר משום
 אחות זקוקתו ותותר לו ביבום. וכן אה זה – השני יעשה מאמר
 ביבמה השנייה ויקנה אותה לגמרי, ותהיה מותרת לו ביבום.
 הגמרא דוחה את ראיית רבי אבין ושאלת: אלא מאי תאמר, שאין
 ומפקיעה קונה והליצה, הלא עדיין קשה מדוע אסרו בית שמאי
 את יבום שתי האחיות. הלא יש להתירן על ידי שנה יעשה מאמר
 באחת מהיבמות וידחה בכך את זיקת אחותה ושוב לא תיאסר
 עליו הראשונה משום אחות זקוקה, וכן זה השני יעשה מאמר
 ביבמה השנייה וידחה בכך את זיקת הראשונה, ושוב תהיה בעלת
 המאמר מותרת לו.
 אלא על כרחך מאי אית לה לומר – מה עליך לומר, שיש לחלק
 בין משנתנו לבין המשנה לעיל, שרק מאמר דחויא שנעשה
 ביבמה המותרת ליבום כגון במשנתנו שבשעת המאמר עדיין לא
 נפלה אחותה ליבום, דחי מאמר זה את זיקת אחותה שנפלה לפניו
 לאחר מכן, וגורם שלא תיפול לפניו ליבום כלל. אולם מאמר
 דאיסורא שנעשה ביבמה שאסורה ביבום כגון במשנה לעיל שנפלו
 שתי האחיות לפני האחים קודם שעשה אחד מהם מאמר באחת
 מהן, לא דחי מאמר זה שנעשה לאחר מכן את זיקת אחותה,
 ונשאת בעלת המאמר אסורה משום אחות זקוקה. ואם כן פגי
 נמי יש לומר לענין קנין מאמר, שאפילו למאן דאמר מאמר קונה
 קנין גמור, יש לחלק בין מאמר דחויא שדווקא הוא קנין גמור,
 אולם מאמר דאיסורא לא קני, ועל כן שתי אחיות שנפלו לפני שני
 אחים קודם שנעשה מאמר באחת מהן, אין להן תקנה אלא
 בחליצה, ושוב אין להוכיח משם שמאמר אינו קונה קנין גמור.
 הגמרא מביאה את דברי רבי אלעזר בדרך אחרת: רב אשי מתני
 קני – שנה כך את מימרת רבי אלעזר. אמר רבי אלעזר, לא תימא
 – אל תאמרן שמאמר באחת האחיות לדעת בית שמאי דחי דחיה
 ומורה את זיקת אחותה לענין שתיחשב ערות אחות אשה, וצריכה
 – אחותה שהיא צרתה בויקה לחליצה נמי לא פגיא – צריכה כדי
 שתותר להינשא לאדם מהשוק. לא כן הוא, אלא המאמר דוחה
 ומשייר הוא, שאף שמועיל המאמר לדחות את זיקת אחותה לענין
 שלא תאסור את בעלת המאמר משום אחות זקוקה, מכל מקום
 עדיין נשאת באחותה זיקה לאוסרה לשוק בלא חליצה.
 אמר רבי אבין, אף און נמי תגינא – אף ממה ששנינו במשנה לעיל
 (כה) יש להוכיח כדברי רבי אלעזר. שכן שנינו שם בשני אחים שהיו
 נשואים שתי אחיות ומתו ונפלו האחיות לפני שני אחיהם
 הנותרים, בית שמאי אומרים, אם כל אחד מהאחים יבם באיסור
 אחת אחת מהיבמות, יקנימו אותן ואינם צריכים לגרשן, ומשמע
 מדבריהם, יקנימו אין – שדווקא לקיימן בדיעבד הותר להם, אבל
 לייבמן לבתחלה לא הותר להם, משום שכל אחת מהן אסורה על
 שניהם משום איסור אחות זקוקתו. ואי פלקא דעתך שמאמר לדעת
 בית שמאי דוחה את זיקת אחות בעלת המאמר דחיה ומורה
 ופטורה מחליצה, מדוע אין להן תקנה אלא בחליצה בלבד, הלא
 אפשר להתירן ביבום על ידי שיבם זה יעשה מאמר באחת
 מהיבמות וידחה בכך את זיקת השניה, ויפקע מבעלת המאמר
 איסור אחות זקוקה, וכן זה – השני יעשה מאמר ביבמה השנייה
 וידחה את זיקת הראשונה, וממילא תותר לו השניה ביבום. אלא
 בהכרח שמאמר אינו דוחה לגמרי את זיקת אחותה ועדיין היא
 צריכה חליצה כדי להתירה לינשא לשוק, ועל כן עדיין אסורה
 עליו בעלת המאמר משום אחות זקוקה. ואף שמבואר במשנתנו
 שלדעת בית שמאי מאמר מפקיע את זיקת אחותה לענין שלא
 תאסור את בעלת המאמר משום אחות זקוקה, אין זה אלא
 במאמר שנעשה ביבמה שהיתה מותרת ליבום בשעת המאמר,
 אבל במשנה לעיל מדובר במאמר שנעשה ביבמה האסורה ליבום,

משנה

1
2 שְׁלֹשָׁה אַחִין שֶׁהָיוּ שְׁנַיִם מֵהֶם נְשׂוּאִים לְשְׁתֵּי אָחִיוֹת וְאֶחָד מֵהֶם נָשׂוּי
3 לְנִכְרִית – אִשָּׁה זֹרָה שְׂאִינָה קְרוּבַת הָאָחִיוֹת, וְיָמָּה אֶחָד מֵעֲלֵי
4 הָאָחִיוֹת בְּלֹא בָנִים, וְכֵּן הָאֵחַ הַנָּשׂוּי לְנִכְרִית אֶת אִשְׁתּוֹ שֶׁל הַמֵּת
5 כְּדִין יָבוּם, וְלֹאֲחֵר מִכֵּן מֵת הַמֵּיבֵם וּנְפִלוּ שְׁתֵּי נִשְׁתוּיוֹ לִפְנֵי אֲחִיו
6 בַּעַל הָאָחוֹת הַשְּׂנִיָּה, וְכֵּן שֶׁהָיוּ רֵאשִׁי רֵאשִׁי שְׁמֵעוֹן וְלֹוֹי אֲחִים, וְרַחֵל
7 וְלֹאֲהָ אֲחִיוֹת, וְנִשָּׂא רֵאשִׁי רֵאשִׁי אֶת רַחֵל וְשִׁמְעוֹן נִשָּׂא אֶת לֹאֲהָ וְלֹוֹי
8 נִשָּׂא אֶת שֶׁרָה שְׂאִינָה קְרוּבַת אֲחִיוֹת אֵלָיו, וְיָמָּה רֵאשִׁי רֵאשִׁי בְּנִים
9 וְנִפְלָה רַחֵל לִיבִיבֹם לִפְנֵי לֹוֹי וַיִּיבֵם אוֹתָהּ, וּמִשְׁמַת לֹוֹי בְּלֹא בָנִים
10 נִפְלוּ רַחֵל וְשֶׁרָה לִיבִיבֹם לִפְנֵי שְׁמֵעוֹן וְצִיּוֹר אֵל, רַחֵל הִרְאִשְׁנָהּ
11 יוֹצֵאת לְהִינְשֵׂא לְשׁוֹק בְּלֹא חֲלִיצָה מִשּׁוּם שְׂאִסוּרָה עַל שְׁמֵעוֹן
12 בְּעִרְוַת אָחוֹת אִשָּׁה וְעִרְוַת פְּטוּרָה מִיבּוּם וְחֲלִיצָה, וְשֶׁרָה אִשְׁתּוֹ
13 הַשְּׂנִיָּה נִפְטַרְתָּ אִף הִיא מִיבּוּם וְחֲלִיצָה מִשּׁוּם שֶׁהִיא צְרָתָהּ שֶׁל רַחֵל
14 הָעֵרְוָה, שֶׁכֵּן עֵרְוַת פּוֹטַרְתָּ אֶת צֵרְתָּהּ מִיבּוּם וְחֲלִיצָה.
15 וְאִם לֹא כֵּס לֹוֹי אֶת רַחֵל אֲלֵא רַק עָשָׂה בָּהּ מֵאָמֶר, וְאַחַר כֵּן מֵת
16 וְנִפְלוּ נִשְׁתוּיוֹ לִפְנֵי שְׁמֵעוֹן, רַחֵל בַּעֲלַת הַמֵּאֲמָר יוֹצֵאת לְהִינְשֵׂא
17 לְשׁוֹק בְּלֹא חֲלִיצָה מִשּׁוּם עֵרְוַת אָחוֹת אִשָּׁה, אוֹלָם שֶׁרָה הִנְכְרִית
18 חוֹלְצֵת וְלֹא מְתִיבֶמָּה וְצִיּוֹר בּוֹ, שֶׁכֵּן הַתּוֹרָה מֵאֲמָר אִינוּ קוֹנֵה
19 וְאִין רַחֵל אִשְׁתּוֹ שֶׁל לֹוֹי וּמְמִילָא שְׂרָה אִשְׁתּוֹ אִינָה צֵרַת עֵרְוַת
20 וְאִינָה נִפְטַרְתָּ מִיבּוּם. אֲלֵא שֶׁמִּדְרַבָּנָן מֵאֲמָר קוֹנֵה וְנִחְשַׁבְתָּ רַחֵל
21 לְאִשְׁתּוֹ לֹוֹי, וְנִמְצָא שֶׁשֶׁרָה הִיא צֵרַת עֵרְוַת מִדְרַבָּנָן, וְעַל כֵּן אִינָה
22 מְתִיבֶמָּה, אֲךָ מֵאֲחֵר שְׁמֵן הַתּוֹרָה הִיא חֵיבַת בִּיבּוּם אִינָה נִפְטַרְתָּ
23 מְחֲלִיצָה.

גמרא

24
25 הגמרא מוכיחה מדברי הסיפא שאין זיקה: מַעְמָא שֶׁשֶׁרָה אִשְׁתּוֹ
26 לֹוֹי אִינָה מְתִיבֶמָּה לְשִׁמְעוֹן הוּא מִשּׁוּם דְּעָבַד [–שֶׁעֲשָׂה] בָּהּ לֹוֹי
27 הֵיבֵם מֵאָמֶר קוֹדֵם שְׁמַת, וְעַל כֵּן נִחְשַׁבְתָּ שֶׁרָה צֵרַת עֵרְוַת מִדְרַבָּנָן
28 לְגַבֵּי שְׁמֵעוֹן, הָאֵל אִילוֹ לֹא עָבַד [–לֹא עֲשָׂה] בָּהּ לֹוֹי בְּרַחֵל מֵאָמֶר,
29 שֶׁרָה הִנְכְרִית וְכֹוּמִי נִמְיִי מִיִּבְבָּהּ – הִיתָה אִף מְתִיבֶמָּה לְשִׁמְעוֹן, וְלֹא
30 הִיתָה נִחְשַׁבְתָּ לְצֵרַת רַחֵל אָחוֹת אִשְׁתּוֹ [וְצִיּוֹר ג.]. אֲמַר רַב נְחֻמִּי, וְאֵת
31 אוֹמְרָת, אִין וְיָקָה – אִין זִיקַת הֵיבֶמָּה לֵיבֵם נִחְשַׁבְתָּ כְּאִשְׁתּוֹ, שֶׁאִם
32 לֹא כֵן הִיָּה לָהּ לְרַחֵל לְהִיחְשַׁב כְּאִשְׁתּוֹ לֹוֹי אִף בְּלֹא שֶׁעֲשָׂה בָּהּ
33 מֵאֲמָר, וְשֶׁרָה אִשְׁתּוֹ לֹוֹי תִּיחְשַׁב כְּצֵרַתָּ, וְהִיָּה לָהּ לְשֶׁרָה לְהִיאֲסֹר
34 עַל שְׁמֵעוֹן מִשּׁוּם צֵרַת אָחוֹת אִשְׁתּוֹ. וּמִכֵּךְ שְׂאִסוּרָה הַמִּשְׁנָה אֶת
35 שֶׁרָה עַל שְׁמֵעוֹן רַק מִשּׁוּם הַמֵּאֲמָר שֶׁעֲשָׂה לֹוֹי בְּרַחֵל מוֹכֵחַ שְׂאִין
36 זִיקָה וְאִפִּילוֹ בְּמֵת אֶחָה – גַּם בְּמִקּוּם שֶׁהֵיבֶמָּה זִיקָה לֵיבֵם אֶחָד
37 בְּלִבָּהּ, שֶׁכֵּן בְּשֵׁמַת רֵאשִׁי רֵאשִׁי לֹא נִזְקַק רַחֵל אִשְׁתּוֹ אֲלֵא לֹוֹי בְּלִבָּהּ,
38 שֶׁהָרִי הִיא אִסוּרָה עַל שְׁמֵעוֹן מִשּׁוּם שֶׁהִיא אָחוֹת אִשְׁתּוֹ וְעֵרְוַת
39 פְּטוּרָה מִיבּוּם, וְאִף עַל פִּי כֵּן אִינָה נִחְשַׁבְתָּ כְּאִשְׁתּוֹ לֹוֹי מְחַמַּת זִיקָתָה
40 אֵלָיו.

משנה

41
42 שְׁלֹשָׁה אָחִים שְׁנַיִם מֵהֶם נְשׂוּאִים לְשְׁתֵּי אָחִיוֹת וְאֶחָד מֵהֶם נָשׂוּי
43 לְנִכְרִית, וְיָמָּה הָאֵחַ הַנָּשׂוּי נִכְרִית וְנִפְלָה אִשְׁתּוֹ לִפְנֵי שְׁנֵי אֲחָיו, וְכֵּן
44 אֶחָד מֵעֲלֵי הָאָחִיוֹת אֶת אִשְׁתּוֹ, וְלֹאֲחֵר מִכֵּן מֵת אִף הוּא וְנִפְלוּ שְׁתֵּי
45 נִשְׁתוּיוֹ לִפְנֵי הָאֵחַ הַשְּׁלִישִׁי, כֵּן שֶׁהָיוּ רֵאשִׁי רֵאשִׁי שְׁמֵעוֹן וְלֹוֹי אֲחִים,
46 וְנִשָּׂא רֵאשִׁי רֵאשִׁי אֶת רַחֵל וְשִׁמְעוֹן נִשָּׂא אֶת לֹאֲהָ אָחוֹתָהּ וְלֹוֹי נִשָּׂא אֶת
47 שֶׁרָה שְׂאִינָה קְרוּבַתָּ, וְיָמָּה לֹוֹי בְּלֹא בָנִים וְנִפְלָה שֶׁרָה לִפְנֵי רֵאשִׁי רֵאשִׁי
48 וְשִׁמְעוֹן וַיִּיבֵם אוֹתָהּ רֵאשִׁי רֵאשִׁי, וְיָמָּה רֵאשִׁי רֵאשִׁי וְנִפְלוּ רַחֵל וְשֶׁרָה נִשְׁתוּיוֹ
49 לִפְנֵי שְׁמֵעוֹן וְצִיּוֹר ד', רַחֵל אִשְׁתּוֹ הִרְאִשְׁנָהּ שֶׁל רֵאשִׁי רֵאשִׁי יוֹצֵאת
50 לְהִינְשֵׂא לְשׁוֹק בְּלֹא חֲלִיצָה מִשּׁוּם שֶׁהִיא אָחוֹת אִשָּׁה שֶׁל שְׁמֵעוֹן,
51 וְשֶׁרָה אִשְׁתּוֹ הַשְּׂנִיָּה שֶׁל רֵאשִׁי רֵאשִׁי נִפְטַרְתָּ מְחֲלִיצַת שְׁמֵעוֹן מִשּׁוּם
52 שֶׁהִיא צְרָתָהּ שֶׁל רַחֵל אָחוֹת אִשְׁתּוֹ לֹאֲהָ, וְעֵרְוַת פּוֹטַרְתָּ אֶת צֵרְתָּהּ
53 מִיבּוּם וְחֲלִיצָה.

54 וְאִם לֹא כֵּס רֵאשִׁי רֵאשִׁי אֶת שֶׁרָה הַנְּכִרִית לְאֲחֵר מִיָּת לֹוֹי אֲלֵא רַק
55 עָשָׂה בָּהּ מֵאָמֶר, וְאַחַר כֵּן מֵת וְנִפְלוּ רַחֵל וְשֶׁרָה לִפְנֵי שְׁמֵעוֹן וְצִיּוֹר
56 הוּא, רַחֵל אִשְׁתּוֹ רֵאשִׁי רֵאשִׁי מְחֲלִיצַת שְׁמֵעוֹן מִשּׁוּם שֶׁהִיא אָחוֹת

57 אִשְׁתּוֹ, אֲבָל שֶׁרָה הִנְכְרִית בַּעֲלַת הַמֵּאֲמָר חוֹלְצֵת וְלֹא מְתִיבֶמָּה.
58 שֶׁכֵּן מִן הַתּוֹרָה אִינָה נִחְשַׁבְתָּ לְאִשְׁתּוֹ רֵאשִׁי רֵאשִׁי וְאִינָה צֵרַתָּ שֶׁל רַחֵל
59 כִּלְלִי, וְנִמְצָא שֶׁהִיא זִיקָה לְשְׁמֵעוֹן מְחַמַּת לֹוֹי בַּעֲלַת הַרֵאשִׁי רֵאשִׁי, אֲךָ
60 מֵאֲחֵר שְׁמֵעוֹן קוֹנֵה מִדְרַבָּנָן הָרִי הִיא כְּצֵרַת רַחֵל אִשְׁתּוֹ רֵאשִׁי רֵאשִׁי
61 וְנִאֲסַרְתָּ בִּיבּוּם מִדְרַבָּנָן, אוֹלָם חֵיבַת בְּחֲלִיצָה מִשּׁוּם שְׁמֵן הַתּוֹרָה
62 הִיא אִינָה עֵרְוַת זִיקָה לְשְׁמֵעוֹן.

גמרא

63
64 מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: הָאֵל תּוֹ לְמָה לִּי – לְמָה הוֹצֵרְכָה הַמִּשְׁנָה לְחֹזֵר
65 וְלִהְשִׁמְעוֹן שֶׁעַל יְדֵי הַמֵּאֲמָר שֶׁעֲשָׂה רֵאשִׁי רֵאשִׁי בַּעַל אָחוֹת הָאָחִיוֹת
66 בְּשֶׁרָה אִשְׁתּוֹ לֹוֹי הַנְּכִרִית הִיא נִחְשַׁבְתָּ כְּאִשְׁתּוֹ, וְנִאֲסַרְתָּ עַל שְׁמֵעוֹן
67 מִשּׁוּם צֵרַת עֵרְוַת, הֲלֹא דִין זֶה הָיִינוּ הָךְ – הוּא בְּאִתּוֹ הַדִּין שֶׁשְׂנִיָּה
68 בְּמִשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת. שֶׁהָרִי הַשְּׂנִיָּה – עֵתָה שֶׁשְׂנִיָּה בְּמִשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת
69 שֶׁאִם מֵת רֵאשִׁי רֵאשִׁי בַּעַל אָחוֹת הָאָחִיוֹת וְעֲשָׂה לֹוֹי הַנָּשׂוּי נְכִרִית מֵאֲמָר
70 בְּרַחֵל אִשְׁתּוֹ אִסוּרָה שֶׁרָה הַנְּכִרִית עַל שְׁמֵעוֹן, קַל וְחֹמֶר שִׁישׁ
71 לְאִסוּר גַּם בְּאוֹפֵן הַמְּדוּבָר בְּמִשְׁנֵנוּ. שֶׁהָרִי וְיָקָה הֵתָם דְּרַחֵל בַּעֲלַת
72 הַמֵּאֲמָר שֶׁהִיא אָחוֹת אִשָּׁה שֶׁל שְׁמֵעוֹן, הוּא [–נִעֲשֵׂתָה] צְרָה לְשֶׁרָה
73 הַנְּכִרִית עַל יְדֵי מֵאֲמָר זֶה וְאוֹסֵרְתָּ אוֹתָהּ, וְאִפִּילוֹ שֶׁשֶׁרָה הִיא אִשְׁתּוֹ
74 הַגְּמָרָה שֶׁל לֹוֹי וְרַחֵל אִינָה אִשְׁתּוֹ לֹוֹי אֲלֵא מִדְרַבָּנָן, מְכַל מְקוּם
75 אֲמַרְתָּ שֶׁהָאִשָּׁה הַטְּפִילָה אוֹסֵרְתָּ אֶת הָאִשָּׁה הָעֵיקָרִית וְאִף הַנְּכִרִית,
76 אֲמַרְתָּ בִּיבּוּם מִשּׁוּם צֵרַת עֵרְוַת. וְאִם כֵּן הֵבֵא בְּמִשְׁנֵנוּ דְּשֶׁרָה
77 הַנְּכִרִית הוּא עַל יְדֵי הַמֵּאֲמָר צְרָה לְרַחֵל שֶׁהִיא אָחוֹת אִשָּׁה שֶׁל
78 שְׁמֵעוֹן, וְכִי לֹא כָּל שְׂבָן שֶׁרַחֵל שֶׁהִיא אִשְׁתּוֹ הָעֵיקָרִית שֶׁל רֵאשִׁי רֵאשִׁי
79 תֵּאֲסֹר אֶת שֶׁרָה שְׂאִינָה אֲלֵא אִשְׁתּוֹ מִדְרַבָּנָן וְטַפְלָה לָהּ. שֶׁהָרִי
80 יוֹתֵר מְסַתְּבָר שֶׁהָעֵיקָר אוֹסֵר אֶת הַטְּפֵל מֵאֲשֶׁר שִׂיאֲסוּר הַטְּפֵל אֶת
81 הָעֵיקָר.

82 מְתַרְצֵת הַגְּמָרָא: הַתֵּנָא סִידֵר אֶת הַמִּשְׁנׁוֹת, הָךְ תֵּנָא בְּרִישָׁא –
83 אֶת הַמִּשְׁנָה הַשְּׂנִיָּה שְׁנֵה בְּתוֹחֵלָה, מִשּׁוּם שֶׁסָּבַר שְׁדוּקָא
84 כְּשֶׁהָעֵרְוַת הִיא אִשְׁתּוֹ הָעֵיקָרִית שֶׁל הַמֵּת הָרִי הִיא אוֹסֵרְתָּ אֶת
85 בַּעֲלַת הַמֵּאֲמָר הַטְּפִילָה לָהּ, וְאוֹלָם הָךְ הוּא לְהַתְּרָא וְשִׂיָּא –
86 בְּאוֹפֵן שֶׁל הַמִּשְׁנָה הַרֵאשׁוֹנָה שֶׁהַנְּכִרִית הִיא אִשְׁתּוֹ הָעֵיקָרִית שֶׁל
87 הַמֵּת וְאָחוֹת אִשְׁתּוֹ שֶׁל הֵיבֵם טְפִילָה לָהּ עַל יְדֵי הַמֵּאֲמָר, הִיָּה
88 נִרְאָה לוֹ לְתֵנָא לְהַתִּיר אֶת הַנְּכִרִית בִּיבּוּם. וְהָרִי הוּא לְאִיִּסוּרָא –
89 וְאוֹלָם אֲחֵר מִכֵּן נִמְלָךְ הַתֵּנָא בְּדַעְתּוֹ וְאִסֵּר אִף בְּאוֹפֵן זֶה. וְאִיִּדִי
90 דְּהַתְּרָא לִיָּה אֲמַרְתָּה – וּמִשּׁוּם שֶׁהִיתָה חֲבִיבָה עֲלָיו יוֹתֵר הַמִּשְׁנָה
91 הַרֵאשׁוֹנָה מִשּׁוּם הַחֵידוּשׁ שִׁישׁ בָּהּ שֶׁהַטְּפִילָה אוֹסֵרְתָּ אֶת הָעֵיקָרִית,
92 הַקְּדִימָה לִפְנֵי הַמִּשְׁנָה הַשְּׂנִיָּה אִפִּילוֹ שֶׁנִּשְׁנָתָה אַחֲרֶיהָ. וּמְכַל מְקוּם
93 מִשְׁנָה שְׁנִיָּה לֹא יָקָה מִמְּקוֹמָהּ, וְלֹא נִמְנַע הַתֵּנָא מִלְּכַתּוּבָה אִפִּילוֹ
94 שֶׁהִיא מִיּוֹתֵרֵת וַיִּשׁ לְלוּמְדָה בְּקַל וְחֹמֶר מִהַמִּשְׁנָה הַרֵאשׁוֹנָה,
95 מִשּׁוּם שֶׁכֵּבֵר הִיָּתָה שְׁגוּרָה בְּפִי הַתְּלַמִּידִים וְהוֹרְגָלוּ לְשִׁנּוֹתָהּ.

משנה

96
97 שְׁלֹשָׁה אַחִין רֵאשִׁי רֵאשִׁי שְׁנַיִם מֵהֶם נְשׂוּאִים לְשְׁתֵּי אָחִיוֹת,
98 רֵאשִׁי רֵאשִׁי אֶת רַחֵל וְשִׁמְעוֹן אֶת לֹאֲהָ, וְאֶחָד מֵהֶם וְלֹוֹי נָשׂוּי לְשֶׁרָה
99 שֶׁהִיא נְכִרִית, וְיָמָּה רֵאשִׁי רֵאשִׁי הוּא אֶחָד מֵעֲלֵי הָאָחִיוֹת, וְכֵּן לֹוֹי
100 הַנָּשׂוּי לְנִכְרִית אֶת אִשְׁתּוֹ שֶׁל רֵאשִׁי רֵאשִׁי יָבוּם, וְלֹאֲחֵר מִכֵּן מֵתָהּ
101 לֹאֲהָ אִשְׁתּוֹ שֶׁל הָאֵחַ הַשְּׁנִיָּה שְׁמֵעוֹן, וְאַחַר כֵּן מֵת לֹוֹי הַנָּשׂוּי לְנִכְרִית
102 וְנִפְלוּ רַחֵל וְשֶׁרָה נִשְׁתוּיוֹ לִפְנֵי שְׁמֵעוֹן וְצִיּוֹר ו', הָרִי רַחֵל ז' אֲסוּרָה
103 עֲלָיו עוֹלָמִית, וּפְטוּרָה מִיבּוּם וְחֲלִיצָה. וְאִפִּילוֹ שֶׁכֵּבֵר מֵתָהּ לֹאֲהָ
104 אִשְׁתּוֹ, וְהִלְכָה בִּידֵינוּ שֶׁאָחוֹת אִשְׁתּוֹ מוֹתֵרֵת לְאֲחֵר מִיָּתָהּ אִשְׁתּוֹ,
105 מְכַל מְקוּם הוּאִיל וְנִאֲמַרְתָּה עֲלָיו רַחֵל שֶׁעָשָׂה אָחוֹת בְּשֶׁעָה שֶׁנִּפְלָה
106 לִפְנֵי לֵיבּוּם לְאֲחֵר מִיָּתָהּ רֵאשִׁי רֵאשִׁי מִשּׁוּם שֶׁבְּאוֹתָהּ שֶׁעָה הִיָּתָה עֲדִיין
107 אִשְׁתּוֹ בְּחַיִּים, הָרִי הִיא אִסוּרָה עֲלָיו לְעוֹלָם.

גמרא

108
109 הַגְּמָרָא מְבַיָּאָה כִּלְל בְּדִין יָבוּם: אֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר רַב, כָּל יָבָמָה
110 שְׂאִין אִין קוֹרָא בָּהּ בְּשִׁעַת נְפִילָה לֵיבּוּם אֶת הַכְּתוּב (דברים כה ה)
111 יָבָמָה יָבָא עֲלֶיהָ, שֶׁבְּשִׁעַת מִיָּתָהּ הַבַּעַל הִיא אִסוּרָה עַל הֵיבֵם וְאִין

יבמות. ארבעה אחין – פרק שלישי דף ל עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קמח רש"י

1 שלשה אחין – בהך רישא גרסינן: "הראשונה יוצאה משום אחות אשה" וראשונה
2 לנפילה קאמר, דומיא דהדיא דפרק שני (יבמות ז,א). ובבבא בתרא הכי גרסינן:
3 השניה יוצאה כו'. אמר רב נחמן זאת אומרת אין זיקה – תימה, שלא דקדק רב נחמן על
4 מתניתין דריש "כיצד" (יבמות ז,א)? **דחביבה** ליה אקדמה – בשאר מקומות אין דוחק
5 לומר כן, אלא אמר: זו ואין צריך לומר זו קתני.
6 ובאן דחק לומר כן, לפי שבבא שלימה דלא
7 צריכה היא. ו**נאסרה** עליו שעה אחת –
8 בהך בבא חיי מצי למינטק ואחד מופנה. אלא נקט
9 הכי, משום דנכרית נמי מתסרה, לפי שהיתה צרת
10 אחות אשה שעה אחת. וקצת קשה: שאינו מזכיר
11 הצרה כלל! ואם תאמר: לרבי ירמיה דאמר
12 (יבמות ז,א) "הדיא תנא דפירקין סבר נישואין
13 מפילין, אמאי לא נקט דמתא אחת מן האחיות
14 תחלה ואחר כך מת בעלה של שניה, ובנס נשוי
15 נכרית את אשתו ומת – אסורה, שנאסרה עליו
16 שעה אחת, כיון דנישואין מפילין? וכן בבבא
17 דלקמן שני אחין – הוה ליה למתני שמתה אחת
18 מהן תחלה, ואחר כך מת בעלה של שניה? ויש
19 לומר: דלא מנינו למימר נישואין מפילין אלא
20 לענין שאם היתה צרת ערה שעה אחת – שוב
21 אין לה היתר, אף על פי שבשעת נפילה כבר אינה
22 צרת ערה. אבל כאן, משום נישואין מפילין – לא
23 נחשבנה כאילו נפלה בזוי אשתו ויצאה ממנו
24 באותה שעה משום אחות אשה. **גירש** אחד
25 מבבבא אחיות את אשתו – תימה: אמאי נקט
26 שלשה אחין? הוה ליה למימר שני אחין נישואין
27 שתי אחיות וגירש האחד את אשתו ונשא אשה
28 אחרת ומת! ולרבי ירמיה ניהא, כיון דאיצטרך
29 לאשמועינן דיש זיקה, כדריק רב אשי בגמרא,
30 ולרבי נמי נקט הכי למעוטי מת ולא גירש, אבל
31 לרב נחמן דקסבר אין זיקה – קשיא: אמאי נקט
32 שלשה אחין? יש לומר: דלרב נחמן נקט הכי אגב
33 אורחיה לאשמועינן דאין זיקה, דכרבי ירמיה
34 סבירא ליה דנישואין מפילין ואם יש זיקה –
35 תיתסר, אף על גב דגירש ואחר כך מת. דמקודם
36 שגירשה חשובה נכרית בדיקה לו משעה
37 שנשאת לאחיו, דנישואין הראשונים מפילין. ורב
38 אשי דריק מינה דיש זיקה, סבר דלא אסרינן לה,
39 משום דאי אפשר לה ליאסר אלא אם כן תרי
40 נישואין מפילין. **ואת** אומרת יש זיקה – ואם
41 תאמר: והיאך נסבה המגרש? והא הויה לה צרת
42 אחות אשתו בדיקה יש לומר: דלא חשבי צרת
43 אחות אשתו בדיקה אלא כשמת אחיו ונפלו
44 שתיהן לפניו. אבל כשהוא חי – לא. ומה שכתב
45 בעל הלכות גדולות דאם מת ולא גירש אסירא
46 לתרייהו – לא בעוד ששניהם חיים, אלא לכל
47 אחד כשימות אחיו – תהיה אסורה.

כתב

1 **משנה** הראשונה – לנפילה. **גמרא** נכרית יבומי נמי מייבמה – ולא אמרינן משמת
2 בעל האחיות ונפלה לייבם הווקקה לנשוי נכרית לבדו, דהא על בעל אחיות לא רמיא
3 ונעשית זו צרתה בדיקה, וכשמת תאסר הנכרית על הנשאר משום צרת אחות אשה.
4 **ואפילו כחד אהא** – כפרש"י. דאף על גב דתרי אחין ניהו – אין זו זוקקה אלא לנשוי
5 נכרית לבדו. **משנה** הראשונה – לנישואין.
6 **גמרא** היינו חך – וכל שכן הוא: דהשתא,
7 ומה התם נכרית עיקר נשואה היא, דאחות
8 אשה נפלה עליה ונעשית צרתה כנאמר
9 אסורה. **הבא** – ותו לא הוה צריך למיתני סיפא, אלא
10 – לא כל שכן דאסורת נכרית שהיא טפלה. **הא**
11 **תנא ברישא** – משנה אחרונה זו שנה תחלה,
12 והיא דלעיל לא הוי בדיעה למיתני משום
13 דחיה להתיירא. הואיל ונכרית עיקר. והדר חיה
14 לאיסורא, משום דמכל מקום צרתה היא,
15 ותניה. ואידי דקא חביבה ליה – דחידוש הוא.
16 **אקדמה** – ותו לא הוה צריך למיתני סיפא, אלא
17 הואיל ונשנית לא זזה ממקומה.
18 **[משנה]** שעה אחת – בנפילה ראשונה,
19 כשנפלה נאחיו הראשון. **גמרא** הרי היא
20 **כאשת אח כו'** – ואף על גב דהדר איחויא.
21 **בנפילה ראשונה** – כל זמן נפילה ראשונה היתה
22 אשתו קיימת, שהיא אחרונה. **אבל היכא**
23 **דאיתחיא בנפילה ראשונה** – כגון שמתה
24 אשתו אחר מיתת אחיו ולא כנסה נשוי נכרית.
25 **דאידחיא לה מהאי ביתא לגמרי** – שנפלה, ואין
26 כאן אחר אלא זה בעל אחרונה – נדחית
27 ונפטרת לשוק, ואין עליה צד זיקה עוד. **אבל**
28 **היכא דלא אידחיא מהאי ביתא לגמרי** – בשעת
29 נפילה, שהיא שם נשוי נכרית וזוקקה לייבם.
30 אימא, מיג דהדיא לנשוי נכרית עדיין זיקתה
31 עליה, וכי מתה אחותה ועודה בנפילה –
32 תתייבם ליה בנפילה. **קא משמע לן** – רב יהודה
33 דלא. **משנה** וכןשה המגרש ומת – מותרת
34 זו להתייבם, שהרי עד שלא כנסה גירש את
35 הראשונה שהיא ערה, ולא היתה צרתה
36 מעולם. וזה שאמרו – בפרק ראשון: נתגרשו
37 הערות צרותיהן מותרות. **גמרא** **עמא**
38 **דינש** – בעל האחיות תחלה, ואחר כך מת
39 נשוי נכרית, דאפילו בדיקה לא נעשית צרתה
40 מעולם. דא מת נשוי נכרית, והזוקקה נכרית
41 לבעלי אחיות, ואחר כך גירש ונשאה לזו,
42 הואיל וקודם שגירש נעשית צרתה בדיקה –
43 אסורה על אחיו, כשימות המגרש, משום צרת
44 אחות אשה. בשלמא אי לא כנסה – הויה
45 מותרת לזה מחמת זיקת אחיו הראשון, אבל
46 משכנסה ועכשיו זוקקה לזה מכח בעל הערה
47 – אסורה, ואף על גב דלא היתה צרתה אלא
48 בדיקה. **בתרי אחי** – כגון הבא, דכי מת נשוי
49 נכרית קודם גירושיו של זה – היתה זו זוקקה
50 לשני בעלי האחיות, ומנייבא בה זיקה זו לאסורה
51 על השני, קשיא רב נחמן – דדייק לעיל מסתם
52 מתניתין: "זאת אומרת: אין זיקה אפילו כחד
53 אחא. אמר לך רב אשי – ההיא דיקא דלעיל
54 לאו דוקא, דהוא דחק אף על גב דלא עבד
55 מאמר בעל הנכרית באחות (אשה) אשת אחיו
56 כשימות – נכרית אשתו מיהלץ חלצה, ולא
57 מתייבמת, הואיל וערה על בעלה לבדו הויה
58 נכרית. ונעשה צרתה בדיקה.

1 **משנה** שלשה אחין, שנים מהם נשואים שתי אחיות
2 ואחד נשוי נכרית. מת אחד מבבבא אחיות, וכןם
3 נשוי נכרית את אשתו, ומת - הראשונה יוצאה
4 משום אחות אשה, ושניה משום צרתה. עשה בה
5 מאמר ומת - נכרית חולצת ולא מתייבמת. **גמרא**
6 **מעמא דעבד בה מאמר, הא לא עבד בה מאמר**
7 **- נכרית יבומי נמי מייבמה. אמר רב נחמן: זאת**
8 **אומרת אין זיקה, ואפילו כחד אהא. משנה** שלשה
9 **אחים, שנים מהם נשואים שתי אחיות ואחד נשוי**
10 **נכרית. מת הנשוי נכרית, וכןם אחד מבבבא אחיות**
11 **את אשתו ומת - הראשונה יוצאת משום אחות**
12 **אשה, ושניה משום צרתה. עשה בה מאמר ומת -**
13 **נכרית חולצת ולא מתייבמת. גמרא** **הא תו למה**
14 **לוי? היינו הדין! השתא, ומה התם דאחות אשה הויה**
15 **צרה לנכרית אמרת: נכרית אסורה, הכא, דנכרית**
16 **הויה צרה לאחות אשה - לא כל שכן? תנא הך**
17 **תנא ברישא, והך חויה להתיירא, ושריא. והדר חויה**
18 **לאיסורא. ואידי דחביבה ליה - אקדמה, ומשנה**
19 **לא זזה ממקומה. משנה** שלשה אחין, שנים מהם
20 **נשואים שתי אחיות ואחד נשוי נכרית. מת אחד**
21 **מבבבא אחיות, וכןם נשוי נכרית את אשתו, ומתה**
22 **אשתו של שני, ואחר כך מת נשוי נכרית - הרי**
23 **זו אסורה עליו עולמית, הואיל ונאסרה עליו שעה**
24 **אחת. גמרא** **אמר רב יהודה אמר רב: כל יבמה**
25 **שאין אני קורא בה בשעת נפילה "יבמה יבא עליה"**
26 **- הרי היא כאשת אח שיש לה בנים, ואסורה. מאי**
27 **קא משמע לן? תנינא: הרי זו אסורה עליו עולמית,**
28 **הואיל ונאסרה עליו שעה אחת! מהו דתימא: הני**
29 **מילי - היכא דלא איחויא לה בנפילה ראשונה, אבל**
30 **היכא דאיתחיא לה בנפילה ראשונה - אימא תישתרי,**
31 **קא משמע לן. הא נמי תנינא: שני אחין נשואין שתי**
32 **אחיות, מת אחד מהם ואחר כך מתה אשתו של**
33 **שני - הרי זו אסורה עליו עולמית, הואיל ונאסרה**
34 **עליו שעה אחת! מהו דתימא: התם הוא דאידחי**
35 **לה מהאי ביתא לגמרי. אבל הכא, דלא אידחי לה**
36 **מהאי ביתא לגמרי, אימא: מיגו דחויא להאי נשוי נכרית חויה נמי להאי, קא משמע לן.**
37 **משנה** שלשה אחים, שנים מהם נשואין שתי אחיות, ואחד נשוי נכרית. גירש אחד מבבבא
38 אחיות את אשתו, ומת נשוי נכרית, וכןשה המגרש ומת - זו היא שאמרו: וכולן שמתו
39 או נתגרשו - צרותיהן מותרות. **גמרא** **מעמא דיגרש ואחר כך מת, אבל מת ואחר כך**
40 **גירש - אסורה. אמר רב אשי: זאת אומרת יש זיקה, אפילו בתרי אחי. ולרב אשי קשיא**
41 **דרב נחמן! אמר לך רב אשי: הוא הדין דאף על גב דלא עבד בה מאמר נכרית - מיהלץ**
42 **חלצה, יבומי לא מייבמה. והא דקתני מאמר - לאפוקי בית שמאי, דאמרי: מאמר קונה**

קנין

כתב יד - ומפרש רבינו יצחק ברבי מאיר: אפילו אין כאן אלא חתימת ידו. והא דתנן (בבא בתרא קעהב) הוציא עליו כתב ידו כו' - היינו חתימת ידו, וכן מוכח בפרק שני דכתובות (בא,א), דאמר אביי: לא ליחוי איניש חתימת ידה אלא אחספא או ארישא דמגללתא, דלמא משבח איניש דלא מעלי, ותנן הוציא כתב ידו כו'. אומר רבינו יצחק: דכתב בכתיב ידו ואין עליו

עדים - פסול משום זמן, דיכול להקדים זמן כמו שירצה. ואם תאמר: ומאחר שדעתו לגרשה, למה חיישין לקנוניא? ועוד: אם הוא חשוד להקדים זמן ולעשות עם האשה קנוניא על הלקחות בפירות שמכר ממנו הכתוב עד עכשיו, אם כן אנו לא נסמוך על הזמן הכתוב, ואמאי פסול? ויש לומר: דאף על פי שבא לגרשה חיישין לקנוניא, כדחיישין בסוף פרק "שנים אווזין" (בבא מציעא יט,ב) גבי שובר, ולא סמכינן אומן הכתוב בו. ופעמים תפסיד האשה שלא כדון להקדים הזמן, ואנו חושדין אותו שבים הניתנה כתב והקדים הזמן, ומפסדת האשה שלא כדון פירות שמשעת הזמן עד הניתנה. אבל כשנפסלו - לא תפסיד שלא כדון. דברין הוא שלא תטרון, דהא דאין לבעל פירות משעת כתיבה וחתימה - היינו דווקא בגט כשר. "יש" בו זמן ואין בו אלא עד אחד וכו' - הגן שלשה גיטין פסולין ואם נשאת הולד כשר, כדנתן בפרק בתרא דיגטין (פא,א). ולמאן דמפרש ההם דכתב ידו ועד אחד שנינו - איצטרך רישא כתב ידו ואין עליו עדים לאשמועינן דאפילו הכי הולד כשר, וסיפא דאין בו אלא עד אחד איצטרך לאשמועינן דאפילו הכי לא תנשא לכתחלה. ואם תאמר: ולמאן דאמר דכתב סופר ועד שנינו, נחוש שמא הסופר כתבו להתלמד וזרקו לאשפה והחתימה עליו האשה עד אחד? ויש לומר: שהסופרים חוששים שיבא לזיד מכשול ונודרים בכך. ומכל מקום לא חשיב סופר ועד כשני עדים לגרש בו לכתחלה. **אשה** - זו בחזקת היתר לשוק עומדת - ואם תאמר: תינח כנס ואחר כך גירש, שכבר היא צרת ערוה. אבל גירש ואחר כך כנס - הא לא היא בחזקת היתר לשוק! ועוד: לרבי ירמיה דוקא בגירש ולבסוף כנס איירי? ויש לומר: דמכל מקום היא בחזקת היתר לשוק, דמוקמינן הערה בחזקה שלא נתגרשה. ואם תאמר: דהכא מוקמינן אשה בחזקת היתר לשוק, אף על פי שבשעה שנולד הספק היתה עומדת בחזקת איסור שבעלה עדיין חי, ובפרק קמא דהילוק (א.ט.) אמרינן: בתמה בחיה בחזקת איסור עומדת, עד שיועד לך במה נשחטה. נשחטה - בחזקת היתר עומדת, עד שיועד לך במה נטרפה. ומשמע: דוקא לענין ריעותא דאתיליד אחר שחיטה היא בחזקת היתר, כגון בא זאב ונטל בני מעים והחזירם כשהם נקובים, ולא חיישין שמא במקום נקב נקבו. אבל אם נולד הספק מזהים, כגון ספק דרוסה - לא, משום דבשעה שנולד הספק, היתה עדיין בחזקת איסור! ואומר רבינו יצחק: דהתם הישוי' בספק דרוסה משום דשכיחא, ומוכחא מילתא לאיסורא טפי מדהיתרא. וכן יהיא דישב קוץ בושת דחיישין שמא הבריא למאן

קנינו גמור, קא משמע לן דלא כפית שמאי. ולרב נחמן קשיא דרב אשי! וכי תימא: הוא הדין דאפילו מת ואחר כך גירש צרתה כותרתה, אלא "זו היא" למעוטי מאי - למעוטי כנס ואחר כך גירש, הניחא אי סבר לה פרבי ורמיה, דאמר: תברא, מי ששנה זו לא שנה זו, והאי תנא סבר מיתה מפלגת, והאי תנא סבר נישואין הראשונים מפלגים - "זו היא" למעוטי כנס ולבסוף גירש. אלא אי סבר לה פרבא, דאמר לעולם חר תנא הוא, ו"זו ואין צריך לומר זו" קתני - "זו היא" למעוטי מאי? על פירוש פרבי ורמיה סבירא ליה. ולרבא, הניחא אי סבר לה פרב אשי - "זו היא" למעוטי מת בלא גירש, אלא אי סבר לה פרב נחמן, "זו היא" למעוטי מאי? על פירוש פרב אשי סבירא ליה. משנה וכו' שיהו גהן קדושין או גרושין בספק - הרי אלו הצרות חולצות ולא מתייבמות. כיצד ספק קדושין? ורק לה קדושין, ספק קרוב לו ספק קרוב לה - זהו ספק קדושין, ספק גרושין - כתב בכתב ידו ואין עליו עדים, יש עליו עדים ואין בו זמן, יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד - זהו ספק גרושין. **נמרא** ואילו בגרושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה - לא קתני, מאי טעמא? אמר רבה: אשה זו בחזקת היתר לשוק עומדת, ומספק אתה בא לאוסרה - אל תאסרנה מספק. אמר ליה אביי: אי הכי בקדושין נמי, נימא: אשה זו בחזקת היתר ליבם עומדת, ומספק אתה בא לאוסרה - אל תאסרנה מספק! התם לחומרא. האי - חומרא דאתי לזיד קולא הוא; וזימנן דאזיל הוא ומקדש לה לאחותה קדושי דאי, ואי נמי זימנן דאתא אחר ומקדש לה לרדה קדושי דאי, וכו' דאמר לה מר לצרה לייבומי, אמרי: דקמא - קדושין ודבתרא - לאו קדושין כיון

קנינו נפור - ואפילו חליצה לא תיבעי נברית, אלא תצא משום צרת אחות אשה - קא משמע לן חולצת. הוא הדין דאפילו מת - נשוי נברית ואחר כך גירש אחד מבעלי אחות את אשתו וכנסה, מותרת לשלישי כשימות זה, ולא אמרי' צרת אחות אשתו של זה בויקה הואי מעיקרא, קודם גירושין. כנס - הנברית ואחר כך גירש את אשתו ומת, דאסורה נברית משום צרת אחות אשה, ואף על גב דהשתא בשעת נפילה לאו צרות ניהו. הניחא אי סבר לה - רב נחמן ברבי ירמיה, דאמר בפרק קמא: כי מימנן הא מתניתין ד"זו היא" דממעט כנס ולבסוף גירש אחיהא דקתני "וכולן אם נתגרשו צרותיהן מותרות", ואף על גב דכנס ולבסוף גירש, ואמר רבי ירמיה תברא כו', אלא אי סבר לה כרנא - דזו ואין צריך לומר זו קתני, אלמא כנס ולבסוף גירש שריא אפילו לתנא הדבא, ר"ז היא" לאו למעוטי אתא. זו היא למעוטי מאי - אי למעוטי מת אחיו ואחר כך גירש אשתו וכנס יבמותה. השתא כנס ואחר כך גירש - שריא, גירש ואחר כך כנס מביעאי? ואי למעוטי מת נשוי נברית ולא גירש בעל אחות אשה אשתו ומת, דאסורה נברית לייבומי, משום דהואי צרה בויקה לזו שנתפלה עכשיו בעוד בעלה חי, והרי לא נתגרשה, ובשעת מיתה צרות הן, ובהא מודי רבא - הא לרב נחמן ליכא למימר הכי, דהא אין זיקה סבירא ליה. והלכך, על כרחך ברבי ירמיה סבירא ליה, ולמעוטי כנס ואחר כך גירש, דאמר נישואין מפליגין, הואי שעתא צרת ערוה היא. ולרבא - דאמר מיתה מפלגת, וכנס ואחר כך גירש - שריא. הניחא אי סבר לה כרנא אשי - דיש זיקה. זו היא למעוטי מת בלא גירש - ולא דייק למתניתין כרב אשי, דאמר: הא מת ואחר כך גירש אסורה, דהא רבא מיתה מפלגת סבירא ליה, וכיון דגירש - שריא. אלא הכי דייק, טעמא דגירש, דבשעת מיתה לאו צרות הו - זו היא דנברית מותרת. אבל מת שני זה אחר ראשון, ולא גירש את אשתו, ואפילו לא כנס את הנברית - אסורה. דהואי צרת אחות אשה בויקה, ואפילו בשעת מיתה. דכיון דיש זיקה הוי כאילו באה אף מכח השני, ואם תאמר: הואיל וזיקה חשיבא להיות עליה כח השני - היא אשת שני מהמים, ובלאו איסור דאחיות נמי אסירא לא היא, דויקת שני יבמין דאסירא ליתא מדהארייתא, ולא גזור רבנן אלא הכא ליתא ביה מאמרה, גזירה צרת ערוה היא. ספק קרוב לו - שהיו שניהם אמות מצומצמות בנידון ברשות הרבים, וארבע אמות קונות שם, וזרקו, ספק בארבע אמות הקרוב לה, ספק בארבע אמות הקרוב לו. כתב בכתב ידו - דקיימא לן (בבא בתרא

קעהב), הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו - גובה מנכסים בני חורין. אלמא: כתב ידו בלא עדים מילתא היא. יש עליו עדים ואין בו זמן - כותוב, או יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד ואינו כתב ידו של בעל - זהו ספק גירושין. דאמרין במסכת גיטין (פא,א) שלשה גיטין פסולין ואם נשאת הולד כשר, ואלו הן: כתב בכתיב ידו כו'. והכי נמי חולצת צרתה כיון דגיטא הוא. דאם ניסת - הולד כשר ולא מתייבמת, כיון דלאו גיטא מעליא הוא, דקרי ליה פסול לכתחלה. הלכך, אי שרית ליה, אמרי איניש: צרת ערוה מתייבמת. ובגמרא בעי, אמאי לא נקט נמי בגירושין ספק קרוב לו כו'. **נמרא** ואילו בגירושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה לא קתני - דהתם אפילו חליצה נמי לא בעיא צרתה, מאי טעמא? אמר רבה אשה זו בחזקת היתר לשוק עומדת - קודם לכן, אם ימות בעלה, שהרי צרת ערוה היא. ומספק אתה בא לאוסרה - שמא נתגרשה הערוה. אל תאסרנה מספק - אבל בהגן שלשה גיטין לאו מספק אסרינן לה, דהא גיטא הוא, אלא שאין מן המוכרח. בקידושין נמי - אמאי אסרינן לה לייבומי? לימא: אשה זו קודם שקדש בעלה את בת אחיו בחזקת היתר ליבום עומדת כשימות, ומספק אתה בא כו'. לחומרא - שניא הוא: ופריכין. הא חומרא דאתי לזיד קולא הוא - דאזיל האי מקדש בספק ומקדש לאחותה של זו שקדש בספק קדושין ודאי. אי נמי אתי איניש אחיינא ומקדש לה - להך מקדשת בקדושי ספק. קידושין ודאי - בחיה בעלה. וכיון דקאמר מר לצרה לייבומי - לאביה של זו, משום צרת הבת. אמר - איניש: קידושין קמא דאי הו קידושין גמורין. ודבתרא לאו קידושין - שאשת איש קידש, ואינה צריכה הימנו טו. ולגבי קידושין אחותה נמי, דאמרין דאזיל הוא ומקדש לאחותה, אתו למימר לאחר מיתתו כי אסרינן לצרה לייבומי, אמרי דקיימא קידושין ודבתרייתא לאו קידושין, שאין קידושין תופסין באחות אשה, וישאנה אחיו מאמו נברית בעלמא, ופגע בערוה.

58 את שרה ורק לבסוף גירש את רחל.
 59 הגמרא מפרשת את דברי המשנה לשיטת רבא: וְלִרְבָּא הַסּוּבֵר
 60 שמיטה מפלת וגם אם כנס ראובן את שרה ולבסוף גירש את רחל
 61 מותרת שרה לשמעון, הִנֵּחָא אִי סָבַר לָהּ פְּרֵב אִשִּׁי שִׁישׁ זִיקָה,
 62 שלפי זה יש לפרש ש'זו היא' בא לְמַעוּטֵי אֹפֶן שְׁמַת רַאוּבֵן בְּלֹא
 63 שייבם את שרה וּבְלֹא שִׁירֵשׁ את רחל אשתו, שמאחר ששרה
 64 נחשבת כאשת ראובן מחמת זיקתה, נעשית צרת רחל ונאסרת על
 65 שמעון משום צרת אחות אשתו. אֵלֵּא אִי סָבַר לָהּ פְּרֵב נַחְמֵן שְׁאִין
 66 זיקה, אם כן 'זו היא' לְמַעוּטֵי מַאי, הֲלֹא בִּאֹפֶן הָאִמּוּר מוֹתֵרַת שְׂרָה
 67 לשמעון, ואינה נחשבת צרת אחות אשתו מחמת זיקה. מסיקה
 68 הגמרא: אֲבָן עַל פְּרֵיָהּ רַבָּא פְּרֵב אִשִּׁי סְבִיבָא לָהּ, וּבֵאֵה הַמְשֵׁנָה
 69 למעט ולאסור באופן האמור משום שיש זיקה.

משנה

70 המשנה שלפנינו דנה בספק צרות ערוה: וְכוּלָּן – כל חמש עשרה
 71 העריות ששינו לעיל (ב). שפוטרות צרותיהן מיבום וחליצה, שְׁהָיוּ
 72 כְּהֵן קְדוּשִׁין אוּ גְרוּשִׁין כְּסָפֵךְ – ספק הוא האם נתקדשו לאח המת
 73 או אם גירשן קודם שמתו, ונמצא שהן ספק נשי המת, וצרותיהן
 74 שהיו נשואות בודאי למת הן ספק צרות ערוה, הֲרֵי אֵלֹו הַצְּרוֹת
 75 חוֹלְצוֹת לִיבָם וְלֹא מְתִיבָמוֹת לוֹ. שכן אם הערוה התקדשה למת,
 76 וכן אם לא התגרשה ממנו, נמצאת צרתה צרת ערוה ופטורה
 77 מיבום וחליצה. אך אם לא התקדשה הערוה למת, וכן אם
 78 התגרשה ממנו, אין השניה צרתה וחיבת ביבום וחליצה. על כן
 79 מספק יש להחמיר ולאוסרן ביבום ולחייבן בחליצה.
 80 כִּיצַד הוּא סָפֵךְ קְדוּשִׁין, אם עמדו האיש והאשה ברשות הרבים
 81 במרחק שמונה אמות זה מזה, וְהָרַב לָהּ הָאִישׁ כִּסְף או שטר קְדוּשִׁין
 82 ונפל הכסף או השטר באמצע מקום זה, וּסָפֵךְ אִם נִפַל קְרוֹב לוֹ
 83 בתוך ארבע אמותיו ואינה מקודשת, סָפֵךְ נִפַל קְרוֹב לָהּ בְּתוֹךְ
 84 ארבע אמותיה והיא מקודשת. וְהוּ סָפֵךְ קְדוּשִׁין שִׁשְׁנֵינוּ בוּ,
 85 שצרתה חולצת ואינה מתייבמת.
 86 וכיצד הוא סָפֵךְ גְרוּשִׁין, כגון שגירשה באחד מהגיטין שפסלום
 87 חכמים, שמאחר שאינו גט גמור דינו כספק גירושין, ואינה נחשבת
 88 מגורשת אלא לחומרא ולא לקולא, ועל כן צרתה חולצת ולא
 89 מתייבמת. ואלו הם. א. קָתַב הַבֵּעַל אֶת הַגֵּט בְּכַתֵּב יָדוֹ, וְאִין עָלָיו
 90 עֲדִים חֲתוּמִים, שאף שמן התורה כתב ידו נחשב כעדות חתימה
 91 והגט כשר, מכל מקום פסלוהו חכמים. ב. יֵשׁ עָלָיו עֲדִים חֲתוּמִים. ג. יֵשׁ
 92 וְאֹלָם אִין בּוּ זְמַן, שמן התורה הוא כשר אך פסלוהו חכמים. ד. יֵשׁ
 93 בּוּ זְמַן וְאֹלָם אִין חֲתוּם בּוּ אֵלֵּא עַד אֶחָד בְּלִבָּד, שפסלוהו חכמים.
 94 וְהוּ סָפֵךְ גְרוּשִׁין שִׁשְׁנֵינוּ בוּ, שאם גירש באופן זה את אשתו
 95 האסורה על אחיו באיסור ערוה, צרתה חולצת ולא מתייבמת.
 96

גמרא

97 שנינו במשנתנו: כִּיצַד סָפֵךְ קְדוּשִׁין, וְרַב לָהּ קְדוּשִׁין סָפֵךְ קְרוֹב לוֹ
 98 סָפֵךְ קְרוֹב לָהּ. מדייקת הגמרא: וְאֵילוּ בְּגְרוּשִׁין, סָפֵךְ נִפַל הַגֵּט קְרוֹב
 99 לוֹ סָפֵךְ נִפַל קְרוֹב לָהּ, לֹא קָתַנֵּי בַּמְשֵׁנָה שְׁבִאֹפֶן זֶה תְּהִיָּה צִרְתָּה
 100 חוֹלֵצַת לֹא מְתִיבָמַת. ומשמע מכך שבאופן זה אין הגירושין חלים
 101 כלל ונחשבת צרתה כודאי צרת ערוה ופטורה אף מחליצה. שבו
 102 שואלת הגמרא: מַאי פְּרֵבָא שׁוּנָה אֹפֶן זֶה מִסָּפֵךְ קְדוּשִׁין שְׁבוּ
 103 הצרה חולצת ולא מתייבמת. אָמַר רַבָּה, בִּסְפֵךְ גְרוּשִׁין פְּטוּרָה
 104 הצרה מחליצה משום שִׁאֲשָׁה [-צרה] וּזְמַן הִיבָר לְשׁוּק עוֹמְרָה,
 105 שהרי עד שנולד הספק היתה מוחזקת זו כצרת ערוה ועומדת
 106 להיות מותרת לשוק ללא חליצה לכשימות בעלה, וּמִסָּפֵךְ גְרוּשִׁין
 107 אֵלוּ אֲתָהּ פֹּא לְאֹפְרָהּ הַיְנֵשָׁא לְשׁוּק לְלֹא חֲלִיצָה, ומאחר שבכל
 108 ספק יש להעמיד את הדבר על חזקתו הקודמת ולתלות שלא
 109 השתנה, אֵל תִּאֲסְרֵנָה לְצָרָה זֶה מִסָּפֵךְ, אלא העמידה בחזקת
 110 היתרה לשוק.
 111 אָמַר לָהּ אֲבִי, אִי הָבִי כְּסָפֵךְ קְדוּשִׁין נְמִי נִימָא שִׁאֲשָׁה [-צרה] זֶה
 112

1 קָנִין גְּמוּר, שלדבריהם שרה בעלת המאמר פטורה מחליצת שמעון
 2 משום שהיא צרת אחות אשתו. קָא מְשַׁמְעֵן לָן מִשְׁנַתְנוּ לָן דְּלֹא כְּבִית
 3 שְׁמַאי, אלא המאמר אינו קונה אלא מדרבנן, ומאחר שמן התורה
 4 אינה צרתה של רחל הרי היא צריכה חליצה משמעון.
 5 מקשה הגמרא: וְלִרְבֵּי נַחְמֵן שְׁדִיִּיק מִהַמְשֵׁנָה לְעִיל שְׁאִין זִיקָה, קָשְׂיָא
 6 דִּיוֹק דְּרַב אִשִּׁי מִמְשַׁמְעוֹת מִשְׁנַתְנוּ שִׁישׁ זִיקָה, שהרי משמע
 7 שדווקא אם גירש ראובן את אשתו ואחר כך מת לוי מותרת שרה
 8 וזוקת ראובן לשמעון לאחר מיתת ראובן, אבל אם קודם מת לוי
 9 זוקת אחר כך גירש ראובן את רחל אסורה שרה על שמעון לאחר
 10 מיתת ראובן משום שהיא צרת אחות אשתו בזיקה. וְכִי תִימָא
 11 שדברי משנתנו אינם דווקא, אלא הוּא הִדִּין דְּאִפִּילוּ אִם קוּדֵם מַת
 12 לִוי וְרַב אָמַר פְּרֵב גִּירֵשׁ רַאוּבֵן אֶת רַחֵל, ששרה צָרְתָהּ שֵׁל רַחֵל
 13 מוֹתֵרַת לְשַׁמְעוֹן לְאַחַר מִיתַת רַאוּבֵן, הֲלֹא אִם כֵּן יִקְשָׁה, אֵלֵּא מַה
 14 שִׁשְׁנָתָה הַמְשֵׁנָה 'זו היא' שאמרו וכולן שמתו או נתגרשו צרותיהן
 15 מותרות/ לְמַעוּטֵי מַאי הִיא בֵּאֵה.

16 מתרצת הגמרא: 'זו היא' בא לְמַעוּטֵי אֹפֶן שְׁבוּ בְּתַחֲלִילָה פְּנֵם רַאוּבֵן
 17 את שרה אשת לוי וְאַחַר פְּרֵב גִּירֵשׁ אֶת רַחֵל אֲשֶׁתוֹ, שבאופן זה שרה
 18 אסורה על שמעון לאחר מיתת ראובן, משום שהיתה צרתה של
 19 רחל אחות אשתו לפני שגירש ראובן את רחל.

20 שנינו במשנה לעיל (ב). ראובן שהיה נשוי לבת שמעון אחיו ולו
 21 אשה אחרת מלבדה, אם מתה בת שמעון או נתגרשה ואחר כך
 22 מת ראובן, צרתה מותרת לשמעון ביבום. ומשמע מדברי המשנה
 23 שאפילו אם מתה בת שמעון לאחר שנשא ראובן את צרתה,
 24 מותרת הצרה לשמעון, משום שבשעת מיתת ראובן כבר לא היו
 25 צרות זו לזו. והקשתה הגמרא (לעיל ג). שמדברי משנתנו משמע
 26 שדווקא אם קודם גירש ראובן את אשתו ורק אחר כך כנס את
 27 שרה הנכרית אשת לוי ומת מותרת הנכרית לשמעון, אבל אם
 28 קודם כנס ראובן את שרה ורק אחר כך גירש את אשתו ומת,
 29 נאסרת שרה על שמעון אפילו שבשעת מיתת ראובן כבר לא היו
 30 צרות זו לזו. ותיריך רבי ירמיה שמחלוקת תנאים היא, והמשנה
 31 לעיל סוברת שמיתת הבעל מפילה ליבום, ובשעת מיתה שהיא
 32 שעת הנפילה כבר לא היו צרות זו לזו. ואילו משנתנו סוברת
 33 שעצם הנישואין מפילים אותה ליבום לכשימות, ומאחר שהיתה
 34 צרת ערוה היבם לאחר נישואיה אסורה עליו לעולם, ואף לאחר
 35 שתחדל להיות צרתה. ורבא תירץ, ששתי המשניות סוברות
 36 שמיתה מפלת, ומה שנקטה משנתנו אופן של 'גירש ואחר כך כנס'
 37 הוא לאו בדווקא, ונשנו משניות אלו בדרך 'זו ואין צריך לומר זו'.
 38 שקודם שנתה המשנה שאפילו אם מתה או נתגרשה הערוה
 39 לאחר שנשא את צרתה הצרה מותרת ביבום, ואחר כך הוסיפה,
 40 שכל שכן שמתה הצרה באופן שמתה הערוה או נתגרשה קודם
 41 שנשא את הצרה.

42 הגמרא תולה מחלוקת אמוראים זו במחלוקת אמוראים לעיל.
 43 שואלת הגמרא: הִנֵּיחָא – מה שפירשנו לעיל במשנתנו בשיטת רב
 44 נחמן מובן רק אִי סָבַר לָהּ פְּרֵבִי וְרַבִּי הָאָמַר בִּישׁוּב סְתִירַת
 45 המשניות, תְּפָרָא – יש לשבור ולהפריד בין שתייהן, ואכן מִי שִׁשְׁנָה
 46 משנה זו שבתחילת המסכת לא שָׁנָה אֶת זֶה שִׁלְפִּינֵינוּ, וְהָאִי תִנָּא שֵׁל
 47 המשנה לעיל סָבַר 'מִיתָה מְפַלְת', וְאֵילוּ הָאִי תִנָּא שֵׁל מִשְׁנַתְנוּ סָבַר
 48 'נִישׁוּאִין הָרֵאוּשִׁין מְפִילִים'. שלפי זה אכן יש לומר ש'זו היא'
 49 האמור במשנתנו בא לְמַעוּטֵי אֹפֶן שְׁנֵם רַאוּבֵן אֶת שְׂרָה וְרַב
 50 לְכַסּוֹף גִּירֵשׁ אֶת רַחֵל, שבאופן זה שרה אסורה על שמעון משום
 51 צרת רחל אחות אשתו לפי שבשעת נישואי ראובן לשרה היתה
 52 היא צרת רחל. אֵלֵּא אִי רַב נַחְמֵן סָבַר לָהּ פְּרֵבִי הָאָמַר שֵׁל עוֹלָם הִד
 53 תִּנָּא הוּא בְּשִׁתֵּי הַמְשֵׁנִיּוֹת ואף משנתנו סוברת שמיתה מפלת,
 54 ובדרך 'זו ואין צריך לומר זו' קָתַנֵּי, אם כן שוב יקשה 'זו היא'
 55 לְמַעוּטֵי מַאי, הֲלֹא לְשִׁיטַת רַבָּא גַם אִם כֵּן וּלְבִסּוֹף גִּירֵשׁ מוֹתֵרַת
 56 שרה לשמעון. מסיקה הגמרא: אֲבָן עַל פְּרֵיָהּ רַב נַחְמֵן פְּרֵבִי וְרַבִּי
 57 סְבִיבָא לָהּ, ובא 'זו היא' למעט ולאסור את האופן שבו כנס ראובן

60 קודם, והרי ספק זה אינו יכול להתברר לעולם, ועל כן גם אם
 61 נצריך את צרתה חליצה לא יאמרו שנתברר לבית דין שהיא מתה
 62 קודם, ואין לחשוש שמא יבואו להתיירא אף ביבום.
 63 הגמרא מקשה עוד על רבה מדברי המשנה בגיטין: וְגַבִּי סַפֵּק
 64 גִּירוּשִׁין שֶׁל הָעֵרוּהוּ מִי לֹא הִנֵּן שְׂצֵרְתָּהּ צְרִיכָה חֲלִיצָה מִסַּפֵּק. וְהִתְנֵן
 65 בְּגִיטִין (ע"ט), הִתְנָה הָאִשָּׁה עֲזוּבָתָה בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים וְרָקוּ לָהּ הַבַּעַל
 66 אֶת הַגֵּט, אִם נָפַל הַגֵּט קְרוֹב לָהּ בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁלָּהּ הִרִי הִיא
 67 מְגוּרָשָׁתָה, וְאִם נָפַל קְרוֹב לָהּ בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁלּוֹ אֵינָה מְגוּרָשָׁתָה.
 68 וְאִם הִיא מְחַצֶּה עַל מְחַצֶּה – שֶׁסַּפֵּק הוּא הָאִם נָפַל קְרוֹב לָהּ אוֹ קְרוֹב
 69 לָהּ, הִרִי הִיא מְגוּרָשָׁתָה וְאֵינָה מְגוּרָשָׁתָה לְחוּמְרָא. וְאִמְרִינָה, לְמֵאֵי
 70 הַלְּבָבָא שְׂדִינָה כְּגֵרוּשָׁה, דְּאֵי בַעֲלָה בְּהֵן הוּא, אֲסוּרָה לִיהּ וְאֵינָה
 71 יְכוּלָה לְהַחְזִירָהּ, שְׂכָן גְּרוּשָׁה אֲסוּרָה לְכַהֵן. וְכֵן אֵי אִשָּׁה זוֹ עָרְוָה הִיא
 72 עַל הַיָּבֵם, וְיֵשׁ לְבַעֲלָה אִשָּׁה נּוֹסֶפֶת וּמֵת בְּלֹא בָנִים, צְרָתָהּ בְּעֵאֵי
 73 חֲלִיצָה מִסַּפֵּק, שְׂכָן אִם חָלוּ גִירוּשִׁיהּ שׁוּב אֵין צְרָתָה צְרַת עֵרוּהּ,
 74 וְלֹא אִמְרִינָה שְׂאֵם אֶתָּה אוֹמֵר חֲלִיצָת מְתִיבָמָת. וְאִפִּילוּ שִׁיתְכֵן
 75 שְׂאִינָה מְגוּרָשָׁתָה וְצְרָתָה הִיא צְרַת עֵרוּהּ, מְכַל מְקוּם אֵין חוּשָׁשִׁים
 76 שְׂמָא אִם נִצְרִיכָה חֲלִיצָה, יְבוֹאוּ לִיבְמָה. וּמְכַאֵן קִשָּׁה עַל רַבָּה
 77 הַסּוּבֵר שֶׁבְּסַפֵּק גִירוּשִׁין מְעַמִּידִים אֶת הַצְרָה בְּחֻקֵּת צְרַת עֵרוּהּ,
 78 וְפוֹטְרִים אוֹתָהּ אֶף מִחֲלִיצָה מִשּׁוּם הַחֲשָׁשׁ הָאִמּוּר.
 79 מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: הָא אִיתְמַר עָלָהּ – הִרִי נֹאמֵר עַל מִשְׁנָה זוֹ, דְּרַבָּה
 80 וְרַב יוֹסֵף דְּאִמְרֵי תְּרוּוּיָהּ, הֵבֵא בְּמִשְׁנָה בְּגִיטִין בְּשֵׁתִי בִּיתִי עֲרִים
 81 הַמְכַחֲשׁוֹת זוֹ אֶת זוֹ עֲסָקִינָה, שְׂכַת אַחַת אוֹמְרָת שֶׁהֵגַט נָפַל קְרוֹב
 82 לָהּ, וְכַת אַחַת אוֹמְרָת שֶׁהֵגַט נָפַל קְרוֹב לָהּ, דְּהָהוּ לִיהּ סְפִיקָא
 83 דְּאִוְרִייתָא. שְׂכָן כֹּל סַפֵּק שְׁנוּלָד מִחַמַּת שְׁתֵּי כְּתֵי עֲדִים הַמְכַחֲשׁוֹת
 84 זוֹ אֶת זוֹ אֵין הוֹלְכִים בּוֹ אַחַר חֻזְקָה, אִלָּא הוּא סַפֵּק הַשְׁקוּל שִׁירָתָה
 85 לְהַחְמִיר בּוֹ כְּכֹל סַפֵּק שֶׁל תוֹרָה. לְפִיכָן אֵין מְעַמִּידִים אֶת צְרַת
 86 הָעֵרוּהּ בְּחֻקֵּת הִיתְרָה לְשׁוּק, אִלָּא מִן הַתּוֹרָה מְצִרִיכִים אֶת
 87 חֲלִיצָה מִסַּפֵּק. וְאֵילוּ בְּמִתְנִיתִין דְּהָבָא מְדוּבֵר בְּכַת אַחַת שֶׁל עֲדִים,
 88 שְׂאֵחַד מֵהֶם אוֹמֵר שֶׁנִּפְלוּ הַקִּדוּשִׁין קְרוֹב לָהּ, וְהַשְּׁנִי אוֹמֵר שֶׁנִּפְלוּ
 89 קְרוֹב לּוֹ. וּמֵאֲחָר שְׂאֵין עֲדוֹת שֶׁל שְׁנֵי עֲדִים בְּקִדּוּשֵׁי הָעֵרוּהּ, מִן
 90 הַתּוֹרָה יֵשׁ לְהַעֲמִיד אֶת הַצְרָה בְּחֻזְקָת הִיתְרָה לִיבָם. אִלָּא דְּתָנָה לִיהּ
 91 סְפִיקָא דְּרַבְּנָן בְּלַבָּד, וְהַחְמִירוּ בַּהּ חֲכָמִים שֶׁלֹּא לְהַעֲמִידָה עַל
 92 חֻזְקָתָהּ וְהַצְרִיכוּהָ חֲלִיצָה מִסַּפֵּק. אֲבָל בְּסַפֵּק גִירוּשִׁין בְּכַת אַחַת,
 93 כִּשְׁעַד אַחַד אוֹמֵר קְרוֹב לָהּ אַחַד אוֹמֵר קְרוֹב לָהּ, לֹא הַחְמִירוּ בַּהּ
 94 חֲכָמִים לְהַצְרִיכָהּ חֲלִיצָה כִּי שֶׁלֹּא יְבוֹאוּ לִיבְמָה, אִלָּא מְעַמִּידִים
 95 אוֹתָהּ בְּחֻזְקָת הִיתְרָה לְשׁוּק כִּפִּי דִינָה מִן הַתּוֹרָה.
 96 שׂוֹאלֵת הַגְּמָרָא: וְיִמְצְאוּ דְּמִתְנִיתִין דְּהָבָא מְדוּבֵר בְּכַת אַחַת שֶׁל
 97 עֲדִים וְלֹא בְּשְׁנֵי כְּתֵי עֲדִים הַמְכַחֲשׁוֹת זוֹ אֶת זוֹ. מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא:
 98 מִשּׁוּם שֶׁסַּפֵּק גִירוּשִׁין מְמוּזְכָּר בְּמִשְׁנָה הוּא דִּימְצָא דְּסַפֵּק קִדּוּשִׁין
 99 מְמוּזְכָּר בַּהּ. מַה סַּפֵּק קִדּוּשִׁין אִמּוּר בְּכַת אַחַת, אֶף סַפֵּק גִירוּשִׁין
 100 אִמּוּר בְּכַת אַחַת.
 101 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְסַפֵּק קִדּוּשִׁין נִפְיִיחָהּ הָאִמּוּר בְּמִשְׁנָתָהּ, מִמָּאֵי דְּהוּא
 102 אִמּוּר בְּכַת אַחַת, דְּלָמָּא מְדוּבֵר בְּשֵׁתִי בִּיתִי עֲרִים, שְׂכַת אַחַת
 103 אוֹמֵר שֶׁנִּפְלוּ קְרוֹב לָהּ וְכַת אַחַרְתָּה אוֹמֵר שֶׁנִּפְלוּ קְרוֹב לּוֹ. מִתְרַצַּת
 104 הַגְּמָרָא: אֵי בְּקִדּוּשִׁין מְדוּבֵר בְּסַפֵּק שֶׁל שְׁתֵּי בִּיתֵי עֲרִים, מְדוּעַ אֵין
 105 הַצְרָה מְתִיבָמָת, תְּתִיבָם וְאֵין בְּכָךְ בְּלֹום, שְׂהִרִי הִיא עוֹמֵדָת
 106 בְּחֻזְקָת הִיתְרָה לִיבָם.
 107 דּוּחָה הַגְּמָרָא: וְכִי בְּשֵׁתִי כְּתֵי עֲדִים הַצְרָה מוֹתֵרָת בִּיבּוּם, וְהִרִי
 108 קִיָּמִי – עוֹמֵדִים לְפָנַי שְׁנֵי עֲדִים וְקָאֵמְרִי שֶׁנִּפְלוּ הַקִּדּוּשִׁין קְרוֹב
 109 לָהּ וְהִיא מְקוּדָשָׁתָה, וְלִדְבָרֵיהֶם הַצְרָה אֲסוּרָה בִּיבּוּם מִשּׁוּם שֶׁהִיא
 110 צְרַת עֵרוּהּ. וְאֶת אִמְרָת תְּתִיבָם וְאֵין בְּכָךְ בְּלֹום.
 111 הַגְּמָרָא מוֹסִיפָה לְדַחוּת אֶת עֵצֶם הַחֲלִילוּק שְׂבִין כְּת אַחַת לְשֵׁתִי כְּתֵי
 112 עֲדִים שֶׁהוּבָא לְעִילָהּ וְתוֹ, הֵלֵא בְּסַפֵּק שֶׁל שְׁתֵּי בִּיתֵי עֲדִים נְמִי
 113 סְפִיקָא דְּרַבְּנָן הִיא, מִשּׁוּם דְּמְדַאֲרִייתָא אִמְרִינָה אוֹכֵין תְּרִי לְכַהֲרִי תְּרִי
 114 – מְעַמִּידִים אֶת שְׁנֵי הָעֲדִים הָאוֹמְרִים שֶׁנִּפְלוּ קְרוֹב לָהּ כְּנֹגַד שְׁנֵי
 115 הָעֲדִים הָאוֹמְרִים שֶׁנִּפְלוּ קְרוֹב לּוֹ, וְנֹאחַר שֶׁהוּא סַפֵּק שְׂקוּל, אִשָּׁה
 116 אוֹקְמָה אֲחֻקָּה – מְעַמִּידִים אֶת הַצְרָה בְּחֻזְקָת הִיתְרָה לְשׁוּק בְּלֹא
 117 חֲלִיצָה, וְרַק מְדַרְבְּנָן הַחְמִירוּ בַּהּ שֶׁלֹּא לְהַעֲמִידָה עַל חֻזְקָתָהּ
 118 וְלְהַצְרִיכָהּ חֲלִיצָה. וְאִם כֵּן שׁוּב חוּזְרָת הַקּוּשִׁיא לְמִקּוּמָהּ, שְׂכַשְׂם

1 מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: מִכְּוִין דְּקָא מְצַרְכָּת לְצַרְהָ חֲלִיצָה, מִידַע וְדַעֵי הַכֹּל
 2 דְּמָה שְׂאִינָה מְתִיבָמָת חוּמְרָא בְּעֵלְמָא הוּא, וּמַעִיקֵר הַדִּין אֵין
 3 הָעֵרוּהּ מְקוּדָשָׁתָה.
 4 שׁוּב מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אֵי הָבִי – אִם בְּסַפֵּק קִדּוּשִׁין הַחְמִירוּ שֶׁלֹּא
 5 לְסַמּוֹךְ עַל חֻזְקָה וְאֲסוּרָה בִּיבּוּם, אִם כֵּן בְּגִירוּשִׁין נְמִי לִיתְנִי
 6 – וְתִשְׁנֵנָה מִשְׁנָתָה שְׂאֵם זָרֵק לְעֵרוּהּ גֵּט סַפֵּק קְרוֹב לוֹ סַפֵּק קְרוֹב לָהּ,
 7 אֵין לְסַמּוֹךְ עַל הַחֻזְקָה, וְלִצְרָכָה לְצֵרְתָּהּ חֲלִיצָה מִסַּפֵּק, שְׂמָא
 8 הַתְּגַרְשָׁה הָעֵרוּהּ וְכִבְרָ אֵינָה צְרָתָה. וְאֵין לְחַשׁוֹשׁ שְׂמִתּוֹךְ כֵּךְ יְבוֹאוּ
 9 לִזְמַר שֶׁהָעֵרוּהּ וְדֹאֵי מְגוּרָשָׁתָה, שְׂהִרִי אִם הַתְּגַרְשָׁה הִיָּתָה מוֹתֵרָת
 10 צְרָתָה אֶף בִּיבּוּם, וּמִתּוֹךְ כֵּךְ שֶׁהַצְרָה אֲסוּרָה בִּיבּוּם מִידַע וְדַעֵי הַכֹּל
 11 דְּחֲלִיצָתָהּ חוּמְרָא בְּעֵלְמָא הוּא, וּמַעִיקֵר הַדִּין אֵין הָעֵרוּהּ מְגוּרָשָׁתָה.
 12 מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: בְּסַפֵּק גִירוּשִׁין לֹא הַצְרִיכוּ אֶת הַצְרָה חֲלִיצָה,
 13 מִשּׁוּם שְׂאֵם אֶתָּה אוֹמֵר שֶׁהִיא חוֹלְצָת יֹאמְרוּ שֶׁהִיא אֶף מְתִיבָמָת,
 14 וּמֵאֲחָר שֶׁהִיא בְּחֻזְקָת צְרַת עֵרוּהּ הִיא אֲסוּרָה עַל הַיָּבֵם
 15 בְּאִסּוּר כְּרַת שֶׁל אִשָּׁת אַח שֶׁלֹּא בְּמִקּוּם מְצוּהָ.
 16 שׁוּב מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אִם כֵּן הֵבֵא בְּסַפֵּק קִדּוּשִׁין נְמִי לֹא תַחלוּץ,
 17 שְׂהִרִי אִם אֶתָּה אוֹמֵר שֶׁהִיא חוֹלְצָת, יֹאמְרוּ שֶׁהִיא אֶף מְתִיבָמָת,
 18 וְהִרִי הַחְמִירוּ עֲלֶיהָ שֶׁלֹּא תְּתִיבָם, שְׂמָא הַתְּקַדְּשָׁה הָעֵרוּהּ וְהִרִי
 19 הִיא צְרַת עֵרוּהּ. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: וְתִתְיַבָּם, וְאֵין בְּכָךְ בְּלֹום – אִפִּילוּ
 20 אִם תְּתִיבָם אֵין בְּכָךְ מִשּׁוּם אִסּוּר אִשָּׁת אַח, שְׂכָן מִן הַתּוֹרָה אֲחֻזְקָה
 21 שֶׁל הִיתְרָה לִיבָם קָא קִיָּמָא – הִיא עוֹמֵדָת. וְאֶף שֶׁהַחְמִירוּ בַּהּ חֲכָמִים
 22 וְאֲסוּרָה בִּיבּוּם, מְכַל מְקוּם אֵין לְגוֹזֵר גַּם עַל הַחֲלִיצָה מִפְּנֵי הַחֲשָׁשׁ
 23 שְׂמָא תְּתִיבָם, שְׂכָן אֶף אִסּוּר הַיָּבֵם עֲצֻמוּ אֵינּוּ אִלָּא חוּמְרָא
 24 בַּעֲלָמָא כְּאִמּוּר.
 25 אֲבִי מִקְשָׁה עַל שִׁיטָת רַבָּה הַסּוּבֵר שֶׁבְּסַפֵּק גִירוּשִׁין פְּטוּרָה הַצְרָה
 26 מִחֲלִיצָה: אִיתְיַבִּיהּ אֲבִי רַבָּה, שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה לְהַלֵּךְ (טו), נָפַל הַבֵּית
 27 עָלָיו וְעַל בַּת אָחָיו הַנְּשׂוּאָה לוֹ וּמֵתוּ שְׁנֵיהֶם, וְאֵין יְדוּעַ אֵיזָה מֵהֶם
 28 מֵת רֵאשׁוֹן, צְרָתָהּ חוֹלְצָת וְלֹא מְתִיבָמָת. כְּגוֹן שֶׁנִּשְׂאָ שְׂמַעוֹן אֶת
 29 רַבְּקָה בַּת אַחִיו רֵאשׁוֹן, וְלוֹ אִשָּׁה נּוֹסֶפֶת בְּשֵׁם שְׂרָה, וְאֵין יְדוּעַ אִם
 30 מֵת שְׂמַעוֹן לְפָנֵי רַבְּקָה אוֹ לְאַחֶיהָ, שֶׁמִּסַּפֵּק שְׂרָה חוֹלְצָת וְלֹא
 31 מְתִיבָמָת. שְׂכָן יֵשׁ לְהַסְתַּמֵּךְ, שְׂמָא מֵת שְׂמַעוֹן תַּחֲלִילָה וְנִמְצָא
 32 שְׂבִשְׂעַת מִיתָתוֹ הִיתָה שְׂרָה צְרַת בְּתוֹ שֶׁל רֵאשׁוֹן וְנֹאסֵרָת עֲלָיו
 33 לְעוֹלָם, וְעַל כֵּן אֵינָה מְתִיבָמָת לוֹ. אֲבָל חֲזִיבָתָהּ הִיא מִסַּפֵּק בְּחֲלִיצָה,
 34 שְׂמָא מֵתָה רַבְּקָה לְפָנֵי שְׂמַעוֹן וְנִמְצָא שְׂבִשְׂעָה שֶׁנִּפְלָה לִיבּוּם כְּבֵר
 35 לֹא הִיתָה צְרַת בְּתוֹ שֶׁל רֵאשׁוֹן וְהִיא זְקוּקָה לִיבָם. וְלִדְבָרֵי רַבָּה
 36 קִשָּׁה, אֲמַאי חוֹלְצָת. הֵלֵא כִּשְׂם שְׂבִסַּפֵּק גִירוּשִׁין מְעַמִּידִים אֶת
 37 הַצְרָה בְּחֻזְקָת הִיתְרָה לְשׁוּק, אִם כֵּן הֵבֵא בְּסַפֵּק זְמַן מִיתָת הָעֵרוּהּ,
 38 נְמִי נִימָא שְׂאִישָׁה זוֹ [שְׂרָה צְרַת רַבְּקָה], קוֹדֵם שֶׁנִּפְלָה הַבֵּית עַל בַּעֲלָהּ
 39 וְעַל הָעֵרוּהּ בְּחֻזְקָת הִיתְרָה לְשׁוּק (לְכַשִּׁימוֹת בַּעֲלָהּ) הִיתָה עֲזוּבָתָה,
 40 שְׂכָן בְּאוֹתָהּ שְׂעָה הִיתָה צְרַת עֵרוּהּ, וּמְדוּעַ מְסַפֵּק אֶתָּה פֹּא
 41 לְאוֹסְרָהּ לְשׁוּק וְלַחְזִיבָהּ בְּחֲלִיצָה, אֵל תִּאֲסְרֵנָה מְסַפֵּק אִלָּא תְּהִידָה
 42 מוֹתֵרָת לְשׁוּק בְּלֹא חֲלִיצָה. וְכִי תִימָא דְּהָבָא נְמִי מַעִיקֵר הַדִּין הִיא
 43 מוֹתֵרָת לְשׁוּק בְּלֹא חֲלִיצָה, אִלָּא שְׂחֻלְחֻמָּא הַצְרִיכּוּהָ חֲלִיצָה, הֵלֵא
 44 חוּמְרָא דְּרֵאשׁוֹן לִידֵי קוּלָּא הוּא, שְׂהִרִי אִם אֶתָּה אוֹמֵר שֶׁהִיא חוֹלְצָת,
 45 יֹאמְרוּ שֶׁהִיא גַּם מְתִיבָמָת, וְהִרִי הִיא אֲסוּרָה בִּיבּוּם מִשּׁוּם שֶׁהִיא
 46 בְּחֻזְקָת צְרַת עֵרוּהּ.
 47 מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: אֲכַן בְּנָפַל הַבֵּית עַל הָעֵרוּהּ וּבַעֲלָה חוֹלְצָת רַק
 48 מִשּׁוּם חוּמְרָא. וְלֹא חֲשׂוּשׁ שְׂמָא מִתּוֹךְ שֶׁנִּצְרִיכָה חֲלִיצָה יְבוֹאוּ
 49 לִיבְמָה, שְׂכָן דּוּקָא בְּסַפֵּק גִירוּשִׁין דְּשִׁבְחֵי גְּזוּרָה בְּהוּ רַבְּנָן שֶׁלֹּא
 50 תַּחלוּץ, שְׂמָא אִמּוּר שֶׁהִיא מְתִיבָמָת. אֲבָל בְּמִפְּוֹלָת לֹא שְׂבִיחֵי
 51 לֹא גְּזוּרָה בְּהוּ רַבְּנָן שֶׁלֹּא תַּחלוּץ וְלֹא חֲשׂוּשׁ שְׂמָא יְבוֹאוּ לִיבְמָה.
 52 עוֹד מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: אֵי נְמִי, בְּסַפֵּק גִירוּשִׁין כִּיּוֹן דְּקִיָּמָא עָרְוָה דְּקָא
 53 מוּבָח – שֶׁהָעֵרוּהּ קִימַת לְפָנֵינוּ וּמוֹכִיחָה עַל צְרָתָה שֶׁהִיא צְרַת
 54 עֵרוּהּ, וְצְרָתָה מְצַרְכָּת לָהּ חֲלִיצָה – וְאִם תַּצְרִיךְ אֶת צְרַת הָעֵרוּהּ
 55 לְחַלוּץ אִמְרֵי בְּנֵי אֲדָם, קָמוּ בֵית רַבְּנָן בְּנִימָא דֵּינִימָא מְעַלְמָא הוּא –
 56 עַמְדוּ חֲכָמִים עַל גֵּט זוֹ וּמְצָאוּ שֶׁנִּפְלוּ קְרוֹב לָהּ וְנִתְגַרְשָׁה בּוֹ כְּרֵאוּי
 57 וְצְרָתָה אֵינָה צְרַת עֵרוּהּ, וּמִתּוֹךְ כֵּךְ אֶתָּה אֶף לִיבְוִמִי לְצַרְהָ, אֲבָל
 58 בְּמִפְּוֹלָת שֶׁלֹּא נוֹדַע מִי מֵת קוֹדֵם, מִי קָמוּ בְּהוּ רַבְּנָן בְּמִפְּוֹלָת – וְכִי
 59 נִיתֵן לִזְמַר שְׂעַמְדוּ חֲכָמִים עַל סַפֵּק זוֹ וְנִתְבָּרַר לָהֶם שֶׁהָעֵרוּהּ מֵתָה

למאן דחייש לספק דרוסה. כדאמר בריש "אלו טרפות" (חולין מג.ב), וארי שנכנס לבין
השוורים, ופסק התם אמרימר הלכתא דחוששין לספק דרוסה, אף על גב דאמרין התם איכא
למימר הכי ואיכא למימר הכי, ככל מקום מסתברא טעמא לאיטרא גבי מלהתירא. תרע,
דהא בספק כלבא ספק שונרא אמרינן התם (ג.ג), אימור כלבא, אפילו לשמואל דחייש לספק

דרוסה. **הכא** נמי אם אתה אומר חולצת
מתייבמת - תימה: דמעיקרא פריך ואל תאסרנה
מספק, ורוצה להתיירא ליבם לבתחילה, והשתא
פריך דאפילו חליצה לא תיבעי, גזרה שמא
תתייבסו ויש לומר: הדבא הכי קאמר: מה מועיל
שאתה אוסרה לייבם? וכין דחולצת יבוא מתוך
כך לייבם! ומשני דחולצת ממה נפשך, ואם יבא
באקראי בעלמא לייבם - אין בכך כלום.
נפל הבית וכו' - כאן יש תימה: אמאי חשיב
לה טפי בחוקת היתר לשוק מלייבם? דהא קמן
ששנידים מתו, וכן יכול להיות שהיא מתה תחלה
כמו הבעל ויש לומר: דמשום הכי חשיב לה טפי
בחוקת היתר לשוק מלייבם, משום דבמיתת הבעל
משתיירא לשוק, אבל במיתת הערה אינה ניתרת
לייבם עד שימות הבעל עמה. **ואין** ידוע איהו
מהם מת ראשונה - קסבר האי תנא דמיתה
מפלה.

למאי הלכתא - תימה: דמספק וזו בגיטין
ב"חורק" (ע.ח.א), ולא מספק התם
בגמרא למאי הלכתא. **אי** בשתי כתי עדים
תתייבם ואין בכך כלום - פירוש הקונטרס דחוק
הוא: דאין עלה על דעת המתירן לומר כן? ועוד,
דבספרי ישנים גרס "ודלמא", והוא מחוק גורס
"ותו!" ונראה לרבינו יצחק דהכי פירושו: דומיא
דקידושין, וקדושין משמע ליה דמיירי אף בבת
אחת, ואף על גב דבבבא ארת דאורייתא מתייבמת.
כין דבשתי כתי עדים הוי ספיקא דאורייתא -
גזרו רבנן שלא תתייבם בבת אחת אטו שתי כתי
עדים. ופריך: וקדושין גופיהו, ממאי דמיירי בבת
אחת? דלמא דוקא בשתי כתי עדים, אבל בבת
אחת - מותרת להתייבם, ולא גזרינן אטו שתי
כתי עדים משום דשתי כתי עדים גופיהו היא
ספיקא דרבנן, ומדאורייתא מתייבמת, דמוקדם לה
אחוקה. אלא מורבנן חולצת ולא מתייבמת
לחומרא - דחוקא בשתי כתי עדים, אבל בבת
אחת - לא החמירו. ומוכיח דשתי כתי עדים
ספיקא דרבנן, כמו שמפורש לבסוף. והשתא
קאמר: אי בשתי כתי עדים דוקא אתה רוצה
להעמידה, אבל בבת אחת מתייבמת, ולא גזרינן
אטו שתי כתי עדים, משום דשתי כתי עדים גופיהו
אינה חולצת אלא לחומרא, ואם תתייבם אין בכך
כלום, היכי מצנין למימר דתתייבם ואין בכך
כלום? קיימי עדים ואמרי בו! ומסיק: ודלמא בשתי
כתי עדים גופיהו היא ספיקא דרבנן, כמו
שהקשה בתחלה. והשתא, לפי מסקנא זו
בקדושין בבת אחת - שריא להתייבם. ומיהו
דחלמא בעלמא אוקמו, רבנן אמר רבנו יצחק,
דמצנין לפרש. דמשמע ליה דבקדושין איירי בבת
אחת, משום דבשתי כתי עדים לא איצטרך,
דפשיטא, שהוא ספיקא דאורייתא, ותנן לה

בגיטין (שם) גבי ספק גירושין דחולצת. אבל אי הוה בקדושין מיירי בשתי כתי עדים - הוה
מיירי נמי בגירושין בשתי כתי עדים, אף על גב דלא איצטרך וכובר תנן לה בגיטין. ולהכי
קאמר דומיא דקדושין, דקדושין נמי בבת אחת. ופריך: וקדושין גופיהו דלמא בשתי כתי
עדים, דשתי כתי עדים נמי ספיקא דרבנן, וכת אתה שותפי כתי עדים הכל הוה שוה. והכל
ספיקא דרבנן, כדמפרש ואיל. **שתי** כתי עדים נמי ספיקא דרבנן - ואם תאמר: וכין
דמסקין דבשתי כתי עדים הוי ספיקא דרבנן - למא דחוק רבה ורב יוסף לאוקמי
תהיא

כין דקמצרכת חליצה לצרה מידע ידעי - קדושין דבת אחת לאו קידושין, והאי דלא
מתייבמת צרתה - חומרא בעלמא הוא. ליתני - ספק קרוב לו. מידע ידעי דחומרא
בעלמא הוא - כלומר, אי חיישת דלא לימרו אנשי: מדחליצה - ודאי גירושין גמורין
נינהו, דאי קדיש לה למגורשת איניש דעלמא והדר קדיש לאחותה, דקמייתא קדיש,
דבתרייתא לאו קידושין - לא תיחוש להכי.

דמדלא מתייבמת צרתה, מידע ידעי דחליצה
חומרא בעלמא הוא. מתייבמת - וקמייבם צרת
עררה, דאוקמה אחוקה, ופגע בכרת. **הכא נמי** -
גבי קידושין, צרותה חולצת? הא אתי לייבומי,
ודלמא קידושי עמאי קידושי הוה, וקמייבם
לצרת ערוה. אחוקה קיימא - בחוקת היתר
לייבם. ועל בת אחת - והיא אשתה, צרתה
חולצת - לא מיפטרס ברלא כלום משום צרת
עררה, שמא היא מתה ראשונה ואחר כך מת
הוא. ותנן: וכולן, אם מתו העריות קודם
לבעליהן - צרותיהן מותרות, בפרק קמא. ולא
מתייבמת - שמא הוא מת ראשון, והיא לא דך
צרת בתו. הכי גרסינן: חומרא דתי לדי קולא
הוא, שאם אתה אומר חולצת מתייבמת. נזיר
בתו רבנן - דספק גירושין בערוה לא התלוין
הצרה, שאם אתה אומר חולצת - מתייבמת.
דקיימא ערוה - קמן, וקמובחת, הדכל רואין
שוו צרת ערוה היתה, ואתה מצרכת חליצה -
אתו למימר קמו ביה רבנן בגיטא, וגיטא מעליא
הוא, ואין זו צרת ערוה - ואתו לייבומי. אבל
מפולת - אי נמי מצרכת לה חליצה, מי אתי
למימר קמו בהו רבנן במפולת? אלו היינים
המצריכים אותה חליצה, נביאים הם וידעו
שהיא מתה ראשונה, לדתי לייבם לצרה?
ומידע ידעי דהאי דחליצה - משום ספיקא היה.
קרוב לו כו' - מפרש במסכת גיטין. **למאי**
הלכתא - קתני מגורשת. הווי לה ספיקא
דאורייתא - כין דתרי אמרי קרוב לה - לא
מצי לאוקמי צרה אחוקה ולמיפטרס לעלמא
בלא חליצה. ומתניתין דהכא בבת אחת - עד
אומר קרוב לו ועד אומר קרוב לה. הלכה,
בקדושין היא איכא למינניה - משום
דבחוקת היתר לייבם קיימא, ומשום עד אחד
דאמר קרוב לה לא מפיקין לה מחוקה, וחליצה
אבל בגירושין ליכא למתניה דבחוקת היתר
לשוק קיימא, ועד אחד דאמר קרוב לה - בעי
לאפקי מחוקה, וכין דליכא עדות שלם -
אולינן לקולא וקא מוקמינן אחוקה, ולא בעיא
חליצה, שאם אתה אומר חולצת - מתייבמת.
אף גירושין בבת אחת - כלומר, אי הוה תני
לה, דעל כרחק הוה מיתוקמא דומיא דקדושין,
משום הכי לא תני לה. הכי גרסינן: וקדושין
גופיהו ממאי דבבת אחת דלמא בשתי כתי
עדים אי בשתי כתי עדים תתייבם צרתה ואין
בכך כלום קיימי עדים ואמרי קרוב לה ואת
אמרת תתייבם ואין בכך כלום. ותו, ובשתי כתי
עדים נמי ספיקא דרבנן הוא דאמרין אוקי תרי
כו' - והכי פירושו: אי בשתי כתי עדים לא הוה
תני "ולא מתייבמת", אלא תתייבם ואין בכך

כלום, דהא אוקמת אחוקה דמתרת לייבם הוא. ופרכין: קיימי עדים כו' והאמרת שתי
כתי עדים ספיקא דאורייתא הוא! ותו: בשתי כתי עדים נמי ספיקא דרבנן הוא. ובגירושין
גופיהו, אף על גב דבת אחת אמרת קרוב לה - לא הוה לן לאפקי מחוקת היתר לשוק.
כין דאיכא כת אחרייתא דאמרה קרוב לה, ואמאי קתני חולצת? ואית דמפרשי הכי: אי
בשתי כתי עדים - מי הוה אמרינן לעיל בספק קדושין תתייבם ואין בכך כלום? קיימי
עדים ואמרי קרוב לה ומקודשת, ונעשית דראשונה צרת ערוה, ואת אמרת תתייבם?
אלא ודאי בבת אחת, ומשום דליכא אלא חד דאמר קרוב לה - אמרינן אוקי צרה
אחוקתה דאורייתא לייבם. וכך שמעת. יקשה בעיני: משום דמייתי סיעתא למלתיה מנפשית, דהוה "תתייבם ואין בכך כלום" דלעיל - הוה גופיה פירש הכי.

1 הדיא דגיטין בשתי כיתי עדים: יש לומר: דלשון מחצה על מחצה דקתני התם במתניתין
2 שייך טפי בשתי כיתי עדים. ובפרק שני דכתובות (כ"ב דיבור המתחיל "אנן") ובפרק "חוקת
3 היתנים" (בבא בתרא ל"ב דיבור המתחיל "אנן") הארכת. **וארעא** אוקמא בחוקת בר
4 שטיא - לא דמי להדיא דאמר בקידושין (ע"ט) ובבבא בתרא (ק"ג): אם בריא הוא -
5 עליו להביא ראיה ששכיב מרע היה, ואם שכב
6 מרע הוא כו'. והכא, כיון שדרכו להיות עתים
7 חלים ועתים שוטה - לא שייך להעמידו אחוקה
8 כמו שהוא עתה. **אי** יגיד עליו ריעו מאי זו
9 היא דקתני - הוה מצו למיפרי: אי יגיד עליו
10 ריעו, ליתני כולחו ביה, וליתני חרד מינייהו באדרי?
11 כדפרין בפרק "לא יחפור" (בבא בתרא י"ט, א).
12 **למעוטי** זמן דליתיה בקידושין - מספקא
13 לרבינו יצחק: כתב בכתב ידו ואין
14 עליו עדים, אי מניני בקידושין אי לא? דכיון
15 שאין צריך זמן - מה לנו אם אין עליו עדים?
16 **והא** עבדא דאיכא דקני בכספא כו' - פירש
17 בקונטרס: שטר קניית עבד, ולקשה לרבינו יצחק:
18 דאם כן מאי שנא נקט עבד? דהוי מצו למינקט
19 שטר מכירת קרקע, וכל שטרי מקח וממכר!
20 ועוד: הדהם לא תיקון רבנן זמן? ונראה דאשטר
21 שיתרוך קאי, דתיקון זמן לידע מתי נאסר בשפחה
22 והותר בבבא בתרא. והכי קאמר: והא עבדא -
23 איכא דקני נפשה בכספא ואיכא דקני בשטרא.
24 והשתא ליתיה הא דמשני התם רובא וכו'. ואם
25 תאמר: בפרק קמא דגיטין (ט"א, ט"ב) דתני: בשלושה
26 דרכים שוו גיטי נשים לשחרורי עבדים, ליתני
27 נמי זמן, ששוו גיטי נשים לשחרורי עבדים וליתיה
28 בקידושין ויש לומר: דכל מילי דחשבי התם
29 דפרין התם - הוי חד טעמא בגיטי נשים
30 ושחרורי עבדים, אבל זמן דשחרורי עבדים -
31 בא להתייר בבבא בתרא, וגיטי נשים - משום
32 פירי. **רחו** בכתבא ואתו ומסהדי כו' - קשה
33 לרבינו יצחק: דביהגול קמא" (בבא קמא צ"א, א),
34 בני השורף שטרותיה של בחירה, פרי: ואי דאיכא
35 סהדי ידיעי - ליכתבו ליה שטרא אחרניא,
36 ואמאי? הא אמר הכא דמפיהם ולא מפי כתבם!
37 ואומר רבינו יצחק: דהכי נמי, אם הוי מעידים
38 שכך ראו בשטר - שפיר הוו עבדי, דהרי הם
39 כאלו מעידים: ראינו עדות שנתקבל בבית דין,
40 דעדים החתומים על השטר נעשה כמי שנתקרה
41 עדותן בבית דין, אבל דיישנין שמא לא יעידו
42 שכך ראו בשטר, אלא שמא יעידו על המעשה
43 עצמו כאלו הם זוכרים, הם אינו זוכרין אלא על
44 פי כתבם, וכן הא דארמירין בפרק שני דכתובות
45 (כ"א): כותב שום זכרין עדותן, והא דהנאי ב"מ שאחז" (ז"א א): זאם לא יגיד!
46 אפילו אחר כמה שנים, והוא - שזכרה מעצמו,
47 אבל אין זכרה מעצמו - לא, התם נמי לא איירי
48 במעיד שכך ראה כתוב, אלא במעיד על מעשה
49 עצמו. ועוד: דהתם לא היה שטר, אלא שכותב לזכרון דברים בעלמא, ולא שייך למימר
50 נעשה כמי שנתקרה עדותו בבית דין, ואומר רבינו יצחק דשמע מרבינו תם: שנוהגין
51 עכשיו שחולצין העדים עדותן בכתב ידם לבית דין, ולא קרינן ביה "מפיהם ולא מפי
52 כתבם" כיון שום זכרין עדותן, והא דהנאי ב"מ שאחז" (ז"א א): זאם לא יגיד!
53 - פרט לאלם, שאין יכול לדבר, ופרין: ואמאי? דהרי יכול לדבר מתוך הכתב! שאני
54 עדות, דרחמנא אמר: "מפיהם ולא מפי כתבם" - שאני אלם שאין ראוי להגיד, כדארמירין
55 (מתנות ק"ב), כל שאין ראוי לבליל כו', אבל אחר - מועיל כתב ידו כשזכר העדות.
56 ומיהו, בפירוש חומש (דברים יט) פירש רש"י "על פי שנים עדים" - פרט שלא ישלחו
57 כתבם לבית דין, **להצלה** ידעה קאתי - פירש בקונטרס: דהשתא דתיקון זמן, אי לא
58 מייחא שטרא דאירגשה מקמי הכי - מוקמינן לה אחוקת אשת איש, וקטלינן לה, ואין
59 נראה, בבבא בתרא אמר בפרק שני דגיטין (ז"ב): גזייה לזמן ויהביה ניהלה - מה הועיל
60 חכמים בתקנתך? ומשני: לרמאי לא דיישנין, אלמא, כי ליכא זמן - לא קטלינן לה!
61 ואומר רבינו יצחק: דהכי פירושו: להצלה ידעה קאתי, שהגט בא להצלה ולהגיד שהיא מגורשת, ולכך יראה למחוק הזמן כי סברה שפוסלו בכך וגרע כחו טפי. אבל ודאי, אי
62 הוה מחקה ליה - לא הוה קטלינן לה, הבא לחובה ידעה קאתי דהקדושין באין להעיד שהיא מקודשת, ומחקה ליה לעולם לזמן, **שלושה** אחין ששאלו ששים נבריות
63 - הוה מצו למנקה אחד מופנה. **מדרבנן** וגזירה כו' - משמע דאשת שני מתים בשום מקום לא היא אלא מדרבנן, דאי לאו גזירה דהכא - היתה מתייבמת אפילו בעלת
מאמר

1 **וארעא אוקמא בחוקת בר שטיא. אלא אמר אבוי:**
2 **"יגיד עליו ריעו"; תנא בקידושין - והוא הדין**
3 **לגירושין, תנא בגירושין - והוא הדין לקידושין. אמר**
4 **ליה רבא: אי יגיד עליו ריעו - מאי "הוה" דקתני?**
5 **אלא אמר רבא: כל שיש בקידושין - יש בגירושין,**
6 **ויש בגירושין מה שאין בקידושין. ו"הוה" דגירושין**
7 **לאו דוקא, אלא משום דתנא "הוה" בקידושין - תנא**
8 **נמי "הוה" בגירושין. ו"הוה" דקידושין למעוטי מאי?**
9 **למעוטי זמן, דליכא בקידושין, ומפני מה לא תקנו זמן**
10 **בקידושין? הניחא למאן דאמר משום פירי - ארוסה**
11 **לית לה פירי. אלא למאן דאמר משום בת אחותו**
12 **- ליתקון זמן? משום דאיכא דמקדש בכספא ואיכא**
13 **דמקדש בשטרא - לא תקון רבנן זמן, אמר ליה רב**
14 **אחא פריה דרב יוסף לרב אשי: והא עבדא, דאיכא**
15 **דקני בכספא ואיכא בשטרא, ותקון רבנן זמן! התם**
16 **רובא בשטרא, הכא - רובא בכספא. איבעית אימא:**
17 **משום דלא אפשר. היכי לעביד? לינחה גבי דידיה**
18 **- מחקה ליה. לינחה גבי דידיה - זמנין דבת אחותו**
19 **היא, ומחפה עליה. לינחה גבי עדים, אי דזכירי -**
20 **ליתו ליסהוד, ואי לא - זמנין דהוו מכתבא, ואיתו**
21 **מסהדי. ורחמנא אמר: "מפיהם", ולא מפי כתבם. -**
22 **אי הכי בגירושין נמי נימא הכי! התם להצלה ידעה**
23 **קאתי, הכא - לחובה ידעה קאתי. משנה שלשה**
24 **אחין נשואין שלש נכריות, ומת אחד מהן, ועשה בה**
25 **השני מאמר ומת - הרי אלו חולצות ולא מתייבמות.**
26 **שנאמר: "ומת אחד מהן יבמה יבא עליה" שעליה**
27 **זיקת יבם אחד ולא שעליה זיקת שני יבמין. רבי**
28 **שמעון אומר: מיבם לאו שריצה, וחולץ לשניה.**
29 **גמרא ואי זיקת שני יבמין דאורייתא, חליצה**
30 **נמי לא תיבעי! אלא מדרבנן, וגזירה שפא**
31 **יאמרו שתי יבמות הפאות מביית אחד**
32 **מתייבמות. וגיבם לחדא וניחלוץ לחדא!**
33 **גזירה שפא יאמרו: בית אחד, מקצתו בננו**
ומקצתו

1 **תנא בקידושין - ספק קרוב לו כו', והוא הדין בגירושין. ותנא בגירושין - כתב בכתב**
2 **ידו וכו', והוא הדין לקידושין. הכי גרסינן: כל שיש בקידושין יש בגירושין ויש בגירושין**
3 **מה שאין בקידושין - ר"הו" דגירושין לאו דוקא, ומשום דתנא "הוה" בקידושין - תנא**
4 **נמי "הוה" בגירושין. כל שיש בקידושין - כגון ספק קרוב לו וכו' הוי נמי ספק בגירושין.**
5 **ויש בגירושין - שאין ספק לענין קדושין, כגון**
6 **זמן. כדמפרש לקמן, דבשטר קידושין כגון**
7 **המקדש בשטר - לא תקנו זמן. ו"הוה" דגירושין**
8 **לאו דוקא - דמשמע: הוה דהוי ספק בגירושין,**
9 **אבל ספק קרוב - לא הוי ספק לגירושין, ואידי**
10 **דתנא "הוה" בקידושין, דדוקא הוה, דקא משמע**
11 **לן הוה ספק קרוב, הוא דשייך בקידושין, אבל**
12 **ספק זמן - לא שייך ביה. הניחא למאן דאמר -**
13 **בגיטין בפרק "כל הגט" (כ"ב): מפני מה תקנו**
14 **חכמים זמן בגיטין - משום פירי, לידע מאימתי**
15 **תגבה מבעלה פירות שאכל מנכסי מלוג שלה,**
16 **דקסבר: מפשה שנתן עיניו בה לגרשה שוב אין**
17 **לו לבעל פירות. ארוסה לית לה פירי - לפיכך**
18 **לא תקדוה בשטר קידושין, שאין הבעל אוכל**
19 **פירות עד שתכנס לחופה. דכי תקון רבנן פירי**
20 **לבעל משום פרקיה, ופרקיה לא קא מחיבי בה**
21 **אלא מכתובה ואילך, דתנאי כתובה הוה: דאם**
22 **תשתבאי אפריקין, בכתובות פרק "נערה"**
23 **(א,א), משום בת אחות - שדא היא נשוי בת**
24 **אחותו ותנתה תחתיו, ויראה עדים ממשנין**
25 **ובאין, ויחוס עליה ויגרשה, ויאמר: קודם זנות**
26 **שאתם מעידים - כבר נתגרשה. ליתקון זמן -**
27 **נמי בשטר קדושין, שמא תונה, ויאמר: קודם**
28 **קידושין הוה, והא עבדא - מכירת עבד, ותקון**
29 **רבנן זמן - בכל שטרי מכירה ושל עבד, כדון**
30 **לידע מאיזה זמן יאכל פירות, שוה קנה נכסי**
31 **עבדו. מחקה ליה - (ז"א) לזמן, ותאמר: קודם**
32 **קידושין היה זנות וזה. ליתני גבי עדים - מאי**
33 **מחנה? אי דכירי אימת הוה קידושין - אפילו**
34 **אינו כתוב בשטר מצו לאסרוהו! אלא להכי**
35 **אמרת דמתני, דזמנין דלא דכירי וחוה מכתבא**
36 **ואתו ומסהדי - הואי לאו עדות הוא, דרחמנא**
37 **אמר: "על פי שנים עדים" (דברים יט) ולא**
38 **שעינדו על פי כתבם. נבי גירושין נמי - אמאי**
39 **תיקנו זמן משום בת אחותו. גבי מאן נינחיה?**
40 **להצלה ידעה קאתי - וליכא למיחש דלמא**
41 **מחקה ליה. דכי אתו סהדי דזינתה, אי לא**
42 **מייחא שטרא דאירגשה מקמי הכי - מוקמינן**
43 **לה בחוקת אשת איש. ומיהו, אי לא תקון רבנן**
44 **זמן - הוה מצו לאחפוי עליה, ומספיקא לא**
45 **קטלינן לה. אבל השתא דתיקון רבנן, אי לא**
46 **מייחא ליה מוקמינן לה אחוקה וקטלינן לה.**
47 **הכא לחובה ידעה קאתי - זמן דקידושין, ואי**
48 **תקון לה רבנן זמן וזינתה - כבשה ליה לשטרא,**
49 **או מחקה ליה, וקיימא אחוקת פניה כדמעיקרא. משנה**
50 **שלא כנסה זה - עדיין זיקת ראשון עליה, ונתוספת עליה זיקת מאמרו, הרי כנסת זה**
51 **נותרו עלה זיקת שניהם, ואילו כנסה - הוה פקעה זיקת דקמא, וכי מית - לא הוה**
52 **עלה אלא זיקת שני. אי נמי לא עבד בה מאמר לא הוה עלה אלא זיקת ראשון, מייבם**
53 **לאיזו שייצה - כדקתני טעמא בפרק שני בבבא בתרא: אם מאמרו של שני מאמר - אשת**
54 **שני הוה בועל, ואם אינו מאמר - אשת ראשון הוה בועל. וחולץ לשניה - הודא לא**
55 **מיפטרא בבאיא דאירך, דלמא מאמר לא קני, והוה ליה שתי יבמות הבאות משני בתים.**
56 **ויבומי תרוייהו נמי לא - דלמא מאמר קני, והוה ליה שתי יבמות הבאות מבית אחד.**
57 **גמרא אי זיקת שני יבמין דאורייתא כו' - לרבנן פריך. אלא מדרבנן - דמדאורייתא**
58 **מאמר לא קני, והוה ליה שתי יבמות משני בתים, ותרוייהו מצו לייבומי. ורבנן הוה דגורו,**
59 **שמא יאמרו: שתי יבמות הבאות מבית אחד - מתייבמות.**
ומקצתו

במאות דף לא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזו והדר" (ליום שלישי) קנא

61 הלוקח את נכסי העבד, ואפילו שאין תקנה זו מועילה לעבד
 62 שנקנה בכסף. ואם כן אף בקידושי שטר יש לתקן זמן, ואפילו שלא
 63 תועיל התקנה לקידושי כסף. מתרצת הגמרא: הָתָם בעבדים רִבְנָא
 64 נקנים בְּשִׁטְרָא, ונמצא שמועילה התקנה לרוב העבדים. אך הָתָם
 65 בקידושין רִבְנָא מקדשים בְּכֶסֶף, ונמצא שלרוב הנשים לא תועיל
 66 כתיבת הזמן, ועל כן לא תיקנו תקנה זו בקידושין כלל.
 67 הגמרא מביאה טעם אחר לכך שלא תיקנו זמן בשטר קידושין: אִי
 68 בְּעֵיט אִימָא, לא תיקנו זמן בשטר קידושין מִשּׁוּם דְּלֵא אֲפִשְׁר שִׁמְנַע
 69 הדבר מהבעל לחפות עליה. שכן הָיִי לִיבְדוּ – מה נעשה עם
 70 השטר, לִינְחָה גְּבִי דִידָה – אם נניחו ביד האשה, הלא עדיין יש
 71 לחשוש שלאחר שתזנה בְּחֻקָּה לִיה לזמן הכתוב בשטר, ותאמר
 72 שנתקדשה לאחר הזנות, ושוב לא תהיה בידינו הוכחה שזינתה
 73 תחת בעלה. לִינְחָה גְּבִי דִידָה – ואם נניחו אצל הבעל, הלא זְמַנִּין
 74 דְּאִשְׁתוּ בַת אַחוּתוּ הִיא, ואם תזנה לאחר הקידושין מִחֻפָּה עֲלֶיהָ על
 75 ידי הטמנת השטר או מחיקת הזמן. לִינְחָה גְּבִי עֵדִים – ואם נניח את
 76 השטר אצל העדים ויביאו הם את השטר לבית דין כדי לברר את
 77 זמנו, הלא ממה נפשך אין לעשות כן. שהרי אִי דְּבִיבִי העדים את
 78 זמן הקידושין, לִיתוּ לִיִּסְהוּד – יבואו ויעידו עליו בבית דין, ואין
 79 צורך לכותבו בשטר. וְאִי לֹא זוכרים העדים את הכתוב בשטר,
 80 הלא זְמַנִּין דְּהוּוּ מִכְּתָבָא וְאִתּוּ מִסְּהִי – פעמים שרואים מתוך
 81 השטר ובאים ומעידים על הכתוב בו, והרי רְחֻמָּא אִמְר (דברים ט'
 82 טו) 'על פי שני עדים/ ודרשו, מִפִּיהֶם וְלֹא מִפִּי כְּתָבָם, ואם יעידו רק
 83 מתוך ידיעתם על ידי הכתב ולא מתוך זכירתם עדותם פסולה.
 84 מקשה הגמרא: אִי הָיִי בְּשֵׁטְר גִּירוּשִׁין נְמִי נִימָא הָיִי, שלא תועיל
 85 בו כתיבת הזמן למנוע חיפוי על בת אחותו, שהרי אם ירצו הבעל
 86 או האשה למחק את הזמן מהגט כדי לחפות עליה ולטעון
 87 שנתגרשה קודם הזנות. מתרצת הגמרא: הָתָם בגט לְהַצִּילָה דִידָה
 88 קָאִתִּי – בא הגט להצילה ממייתה, שכן ללא הגט אם תזנה עם אחר
 89 תתחייב מיתת בית דין משום שהיא בחזקת אשת איש, ואם תמחק
 90 את הזמן נעמידה בחזקת אשת איש ונהרגנה, כל זמן שלא תוכיח
 91 שנתגרשה לפני הזנות. אבל הָתָם בקידושין לְחֻפָּה דִידָה קָאִתִּי –
 92 השטר מעיד לחובתה, שכן ללא השטר היא בחזקת פנויה ואינה
 93 מתחייבת מיתה על זנותה, ואם תכבוש את השטר או תמחק את
 94 הזמן הכתוב בו תנצל ממייתה, ועל כן לא תיקנו בו זמן.

משנה

95 שְׁלֹשָׁה אַחִין, שהיו נשואין לשלוש נשים נְכָרִית (שאינן אחיות)
 96 וְגַם אֶחָד מֵהֶן, כגון שנשא ראובן את שרה ושמעון את רבקה ולוי
 97 את רחל (וציור א), ומת ראובן בלא בנים וְעֵשָׂה בָהּ (בשרה) שמעון
 98 האח הַשְּׁנַי מֵאִמֶּר ואחר כך מת אף הוא בלא בנים, ונפלו שרה
 99 ורבקה לפני לוי ליבום, הָרִי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מְתִיבָמוֹת. שְׁכָן בְּאִמֶּר
 100 בפרשת יבום (דברים כה ה), 'ומת אחד מהם וגו' וְכִמָּה יבא עֲלֵיהֶ',
 101 ודרשו, שאין מצות יבום אלא ביבמה שִׁיש עֲלֵיהֶ וְיָקָם וְיָבֵא אֶחָד
 102 בלבד, וְלֹא ביבמה שִׁיש עֲלֵיהֶ וְיָקָם שְׁנַי יְבָמִין. ואף על שרה אשת
 103 ראובן יש שתי זיקות, האחת מחמת ראובן בעלה הראשון, והשניה
 104 מחמת שמעון שעשה בה מאמר, ועל כן היא חולצת ואינה
 105 מתייבמת. כן היא דעת תנא קמא, אבל רַבִּי שְׁמֵעוֹן אֹמֵר, שלוי
 106 מְיַבֵּם לְאִיזוּ מהן שְׁנֵצֶה, וְחוֹלֵץ לְשֵׁנֵיהּ. שכן נסתפק רבי שמעון
 107 האם מאמר קונה ביבמה קנין גמור, או שאינו קונה כלל. ואם
 108 מאמר קונה נמצא שנפקעה משרה זיקת ראובן ונעשתה אשת
 109 שמעון לגמרי, ומתייבמת ללוי מכח זיקת שמעון בלבד. ואולם אם
 110 מאמר אינו קונה, נמצא שאין בה אלא את זיקת ראובן ומחמתה
 111 היא מתייבמת ללוי, לפיכך שרה ודאי ראויה ליבום, או מחמת
 112 ראובן או מחמת שמעון, וכן רבקה ראויה ליבום מחמת שמעון. אך
 113 אינו יכול לייבם את שתייהן, שכן אם מאמר קונה לגמרי נחשבות
 114 שתייהן כנשות שמעון, ושתי יבמות הבאות מבית אחד אין
 115 מתייבמת אלא אחת מהן בלבד והשניה נפטרת לגמרי. אבל לפי
 116 הצד שמאמר אינו קונה, הרי הן באות משתי בתים ושתייהן זקוקות
 117 ליבום. ומאחר שהוא ספק השניה חולצת ולא מתייבמת.

1 וְאִרְעָא אִוקְמָא (ויש להעמיד את הקרקע) בְּחֻזְקָת בְּר שְׁמַיָא, שכן
 2 עד המכירה היתה הקרקע בודאי שלו, ומספק אין להוציאה
 3 מחזקתו. הרי שגם בשתי כתי עדים מן התורה הולכים אחר חזקה.
 4 ואם כן גם בשתי כתי עדים המכחישות זו את זו בגירושי הערוה,
 5 מן התורה יש להעמיד את הצרה בחזקת היתר לשוק. ומכך
 6 ששנינו בגיטין שמכל מקום היא חולצת, מוכח שהחמירו שלא
 7 לסמוך על החזקה ולא חששו שמא מתוך כך יאמרו שהיא
 8 מתייבמת.
 9 אביי מסיק שאין חילוק בין ספק קידושין לספק גירושין: אִלָּא אִמְר
 10 אֲבִי, לעולם גם בגירושין אם נפל הגט ספק קרוב לה ספק קרוב לו
 11 צרתה חולצת ואינה מתייבמת, ואף שנקטה המשנה אופן זה רק
 12 בקידושין, 'יְגִיד עֲלֵיו רְעוּ' – ילמד דין אחד על חבירו, וְהָנֵא (ו-ושנה
 13 התנא) דין זה בקידושין, וממנו נלמד שהוא הדין לגירושין. וכן הָנֵא
 14 בְּגִירוּשִׁין שאם כתב הבעל את הגט בכתב ידו בלא עדים, או שאין
 15 בו זמן, או שחתום עליו רק עד אחד, צרתה חולצת ולא מתייבמת
 16 מכיון שהגט פסול מדרבנן, וממנו נלמד שהוא הדין לקידושין, שאם
 17 קידש את הערוה בשטר קידושין העשוי באחד משלושה אופנים
 18 אלו, צרתה חולצת ולא מתייבמת. מכיון שהקידושין פסולים
 19 מדרבנן.
 20 רבא מקשה על תירוץ אביי: אִמְר לִיה רַבָּא, אִי כדבריק שְׁנִיד עֲלֵיו
 21 רְעוּ, וגירושין וקידושין שוים, אם כן מֵאִי 'הוּו ספק קידושין' ו'זהו
 22 ספק גירושין' דְּקָתְנִי במשנה, הלא מלשון זו משמע מיעוט, שמה
 23 שאמור בזה אינו אמור בזה. אִלָּא אִמְר רַבָּא, אכן כל מה שִׁיש בְּסִפֵּק
 24 קידושין יִש גם בְּסִפֵּק גִירוּשִׁין, וגם כשנפל הגט ספק קרוב לו ספק
 25 קרוב לה צרתה חולצת ואינה מתייבמת. וְאוּלַם יִש בְּגִירוּשִׁין מֵה
 26 שְׁאִין בְּקִירוּשִׁין, שכן אחד האופנים שבו הגט נפסל מדרבנן אינו
 27 נוהג בשטר קידושין, כפי שיבואר בסמוך. ולפי זה, 'הוּו' דְּנִקְטָה
 28 המשנה לגבי גירושין לְאִו דְּרַבָּא הוּא, ולא בא למעט כלום. אִלָּא
 29 מִשּׁוּם דְּהָנֵא 'הוּו' בְּקִירוּשִׁין למעט את אחד האופנים האמורים
 30 בגירושין, אגב כך הָנֵא נְמִי 'הוּו' בְּגִירוּשִׁין.
 31 הגמרא מבררת איזה אופן פסול רק בגט ולא בשטר קידושין: וְהוּו'
 32 דְּקִירוּשִׁין לְמַעוּטֵי מֵאִי, לְמַעוּטֵי זְמַן דְּלִיבָא בְּקִירוּשִׁין. שדווקא בגט
 33 תיקנו זמן ולא בשטר קידושין. ועל כן אם נתקדשה הערוה בשטר
 34 שאין בו זמן, צרתה נעשית צרת ערוה גמורה ונפטרת אף מחלוצה.
 35 נחלקו אמוראים בגיטין (ג) בטעם תקנת זמן בגיטין. לדעת רבי
 36 יוחנן הוא בכדי שלא יחפה על אשתו שהיא בת אחותו, שאם תזנה
 37 תחתיו ותתחייב מיתת בית דין, יש לחשוש שמתוך שהוא אוהבה
 38 ירצה להצילה ממייתה, ויתן לה גט, ויאמר שנתגרשה קודם הזנות.
 39 ולדעת ריש לקיש תיקנו לכתוב זמן בגט, כדי שלא תפסיד האשה
 40 פירות נכסי מלוג. שכן הבעל אוכל פירות אלו עד זמן כתיבת הגט,
 41 ואם לא יכתב בו זמן ימשיך הבעל לאכול פירות לאחר מכן ויטען
 42 שכתב את הגט בזמן מאוחר יותר.
 43 שואלת הגמרא: וּמַפְנִי מַה לֹא תִקְנוּ לכתוב זמן בשטר קידושין
 44 כדרך שתקנו בגיטין. הַנִּיחָא לְמָאן דְּאִמְר שטעם תקנת זמן הוא
 45 מִשּׁוּם שֵׁאל תפסיד האשה פִּירֵי נכסי מלוג שאכל הבעל לאחר
 46 כתיבת הגט, מובן מדוע לא תיקנו לכתוב זמן אף בשטר קידושין,
 47 שהרי אִיִּסְהָה לִית לָה פִּירֵי – שכן אין הבעל אוכל פירות נכסי מלוג
 48 של אשתו משעת הקידושין אלא רק משעת הנישואין, ואם כן אין
 49 שום נפקא מינה מזמן הקידושין לענין פירות. אִלָּא לְמָאן דְּאִמְר
 50 שתיקנו זמן בגירושין מִשּׁוּם שחששו שמא יחפה על בַּת אַחוּתוּ
 51 קשה, לִיתְקִין זְמַן גַּם בשטר קידושין, בכדי שאם תזנה תחתיו לא
 52 יוכל לחפות עליה ולומר שקידשה לאחר הזנות.
 53 משיבה הגמרא: מִשּׁוּם דְּאִיבָא דְּמִקְדָּשׁ בְּכֶסֶף וְאִיבָא דְּמִקְדָּשׁ
 54 בְּשִׁטְרָא, ואף אם נתקן לכתוב זמן לא תועיל תקנה זו למי שמקדש
 55 בכסף ללא שטר ועדיין יוכל לחפות עליה, לפיכך לֹא תִקְנוּ רַבְּנִין
 56 זְמַן בקידושין כלל.
 57 הגמרא דוחה תירוץ זה: אִמְר לִיה רַב אֶהָא בְּרִיה דְּרַב יוֹסֵף לְרַב
 58 אֲשִׁי, וְהָא עֲבָדָא – והרי מכירת עבדים, דְּאִיבָא לוקחים דְּקִנֵּי אותם
 59 בְּכֶסֶף, וְאִיבָא לוקחים שקונים אותם בְּשִׁטְרָא, ומכל מקום תִּקְנוּ
 60 רַבְּנִין לכתוב זמן בשטר מכירת עבד, כדי שנדע מאימתי קנה

1 ומִקְצָתוֹ חִלּוּן - שאף שתי יבמות הבאות מבית אחד אחת
 2 מתייבמת ואחת חולצת, ולא כן הוא אלא מן הדין אחת מתייבמת
 3 או חולצת והשניה ניתרת לשוק בלא חליצה.
 4 מקשה הגמרא: ומה בכך שיאמר שהשניה צריכה חליצה, הלא
 5 אין שום איסור בחליצה שאינה נצרכת מן הדין. מתרצת הגמרא:
 6 אי דמיבם אחת והתר (ואחר כך) חליין לשניה הכי נמי שאין שום
 7 איסור בדבר, אלא שאסרו חכמים לייבם את האחת ולחלוץ
 8 לשניה משום גזירה, דילמא חליין לראשונה לאחת מהן והתר מיבם
 9 לשניה, ובאופן זה קם ליה המייבם גאיסור תורה של אשור לא
 10 יבנה' (הרי"ם כה ט), ורחמנא אמר - שכוונת הכתוב היא, בין שחלץ
 11 ולא קנה את בית אחיו, שוב לא יבנה בית זה, ולא ייבם את
 12 החלוצה ואת צרתה.
 13 שנינו במשנתנו: שלשה אחים שמת אחד מהם ועשה השני מאמר
 14 באשתו ואחר כך מת, בעלת המאמר ואשת השני אסורות לשלישי
 15 ביבום. ואמר רבא, אם נתן השני נש לבעלת המאמר להפקיע את
 16 מאמרו ואחר כך מת, הותרה צרתה להתייבם לשלישי. שכן מצינו
 17 שני אופני גט שביבמה, שלאחר שעשה בה מאמר וקנאה מדרבנן,
 18 בידו לתת לה גט למאמרו ולהפקיע בכך את קידושי המאמר,
 19 ועדיין היא נשארת בזיקתה כלפיו. וכמו כן מדרבנן ביד היבם לתת
 20 לה גט גם לזיקתה, ולהפקיע בכך את עצם הזיקה, כמבואר במשנה
 21 להלן (ב). ואף שמן התורה אין בגט זה כלום, שכן רק חליצה
 22 מפקיעה את הזיקה, גזרו חכמים שיועיל גט זה לאוסרה עליו ועל
 23 שאר האחים, כדי שלא יבוא להתיר יבום גם לאחר חליצה.
 24 ובאופן שנתן בעל המאמר גט למאמרו ומת, מותר האח השלישי
 25 בצרתה, שכן התבאר לעיל שטעם האיסור הוא משום גזירה, שלא
 26 יאמרו ששתי יבמות הבאות מבית אחד שתייהן מתייבמות. אך
 27 לאחר שנתן גט לבעלת המאמר שוב אין מקום לגזירה זו, שכן
 28 לאחר שגירשה כבר אינה נראית כאשתו, ולא יבוא לטעות
 29 ולדמותן לשתי יבמות הבאות מבית אחד. אבל היא ובעלת
 30 המאמר עצמה אסורה להתייבם לאח השלישי אפילו לאחר
 31 שקיבלה גט למאמרה, משום דמחלף בעצלת גט לזיקתה, שכן אם
 32 נתירה ביבום יבואו להתיר גם יבמה שקיבלה גט לזיקתה, והרי
 33 אסורה חכמים ביבום לכל האחים כמבואר לעיל.
 34 הגמרא מביאה לשון אחרת בשו"ת רבא: איפא דאמר רבא,
 35 אם נתן היבם גט למאמרו, הותרה אפילו היא ובעלת המאמר
 36 עצמה להתייבם לאח השלישי. מאי מעמא, מאי דעבד בה שקליה
 37 - על ידי הגט הוא מבטל את המאמר שעשה בה, והרי היא כמי
 38 שלא נעשה בה מאמר מעולם.
 39
 40 שני אחין שהיו נשואין לשתי אחיות, ומת אחד מהן בלא בנים, ואחר
 41 כך מתה אשתו של שני, הרי יבמתו זו אסורה עליו עולמית, אפילו
 42 שלאחר מיתת אשתו כבר פקע ממנה איסור אחות אשתו, הואיל
 43 ואסורה עליו ביבום שעה אחת - בשעה שמת אחיו ונפלה לפניו
 44 ליבום, וכל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבוא
 45 עליה, הרי היא כאשת אח שיש לה בנים אסורה לעולם.

משנה

גמרא

60 שנסארה עליו בנפילה הראשונה, אם כן הפא במשנתנו דקא
 61 מידיהי' (נדרחית) מהאי פיתא לגמרי, ופקעה זיקתה לגמרי בשעת
 62 נפילה, שהרי לא היה אח אחר מלבד יבם זה שהיה נשוי לאחותה,
 63 לא כל שכן שלא תחזור להזדקק לייבם.
 64 מתרצת הגמרא: התנא ססידר את המשניות, הא תנא פרישא -
 65 את משנתנו שנה בתחילה, והך חייא ליתירא ושריא - ואת הדין
 66 השני במשנה לעיל בשלשה אחים היה נראה לו להתיר, מכיון
 67 שלא נדחתה מבית זה לגמרי בנפילה הראשונה אלא הותרה
 68 לשלישי. והדר חייא לראשונה - ואחר כך נמלך בו ואסר גם באופן
 69 של שלשה אחים, ועל כן הוסיף לשנות את המשנה לעיל. ואירי
 70 דחביבה ליה אקדמה - ומכיון שאותה משנה היתה חביבה עליו
 71 משום החידוש שנתחדש בה, לכן הקדים לשנותה לפני משנתנו.
 72 ואולם משנה לא זיה מפקמה - מאחר שכבר שנה התנא את דין
 73 משנתנו שוב לא השמיטה, ואף שלאחר ששנה את המשנה
 74 הקודמת שוב אין שום תוספת חידוש במשנתנו.
 75 הבריייתא שלפנינו דנה משום מה חייב היבם שבה על יבמתו
 76 שהיא אחות אשתו: תנו רבנן, אם פא דיבם עליה בחיי אשתו, תייב
 77 עליה גם משום איסור אשת אח וגם משום איסור אחות אשה, שכן
 78 מאחר שהיא נפטרת מיבום הרי היא כאשת אח שלא במקום
 79 מצוה. דבר רבי יוסי. רבי שמעון אומר, אינו חייב אלא משום איסור
 80 אשת אח בלבד. ובסמוך יבואר טעמו.
 81 מקשה הגמרא: והא תניא, רבי שמעון אומר, אם בא היבם על
 82 יבמתו שהיא אחות אשתו אינו חייב עליה אלא משום אחות אשה
 83 בלבד, ולא כדבריו בבריייתא הקודמת שחייב עליה משום אשת
 84 אח בלבד. מתרצת הגמרא: לא קשיא, פאן בבריייתא השניה
 85 מדובר באופן שתחילה נשא האח החי (דיבום) את אשתו, ורק
 86 אחר כך נשא האח המת את אחותה, ונמצא שאיסור אחות אשה
 87 חל על יבמה זו לפני שחל עליה איסור אשת אחיו, והלכה בידינו
 88 שאין איסור חל על איסור, ועל כן לאחר שחל עליה איסור אחות
 89 אשה שוב לא חל עליה איסור אשת אח. ואילו פאן בבריייתא
 90 הראשונה מדובר באופן שתחילה נשא האח המת את אשתו ורק
 91 אחר כך נשא האח החי את אשתו, ונמצא שאיסור אשת אח קדם
 92 לאיסור אחות אשה, ועל כן חייב עליה רק משום אשת אח.
 93 מקשה הגמרא: ולדע רבי שמעון הסובר שאין איסור חל על
 94 איסור, תייב הך נשא האח המת שתחילה את אשתו ואחר כך נשא
 95 האח החי את אחותה, מדוע אסורה אשת המת, הלא בין דאיסור
 96 אחות אשה לא חיל על איסור אשת אח, אם כן תתייבם יבומי -
 97 הלא יש לה להתייבם לו, שהרי איסור אשת אח הותר במקום
 98 מצות יבום. מתרצת הגמרא: אמר רב אשי, אף שאין האיסור השני
 99 חל בפועל כל זמן שחל האיסור הראשון, מכל מקום איסור אחות
 100 אשה אינו נעקר לגמרי מחמת איסור אשת אח שקדם לו, אלא
 101 מיתירא תלי וקאי (ולתוי ועומד), ואי פקע איסור אשת אח מחמת
 102 מצות יבום, שוב איך איסור אחות אשה חיל עליו. והילכך
 103 מלכתחילה לא פקע ממנה איסור אשת אח כלל, שכן לא הותר
 104 איסור אשת אח אלא ביבמה הראויה לבוא לידי יבום.
 105 הגמרא חוזרת לדון בדברי רבי יוסי בבריייתא, שחייב על יבמתו
 106 שהיא אחות אשתו שתיים, משום אשת אח ומשום אחות אשה.
 107 מקשה הגמרא: וכי סבר רבי יוסי שאיסור חל על איסור. והא תניא,
 108 עבר עבירה שיש בה שתי מיתות בית דין, נידון פחמורה שבהן. רבי
 109 יוסי אומר, נידון בדיקה הראשונה הפאה עליו - בעונש האיסור שחל
 110 עליו ראשון, ואפילו שהוא קל יותר מעונש האיסור האחרון.
 111 ותניא, ביצד אמר רבי יוסי נידון בדיקה הראשונה הפאה עליו, כגון
 112 המותו שהיתה אלמנה בשעה שנשא את בתה, ואחר כך נישאה
 113 ונעשית אשת איש, הרי הוא נידון בשריפה כדין הבא על המותו,
 114 שכן איסור חמותו קדם לחול עליה, ואין איסור אשת איש חל על
 115 איסור חמותו. אך אם היתה בתחילה אשת איש ורק אחר כך נשא
 116 את בתה ונעשית חמותו, הרי הוא נידון בחנק כדין הבא על אשת
 117 איש, ואפילו ששריפה חמותו מהחנק, משום שאיסור חמותו לא חל
 118 על איסור אשת איש שקדם לו. הרי שמודה רבי יוסי שאין איסור
 119 חל על איסור, שאם לא כן היה לו לידון בשריפה החמורה יותר,
 120 ואם כן איך אמר בבריייתא שהובאה לעיל שחייב עליה גם משום
 121 אשת אח וגם משום אחות אשה.

1 ופקצתו חלוין – ואתי למימר בשתי יבמות הבאות מבית אחד: חדא מתייבמת ואחרת
2 חלצה. נתן גט למאמרו – אמתניתין קאי, שאם נזק זה העושה מאמר גט למאמרו, ולא
3 לזיקתו, ואחר כך מת – הותרה אשתו הראשונה, שהיא צרתה, להתייבם לשלישי,
4 דמאמר דעבד – שקליה, ולא צרות ניגרה, והשתא לא אתי למימר בשתי יבמות מבית

5 אחד חדא חלצה וחדא מייבמא, דהכא לא
6 מבית אחד מיחזי. אבל היא אסורה – ולא
7 משום דקם ליה ב"לא יבנה" דפוסלה על אחיו
8 הנשאר, שהרי לא נתן גט לזיקה, אלא משום
9 דאתי לאיחלופי בבעלת הגט, היכא דעבד גט
10 למאמרו ולזיקתו, דההיא ודאי מידחיא, אבל גט
11 למאמרו – לא דריב באמר, ונשארה זיקה
12 ראשונה במקומה. הותרה אפילו היא –
13 לשלישי, כשימות שני. מאי דעבד שקליה –
14 והוא כמו שלא עשה בה מאמר, ואתיא
15 ומתייבמת לשלישי מחמת זיקת אחיו הראשון.
16 ודוקא שפירש למאמרו ולא לזיקתו קאמר, אבל
17 שתנא – קיימא ב"לא יבנה" אכולוהו אחין, והכי
18 מוכחא מילתא דרבא בפרק "רבן גמליאל"
19 (יבמות נבב) דלמאמרו ולא לזיקתו קאמר.
20 פשיטא השתא ומה חתם דלא אידחיא מהאי
21 ביתא – לעיל (לכא), גבי שלשה אחים, שנים
22 מהם נשואים שתי אחיות ואחד נשא נכרית,
23 ומת אחד מבעלי אחיות, וכנס נשוי נכרית את
24 אחת, ומתה אשתו של שני, ואחר כך מת נשוי
25 נכרית – הרי זו אסורה עליו ועלמית משום
26 אשת אה, והואיל ונאסרה עליו שעה אחת
27 בנפילה ראשונה משום אחות אשה. ואף על גב
28 דבהדיא נפילה קמייחא לא אידחיא לה לגמרי,
29 דהא קאי נשוי נכרית שזוקקה לייבום, וקורא אני
30 בה בשעת נפילה: "יבמה יבא עליה" – אפילו
31 הכי חשבינן לה לגבי בעל אחרונה באשת אח
32 שיש לה בניו לאיתסורי בעל אפילו לאדר
33 מיתת אחרונה. הכא – דבשעת נפילה אידחיא
34 מהאי ביתא לגמרי, דאין כאן אלא בעל אחרונה,
35 ומשעה שנפלה לפניו אין זיקת יבום עליה –
36 מיבעיא? תנא דא – מתניתין דהכא תנא
37 ברישא. והך – דשלשה אחים, דלא אידחיא
38 מהאי ביתא לגמרי, חזיא מעיקרא להיתרא,
39 ושריא. ומשום הכי לא תניא. הדר חזיא
40 לאיסורא – דמכל מקום לדידה לא קרינא ביה
41 משנת נפילה "יבמה יבא עליה". דהכיבא ליה –
42 משום דחידוש הוא. ומשנה הראשונה –
43 שיתירה היא משנשנית זו, והואיל והיתה שנויה
44 מתחלה. לא זוז מפקומה – לעוקרה לגמרי. היא
45 עליה – בחייה אשתו. משום אשת אה – דהא
46 רחמנא פטרה מייבום, וקמה עליה כמי שיש לו בניו. אלא משום אשת אה – כדמוקי
47 טעמא לקמן. כנשוא מת ואחר כך נשא חי – דאיסור אשת אח קדים, ותו לא אתי איסור
48 אחות אשה וחזיל עליה, דקסברי אין איסור חל על איסור. נשא חי ואחר כך נשא מת –
49 איסור אחות אשה קדים, וקדום שנשוא אחיו המת היתה עומדת עליו באיסור אחות
50 אשה. מיתלא תלי – דאי הוה פקע איסור אשת אה – הוה חייל איסור אחות אשה.
51 דהאי דלא חייל מעיקרא – משום טעמא דאיסור אשת אח דהוה קאי קמיה. הלכך,
52 הואיל ואיסור אחות אשה מוכן ועומד לחול עליה פטורה מן היבום – לא פקע איסור
53 אשת אה, וחיוב משום אשת אה. שתי מיתות – כגון חמותו והיא אשת איש, דאחמותו
54 שריפה ואשת איש חנק. נידון בחמורה – בשריפה. חמותו ונעשית אשת איש – שהיתה
55 אלמנה כשנשא בתה. נידון באשת איש – ואף על גב דקיל הוא. אלמא: לא אתי איסור
56 חמותו וחזיל אשת איש, דאי חיילי תריוויהו עליה – הוה לן למדייניה בחמורה.

אמר
אח, כמו אלונית דאוסרת צרתה אף על גב דאין בה אלא איסור אשת אח לחודה. ואם תאמר: לרבי שמעון משכחת לה אשת אח מן האב דפוטרת צרתה, וליחשבהו חייל לומר: דהיך, כיון דבמת אחות אשה אסירא – בכלל
ברק קמא (ב.א. יא.) למאן דאמר בפלוגתא קא מיידי וכן האי דלעיל דקתני נאסרה עליו ועלמית גם היא פוטרת צרתה – וליחשבהו חייל לומר: דהיך, כיון דבמת אחות אשה אסירא – בכלל
אחות אשה ניגרה. ונעשית

1 מאמר ולא גורנין לה אטו אשת שני מתים, ואם כן מי שעליה זיקת יבם אחד בו לא היא
2 דרשא גמורה אלא אסמכתא בעלמא. וקשה: דבפרק בתרא דגיטין (פ.בב.) אמרין: אלא אשת
3 שני מתים היכי משכחת לה? משמע דהוי דאורייתא, ואפילו בחד דוכתא: ויש לומר:
4 דפלוגתא דתנאי היא, כדמוכח לקמן בסוף "דאשה רבה" (צ.ב.) גבי בן תשע שבא על יבמתו,
5 ומשהגדיל נשא אשה אחרת, ומת, השניה –

6 חולצת או מתייבמת, הראשונה, שהיא בעלת
7 זיקת שני יבמין – חולצת ולא מתייבמת. ופרוך
8 בגמרא: ויעשו ביאת בן תשע כמאמר בגדול
9 ותודה צרה מייבום. פירוש: כי הכאו ומסיק לרבי
10 יוחנן דעשו ועשו, ופליגי תנא דשמעתין אההוא
11 תנא, דהאי תנא דשמעתין גזר משום צרה. פירוש:
12 הא דקא אסר בעלת מאמר משום דאיכא צרה
13 בחדה, כדגזר בשמעתין דלמא חליץ והדר מייבם,
14 כדפירש בקנורס. אבל משום זיקת שני יבמין –
15 לא מיתסרא. דלאו דאורייתא. ומיזו, כי ליכא
16 צרה בהדה – נמי אסורה אטו היכא דאיכא צרה,
17 כדקאמר התיב רבא לעיל, דאפילו היכא דליכא
18 צרה בהדה – מיתחיל חלצה, ויזמי לא מייבמא.
19 ותנא דהתם לא גזר משום צרה, פירוש: הא דקא
20 אסר לבעלת ביאת בן תשע לייבומי – לאו משום
21 צרה, אלא אטו אשת שני מתים, דהוי בעלמא
22 דאורייתא. ודוקא בדידה גזר, אבל בצרתה לא,
23 דלא רצו לחמירי גם בצרתה אטו אשת שני
24 מתים, וההיא דרשי "המגרש" (גיטין פ.בב.) כהווא
25 תנא. ורבינו יהודה בן נתן פירש שם: ולכולי
26 עלמא אשת שני מתים דאורייתא, ותנא דהכא
27 גזר אף באשת השני משום צרה – דהיינו בעלת
28 מאמר, דקא סבר כיון דבעלמא אשת שני מתים
29 דאורייתא – מחמירי אפילו באיך. ותנא דהתם
30 לא מחמיר כולי האי, ולא גזר באשתו של בן תשע
31 אטו בעלת זיקת שני יבמים. וקשה: דהכא מסיק
32 דטעמא דהך תנא משום דהך גזירות דמפרש הכא
33 ועוד: דהתם קרי רבא לאשתו צרה, וקאמר נמי
34 ויעשו ביאת בן תשע כמאמר בגדול ותודה צרה
35 כו', והכא קרי לבעלת מאמר צרה! ורבינו יהודה
36 בן נתן הקשה לעצמו שתי קושיות הללו. ופירוש
37 רבינו יצחק עיקר.
38 גמ' למאמרו בו – הקשה רבינו יהודה בן נתן:
39 דתנן בפרק "רבן גמליאל" (יבמות נא.) דיש
40 מאמר אחר מאמר, ואם עשה מאמר בזו ובזו –
41 צריכה שני גיטין וחלצה, בין יבם אחד לשתי
42 יבמות בין שני יבמין ליבמה אחת, אבל יבומי חד
43 מייניחו – לא. ולרבא, יתן גט למאמרו ולא
44 לזיקתו, וליבומי אידך! ותיריך: דלכתחלה אין
45 לעשות כן, כדגורנין גט למאמרו אטו גט לזיקתו,
46 ודוקא בדיעבד קאמר הכא רבא דהותרה אפילו היא, דכיון דהו ליכא למיזר בהאי מאמר
47 אטו שאר מאמרות דעלמא – לא גורנין, דלא שכיהו כולי האי. אבל לכתחלה – גורנין
48 משום האי מאמר גופיה.
49 דאידחיא מהאי ביתא לגמרי לא כל שכן – אף על גב דמהאי בבא שמעינן דאסירא,
50 אף על גב דאידחיא ברוך נפילה, דלא שמעינן מבבא דלעיל, כדאמר לעיל
51 (לכא) – מכל מקום, כיון דאידחיא מהאי ביתא לגמרי פשיטא דאסירא, אף על גב דחזיא
52 בהא נפילה. ולעיל דקאמר טעמא דאידחיא ברוך נפילה (מהאי מתניתין) – משום דאתי לא
53 אסיק אדעתיה טעמא דאידחיא מהאי ביתא.
54 שנסא חי ואחר כך נשא מת – אף על גב דרבי האי גזר בית שמאי צרה לייבומי,
55 לעיל בפרק קמא (תא.) דכיון דלא חייל איסור אשת אח – חשבי שלא במקום
56 מצוה, רבי שמעון לית ליה האי סברא, דמכל מקום הרי היא אשת אחיו. לא – פקע – ואף
57 על גב דלא חייל איסור אחות אשה – אסורה נמי הצרה לייבומי, כיון דלא פקע איסור אשת
58 איסור אשת אחות אשה – אסורה נמי הצרה לייבומי, כיון דלא פקע איסור אשת
59 איסור אשת אחות אשה – אסורה נמי הצרה לייבומי, כיון דלא פקע איסור אשת
60 איסור אשת אחות אשה – אסורה נמי הצרה לייבומי, כיון דלא פקע איסור אשת

אמר
אח, כמו אלונית דאוסרת צרתה אף על גב דאין בה אלא איסור אשת אח לחודה. ואם תאמר: לרבי שמעון משכחת לה אשת אח מן האב דפוטרת צרתה, וליחשבהו חייל לומר: דהיך, כיון דבמת אחות אשה אסירא – בכלל
ברק קמא (ב.א. יא.) למאן דאמר בפלוגתא קא מיידי וכן האי דלעיל דקתני נאסרה עליו ועלמית גם היא פוטרת צרתה – וליחשבהו חייל לומר: דהיך, כיון דבמת אחות אשה אסירא – בכלל
אחות אשה ניגרה. ונעשית

1 **איסור** כולל הוא - ואם תאמר: ודלמא רבי יוסי אית ליה נמי איסור כולל? ואומר רבינו
 2 יצחק, דקסבר דאשת איש ונעשית חמותו נמי איסור כולל הוא, דמגו דאיתסר
 3 בשאר קרובות, וקתני ונידון באשת איש. ומיהו, אומר רבינו יצחק, דלהווא לישנא דלקמן
 4 דסבר רבי חייה דרבי יוסי מחייב תרתי באיסור כולל - צריך לומר דאשת איש ונעשית
 5 חמותו לא חשיב איסור כולל, אף על גב דאיתסר
 6 בשאר קרובות, כיון שאין שם אחד - כי היכי
 7 דלא תקשה דרבי יוסי אדרבי יוסי. הוא דחשיב
 8 איסור כולל בעל מום ששימש בטומאה,
 9 דמעיקרי שרי באבילה אוסור בעבודה, איטמי
 10 ליה - מגו דאיתסר באבילה איסור נמי בעבודה
 11 - אבילה ועבודה חשיב נמי שם אחד, דשניהם
 12 נאסרו בלשון קריבה. דבעבודה חתיבו: "כל איש
 13 אשר בו מום לא יגש להקריב לחם" וגו' (ויקרא
 14 כא), ובאבילה בטומאה חתיבו: "איש (איש) אשר
 15 יקרב מכל זרעכם" וגו' (שם כב) דמייירי באבילה,
 16 כדשמרין שרי באיסור שני דמעילה (יב.) ובבונה
 17 (מהב.) ומיהו, איסור מוסף, אומר רבינו יצחק
 18 דחשיב אפילו כשאין השמות שוין, כדמוכח בפרק
 19 "אמרו לו" (כריתות ידב.) גבי הבא על בת בתו
 20 חייב משום כלתו כו'. ואין להאריך כאן.

21 **ותו** חמותו ונעשית אשת איש איסור מוסף
 22 הוא - בקונטרס לא גרס ליה, דאפילו
 23 חיל עליה איסור אשת איש - נידון בחמותה.
 24 וליכא למימר דמשמע ליה נידון בחמותו ולא חל
 25 כלל איסור אשת איש, ואם לא התרו בו משום
 26 חמותו אלא משום אשת איש פטור - הוא בפרק
 27 "דנשרפיה" (סנהדרין פא.) פריך רב אדא בר
 28 אבהו: וליתרו נמי משום איסור אשת איש, דהא
 29 אמר רבי אבהו: מודה רבי יוסי באיסור מוסף
 30 ומשני ליה הוה: אדא ברי, אטו בתי קטלי קטלת
 31 ליה? משמע בהדיא דחל איסור אשת איש, אלא
 32 משום נידון בחמותה. ורבינו תם אומר: דשפיר
 33 גרס ליה, וטעי הכא כדדהא טעי ההם רב אדא בר
 34 אבהו, ודהו סבור דנידון בחמותו משום דלא חיל
 35 עליה איסור אשת איש. ולא חש לתרץ, כיון דעל
 36 כרחק צריך לשינאי אחרניא משום קשיא
 37 קמייתא.

38 **אלא** אמר רבא מעלה כו' - לפי המסקנא
 39 דהבא לא איצטרך לרבי אבהו למימר
 40 דמודה רבי יוסי באיסור מוסף. מכל מקום
 41 ב'הנשרפיה' (שם) מיייתי מרבי אבהו משום
 42 דהאמת הוא דמודה רבי יוסי באיסור מוסף,
 43 כדמשמע בפרק "אמרו לו" (כריתות ידב.) גבי
 44 אמר רבי יוסי: אם עבר וכן ונשאה - חייב עליה
 45 משום אשת אב, משום הכי איצטרך ליה לרבי
 46 אבהו לאסוקי הכי. **בין** רשעים גמורים -
 47 פירושו: אצל רשעים כמותו, לפי שאין קוברין רשע
 48 אצל צדיק, ולא כמו שפירש בקונטרס לקוברו
 49 אצל נסקלים ונשרפין. ורבי שמעון סבר: דאף על
 50 פי שיש בעבירה זו שני איסורין, כיון דלא מחייב
 51 אלא אדא - אין קוברין אותו אצל רשעים
 52 גמורים. **בעל** מום ששימש בטומאה - הא
 53 דלא נקט ור כדנקט לעיל - היינו משום
 54 דאטומאה לא הוהדר זריים אלא כהנים, דכתיבו:
 55 "דבר אל אהרן ואל בניו ובור' וגו' (ויקרא כב). הוא דקאמר טומאה לכל נאסרה - היינו
 56 אפילו בעלי מומין.

הלכך אין כאן אלא משום זרות. ששימש בטומאה - בקרבן צבור קאמר, שרדחה הטומאה. וכן ור ששימש בשבת ויש כאן משום טומאה, ואוהרתיה מיינורו מקדשי בני ישראל ולא יחללו" (ויקרא כב). **אצל** תמימים הותרה - דראוי לבעוד, דילפינן במימנועד" - אפילו בטומאה (פסחים עא.). ור שאכל מליקת - הכהנים. חייב שתיים - משום זרות ומשום נבילה, דקרנב הנאכל לכהנים ור האוכלו עובר משום "זור לא יאכל כי קדש הם" (שמות כט), ולאו היינו אוהרה דמעילה, דכל שיש בו שעת היתר לכהנים - אין בו מעילה. לכהנים הותרה - בחטאת העוף.

1 **אמר רבי אבהו** מודה רבי יוסי באיסור מוסף - שהוא חל על איסור, כגון איסור אשת
 2 אה, דמוסיף הוא; שבתחלה כשנשא זה את אחותה, וזו פניה, נאסרה עליו משום אחות
 3 אשה, ומותרת לכל אחיו. נשאת לאחד מן - נאסרה על כולן משום אשת אה, ועכשיו
 4 ניתוסף איסור עליה לגבי שאר אחיו, ומגו דחיל שם אשת אה עלה לגבי שאר אחיו
 5 שהיתה מותרת להם - חל נמי השם הזה לגבי
 6 דידיה, ואף על גב דאסיירא עליה וקיימא. אבל
 7 אשת איש ונעשית חמותו, מתחלה היתה
 8 אסורה לכל העולם משום אשת איש, נשא זה
 9 את בתה - אין איסור זה ראוי להוסף עליה עם
 10 אחרים, דינמא מגו דחיל עלייה ליחול נמי
 11 עליה דהאי. דחמותו ונעשית אשת איש ודאי
 12 איסור מוסף הוא, שמתחלה אסורה לזה
 13 ומותרת לכל העולם; נעשית אשת איש -
 14 איתוסף האי שם עלה לגבי כולי עלמא, ומגו
 15 דחיל עלייה חיל נמי לגבי דהאי. והאי דקאמר
 16 רבי יוסי נידון בחמותו - משום דבמיתות
 17 עסקין, ואי אתה יכול להמיתו בשתי מיתות,
 18 הואיל ושתיקן עליו - ידון בחמותה. אבל אם
 19 היה שונג - היה חייב שתי חטאות. תינה נשא
 20 חי - דאחות אשה קדים, ואחר כך נשא מת,
 21 אתי איסור אשת אה חיל, כדפרישית: מגו
 22 דאיתוסף איסורא דהאי שם לגבי אחיו כו'. **אלא**
 23 **היבא דנשא מת** - דאיסור מוסף אה קדים
 24 עליה דהאי, ואחר כך נשא אחותה, מאי תוספת
 25 איכא עלה דקמייתא לגבי אחרניי דינמא מגו?
 26 ובי תיבא פנו - דבהקב נישואין דבתרייתא
 27 מתסר האי גברא בכלולה אחותא משום אחות
 28 אשה דעד השתא הוה שריין ליה, איתסר נמי
 29 משום האי שמא גופיה עלה דקמייתא, שהיא
 30 אשת אחיו. האי לאו איסור מוסף הוא, דהא
 31 עלה דקמייתא לא איתוסף איסור לגבי אחרניא,
 32 אלא איסור כולל הוא, דכיל לה לקמייתא בשם
 33 אחות אשה. מגו דחיל על אדוותה. **איסור**
 34 **מוסף** - כשהאיסור מוסף על החתיבה
 35 לאוסרה על מי שמותרת עליו. איסור כולל -
 36 שהאיסור חל על החיתובת אחרות, ואותה גוררת
 37 וזו עמהם על ידי מנו. ואית דגרסי הכא: ותו
 38 חמותו ונעשית אשת איש איסור מוסף הוא -
 39 ושיבוש הוא בידם. ואף על גב דודאי איסור
 40 מוסף הוא - לאו פירכא היא, דודאי אית ליה
 41 לרבי יוסי איסור מוסף, כגון אשת איש חל על
 42 איסור חמותו ותרייזו איסורי עליה. הוא
 43 דקאמר ונידון בחמותו - משום דזו היא
 44 החמורה, דאי אמרת נידון באשת איש - אם כן
 45 אין זה איסור חל על איסור אלא איסור מבטל
 46 איסור. **אלא אמר רבא** - לעולם לית ליה לרבי
 47 יוסי איסור חל על איסור. הוא דקאמר לעיל
 48 חייב עלה משום אשת אה ומשום אחות אשה
 49 - לאו בשונג, לחייבו שתי חטאות, אלא במיוד
 50 וליעשות רשע גמור ולקברו בין רשעים גמורים.
 51 שתרשע אצל רשעים, דתנן בסנהדרין
 52 (מו.א.) שתי קברות דיו מתוקנין לבית דין, אחד
 53 לנהרגין ולחנקין ואחד לנסלקין ולנשרפין.
 54 והבא נמי, אף על גב דהאי לאו מחייבי בית דין
 55 הוא. הואיל ועבד תרתי - קברינן ליה גבי נסקלין ונשרפין. **חייב שתיים** - תרי איסורי
 56 קחשיב. דהא משום זרות אין כאן חטאת, דהא על זדונו מיתה בידי שמים הוא, ואין חייב
 57 חטאת אלא על שגגת כרת. מרבי - רבינו הקדוש. כשהותרה בפקדש הותרה - סתם,
 58 וכן ור ששימש בשבת ויש כאן משום טומאה, ואוהרתיה מיינורו מקדשי בני ישראל ולא יחללו" (ויקרא כב). **אצל** תמימים הותרה - דראוי לבעוד, דילפינן במימנועד" - אפילו בטומאה (פסחים עא.). ור שאכל מליקת - הכהנים. חייב שתיים - משום זרות ומשום נבילה, דקרנב הנאכל לכהנים ור האוכלו עובר משום "זור לא יאכל כי קדש הם" (שמות כט), ולאו היינו אוהרה דמעילה, דכל שיש בו שעת היתר לכהנים - אין בו מעילה. לכהנים הותרה - בחטאת העוף.

יבמות דף לב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קנה

47 עובר על שני איסורים, גם על איסור זרות וגם על איסור מלאכה
 48 בשבת. בר קפרא אומר, אין חייב אלא אחת – אינו עובר אלא על
 49 איסור זרות בלבד. קפץ רבי חייא ונשבע, העבדתי, כך שמעתי מרבי
 50 ו-רבינו הקדוש) שחייב שתיים. קפץ בר קפרא ונשבע, העבדתי, כך
 51 שמעתי מרבי שחייב אחת. התחיל רבי חייא לדון בדבר ואמר, הלא
 52 מלאכת שבת לכל נאסרה, בין לכהנים ובין לזרים, וכשהותרה
 53 במקדש בקרבנות ציבור, אצל כהנים הראויים לעבודה הותרה, ורק
 54 לכהנים הותרה ולא לזרים שאינם ראויים לעבודה. לפיכך זר
 55 שעבד במקדש בשבת יש כאן בעבודתו גם משום איסור זרות, ויש
 56 כאן גם משום איסור חילול שבת. התחיל בר קפרא לדון בדבר
 57 ואמר, אכן מלאכת שבת לכל נאסרה, ואולם כשהותרה במקדש
 58 בקרבנות ציבור הותרה גם לזרים. לפיכך זר שעבד במקדש בשבת,
 59 אין כאן אלא משום איסור זרות, ולא משום איסור שבת.
 60 ועוד נחלקו רבי חייא ובר קפרא: קרבנות ציבור קרבים בטומאה
 61 בזמן שרוב הציבור טמאים. ובעל מום ששימש בהם בטומאה –
 62 בשעה שהיה טמא בטומאת הגוף, רבי חייא אומר, חייב שתיים –
 63 הרי הוא עובר בשני איסורים, גם על איסור בעל מום בעבודה, וגם
 64 על איסור עבודה בטומאה. בר קפרא אומר אין חייב אלא אחת –
 65 לא עבר אלא על איסור בעל מום בלבד. קפץ רבי חייא ונשבע,
 66 העבדתי, כך שמעתי מרבי שחייב שתיים. קפץ בר קפרא ונשבע,
 67 העבדתי, כך שמעתי מרבי שאינו חייב אלא אחת. התחיל רבי חייא
 68 לדון, עבודה בטומאה לכל נאסרה, בין לכהנים תמימים ובין
 69 לכהנים בעלי מום, וכשהותרה במקדש בקרבנות ציבור, אצל
 70 כהנים תמימים הראויים לעבודה הותרה, ודווקא לכהנים תמימים
 71 הותרה, ולא לבעלי מומין הפסולים לעבודה. לפיכך בעל מום
 72 ששימש בטומאה יש כאן בעבודתו גם משום איסור בעלי מומין,
 73 ויש כאן גם משום איסור טומאה. התחיל בר קפרא לדון, מומין
 74 לכל נאסרה, בין לתמימים ובין לבעלי מומים, וכשהותרה במקדש
 75 בציבור הותרה לגמרי. לפיכך כהן בעל מום ששימש בטומאה אין
 76 כאן אלא משום איסור בעל מום, ולא משום איסור טומאה.
 77 עוד נחלקו רבי חייא ובר קפרא: חטאת העוף נמלקת בציפורן מן
 78 העורף, ואף שבחולין עוף שנמלק נעשה נבילה, בקדשים התירה
 79 התורה את המליקה לאכילת הכהנים. ובר קפרא מליקה, רבי חייא
 80 אומר, חייב שתיים, גם משום איסור אכילת זר מקדשי קדשים, וגם
 81 משום איסור אכילת נבילה. בר קפרא אומר, אין חייב אלא אחת,
 82 משום איסור זרות בלבד. קפץ רבי חייא ונשבע, העבדתי, כך
 83 שמעתי מרבי שחייב שתיים. קפץ בר קפרא ונשבע, העבדתי, כך
 84 שמעתי מרבי שחייב אחת בלבד. התחיל רבי חייא לדון, נבלה לכל
 85 נאסרה, בין לכהנים ובין לזרים, וכשהותרה בחטאת העוף באכילה
 86 במקדש, אצל כהנים המותרים באכילת קדשי קדשים הותרה,
 87 ודווקא לכהנים הותרה, ולא לזרים האסורים באכילתם. לפיכך יש
 88 כאן בור האוכל חטאת העוף גם משום איסור זרות, ויש כאן גם
 89 משום איסור אכילת מליקה שהיא נבילה. התחיל בר קפרא לדון,
 90 נבלה לכל נאסרה, וכשהותרה במקדש בחטאת העוף הותרה אף
 91 לזרים. לפיכך בור האוכלה אין כאן אלא משום איסור זרות, ולא
 92 משום איסור נבילה.

1 מתרצת הגמרא: אמר רבי אבהו, אכן טובר רבי יוסי שאין איסור
 2 חל על איסור, אלא שמורה רבי יוסי בפיפור שני שמזיקה לאסור
 3 את הדבר על אנשים נוספים שלא נאסרו באיסור הראשון, שמתוך
 4 שהוא חל לגבי אחרים הוא חל אף לגבי אותו אדם שכבר נאסר
 5 באיסור הראשון שקדם לו. לפיכך חל איסור אשת אח על איסור
 6 אחות אשה שקדם לו, שכן אשה זו נאסרה באיסור אחות אשה רק
 7 לגבי אח זה בלבד, ואילו איסור אשת אח חל גם לגבי שאר
 8 האחים.
 9 מקשה הגמרא: תינה ו-תירוץ זה מובין היכא דנשאל תחילה הרי את
 10 אשתו ונאסרה עליו היבמה באיסור אחות אשה, ואחר כך נשאל
 11 המת את אחותה, דמגו דאתוסף ו-שמתוך שנוסף בה איסור אשת
 12 אח לגבי שאר האחים שלא נאסרה עליהם קודם לכן כלל, אתוסף
 13 בה איסור זה גם לגבי ידידיה. אלא היכא דנשאל האח המת תחילה
 14 את אשתו ונאסרה על האח החי באיסור אשת אח, ואחר כך נשאל
 15 הרי את אחותה, מאי איסור מוסיף איכא באיסור אחות אשה, הלא
 16 אינו מוסיף לאוסרה על אנשים אחרים שלא היו אסורים בה קודם
 17 לכן, ומדוע מחייב רבי יוסי שתיים אף באופן זה.
 18 הגמרא מחזקת את קושייתך: ובי תימא לתרץ, שאיסור אחות
 19 אשה חל על איסור אשת אח מגו דאימפר בבוליהו אהוונתא –
 20 שמתוך שנאסר בשאר אחיות אשתו בשעה שנשא אותה לאשה
 21 נאסר אף באותה אחות שכבר נאסרה עליו קודם לכן באיסור
 22 אשת אח, הלא אי אפשר לתרץ כן, שהרי האי איסור בולל הוא
 23 ולא איסור מוסיף, שכן אינו מוסיף לאסור אשה זו עצמה על
 24 אנשים נוספים, אלא כולל עמו נשים נוספות ואוסר אותן על אותו
 25 אדם עצמו, ולא הורה רבי יוסי אלא באיסור מוסיף ולא באיסור
 26 כולל. ואם כן שוב חוזרת הקושיא למקומה, מדוע מחייב רבי יוסי
 27 שתיים אף באשת אחיו שנעשתה אחות אשתו.
 28 הגמרא מביאה תירוץ אחר על הסתירה האמורה: אלא אמר רבא,
 29 אכן טובר רבי יוסי שאין איסור חל על איסור כלל, ומה שאמר
 30 שחייב גם משום אחות אשתו וגם משום אשת אחיו, אין כוונתו
 31 לחייבו שתי חטאות כשהוא שוגג, אלא שאם עבר במויד מעלה
 32 אני עליו כפאילו עשה שתיים – כאילו עבר על שתי עבירות, ואולם
 33 אינו חייב אלא על עבירה אחת בלבד, זו שחלה ראשונה. וכן כי
 34 אהא רבין, אמר בשם רבי יוחנן בפרוש דברי רבי יוסי, מעלה אני
 35 עליו כפאילו עשה שתיים, ואינו חייב אלא אחת. מפרשת הגמרא: מאי
 36 נשאל מנה מכך שנחשב כאילו עבר על שתי עבירות, לקרוין בין
 37 רשעים גמורים. שכן שנינו במשנה בסנהדרין (מז), ששני בתי קברות
 38 היו מתוקנים להרוגי בית דין, אחד לנהרגים ונחנקים שהם רשעים
 39 יותר קלים, ואחד לנסקלים ונשרפים שהם רשעים יותר גדולים.
 40 וטובר רבי יוסי, שאף הבא על אחות אשתו שהיא אשת אחיו
 41 נחשב כרשע גמור, ונקבר בבית קברות של הנסקלים והנשרפים.
 42 משום שעבר על שתי עבירות.
 43 הגמרא מביאה מחלוקת בדיון אין איסור חל על איסור: ובפלוגתא
 44 – שיטות התנאים בדיון אין איסור חל על איסור שניות במחלוקת.
 45 דאיתמר, זר ששימש במקדש בשבת בעבודת קרבנות ציבור
 46 שהותרו לכהנים בשבת, רבי חייא אומר חייב שתיים – הרי הוא

המשך ביאור למסכת יבמות ליום שלישי עמ' ב

11 שרה בעלת המאמר כאשת שמעון, אם ייבם לוי גם אותה וגם את
 12 רבקה אשת שמעון, יבואו לייבם שתי יבמות גם במקום ששתיהן
 13 הן נשותיו הגמורות של האב המת, שהוא דבר האסור מן התורה,
 14 שכן נאמר (דברים כה ט) 'את בית אהויו' ודרשו, בית אחד הוא בונה
 15 ולא שני בתים.
 16 שואלת הגמרא: ונייבם לוי לחדא משתי היבמות וניתלוין לחדא
 17 וצירובו, שהרי גם בשתי יבמות הבאות מבית אחד אין איסור אלא
 18 ביבום שתייהן, אבל בחליצת השניה לאחר יבום הראשונה אין
 19 שום איסור. משיבה הגמרא: אסרו חכמים לייבם אף אחת מהן,
 20 ויורה שפא יאמרו בית אחד מקצתו כפני

גמרא

1 הגמרא מבררת את שיטת תנא קמא במשנתנו, ששרה בעלת
 2 המאמר וגם רבקה אשת שמעון חולצות ולא מתייבמות. שואלת
 3 הגמרא: ואי סבר תנא קמא שיבמה שיש עליה זיקת שני יבמין אינה
 4 מתייבמת מדיאורייתא, אם כן חליצה נמי לא תיבטי, שכן מאחר
 5 שנפטרה מיבום יש לה להפטר גם מחליצה.
 6 מפרשת הגמרא: מן התורה מאמר אינו קונה כלל, ונמצא שאין על
 7 בעלת המאמר אלא זיקת ראובן בלבד, ושתייהן מותרות ביבום מן
 8 התורה. אלא איסורן ביבום הוא מדרבנן, ומשום נזירה, שפא יאמרו
 9 שאף שתי יבמות הפאות מפית אחד מתייבמות. שמאחר שנראית

53 בכלום, ורק לכשהגדיל בכניסת השבת חלו עליו איסורי שבת
 54 וזרות בבת אחת. וכן בפעל מום ששימש בטומאה נמי יש להעמיד
 55 כגון דאיתיה שתי שערות ואיפמי ליה [ו-ונטמא] קודם לכן בעודו
 56 קטן, ונמצא דהוויא ליה פעל מום וטומאה פהדי תרדי, שכן
 57 כשהגדיל חלים עליו שני האיסורים בבת אחת. אי נמי יש להעמיד,
 58 כגון שתתך אדם אחר את אצבעו של הכהן כספין טמאה, ונמצא
 59 שאיסור טומאה ואיסור מום חלו עליו בבת אחת.
 60 מקשה הגמרא: בשלמא לשיטת רבי חייא מוכן במה טעה בר קפרא
 61 כשאמר בשם רבי שאינו חייב אלא אחת. שכן סבר רבי חייא דבי
 62 אתנניה לרדיה – שכששנה לו רבי שחייב שתיים, שנה כן אלפיא
 63 דרבי יוסי המחייב שתיים באשת אחיו שהיא אחת אשתו. ובי
 64 אתנניה רבי לבר קפרא שאינו חייב אלא אחת, שנה כן אלפיא דרבי
 65 שמעון המחייב רק משום אשת אחיו. וטעה בר קפרא וסבר ששנה
 66 כן רבי בשיטת רבי יוסי. אלא לבר קפרא קשה, וכי רבי חייא שאמר
 67 בשם רבי שחייב שתיים שקורי קא משקר. הלא אם גם לדעת רבי
 68 יוסי חייב רק אחת, כל שכן שלדעת רבי שמעון המקל יותר אינו
 69 חייב אלא אחת בלבד, ואם כן בשיטת מי שנה רבי לרבי חייא
 70 שחייב שתיים.
 71 הגמרא חוזרת בה מהביאור הקודם במחלוקת רבי חייא ובר
 72 קפרא, ומפרשת אותה באופן אחר: אלא רבי חייא ובר קפרא
 73 קמיפלגי באיסור בת אחת, ואלפיא דרבי שמעון. לדעת רבי חייא
 74 מודה רבי שמעון בשני איסורים שחלים בבת אחת שחייב שתיים,
 75 ולא נחלק אלא על איסור מוסיף ואיסור כולל. ולדעת בר קפרא
 76 נחלק רבי שמעון על רבי יוסי גם בבת אחת, ואף בזה אינו מחייב
 77 אלא אחת.
 78 מקשה הגמרא: בשלמא לרבי חייא הסובר שמודה רבי שמעון בשני
 79 איסורים בבת אחת שחייב שתיים, על כן קא מישתבע – הוצרך
 80 ליבעע שהאמת כדבריו, כדי לאפוקי לרבי שמעון מהוקיה –
 81 להוציא את רבי שמעון מחוקתו. שכן רבי שמעון מוחזק כמיקל
 82 בדין זה, שהרי גם באיסור כולל ואיסור מוסיף אינו מחייב אלא
 83 אחת. אלא לבר קפרא הסובר שלדעת רבי שמעון אין איסור חל
 84 על איסור גם בבת אחת, למה ליה לאשתבעי שהאמת כדבריו.
 85 הלא פשוט דברי הברייתא מורה כדבריו, שלעולם אין רבי
 86 שמעון מחייב אלא אחת בלבד, ואף בבת אחת. מסיקה הגמרא:
 87 קשיא – אכן נשאר הדבר בקושיא.
 88 עוד מקשה הגמרא: בשלמא לבר קפרא הסובר שלדעת רבי שמעון
 89 אף בבת אחת אינו חייב אלא אחת, מוכן במה טעה רבי חייא
 90 כשאמר בשם רבי שחייב שתיים. שכן כי אתנניה רבי לרדיה [לבר
 91 קפרא] שאינו חייב אלא אחת, שנה כן אלפיא דרבי שמעון המקל,
 92 ובי אתנניה רבי לרבי חייא שחייב שתיים, שנה כן אלפיא דרבי יוסי
 93 המחמיר וסובר שגם איסור מוסיף חל על איסור. ורבי חייא טעה
 94 בדברי רבי וסבר שבשיטת רבי שמעון שנה לו כן. אלא לרבי חייא
 95 שאמר בשם רבי, שגם רבי שמעון המיקל מודה בבת אחת שחייב
 96 שתיים, וכי לדבריו בר קפרא שאמר בשם רבי שחייב רק אחת
 97 שקורי קא משקר, הלא לדברי רבי חייא אין שום מאן דאמר הסובר
 98 כן.
 99 מתרצת הגמרא: אמר לך רבי חייא, סיבת טעותו של בר קפרא
 100 היתה משום דבי אתנניה רבי לרדיה [לבר קפרא] דינים אלו, תרתי
 101 לפטור אתנניה – רק על שנים מתוך שלושת הדינים האמורים שנה
 102 לו שאינו חייב אלא אחת, על זר ששימש בשבת, ועל בעל מום
 103 ששימש בטומאה.

1 מפרשת הגמרא: במאי קמיפלגי רבי חייא ובר קפרא בשלשת
 2 האופנים האמורים, באיסור כולל ואלפיא דרבי יוסי. רבי חייא סבר,
 3 שלרבי יוסי באיסור כולל מייחב תרתי – שאם האיסור השני אוסר
 4 חתיכות נוספות שלא נאסרו באיסור הראשון, הרי הוא חל גם על
 5 החתיכה שנאסרה מכח האיסור הראשון שקדם לו, וחייבים על
 6 חתיכה זו שתי חטאות. ומשום כן מחייב רבי יוסי שתיים על אשת
 7 אחיו שנעשתה אחות אשתו, שכן איסור אחות אשתו כולל עמו
 8 גם אחיות נוספות של אשתו. ובר קפרא סבר שלא מייחב לרבי
 9 יוסי באיסור כולל אלא תרא, ומה ששינוי לעיל (כ). שרבי יוסי
 10 מחייב גם משום אשת אח וגם משום אחות אשה, אינו אלא באופן
 11 שקודם היתה אסורה עליו משום אחות אשתו ואחר כך נעשתה
 12 אשת אחיו, שבאופן זה חל גם איסור אשת אח משום שהוא איסור
 13 מוסיף, שכן נאסרת אשה זו גם על שאר האחים.

14 שואלת הגמרא: ומאי איסור כולל איפא הקא בכל שלושת
 15 האופנים שנחלקו בהם רבי חייא ובר קפרא. בשלמא בוך ששימש
 16 בשבת, מוכן מדוע איסור שבת הוא איסור כולל, שכן איסור שבת
 17 כולל עמו דברים נוספים שלא נאסרו מחמת זרות. שהרי מעיקרא
 18 קודם שנכנסה השבת שרי [מתוך] הזר במלאכה של חולין ואסור
 19 רק בעבודה במקדש משום איסור זרות, ולאחר דאתיא [ושנכנסה]
 20 לה שבת, מנז דקא מיתסר [מתוך] שואסרו] הזר בכל מלאכה משום
 21 איסור שבת, מיתסר נמי בעבודה במקדש משום איסור שבת. וכן
 22 מוכן מדוע איסור טומאה על פעל מום נחשב לאיסור כולל, שכן
 23 מעיקרא לפני שנטמא הבעל מום היה שרי באכילה של קדשים,
 24 והיה אסור בעבודה, ועתה דאיפמי ליה [כשנטמא], מנז דקא
 25 מיתסר באכילה של קדשים משום טומאה מיתסר נמי בעבודה
 26 משום טומאה. אלא בור שאכל מליקה, כבת אחת היא דמשפחת
 27 לה – אין שייך אופן זה אלא כשחלו שני האיסורים בבת אחת,
 28 שהלא איסור זרות ואיסור נבילה חלים שניהם בשעת המליקה,
 29 אבל שיחולו שני האיסורים בזה אחר זה באיסור כולל לא משפחת
 30 לה.

31 הגמרא מפרשת את מחלוקת רבי חייא ובר קפרא באופן אחר: אלא
 32 קמיפלגי באיסור כבת אחת – בשני איסורים שחלים בבת אחת,
 33 האם חל רק אחד מהם או שחלים שניהם, ואלפיא דרבי יוסי. רבי
 34 חייא סבר שלרבי יוסי באיסור בת אחת מייחב תרתי, ואף מה
 35 שמחייב רבי יוסי באשת אח ואחות אשה שתיים, הוא באופן שחלו
 36 שני האיסורים בבת אחת. וכגון ששני האחים עשו שליח אחד
 37 לקדש להם שתי אחיות, וגם שתי האחיות עשו שליח אחד לקבל
 38 עבורן קידושין משני אחים אלו, ופגע שליח האחים בשליח
 39 האחיות ונתן לו בבת אחת את קידושי שניהם, ונמצא שבבת אחת
 40 נעשית אשת אחיו ואחות אשתו. ובר קפרא סבר, שלא מייחב
 41 לרבי יוסי אפילו באיסור בת אחת אלא תרא, ומה שחייב רבי יוסי
 42 בברייתא לעיל שתיים, הוא דווקא באופן שחל קודם איסור אחת
 43 אשה ואחר כך איסור אשת את, שהאיסור השני מוסיף על
 44 הראשון, ומודה רבי יוסי באיסור מוסיף כמבואר לעיל.

45 שואלת הגמרא: והקא – בשני האופנים הראשונים שנחלקו בהם
 46 רבי חייא ובר קפרא, מאי איסור בת אחת איפא הקא, והרי בור
 47 ששימש בשבת איסור זרות חל קודם השבת, וכן בבעל מום
 48 ששימש בטומאה איך יתכן שהמום והטומאה קרו בבת אחת.
 49 משיבה הגמרא: בוך ששימש בשבת יש להעמיד כגון דאיתיה
 50 [שהביא] הזר שתי שערות ונעשה גדול פאותה שבת שבה עבד
 51 במקדש, ונמצא דהוויא להו זרות ונשבת פהדי תרדי [בבת אחת],
 52 שכן קודם השבת בעודו קטן לא היה חייב במצוות ולא נאסר

המשך ביאור למסכת יבמות ליום שלישי עמ' א

7 שפוי ולפעמים שוטה. דבר שמיא זבין נככי – מכר את קרקעותיו,
 8 אתו כי תרי [שני עדים] ואמרי, כשהוא חלים [שפוי] זבין – מכר
 9 את נכסיו וחלה מכירתו, ואתו כי תרי [שני] עדים אחרים ואמרו
 10 כשהוא שומקא זבין, ומכירת שוטה אינה כלום. ואמר רב אשי, אוקי
 11 תרי להדי תרי – יש להעמיד את שתי כתות העדים אלו כנגד אלו
 12 והרי זה ספק השקול,

1 ששינוי במשנה בגיטין שבשתי כתי עדים החמירו בה ולא חששו
 2 שמא מתוך שהיא חולצת יבוא לייבמה, כמו כן גם במשנתנו
 3 המדברת בבת אחת יש להחמיר בספק גירושין ולהצריכה חליצה.
 4 הגמרא מוכיחה שגם בספק של שתי כתי עדים המכחישות זו את
 5 זו הולכים אחר חזקה: מירי דתרה אנככי דבר שמיא – כמעשה
 6 שהיה בנכסיו של אדם שהיה נקרא 'בר שטיא', שהיה לפעמים

באיסור כולל – לקמיה מפרש מאי איסור כולל איבא. ואליבא דרבי יוסי – דאמר: בשאר איסורי איסור חל על איסור, על ידי מגו. באיסור כולל מייחייב תרתי – דקתני: חייב משום אשת אח ומשום אחות אשה, אפילו נשא מת ואחר כך נשא חי, דליכא איסור מוסף בהאי בתרא אלא איסור כולל, מגו דמיתסר בבולא אחותא כולל גם את זו ועמק.

לא מייחייב אלא חדא – וכי חייביה רבי יוסי תרתי – בנשא חי ואחר כך נשא מת, דאיסור מוסף הוא. והא דקתני רבי שמעון אומר אינו חייב אלא משום אשת אח, דאוקימנא בנשא מת ואחר כך נשא חי – רבי חיאי תני לה, בר קפרא לא תני לה. מעיקרא – קודם שבת זו. מנן דמתסרא במלאכה – משום שבת, וכולא את העבודה בכלל האיסור משום שבת. והכא לא שייך מוסף, שלא ניתוסף איסור על החתיכה דדיניה עבודה. והיכי דמי מוסף – כגון אי היה מצניו למימר הכי: עבודה מעיקרא אסורה לורים ומותרת לכהנים, הוה ליה שבת, מגו דאיתוסף עלה איסור לגבי כהנים משום שבת – איתוסף נמי לגבי דידיה משום שבת, וכולא ליבא למימר, דהא משום שבת לא מיתסרי כהנים. שרי באבילה – בקדשים, דכתיב: 'ומן הקדשים יאכל' (ויקרא כא). מנן דמיתסר באבילה – משום טומאה, חייל נמי שם טומאה על העבודה. אלא מליקה – כולל לא משכחת לה, דהא בשעת מליקה חיילי תרוייהו. דכל זמן שלא נמלקה היה נעילה איסור מעילה, ולא חזו איסור זרות האמור בקרבן שניתר לאבילות כהנים. וכשנמלקה ונראית לכהנים פקע מינה איסור אהרת מעילה, וחיל עליה איסור זרות ד'זר לא יאכל' ואיסור מליקה באיסור בת אחת. מייחייב תרתי – דהא דקאמר לעיל חייב שתיים – כגון שבא עליו איסור דאשת אח ואחות אשה באחד, ומשכחת לה כגון דשווניהו שלח שני אחין לקדש שתי אחיות, וזן עשו שלח לקבל קדושהו, ופגע שלח בשליח. לא מייחייב אלא חדא – וכי חייב באיסור מוסף – בנשא חי ואחר כך נשא מת, כדמפרש לעיל. כגון דאייתי שתי שערות – היום בשבת זו, והשתא ליבא למימר דבולא מעיקרא שרי במלאכה ואסור בעבודה, דחל לא חל שום איסור עליו עד היום, דאיסור זרות ואיסור שבת יחד באו, אבל הביא שתי שערות בחול קדים זרות עליה. בעל מום נמי כגון דאייתי שתי שערות ואימני ליה – כלומר, דאימני קודם שתי שערות, ובתוך טומאתו ומומו הביא שתי שערות, ובשעת הבאה חלו שניהן, שהרי שניהן היו תלויין עליו. שחתך אצבעו – והוא המום, ונטמאה בחתיכתו בסכין. בשלמא לרבי חיאי – מצני לאוקמי גמריה ודבר קפרא הכי. כי אתניה – ורבי לדידיה כרבי יוסי, ולבר קפרא כרבי שמעון. ובר קפרא הוא דטעה, וסבר דרבי אליבא דרבי יוסי אתניה. אלא לבר קפרא – דאמר רבי אליבא דרבי יוסי אתניה קולא, אם כן, אליבא דמאן אתניה לרבי חיאי חומרא? וכי לבר קפרא שקורי משקר רבי חיאי, דלא אתניה רבי ולרבי יוסי מוהיב שתיים? ואליבא דרבי שמעון – והכי קאמר רבי חיאי: אף על גב דפליגי רבי שמעון ופטר, גני מילי בבולל, אבל בבת אחת – מודה, והזיל ולא קדים חד לחבריה. ובר קפרא אמר: בבת אחת נמי פליגי רבי שמעון. לאפוקי לרבי שמעון, פחוקיה – דהוה לחזקתן ליה לרבי שמעון לקולא, ואישתבע לן רבי חיאי דבבת אחת מוהיב. קפרא – מצני לתרוצי לגמריה ונמריה דרבי חיאי ולמימר: כי אתנין רבי פטור – אליבא דרבי שמעון, וכי אתניה לרבי חיאי חיובא – אליבא דרבי יוסי. ורבי חיאי הוא דטעה וסבר דרבי אליבא דרבי שמעון אתניה, אלא לרבי חיאי – דאמר אליבא דרבי שמעון אתניה רבי חיובא. אלא פטורא דאתניה לבר קפרא – אליבא דמאן? וכי שקורי משקר בר קפרא דלא אתניה רבי פטורא כלל? אמר לך רבי חיאי – ודאי בר קפרא לא משקר אלא טעי. דרבי ודאי פטורא אתניה, ולא בבולחו אלא בתרתי: בור ששימש בשבת ובעל מום ששימש בטומאה, דמשתבח בן על ידי כולל כן

על ידי בת אחת, כדאמר לעיל.

על ידי בת אחת, כדאמר לעיל.

במאי קמפילגי באיסור כולל – הוה מצני לאקשויי: בשלמא לבר קפרא משתבע לאפוקי רבי יוסי מחוקיה, אלא לרבי חיאי – למה ליה אשתובעי? דכתיב גוונא דייק בסמוך. אלא כאן לא חש לדקדק, משום דלא קאי הכי. לא מייחייב אלא חדא – פירש בקונטרס: והא דקתני רבי שמעון אומר רבי יוסי חייב אלא משום אשת אח בלבד, דאוקימנא בנשא מת ואחר כך נשא חי, דהוי איסור כולל –

רבי חיאי תני לה ולא בר קפרא. ונראה דבר קפרא נמי תני לה, ולקברו בין רשעים גמורים. אלא מליקה בבת אחת הוא דמשכחת לה – ואם תאמר: היכי הוהי בבת אחת? והא מיד כי נמלקה הוהי לה נבילה, ואיסור זרות לא חייל עד אחר זריקה, שיש חייל לכהנים, כדאמר בפרק בתרא דמכות (יחג). דכל היכא דקרינן "ואכלו אותם אשר כופר בהם" קרינן ביה "וכל זר לא יאכל קודש" ויש לומר: דאיסור נבילה נמי לא חייל עד אחר זריקה, דנפקא איסור מעילה, דלא חייל איסור נבילה על איסור מעילה דחמייר מיניה, כי היכי דחמייר איסור מעילה מאיסור גיד, כדאמר בפרק "גיד הנשה" (חולין קאא). ואף על גב דבר קפרא דשמעתין אית ליה בריש מעילה (הא), דדיתר זריקה שנינו. ומשנראה לזריקה נפיק מידי מעילה – מכל מקום איסור איבא עד שירוק, הלכך לא חייל איסור נבלה עד אחר זריקה. ועוד יש לומר: ובר קפרא סברו דרבי שמעון דשמעתין לטעמיה דאית ליה איסור זרות לפני זריקה דאמר התם במכות (זו). דזר שבאל עולה לפני זריקה דמיים לוקה חמש, ולא משום זרות דכתיב גבי "ואכלו אותם אשר כופר בהם" – דמשום ההוא לא לקי אפילו לרבי שמעון, כדאיתא בהדיא התם, אלא מהחזו קרא ד"לא תוכל לאכול בשעריך" (דברים יב). באיסור בת אחת מייחייב תרתי – פירש בקונטרס: דהא דקאמר לעיל חייב שתיים – כגון שבא עליו איסור אשת אח ואחות אשה באחד, ומשכחת לה על ידי שליח, כדלקמן (לדא). והשתא הא דפליגי עליה רבי שמעון דאמר אין חייב אלא משום אשת אח בלבד, אף על גב דבבת אחת אשת אח דחמור חייל, דאין לה היתר אחר מיתה אלא במקום יבום, אבל אחות אשה שרי לאחר מיתת אשתו. וברייתא דקתני אינו חייב אלא משום אחות אשת אח – לא איירי בבת אחת, דאם כן היה חייב משום אשת אח. אלא בנשא חי ואחר כך נשא מת איירי. והא דקאמר רבי חיאי דרבי יוסי בבת אחת מייחייב תרתי – לאו דוקא באיסור בת אחת, אלא אפילו באיסור מוסף, כדמוכח בפרק "אמר לך" (כריתות יד).

בר קפרא סבר לא מייחייב אלא חדא – וההיא דקתני: רבי שמעון אומר אינו חייב אלא משום אשת אחו, ובלבד, דמשמע דמייחייב רבי יוסי תרתי – היינו לקוברו בין רשעים גמורים. ובאידיך ברייתא דמיייר בנשא חי ואחר כך נשא מת מודה בה בר קפרא דלרבי יוסי חייב שתיים, דמודה רבי יוסי באיסור מוסף, כמו שפירש בקונטרס, כדמוכח ממתניתין דפרק "אמר לך". וקשה לרבינו יצחק: דמשמע דבאיסור מוסף חל טפי איסור על איסור מבאיסור בת אחת, וכי מסקינן דמפילגו באיסור בת אחת ואליבא דרבי שמעון, חייב לרבי חיאי שתיים – באיסור בת אחת לרבי שמעון, ואפילו הכי לית ליה איסור מוסף, דקתני לעיל אין חייב אלא משום אחות אשה! ואומר רבינו יצחק: דבדאי איסור בת אחת עדיף, אלא דסבר בר קפרא דדוקא באיסור בת אחת דבכא, כגון אחות אשה, וטומאה, ושבת, נבילה, דלא חייילא – היינו משום הוהרת בהדיא דלא הוהרת, שכן משמע לישנא דקאמר בר קפרא: שבת לכל הוהרת, טומאה לכל הוהרת – משמע משום הוהרתו לא חייל. ורבי חיאי לית ליה האי סברא, כדקאמר: לכהנים הוהרת ולא לזרים. הלכך קאמר בסמוך דבבת אחת מייחייב רבי שמעון שתיים, אף על גב דבאיסור מוסף לא מייחייב אלא אחת. וכן משמע קצת לקמן דאיסור בת אחת עדיף טפי, דקאמר: השתא משום כולל מייחייב – משום בת אחת מייבועיא! ומאן דמייחייב באיסור כולל, היינו נשום דמייז דהוה איסור מוסף – משום, כדאמר בפרק שלישי דשבתות (בבב). ואם כן עדיף נמי באיסור מוסף. אצבעו בסכין טמאה – שחיתה אצבעו חתוכה עד משוה אחרין דכשנגע בו הסכין נטמא ונעשה בעל מום.

1 ואיסור כולל אתניין ואליבא דרבי שמעון — אבל לרבי יוסי מחייב תרתי באיסור כולל,
 2 דלא מצי למימר דאליבא דרבי יוסי נמי אתנייה לפטורא — דאם כן לא היה טע
 3 בר קפרא לערב מליקה בהדייהו. דבבת אחת פשיטא ליה לבר קפרא דלרבי יוסי מייחייב
 4 תרתי, ולהכי פשיטא ליה בסמך דלרבי יוסי מחייב תרתי באיסור כולל, שעל כרחו צריך
 5 לומר דאליבא דרבי שמעון אתנייה, ולא אליבא
 6 דרבי יוסי. ופליג רבי יוחנן ארבי חייא ובר קפרא.
 7 **אמר** רבי יוסי הבערה ללא יצאה — תימה:
 8 דאטו מי לא מני לאו גרידי? הרי זר שאכל
 9 מליקה, דליכא אלא לאו דגבלתו ורש לומר: דאף
 10 על גב דבאיסור מוסף לרבי יוסי חיל איסור קל
 11 על איסור חמור, כדפריך רב אדא בפרק
 12 "הנשרפין" (סנהדרין קא,א): ולידון נמי באיסור
 13 אשת איש, דהא מודה רבי יוסי כו', אף על גב
 14 דאיסור אשת איש קל מאיסור חמותו, ובפרק
 15 "אמרו לוי" (כריתות ד,ב) גבי הא דאמר רבי יוסי
 16 אם זקן נשוא כו', משמע דמודה רבי יוסי דאיסור
 17 כרת חיל על חיבי מיתות בית דין משום איסור
 18 מוסף — מכל מקום, באיסור כולל סבירא ליה
 19 למימר דלא חיל קל על חמור, כדאמר בסוף "גיד
 20 הנשה" (חולין קא,א): מאן האי תנא דאיסור כולל
 21 באיסור חמור אית ליה כו'. ולהכי פריך: והאמר
 22 רבי יוסי הבערה ללא יצאה, ואם כן היכי חילא
 23 איסורי חותן? הריב הקשה הרב רבינו יעקב
 24 דאורליינשו: דאמאי לא מוקף לה בהצתת
 25 האליתא, דעבודה היא, ובעיא כהונה, ואין בה
 26 מיתה אלא לאו גרידא לפי שאין עבודה תמה,
 27 כדאמר בפרק שני דיומא (כ,ב): דהשתא לא הוי
 28 קל על חמור, דתרייהו לאו ינהו! ואומר רבינו
 29 יצחק: דמכל מקום איסור שבת קיל, לפי שהותרה
 30 במקדש. אבל אי הוה מיתה בהבערה — הוה
 31 חשיב איסור חמור, אף על גב דהותר במקדש.
 32 ואיסור טומאה נמי, אף על גב דהותר — חל על
 33 איסור בעל מום משום טמא ששימש במיתה,
 34 ובעל מום ששימש באוהרה לרבנן דרבי בסוף
 35 "אלו הן הנשרפין" (סנהדרין פג,א), אף על גב
 36 דכולה שמעתין בר קפרא ורבי חייא אליבא דרבי
 37 פליגי — מודה רבי דלרבי יוסי בעל מום ששימש
 38 באוהרה, כרבנן דידיה. ואם תאמר, דאמר בחולין
 39 (ק,א): התורה אמרה יבא איסור נבלה רחול על
 40 איסור חבל, והיינו קל על חמור באיסור כוללו!
 41 ואומר רבינו יצחק: דחלב קל, דהותר מכללו אצל
 42 חיה, כדאמר בסוף פרק "גיד הנשה" (שם). ואף על
 43 גב דנבלה נמי הותר במליקה — שאני קדשים,
 44 דכהנים משולחן גבה קובא, כדאמר ביהעור
 45 והרוטב" (ק,א). ועוד: דיש חומרא בנבלה, שכן
 46 משמאה, ואף על גב דיש חומרא בחלב דליכא
 47 בנבלה — אין לחוש בכך, כדאמרין בפרק "גיד
 48 הנשה" (קא,א): מאי חזית דטומאת הגוף חמירא
 49 — שכן כרת, דלמא טומאת בשר חמירא דלית לה
 50 טורה במקדש. ואם תאמר, דאמר לקמן: מאן האי
 51 תנא דאית ליה איסור כולל ואיסור מוסף ואיסור
 52 בת אחת, ומשמע דאיסור אחות אשה חיל
 53 באיסור כולל איסור אשת איש דחמיר מיניה!
 54 ויש לומר: דאיסור אשת איש קיל, דיש לה היתר בחיי
 55 אוסרה, דחשבין ליה קולא בהבא על יבמת" (יבמות נד,א). ואף על גב דבפרק "גיד הנשה" (חולין קא,א) איבא מאן דאמר דאיסור
 56 ואומר רבינו יצחק: דיש חומרא בטרופה, דכשנטרפה — שוב אין לה היתר אפילו נשחטה. אבל איסור אבר מן החי — אתיא שחיטה ומפקע ליה. **מירי** — איסור קתני לאוי קתני איסורי
 57 בעלמא קדשים — כן גרס רבינו נתנאל, דאין כן אלא חטאת ולא לאו, כיון דלא חיל איסור קל על חמור. **לקוברו** — בין רשעים כו' — ומכל מקום פריך שפיר לעיל לבר קפרא, דמשירי
 58 מליקה — מכלל דמודה בה רבי שמעון. דאין לומר דשירא לרבי יוסי משום דבהאי חיוב תרתי, ולא חשיב אלא גהו דמעלה עליו כאילו עשה שמים, ולקברו בין רשעים מגורים — דהא
 59 חשיב בעל מום ששימש, אף על גב דחייב לגמרי שמים, כיון דקסבר רבי חייא דרבי יוסי אית ליה איסור כולל.

1 ואיסור כולל אתניין — כלומר, היכי דאיתרמי על ידי כולל אתניין רבי פטורא, ואליבא
 2 דרבי שמעון, ודיכא דאיתרמו בבת אחת — אתניין חיובא. אבל מליקה לא אתנייה לפטור
 3 כלל, דלא משכחת לה ככולל אלא בבת אחת, והתם רבי שמעון מודי. והויא **בר קפרא**
 4 **לזר שאכל מליקה** — דדמיא להו, דהוה נמי כקדשים: דהא דמחייב עליה תרתי, וערבה
 5 בהדייהו לפטורא. וכי ערבה — לא אסיק
 6 אדעתיה דהא לא משתכחת בכולל. ועיין בה —
 7 לאחר זמן, כשנתקיימה בידו, והיה שונה
 8 שלשתן ביחד, ואשכח דלא מיתוקמא אלא בבת
 9 אחת, ושכח הווא ערבה. וטבר דרבי אתנייה,
 10 ואמר: מודה בבת אחת ופטורה — הך נמי
 11 דאתנייה רבי לפטורא — אפילו היכא דמיתרמו
 12 בבת אחת אתניין. **למאן שירי** — כלומר, למאן
 13 מיניהו מודה בה דלא בעי לאיפלוגי. **אליבא**
 14 **רבי יוסי** — מודה בה, השתא באיסור כולל,
 15 דחד מיניהו קדים, אמר רבי יוסי אחרון חל —
 16 בבת אחת מעביד? אלא לאו לרבי שמעון —
 17 ומדמדה במליקה — שמע מינה דהא דפליג
 18 בהך היכא דאיתרמו ככולל הוא דפליג, אבל
 19 באיסור בת אחת — מחייב תרתי, ותיבטא דבר
 20 קפרא תיבטא. שחיטה בור כשרה — ואין כאן
 21 זרות. לטפול בעלמא הוא — ואין כאן שבות. **אי**
 22 **בהקטרה** — רבי יוסי היכי מחייב חטאת משום
 23 שבת, דקא טלקא דעתך חטאת מחייב ליה.
 24 האמר רבי יוסי — בפרק קמא: הבערה ללאו
 25 יצאה. כשחיתת פרו של בהן גדול — ביום
 26 הכפרים. דשחיטה אב מלאכה היא, ומשום
 27 זרות נמי איבא, כדברי האומר ביומא בפרק
 28 "טרף בקלפי" (מב,א): שחיטת פרו בור פסולה.
 29 **אפילו בהן הדיוט נמי** — דהא מאן דפסיל ליה
 30 טעמא מאחרן, וזוקה. דכתיב: "יחקירי אחרך"
 31 (ויקרא טז), וכתיב בסוף הפרשה: "חלק עולם",
 32 וכל היכא דכתיב חוקה — עיבובא הוא, אלמא:
 33 אחרן דוקא. הכי גרסינן: **מירי חטאת קתני או**
 34 **לאוי קתני** — איסורי הוא דקדשיב.
 35 **משנה** ומפרישין אותן שלשה חדשים —
 36 שלא לחזור לבעליהן, שמא מעוברות הן ובניהו,
 37 למאן ומעין הבתנה בין זרע כשר לזרע פסול,
 38 שלא יתלו העוברים בבעליהן. אם היו כהנות —
 39 בגמרא מפרש. **גמרא** שש עשרה חטאות —
 40 לכל אחד ארבע, וכן לנשים. דעל שניהם הוא
 41 אומר: "ונכרתו הנפשות העשות" (ויקרא יח).
 42 ואונס בישראל מישרא שרי — לבעלה, דילפינן
 43 (כתובות נא,ב) מ'והיא לא נתפשטה', הא נתפשה
 44 — מותרת. מפרישין אותן ששא מעוברות הן —
 45 ולאחר שלשה חדשים מותרות, אף על גב
 46 שגדולות הן. ומאן

1 **ואיסור כולל אתנייה, ואליבא דרבי שמעון, והויא לבר**
 2 **קפרא לזר שאכל מליקה, ואידי דדמיא לה - ערבה**
 3 **בהדייהו, ועיין בה, ולא אשכח אלא בבת אחת. וסבר:**
 4 **מדהא בבת אחת - הא נמי בבת אחת, ומדהא**
 5 **לפטור - הנהך נמי לפטור. מיתבי: זר ששימש בשבת,**
 6 **ובעל מום ששימש בטומאה - יש פאן משום זרות,**
 7 **ומשום שבת, ומשום פעל מום, ומשום טומאה, דברי**
 8 **רבי יוסי. רבי שמעון אומר: אין פאן אלא משום זרות**
 9 **ובעל מום בלבד. ואילו מליקה שיריה. למאן שיריה?**
 10 **אליבא דרבי יוסי - השתא רבי יוסי פאיסור כולל**
 11 **מיתבי שמים, פאיסור בת אחת מיבעיא? אלא לאו**
 12 **לרבי שמעון ובאיסור כולל הוא דפטר - אכל**
 13 **פאיסור בבת אחת מחייב, תיבטא דבר קפרא!**
 14 **תיבטא. "זר ששימש בשבת", כמאי? אי בשחיטה -**
 15 **שחיטה בור בשרה, ואי בקבלה והולכה - מלטול**
 16 **בעלמא הוא. אי בהקטרה - והאמר יוסי: הבערה**
 17 **ללאו יצאה! אמר רב אהא בר יעקב: בשחיטת פרו**
 18 **של בהן גדול, וכדברי האומר: שחיטת פרו של בהן**
 19 **גדול בור - פסולה. אי הכי מאי איריא זר, אפילו בהן**
 20 **הדיוט נמי! שזר אצלו קאמר. מתקוף לה רב אשי:**
 21 **מירי חטאות קתני, או לאוי קתני? אלא: איסורי**
 22 **בעלמא קא חשיב. למאי נפקא מינה - לקוברו בין**
 23 **רשעים מגורים. משנה שנים שקדשו שתי נשים,**
 24 **ובשעת נפישתן לחופה החליפו את של זה לזה ואת**
 25 **של זה לזה - הרי אלו חייבין משום אשת איש. ואם**
 26 **היו אחין - משום אשת אה, ואם היו אחיות - משום**
 27 **אשה אל אחותה, ואם היו גדות - משום גדה.**
 28 **ומפרישין אותן שלשה חדשים, שפא מעוברות הן,**
 29 **ואם היו קטנות שאינן ראויות לילד - מחזירים אותן**
 30 **מיר, ואם היו כהנות - נפסלו מן התרומה. גמרא**
 31 **"החליפו", מירי ברשעי עסקינן! ותו: הא דתני רבי**
 32 **חייא: הרי פאן שש עשרה חטאות. אי במזיד - מי**
 33 **איפא קרבן? אמר רב יהודה, תני: הוחלפו. הכי נמי**
 34 **מסתברא, דקתני סיפא: אם היו קטנות שאינן ראויות**
 35 **לילד - מחזירין אותן מיר. ואי במזיד - מי שריא? הא לא קשיא: פיתוי קטנה - אונס וניהו,**
 36 **ואונס בישראל מישרא שרי. אלא דקתני: מפרישין אותן שלשה חדשים שפא מעוברות הן,**
 37 **הא לאו מעוברות - שריין, ואי במזיד - מי שרי? אלא לאו שמע מינה: הוחלפו, שמע מינה.**

יבמות דף לג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום המישי) קנט

62 שחיתו אינה כשירה אלא כהן גדול בלבד. מתרצת הגמרא: אכן
63 אין כוונת הברייתא דווקא לזה, אלא לכל מי שיש אצלו – אצל פר
64 זה קאמר, ואף כהן הדיוט הוא כור לענין שחיתו.
65 רב אשי מיישב את הברייתא באופן אחר: מתקיף לה רב אשי על
66 קושיית הגמרא לעיל, מדוע אין להעמיד את הברייתא במלאכת
67 הקטרה משום שאין בה חיוב חטאת, מירי – וכין חיוב הפאות קתני
68 בברייתא, או חיוב לאוי – מלקות קתני בה, אלא – והלא יש לפרש
69 שאיפרי בעלמא קא חשיב התנא ולא עונשים, שור המקטיר קרבן
70 בשבת עובר משום זרות ומשום שבת. מפרשת הגמרא: למה נקרא
71 מינה כמה איסורים יש בזה, לקבירי בוי רשעים גמורים, שהעושה
72 מעשה שיש בו שני איסורים נקבר עם הנסקלים והנשרפים שהן
73 רשעים גמורים.

משנה

75 שנים שקידשו שתי נשים – שכל אחד מהם קידש אשה אחרת,
76 ובשעת בנייתן להפשה החליפו את של זה לזה, ואת של זה לזה –
77 החליפו את נשותיהם ובא כל אחד מהם על ארוסת חברו, הרי
78 אלו תיבין משום איסור אשת איש. ואם היו שנים אלו אחין, הרי
79 הם חייבים גם משום אשת אח, שהרי כל אחת מהן היא אשת אחיו
80 מלבד היותה אשת איש. ואם היו שתי נשים אלו אחיות, חייבים
81 הם גם משום אחות אשה, שנאמר (ויקרא יח יח) אשה אל אחותה לא
82 תקח. ואם היו נשים אלו נדות, חייבים הם גם משום איסור נדה,
83 ולאחר שבא כל אחד מהם על אשת חברו, מפרישין אותן – את
84 הנשים הללו מבעליהן שלשה חדשים, שפא מעופרות הן מהבועל
85 והורלד ממור, ואם לא יפרשו כשיעור זמן זה נתלה את העובר
86 בבעלה ונכשירו לקהל, שכן אין העובר ניכר עד שלשה חדשים
87 לעיבורו. ואם היו נשים אלו קטנות שאינן ראויות לילד, מחזירין
88 אותן מיד לבעליהן, משום שאין לחשוש שמא נתעברו. ואם היו
89 נשים אלו קטנות, נפסלו מן התריומה. ובגמרא להלן (לה) יבואר דין
90 זה.

גמרא

91 שנינו במשנתנו: החליפו את של זה לזה. מקשה הגמרא: מלשון
92 'החליפו' משמע שהחליפו את נשותיהם במזיד. וקשה, מירי
93 ברשעי עסקינן – וכי אנו עוסקים ברשעים שעברו במזיד על כל
94 איסורים אלו שהזכור במשנה. עוד מקשה הגמרא: ותו יקשה על
95 הא דתני רבי תימא על משנתנו, שאם עברו על איסור אשת איש
96 ואשת אח ואחות אשה ונדה, הרי יש כאן שש עשרה הפאות, שכן
97 כל אחד משני האנשים וכן כל אחת משתי הנשים מתחייבים
98 ארבע חטאות. ואי מדברת המשנה בהחליפו במזיד, הרי
99 כלל, הלא אין מביאים קרבן אלא על השוגג. מתרצת הגמרא:
100 אמר רב יהודה, תני – גרוסו במשנתנו 'החליפו את של זה לזה',
101 שמשמעותו שהחליפו בשוגג.
102 הגמרא מוכיחה כדברי רב יהודה: הכי נמי מסתברא שהמשנה
103 מדברת בשוגג, דהרי קתני בספא, אם היו נשים אלו קטנות שאינן
104 ראויות לילד מחזירין אותן מיד לבעליהן. ואי מדובר שהחליפו את
105 נשיהם במזיד, מי שריא – וכי מותרות לחזור לבעליהן, והרי
106 אשה שזינתה אסורה לבעלה. דוחה הגמרא: הא לא קשיא – מכח
107 קושיא זאת אין להוכיח שמדובר בשוגג, שכן אפילו אם החליפו
108 במזיד, מותרות הקטנות לחזור לבעליהן. שכן פיתוי קטנה כאונס
109 ניקה, משום שאין בהן דעת, ואונס בישראל מישרא שרי – ואשת
110 ישראל שנבעלה לאחר באונס מותרת לבעלה.
111 הגמרא מביאה הוכחה אחרת לדברי רב יהודה: אלא יש להוכיח
112 שהמשנה מדברת בשוגג מדקתני מפרישין אותן שלשה חדשים
113 שפא מעופרות הן, הרי לא לאחר שלשה חדשים כשנתברר ללאו
114 מעופרות הן, שריין – הרי הן מותרות לחזור לבעליהן. והרי דין זה
115 אמור בגדלות, ואי מדובר שהחליפו במזיד, מי שרי לחזור
116 לבעליהן. אלא לאו שמע מינה שהמשנה מדברת בנשים שהחליפו
117 בשוגג. מסיקה הגמרא: אכן שמע מינה.

1 ובאופן שחלו שני האיסורים בזה אחר זה והשני היה איסור כולל,
2 אתנייה – שנה) לו רבי שאינו חייב אלא אחת, ואליבא דרבי שמעון
3 הסובר שאף איסור כולל אינו חל על איסור. ותיבא – ונראה לרב
4 קפרא לדין דר שאכל מליקה, ואידי דדמיא לה – ומשום שהוא
5 דומה לזר ששימש בשבת ולבעל מום ששימש בטומאה, שכן בכל
6 דינים אלו מדובר באיסור קדשים שמצטרף לאיסור אחר, ערבה
7 – עירב) בר קפרא לדין זה בהירייהו – יחד עם שני דינים האלו.
8 ולאחר זמן כשהיה שונה את שלשת הדינים יחד, וענין בה בדין זר
9 שאכל מליקה, ולא אשכח – ולא מצא להעמיד דין זה אלא באופן
10 שחלו איסור מליקה ואיסור זרות בבת אחת, ושכח שלא שמע
11 מרבי דין זה אלא הוא עירבו יחד עם שני הדינים הראשונים.
12 וקבר, מדיקה – מכך שדין מליקה מדבר בבת אחת, הא נמי – דין
13 זר ששימש בשבת ובעל מום ששימש בטומאה גם מדובר באופן
14 שחלו שני האיסורים בבת אחת. ומדיקה – מכך שבמליקה שנה
15 רבי לפטור, אף הקף – שני הדינים הראשונים נמי שנה לו רבי
16 לפטור אף כשחלו שניהם בבת אחת.

17 הגמרא מקשה על שיטת בר קפרא: מיתני, שנינו בברייתא, דר
18 השימש במקדש בשבת, ובעל מום ששימש בטומאה, יש כאן – בור
19 ששימש בשבת גם משום איסור זרות וגם משום איסור שבת,
20 ובעל מום ששימש בטומאה יש גם משום איסור כעל מום וגם
21 משום איסור טומאה. דברי רבי יוסי. רבי שמעון אומר, אין כאן בור
22 ששימש בשבת אלא משום איסור זרות בלבד, ולא משום איסור
23 שבת. וכן בעל מום ששימש בטומאה יש משום איסור כעל מום
24 בלבד, ולא משום טומאה. מדייקת הגמרא: דווקא את שני דינים
25 אלו הביאה הברייתא, ואילו לדין זר שאכל מליקה, שרייה
26 הברייתא ולא הזכירה אותה, ומשמע שבדין זה שהוא איסור בת
27 אחת לא נחלקו רבי יוסי ורבי שמעון. למהן שרייה – לפי מי שיריה
28 הברייתא דין זה, אליבא דרבי יוסי, שמודה בו רבי יוסי שחייב רק
29 אחת, הלא השתא שריי יוסי באיסור כולל וכגון בור ששימש
30 בשבת ובעל מום ששימש בטומאה מחייב שתיים אפילו שחלו
31 בזה אחר זה, אם כן באיסור בת אחת שחלו שניהם כאחת שהוא
32 עדיף מאיסור כולל, מביעא – וכי צריך לומר שמחייב בו רבי יוסי
33 שתיים. אלא לאו – אלא ודאין שירי התנא דין זה לרבי שמעון,
34 שבדין זה מודה רבי שמעון שחייב שתיים, משום שחלו שני
35 האיסורים בבת אחת. ומוכח שכאב שדווקא באיסור כולל הוא
36 דפטר, ובאופן שחלו שני האיסורים בזה אחר זה, אבל באיסור בבת
37 אחת מחייב רבי שמעון שתיים, ותיבתא היא על דבריו דבר קפרא.
38 מסיקה הגמרא: אכן תיבתא היא.

39 שנינו בברייתא: דר ששימש בשבת וכו' יש כאן משום זרות ומשום
40 שבת. מקשה הגמרא: במאי – באיזה עבודה מדובר. אי בשחיטה
41 של הקרבן, הלא שחיטה כר בשירה ואין בה איסור זרות כלל. ואי
42 בעבודת קלה והולכה, הלא מלמל בעלמא הוא, ואין בהן משום
43 איסור מלאכת שבת. ואי מדובר בהקפאת של אימורי הקרבנות
44 שיש בה משום איסור הבערה בשבת, והא אמר רבי יוסי תבערה
45 ללאו יצאתה, שכן נאמר (שמות לה א) לא תבערו אש בכל
46 משבתכם ביום השבת. ולכאורה כתוב זה מיותר, שהרי כבר
47 נאמר (שם ב ט) לא תעשה כל מלאכה. ואמר רבי יוסי, טעם מה
48 שנכתבה הבערה בפני עצמה הוא בכדי להוציא מלאכה זו מכלל
49 מלאכות שבת שחייבים על זדונן סקילה ועל שגגתן חטאת,
50 וללמדנו שאינה אלא באיסור לאו ועונש מלקות בלבד. ומאחר
51 שהברייתא האמורה שנויה בשיטת רבי יוסי, אי אפשר לפרשה
52 בזר שהקטיר בשבת ולחייבו שתי חטאות, שהרי לשיטתו אין
53 בהקטרה בשבת חיוב חטאת.

54 מתרצת הגמרא: אמר רב אהא בר יעקב, הברייתא מדברת
55 בשחיטת פרו של כהן גדול ביום הכיפורים, וכדברי האומר במסכת
56 יומא (מב) ששחיטת פרו של כהן גדול כור פסולה. נמצא שזר
57 ששחט את פרו של כהן גדול ביום הכיפורים, חייב גם משום יום
58 הכיפורים וגם משום זרות.
59 מקשה הגמרא: אי הכי – אם מדובר בשחיטת פרו של כהן גדול,
60 מאי אריא – מדוע נקטה הברייתא דר ששימש בשבת, הלא אפילו
61 כהן הרייט שהשחט פרו זה נמי יתחייב משום זרות ומשום שבת, שכן

מקום מאחר שלפי טעותו סבר שעושה מצוה פטור. ולשיטתו, אף
 במשנתנו שנתחלפו להם הנשים בשעת כניסתן לחופה, אין להם
 למקדשים להתחייב בחטאת, שהרי סברו שהם באים על
 ארוסותיהם, ורצו לקיים בהן מצות נישואין. מסיקה הגמרא: **אֵלָא**
 רבי מאיר שנה משנה זו **אֵלִיבָא דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** הסובר שהעובר
 עבירה משום שטעה בדבר מצוה חייב חטאת.
 הגמרא מפרשת את שיטת רבי מאיר באופן אחר: **אִיבְעִית אִימָא,**
לְעוֹלָם שְׁנָה רַבִּי מֵאִיר כְּדֵי מִשְׁנַתוֹ אֵלִיבָא דְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. שכן פי
קְאָמֵר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מְעָה בְּדַבְרֵי מִצְוֵה פְטוּר, הַנִּי מִיְלֵי דְרוּקָא נְבִי
 תִּינוּקוֹת שְׁנַתְחַלְפוּ זֶה בָּזֶה, מִשּׁוֹם דְּזִמְנֵי בְּהוּל – שְׁהִיָּה טוֹרֵד לְמוֹל
 את התינוק שזמן מילתו בשבת כדי שלא יעבור זמנו, ולכן טעה
 ומל את התינוק שזמנו אחר השבת. **אֲבָל הָאֵי מְקַדְשׁ שְׁטַעָה וְבֵא**
 על אשת חבירו, בִּינְיָן דְּאִין זְמַנֵּי בְּהוּל, שְׁהִיָּה אִין זְמַן קְבוּעַ לְמִצְוֵה
 זו, ועל כן היה עליו לבדוק אם אכן זו היא אשתו קודם שבא עליה,
 לֹא פְטוּר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מִחֻטְאָתָא.
 הגמרא מקשה על אוקימתא זו: הלכה בידינו, שזר האוכל תרומה
 בשוגג, חייב להפריש פירות אחרים חתתיה כשיעור הפירות
 שאכל בתוספת חומש, וליתנם לכהן. וְהִי הָאוּכַל תְּרוּמָה בְּשׁוּגָג,
 דְּאִין זְמַנֵּי בְּהוּל, שֶׁכֵּן אִין זְמַן קְבוּעַ לְאִבְלִית תְּרוּמָה, וּמְכַל מְקוּם
 אם טעה וסבר לעשות מצוה באכילתו קָפְטָר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. דְּתַנְן
 במסכת תרומות (פ"ח מ"א), הִיָּה כְהֵן אוֹכֵל בְּתְרוּמָה, וְאַחַר כֵּן נִדְעַ
 לוֹ שְׁהוּא בֵּן דְּרוּשָׁה אוֹ בֵּן חֲלוּצָה, וְהִיָּה הוּא חָלַל שְׁהוּא כּוֹר לְכַל
 דְּבֵר וְאִסוּר בְּאִבְלִית תְּרוּמָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּיב אוֹתוֹ כְּרֵן וְחֻמְשָׁה,
 דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פְּטוּר, מִשּׁוֹם שֶׁסָּבֵר שְׁהוּא כְהֵן כִּשְׂר וְהַתְּכוּיִן לְקִיִּים
 מצות אכילת תרומה. הרי פטור רבי יהושע בטועה בדבר מצוה
 גם כשאין זמנה קבוע, והיה בהול לקיימה. מתרצת הגמרא: **הָאֵי**
אִיתְמַר עֲלֶיהָ, אִמְר רַב כִּיבִי בַר אֲבִי, הָבָא בְּחַלְל שְׁאִבְלֵ תְרוּמָה שֶׁל
חֲמִץ בְּעֵרֵב תִּפְסַח עֲקָבִינֵי, דְּזִמְנָתָ בְּהוּל, שֶׁכֵּן אִם יִתְעַכֵּב מְלֹאכְלָה
עַד זְמַן הַבֵּיעוּר יִצְטַרֵּךְ לְשׁוּרְפָה.
 הגמרא חוזרת לדון בשיטת מי נשנתה משנתנו, ומפרשת בדרך
 אחרת: וְאִי בְעִית אִימָא, אִין צוּרֵךְ לְהַעֲמִיד אֵת מִשְׁנַתוֹ בְּשִׁיטַת רַבִּי
 מאיר הסובר שאיסור חל על איסור בכלל ומוסיף, אלא כל
 האיסורים שנשנו בה חלים משום שמדובר ב**אִיסוּר בֵּת אֲחֵת**. והיא
 שניה אפילו **אֵלִיבָא דְרַבִּי שְׁמַעוֹן** הסובר (לעיל לב), שכל שחלו בה
 אחר זה אין איסור חל על איסור, שכן אף הוא מודה שבבת אחת
 חלים כמה איסורים. שואלת הגמרא: **בְּשִׁלְמָא בּוֹלְחָה** – איסור אשת
 איש ואשת אח ואחות אשה, **מִשְׁבַּחַת לְהוֹ שִׁיחֻלוֹ כּוֹלֵם בְּבֵת אֲחֵת,**
 כְּגוֹן דְּשֵׁנֵי הָאֲחִים שְׁוִינְהוּ – ומינו) שְׁלִיחַ אֶחָד לְקַדֵּשׁ לָהֶם נְשִׁים,
 וְשׁוֹ אִינְהוּ – ומינו שתי האחיות) שְׁלִיחַ אֶחָד לְקַבֵּל עֲבוּרֵן קִידוּשֵׁן,
 וְנִבְעַ שְׁלִיחַ הָאֲחִים בְּשִׁלְיַת הָאֲחִיות וּמִסֵּר לוֹ אֵת קִידוּשֵׁי שְׁנִיחָם,
 וּנְמַצָּא שְׁנַתְקַדְשׁוּ שְׁנֵי הָאֲחִיות לְשֵׁנֵי הָאֲחִים בְּבֵת אֲחֵת, וְחָלוּ
 עליהן איסורי אשת איש ואשת אח ואחות אשה בבת אחת. **אֵלָא**
 איסור נדות היכי מְשַׁבַּחַת לָה שִׁיחֻלוֹ בְּבֵת אֲחֵת עִם שְׁבֵת אֶת
 האיסורים. מתרצת הגמרא: **אִמְר רַב עֲמֵרָם אִמְר רַב,** הַמְשַׁנָּה
 מדברת בְּאוֹפֵן שֶׁהַתְּחִילוֹ הָאֲחִיות שׁוֹפְעוֹת דָּם נְדָה מְתוּף שֶׁנֶּת
 שְׁלִישֵׁ עֶשְׂר – קודם שמלאו לאחים י"ג שנים ועדיין היו קטנים,
 וּנְמַשְׁבָּה רֵאִייתָן עַד לְאַחַר שֶׁמְלָאוּ לְאֲחִים שְׁלִישֵׁ עֶשְׂר וְהִגְדִּילוּ. וְזֶה
 הוא הטעם לְאִיבֵי אִינְהוּ – לְחִיב אוֹתָם בְּכָל אִיסוּרִים אֵלוּ, שֶׁכֵּן
 בקטנותם אינם בכלל עונשין, וּנְמַצָּא שֶׁכָּל אִיסוּרִים חָלוּ עֲלֵיהֶם
 בבת אחת משעה שהגדילו. וכן צריך לומר ששפיעו האחיות דם
 מְתוּף שֶׁנֶּת הַשָּׁנִים עֶשְׂר וְעָשְׂר לְיָדֵיתָן בְּעוֹדן קְטוּתָ, וּנְמַשְׁבָּה טוֹמְאָתָן עַד
 לְאַחַר שֶׁמְלָאוּ לָהֶן שָׁנִים עֶשְׂר וְעָשְׂר שְׁנִים וְהִגְדִּילוּ. וְזֶה הוּא הַטַּעַם לְחִיבֵי
 אִינְהוּ – לְחִיב אוֹתָן בְּכָל אִיסוּרִים אֵלוּ, שְׁהִיָּה חָלוּ עֲלֵיהֶן כּוֹלֵם
 בבת אחת, משעה שהגדילו.
 שנינו במשנתנו: שתי נשים שהוחלפו בטעות ונבעלה כל אחת
 לבעל חבירתה, מְפָרְשִׁים אוֹתָן מִבְּעֻלָּתָן שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים, כִּדִּי
 שיוכר העובר לאנשים אם נולד מהבועל והוא ממזר ולא יתלו
 שנולד מהבועל והוא כשר. מקשה הגמרא: וְהָאֵל כָּלל הוּא בִּידֵינוּ,
 שְׁאִין אִשָּׁה מְתַעַבְרַת בְּבִיאָה רֵאשׁוֹנָה, וְאִם כֵּן בּוֹדָאֵי לָא נִתְעַבְרָה
 מהבועל בבִּיאָה זו, וְמָה הַצּוּרֵךְ בְּהַפְרָשָׁה זו. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: **אִמְר**

שנינו במשנתנו: אם באו שני אחים זה על אשתו של זה, והיו שתי
 הנשים אחיות, וכן היו נדות, חייב כל אחד מהם ארבע חטאות,
 משום אשת איש, ואשת אח, ואחות אשה, ונדה. ובהכרח סוברת
 משנתנו ששני איסורים הבאים בבת אחת שניהם חלים. לפיכך
 בשעה שקידש ראובן את רחל אשתו, נאסרת היא על שמעון אחיו
 גם משום אשת איש וגם משום אשת אח, שכן שני איסורים אלו
 חלים בבת אחת. וכן בהכרח סוברת המשנה, שאיסור כולל חל על
 איסור אחר שקדם לו, ועל כן אם קידש ראובן את רחל, ואחר כך
 קידש שמעון את לאה אחותה וראה ציור, הרי הוא מתחייב על
 רחל גם משום אחות אשה. שכן האיסורים הראשונים של אשת
 איש ואשת אח חלו רק על רחל לבדה, ואילו כשקידש שמעון את
 אחותה נאסרו עליו גם שאר אחיותיה, ומתוך שנאסרו שאר
 האחיות באיסור אחות אשה, חל איסור זה גם על רחל. וכן בהכרח
 סוברת המשנה, שאיסור מוסיף חל על איסור אחר שקדם לו,
 ומשום כן אשת אחיו שהיא אחות אשתו שפירסה נדה, נאסרת
 עליו גם באיסור נדה. שכן כל האיסורים הקודמים לא אסרו אותה
 על בעלה, וכשפירסה נדה נאסרה גם על בעלה, ומתוך שהיא
 נאסרת באיסור נדה על בעלה, הרי היא נאסרת גם עליו באיסור
 זה.
 הגמרא מבררת בשיטת מי שניה משנתנו. שואלת הגמרא: וְאִין
 הוּא הָאֵי תְנָא דְאִית לֵיהּ שְׁאִיסוּר חָל עַל אִיסוּר בְּאִיסוּר בּוֹלְל,
 וְאִיסוּר מוֹסִיף, וְאִיסוּר בֵּת אֲחֵת, שְׁבִשְׁיטַתוֹ שְׁנִיחָה מִשְׁנַתוֹ. מְשִׁיבָה
 הגמרא: **אִמְר רַב יְהוֹדָה אִמְר רַב,** מִשְׁנַתֵּינוּ בְּשִׁיטַת רַבִּי מֵאִיר הִיא
 שְׁנִיחָה. (דְּתַנִּיא) דְּתַנְנֵן בְּכִרִיתוֹת (ג), יֵשׁ שְׂאֵדָם אוֹכֵל אִבְלִית אֲחֵת
 וְחִיב עֲלֶיהָ אִיבְעַת תְּמָאוֹת וְאִשָּׁם אֲחֵד, בְּאוֹפֵן שְׁהוּא אֲדָם טְמָא
 שְׂאֵבֵל כּוֹיֵת חֵלֵב, וְחָלַב זֶה הוּא נוֹתֵר שְׁעֵבֵר זְמַן הַקְּרִבְתָּהּ, וְהוּא חָלַב
 מִן הַמוֹקְדָּשִׁין – שֶׁל קְרִבְנוֹתוֹ שְׁקֵרֵב לְמוֹזֵבֵת, וְהִיתָה אִבְלִית לִּי כִּיּוֹם
 תִּפְשׁוּרִים. נְמַצָּא שְׁהוּא מְתַחִיב בְּאַרְבַּעַה חֻטְאוֹת, מִשּׁוֹם אִבְלִית
 קְדָשִׁים בְּטוֹמְאָה, וּמִשּׁוֹם אִבְלִית חֵלֵב, וּמִשּׁוֹם אִבְלִית נוֹתֵר, וּמִשּׁוֹם
 יוֹם הַכִּיפּוּרִים, וְאִשָּׁם אֶחָד מִשּׁוֹם מַעֲלִיָּה שְׂאֵף כְהֵן הוּא זֶר לְגַבִּי
 אִימּוּרִים. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אִם הִתְקָה אִבְלִית זֶה בְּשַׁבָּת, וּבְשַׁעָה
 שְׂאֵבֵל אֵת הַחֵלֵב הַזֶּה אִיבְעִית מִרְשׁוֹת הַיַּחֲדִיד לְרְשׁוֹת הַרְבִּים, תְּחִיב
 שְׁטַת נּוֹסֶפֶת מִשּׁוֹם מְלֹאכְתָּהּ הַרְצָאָה בְּשַׁבָּת. אִמְרוּ לוֹ חֲכָמִים לְרַבִּי
 מאיר, אִיסוּר זֶה אִינְהוּ מִן הַשָּׁם – אִין לְמַנּוֹתוֹ בְּכָלל שְׁאֵר הָאִיסוּרִים
 שֶׁמְתַחִיבֵים עֲלֵיהֶם בְּאִבְלִית זו, שֶׁכֵּן אִינְהוּ חָל עַל עֵצֶם בְּאִבְלִית
 אֵלָא עַל הַרְצָאָה.
 וּמוֹכַח מְדַבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, שְׁלִשְׁטוֹתוֹ אִיסוּר חָל עַל אִיסוּר בְּאִיסוּר
 כּוֹלֵל, וּבְאִיסוּר מוֹסִיף, וּבְשֵׁנֵי אִיסוּרִים שֶׁחֲלִים בְּבֵת אֲחֵת. שֶׁכֵּן
 מְשַׁעָה שְׁנוֹצְרָה הַבְּהֵמָה נֹאסֵר חֵלְבָהּ בְּאִבְלִיתָהּ, וְעַדִּין הוּא מוֹתֵר
 בְּהַנָּאָה. וְלֵאחַר שֶׁהוֹקְדָשָׁה, נֹאסֵר הַחֵלֵב מִשּׁוֹם מַעֲלִיָּה אֵף בְּהַנָּאָה,
 וּמִתּוֹךְ שֶׁחָל אִיסוּר מַעֲלִיָּה עַל הַנָּאָה הִיָּה חָל אֵף עַל אִבְלִיתוֹ,
 כִּדִּין אִיסוּר מוֹסִיף. וּכְשֶׁנַּעֲשֶׂה נוֹתֵר, נֹאסֵר אֵף לְהַקְטִירָתוֹ מוֹזֵבֵת,
 וּמִתּוֹךְ שֶׁחָל אִיסוּר נוֹתֵר עַל הַקְטִירָתוֹ הִיָּה חָל אֵף עַל אִבְלִיתוֹ,
 כִּדִּין אִיסוּר מוֹסִיף. וּכְשֶׁנִּשְׁמָא הָאֲדָם הִיָּה חָל נֹאסֵר אֵף בְּאִבְלִית
 שְׂאֵר חֲתִיכוֹת קְדָשִׁים, וּמִתּוֹךְ כֵּן חָל עֲלֵיו אִיסוּר אִבְלִית בְּטוֹמְאָה
 אֵף בְּחֲתִיכַת חֵלֵב זו, כִּדִּין אִיסוּר כּוֹלֵל. וּכְשֶׁנִּכְנַס יוֹם הַכִּיפּוּרִים
 נֹאסֵר אֵף בְּאִבְלִית חוֹלִין, וּמִתּוֹךְ כֵּן חָל עֲלֵיו אִיסוּר יוֹם הַכִּיפּוּרִים
 אֵף בְּאִבְלִית חֵלֵב זו, כִּדִּין אִיסוּר כּוֹלֵל. וּמִכֵּךְ שְׁהוֹסִיף רַבִּי מֵאִיר
 לְחִיב גַּם מִשּׁוֹם הַרְצָאָתָ שַׁבָּת, מוֹכַח שְׁלִשְׁטוֹתוֹ חֲלִים שְׁנֵי אִיסוּרִים
 בבת אחת, שֶׁכֵּן אִיסוּר שַׁבָּת וְאִיסוּר יוֹם הַכִּיפּוּרִים חֲלִים שְׁנֵיחָם
 בבת אחת בְּכִנּוּסֵי הַיּוֹם. נְמַצָּא שֶׁמִּשְׁנַתֵּנוּ הַסּוֹבֵרֵת שְׁאִיסוּר חָל עַל
 אִיסוּר בְּכָל שְׁלֹשָׁה אוֹפְנִים אֵלוּ, שְׁנִיחָה בְּשִׁיטַת רַבִּי מֵאִיר.
 שואלת הגמרא: וְרַבִּי מֵאִיר שְׁנָה בְּמִשְׁנַתוֹ שֶׁכְּשֶׁנַּתְחַלְפוּ הַנְּשִׁים
 בשעת כניסתן לחופה, חייבים עליהם המקדשים חטאת, **אֵלִיבָא**
דְּמֵאִין – בשיטת מי מרבותיו שנה כן. **אֵי אֵלִיבָא דְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, הָאִמְר**
 רבי יהושע במסכת שבת (קלו), שאם מְעָה בְּדַבְרֵי מִצְוֵה – שחשב
 לקיים מצוה וטעה ועבר עבירה, כגון שהיה לפניו שני תינוקות, ו
 האחד זמן מילתו בשבת והשני זמנו לאחר השבת, ונתחלפו לו
 שניהם זה בזה, ומל את זה שזמנו לאחר השבת בשבת, פְּטוּר
 מחטאת. ואפילו שלפי האמת לא עשה מהעשה מצוה כלל, מכל

יבמות. ארבעה אחיז - פרק שלישי דף לד עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ) קסא
רש"י

1 **ומאן האי תנא** - דמתניתין, דאית ליה איסור חל על איסור, בין על ידי כולל, בין באיסור
 2 מוסיק, בין על ידי בת אחת, כגון אלן שחיבין ארבע טמאות. ובשקדש ראובן את רחל
 3 תחלה נאסרה על שמעון משום אשת אח ואשת איש - דהיינו בת אחת, וקמחייב ליה תנא
 4 רידן אתרייהו. חזר שמעון וקידש לאה, מיגו דאסרי ליה הנך קדושין ככולהו שאר
 5 אחותנא משום אחות אשה, אסרי ליה נמי
 6 באשת אחיו משום אחות אשה, ואף על גב
 7 דאסורה עליה קיימא, דהיינו איסור כולל. ועדיין
 8 רחל זו מותרת לראובן בעלה. פירסה נדה, מיגו
 9 דאיתוסף איסור עלה לאובני בעלה משום נדה -
 10 איתוסף בה נמי איסור לגבי שמעון, הרי איסור
 11 מוסיק. **ארבע חמאות** - משום טומאה דאובל
 12 קדשים בטמאת הגוף כברת, ומשום חלב,
 13 ומשום נותר, ומשום יום הכפורים. ואשם
 14 מעילות, דאפילו כהן לגבי אימורים זר הוא. **אם**
 15 **היתה שבת ב'** - אבל משום יום הכפורים לא
 16 היו מחייב אחורצאה, דקסבר: אין עירוב והוצאה
 17 ליום הכפורים. והכי מפרש בכריתות. אלמא
 18 אית ליה לרבי מאיר כולו, דהא הבא,
 19 משוגרה בהמה זו והיא חולין - נאסרה חלבה
 20 באבילה ומותר בהנאה. הוקדשה, מיגו דאתוסף
 21 איסור הנאה על החלב משום וקדשים -
 22 איתוסף ביה נמי איסור אבילה משום זרות, ואף
 23 על גב דאסור וקאי באבילה. דהוה ליה נותר, מיגו
 24 דאיתוסף איסור למזבח משום נותר - איתוסף
 25 נמי לכהן משום נותר, הרי הנך תרי משום איסור
 26 מוסיק. נטמא, זה שעד עכשיו היה מותר
 27 בחתיכות בשר קדש ועכשיו נאסר בהן, מיגו
 28 דמיתסר בשאר חתיכות משום טומאה - נאסר
 29 נמי כזו משום טומאה, והיינו איסור כולל. דהוה
 30 ליה יום הכפורים, מיגו דמיתסר בחולין משום
 31 יום הכפורים - אסור נמי בקדשים משום יום
 32 הכפורים, דהיינו נמי איסור כולל. וממחייב ליה
 33 רבי מאיר משום והוצאת שבת - אלמא אית ליה
 34 איסור בת אחת חייל, דכשקדש היום חלו עליו
 35 איסור אבילת יום הכפורים ואיסור שבת. ורבי
 36 **מאיר אליבא דמאן** - כלומר, נהי דסבר רבי
 37 מאיר אידו כהאי גונא איסור חל על איסור,
 38 מיהו היבא דקא מתכוין לדבר מצוה לישא
 39 אשה, כמאן מרבתי סבירא ליה לרבי מאיר
 40 טעה דבר מצוה ולא עשה מצוה? אי אליבא
 41 דרבי יהושע - האמר פטור במסכת שבת, בפרק
 42 "רבי אליעזר דמילה" (קל"א), דתניא התם
 43 בנמיא: מי שהיה על שני תינוקות, אחד למול
 44 בשבת ואחד למול באחד בשבת, ושכח ומל את של אחד בשבת בשבת, דהיינו נמי טעה
 45 דבר מצוה ולא עשה מצוה, שעדיין לא הגיע זמנו - פטור רבי יהושע. דומנו כהול -
 46 שהיה טרוד למול את של שבת, כדי שלא יעבור זמנו. **אבל הכא** - גבי שניא, אך זמנו
 47 בהול, דאין זמן קבוע למצוה, דהוה ליה למידק. תיובת **בערב הפסח** זמנו כהול - שלא
 48 תשרף. **ואיבעית אימא** - דהוה כולו מתניתין לאו רבי מאיר היא, אלא אפילו לרבי שמעון
 49 דמיקל הכא מודי, וכגון דחלו אבילות בבת אחת. דשוו אינהו - שני האחין שליח אחד
 50 להוליק את הקדושה לשהיה עדין עשר שליח אחד לקבל קדושתן. **ופגע שליח בשליח**
 51 - וחלו יחד זה על זה על זה, איסור שתי איש, ואיסור אשת את, ואחות אשה. **אלא**
 52 נדות היכי מצני משכחת לה - בבת אחת עם קדושתן? אי קדושין קדמו לנדות זה - הרי אשת איש ואחות אשה ואשת אח קדמו, ותו לא אתי נדות וחיל. ואי נדות קדים - תו לא אתי
 53 איסור אחרינא וחיל. **אמר רב עמרם אמרי** כי רב - משכחת לה שש עשרה טמאות באיסור בת אחת, בשופעות מתוך שלש עשרה שנה ללידת הבעלים, לאחר שלש עשרה. **לאיחיובי**
 54 **אינהו** - כלומר: טעם זה כדי לחייב הזכרים, שחלו כולן עליהן בבת אחת, דברך יומא אתו לכלל עונשין. ומתוך שנים עשר לאחר שנים עשר לאיחיובי אינהו - שהאשה באה לכלל
 55 עונשין שתיים עשרה שנה ויום אחד, והזכר שלש עשרה ויום אחד. ומשכחת לה שנוולו הזכרים באחד בתשרי והנקבות באחד בתשרי לשנה הבאה, וביום אחד מישלם שתיים עשרה
 56 לנקבות שתיים עשרה לזכרים. ומסרו קדושין שחולו ליום המחרת כשהן נשדן גדולים, דיום אחד בשנת שלש עשרה בעינן לקבות, ויום אחד בשנת ארבע עשרה לזכרים. והתחילו
 57 שופעות סוף שתיים עשרה ללידה עד למחר. ואף על גב דהנהוד קדם - לא היו קדי אסורות לאלו, לפי שאין בכלל מצוה, ולא אלו אסורים בהן, לפי שאין בני מצוה. נמצאו הקדושתן
 58 ואיסור עונש נדות חל עליהם כשחשבה ראש השנה של שלש עשרה לנקבות, שהיא שנת ארבע עשרה לזכרים. שהקדושתן והנהוד קדמו לגדולותן, ותלוק ועמודין לחלו כשיגדלו, ובשעה
 59 אחת חלו כולן. ולהכי נקט שופעות, דאי אפשר לצמצם פריסת נדה ותפיסת קדושין בשעה אחת, אלא אם כן קדמו שעה אחת בקטנותן. תלתין ותרתיין חויין - דהא מתניתין כרבי
 60 אליעזר אוקמינן לעיל, ושמענין ליה דאמר: חייב על כל ביאה וביאה, לקמן (צ"ב). ובמסכת כריתות (ט"א), על כל כח וכח - של ביאה, לקמן בפרק "האשה" (צ"ב), והתם הכי תניא:
 61 בא עליה, חזר ובא עליה - חייב על כל אחת. דרבי רבי אליעזר. וכיון דשמענין ליה לרבי אליעזר דמחייב אשתו ביאות בהעלם אחת - על כרחך שמעת ליה נמי ביאות אחת כמה
 62 חיובין, דכל כח וכח - הנאה של ביאה בפני עצמה היא. ולרבנן הוא דלא מחייב אלא אחת משום דכולן בהעלם אחת זן, ובשתי ביאות נמי לא הוה מחייבין אלא חדא. אבל אי היה
 63 ידיעה בין כח לכח - הוה מחייבין אבל חד וחד, כדתנן בשבועות (ד"ב). ובמסכת הוריות (ו'). דהיה משמש עם הטהורה ואמרה לו נשאתי, ופירש מיד - חייב, ששיצאו הנאה לו כביאתו,
 64 ולרבי אליעזר דאמר ביאות ממשלקין, אית ליה נמי ברוח ממשלקין, ומתניתין כרבי אליעזר אוקימנא לעיל, דהכי תני רבי חייא שש עשרה ותו לא

1 **אם** היתה שבת והוציאו כו' - בפרק "אמרו לו" (כריתות י"א), רצה לדרקדק מכאן
 2 דאין עירוב והוצאה ליום הכפורים, מדאינטרין למנקט אם היתה שבת כו', דהוה
 3 ליה למיתני: ואם הוציאו - חייב. ומסיק - דיש עירוב והוצאה ליום הכפורים, ולאפשי
 4 חיובי נקט שבת, דחייב משום שבת יום הכפורים. ואם תאמר: דהיכי חשבי רבי מאיר חיובי
 5 הוצאה בהדי חיובי דאבילה? מה ענין זה אצל
 6 זה? דכמו כן היה יכול לומר אם עשה מלאכה
 7 בשבת חייבו ואומר רבינו יצחק: משום דבשעת
 8 בליעה אתי נמי חיוב והוצאה, אף על גב דאבתי
 9 לא נה, משום דבליתין זו היא הנחתן. כדאמר
 10 רבא בפרק "המוציא יין" (שבת פ"א), הוציא שתי
 11 אותיות וכתבן כשהוא מהלך - חייב, דכתיבתן
 12 זו היא הנחתן.
 13 **והוציאו** בפני חיוב - הוא דאמר
 14 "בדמצעני" (צ"ב). הוציאו בפני
 15 ובמפרקי פטור, שלא הוציא דרך המוציאים
 16 - במידי דבר אבילה היו שפיר דרך הוציא
 17 בכך. פירש הקונטרס דאיכא הבא איסור בת
 18 אחת, דכשקדש היום חל עליו איסור אבילת
 19 יום הכפורים ואיסור הוצאת שבת, וקשיא לרבינו
 20 יצחק: דמה ענין זה לאיסור חל על איסור?
 21 דאפילו למאן דאמר אין איסור חל על איסור
 22 אפילו בבת אחת - הכא חל לכליל עלמא
 23 אפילו בזה אחר זה, ואפילו יעשה אבילה והוצאה
 24 בזה אחר זה, ואפילו חלו שבת יום הכפורים
 25 בזה אחר זה, שבשביל איסור מלאכת שבת
 26 אם הוא תחלה - לא יצטע איסור אבילת יום
 27 הכפורים לחול אחרי, שעדיין לא נאסר זה מחמת
 28 השבת, וכן אפכא! ואמר רבי יצחק: דאיסור
 29 חשב, אחת אחת היינו איסור הוצאה דשבת ואיסור
 30 הוצאה דיום הכפורים, כדפרישית, דנקט שבת
 31 לאפשי חיובי. **מעשה** בדבר מצוה פטור - ואם
 32 תאמר: הוא בפסחים בפרק "אלו דברים" (ע"ב),
 33 מוקף רבי מאיר פלוגתיהו בשתי תינוקות, אחד
 34 למול בשבת ואחד למול באחד בשבת, דפטור
 35 רבי יהושע כשקדם למול את אחד בשבת בשבת
 36 אף על גב דלא עשה מצוה. משום דנתנה שבת
 37 לדחות אצל תינוק אחד. אבל בשתי תינוקות,
 38 אחד למול בשבת ואחד למול בערב שבת, וקדם
 39 ומל של שבת בערב שבת ושל ערב שבת מל
 40 בשבת - חייב, אף על גב דעשה מצוה משום
 41 דלא נתנה לדחות. והבא נמי גבי שתי נשים
 42 - לחייב, דלא ניתנה ערה לדחות! ויש לומר:
 43 דהתם לא ברחיה תליא מילתא, אלא משום
 44 דטרוד בתיוק שיש לו למול בשבת, וטועה בו. והבא נמי - הרי טועה באשתו.
 45 **בערב** הפסח כו' - הוא מצי למימר משום דאבילת תרומה אקרי עבודה, וטעמא
 46 דרבי יהושע משום דכתיב: "ופעל דיו תרצה" - אפילו חללים, כדאמר פרק "אלו
 47 דברים" (פסחים ע"ב). **באיסור** בת אחת ואליבא דרבי שמעון - ואחיו שפיר
 48 אפילו כרבי יהושע. דרבי שמעון אית ליה בפרק "אלו דברים" (שם) דלרבי יהושע
 49 טעה דבר מצוה ולא עשה מצוה - חייב. **מתוך** שלשה עשר לאחר שלשה
 50 עשר לאיחיובי אינהו - כן גירסת הקונטרס. וקשה: דלא היו בבת אחת, נדות
 51 חל
 52 נדות היכי מצני משכחת לה - בבת אחת עם קדושתן? אי קדושין קדמו לנדות זה - הרי אשת איש ואחות אשה ואשת אח קדמו, ותו לא אתי נדות וחיל. ואי נדות קדים - תו לא אתי
 53 איסור אחרינא וחיל. **אמר רב עמרם אמרי** כי רב - משכחת לה שש עשרה טמאות באיסור בת אחת, בשופעות מתוך שלש עשרה שנה ללידת הבעלים, לאחר שלש עשרה. **לאיחיובי**
 54 **אינהו** - כלומר: טעם זה כדי לחייב הזכרים, שחלו כולן עליהן בבת אחת, דברך יומא אתו לכלל עונשין. ומתוך שנים עשר לאחר שנים עשר לאיחיובי אינהו - שהאשה באה לכלל
 55 עונשין שתיים עשרה שנה ויום אחד, והזכר שלש עשרה ויום אחד. ומשכחת לה שנוולו הזכרים באחד בתשרי והנקבות באחד בתשרי לשנה הבאה, וביום אחד מישלם שתיים עשרה
 56 לנקבות שתיים עשרה לזכרים. ומסרו קדושין שחולו ליום המחרת כשהן נשדן גדולים, דיום אחד בשנת שלש עשרה בעינן לקבות, ויום אחד בשנת ארבע עשרה לזכרים. והתחילו
 57 שופעות סוף שתיים עשרה ללידה עד למחר. ואף על גב דהנהוד קדם - לא היו קדי אסורות לאלו, לפי שאין בכלל מצוה, ולא אלו אסורים בהן, לפי שאין בני מצוה. נמצאו הקדושתן
 58 ואיסור עונש נדות חל עליהם כשחשבה ראש השנה של שלש עשרה לנקבות, שהיא שנת ארבע עשרה לזכרים. שהקדושתן והנהוד קדמו לגדולותן, ותלוק ועמודין לחלו כשיגדלו, ובשעה
 59 אחת חלו כולן. ולהכי נקט שופעות, דאי אפשר לצמצם פריסת נדה ותפיסת קדושין בשעה אחת, אלא אם כן קדמו שעה אחת בקטנותן. תלתין ותרתיין חויין - דהא מתניתין כרבי
 60 אליעזר אוקמינן לעיל, ושמענין ליה דאמר: חייב על כל ביאה וביאה, לקמן (צ"ב). ובמסכת כריתות (ט"א), על כל כח וכח - של ביאה, לקמן בפרק "האשה" (צ"ב), והתם הכי תניא:
 61 בא עליה, חזר ובא עליה - חייב על כל אחת. דרבי רבי אליעזר. וכיון דשמענין ליה לרבי אליעזר דמחייב אשתו ביאות בהעלם אחת - על כרחך שמעת ליה נמי ביאות אחת כמה
 62 חיובין, דכל כח וכח - הנאה של ביאה בפני עצמה היא. ולרבנן הוא דלא מחייב אלא אחת משום דכולן בהעלם אחת זן, ובשתי ביאות נמי לא הוה מחייבין אלא חדא. אבל אי היה
 63 ידיעה בין כח לכח - הוה מחייבין אבל חד וחד, כדתנן בשבועות (ד"ב). ובמסכת הוריות (ו'). דהיה משמש עם הטהורה ואמרה לו נשאתי, ופירש מיד - חייב, ששיצאו הנאה לו כביאתו,
 64 ולרבי אליעזר דאמר ביאות ממשלקין, אית ליה נמי ברוח ממשלקין, ומתניתין כרבי אליעזר אוקימנא לעיל, דהכי תני רבי חייא שש עשרה ותו לא

1 חל עליו תחלה שאין יכול לקדש ולא לעשות שליח עד שיגדיל, דאין מעשה קטן כלום.
2 ואומר רבינו תם: דבכל ספרים קדמונים כן, אבל בספר "בשר על גבי גזלים" גרס בשופעות
3 מתוך שלש לאחד שלש לאיחויבי אניהו, דלאודר שלש שנים ויום אחד חזיא לכיאה, ואתו
4 כולו אוסורי חיילי. ומתוך שתיים עשרה לאודר שתיים עשרה לאיחויבי איהו. ואם בעלו
5 כשכולן בגדלות איכא שש עשרה חטאות, ובין
6 לגירסת הקונטרס ובין לגירסת זו שופעת לאו
7 דוקא, אלא שראתה ולא טבלה בינתים. ולגירסת
8 רבינו תם שראתה בתוך שלש ולא טבלה עד
9 לאחר שתיים עשרה. ולא כמעשה ער ואונן
10 דאלו התיב שלא כדרכה - משמע דאסור לשמש
11 שלא כדרכה. ותימה, דבפרק שני דדרים (ב.ב.)
12 אמר: הדיא דאתיא לקמיה דרבי ואמרה ליה
13 שולחן ערכתי לו והפכו, אמר לה: בתי, התורה
14 היתירך לו, ומסיק דהלכתא הכי. והפכו - היינו
15 שלא כדרכה, לפי שמצטרעת בכך, שנאמר
16 (בראשית לד): "וישכב אותה וענה" שעינה אותה
17 שלא כדרכה. וכן "אם תענה את בנות" (שם לא)
18 שלא כדרכן. דאי הפכו היא למעלה והוא למטה
19 - לא היתה קובלת על כך. וכן בפרק "פרק ארבע
20 מיתות" (סנהדרין נחג), אמר: נכרי הבא על אשתו
21 שלא כדרכה - יחיב מיתה. ופרקי: מי איכא מיד
22 דישאל לא מחייב ונכרי מחייב? היינו האי לא
23 מחייב היינו דבישראל שרי. דאי איכא אסור
24 בישראל - נחיא דמוחייב בכרי מיתה, דאדורין
25 זו היא מיתתן כמו בגול ושאר דברים! ואומר רבינו
26 יצחק: הדיהם מיירי בלא הוצאת זרע, דשרי, דכיון
27 דליכא השחתת זרע לא הוי כמעשה ער ואונן.
28 עוד אמר רבינו יצחק: דלא חשוב כמעשה ער
29 ואונן אלא כשמתכוין להשחית זרע, ורגיל לעשות
30 כן תמיד. אבל באקראי בעלמא, ומתאה לבא על
31 אשתו שלא כדרכה - שרי, כדאמרינן בדרים
32 (ב.ב.) כל מה שאדם רוצה לעשות באשתו יעשה,
33 משל לבשר הבא מן הטבת, ודג מן הציד, רצה -
34 אוכלו עלי, רצה - אוכלו מבושל, רצה - שלוק.
35 **התורה** חסה על הכבישי כלה - שלא יפול
36 שרק מעל פניה אף על גב דמיד שתעמוד תפלוט
37 ותצטרך לטבול - מכל מקום ינמא שהתורה חסה
38 כל זמן שלא תעמוד, וא שחתן מוך קודם
39 שתעמוד, כדי שלא תפלוט.
40 **דעתאי** עלך הואי - אמר רבינו תם: משום
41 ההיא עובדא דפרק קמא דבבא
42 בתרא (ב.ב.), דאמרה בת רב חסדא: תרווייהו
43 קבעינא, והיתה מצפה שתתקיים נבואתה. לפי
44 שהיה לרבא אשה אחרת אחרה לינישא לו,
45 ואפילו הכי היתה מצפה לו. **אמר** שמואל
46 וכולן צריכות בו - אבל נשים דתנן ב"החולץ"
47 (יבמות מא.א.) ובברייתא התיב בגמרא (ב.ב.) קאי.
48 **אבל** קטנה בת ישראל צריכה להמתין -
49 דגורין גנות דקטנה בת ישראל אטו גדולה. אבל
50 בגירות קטנה לא שייך למגור אטו גירות גדולה, דגדולה גופה כיון דדעתה לאיגורי מינטרא נפשה, כדאמר לקמן, ולא אסירא אלא אטו בת ישראל. ואם תאמר: ושמואל דאמר כמאן?
51 בשלמא בקטנה בת ישראל - סבר לה רבי מאיר, דגור ב"החולץ" (יבמות מב.ב.) בברייתא דרדופה קטנה בנישואין אטו גדולה, וקסבר שמואל דהוא הדין בנות. אלא בגירות, כמאן סבר
52 לה? אי כרבי יהודה - אפילו גירות קטנה לגזור, כדתינא בסמוך: הגירות והשפחה בו, יתירות על בנות שלש שנים, צריכות להמתין שלשה חדשים, דברי רבי יהודה. ואף על פי דהבא ברוב
53 ספרים לא גרסינן יתירות על בנות שלש שנים, בפרק "אלו נערות" (כתובות לו.א.) גרסינן לה בכל הספרים. ואי כרבי יוסי - אפילו גדולה נמי תשתרי, דרבי יוסי שרי אפילו בגירות גדולה
54 לינישא מיד. דהא באיך לישנא דשמואל דשרי גדולה אמרינן הוא דאמר כרבי יוסי. ועוד: דסברת שמואל הפוכה מדברי יהודה. והא בברייתא דרדופה לא גזר רבי יהודה בקטנה בת ישראל
55 אפילו בנישואין, ובגירות גזר אפילו בקטנה, כדקתני: יתירות על בנות שלש. ושמואל איפכא: דבקטנה בת ישראל גזר ובגירות לא גזר. ומיהו, לספרים דגרסי בברייתא דרדופה רבי יוסי ולא
56 רבי יהודה - אתי שפיר. ולקמן נמי נפרש בעורת ה'. ואומר רבינו יצחק: דלא גרסינן בשעתין יתירות, ובתוספתא ליתיה. ובגדולה דוקא אסר רבי יהודה, אבל בקטנה - שרי, ושמואל כרבי
57 יהודה סבירא ליה בגירות.

1 והא תמר איעברא כביאה ראשונה - מיהודה, כדאמר לקמן דער ואונן שלא כדרכן
2 שמשו. **כאצבע מעיקה** - קודם ביאה, ופתחה פתוח, והווי ליה כשתי ביאות. כל מועכות
3 של בית רבי - המשירות בתוליהן באצבעותיהן, תמר שמו. כל עשרים וארבעה חדש -
4 שתניק יונק. דש ככפנים וזורה ככחון - כדי שלא תתעבר, ותגמול את בנה, וימות.
5 **אלא כמעשה ער ואונן** - אלמא, תמר פתח
6 פתוח היה לה. אותה - "זאשה (כ) ואשרן"
7 ישכב איש אותה שכבת זרע ורצונו במיטה,
8 "אותה" מיעטא הוא. פרט לכלה - דלא בעיא
9 טבילה משום טומאת ביאה ראשונה, כדמפרש
10 טעמא דקמן. הון - שם חכם. על הכשימי כלה
11 - כחל ושרק שנותנת על פניה, ואם תטבול
12 יעבירום המים. לפי שאין אשה מתעברת מביאה
13 ראשונה - ולא "שכבת זרע" קרינן ביה, דאין
14 ראוי להוריע. ומיהו, מיעטא מ"שכבת זרע" לא
15 נפקא, הואיל והאי מקום ראוי להוריע הוא
16 בביאה שניה. ומשום נוגע שכבת זרע נמי לא
17 מיטמיא, דטומאת בית הסתרים לא מטמאה,
18 אלא שגורת הכותב היא בביאה, וכן הוא
19 במסכת נדה (מ.א.). להעראה - שלא הוריע,
20 אי למאן דאמר נשיקה, אי למאן דאמר הכנסת
21 עטרה. שלא כדרכה והעראה משכבת זרע נפקא
22 - שלא כדרכה אינו מקום זרע, העראה - לאו
23 שכבת זרע הוא, דאין כאן זרע. הלכך תרוייהו
24 מ"שכבת זרע" מימעטי. לכת רב חסדא - אשתו
25 דרבא. אביתר - ששהית עשר שנים אחר
26 בעליך הראשון, ורמי בר חמא הוה. **אמר שמואל**
27 וכולן - הגשם שנבעלו. צריכות להמתין -
28 מלהנשא שלשה חדשים אחר ביאתן, חוץ
29 מגירות ומשוחרות קטנה, ואף על גב דסתם
30 נכריות ושפחה וזנות הן - לא גזרו רבנן בקטנה
31 להמתין אחר טבילה גירות ומשוחרות כלום.
32 ומדקאמר שמואל חוץ מגירות קטנה - מכלל
33 דכולן דקאמר אקטנות נמי קאי, דקטנה בת
34 ישראל צריכה להמתין. ואף על גב דלאו בת
35 בנים היא, ואין כאן הבחנה בין זרעו של ראשון
36 לזרעו של שני - גזר בה רבנן משום גדולה.
37 ובפאי - נפקא מבעלה קמא. אי במיאון האמר
38 שמואל דלא בעיא - אמתני, דליכא למיגור
39 משום גדולה בעיא גדולה, יוצאת במיאון.
40 וגזרו

1 **והא תמר בביאה ראשונה איעברא! אמר ליה: תמר**
2 **כאצבע מעיקה. דאמר רבי יצחק: כל מועכות של**
3 **בית רבי תמר שמו, ולמה נקרא שמו תמר? על שם**
4 **תמר שפעכה כאצבעה. והא הווי ער ואונן! ער ואונן**
5 **שמשו שלא כדרכה. מיתויב: כל עשרים וארבעה**
6 **חדש דש ככפנים וזורה ככחון, דכרי רבי אליעזר.**
7 **אמרו לו: הללו אינו אלא כמעשה ער ואונן! כמעשה**
8 **ער ואונן, ולא כמעשה ער ואונן. כמעשה ער ואונן -**
9 **דכתיב: "והיה אם בא אל אשת אחיו ושחת ארצה",**
10 **ולא כמעשה ער ואונן, דאילו התיב - שלא כדרכה,**
11 **והכא - כדרכה. בשלמא אונן - דכתיב ביה: "ושחת**
12 **ארצה", אלא ער מלן? אמר רב נחמן בר יצחק,**
13 **דכתיב: "וימת גם אותו", אף הוא באותו מיתה מת.**
14 **בשלמא אונן - משום "לא לו יהיה הזרע", אלא ער**
15 **מאי טעמא עבר הכי? כדי שלא תתעבר ויכחיש יפיה.**
16 **תנו רבנן: "אותה" פרט לכלה, דכרי רבי יהודה.**
17 **וחקמים אומרים: פרט לשלא כדרכה. אמר ליה הון**
18 **בריה דרב נחמן לרב נחמן: לימא קא סבר רבי יהודה**
19 **התורה חסה על תכשימי כלה? אמר ליה: לפי שאין**
20 **אשה מתעברת מביאה ראשונה. במאי קמפלגי?**
21 **רבנן סברי: "שכבת זרע" פרט להעראה, "אותה"**
22 **פרט לשלא כדרכה. ורבי יהודה סבר: שלא כדרכה**
23 **והעראה - מ"שכבת זרע" נפקא, "אותה" פרט לכלה.**
24 **פי אתא רבין אמר רבי יוחנן: כל ששהתה אחר**
25 **בעלה עשר שנים ונשאת - שוב אינה יולדת. אמר**
26 **רב נחמן: לא שנו אלא שאין דעתה להנשא, אבל**
27 **דעתה להנשא - מתעברת. אמר ליה רבא לבת רב**
28 **חסדא: קא כרנני רבנן אביתר. אמרה ליה: אנא**
29 **דעתאי עלך הואי. ההיא דאיתאי לקמיה דרב יוסף, אמרה לו: רבי, אנא שהיתי אחר בעלי**
30 **עשר שנים וילדתי. - אמר לה: בתי, אל תוציאי לעו על דברי חכמים. אמרה ליה: לנכרי**
31 **נבעלתי. אמר שמואל: וכולן צריכות להמתין שלשה חדשים, חוץ מגירות ומשוחרות קטנה.**
32 **אבל קטנה בת ישראל - צריכה להמתין שלשה חדשים. ובמאי? אי במיאון - והאמר**
33 **שמואל דלא בעיא. ואי בגט - האמרה שמואל דא זימנא. דאמר שמואל: מואנה בו - אינה**
34 **צריכה להמתין שלשה חדשים, נתן לה גט - צריכה להמתין שלשה חדשים! אלא בנות.**

שואלת הגמרא: **בְּמֵי קְטִיפְלֵי חֲכָמִים** ורבי יהודה. משיבה
הגמרא: **רַבֵּן קַבְרִי** שִׁמְמָה שְׁנֵאמַר 'אֲשֶׁה אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אִישׁ אִתָּה
שְׂכֵבֶת זָרָע' יש למעט, **פְּרָט לְהַעֲרָא** ו- לתולדות ביאה) שאינה
מטמאה, שכן אין בה הזרעה. וממה שנאמר 'אִתָּה' יש למעט **פְּרָט**
לביאה שלא כדרכה שאינה מטמאה, לפי שהיא במקום שאינו
ראוי להזרעה. ולשטתם אין כתוב מיותר כדי למעט ממנו ביאה
ראשונה, ועל כן אף היא מטמאה. ואילו רבי יהודה קבר, בין ביאה
שְׁלֵא כְּדָרְכָה ובין **הַעֲרָא**, מ'שְׂכֵבֶת זָרָע' נִפְקָא ו- (גלמודות) שאינן
מטמאות, שכן משמע מתיבות אלו שדווקא ביאה ראויה להזרעה
מטמאה, וביאות אלו אינן ראויות להזרעה. ומעתה מיותרת תיבת
'אִתָּה' למעט ממנה **פְּרָט לְבִלְתָּ**, שאינה נטמאת מביאתה
הראשונה לפי שאינה ראויה להתעבר ממנה.
הגמרא מביאה אופן נוסף של אשה שאינה ראויה לעיבור: **כִּי אָתָּא**
רַבִּין מִבְּבֶל לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל, אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל אִשָּׁה שִׁשְׁהָתָה
אֲחֵר שֶׁהִתְאַלְמְנָה או נִתְעַבְּרָה או נִתְעַבְּרָה מִכְּעֵלָה עֶשְׂרִי שָׁנִים ולא נבעלה
לשום אדם בשנים אלו, אחר שכן נשאת, שוב אִתָּה יוֹלְדָתָה. אָמַר רַב
נַחֲמָן, לֹא שָׁנָה שְׁלֵא אֲחֵר עֶשְׂרִי שָׁנִים אִינָה יוֹלְדָתָה, אֲלֵא בְּאוֹפֵן שְׂאֵין
דְּעָתָה בְּשָׁנִים אֵלּוּ לְהִנְשֵׂא. אָבֵל אִם הִיא בְּאוֹתָן שָׁנִים בְּדַעְתָּה
לְהִנְשֵׂא, הִרִי הִיא מִתְעַבְּרָת אֶף לְאַחַר מִכּוּן.
הגמרא מביאה מעשה כדבריו של רב נחמן: בתו של רב חסדא
היתה נשואה לרמי בר חמא ונתאלמנה ממנו, וכעבור יותר מעשר
שנים נישאה לרבא ונתעברה ממנו. אָמַר לִיה רַבָּא לְאַשְׁתּוֹ בַּת רַב
חֲסִידָא, קָא מְרַנְנִי רַבֵּן אֲבָתְרִין - חֲכָמִים מִרְנָנִים אַחֲרֵיךְ שׁוֹנִית
בְּאוֹתָן עֶשֶׂר שָׁנִים שֶׁהִיית אֲלֵמְנָה, שָׁאם לֹא כֵן אִיךְ נִתְעַבְּרַת מִמֶּנִּי.
אָמְרָה לִיה אֲשֵׁתוֹ, אֲנָא דְּעָתָא עֲלָה הָוֵאי - בתוך זמן זה היתה דעתי
להנשא לך והמתנתי לך, ולכן נתעברתי ממך. והוא כדברי רב
נחמן שאם היה בדעתה להנשא הרי היא מתעברת אף לאחר עשר
שנים.
הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין זה: הִיא אִשָּׁה דְּאֵתָא לְקַמְיָה
דְּרַב יוֹסֵף, וְאִמְרָה לוֹ, רַבִּי, אֲנָא שְׁחִיתִי אֲחֵר בְּעֵלֵי עֶשְׂרִי שָׁנִים
וּנְיִשְׁאִיתִי וְיֹלְדָתִי. אָמַר לָהּ רַב יוֹסֵף, בְּתִי, אֵל תּוֹצִיאִי לְעוֹן עַל דְּבִירִי
חֲכָמִים שֶׁאֵמְרוּ שֶׁאִין הַאִשָּׁה מִתְעַבְּרַת לְאַחַר עֶשֶׂר שָׁנִים מִמוֹת
בְּעֵלָה. אָמְרָה לִיה, אֲכֹן לְנִכְרְתִי בְּתוֹךְ עֶשֶׂר שָׁנִים אֵלּוּ.
שִׁנְיָה בְּמִשְׁתַּנְּנוּ, שָׁנִים שְׁקִידֵישׁוּ שְׁתֵּי נָשִׁים וּבִשְׁעַת כְּנִיסַתָן לְחוּפָה
הוּחַלְפוּ נְשׁוּתֵיהֶם, צְרִיכוֹת הַנָּשִׁים לְהִמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים עַד
שִׁיחֲרוּ לְבַעֲלֵיהֶן; אָמַר שְׁמוּאֵל, וְכוּן - כֹּל הַנָּשִׁים שֶׁנִּבְעֵלוּ,
צְרִיכוֹת לְהִמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים עַד שִׁינְשֵׂאוּ לְאַחֲרֵיהֶם, שְׁמָא נִתְעַבְּרוּ
מִהֲרָשׁוּן וְאִם לֹא יִמְתִּינוּ לֹא יִדְעוּ מִמֵּי נִתְעַבְּרָה. הִוִּין מְיֻזְרֵת קִטְנָה
וּמְשׁוֹתְרֵת קִטְנָה פְּחוֹת מִבַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, שֶׁאִינן
צְרִיכוֹת לְהִמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, אֲלֵא מוֹתְרוֹת לְהִנְשֵׂא מִיד לְאַחַר
גִּירוֹתָן וּשְׁחֲרוּן. ואִפִּילוּ שֶׁסֵּתֵם גִּירוֹת וּשְׁפַחָה בְּחֻזְקָת זְוֹנָתָהּ, וְיֵשׁ
לְתַלוֹת שֶׁנִּבְעֵלוּ קוֹדֵם שֶׁנִּתְעַבְּרוּ וְנִשְׁתַּחֲרוּ, וְאִם הֵן גְּדוּלוֹת עֲלֵיהֶן
לְהִמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים מִהֲטַעַם הָאֵמֶר, מִכֹּל מִקוֹם בְּקִטְנוֹת שֶׁאִינן
ראויות לעיבור אין נוהג חשש זה.
מדייקת הגמרא: מדברי שמואל משמע, שדווקא גיורת ומשוחררת
קטנה אינה צריכה להמתין, אֲבָל קִטְנָה בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּבְעֵלָה צְרִיכָה
לְהִמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים עַד שֶׁתִּנְשֵׂא לְאַחַר. ואף שאין לחשוש
לעובר שכן אינה בת עיבור, מכל מקום גזרו גם על הקטנות כדי
שלא יבוא להתיר אף את הגדולות. מבררת הגמרא: וּבְמֵי - על
איזה אופן אמר שמואל שטקנות גנות ישראל צריכות להמתין. אי
אמר את דינו בקטנה שהיתה נשואה לראשון בנישואין דרבנן
ויצאה ממנו בְּמֵיאוֹן, וְהָאֵמֶר שְׁמוּאֵל דְּהִיוּצֵאת בְּמֵיאוֹן לֹא בְּמֵיאוֹן
לְהִמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים. ואִי אמר את דינו על קטנה שנישאה על
די אביה בנישואין דאורייתא ויצאה מבעלה בְּנֵט, הָאֵמֶר - הֵלֵא
כבר אמרו שְׁמוּאֵל דִּין זה הָרָא יִבְנָא. דָּאֵמֶר שְׁמוּאֵל, קִטְנָה שֶׁנִּשְׁאָה
לְבַעֲלָה בְּנִישׁוּאֵין דְּרַבְנָן וּמֵאִתָּה בּוֹ, אִינָה צְרִיכָה לְהִמְתִּין שְׁלֹשָׁה
חֳדָשִׁים כְּכִי לְהִנְשֵׂא לְאַחַר, אֲבָל אִם נִישְׂאָה עַל יַדֵּי אֲבִיהָ וְנָתַן לָהּ
בְּעֵלָה בְּנֵט, צְרִיכָה לְהִמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים. ואם כן מדוע הוצרך
שמואל לחזור ולהשיענו דין זה. מסיקה הגמרא: אֲלֵא אֵמֶר אֵת
דינו על קטנה שנבעלה בְּנֵט,

וְהָא מְצִינוּ (בראשית לח) שְׁתָּמַר בְּבִיחָה רֵאשׁוֹנָה שֶׁנִּבְעֵלָה אִינְעָרָא
ו- (נתעברה), שכן בשעה שבא עליה יהודה לאחר מיתת אונן עדיין
היתה בתולה, ואף על פי כן נתעברה ממנו בפרץ זרחה. אָמַר לִיה
רב נחמן, תָּמַר בְּאֲצַבַּע מַעֲבָה אֵת בתוליה קודם שנבעלה ליהודה,
ועל כן יכלה להתעבר ממנו. דְּהִירֵי אָמַר רַבִּי יִצְחָק, כָּל מוֹעֲבוֹת שְׁל
בֵּית רַבִּי שְׁהִיו מִשְׁרִיטוֹת אֵת בתוליהן באצבעותיהן, תָּמַר הִיא נִקְרָא
שָׁמָּה, וְלִפְנֵי נִקְרָא שָׁמָּה תָּמַר, עַל שֵׁם תָּמַר שֶׁמַּעֲבָה בְּאֲצַבַּעָה.
מקשה הגמרא: אִיךְ יִתְכֵן שֶׁהִיָּתָה תָּמַר בתולה לפני שנבעלה
ליהודה עד שהיתה צריכה למעך באצבעה, וְהָא הוּו עַר וְאוֹיֵן
שֶׁנִּבְעֵלָה לָהֶם קוֹדֵם שֶׁנִּבְעֵלָה לִיהוּדָה. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: עַר וְאוֹיֵן
שָׁמָּה שְׁלֵא כְּדָרְכָן שֶׁלֹא בְּמִקוֹם בתולים, וְנִמְצָא שְׁעַד שִׁמְעֵעָה
בְּאֲצַבַּעָה עֲדִיין הִיָּתָה בתולה.
שוב מקשה הגמרא: מִיִּתְבִּי, וְכִי שִׁמְשׁו עַר וְאוֹיֵן שֶׁלֹא כְּדָרְכָן, וְהִירֵי
שִׁנְיָה בְּבִרְיֵיתָא. כָּל עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֳדָשׁ לְאַחַר שִׁילָהָה שֶׁהִיא
מְנִיקָה בְּהֵם אֵת בְּנָה, הִירֵי כִּשְׁבַעֲלָה בֹא עֲלֵיהָ הוּא דֵּשׁ מְבַפְּנִים
וְזוֹרָה אֵת זֶרְעוֹ מִכְּחוּץ, כְּדִי שֶׁלֹא תִתְעַבֵּר וְתוֹכַרְח לְהַפְסִיק לְהַנִּיק
כֵּן בְּנָה, שְׁכֵן עַל יַדֵּי הַעִיבוֹר נִעְבֵּר חֲלָב וְאִינוּ טוֹב לְיוֹנֵק, וּמִתוֹךְ
אֵת הוּא עֲלוֹל לְמוֹת. דְּבִירֵי רַבִּי אֶלְעִיָּזָר. אָמְרוּ לוֹ חֲכָמִים, אִיךְ יִתְכֵן
לְהַתִּיר כְּדָבָר הַזֶּה, וְהֵלֵא הַעוֹשָׂה כְּמוֹעִשִׁים הִלְלוּ אִינוּ אֲלֵא כְּמַעֲשֵׂה
עַר וְאוֹיֵן שֶׁהִשְׁחִיתוּ זֶרַע, וְנִעֲנְשׁוּ עַל כֵּךְ בְּעוֹנֵשׁ מִיָּתָה. הִירֵי
שִׁשְׁמִישׁו עַר וְאוֹיֵן בְּמִקוֹם בתולים, אֲלֵא שׁוֹרוּ מִכְּחוּץ כְּדִי שֶׁלֹא
תִתְעַבֵּר מִזֶּהֶם תָּמַר.
מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: לְעוֹלָם שִׁמְשׁו עַר וְאוֹיֵן שֶׁלֹא כְּדָרְכָם, וּמִכֹּל מִקוֹם
אִמְרו חֲכָמִים שֶׁהִדֵּשׁ מְבַפְּנִים חוּרָה מִכְּחוּץ הִירֵי הוּא כְּדוֹגְמַת
כְּמַעֲשֵׂה עַר וְאוֹיֵן, וְאֲכֹן לֹא כְּמַעֲשֵׂה עַר וְאוֹיֵן מִמֶּשׁ הוּא. כְּדוֹגְמַת
כְּמַעֲשֵׂה עַר וְאוֹיֵן הוּא, מִשׁוּם שֶׁמִּשְׁחִיתָ אֵת זֶרְעוֹ כְּמוֹ שֶׁהֵם הִשְׁחִיתוּ
אֵת זֶרַע, כְּמוֹ דְּכֵתִיב (בראשית לח ט) בְּאוֹנָן וְתִהִי אִם כָּא אֵל אִשְׁתִּי
אֲחִיו וְשָׁחַת אֲרִצָּהּ. וְאוֹלָם לֹא כְּמַעֲשֵׂה עַר וְאוֹיֵן מִמֶּשׁ הוּא, דְּאִילוּ
הָתָם בְּעַר וְאוֹיֵן הִשְׁחִיתוּ אֵת זֶרַעֲם עַל יַדֵּי שִׁשְׁמִישׁו שְׁלֵא כְּדָרְכָה,
וְהָכָא הוּא מִשְׁמַשׁ כְּדָרְכָה, אֲלֵא שִׁמְשִׁחִית אֵת זֶרְעוֹ עַל יַדֵּי שׁוֹרָה
מִכְּחוּץ.
הַגְּמָרָא מְשִׁיכָה בְּבִיאוֹר דְּבִירֵי הַבְּרִייתָא. שׁוֹאֵלָת הַגְּמָרָא: בְּשִׁלְמָא
מִה שֶׁאוֹיֵן הִשְׁחִית זֶרְעוֹ מִקוֹרוֹ מִמָּה דְּכֵתִיב בֵּיהּ 'וְשָׁחַת אֲרִצָּה' אֲלֵא
עַר מְלָן שֶׁהִשְׁחִית זֶרְעוֹ. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אָמַר רַב נַחֲמָן בְּרִי יִצְחָק,
מִשׁוּם דְּכֵתִיב בְּאוֹנָן (שם לח ט) 'זָרַע בְּעֵינֵי ה' אֲשֶׁר עָשָׂה וְיָמַת גַּם
אֹתוֹ, וּמִלְשׁוֹן 'גַּם' מִשְׁמַע, שֶׁאֵף הוּא בְּאוֹתָהּ מִיָּתָה כֹּת - שֶׁאֵין אֹנָן
נִעֲנֵשׁ מִשׁוּם אוֹתָהּ עֲבִירָה שֶׁמִּחְמַתָּה נְגוּרָה עַל עַר מִיָּתָה. אִם כֵּן
כֵּשֶׁם שֶׁאוֹנָן שִׁיחַת אֵת זֶרְעוֹ אֵף עַר עֲשָׂה כֵּן.
שׁוֹאֵלָת הַגְּמָרָא: בְּשִׁלְמָא אוֹיֵן הִשְׁחִית זֶרְעוֹ מִשׁוּם שִׁידַע שֶׁאִם
תִּתְעַבֵּר מִמֶּנּוּ תָּמַר 'לֹא לוֹ יְהִי תוֹרֵעַ' (שם לח ט), שְׁכֵן הִיָּתָה אֲשֵׁת
אֲחִיו עַר שְׁמֹת בְּלֹא בָנִים וּנְפִלָה לְפָנָיו לִיבוֹם, וְהָבֵן הַנוֹלָד לִיבֵם
מִהִיבְמָה קְרוּי עַל שֵׁם הָאֵחׁ הַמֵּת, שְׁנֵאמַר (דברים כה ה) 'וְהִיָּה הַבְּכוֹר
אֲשֶׁר תֵּלַד יִקְוֶם עַל שֵׁם אֲחִיו הַמֵּת'. אֲלֵא עַר מֵאִי מַעֲמָא עֲבַד הַכִּי
לְהִשְׁחִיתָ אֵת זֶרְעוֹ. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: עֲשׂוּ כֵן עַר בְּדִי שְׁלֵא תִתְעַבֵּר
וְיִכְחִישׁ יְהִיָּה.
הַבְּרִייתָא שֶׁלְּפָנָיו דְּנָה בְּדִין נוֹסֵף שְׁנֵאמַר בְּבִיחָה רֵאשׁוֹנָה שֶׁאִינָה
ראויה לעיבור: תְּנִי רַבֵּן, נֵאמַר (ויקרא טו יח) 'וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אִישׁ
אִתָּה שְׂכֵבֶת זָרָע, וְרָחַצוּ בְּמֵיִם וְטָמְאוּ עַד הָעֶרְב׃, וּמִכֵּאֵן שֶׁאֵף
הַאִשָּׁה נְטִמָּאת כְּטוֹמֵאת שְׂכֵבֶת זָרָע עַל יַדֵּי בִיחָה. וּמִמָּה שְׁנֵאמַר
'אוֹתָהּ' יש למעט, פְּרָט לְבִלְתָּ שֶׁאִינָה נְטִמָּאת בְּבִיחָה הַרֵאשׁוֹנָה.
דְּבִירֵי רַבִּי יוֹהָדָה. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים, 'אוֹתָהּ' בֹּא לְמַעַט, פְּרָט לְאַשָּׁה
שֶׁנִּבְעֵלָה שְׁלֵא כְּדָרְכָה, שֶׁאִינָה נְטִמָּאת בְּבִיחָה זוֹ. אָמַר לִיה הוּו
ו- (שם כח) בְּרִיחָה דְּרַב נַחֲמָן לְרַב נַחֲמָן, לִימָא קָא קָבַר רַבִּי יוֹהָדָה
שְׁכֵלָה אִינָה נְטִמָּאת בְּבִיחָה מִשׁוּם שֶׁהִתְזַוְּהָ חֶסֶף עַל תְּכִשְׁטֵי כֵּלָה
שֶׁנִּתְקַשְׁטָה בְּהֵם בְּיוֹם חוֹפְתָהּ, וְאִם תִּצְטַרֵּךְ לְטַבּוֹל לְטוֹמֵאתָה
עֵיבִירוֹ הַמֵּיִם אֵת הַכּוּחַל וְהִשְׁרַק שְׁעֲלֵיהָ וְיִלְכוּ לְאִיבוֹד. אָמַר לִיה
רב נחמן, לֹא זה הוּא טַעְמוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹהָדָה, אֲלֵא טַעְמוֹ הוּא לְפִי
שְׂאִין אִשָּׁה מִתְעַבְּרַת מִבִּיחָה רֵאשׁוֹנָה, וּמִמַּעַט רַבִּי יוֹהָדָה מֵאוֹתָהּ,
שֶׁאִין בִּיחָה מִטְמָאָה אֵת הַאִשָּׁה אֲלֵא אִם כֵּן הִיא רֵאשׁוֹנָה לְהַתְעַבֵּר
מִבִּיחָה זוֹ.

1 וְזָרוּ רַבֵּן בְּקִמְנָה שׁוֹנֵתָה אִפִּילוּ שׁאִינָה בַת עִיבּוֹר מְשׁוּם גְּדוּלָּה,
 2 שֶׁכֵּן אִם נִתִּיר לְקַטְנָה הַלְנֵשׂא מִיד, יְבוֹאוּ לְהִתִּיר אִף בְּגִדּוּלָה שִׁישׁ
 3 בַּה חֲשֵׁשׁ עִיבּוֹר.
 4 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְיָי וְרִיבֵן בְּקִמְנָה שׁוֹנֵתָה מְשׁוּם גְּדוּלָּה, וְהִתְנַן
 5 בְּמִשְׁתַּנְּנוּ, שׁאִם נִתְחַלְפוּ הַנְּשִׁים בְּשַׁעַת כְּנִיסַתָּן לַחֹפֶה וּבֵאל כֹּל
 6 אֶחָד עַל אֶשֶׁת חֲבִירוֹ, צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ אֶת הַנְּשִׁים מִבְּעִלְיָהֶן שֶׁלֶּשָׁה
 7 חֲדָשִׁים כְּדִי לְהַבְחִין בֵּין זֶרַע כִּשֶׁר לִזְרַע פְּסוּל, אֲבֵל אִם הָיָה אוֹתָן
 8 נְשִׁים קְטָנוֹת שְׁאִינָן רְאוּיֹת לִילֵד מִתּוֹרֵינָן אוֹתָן מִיָּד לְבַעֲלֵיהֶן. הָרִי
 9 שֶׁלֶּא גָזַר עַל הַקְּטָנָה מְשׁוּם גְּדוּלָּה. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: אִמָּר רַב גִּידֵל
 10 אָמַר, מַה שֶּׁשָּׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה שֶׁקְּטָנָה חוֹרֶת מִיד לְבַעֲלָהּ הוֹרָאתָ
 11 שְׁעָה הָיְתָה.
 12 תַּמְדָּה הַגְּמָרָא עַל תִּירוּךְ זֶה: מִכָּלל הָרְוָא – וְכִי הִיָּה כּוֹה מַעֲשֶׂה
 13 בִּימֵי חֲכָמִים וְהִתִּירוּהוּ בְּהוֹרָאתָ שְׁעָה, הֲלֵא אֵין זֶה מַעֲשֶׂה שְׁהִיָּה
 14 אֲלֵא הַלְכָה פְּסוּקָה הִיא. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: אֲכַן לֹא הִיָּתָה זֶה הוֹרָאתָ
 15 שְׁעָה מִמֶּשׁ, אֲלֵא דִין זֶה הַהוֹרָאתָ שְׁעָה הָיְתָה שְׁאִין גּוֹזְרִין בָּהּ, שְׁאִף
 16 שֶׁכֵּל הַקְּטָנוֹת שׁוֹנוּ צָרִיכוֹת לְהַמְתִּין, מִכָּל מִקּוֹם קְטָנוֹת שֶׁנִּתְחַלְפוּ
 17 בְּשַׁעַת כְּנִיסַתָּן לַחֹפֶה אֵינָן צָרִיכוֹת לְהַמְתִּין. וְהוּא מְשׁוּם שֶׁחִילּוֹף
 18 זֶה הוּא דָּבָר לֹא שְׂכִיָּתִי, וְלִכֵּן לֹא גָזַר בּוּ עַל הַקְּטָנוֹת מְשׁוּם גְּדוּלוֹת.
 19 אֲבֵל מַעֲשֶׂה זֵנוֹת בְּעֵלְמָא הוּא דָּבָר שְׂכִיָּתִי, וְעַל כֵּן גָזַר בּוּ בְּקַטְנָה
 20 מְשׁוּם גְּדוּלָּה.
 21 הַגְּמָרָא מְבִיאָה לְשׁוֹן אַחֲרָת דְּבַדְרֵי שְׁמוּאֵל: לִישְׁנָא אֲחֵרִינָא אָמַרִי
 22 לָהּ, אָמַר שְׁמוּאֵל, בּוּלֵן וְ-כֹל הַנְּשִׁים שֶׁנִּבְעֵלוּ צָרִיכוֹת לְהַמְתִּין
 23 שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים עַד שִׁינְשָׂאוּ לְבַעֲלֵיהֶן. חוּץ מִגִּיּוֹרָתָ וּמִשְׁתַּחֲרַתָּ גְּדוּלָּה.
 24 מְדִיקָתָ הַגְּמָרָא: מִשְׁמַע מְדַבְרֵי שְׁמוּאֵל שְׁאִמַר 'חוּץ מִגִּיּוֹרָתָ
 25 וּמִשְׁתַּחֲרַתָּ גְּדוּלָּה, שְׁאִף מַה שְׁאִמַר 'כּוּלֵן צָרִיכוֹת לְהַמְתִּין' מְדוּבָר
 26 דּוּקָא בְּגִדּוּלוֹת, [אָכֵל] קְטָנָה שֶׁנִּבְעֵלָהּ, אִפִּילוּ אִם הִיא כֹּתִיבָה יִשְׂרָאֵל
 27 אֵינָה צָרִיכָה לְהַמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים מִיּוֹם שֶׁנִּבְעֵלָהּ.
 28 שׁוֹאלָתָ הַגְּמָרָא: קָמָא – בְּאִיזָה אוֹפֶן סוֹבֵר שְׁמוּאֵל שֶׁקְּטָנָה בַת
 29 יִשְׂרָאֵל אֵינָה צָרִיכָה לְהַמְתִּין כְּדִי לְהִנְשֵׂא אַחֲרָי. אֵי כִּשְׂיַצָּה
 30 קְטָנָה זֶה מִבְּעֵלָה בְּמִיאוֹן, הָאִמְרָה שְׁמוּאֵל לְדִין זֶה תְּרָא זִמְנָא, כְּפִי
 31 שִׁיבּוֹא בְּסִמּוּךְ, וּמְדוּעַ הוּצַרְךְ לְחַזֵּר וּלְאִמְרוֹ. וְאֵי כִּשְׂיַצָּה מִבְּעֵלָה
 32 קָנָה אִמֵּר כֵּן, הָא קָאֵמַר שְׁמוּאֵל דְּעֵינָא – שְׁהִיא צָרִיכָה לְהַמְתִּין
 33 שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים. דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, אִם מִיאָנָה בּוּ אֶשְׁתּוּ קְטָנָה הַנְּשׂוּאָה
 34 לוּ מִדְּרַבְּנָן, אֵינָה צָרִיכָה לְהַמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים כְּדִי לְהִנְשֵׂא אַחֲרָי.
 35 וְאִם הִיָּתָה נְשׂוּאָה לוּ מִן הַתּוֹרָה וְנָתַן לָהּ גַּם, צָרִיכָה לְהַמְתִּין שְׁלֹשָׁה
 36 חֲדָשִׁים. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אֲלֵא דְבַרֵי שְׁמוּאֵל אִמּוּרִים בְּקַטְנָה
 37 שֶׁנִּבְעֵלָה בְּנִזְוָתָה, וְלֹא גָזַר עֲלֶיהָ מְשׁוּם גְּדוּלָּה, מְשׁוּם שְׁנוֹתָ בְּקִמְנָה
 38 לֹא שְׂכִיָּתִי, וְלֹא גָזַר חֲכָמִים עַל דְּבַר שְׁאִינוּ שְׂכִיָּתִי.
 39 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: נִיּוֹרָתָ וּמִשְׁתַּחֲרַתָּ גְּדוּלוֹת דְּשְׂכִיָּתִי כְּהוּ זְנוּת, לִיְגוּר
 40 בְּהֵן שִׁימְתִּינוּ שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים, כְּדִי שִׁיחִידָה נִיכָר בְּעוֹבֵר הָאִם
 41 הַתְּעַבְרָה בּוּ בְּגִיּוּתָהּ אוּ אַחֲרָ שְׁתַּגִּיירָהּ, וּמְדוּעַ הִתִּיר לָהּ
 42 שְׁמוּאֵל לְהִנְשֵׂא בְּלֹא לְהַמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא:
 43 שְׁמוּאֵל הוּא דְּאָמַר דְּבַרֵי רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יִתָּמָא. דְּתַנָּא, הַגִּיּוֹרָתָ
 44 וְהַשְׂבִּיבָה וְהַשְׂפָּחָה שֶׁנִּפְדּוּ וְשֶׁנִּתְגַּיְרוּ וְשֶׁנִּשְׁתַּחֲרָרוּ, צָרִיכוֹת לְהַמְתִּין
 45 שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים עַד שִׁינְשָׂאוּ. דְּבַרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אֲבֵל רַבִּי יוֹסִי מְתִיר
 46 לָהּ לִיאָרְסִי וְלִישְׂאָא מִיָּד.
 47 הַגְּמָרָא מְפַרְשֶׁת אֶת טַעְמוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי: אָמַר רַבָּה, מֵאֵי טַעְמָא דְּרַבִּי
 48 יוֹסִי, מְשׁוּם דְּקָקְבַר שֶׁכֵּל אִשָּׁה שְׁמוֹנָה מִשְׁמִשָּׁתָּ כְּמוֹךְ – מִקְבַּחַת
 49 דְּבַר רַךְ אֶת הוֹרַע דְּבִי שְׁלֵא תִתְעַבֵּר. וּמֵאֲחַר שְׁאִין לְחַשׁוּשׁ שְׁמֵא
 50 נִתְעַבְרוּ מִבִּיאַת זְנוּת, אֵינָן צָרִיכוֹת לְהַמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים.
 51 אֲבִי זְדוּחָה אֶת פִּירוּשׁוֹ שֶׁל רַבָּה: אָמַר לִיה אֲבִי לְרַבָּה, בְּשֵׁלְמָא
 52 נִיּוֹרָתָ מְשַׁמְשֶׁת בְּמוֹךְ, מִכִּינּוֹן דְּעֵתָהּ לִיאִנְיָרִי מְנַבְרָה נְשִׂאָה –
 53 שְׁמִשׁוּם שְׁבַדְעָתָה לְהַתְגַּיֵּר הִיא שׁוֹמֶרֶת אֶת עַצְמָהּ מִעִיבּוֹר לִפְנֵי
 54 שְׁמַתְגִּיירָתָ, כְּדִי לְהַבְחִין בֵּין זֶרַע שְׁנוּרָע פְּקוּדוּשָׁה שְׁנַתְעַבְרָה בּוּ
 55 אַחֲרָ גִיּוּרָתָהּ, וְכִי זֶרַע שְׁנוּרָע שְׁלֵא בְּקוּדוּשָׁה שְׁנַתְעַבְרָה בּוּ בְּגִיּוּתָהּ.

יבמות. ארבעה אחין – פרק שלישי דף לה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ) קסה
 רש"י תוספות

1 וגורו רבנן קטנה וכו' – ובני גזירת קטנה לא גזרו, משום דלא שכיחא. מכלל הואי –
 2 בתמיה וכו' מעשה כזה אירע בימי חכמים? והא שנים שקידשו קתני, ולא תני מעשה.
 3 **אלא כהוראת שעה היתה** – ולא היתה, דלא גזרינן בה, מאי טעמא – חילוק לא שכיח.
 4 **הוין מניורת ומשוחזרת גדולה** – מדקתני בהאי חוץ גדולה, מכלל דצריכות להמתין
 5 דקאמר – בגדולות קמיירי, גירות ומשוחזרות
 6 גדולה דשכיחא בהו זנות לגזור – שימתינו, כדי
 7 להבחין בין זרע שנורע שלא בקדושה לזרע
 8 שנורע בקדושה. **הוא דאמר רבי יוסי** – דלא
 9 גזר. דמפרש טעמא, דאשה מזנה מתהפכת כדי
 10 שלא תתעבר. ומיהו, בישראלית גזר שמואל
 11 זנות אטו שנזאין שמתעברת, ולא סבר רבי יוסי
 12 דלא גזר בהו, כדאמר לקמן באנוסה ומפותה,
 13 אבל בגיורת לא גזר זנות שבנכרית משום
 14 שנזאין דבנכרית. דאפילו גזירת נשואה, כיון
 15 דדעתה לאיגיוהי – מתהפכת נמי, כדי להבחין
 16 בין זרע קדושה לזרע שלא בקדושה כדלקמן.
 17 **מנטיא נפשה** – וממטיא מוך בהדה, ומזמן לה.
 18 **אלא יוצאה בשן ועין** – דלא הוה ידעת
 19 מעיקרא דעתיה להשתחרר, לא מיטירא
 20 ומזדריא לאתויי מוך בהדה. **אנוסה ומפותה** –
 21 ישראלית. והדי אנוס ממילא הוא, ואין לה מוך.
 22 **מתהפכת** – ואף יוצאה בשן ועין נמי לכיבא
 23 השתא למפרך, דכיון דהיפוך קל הוא לה ואין
 24 בו טורח – מתהפכת היא, דכל אשה מזנה אינה
 25 רוצה להתעבר. כהנות – בנות כהנים.
 26 ישראלית לא – בתמיה: הואיל ואשת כהן היא,
 27 אפילו בת ישראל נמי אסורה לבעלה כהן; נשי
 28 כהנים – אם בעליהן כהנים נפסלו להן, דאשת
 29 כהן שנאנסה אסורה לבעלה. נשי ישראלים לא
 30 – בתמיה; וכי אם בעליהם של אלו ישראלים
 31 – מי לא מפסלו נמי לכהונה? שאם ימותו אלו
 32 – לא ינשאו לכהנים. והאמר רב עמרם כו'
 33 ואנהיגוהו לעינין מפתגמיתין – כלומר: הביא
 34 לנו ראייה ממשנתנו. ואתה משנה לקמן ב"הבא
 35 על יבמות" (ג.ו.א). **אשת ישראל שנאנסה אף על**
 36 **פי שפותרת לבעלה** – מ"זהו לא נתפשה"
 37 (במדבר ד). הא נתפשה מותרת, אפילו הכי –
 38 פסולה לכהונה אם ימות בעלה. אם היו כהנות
 39 – בנות כהנים, ואפילו נשואות לישראל, דלא
 40 מהני האי זנות לאסרן לבעליהן. נפסלו חתריסה
 41 דכי נשיהו – שאם ימות בעלה חרע אין לה –
 42 אינה שבה אל בית אביה כנעוריה, דפסיל לה
 43 האי זנות. כדתניא לקמן "האלמנה לכהן גדול"
 44 (סח.א). כהנת ליה וישראלית שבה עליה גר
 45 עמוני כו', וליף טעמא מ"זבת כהן כי תהיה
 46 לאיש זר", כיון שנבעלה פסול לה – פסלה.
 47 ואף על גב דמותבינן; ואימא נבעלה פסול
 48 חיבי כריתות? ומשנינן: "כי תהיה" כתיב, הנך
 49 דאית בהו הוייה. אלמא זנות דחיבי כריתות לא
 50 פסיל מאבילת תרומה – הא חזר מיייתנא התם
 51 קרא אחרינא: "כי תהיה אלמנה וגרושה" –
 52 למעוטי כותי ועבר שאין לו אלמנות וגירושין
 53 בה, ומהווא קרא נמי נפקא לן חיבי כריתות,
 54 דהא אין לו אלמנות וגירושין בה. ומעיקרא פריכין הכי: ואימא חיבי כריתות ולא חיבי
 55 לאוין.

1 **חוץ** מגירות ופשה משוחזרת גדולה – והא דתניא ב"החולץ" (יבמות מב.א): לפיכך גר
 2 וגזירת צריכין להמתין שלשה חדשים – כרבי יהודה אתיא, דחייש שמא לא
 3 נתהפכה יפה יפה. אי נמי, אפילו כרבי יוסי, והכי קאמר: לפיכך גר וגזירת צריכין להמתין,
 4 אם ידוע שנבעלה ולא נתהפכה. ועוד אומר רבינו יצחק, דיש לחלק: דלא מינטרא נפשה כלל
 5 – כשמתגיירת עם בעלה, כיון שכל חורע מאותו
 6 איש ואין חוששת להבחין בין זרע שנורע מבעלה
 7 זה בקדושה לשלא נורע בקדושה.
 8 **גירות** ומשוחזרת דשכיחא לגזור – פירוש:
 9 לגזור שיהיו צריכות להמתין, ולא
 10 לגזור אטו בת ישראל קאמר, דמהא לא הוה משני
 11 מדי. **אשה** מזנה מתהפכת – וכן גזירת
 12 ומשוחזרת, כיון דדעתה לאיגיוהי. אבל יוצאה
 13 בשן ועין – מודה בה רבי יוסי. **כהנות** אין
 14 ישראלית לא – ובכתובות (נא.א), גבי הא דתנן.
 15 ובכונת אהוריתנן למדינתך, לא דייק הכי.
 16 אלא דוקא הכא, משום דכי משני אימא נשי
 17 כהנים – אכתי אית ליה פירכא אחריתי: נשי
 18 כהנים – אין, נשי ישראלים – לא.
 19 **אף** שמוותרת לבעלה פסולה לכהונה – פירש
 20 בקונטרס: טעמא דשמעתין משום "זבת כהן כי
 21 תהיה לאיש זר". ולרבינו יצחק נראה דמ"זבת איש
 22 כהן" לא שמעינן אשת איש וכל חיבי כריתות
 23 הנאסרות על ידי קדושין, משום דלא הוה זר אצלה
 24 מעיקרא. והכי משמע ב"הבא על יבמות" (יבמות
 25 ג.ו.ב) דקאמר רבא: אשת כהן שנאנסה וכו' עליה
 26 – לוקח משום זונה ומשום טומאה. ואי מ"זבת כהן
 27 כי תהיה לאיש זר" שמעינן נמי אשת איש, אם כן
 28 היא לוקח נמי מהאי קרא, דלכהונה נמי אסורות
 29 מקל חזומי דלקמן בפרק "אלמנה" (סח.א) דלא
 30 חשיב לה התם אחריה מן הדין, אלא גילוי מלתא
 31 בעלמא הוא. והכי נמי משמע כן קצת מדקאמר:
 32 אף על פי שמוותרת לבעלה – פסולה לכהונה. ואי
 33 פסולה מקרא דבת כהן – פשיטא, דאין לחלק בין
 34 אנוס לרצון. ואי היא גופה אתא לאשמעינן
 35 דשייך קרא דבת כהן בחיבי כריתות דעל ידי
 36 קדושין, כיון דשייך בהו ממזרות, אף על גב דלא
 37 הוה זר אצלה מעיקרא – אם כן לשמעין הכי
 38 בהדיא וממילא ידענו דלא שייך בהאי קרא
 39 לפלוגי בין אנוס לרצון באשת איש טפי מבשאר
 40 ופסולי כהונה. אלא לרבינו יצחק נראה דפסולה
 41 מן הכהונה מטעם טומאה חונה, כדאמר ב"הבא
 42 על יבמות" (שם ג.ו.ב). וללישנא דאמר התם דכל
 43 באנוס לא מיקריא זונה – פסולה לכהונה משום
 44 טומאה גרידא. ומיהו, קשה לרבינו יצחק: כיון
 45 דלא חשיב טומאה אאשת ישראל שנבעלה
 46 באנוס, דכתיב: "והיא לא נתפשה", הא נתפשה
 47 מותרת, אם כן, אמאי פסולה לכהונה? דבכלל
 48 איסור טומאה היי בעל ובוועל ותרומה וגם כהונה,
 49 וכי שרי לבעלה – תשתי נמי לכהונה? ואמר
 50 רבינו יצחק: דהווא קרא ד"לא נתפשה" לא מיייר
 51 אלא בטומאה דבעל גרידא, דנטמאה קמא אית
 52 לן לאוקמי לבעל, ולענין בעל שרי אנוס בישראל.
 53 אבל ונטמאה בתרא, דנפקא לן מינה איסור
 54 תרומה וכהונה – לא מפליג בה בין אנוס לרצון. בין אשת כהן לאשת ישראל, ויש לאסור
 55 בכל ענין. דכיון דאשכחן באשת כהן דאפילו באנוס – אסורה – אין לנו לחלק בין אנוס
 56 לרצון לענין תרומה וכהונה אפילו באשת ישראל. ומיהו, גבי בעל אף על גב דלא כתיב בה
 57 "לא נתפשה" יש לחלק בין אנוס לרצון באשת ישראל, דסברא הוא דלא נאסרה על הבעל.
 58 אלא כשנאסרה על הבעל. ולפי פירוש רבינו יצחק אין פסולה זונה לתרומה מקרא ד"בת
 59 כהן", אלא שמא מטעם דכליה קרא בהדי חלה – פסולה לתרומה כמו חלה, ובפרק "החולץ" (שם מד.ב דיבור המתחיל "הבא") כתב רבינו יצחק מזה.

הדרן עלך ארבעה אחין

הדרן עלך ארבעה אחין

הדרן עלך ארבעה אחין

1 החולץ ליבמתו ונמצאת מעוברת - הא דלא נקט החולץ למעוברת כדנקט בגמרא -
2 משום דרבותא היא. דאף על גב דלא היה עוברת ניכר בשעת חליצה, ונראית
3 חליצה מעולה - אפילו הכי לא פסלה בזמן שהולד של קיימא. ובגמרא נקט נמי למעוברת
4 לרבותא, דאף על פי שהוכר עוברת, כיון שהפילה - חליצה מעלייתא היא. אי נמי, נקט
5 נמצאת משום סיפא. דהתם לא מצי למיתני הכונס
6 ליבמתו מעוברת - דאם כן מויד הוא, ולא מיידיב
7 קרבן, דלא שב מדיעתו הוא.
8 ונמצאת מעוברת - בחולץ תוך שלשה
9 חדשים איירי, דלמא אתי למישרי חליצה
10 דהכונס יבמתו איירי תוך שלשה, דאי לאחר
11 שלשה - אמאי חליצה קרבן? כיון דרוב נשים עוברין
12 ניכר לשליש, הו. והואיל ולא הוכר עוברת - מאי
13 היה ליה למיעבד? וכהאי גוונא אמרינן בשבועות
14 (הא.): פרט לאנוס, גבי שלא בשעת וסתה, ואם
15 תאמר: אם כן, אם אין הולד של קיימא, אמאי
16 אסור בקרובותיה? דתוך שלשה חדשים לאו
17 חליצה היא, דהא תנן לקמן: היבמה לא תהלוץ
18 ולא תתייבם עד שיהיו לה שלשה חדשים. ומפרש
19 בגמרא טעמא, דכיון דאינה עולה ליבום - אינה
20 עולה לחליצה! ואומר רבינו יצחק, דנהי דלאו
21 חליצה היא מכל מקום אסור בקרובותיה, כיון
22 דמדאורייתא היא חליצה. ועוד: דיעבד, אם
23 חליצה - אפילו מדרבנן אינה צריכה חליצה
24 אחרת. דאמר לקמן: יבמה שחלצה לו אחין בתוך
25 שלשה - צריכה להמתין שלשה חדשים, משמע
26 דלא בעיא חליצה.
27 צריכה חליצה מן האחין - לאו דוקא מן
28 האחין, דהוא הדין דלא פקעה דקת
29 החולץ. אי נמי: מן האחין של מת קאמר.
30 והא לית ליה - כיון דהפילה לבסוף, אבל בר
31 קיימא לא. אי נמי, כשהוא בר קיימא נפקא לו
32 מ'להקיש שם' ומ'לא ימחה' - פרט לזה שאין
33 שמו מחוי. וריש לקיש סבר כן אין לו עיין עליו
34 - והואיל ובאותה שעה היה ראוי להתקיים, ואם
35 תאמר: אם כן, תפטר לשוק בלא חליצה כמו בורע
36 פסול, ונפקא לן (יבמות כבב.) נמי מ'אין לו',
37 ואמאי נמי אמרינן לקמן דולד אינו פוסל עד
38 שיצא לאור העולם? ויש לומר, דאמרין נמי: עיין
39 עליו שלא תהלוץ ולא תנשא כל זמן שעומדת
40 בספק. תגלי מילתא למפרע לא אמרינן - אף
41 על גב דלקמן (מאב.) גבי ספקות שקידש אחת
42 משתי אחיות חשבתינן לה בת חליצה ויבום, כיון
43 דאם יבוא אליהו ויאמר דהא קדיש - לא דמי,
44 דהכא אין זה ספק ראוי להתברר עכשו, שאי
45 אפשר לידע העתידות. אבל התם אין צריך לידע
46 אלא מה שבוטח עליה. ואם תאמר: לריש לקיש
47 הכונס יבמתו מעוברת והפילה, אמאי פסור מן
48 הקרבן? כיון דביאת מעוברת לא שמה ביאה, אם
49 כן אשת אח שלא במקום מצוה היא ואומר רבינו
50 יצחק: דאפילו הכי לא מחייב, מיד דהוה אקטן
51 שבא על יבמתו גדולה, דאמר לקמן (קיאב.)
52 התגדלה.
53 רצה יוציא רצה יקיים מביעא ליה - והא
54 דקתני לעיל גבי ארבעה אחין: בית שמאי
55 אמורים יקיימו, ולא קתני רצו - משום דהתם
56 ליבא למיטעי. הרי זו לא תנשא צרתה - כל
57 שכן היא שלא תנשא ושלא תבעל, אלא צרתה
58 איצטרך, ולא תאמר תנשא ממה נפשך.
59 כולו עולמא לא פליגי - הא דקאמר לעיל
60 איתביה הכונס יבמתו - לא היו דברים מעולם,
61 וכהאי גוונא איכא בפרק 'המפלת' (נדה כד, א)
62 גבי פניו ממוסמסין, ובבבא דוכתי. בי פליגי
63 בחליצה - ובביאה מודה, שלא יבא ליד אסור.
64 בשלמא

1 החולץ ליבמתו ונמצאת מעוברת. וילדה. בזמן
2 שהולד של קיימא - הוא מותר בקרובותיה
3 והיא מותרת בקרוביו, ולא פסלה מן הפהונה. אין
4 הולד של קיימא - הוא אסור בקרובותיה והיא אסורה
5 בקרוביו, ופסלה מן הפהונה. הפוגם את יבמתו
6 ונמצאת מעוברת וילדה, בזמן שהולד של קיימא -
7 יוציא, ותיבין בקרבן. ואם אין ולד של קיימא - יקיים.
8 ספק בן תשעה לראשון, ספק בן שבועה לאחרון -
9 יוציא, והולד בשר, ותיבין באשם תלוי.
10 גמרא איתמר, החולץ למעוברת והפילה. רבי יוחנן
11 אמר: אינה צריכה חליצה מן האחין, ריש לקיש אמר:
12 צריכה חליצה מן האחין. רבי יוחנן אמר: אינה צריכה
13 חליצה מן האחין - חליצת מעוברת שמה חליצה,
14 וביאת מעוברת שמה ביאה. וריש לקיש אמר: צריכה
15 חליצה מן האחין - חליצת מעוברת לא שמה חליצה,
16 וביאת מעוברת לא שמה ביאה. במאי קמפלגי?
17 איבעית אימא קרא, ואיבעית אימא סברא. איבעית
18 אימא סברא, רבי יוחנן סבר: אם יבא אליהו ויאמר
19 דהא דאיבערא מפולי מפלה - מי לאו בת חליצה
20 ויבום היא? השתא נמי, תגלי מילתא למפרע. וריש
21 לקיש אמר: תגלי מילתא למפרע לא אמרינן. ואיבעית
22 אימא קרא; רבי יוחנן סבר: "ובן אין לו" אמר רחמנא,
23 והא לית ליה. וריש לקיש סבר: "ובן אין לו" עיין עליו.
24 איתביה רבי יוחנן לריש לקיש: אין הולד של קיימא - הוא אסור בקרובותיה, והיא אסורה
25 בקרוביו, ופסלה מן הפהונה. בשלמא לדידי, דאמינא חליצת מעוברת שמה חליצה - משום
26 הכי פסלה. אלא לדידך, דאמרת חליצת מעוברת לא שמה חליצה - אמאי פסלה מן הפהונה?
27 אמר ליה: מדרבנן, ולחומרא בעלמא. איכא דאמר, איתביה ריש לקיש לרבי יוחנן: אין הולד
28 של קיימא - הוא אסור בקרובותיה, והיא אסורה בקרוביו, ופסלה מן הפהונה. בשלמא לדידי,
29 דאמינא חליצת מעוברת לא שמה חליצה - היינו דקתני פסלה מן הפהונה לחומרא, ולא
30 קתני: אינה צריכה חליצה מן האחין. אלא לדידך, אינה צריכה חליצה מן האחין מיבעי ליה!
31 אמר ליה: אין הכי נמי, ואידי דתנא רישא לא פסלה - תנא סיפא פסלה. איתביה רבי יוחנן
32 לריש לקיש: אין הולד של קיימא - יקיים. בשלמא לדידי דאמינא חליצת מעוברת שמה
33 חליצה וביאת מעוברת שמה ביאה - משום הכי קתני יקיים. אלא לדידך, דאמרת חליצת
34 מעוברת לא שמה חליצה, וביאת מעוברת לא שמה ביאה - יחזור ויבעול ויקיים מיבעי ליה!
35 מאי יקיים - יחזור ויבעול ויקיים, דלא סגי. איכא דאמר, איתביה ריש לקיש לרבי יוחנן: אין
36 הולד של קיימא - יקיים. בשלמא לדידי, דאמינא חליצת מעוברת לא שמה חליצה וביאת
37 מעוברת לא שמה ביאה, היינו דקתני יקיים - יחזור ויבעול ויקיים, דלא סגי בלאו הכי. אלא
38 לדידך, רצה - יוציא, רצה - יקיים, מיבעי ליה! אין הכי נמי, אידי דתנא רישא יוציא - תנא
39 נמי סיפא יקיים. מתיבי: הפוגם את יבמתו ונמצאת מעוברת - הרי זו לא תנשא צרתה, שמו
40 יהא ולד בן קיימא. אדרבה, כי הוי הולד בן קיימא מיפטר צרתה! אלא אימא: שמו לא
41 יהא הולד בן קיימא. ואי סלקא דעתך ביאת מעוברת שמה ביאה - אמאי לא תנשא צרתה?
42 תיפטר בביאה של חבירתה! אמר אבין: בביאה - פולי עלמא לא פליגי דלא פטר, כי פליגי
43 - בחליצה. רבי יוחנן סבר: חליצת מעוברת שמה חליצה, ביאת מעוברת לא שמה ביאה.
44 ריש לקיש סבר: ביאת מעוברת - לא שמה ביאה, וחליצת מעוברת - לא שמה חליצה. אמר
45 ליה רבא, מה נפשך: אי ביאת מעוברת שמה ביאה - חליצת מעוברת שמה חליצה, ואי
46 ביאת מעוברת לא שמה ביאה - חליצת מעוברת נמי לא שמה חליצה. דהא קיימא לן

1 החולץ הוא מותר בקרובותיה - דלאו חליצה היא, דהא לא בעיא. קרובותיה
2 וקרוביו - מפרש לקמן במתניתין הך דנאסרות על האיש מחמת אשתו,
3 וקרוביו שנאסרים על האשה מחמת בעלה. אם אין הולד של קיימא - שהיה נפל, ותיבין
4 בקרבן - שבעל אשת אח שלא במקום מצוה. הולד בשר - ממה נפשך. גמרא אינה
5 צריכה חליצה מן האחין - דהך חליצה
6 מעלייתא היא. שמה חליצה - היכא דהפילה,
7 דאיגלא מילתא דבת חליצה הוא. מדרבנן
8 ולחומרא - דלמא אתי למישרי חליצה
9 לכהונה, דלא ידעי דהוא מעוברת. היינו דקתני
10 פסלה ולחומרא - ולא קתני בהדיא אין צריכה
11 חליצה מן האחין. ללא לדידך - היינו דאמרת
12 חליצה מעלייתא היא, לישמעין הא דאינה
13 צריכה חליצה, ואנא ידענא דאסורה בקרוביו
14 ופסלה מן הכהונה. ואידי דתנא רישא לא
15 פסלה - ולא תנא חליצה, דהתם לא מצי
16 למימר: וצריכה חליצה, תנא נמי סיפא פסלה,
17 ולא איירי בחליצה. אין הולד של קיימא יקיים
18 - הכונס ונמצאת מעוברת. היינו דקתני
19 יקיים - דלא מצריך ביאה לאחר שהפילה. ואם
20 בא לגרשה בגט - מגרשה, דאיפטר לה
21 בביאה קיימא. וביאת מעוברת שמה ביאה,
22 דקסלקא דעתך יקיים דקתני מתניתין לאו חובה
23 היא, אלא התירא, משום דתנא רישא: אם הולד
24 של קיימא יוציא. דלא סגי בלאו הכי - דלא
25 מיפטר בהלא ביאה לאחר שהפילה. דאם לא
26 יחזור ויבעול לא מצי למפטר בה, דאין אדם
27 יכול להוציא את יבמתו בגט אלא אם כן בנסה
28 תהלה, וביאת מעוברת לאו שמה ביאה.
29 ובחליצה נמי לא אפשר למפטר, והואיל ומכל
30 מקום בא עליה. רצה יוציא - בגט, רצה יקיים
31 מיבעי ליה. אלא שפא לא יהא ולד של קיימא
32 - ונמצאת וקוקה ליבם, וביאת מעוברת לא
33 שמה ביאה.

דכל

פרק רביעי - החולץ ליבמתו

משנה

אין אשת המת נופלת לפני אחיו ליבום וחליצה, אלא אם כן לא
השאיר אחריו זרע. המשנה שלפנינו דנה בחליצה ויבום של יבמה
מעוברת: החולץ ליבמתו ואחר כך נמצאת מעוברת, וילדה, בזמן
שהולד הוא של קניימא, הוא ו-החולץ מותר בקרובותיה של
החלוצה. וכן היא ו-החלוצה מותרת בקרוביו של החולץ. ואף
ששינוי במשנה להלן (מ), שקרובות החלוצה אסורות מדרבנן על
החולץ בקרובות גרושתו, וכן קרובי החולץ אסורים מדרבנן על
החלוצה כדון גרושה שאסורה בקרובי בעלה, אבל אם נמצא
שהולד הוא בן קיימא, הרי היא אשת אח שיש לו בנים שאינה
נופלת ליבום וחליצה, ונתברר שאין חליצתה חליצה, ועל כן אינם
בבלי איסור קרובים האמור. וכן לא פסקה החולץ מן הנהונה
בחליצה זו, ואפילו שחלוצה אסורה לכהן, זו מותרת לכהונה,
שהרי נתברר שאין חליצתה חליצה. אך אם אין הולד של קניימא
אלא נפל, ונתברר לבסוף שאכן היתה צריכה חליצה, דינה
כחלוצה, ולכן הוא אסור בקרובותיה של היבמה, והיא אסורה
בקרוביו של היבם, ואף פסקה בחליצה זו מן הנהונה כדון חלוצה.
הבגום את יבמתו ו-בא עליה ואחר כך נמצאת מעוברת, וילדה,
בזמן שהולד של קניימא, יוציא אותה היבם, וכן תיבין הם פירשן
על ביאה זו. שהרי נתברר שהיא אשת אח שיש לו בנים האסורה
באיסור כרת, ומאחר ששגגו ולא ידעו שהיא מעוברת, עליהם
להביא חטאת. ואם אין הולד של קניימא אלא נפל, יקיים את
יבמתו, ואינו מוציאה.

ואם הולד הוא פסק בן תשעה חדשים לעיבורו ונולד לאח הראשון
שמת, פסק בן שבועה חדשים לעיבורו ונולד לאח האחרון ו-היבם
שוא על אשת אחיו, יוציא היבם את היבמה מספק, כי אם הולד
הוא מהראשון הרי היא אסורה עליו משום אשת אח שיש לו בנים.
והולד פשר, שכן ממה נפשך, אם הוא בנו של המת ודאי כשר הוא,
ואם הוא בנו של היבם נמצא שהיא אשת אח שאין לו בנים
ומותרת ליבם. ותיבין היבם והיבמה באשם תלוי ולא בחטאת
ודאית, שהרי ספק הוא האם עברו על איסור אשת אח או לא.

גמרא

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בדין חליצת מעוברת: איתמר,
החולץ למעוברת ולבסוף הפילה את עוברתה, רבי יוחנן אמר, אינה
צריכה חליצה אחרת מן האחין לאחר שהפילה. וריש לקיש אמר,
צריכה חליצה אחרת מן האחין. מפרשת הגמרא: רבי יוחנן אמר,
אינה צריכה חליצה מן האחין, משום שלשיתנו חליצת מעוברת
שמה חליצה אם לבסוף הפילה, שכן נתברר למפרע שלא היה
הולד בן קיימא, וכבר משעת מיתת בעלה נתחייבה בחליצה. וכמו
כן ביאת יבום של מעוברת שמה ביאה, ואם בא עליה היבם בעודה
מעוברת ולאחר מכן הפילה, נתברר למפרע שמלכתחילה היתה
ראויה ליבום ונקנתה ליבם בביאה זו. וריש לקיש אמר, צריכה
חליצה מן האחין, משום שלשיתנו חליצת מעוברת לא שמה
חליצה, וכמו כן ביאת מעוברת לא שמה ביאה. לפיכך אף אם
לבסוף נמצא שהולד אינו בר קיימא, מכל מקום החליצה והיבום
שנעשו בזמן שהיתה מעוברת אינם חלים, ועליה לשוב ולחלוץ
לאחר שהפילה.

הגמרא מבארת את שורש מחלוקתם בשתי דרכים: פמא קמפלגי,
איבעית אימא קרא - אם תרצה תאמר שנחלקו בדרשת הכתוב,
ואיבעית אימא שנחלקו בקרא. איבעית אימא קרא, רבי יוחנן
פבר, אף שכל זמן שהיא מעוברת אנו מסופקים שמא הולד בן
קיימא ואינה חולצת ומתייבמת, מכל מקום אם יבא אליה ויאמר
לנו דהא דאיבעיא מפולי פסקה - שסופה להפיל עובר זה, מי
[ובין לאו פת חליצה ויבום תדיה היא. הלא הובא איסור אשת
הדבר מפי אליהו תובל לחלוץ ולהתייבם. ואם כן השתא נמי
אפילו שבשעת החליצה עדיין לא התברר לנו ספק זה, מכל מקום

אם לבסוף תפיל תגלי מילתא [ו-יתגלה הדבר] למפרע
שמלכתחילה היה בת חליצה ויבום, וחלה חליצתה. וריש לקיש
אמר, תגלי מילתא למפרע לא אמרין - אין אומרים שעל ידי מה
שלבסוף הפילה מתגלה למפרע שמלכתחילה היתה ראויה
לחלוץ, אלא רק מכאן ולהבא היא נעשית בת חליצה, ומה
שחליצה קודם שנתברר חיובה אינו נחשב לחליצה.
ואיבעית אימא, נחלקו בדרשת קרא ו-הכתוב. רבי יוחנן פבר, וכן
אין לו אמר רחמנא בפרשת יבום (דברים כה ה) והא במעוברת
שלבסוף הפילה לית ליה למת בן בר קיימא. וריש לקיש פבר, ממה
שנאמר 'ובן אין לו' יש לדרוש, 'עיון עליו שמא יש לו בן, וכל זמן
שלא התברר בודאות שהעובר אינו בר קיימא אינה חולצת
ומתייבמת.

רבי יוחנן מקשה על ריש לקיש ממשנתנו: איתביה רבי יוחנן לריש
לקיש, שנינו במשנתנו, שאם חלץ לה בעודה מעוברת ואין הולד
של קניימא הוא אסור בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו, ואף פסקה
מן הנהונה בחליצתה. ואמר לו רבי יוחנן: בשלמא לרבי, דאמינא
[ו-שאני אמרו] חליצת מעוברת שמה חליצה, משום הכי פסקה
היבם לכהונה, שכן דינה כחלוצה האסורה לכהן. אלא לרבי
[ו-לשיתנו] דאמרת חליצת מעוברת לא שמה חליצה, אמאי פסקה
היבם בחליצתו זו מן הנהונה הרי אין זו חליצה.
ריש לקיש מתרץ קושיא זו: אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן, אכן
מן התורה אינה כחלוצה, ומה שנפסלה לכהונה הוא רק בדרבנן,
ולחיפרא בעלמא. שאסורה חכמים לכהונה משום שאין הכל
יודעים שהיא מעוברת וחליצתה אינה חליצה, ואם נתיירנה
לכהונה יבואו להתיר אף חלוצה גמורה.

הגמרא מביאה שיעה אחרת שלפיה ריש לקיש הוא זה שהוכיח
כדבריו ממשנתנו: אימא דאמרי, איתביה ריש לקיש לרבי יוחנן,
שנינו במשנתנו, החולץ ליבמתו ונמצאת מעוברת ואין הולד של
קניימא, הוא אסור בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו, ואף פסקה מן
הנהונה. והקשה ריש לקיש לרבי יוחנן, בשלמא לרבי, דאמינא
חליצת מעוברת לא שמה חליצה, היינו דקתני פסקה מן הנהונה
לחומרא, ולא קתני קולא שאינה צריכה חליצה מן האחין, שהרי
לשיתנו מעיקר הדין אין זו חליצה, אלא שהחמירו בה חכמים
לדונה כחלוצה מהטעם האמור לעיל. אלא לרבי, שחליצת
מעוברת שמה חליצה. מדוע שנתה המשנה שחליצה זו פוסלת
לכהונה, הלא את עיקר הדין שאינה צריכה חליצה מן האחין מיבעי
ליה לתנא המשנה להשמיענו, וממילא נדע שהוא אסור
בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו ופסולה לכהונה, כדון כל
חלוצה.

רבי יוחנן מתרץ קושיא זו: אמר ליה רבי יוחנן לריש לקיש, אין הכי
נמי - אכן היה לה למשנה לשנות שאינה צריכה חליצה מן האחין
ותו לא, ואולם אידי דתנא רישא - אגב שנתה בתחילת דבריה
שאם היה הולד בן קיימא לא פסקה מן הכהונה בחליצתו, תנא גרי
בסיפא שאם לא היה הולד בן קיימא פסקה לכהונה בחליצתו.
רבי יוחנן מקשה קושיא נוספת על ריש לקיש: איתביה רבי יוחנן
לריש לקיש, שנינו במשנתנו, הכונס את יבמתו ונמצאת מעוברת,
אם אין הולד של קניימא יקיים אותה, ואינו צריך להוציאה. בשלמא
לרבי, דאמינא חליצת מעוברת שמה חליצה, וביאת מעוברת שמה
ביאה, משום הכי קתני יקיים, שכן אינו צריך לשוב ולקנותה, אלא
כבר נקנתה לו בביאת היבום הראשונה בעודה מעוברת. אלא
לרבי דאמרת חליצת מעוברת לא שמה חליצה, וביאת מעוברת לא
שמה ביאה, מהו לשון יקיים, הלא הביאה שבא עליה בעודה
מעוברת אינה נחשבת ליבום, ואם כן יחזור ויבעול ויקיים, מיבעי
ליה לתנא משנתנו לשנות.

מתרץ ריש לקיש: אכן פאי יקיים, יחזור ויבעול ואחר כך יקיים
אותה ברשותו. ודברי המשנה אינם במשמעות רשות, שמתור לו
להמשיך לקיימה, אלא הם במשמעות חובה, דלא סגי בביאה
ראשונה, אלא יחזור ויבעלה. שכן אין בידו לפוטרה בגט, שהרי
לא ייבמה בביאה הראשונה ועדיין זקתה עליה, ואם היבמה
יוצאת בגט קודם היבום. ואף בחליצה אינה נפטרת, משום שכבר

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

1. **מ.** אם קראו קטן למפטיר וקרא בתורה ונמצא שאינו יודע לומר ההפטרה וכן אם ארע בן בגדול יכל
2. אחר לאמרה^[2] ואין צריך לקרות בתורה עוד כי די בקריאה הראשונה שאף שתקנו שהמפטיר בנביא
3. יקרא בתורה תחלה מפני כבוד התורה שתהא נקראת קדם הנביא כמו שנתבאר בסמ"ח רפ"ב⁵⁰ מכל מקום
4. גם פשהקטן או אחר קרא בתורה יש בזה גם כן כבוד לתורה שגבר הדבר לכל שקרא בשביל ההפטרה
5. שתהיה נקראת אחר קריאה בתורה שבודאי לא יבאו לומר שקרא בשביל עצמו ולא בשביל ההפטרה
6. שהרי כבר נשלמו הקרואים ואמרו קדיש אחריהם^[3] ויש חולקין על זה לפיכך לכתחלה אסור לעשות בן

הלכתא רבנא

קדיש קודם המפטיר; אם נמצא שאינו יודע לקרוא
ההפטרה, לא יקראו שוב בתורה לצורך העולה לקריאת
ההפטרה, אלא די בקריאת הראשון בתורה.
ומכל-מקום יש להעדיף לקריאת ההפטרה מי שעלה
לתורה בקריאה זו כמו הלוי או הכהן⁵¹.

[ג] אחר לאמרה - לכתחילה מי שקורא את ההפטרה
הוא זה שיאמר את ברכות-ההפטרה⁴⁸, אמנם בדיעבד,
כגון שכבר בירך העולה ברכות-ההפטרה, יקרא אחר
ההפטרה - ויסמוך על ברכות הראשון⁴⁹.
[ד] קדיש אחריהם - גם בתענית-ציבור שאין אומרים

ציונים והוספות

ברכת התורה ויקראו עמו שלשה פסוקים ויברך לאחריה
ואח"כ יפטיר דהרי המפטיר בנביא צריך לקרות בתורה
תחלה ... וכאן לא שייך לסמוך על דברי רמ"א בסמ"ח רפ"ד
סעיף ד' שבדיעבד אם קראו למי שאינו יודע להפטיר יכול
אחר לאומרה. דשם ביאר טעמו במג"א ס"ק ג' דמוכח
מלתא שקרא בעד המפטיר כיון שהפסיקו בקדיש, עיין
במג"א שם, וא"כ בתענית ציבור דליכא קדיש לא מוכחא
מלתא וצריך לקרות מחדש בתורה בשביל המפטיר.
ואין דבריו נראים ... דלשום צורך אין מוסיפין בחול ...
ולדעתי לא הוכרח ... למיבה טעמא שהפסיקו בקדיש אלא
בשבת ויו"ט שאפשר להוסיף, וא"כ מפני כבוד התורה היה
לנו לקרוא בתורה גם לזה המפטיר. ולכן הוכרחו לומר
שכאן בלא"ה יש כבוד התורה שכיון שהפסיקו בקדיש
מוכחא מילתא. אבל בחול שאי אפשר להוסיף על הקרואים,
אף שהמפטיר קורא בתורה מפני כבוד התורה היינו היכא
דאפשר וכאן דאי אפשר להוסיף על הקרואים אין למדין אי
אפשר מאפשר...

ועוד אמינא שעד כאן לא הוצרך (הב"י בסמ"ח קפ"ב להשיב
על דברי הריב"ש) מטעם הפסקת קדיש מוכחא מילתא וכו'
אלא בימיהם כי אולי הש"ץ בשעה שקורא את המפטיר היה
אומר יעמוד פב"פ ולא היה מסיים לומר מפטיר. אבל
בזמננו שהש"ץ אומר יעמוד פב"פ מפטיר א"כ הכל יודעים
שלמפטיר קראוהו. ואף שאירע מעשה שהוא אינו יודע
להפטיר ואחר מפטיר במקומו הכל יודעים שבמקום
הראשון הוא קורא ההפטרה ויש כאן כבוד התורה.

ומכל מקום עכ"פ זה נלענ"ד ברור שאם השלישי אינו יודע
להפטיר והכהן או הלוי יודעים יפטירו הם שכבר קראו גם
בתורה תחלה ואין כאן רק חשש הנכנסים ... והלוי קודם
לכהן, ולא יקרא לאחור שלא קרא בתורה כלל, ואם גם הכהן
והלוי אינם יודעים להפטיר - אז יוכל איש אחר להפטיר
בלי שום קריאה בתורה. זה הנלענ"ד.

(48) ודלא כפי שנוהגים בקריאת התורה שכשאנו יודע
לקרוא אומר את הברכות וקורא בלחש, והאחר קורא בקול
(פמ"ג א"א ס"ק ג).

(49) שו"ת מנחת יצחק חלק ט סימן כב: והנה כי כן מוכח
ג"כ מדברי ש"ע הרב שם (סי' רפ"ד סעי' ט) במש"כ
דלכתחילה אסור לקרות למפטיר מי שאינו יודע לומר
ההפטרה בעצמו וכו', ולא כתב עצה, דאפשר לקרוא, ויאמר
ברכת ההפטרה, ואחר יקרא בקול-רם, והעולה בלחש, שמע
מינה דלא מהני אף בכה"ג לכתחילה,

והנה גם יש להוכיח מדבריו, דלא הזכיר שאחר יברך
הברכות ג"כ, ש"מ דאין חילוק בדיעבד מי שיברך ברכות
ההפטרה. ובספר מט"י (סי' רפ"ד ס"ק ה) הובא בספר כה"ח
שם (ס"ק י), וז"ל יכול אחר לקרות במקומו בין קודם
שבירך ברכה א' שלפני ההפטרה בין אחר שבירך, וסומך
השני על ברכתו של ראשון שבירך בתורה ומפטיר כדן
תוקע (סי' תקפ"ה סעי' ג) יעו"ש. ונראה מדבריו,
דלכתחילה, אם אירע כה"ג יברך הקורא ההפטרה גם ברכת
הפטרה ... ובזה ההכרח לומר דמיירי דוקא אם העולה אין
קורא בלחש ההפטרה עם הקורא, דאם קורא בלחש
ההפטרה עדיף שהוא יברך כמו בקורא בתורה וכו"ל, אבל
מ"מ בנוגע לכתחילה נראה מכל הנ"ל, דאף בכה"ג דהעולה
מברך ברכת הפטרה וקורא בלחש עם הקורא בקול-רם לא
מהני לכתחילה ככל הנ"ל.

(50) סעיף י: המפטיר בנביא צריך שיקרא בתורה תחלה
ויברך עליה תחלה וסוף ואח"כ יפטיר בנביא כדי שלא יהא
כבוד תורה וכבוד נביא שוה אם יקרא בנביא לבדו כמו
שקראו העולים הראשונים בתורה לבדה.

(51) שו"ת נודע ביהודה מהדו"ת או"ח סימן קי: מה שרצה
להורות דבר חדש שאם אירע בתענית ציבור במנחה שאתו
שקראוהו לעלות לתורה שלישי אינו בקי להפטיר וצריך
אחר להפטיר במקומו שאתו אחר המפטיר צריך לכרך

1 לְקֹרֹת לְמַפְטִיר מִי שְׁאִינוּ יוֹדְעַ לֹמֵר הַהַפְטָרָה בְּעֶצְמוֹ ^{כ"ה} וְאִם קָרְאוּ אוֹתוֹ יַעֲלֶה וְיִקְרָא בַתּוֹרָה וְיִקְרָא אַחַר
2 הַהַפְטָרָה פְּסָבְרָא הָרֵאשׁוֹנָה ^{כ"ו}:

טימן רפד דין ההפטרה וברכותיה סעיף ט

הלכתא רבתא

בת [ההפטרה בעצמו - כיון שקראוהו לעלות לתורה נחשב כבדיעבד - ועולה לתורה, ואחר יקרא ההפטרה. ואין לפרש 'בדיעבד' שלאחר שעלה לתורה - אין צריך קורא ההפטרה לקרוא שוב הפרשה.

כ"ו] בסברא הראשונה - יש שהחשיבו כ'בדיעבד' גם במקום שהמנהג לעלות ליארצייט וכיו"ב, ואם ידחו מי שלא יודע לקרוא - יגרום לשעוריה גדולה בין המתפללים ⁵².

ציונים והוספות

52) שו"ת מנחת יצחק ח"ט סי' כב: ומ"מ בנוגע למעשה הרי ידחו כמה מהמתפללים מלעלות מפטיר, אף בזמן חיובם לעלות למפטיר כפי הנהוג, ועלול לגרום שעוררי גדולה בין המתפללים ... ובזה הרי אף בנוגע לחומרת הריב"ש דס"ל להרמ"א לחוש לכתחילה לדבריו, הרי כתב והנה בשוע"ר כתב ד'בדיעבד' היינו שכבר קראוהו, וצ"ע.

בספר ברכי יוסף שם (סי' רפ"ד אות ד' ו') דהמקומות שנהגו דלא כהריב"ש אין למונעם עיי"ש, וזהו אף דיברך הקורא והעולה אין קורא ההפטרה אף בלחש עם הקורא, מכש"כ דיש להקל היכא דהעולה יברך ברכת ההפטרה ויקרא בלחש עם הקורא דעדיף כנ"ל. ע"כ.

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 ב יש אומרים שלא התירו חמי טבריא אלא כשאין המקום
2 מקורה אבל אם המקום מקורה אסור מפני שבא לידי
3 זיעה ואסור להזיע בשבת כמו שיתבאר ויש אומרים שמותר
4 להזיע בחמי טבריא שהרי לא אסרו את הזיעה אלא משום
5 גזרת רחיצה כמו שיתבאר וכיון שמותר לרחוץ בחמי טבריא
6 כל שכן שמותר להזיע בהם ולענין הלכה בדברי סופרים
7 הלך אחר המיקל:
- 8 ג אמת המים של חמי טבריא אסור להמשיך לתוכה אפילו
9 מבעוד יום סילון של צונן ופי הסילון יוצא חוץ לאמה
10 ומימיו נשפכים לעוקא שבקרקע ועושיין כן כדי שיתחממו
11 מים הללו שבסילון בעברם דרך האמה של חמין והרי זו
12 כעין הטמנה בדבר המוסיף הבל שמים הללו נטמנו בתוך
13 האמה של חמי טבריא שהן נקראים דבר המוסיף הבל וכבר
14 נתבאר בסי' רנ"ז שאסור להטמין בדבר המוסיף הבל אפילו
15 מבעוד יום ואם עבר והטמין אסור ולכן אם עבר והמשיך
16 הסילון של צונן לתוך האמה אסורים המים הנשפכים ממנו
17 לעוקא בין ברחיצה בין בשתיה כאלו הוחמו בשבת שאסור
18 אפילו לרחוץ בהם פניו ידיו ורגליו ואפילו אבר אחד בלבד
19 ואם המשיך סילון זה בערב יו"ט דינם כחמין שהוחמו
20 ביו"ט שאסור לרחוץ בהם כל גופו או רובו אבל מותרים
21 בשתיה או לרחוץ בהם פניו ידיו ורגליו כמו שיתבאר בסי'
22 תקי"א.
- 23 וכל זה כשגוף הסילון מוקף מכל צד ופיו יוצא חוץ לאמה
24 אבל אם הוא שופך הצונן לתוך האמה אין זה נקרא הטמנה
25 כלל שהצונן מתערב הוא בחמין ולא נטמן בו לפיכך מותר
26 להמשיך הצונן מבעוד יום לשם והוא נמשך לשם והולך כל
27 השבת כולה ואין בו משום בישול כיון שהתחיל מבעוד יום
28 והוא נגמר מאליו בשבת כמו שנתבאר בסי' רנ"ב ומותר ג"כ
29 לרחוץ אפילו כל גופו ביחד באמה זו כמו בשאר חמי
30 טבריא:
- ד לא ישתטף אדם בצונן כל גופו ויתחמם כנגד המדורה
מפני שמפשיר מים שעליו ונמצא כרוחץ בחמין כל גופו
אבל מותר להשתטף בצונן אחר שנתחמם אצל האש מפני
שאינ המים שעליו מתחממים כל כך.
- ו יש אומרים שאפילו הרוחץ ידיו צריך ליוזר שלא לחמם
כנגד המדורה אפילו במקום שאין היד סולדת בו אם לא
ינגבם תחלה יפה מפני שמפשיר המים שעליהן ונמצא
כרוחץ בחמין שהוחמו בשבת וחמין שהוחמו בשבת אפילו
בהיתר אסור לרחוץ בהם אפילו אבר אחד ואפילו לא הוחמו
אלא מעט שאין היד סולדת בו ויש להחמיר כדבריהם:
- ז מי שחש במעיו אסור ליתן על גבי בטנו כלי שיש בו
מים חמין שמא ישפכו על רוב גופו ונמצא כרוחץ רוב
גופו בחמין ואפילו אם הם מים מועטים שאין בהם כדי
רחיצת רוב גופו מכל מקום אם הוחמו בשבת אפילו מעט
שאינ היד סולדת בו אסור כמו שנתבאר ואפילו בחול אסור
לעשות כן מפני הסכנה שפעמים שהמים רותחים אבל מותר
להחם בגד וליתנו על גבי בטנו ואפילו בשבת:
- ח הרוחץ בנהר צריך שינגב גופו יפה כשעולה מהנהר שלא
ישארו המים עליו ויטלטלם ד' אמות בכרמלית כמו
שנתבאר בסי' ש"א ועוד צריך [ליזהר] שלא לשוט גופו
בנהר וגם שלא להשיט שום דבר כגון הקסמין שעל פני
המים אסור להפצילן לכאן ולכאן לנקות המים כמו שיתבאר
בסי' של"ט ועוד צריך ליזהר כל רוחץ שלא לסחוט שערו
ואף שלא שייך סחיטה בשיער שהשער קשה ואינו בולע
המים בתוכו ממש מכל מקום אסור מדברי סופרים ומפני
שאינ הכל יודעים ליוזר בכל זה לכן נתפשט המנהג
במדינות אלו שלא לרחוץ כלל בשבת אפילו בצונן אע"פ
שאינ איסור בדבר מן הדין:
- ז אדם מותר לטבול מטומאתו בשבת אפילו הצריך טבילה

15 אע"פ שאין איסור בדבר.
 16 ומכל מקום מותר לטבול לקרי שכיון שטבילה זו אינה מן
 17 התורה (ואף לא חיוב גמור מדברי סופרים אינו נראה
 18 כמתקן וכן המומר ששב בתשובה מותר לטבול בשבת שאין
 19 טבילתו מן התורה כמו טבילת הגר (ואף אין חיוב גמור
 20 מדברי סופרים) וכן כל אשה שצריכה לחזור ולטבול
 21 לחומרא בעלמא מותרת לטבול בשבת כמו שנתבאר בי"ד
 22 סי' קצ"ז):

ח מותר לרחוץ פניו ידיו ורגליו בדברים שאינם משירים
 23 שער מעורבים עם דברים המשירים ובלבד שלא יהא
 24 הרוב מדבר שמשיר בודאי בענין שהוא פסיק רישיה ולא
 25 ימות:
 26

חלק ב סימן שכו דיני רחיצה בשבת טעיפים ב"ח

1 מן התורה כגון נדה וכיוצא בהם מפני שאינו נראה כמתקן
 2 אלא כיוור להקר ואפילו טובל במים סרוחים שאין דרך
 3 להקר בהם ואפילו בימות הגשמים שאין דרך להקר כלל
 4 מכל מקום פעמים שאדם מלוכלך בטיט וצואה ורוחץ
 5 אפילו בימות הגשמים ואפילו במים סרוחים כדי להעביר
 6 הטיט והצואה מעליו.

7 ובמדינות אלו נהגו לאסור טבילת אשה בשבת אלא אם כן
 8 יש בעלה בעיר וגם לא היה אפשר לה לטבול קודם השבת
 9 או שלא היה בעלה בעיר ובא בערב שבת שלא פשעה במה
 10 שלא טבלה קודם לכן אבל כל שהיה בעלה בעיר והיה
 11 אפשר לה לטבול ולא טבלה אינה טובלת בשבת ויש שנתנו
 12 טעם למנהג שכיון שנתפשט המנהג שלא לרחוץ בשבת אם
 13 כן כשטמא טובל מטומאתו הרי זה נראה כמתקן ולא כיוור
 14 להקר כיון שאין דרך כלל לרחוץ להקר מטעם שנתבאר

לקוטי תורה

26 אלא באור ה"ממלא כל עלמין", דהיינו החיות
 27 האלקית המלוכשת בעולמות, ועליו נאמר
 28 "ומבשרי אחזה אלקה", שהוא נראה לעינים
 29 משא"כ באור הסובב כל עלמין אין שייך שום
 30 השגה ותפיסה, לפי שאור זה אינו בגדר העולמות
 31 כלל.

32 כדי להבין ענין זה, כיצד אור הסובב כל עלמין
 33 אינו בגדר העולמות, יש להקדים פירוש הכתוב
 34 "אני ה' לא שניתי", שהקב"ה אינו בגדר שינוי. וכן
 35 אומרים "אתה הוא קודם שנברא ואתה הוא
 36 משנברא העולם", "פירוש הוא ממש, בלי שום
 37 שינוי.. כי עוה"ז וכן כל העולמות העליונים אינן
 38 פועלים שום שינוי באחדותו יתברך בהבראם מאין
 39 ליש, שכמו שהי' הוא לבדו הוא יחיד ומיוחד קודם
 40 הבראם, כן הוא לבדו הוא יחיד ומיוחד אחר
 41 הבראם".

42 ולכאורה אינו מובן, איך יתכן לומר שאין שום
 43 שינוי לפניו יתברך בבריאת העולמות, הלא קודם
 44 הבריאה לא היתה שום מציאות בלעדו יתברך,
 45 ועכשיו ישנם עולמות וברואים עד אין קץ?
 46 אך טעם הדבר הוא, לפי שכל ענין בריאת
 47 העולמות והשפעת החיות לנבראים אינו אלא
 48 מ"הארה" של אור אין סוף ב"ה ולא ממהותו
 49 ועצמותו יתברך, ולפיכך אין הקב"ה בכבודו
 50 ובעצמו נתפס כלל ח"ו בבריאת והתהוות
 51 העולמות, וגם לאחרי הבריאה נשאר ברוממותו

1 **תוכן הפרק:** גדר חובת האמונה, להאמין שהקב"ה
 2 בכבודו ובעצמו אינו בגדר עולמות כלל.
 3 *[לאחרי שביאר בפרק הקודם ענין הדעת באלקות,*
 4 *ממשך בפרק זה לבאר ענין האמונה בה:]*

5 אך הנה דעת והרנשה זו היא בבחינת ממלא כל
 6 עלמין, אבל בבחינת סובב כל עלמין כתיב אני
 7 הוי' לא שניתי, ואתה הוא קודם שנברא העולם
 8 כו', שאינו בגדר עלמין כלל.

9 יש, בכללות, שתי מדרגות כלליות באור
 10 וחיות האלקי המחיי ומקיים את כל העולמות
 11 והנבראים שבתוכם, ונקראות בזהר בשם "ממלא
 12 כל עלמין" ו"סובב כל עלמין".

13 פירוש:

14 "ממלא כל עלמין" הוא האור והחיות האלקי
 15 המתלבש בעולמות ובנבראים להחיותם כמו נפש
 16 המלוכשת בגוף העושה אותו לגוף חי (ועל זה
 17 אמרו חז"ל מה הנפש ממלא את הגוף כך הקב"ה
 18 ממלא את העולם);

19 ו"סובב כל עלמין" הוא אור אין סוף ב"ה
 20 בכבודו ובעצמו, שהוא מובדל ומרומם מן
 21 העולמות (ולכן נקרא "סובב כל עלמין"). כי
 22 להיותו אור בלתי מוגבל (אור שאין לו סוף), אינו
 23 יכול להיות נתפס בעולמות.

24 ומה שהוסבר לעיל דמה שהקב"ה מחיי את
 25 העולמות ניתן להרגיש ממש כאילו רואה - אין זה

41 וכל הקשר בין אנשי המדינה אליו אינו עם המלך
 42 עצמו אלא רק בכך ששם המלך נקרא על אנשי
 43 מדינתו ועמו, כמאמר "מלך שמו נקרא עליהם".
 44 וכך בנמשל, שעצם מידת המלכות דלמעלה
 45 מובדלת ומרוממת מן העולמות והנבראים, ורק
 46 "הארה" ממידת המלכות מתפשטת בעולמות
 47 ובנבראים להחיותם ולקיימם.

48 ועל זה אמרו רז"ל עד שלא נברא העולם היה
 49 הוא ושמו בלבד, שגם שמו, היא מדת מלכותו,
 50 היא בבחינת לבדו, וכמ"ש כי נשגב שמו לבדו,
 51 רק הודו וזיוו של שמו על ארץ בו'.
 52 וזהו פירוש מאמר רז"ל "עד שלא נברא העולם
 53 הי' הוא ושמו בלבד", דלכאורה אינו מובן, מהו
 54 ענין "שמו" של הקב"ה קודם בריאת העולם,
 55 דאיזה צורך יש ב"שם" כשאין מי שיקראוהו
 56 בשמו?

57 אך הענין, ד"שמו" הוא כינוי למידת המלכות,
 58 כי כמו ששם האדם אינו אלא בשביל הזולת (שהרי
 59 האדם כשלעצמו אינו זקוק לשם, וכל ענין השם
 60 הוא כדי שאחרים יוכלו לקרוא לו), כך ענינה של
 61 מידת המלכות הוא - השליטה על הזולת, כמאמר:
 62 אין מלך בלא עם. וזהו ענין "שמו" של הקב"ה
 63 קודם שנברא העולם, שזהו כח המלכות בטרם
 64 גילוי מלכותו יתברך בפועל - שגילוי המלוכה
 65 בפועל לא שייך אלא לאחרי בריאת העולמות.

66 ועל זה נאמר "הי' הוא ושמו בלבד", דלכאורה
 67 תיבת "בלבד" מיותרת, שהרי מובן שקודם שנברא
 68 העולם אין שום מציאות אחרת בלעדו יתברך. אלא
 69 תיבת "בלבד" באה לא רק לשלול שאין עדיין
 70 מציאות אחרת, אלא להגדיר ולתאר רוממותו של
 71 הקב"ה, שלא רק שאין שום מציאות בפועל בלעדו
 72 יתברך, אלא שאין שום נתינת מקום לאיזו מציאות
 73 אחרת, לפי שהוא יתברך מרומם ומנושא כל כך מן
 74 העולמות ושלא בערכם כלל, עד שלא שייך לומר
 75 שהוא מקור אל העולמות. וזהו דקאמר "הי' הוא
 76 ושמו בלבד", דאפילו מידת המלכות ("שמו") היא
 77 ג"כ בבחינת "בלבד", "שאינו בגדר מהווה ומחיי"
 78 כלל".

79 כי רק זיו והארה ממידת המלכות הוא
 80 המתפשט בנבראים להחיותם ולקיימם, כנ"ל.

1 והבדלתו כמו קודם הבריאה. וכמו על-דרך-משל
 2 אור וזיו השמש, שאינו אלא הארה בעלמא מעצם
 3 השמש, שלכן אין שום נפק"מ למאור השמש עצמו
 4 אם האור והזיו המתפשט ממנו מגיע לארץ ולדירים
 5 עלי' ופועל פעולתו להאירם ולחממם או לאו,
 6 מאחר שאור השמש אינו אלא זיו והארה ולא חלק
 7 ממהותו ועצמותו של השמש.

8 ומאחר שעצמותו ומהותו יתברך אינו נתפס
 9 כלל בבריאת העולמות, לפיכך, גם עתה לאחרי
 10 שנבראו העולמות אין להם שום חשיבות כלל
 11 לפניו יתברך, וכאילו כל העולמות אינם במציאות
 12 כלל (מאחר שמצד הקב"ה בכבודו ובעצמו אין
 13 שום "מקום" לעולמות ונבראים), ונמצא שמצידו
 14 יתברך כביכול גם עתה "הוא לבדו הוא יחיד
 15 ומיוחד".

16 [ומעתה יבאר בפרטיות יותר ענין זה, שבריאית
 17 העולמות היא רק מהארה בעלמא של האין סוף ב"ה:]

18 רק בחינת מלכותך לבדה היא מלכות כל
 19 העולמים, דהיינו בחינת זיו והארה ממדת
 20 מלכותו ית', כמאמר ברוך שם כבוד מלכותו
 21 לעולם ועד, שם כבוד מלכותו ולא מלכותו
 22 עצמה.

23 כתיב "מלכותך מלכות כל עולמים", דפירוש
 24 הפשוט הוא שמלכותו יתברך מתפשטת על כל
 25 העולמות, אך הפירוש הפנימי בכתוב זה הוא,
 26 שחיות כל העולמות כולם היא רק ממידת המלכות.

27 ובפרטיות יותר, חיות כל העולמות אינה מעצם
 28 מידת המלכות, אלא רק מ"זיו והארה" של מידת
 29 המלכות, שזהו מה שאומרים "ברוך שם כבוד
 30 מלכותו לעולם ועד", ד"ברוך" הוא לשון המשכה
 31 (כנודע), ועל זה אומרים, דאיזו בחינה ממידת
 32 המלכות נמשכת "לעולם" (היינו בתוך כל
 33 העולמות) - רק "שם כבוד מלכותו", ד"שם"
 34 ו"כבוד" המלכות אינם ענין המלכות עצמו אלא רק
 35 "הארה" ממנו.

36 ההבדל בין "הארת" המלכות ומידת המלכות
 37 עצמה, הוא כמו ההבדל על-דרך-משל במלך-בשר-
 38 ודם, בין המלך כפי שהוא לעצמו ובין השפעת
 39 המלך על אנשי מדינתו. דהמלך עצמו הוא סגור
 40 ומסוגר בהיכל מלכותו, מרומם ומנושא מן העם;

41 העולמות, אלא הוא נמצא בתוך העולמות ג"כ,
 42 ואעפ"כ הוא בבחינת סובב כל עלמין.
 43 ונמצא, דמה שאנו קוראים לאור זה בשם
 44 "סובב" אין הפירוש "סובב" במובן של מקום,
 45 שסובב את העולמות מלמעלה, דאין הדבר כן,
 46 אלא גם אור זה נמצא בתוך כל העולמות, אך
 47 מאחר שאין הוא נתפס בעולמות (גם בהמצאו
 48 בתוכם) הרי זה כאילו הוא סובב ומקיף אותם.

49 וזהו והקדוש בשמים ובארץ, שלפי שהוא קדוש
 50 ומובדל, הוא בחינת סובב כל עלמין, לכן הוא
 51 שוה ממש בארץ מתחת כמו בשמים ממעל,
 52 שאינו בגדר עלמין ואין העולמות פועלים בו
 53 שום שינוי ח"ו, וכמו מקודם שנברא העולם.

54 ע"פ הנ"ל בפירוש "סובב כל עלמין" - שנמצא
 55 בתוך כל העולמות, אלא שאינו נתפס בהם ולפיכך
 56 נמצא ככולם בהשוואה גמורה - יובן לשון התפלה
 57 "הגדול והקדוש בשמים ובארץ", ד"קדוש" פירושו
 58 מובדל, היינו שהוא יתברך קדוש ומובדל מן
 59 העולמות והנבראים, וא"כ לכאורה אינו מובן, איך
 60 הוא "קדוש בשמים ובארץ"?

61 אלא הן הן הדברים, "שבא לפרש שלא כמו
 62 טעות העולם שסוברים בפירוש סובב שהוא כמו
 63 ענין הקפה גשמית שמקיף מלמעלה", אלא דגם
 64 אור הסובב נמצא בתוך השמים והארץ, אך גם
 65 בהיותו בתוך העולמות אינו נתפס בהם ונשאר
 66 "קדוש" ומובדל, שאין העולמות פועלים שום
 67 שינוי בו יתברך (והוא בדיוק כמו שהי' קודם
 68 שנברא העולם), ולפיכך נמצא בשמים ובארץ
 69 בהשוואה גמורה.

70 ובבחינה זו לא שייך דעת והרגשה, שאין נתפס
 71 בשום שכל והשגה איך אין שינוי לפניו ית'.

72 ומאחר שהקב"ה בכבודו ובעצמו הוא "קדוש"
 73 ומובדל מגדר העולמות, הרי לא שייך לומר ענין
 74 של דעת והרגשה בו יתברך, דלית מחשבה תפיסא
 75 ביי, דשום שכל והשגה (גם של מלאכים היותר
 76 עליונים) אינו יכול להבין אור זה וכיצד אינו
 77 משתנה ע"י העולמות.

78 אלא זו היא בחינת אמונה להאמין בה' שהוא
 79 ית' אינו בגדר עלמין ולפניו בחשיבה כאורה:
 80 ומעתה יובן תוכנם של שני הענינים הנדרשים

1 זהו גם פירוש הכתוב "כי נשגב שמו לבדו,
 2 הודו על ארץ ושמים" - דפירוש הפנימי בזה הוא,
 3 ד"הודו" אינו ההוד של הקב"ה עצמו, אלא ההוד
 4 של שמו, היא מידת המלכות, דרק "הוד" וזיו של
 5 שמו מתפשט על ארץ ושמים, משא"כ בחינת
 6 "שמו" עצמה נשגב ומרומם מנבראים, בבחינת
 7 "לבדו" (וכנ"ל בפירוש "הי' הוא ושמו בלבד").

8 ונקרא הוא ית' בשם סובב כל עלמין, שאין
 9 העולמות תופסים מקום נגדו, שחיותו
 10 המתפשט תוך העולמות אינו כדמיון הנשמה
 11 המתלבשת ממש תוך הגוף ומתפעלת ממקרי
 12 הגוף וממקרי המקום והזמן קוד וחום כו', אבל
 13 לפניו ית' הגם שנמצא למטה כמו למעלה אינו
 14 נתפס בגדר מקום ח"ו, ומעלה ומטה שוין.

15 ועל שם זה נקרא הוא יתברך בשם "סובב כל
 16 עלמין", דעיגול אין בו ראש וסוף (דרך בדבר שיש
 17 לו קצוות ניתן לומר שהתחלתו היא מאחד מן
 18 הקצוות, משא"כ בעיגול).

19 וכן אין בו מעלה ומטה, "על-דרך-משל כדור
 20 הארץ, שאנחנו נדמה לנו שבני אדם שבאמריקא
 21 העומדים תחת רגלינו ממש הם למטה, ולהם נדמה
 22 בהיפוך", והיינו לפי שהארץ היא כדורי, ובעיגול
 23 לא שייך גדר מעלה ומטה לומר שכאן הוא צד
 24 העליון שבו וכאן הוא צד המטה שבו.

25 ולכן נקרא "סובב כל עלמין", כי לפניו יתברך
 26 אין שום "מעלה" ו"מטה", כי כולם שווים אצלו
 27 יתברך בלי שום עדיפות לעולמות עליונים על
 28 עולמות תחתונים, והוא נמצא כולם בשווה.

29 ליתר ביאור:

30 החיות המתפשט מאור הסובב כל עלמין בתוך
 31 העולמות אינו כמו החיות המתפשט מנפש האדם
 32 בתוך אברי הגוף להחיותם, שהנפש מתפעלת
 33 ממקרי הגוף, והיינו לפי שהיא מלובשת ממש בגוף
 34 ונתפסת בו ולפיכך מאורעות הגוף פועלים על
 35 הנפש, משא"כ הקב"ה אינו נתפס ח"ו ב"מקום"
 36 שהוא נמצא בו, כי הוא יתברך אינו בגדר מקום,
 37 ועל כן אע"פ שיש הבדל בין עולמות עליונים לגבי
 38 עולמות תחתונים - אין הבדל זה עושה שום שינוי
 39 בהקב"ה עצמו, ונמצא כולם בשווה.

40 ואין הפירוש סובב כל עלמין שהוא מלמעלה מן

8 אינו בגדר העולמות וכולם שווים לפניו ית',
9 וכמ"ש "כחשיכה כאורה", דהול"ל "חשכה
10 כאורה", ומהו "כחשיכה כאורה", ומשמע דלא רק
11 שהחשך שוה לאור אלא שגם האור שוה לחשך,
12 כי שניהם שווים ממש לפניו.

ד"ה וידעת היום פרק ב'

1 מכל אדם, דעת ואמונה - דענין ה"דעת" באלקות
2 היינו כפי שהוא יתברך בורא את העולמות ומחי'
3 ומקיים אותם, בחינת ממלא כל עלמין, שבזה
4 אפשר להיות דעת והרגשה;

5 משא"כ בהקב"ה עצמו, כפי שהוא יתברך
6 מרומם ומובדל מן העולמות, בחינת סוכב כל
7 עלמין, צ"ל ענין האמונה, להאמין שהוא יתברך

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

28 קיום מציאות ישותה הוא דוקא מכח ההיולי כו'
29 ואעפ"כ לא נראה ונגלה ענין המשכה והשפע' בגלוי
30 מכח ההיולי שהרי הוא נעלם ואינו נתפס במציאות שם
31 דבר חכמה ומלאכה כלל וגם מה שהוא בחינת מקור
32 מציאותו הוא בהעל' ולא בגלוי כלל ושוה הארתו בכל
33 מה שילמוד חכמה או מלאכה בלי הפרש לחלק בזה
34 לומר שבלמוד חכמת הרפואה מאיר יותר מבלמוד
35 חכמת התכונה מאחר שכח היולי א' הוא והוא עצמו
36 מושלל מענין מציאות חכמה לגמרי רק שמכחו נמצאו
37 הרי כל מיני חכמה א' הוא כו' וכן בכח היולי לכל מיני
38 מלאכת אומנות מאיר הוא בכולן בשוה כו' וכה"ג יובן
39 בכללות בחינת כח ההיולי שבנפש שממנו נמצאו כל
40 מיני כחות שבאדם הגלויים כמו ראייה ושמיע' והילוך
41 וריח וכה"ג ואמתת מציאותם תמיד נמשך מכח ההיולי
42 הכללי כו' וד"ל ונמצא מובן עכ"פ שאע"פ שיש לכל
43 כח וכח פרטי אור וחיות בגלוי בפ"ע מ"מ מאיר בכל
44 א' מהם מבחינת כח ההיולי הכללי ושוה הארתו בגדול
45 וקטן כמו אור וחיות של כח השכל הוא מהות בפ"ע
46 ואור וחיות של כח הראיה הוא מהות בפ"ע וכן אור
47 וחיות של כח הריח וכח השמיעה וכה"ג בשאר כחות
48 האברים כולם פנימיים וחצוניים יש לכל א' אור וחיות
49 הגלוי בו מ"מ כולם מקבלים מבחינת כח ההיולי
50 שבנפש הנעלה שהוא מאיר ונותן כח לכל אור וחיות
51 שבכל כח וכח בפרט אחרי התהוותו דהיינו שהוא נותן
52 כח לאור הראיה לראות ולכח השמיעה לשמוע ולחוטם
53 להריח וכה"ג לכח השכל להשכיל כו' ולכולם בשוה
54 ממש מטעם הנ"ל וד"ל:

שער הפורים

1 (פט) ויובן זה עד"מ מבחינת כח ההיולי שבאדם
2 שהוא אינו נתפס בגדר וסוג מציאות דבר
3 מה עד שאינו עול' בשם דבר מה כלל ואעפ"כ הרי
4 ממנו נמצא כל הכחות הגלויים באדם גם אחרי
5 התהוותם הרי בכל פרטי חלקיהם מאיר שם מבחינת
6 כח ההיולי הפשוט להיות קיום מציאותו בבחינת יש
7 ודבר מה כו' כמו בחינת כח היולי דחכמה שהוא כח
8 נעלם בלתי נתפס עדיין במציאות דבר חכמה בפרט
9 ואינו עולה בשם חכמה רק שהוא כח היולי של כל
10 מיני חכמה דהיינו לכשילמוד כל חכמה מיד ישכיל
11 ויחכם הרי באותו כח היולי דחכמה תלויה כל מיני
12 חכמה שיתלמד והוא הנותן כח לכל חכמה וחכמה
13 בפרט אחרי התהוותה בכל פרטי חלקיה וראיה לדבר
14 שאם אין כח ההיולי טוב ואינו מסוגל כ"כ ללמוד
15 החכמה הרי הגם שמייגע את עצמו להשיג איזה שכל
16 אין לו קיום כי לא ישיג היטב מפני חסרון כח ההיולי
17 ויש משכיל היטב מפני טוב כח ההיולי שלו כו' וזהו
18 עיקר ההפרש בין החכם לשוטה כידוע וכמ"כ בשאר
19 כח היולי כמו כח היולי דאומנות שכח ההיולי טוב
20 לכל מיני אומנות לכשילמד לעשות אותם שיהיה אומן
21 טוב בהם ויש חרש חכם שכח היולי שלו למלאכת
22 החרש בלבד ויש שכח היולי שלו טוב למלאכת
23 האריגה בלבד וכה"ג בלמוד החכמות יש שכח היולי
24 שלו טוב רק לחכמה מיוחדת כמו חכמת הרפואה ולא
25 לאחרת כו' ויש חכם שכח היולי שלו טוב ומסוגל לכל
26 מיני אומנות וכל מיני חכמות לכשילמוד א"כ הרי בכל
27 פרט ופרט של החכמה והמלאכה שפועל ולומד עיקר

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

1 **ועכ"ז** נאמר במשה וראית את אחורי ופני לא יראו
2 ובודאי הי' למשה ג"כ זה ההילוך בפנימיות,
3 רק ראי' והילוך הם שני ענינים, כי ראי' הוא השגת
4 המהות ממש וזשארז"ל קשר של תפילין הראהו אבל
5 עצם התפילין לא יוכל להשיג וכמארז"ל מ"ט שערי
6 בינה נמסרו למשה אבל שער הנו"ן אשר בו מלובש
7 יסוד אבא לא יוכל לראות כי חו"ב הם תרדל"מ וכ"ש
8 שלא יוכל להשיג פנימי ח"ע וקשר של תפילין הוא
9 בחי' מל' דתבונה כו', ומ"ש באברהם התהלך לפני
10 אינה השגת המהות כ"א השגת המציאות אבל לא הי'
11 בבחי' ראיית המהות ממש כי ראי' גבוה הרבה גם
12 מבחי' שמיעה כמ"ש אינו דומה שמיעה לראי',
13 ומכש"כ מבחי' התהלך שי"ל שאינה גם כמו בחי'
14 שמיעה שהוא ג"כ השגת המהות קצת רק שאינו דומה
15 לראי', אבל הילוך הוא רק השגת המציאות.

16 **ולעיתיד** כתיב והתהלכתי בתוכם דהיינו ב' בחי'
17 הילוך, הענין שהי' המשכות והתגלות סובב
18 בממלא מלמעלה למטה, וגם עליית ממלא בסובב
19 מלמטה למעלה. וההפרש ביניהם הוא עד"מ המלך
20 עומד למעלה והעם עומדים למטה או שהעם עולים אל
21 המלך, והנה ההילוך מלמטה למעלה הוא ע"ד אליהו
22 וחנוך עלו למרום שנזדכך החומר שלהם ועלו למעלה
23 זהו עליית ממלא בסובב, וז"ש כי עם קדוש אתה
24 שהעם שהם נפרדים בבחי' עוממות יתעלו בבחי' קדוש
25 ומובדל היינו בחי' סוכ"ע, וזהו ג"כ מ"ש עם זו יצרתי
26 לי שיתעלו לבחי' עצמות שנק' לי, וההמשכה מלמעלה
27 למטה הוא ע"ד שכ' וירד ה' על הר סיני שהעולם
28 למטה על עמדו ולא נזדכך רק שנמשך גילוי סוכ"ע
29 למטה.

ערב שבועות תרט"ו

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל - תרל"ב

1 **אך** הנה נודע שעבודת הנבואה הגם שהיא בהכנה רבה
2 במס"נ עצומה מ"מ אינה יכולה להגיע למעלה
3 משורש מדיגתו מצ"ע ממקור חוצבו. והמופת לזה
4 הוא ממה שארז"ל ש"מ מעיין עין עיטם גבוה מקרקע
5 העזרה כ"ג אמה ושליש שהרי המקוה של כה"ג הי'
6 ע"ג הפתח, שהפתח הי' גבוה כ' אמה, ושיעור גובה
7 המקוה היא ג' אמות, ונמצא צ"ל שמעיין עין עיטם הי'
8 גבוה מקרקע העזרה כ"ג אמה, ואם נא' שיכולי'
9 להגביה המעיין גבוה יותר מגובה מקור חוצבו מהו
10 הראי' שמעיין עין עיטם הי' גבוה כו' כ"ג אמה, הי'
11 יכול להיות שלא הי' גבוה רק עשר אמות ומ"מ הגביהו
12 להיות המקוה כ"ג אמה, אלא מוכרחים אנו לאמר
13 שבלתי אפשר להגביה את המי' למעלה מגובה מקור
14 מוצאם מן הארץ, וה"ז משל להבין שבחוק הנבואי'
15 הוא שהנבוא א"י לעלות ע"י עבודתו יותר ממקור
16 חוצבו כו', ונמצא כי עבודת האבות אם כי עשו קיום
17 המצות בהכנתם במס"נ הרי הגיעו לשורש נשמתם
18 לבד. והגם כי האבות היו נשמות דאצי' אמנם נת'
19 בסש"ב באג"ה סי' כ' שגם נשמות דאצי' הרי הם

20 נפרדי' מהקו. אמנם ע"י מ"ת שניתנו התומ"צ שרומזי'
21 לבחי' אדם שהם רמ"ח איברי' ושס"ה גידי', שהתורה
22 בכלל נק' בש' אדם כמ"ש זאת התורה אדם והמצות
23 רמ"ח מ"ע הם בחי' רמ"ח איברי' דמלכא ושס"ה ל"ת
24 הם שס"ה גידי', וע"ז ארז"ל ע"פ ועשיתם אותם מעלה
25 אני עליכם כאילו עשאוני, שע"י עשיית הכלי' דרמ"ח
26 איברי' נמשך האור בהם, ובמ"א נת' שהתורה היא
27 האור, ובמ"א נת' על התורה שהיא בחי' הילוך הדם
28 שבכל הגידי' והאיברי', והע"ס הם דבוקי' אל הקו,
29 ונמצא כי ע"י מ"ת נמשך בחי' היותר גבוה ונעלה ממה
30 שקיימו האבות התורה כו'. וזהו שארז"ל במד"ר
31 שה"ש כל המצות שעשו האבות ריחות היו אבל אנו
32 שמן תורק שמך פי' ריחות שהריח אינו עצם הדבר
33 שהרי כשמריחי' הרבה מכלי א' מליאה ריח טוב לא
34 יחסר כלל מן המשקה המוציא הריח, ואם הריח הי'
35 עצם הדבר הי' נחסר מעט מעט ע"י שמריחי' בו,
36 ומאחר שלא נחסר ה"ז הוראה שאין בריח מעצם הדבר
37 כלל כ"א הארה מועטת אשר יוצא מעצם הדבר עד
38 שאינו נחסר כלל, וזהו המשל שכל המצוות שעשו

4 להיות כי נפרדו מהקו, אבל אנו שמן תורק שמך דבר
5 שמריקי' מכלי אל כלי, והיינו עצם הדבר כמו שהוא
6 ולא הארתו לבד.

בס"ד. ש"פ ויקרא פ' זכור. ל"ב

זכור ג' עמלק

1 לפניך האבות ריחות היו פי' ריח שאינו עצם הדבר
2 כ"א ריח הוא בחי' הארה לבד והיינו שהגיעו עי"ז
3 לשורש נשמתם, אם כי זהו מאצי' אבל הוא רק הארה

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

32 משבל מושג בו' – בחכמה גופא יש התחלקות של
33 עצמות החכמה, והדרגות הנמוכות שבה. וה"ראש" של
34 החכמה תופס את הדברים באופן שלמעלה מהשגה
35 וכמו שיתבאר בפרק הבא, ואם היה הגילוי בחכמה כמו
36 שהיא בעצמותה לא היה בא לידי השגה רבינה בו',
37 שהיא כבר ענין של השגה ממש, ורק על ידי מיעוט
38 האור במדרגות התחתונות דחכמה בחינת נצח הוד
39 יסוד דאבא שהם הדרגות התחתונות בחכמה, הנה מהם
40 יכול להיות אצילות הבניה מהחכמה בו', ועל ידי זה
41 הוא בחינת מיעוט האור בבניה בו'.
42 וכן בכדי להיות אצילות והמשכת בחינת זעיר אנפין -
43 המידות מהמוחין זהו גם בן דוקא על ידי מיעוט האור
44 שמהמדרגות התחתונות דחכמה ובינה יהיה אצילות
45 הזעיר אנפין בו'. וכידוע, שהתעוררות המידות היא
46 בעיקר מהמסקנה וה"בכך" של המוחין, שהיא הדרגה
47 של מיעוט האור במוחין שמשם נמשכים המידות ולא
48 מהמוחין עצמם (וזהו בדרך כלל כשהמשכה היא
49 מ"חיצוניות המוחין", ואילו כאשר מאיר ה"מוחין
50 בעצם" הרי המשכה במידות היא מהמוחין עצמם אף
51 שגם אז יש איזה שינוי⁹).
52 וכמו כן בהשתלשלות העולמות בכדי שיהיה התהוות
53 בריאה יצירה עשייה שהם עולמות של נבראים מאצילות
54 שזהו עולם של אלוקות זהו על ידי שבאצילות גופא
55 מתמעט האור ממדרגה למדרגה, דבאם היה האור
56 בשוה בכל המדרגות דאצילות שגם בחינת המלכות
57 שהיא סוף רכל דרגין (סוף כל המדרגות) דאצילות יהיה
58 בה ריבוי אור כמו במדרגות שמעליה "חכמה" "בינה"
59 ו"זעיר אנפין" לא היה אפשר להיות התהוות בריאה
60 יצירה עשייה, כי אם דוקא על ידי מיעוט האור בספירת
61 המלכות, סוף האצילות יכול להיות ההתהוות בו',
62 אך שואל הרבי נ"ע: והגם שהתהוות היא בדרך אין

1 לח.
2 נושא הפרק: הריבוי והמיעוט רק לצורך השתלשלות
3 הספירות זו מזו, עצם המעלה והמטה הוא בעצם
4 המדרגה, והדוגמא בעולמות ובספירות.
5 אמנם זהו בענין השתלשלות הספירות זו מזו, וכן
6 בהתהוות העולמות זה מזה, דבכדי שיהיה הספירה
7 התחתונה מהעליונה הוא על ידי מיעוט האור בו', שכל
8 שהאור מתמעט המדרגה היא נמוכה יותר.
9 והנה, כיון שמדברים על סדר ההשתלשלות, שפירושו
10 שכל דרגה משתלשלת מהדרגה שמעליה, והדרגה
11 המשתלשלת היא פחותה מהדרגה שממנה השתלשלה,
12 הנה כיון שכך הרי מיעוט האור חייב להיות כבר
13 בספירה העליונה, בכדי שתוכל להימשך ולהתגלות
14 הספירה התחתונה. כי אם יאיר האור בספירה העליונה
15 בעוצמה חזקה מידי, ללא צמצום וירידה, לא תוכל
16 להימשך ממנה הדרגה הנמוכה.
17 וכמו השתלשלות הבניה מהחכמה הוא על ידי מיעוט
18 האור בבחינת החכמה עצמה דאם היה הגילוי בכל
19 ספירת החכמה בשוה בבחינת ריבוי האור לא היה נאצל
20 ממנה ספירת הבניה בו', כי מכיון שבינה היא למטה
21 מחכמה אין היא יכולה להתגלות מעוצמת האור של
22 החכמה, כי אם על ידי שמתמעט האור בבחינת החכמה
23 שזהו בחינת יסוד אבא – כידוע שכל ספירה מורכבת
24 מעשר ספירות, והיינו שבספירה עצמה יש סדר של
25 ירידת ומיעוט האור, ובחינת "יסוד" היא בסוף דרגת
26 החכמה, והיא כח ההשפעה שמוזה נאצל בחינת הבניה
27 בו', הנה דוקא מדרגת ה"יסוד" שבתוך ה"חכמה" יכולה
28 להאצל דרגת הבניה.
29 כי אבא שהוא הכינוי ל"חכמה" הנקראת "אב" לעומת
30 הבניה הנקראת "אם"⁸, הנה כפי שהוא בעצם דהיינו
31 עצמות החכמה הגם שהיא גם כן ידעה הרי זה למעלה

9. ראה גם המשך זה ש"פ תרומה העת"ר.

8. תניא פרק ג.

13 מבחינת המלכות התהוות היש דבריאה יצירה עשיה כו'.
 14 אך אם לא היה מיעוט האור באצילות גופא, והמלכות
 15 היתה באותה דרגה של הבחינות שמעליה – לא היתה
 16 יכולה המלכות להיות האין שמהווה את היש של בריאה
 17 יצירה עשיה.
 18 וכל זה הוא לענין ההשתלשלות והתהוות שהמעלה
 19 ומטה הוא בבחינת ריבוי ומיעוט האור כו', כלומר כל
 20 מה שלמדנו עד עתה על ה"מעלה ומטה" הרי הוא
 21 קשור עם גילוי האור, שככל שהאור מרובה הרי הוא
 22 נחשב "מעלה" וככל שהאור מתמעט הרי הוא בחינת
 23 "מטה".

1 ערוך, - לכאורה כיון שהתהוות בריאה יצירה עשיה היא
 2 באופן של "אין ערוך" ו"דילוג" לגבי האצילות,
 3 ועולמות בי"ע הם יש מאין מהאצילות, ואם כן למה
 4 צריך מיעוט האור באצילות עצמו?
 5 ומתוך: מבל"מקום צריך להיות גם בדילוג מדרגות
 6 שייכות בין שתי הדרגות, שהאין יהיה בערך להיות ממנו
 7 התהוות היש כו' וכמו שכתוב במקום אחר, שהאין
 8 המהווה את היש הוא אין של היש הנברא, ולא אותה
 9 בחינה של אין של היש האמיתי. ולכן דוקא המלכות
 10 יכולה להיות האין שמהווה את היש של הבריאה.
 11 וזהו על ידי שבמדרגות האצילות מתמעט האור
 12 ממדרגה למדרגה עד בחינת המלכות או אפשר להיות

שבת פרשת מסות מסעי תער"ב

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהרי"צ

ספר המאמרים – ה'תרפ"ט

וְלִהְיֶינָהּ כָּל זֶה יֵשׁ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה מֵה שְׁנֵי תְּבָאָר
 לְעִילָּה⁶¹, דְּאֲבָרְהֶם אֲבִינוּ עֲלֵי-הַשְּׁלוֹם הָיָה
 נָדִיב בְּמִוֹנוֹ בְּפִזּוֹר גָּדוֹל, וְהָיָה נָדִיב בְּגוֹפּוֹ עַד אֲשֶׁר
 הָעֵמִיד עֲצָמוֹ בְּסִפְנָה לְהִתְפַּלֵּל בְּעַד אֲנָשֵׁי סְדוֹם דְּכָתִיב
 בְּהוֹא" וְאֲנָשֵׁי סְדוֹם רָעִים וְחַטָּאִים לֵה' מְאֹד", שֶׁהָיָה
 רָעִים בְּגוֹפָם וְחַטָּאִים בְּמִוְנָם וְרָעִים אֵלּוּ לְאֵלּוּ,
 וְנִתְבָּאָר דִּישׁ בְּטַבֵּעַ בְּנֵי אָדָם טַבְּעִים כְּאֵלּוּ שֶׁהֵם רַע
 הַנִּקְרָאִים שְׁלֵעֲכָטֵעַ מַעֲנִטְשִׁין², שֵׁישׁ בְּזֶה כְּמֵה דְרָגוֹת
 בְּאִפְסָן הָרַע, דְּגַם עִם מִפְיָרְיוֹ מִתְּנַהֵג בְּטַבֵּעַ הַקָּשָׁה עַד פִּי
 גַם לְבָנֵי בֵיתוֹ מִצָּר וּמַעֲיָק וְנִתְנַהֵג מִסוּרְיוֹ שֶׁל זוּלָתוֹ,
 וְלִהְיֶינָהּ דְּכֶאֱשֶׁר רוּאָה עֲלֵי שֶׁל חֲבָרֵי בְּאִיזָה עֲשֶׂר אוֹ
 הַצְּלָחָה בְּבָנִים הוּא מַצְטָעֵר עַל זֶה, וְעֵינָיו רָעָה בְּשֶׁל
 אַחֲרֵים וְאִם עָר פֶּאָר גִּינָט אִים נִיטִי, דְּכָל זֶה הוּא מַצָּד
 עֲצָם טַבֵּעַ הָרַע שָׁבוּ.

כָּל הַנִּתְנַהֵג מְסַעֲוֵדַת חֲתָן וְאִינוּ מְשִׁמְחוּ עוֹבֵר בְּחִמְשָׁה
 קוֹלוֹת (שְׁבַרְף בְּהֵן הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵת יִשְׂרָאֵל,
 רִש"י), שְׁנֵי אֲמָר 'קוֹל שְׁשׁוֹן וְקוֹל שְׁמָחָה, קוֹל חֲתָן וְקוֹל
 פְּלָה, קוֹל אוֹמְרִים הוֹדוּ אֵת ה' צְבָאוֹת'. וְאִם מְשִׁמְחוּ
 מֵה שְׁכָרוֹ, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי זוֹכָה לְתוֹרָה שְׁנִתְנַהֵג
 בְּחִמְשָׁה קוֹלוֹת²⁰. וְהֵינּוּ דְצָרִיף לְהִיּוֹת שְׁנֵי הַדְּבָרִים,
 שֶׁיִּהְיֶה מְסַעֲוֵדַת חֲתָן וְגַם יֵהָא מְשִׁמְחוּ, דְּלִכְאֹרְהָ הָרִי
 הָעֵקֶר הִיא הַבְּרָכָה מֵה שֶׁהַקְּרוּאִים מְבָרְכִים אֵת הַחֲתָן
 וְכִלְהָ, וּבְכַדִּי שֶׁתְּהִיָּה הַבְּרָכָה מֵתוֹךְ שְׁבַע, לְזֹאת צְרִיכִים
 לְהִנּוֹת מְסַעֲוֵדַת חֲתָן לְמַעַן שֶׁתְּהִיָּה הַבְּרָכָה עַל הַשְּׁבַע,
 אֲבָל מֵהוּ עֲנִין הַשְּׁמָחָה. וְעוֹד צְרִיף לְהִבִּין, דְּאִם מְשִׁמְחוּ
 זוֹכָה לְתוֹרָה, הָרִי תוֹרָה הִיא יְדִיעָה וְהַשְּׁגָה הַבְּאָה
 בִּיגִיעָה דְּוָקָא, וּבְמִי שֶׁהוּא מְכָשֶׁר לְזֶה, הֵינּוּ שֵׁישׁ לוֹ
 חוּשִׁים וְכִשְׁרוֹנוֹת שֶׁיְכוֹל לְקַבֵּל דְּבָרֵי תוֹרָה, וְאִם כֵּן אֵיף
 שִׁיף לֹוֹמֵר דְּעַל יְדֵי זֶה שֶׁמְשִׁמְחִים אֵת הַחֲתָן זוֹכָה לְתוֹרָה.

ליל ד', ט"ו כסלו ותרפ"ט, בסעודת שלייער וארמנט.

50 ואילך, ספר המאמרים תרפ"ט עמ' 94 ואילך.
 (61 פרק דה).

(* מאמר זה הוא המשך למאמר שלפניו ד"ה אשר ברא ונדפס
 בקונטרס "דרושי חתונה" - ספר המאמרים קונטרסים חלק א' עמ' 61)

45 רבות כאלה היתה ביניהם והכל ברוב כבוד ודרך
46 ארץ.
47 בעת הובילו והוציאו את רבינו שליט"א מביתו
48 שאל חתנו שליט"א מרבינו שליט"א מה לעשות? אם
49 להרעיש לפרסם? או אפשר יותר טוב לחדול, לא
50 להקניטם בהרעש והפרסום? ויען רבינו שליט"א
51 ויאמר: בראשונה צריך לשלוח פדיונות לאהלי האדניץ,
52 נייעזין, ליובאוויץ, ראסטאו, לא תלגראפנא, ולא ע"י
53 שליח מיוחד, אך ע"י "מכתבי מהירות" ספעשאנע
54 פאסטא, וע"ד הפרסום לפי דעתי אינה צריכה! לא
55 למותר אשר א"ח יתראה עם ה' גארין, ולא יותר.
56 השמועה ממאסר רבינו שליט"א התפשטה בשעה
57 הראשונה בכל העיר כולה ולשעה הששית בוקר כבר
58 הי' הבית מלא מאנ"ש שי' ואנשים בכלל, וברגע קטן
59 רעשה כל העיר מקול מאסרו וכל ישראל דיירי העיר
60 הגדולה הזאת נבהלו מהפחד פתאום "מאסרו" עשה
61 רושם בכל אחד להוסיף בלבו יראה ופחד
62 מה"ג.פ.א.ו." בידעו אשר רבינו שליט"א איננו שייך
63 לשום פאליטיקע דהמדינה כלל וכלל, גם לא למסחר
64 איזהו שיהי' לא שלח ידו מעולם אשר עבורם יאשימו
65 ויענישו אותו, גם ערכו ושמו הגדול והמפורסם בכל
66 קצווי תבל הלא גלוי וידוע לכל, וידע כל אחד ברור
67 בלבו אשר ה"מאסר" הזה אינו מאסר פרטי לאיש
68 פרטי, בחטאו הפרטי, אך "איש גדול המדינה לוקח
69 לערבון" ונעלם מעין כל ברי', על מה? ועד מת?
70 ומטרתם הנעלמה והטמונה הטילה אימה יתירה
71 בתוך כל יושבי העיר.
72 שעות אחדות אחרי המאסר לא הי' שום יכולת
73 עוד לדבר עם ב"ב שי' וגם להתיישב להתייעץ ממה
74 להתחיל? כי אחרי אשר נתעלם מאתנו האור הגדול,
75 בהמון גלוי נכסה הבית בערפלי חשך ואפלה, אובדים
76 ואומללים הלכנו, הם ב"ב שי' ואנחנו המקורבים
77 ביותר לא ידענו אף בבירור אי' מקום כבודו? ומה הי'
78 לו, אם הובילו אותו כאשר אמרו להשפאלערקע, או
79 למקום אחר? ואם נמסר לו החפצים והאוכל? לא
80 ידענו מאומה, ופחדנו שלא יניחו לו להניח טו"ת, כי
81 חוק הוא להם להפריע מלהכניס טו"ת.
82 כולנו תעינו מחדר לחדר כצאן נדחים, אין רועה,
83 אין ראש, אין מצוה ואין מחליט, פחד ... הי' לנו
84 מקול עלה נדף, באין מנחם ומשיב נפש, הבטתי על
85 כל אחד ואחד מב"ב שי' והסתכלתי בפניהם למי
86 מאתם היכולת להחליט לעת כזאת באיזה דרך לילך,
87 אשר באמת כל הדרכים להגפא"ו הם בחזקת סכנה,
88 גם לא עת לחשות עתה בעת סכנה גדולה כזו, הרבה

1 אחרי זמן מה נכנסו בדברים, וסיפרו לי הסדר
2 מהחיפוש והמאסר, בכלל התנהגו בעצמם בדרך ארץ
3 ובנימוס, לא דיברו אתו קשות, לא זלזלו בכבודו גם
4 החיפוש הי' לא בחומרא יתירה כמו למשל לקחו
5 כתבי יד של אביו רבינו הגדול זצלה"ה זי"ע ואמר
6 להם רבינו שליט"א אשר אין רצונו כי יקחו ויאחזו
7 את הכתבי יד האלה בידם ותיכף החזירו לו, לא עכבו
8 אותו מלילך יחידי מחדר לחדר אשר באותה שעה
9 להנחה גדולה תחשב, ואפשר גם להצלחה, מצויים
10 היו לאסור אותו, ואחרי אשר גילו לפני רבינו את
11 זאת, אמר להם, התיישבו היטב היטב אם תרויחו
12 בזה, ואם לא תפסידו בהרעש, שאון ומהומה שתעשה
13 במאסרי? ויען אחד מהם "הג.פ.א.ו." הוא מוסד אשר
14 בכחה ליקח עליה את כל האחריות העתידות, וכי כל
15 מעשיה בישוב הדעת תחלה ואין לה להתחשב עם כל
16 הרעש העתיד, ויאמר להם עוד הפעם, בכל זאת
17 בקשתי למסור את דבריי להראש שלכם על ידי
18 הטלפון ולהתייעץ אתו, ואפשר תחליפו על מאסר
19 ביתי דאמאשניא ארעסט, וישמעו לקולו ויצלצלו
20 ויקראו את הראש וידברו אתו רב וישיבו ריקם,
21 ואחר שאל אותם ע"ד הטו"ת? ויבטיחו נאמנה כי לא
22 רק הטו"ת אך גם ספרים כתבים עופרת ונייר כרצונו
23 הטוב, ובאותה שעה עוד לא נודע כי שקר בפיהם,
24 ויחשוב הבטחתם להצלחה לפניו, על הצעתם לילך
25 אתם רגלי לבית האסורים "שפאליערקא" כך שמו
26 של בית האסורים שלהם היותר קשה וחמור מקדמת
27 דנא, והוא נמצא לא רחוק מבית רבינו, על זה ענה
28 רבינו כי חלש הוא וקשה לו לילך רגלי, וכי דורש
29 שיקראו "אווטומאביל" ואף כי דוחק גדול היתה
30 בלילה הזאת באוטומאבילין כי הרבה מאות אנשים
31 נאסרו בלילה ההוא, אעפ"כ צלצלו ודרשו כי ישלחו
32 ביחוד עבורו אווטומאביל, ויותר משעה עברה עד
33 אשר שלחו מהתם, ועד אשר באו, בעת יציאתם אתו
34 מביתו אמר אחד מהם לרבינו שליט"א אהי' לכם
35 לעזר, אקח את האמתחת לנשוא אותו החוצה
36 ולהניחו על האוטומאביל ורוצה אני לשרת אתכם
37 כאשר אבי שרת גם את אביכם, כי אבי איש חסיד
38 הי', ובאותה שעה דיברו את הדברים האלה לקח
39 בידו את האמתחת עם החפצים בידו לנשוא, וצוה
40 רבינו להמשרת להוציאו מידו, ויפנה אליו בתשובתו
41 זאת, אם אמת שאביך זכה לשרת את אאדמו"ר
42 זצלה"ה זי"ע, הלא אז אביך הלך בעקבותיו של אבי,
43 אבל אתה רוצה שאלך אני בעקבותיך, לא זכית לזה,
44 עוד ולא תזכה לעולם, ובדרךך לא אלך, עוד שיחות

26 אתם, וד' יראה לכם הדרך הטוב ויצליח את מעשי
 27 ידכם, חתני שליט"א הנני שולח היום למאסקווע
 28 ואתם תשמרו פה על אתר, ועפ"י שלשתכם יקום
 29 דבר, ברוך הנותן ליעץ כוח".
 30 לקולה שמעתי, וכן עשיתי, לא צעדה רגלי אף
 31 צעד ולא דברתי עם שום בן אדם דיבור הקל בלתי
 32 נטילת רשות מחבריי העומדים על גבי, אשר באמת
 33 היא העבודה הזאת לא קלה היתה לפני, ונגד טבעי
 34 ממש, ומעולם לא הורגלתי בזה, ועוד זאת כי חבריי
 35 הנ"ל מוזכרים ומגנדים בזה בענינים האלה בדרכם,
 36 לדרכי בזה, הצעתי הראשונה ורצוני הראשון הי' כי
 37 אלך אני, או לבדי, או עם שניים מאנ"ש ליושב ראש
 38 הגפא"ן, לשאול סיבתה וטעמה של הארעסט, לבקש
 39 ולדרוש, וכאלה, אבל הם דרך אחרת הי' להם, לא
 40 להתראות והכל לעשות בהצנע ושלא בפרסום, אני
 41 חפצתי לכתוב תיכף לכל אנ"ש שבחור"ל, להרעיש את
 42 כל העולם כולו והם להיפך לא לפרסם והכל יעשה
 43 דווקא במסתרים.
 44 לא עברתי בכל העת אף פעם אחד על דברי
 45 חבריי, ואת כל אשר עשיתי הי' רק בהסכמם
 46 והחלטתם נגד דעתי ונגד רצוני, והעומד על כולנו,
 47 אחרי כל ההתיישבות היתה היא הרבנית שליט"א,
 48 ובלעדה לא הרים איש את ידו ואת רגלו לעשות מה,
 49 והיא שליט"א בתוקף דעתה החליטה כל דבר קטון
 50 וגדול, ועל פי נעשה הכול.

מכתב (ב) רא"ח אלטהויז

1 חשבתי בזה בשעות הראשונות לאן לפנות. מכל ב"ב
 2 שי, אשר יקבל עליו להיות הראש להחליט איזו
 3 החלטה. הרבנית הגדולה שליט"א? הלא זקנה היא,
 4 ואובדת עצה, יאריך ד' ימיה ושנותי' בניעימים, חתנו
 5 שליט"א ובנותיו שי? הלא צעירים לימים הם
 6 ומורגלים מקטנותם ונערותם לא לעשות גם דבר
 7 קטן מבלי לשאול עצת אביהם רבינו שליט"א,
 8 הרבנית הצעירה שליט"א? הלא חלושה היא מאד, ד'
 9 ישלח לה רפו"ש, ובאותה שעה עצמה שאני טרוד
 10 ברבות המחשבות האלה ובלי עצה, והנה פתאום
 11 נקראתי לבוא לחדר הרבנית הצעירה שליט"א? לשם
 12 נתאספו כל ב"ב שי, והרבנית הצעירה שליט"א, היא
 13 היחידה המדברת והמסדרת, והיא פנתה אלי בדברים
 14 קצרים האלה אשר לעולם לא אשכחם "מרגישה אני,
 15 ידידותכם מסירותכם האמיתית אל ביתנו, גם ידעתי
 16 את רגשי לבבכם אלינו בכלל ועתה בפרט, ואם כי
 17 לא נעלם ממני רוב כוחכם בכלל בעזרה וסיוע
 18 להזולת יהי' מי שיהי', ובפרט אל אישי שליט"א, אך
 19 ואפס יודעת אני גם החסרונות שלכם, כי מרוב
 20 מהירותכם ואין מעצור לרוחכם, עלול אתם לעשות
 21 לפעמים את אשר לא יאתה, ואשר אין להשיב, אשר
 22 על כן, מבקשת אני מחילתכם, בזה אשר בחרתי
 23 וצרפתי לכם השנים מידינו הרמ"ע, והרפ"ג, אשר
 24 בלעדם בקשתי לא לעשות מאומה, ובעת צרה אל
 25 תבהלו ברוחכם, ומגדול ועד קטון תתישבו ותתיעצו

אגרות קודש

[שלהי סיון תרפ"ג]

מוהר"ר אלטער שי

שלום וברכה

10 המוסד.
 11 והנה בראשית ההתיסדות כתבתי אז בארוכה (אשר
 12 בטח המכתבי' שמורים אצלם), כי צריכים לסדר בעזרתו
 13 ית' כוונת דהוה בארעא דליובאוטש אולם הגדול, שני
 14 שיעורים וחדרים, ולא יחשבו אודות ההוצאה כלל, ופלא
 15 הדבר אשר בעיר ואם בישראל ת"ל כמחנם כן ירבו לא
 16 יוכלו לעשות בית אולפנא כראוי עם מאות תלמידים כל
 17 מערכה ומערכה מסודרה כראוי, ולמה אתם יושבים
 18 בחבוק ידיים, על מה אתם מחכים ועל מי אתם מחכים,
 19 שוכחים הם האברכים שי' שלנו אשר עתה הן המה זקני
 20 הדור ועסקני ועליכם החובה והמצוה בזה, ולפניכם ת"ל
 21 כר נרחב לפעול ולעשות בעזרתו ית', והסמוך לכם מקום
 22 ר' מנחם מענדיל שי' ראסקין, ור' אנשיל שי' אראנאוטש,

1 ואני עוד טרם נענתי על מכתבי מט"ו אייר העבר,
 2 ובד"כ בעת האחרונה אין לי שום ידיעות מהנעשה אתם,
 3 דבר הראוי הי' שיכתבו לראד"מ שי' בכל שבוע, פעמי
 4 בקצרה ופעמים בארוכה.
 5 והנה בשבוע העברה כתבתי לידינו רש"ז שי' ברד"מ
 6 שי' ע"ד לימוד דא"ח ברבים, ועניתי לו בהנוגע לו בפרט.
 7 ועתה אכפול לדבר, באותו הרוח אשר כתבתי כי ייסד
 8 אשר התלמידים יחיו יחזרו דא"ח ברבים וכאמור שם,
 9 ונוסף לזה הי' ראוי להם כי יתנו לבם ונפשם על הרחבת

- 1 וגם העיירות הקטנות אשר ת"ל יש בהם תלמידים טובים,
 2 ולמה תתמהמו ותחכו, הזמן יקר במאד, ועובר על לא דבר
 3 בהתשלות.
- 4 מובן הדבר שנדרש מנהיג בסדר וענין לימוד הנגלה,
 5 שיהי איש ראוי לכך, וחפצי לדעת דעתו אודות ר' אברהם
 6 אלי שיי פלאטקין מאוסוועט, ואם דעתו מסכמת על זה,
 7 ויהי לו בקשה מביהמ"ד לבוא בתור רב וגם רשיון, אז
 8 אין מניעה בדבר שישע אליהם להתעסק בענין זה.
- 9 עליכם לדעת כי לכם החובה והמצוה ליסד בעזרתו
 10 ית' תו"ת כאשר הי' מכבר, ולא ישגב מכם כל מאומה
 11 לעשותה, וחלק מהתרומה הבאה מאחינו מעבר לים ינתן
 12 לכם בשביל הנהגת המוסד, רק השתדלו להרחיב המוסד
 13 בתלמידים טובים, ואתה ידעת את אשר הי' מכבר הימים,
 14 ואין כל חדש, רק שיהיו תלמידי טובים בעלי כשרון
 15 ואוהבי עבודה בעבודת התורה בשקידה ועיון.
- 16 כן הדבר ידידינו אני"ש שיי אשר מסביבתם רעבים גם
 17 צמאים, וזה איזה שנים אשר לא שמעו א וארט חסידות,
 18 ונתבטל ח"ו עסק הלימוד ודורש התעוררות נכונה, ע"כ
 19 תתאספו יחד ותתבוננו עצה נכונה להעירם משינתם,
 20 וראשית כל יבואו אתם עמם בכתובים, אשר זה יפעול
 21 בעזה"י הרבה.
- 22 עוד זאת והוא עיקר אשר ישיגו איש אחד אשר יהי
 23 בתור משפיע נוסע, ואל יחוסו על ההוצאה שבזה, ויהי
 24 הדבר הזה מסודר אצלם, ואיש א' מכם יתן אי"ע על זה
 25 לבוא בכתובים עם כל מקום ומקום. והנני בוחר ברי"ל
- 26 שיי ראסקין אשר יתן אי"ע לזה, היינו שעסקו יהי בכתובת
 27 מכתבים, ויחתמו עוד שנים רד"נ שיי הורעוויטש, ורי"א שיי
 28 שימחאוויטש. וכן האדרעס הקבוע בענין זה יהי לרי"ל שיי
 29 אשר איליו יב[ו]או המכתבים, והנני כותב לו בזה.
- 30 הרש"ז שיי ברד"מ שיי יתן אי"ע בדבר הסדר בחזרת
 31 דא"ח במחנם וישתדל בהשגת הרשיון מגבאי הבתי
 32 כנסיות, ועוזרים בדבר יהיו אחיו ר' שמואל שיי וגיסו
 33 רמ"מ שיי.
- 34 ובדבר הרחבת המוסד כנ"ל יעשה ועד מיוחד ויכנס
 35 בזה רש"פ שיי ויצרפו לזה את רד"נ שיי בעזפאלאו בנו
 36 של הרי"מ ז"ל (באם שהוראתו מתאמת בכלל, כי ישנם
 37 ל"ע חכמים בעיני עצמם, וממציאים לעצמם התירים
 38 שונים, כלומר מצדיקי אי"ע בטענות הזמן והמקום, אשר
 39 באמת אינו כן, התורה נצחית היא, והאסור אסור הוא
 40 בכל עת ובכל מקום, וכת"י ועל כל פשעי תכסה אהבה,
 41 היא האהבה שאדם אוהב אי"ע, והוא יקר וחביב בעיני
 42 עצמו מאד, ע"כ מתיר לעצמו, ומוחל לעצמו, וכמו עד"מ
 43 לאוהב וריע ימחול האדם אם יחטא לו, דלפי שאוהבו אין
 44 החטא נחשב לעון כלל, ומוחל לו בנקל, כן ויותר מכן
 45 מוחל האדם לעצמו מפני אהבת עצמו ואין רואה חוב
 46 לעצמו גם במדות הרעות כמו כעס והדומה ומכ"ש במדות
 47 דקות), ועל הועד הזה להשתדל דבר הרחבת המוסד הלזה
 48 בעזרתו ית'.
- 49 והי' ברכה ושלוש כאו"ינ והדו"ש.

אג"ק מוהרי"צ נרן יד

אגרות קודש

ב"ה, ג' כסלו, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

נמסר לי בקשת ברכה בעדו באשר בריאותו צריכה להיות איתנה יותר מאשר היא עתה.

ובטח שומר הוא הוראת הרופא. כי הרי התורה נתנה רשות לרופא לרפאות שבזה נכלל גם
 אופן הרפואה, והוא האופן העיקרי לא אשים עליך כי אני הי' רופאך.

ובחדש הגאולה והנסים הזה, הנה יחזור לאיתנו ויוסיף אומץ בהנהגת תורת החסידות אילנא
 דחיי והדרכותי נוסף על לימוד תורתה מתוך בריאות הנכונה ברוחניות ובגשמיות גם יחד. ומה זאב
 טורף מלפניו ומאחריו (מכילתא יתרו) הנה יצליחו השי"ת גם בעבודה, וכמבואר בלקו"ת תורת שמואל
 ספר תרכ"ו בתחלתו.

בברכה לבריאות הנכונה ולבשורות טובות.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

פרשת וירא

יח א וירא אליו יהוה באלני ממרא והוא ישב פתח-האהל כחם היום: ב וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם מפתח האהל וישתחו ארצה: ג ויאמר אדני אם-נא מצאתי חן בעיניך אל-נא תעבר מעל עבדיך: ד וקח-נא מעט-מים ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ: ה ואקחה פת-לחם וסעדו לבכם אחר תעברו פיר-על-פן עברתם על-עבדכם ויאמרו כן תעשה כאשר דברת: (לוי) ו וימהר אברהם האהלה אל-שרה ויאמר מהרי שלש סאים קמח סלת לוישי ועשי עגות: ז ואל-הבקר רץ אברהם ויקח בן-בקר רך וטוב ויתן אלהי-נער וימהר לעשות אתו: ח ויקח חמאה וחלב ובן-הבקר אשר עשה ויתן לפניהם והוא-עמד עליהם תחת העץ ויאכלו: (ישראל) ט ויאמרו אליו איה שרה ויאמר הנה באהל: י ויאמר שוב אשוב אליך בעת חיה והנה-בן לשרה ושרה שמעת פתח האהל והוא אחריו: יא ואברהם ושרה זקנים באים בימים חדל להיות לשרה ארח פנשים: יב ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלתי היתה-לי עדנה ואדני זקן: יג ויאמר יהוה אל-אברהם למה זה צחקת שרה לאמר האף אמנם אלד ואני זקנתי: יד היפלא מיהוה דבר למועד אשוב אליך בעת חיה ולשרה בן:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תש"ז א עמ' 105)

וירא אליו ה' (יח, א)

מספר על הרבי הרש"ב, שבגלותו (בן ארבע או חמש) נכנס פעם לזקנו, ה'צמח צדק', ופרץ בבכי: מדוע אין ה' נראה אליו, בשם שגאָה אל אברהם? ספור זה מלמדנו, שכל יהודי, איש אשה וטף, שיה' לבכות ולחבֵּעַ שחֵקב"ה יתגלה אליו. אברהם אבינו נתן את הכח, ועל ידי בכיה ותביעה אמיתית נתן להגיע לכך בפעל.

שני טו ותבליש שרה | לאמר לא צחקתי כי | וראה ויאמר | לא כי צחקת: טז ויקמו משם האנשים וישקפו על-פני סדם ואברהם הלך עמם לשלחם: יז והוה אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עשה: יח ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום ונברכו-בו כל גווי הארץ: יט כי ידעתיו למען אשר יצוה את-פניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך יהוה לעשות צדקה ומשפט למען הביא יהוה על-אברהם את אשר-דבר עליו: כ ויאמר יהוה זעקת סדם ועמרה פיר-רפה וחטאתם כי כבדה מאד: כא ארדה-נא ואראה הפצעקתה הפאה אלי עשו | פלה ואם-לא אדעה: כב ויפנו משם האנשים וילכו סדמה ואברהם עודנו עמד לפני יהוה: כג ויגש אברהם ויאמר האף תספה צדיק עם-רשע: כד אולי יש חמשים צדיקים בתוך העיר האף תספה ולא-תשא למקום למען חמשים הצדיקים אשר בקרבה: כה חללה לך מעשת | בדבר הזה להמית צדיק עם-רשע והיה בצדיק פרשע חללה לך השפט פל-הארץ לא יעשה משפט: כו ויאמר יהוה אם-אמצא בסדם חמשים צדיקים בתוך העיר ונשאתי לכל-המקום בעבורם: כז ויען אברהם ויאמר הנה-נא הואלתי לדבר אל-אדני ואנכי עפר ואפר: כח אולי יחסרון חמשים הצדיקים חמשה התשחית בחמשה את-פל-העיר ויאמר לא אשחית אם-אמצא שם ארבעים וחמשה: כט ויסף עוד לדבר אליו ויאמר אולי ימצאון שם ארבעים ויאמר לא אעשה בעבור הארבעים: ל ויאמר אל-נא יחר לאדני ואדברה אולי ימצאון שם שלשים ויאמר לא אעשה אם-אמצא שם שלשים: לא ויאמר הנה-נא הואלתי

וַיִּגְשׁוּ לְשֹׁכֵר הַדֶּלֶת: וַיִּשְׁלְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־יָדָם וַיָּבִיאוּ אֶת־לוֹט אֲלֵיהֶם הַפִּיִּתָה וְאֶת־הַדֶּלֶת סָגְרוּ: וְאֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־פָּתַח הַפִּיִּת הַכּוּ בַּסַּנּוּרִים מִקְמָן וְעַד־גְּדוֹל וַיִּלְאוּ לְמִצָּא הַפֶּתַח: וַיִּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל־לוֹט עַד מִי־לָךְ פֹּה חֲתָן וּבְנֵיךָ וּבְנֹתֶיךָ וְכָל אֲשֶׁר־לָךְ בְּעִיר הוֹצֵא מִן־הַמָּקוֹם: כִּי־מִשְׁחָתִים אֲנַחְנוּ אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־גִדְלָה צַעֲקָתְךָ אֶת־פְּנֵי יְהוָה וַיִּשְׁלַחְנוּ יְהוָה לְשַׁחֲתָהּ: ד וַיִּצָּא לוֹט וַיְדַבֵּר אֶל־חֲתָנָיו לֵאמֹר לְקַחְו בְּנֹתָיו וַיִּאמְרוּ קוֹמוּ צֵאוּ מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־מִשְׁחָתִית יְהוָה אֶת־הָעִיר וַיְהִי כַּמְצַחֵק בְּעֵינֵי חֲתָנָיו: ז וַכְּמוֹ הַשֹּׁחַר עָלָה וַיֵּאֲצִוּ הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם קַח אֶת־אִשְׁתְּךָ וְאֶת־שְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ הַנּוֹצְאֹת פֶּן־תִּסְפָּה בְּעֵינֵי הָעִיר: ח וַיִּתְמַהֲמָה א וַיִּחְזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבְיַד־אִשְׁתּוֹ וּבְיַד שְׁתֵּי בְנֹתָיו בַּחֲמַלֶּת יְהוָה עָלָיו וַיִּצְאֵהוּ וַיַּנְחֵהוּ מִחוּץ לָעִיר: י וַיְהִי כַּהוֹצִיאֵם אֹתָם הַחוּצָה וַיִּאמְרוּ הַמַּלְאָכִים עַל־נַפְשֶׁךָ אֶל־תְּבִיט אַחֲרֶיךָ וְאֶל־תִּעַמֵּד בְּכָל־הַכְּפָר הַהֵרָה הַמַּלְאָכִים פֶּן־תִּסְפָּה: יא וַיִּאמְרוּ לוֹט אֱלֹהִים אֵל־נָא אֲדֹנָי: יב הִנֵּה־נָא מִצָּא עֲבָדְךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וַתִּגְדַּל חַסְדְּךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחֲיוֹת אֶת־נַפְשִׁי וְאֲנֹכִי לֹא אוֹכַל לְהַמְלִיט הַהֵרָה פֶּן־תִּדְבְּקֵנִי הָרָעָה וּמָתִי: יג הִנֵּה־נָא הָעִיר הַזֹּאת קָרְבָּה לָנוּם שָׁמָּה וְהוּא מִצְעָר אִמְלָטָה נָא שָׁמָּה הֲלֹא מִצְעָר הוּא וְתַחֲוִי נַפְשִׁי:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 2 עמ' 244)

לדקחי בנותיו (יט, יד)

שאותן שבפית ארוסות להם (רש"י)

אין פגנתו לדין ארוסה וחלות גדר אשת איש, שהרי מסתברא שדין זה התחדש רק במתן תורה. וכן כתב הרמב"ם (ריש הלכות אישות): "קדם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק. . . מכניסה לתוך ביתו. . . ותהיה לו לאשה" (ובלאו־הכי תמוה לומר שאנשי סדום התנהגו על פי דין תורה). אלא פגנתו לשדוכין וזמן של חכמה לחכמה, וכפי

לדבר אל־אדני אולי ימצאון שם עשרים ויאמר לא אשחית בעבור העשרים: יא ויאמר אל־נָא יחר לאדני ואדברה אֶת־הַפֶּעַם אֲוִלִי יִמְצָאוּן שָׁם עֶשְׂרֵה וַיִּאמֶר לֹא אֲשַׁחֲת בְּעִבּוֹר הָעֶשְׂרֵה: יב וַיִּלְךָ יְהוָה כְּאִשֶׁר כִּלָּה לְדַבֵּר אֶל־אַבְרָהָם וַאֲבָרָהָם שָׁב לְמִקְמוֹ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 155)

ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט (יח, יט)

יש להמתיק את הקשר בין "לעשות צדקה" לפרשת סדום, שכן לא נחמקה גזר דינה של סדום אלא משום שלא נתנו צדקה, כפתיב (יחזקאל טז, מט) "זה היה עון סדום. . . ונד עני ואביון לא החזיקה". ומה שפתיב להלן "הכצצקתה. . . עשו", "צצקת ריבה אמת" - העקר בזה הוא לא החטא של שפיכות דמים, אלא העדר נתינת צדקה באפן קיצוני ומבהיל, הנהגה שהביאה לשפיכות דמים.

שלישי יט א ויבאו שני המלאכים סדמה בערב ולוט ישב בשער־סדם וירא־לוט ויקם לקראתם וישתחו אפים ארצה: ב ויאמר הנה נא־אדני סורו נָא אֶל־בֵּית עַבְדְּכֶם וְלִינֹו וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם וְהִלַּכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם וַיִּאמְרוּ לֹא כִי בָּרָחֹב נָלִין: ג וַיַּפְצֵר־בָּם מְאֹד וַיִּסְרוּ אֵלָיו וַיָּבִאוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמִצּוֹת אֶפֶה וַיֹּאכְלוּ: ד טָרֵם יִשְׁכְּבוּ וְאֲנָשֵׁי הָעִיר אֲנָשֵׁי סָדָם נִסְבּוּ עַל־הַפִּיִּת מִנְעַר וְעַד־זֶקֶן כָּל־הָעָם מִקְצָה: ה וַיִּקְרְאוּ אֶל־לוֹט וַיִּאמְרוּ לוֹ אַיֵּה הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלַּיְלָה הוֹצִיאֵם אֵלֵינוּ וְגִדְעָה אֹתָם: ו וַיִּצָּא אֲלֵיהֶם לוֹט הַפֶּתַחַה וַתִּדְלַת סָגַר אַחֲרָיו: ז וַיִּאמֶר אֶל־נָא אַחֵי תָרְעוּ: ח הִנֵּה־נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ אִישׁ אוֹצִיאֵה־נָא אֶתְהֶן אֵלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כַּטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם רַק לְאֲנָשִׁים הֲאֵל אֶל־תַּעֲשׂוּ דָבָר כִּי־עַל־כֵּן בָּאוּ בְּצַל קִרְתִּי: ט וַיִּאמְרוּ א גֹּשׁ הֲלָאָה וַיִּאמְרוּ הָאֶחָד כְּאֶל־לְגוֹל וַיִּשְׁפֹּט שְׁפוֹט עִתָּה גִרַע לָךְ מֵהֶם וַיַּפְצְרוּ כְּאִישׁ בְּלוֹט מְאֹד

שִׁמְצִינוּ בְּרַבָּה אֲמֵנוּ, שׁוֹנוֹתֵינוּ לְבַתּוּלָה י״ב חֲדָשׁ לְפָנֵינוּ
אֵת עֲצֻמָּה בְּתַלְשִׁיטִים״.

רביעי כא וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי הַנְּהַל נִשְׂאֵתִי פְּנִיךָ גַם לְדַבֵּר
הַזֶּה לְבַלְתִּי הַפְּכִי אֶת־הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:
כב מֵהַר הַמְּלִט שְׁמָה פִּי לֹא אוֹכַל לַעֲשׂוֹת דְּבַר
עַד־בְּאֵךְ שְׁמָה עַל־פִּי קָרָא שְׁס־הָעִיר צוֹעֵר:
כג הַשְּׂמֹשׁ יֵצֵא עַל־הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צֹעֵרָה:
כד וַיְהִי הַמָּטִיר עַל־סָדֶם וְעַל־עַמֹּרָה גַפְרִית
וְאִשׁ מֵאֵת יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם: כה וַיַּחֲפֹךְ אֶת־
הָעָרִים הָאֵל וְאֵת פְּלִי־הַכֶּפֶר וְאֵת פְּלִי־יִשְׁבִּי
הָעָרִים וְצִמְחַ הָאֲדָמָה: כו וַתִּפֹּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו
וַתְּהִי נֹצִיב מִלַּח: כז וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם בְּבֶקֶר אֶל־
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־עָמַד שָׁם אֶת־פָּנָיו יְהוָה: כח וַיִּשְׁקָף
עַל־פָּנָיו סָדֶם וְעַמֹּרָה וְעַל כָּל־פָּנָיו אֶרֶץ הַכֶּפֶר
וַיֵּרָא וַהֲנֵה עָלָה קִיטֵר הָאָרֶץ כְּקִיטֵר הַכַּבְשָׁן:
כט וַיְהִי בְּשַׁחַת אֱלֹהִים אֶת־עָרֵי הַכֶּפֶר וַיִּזְכֹּר
אֱלֹהִים אֶת־אַבְרָהָם וַיִּשְׁלַח אֶת־לוֹט מִתּוֹךְ
הַהַכְּפָה בְּהַפְּךָ אֶת־הָעָרִים אֲשֶׁר־יָשָׁב בְּהֵן לוֹט:
ל וַיַּעַל לוֹט מִצּוֹעֵר וַיֵּשֶׁב בְּחָר וּשְׁתֵּי בָנָיו עִמּוֹ
כִּי יֵרָא לְשַׁבֵּת בְּצוֹעֵר וַיֵּשֶׁב בְּמַעֲרָה הוּא וּשְׁתֵּי
בָנָיו: לא וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְעִירָה אַבְיָנוּ
זָקֵן וְאִישׁ אֵין בְּאָרֶץ לְבֹא עָלֵינוּ בְּדֹרֶךְ כָּל־
הָאָרֶץ: לב לָכֵה נִשְׁקָה אֶת־אַבְיָנוּ יוֹן וְנִשְׁכַּבָּה
עִמּוֹ וְנַחֲיָה מֵאַבְיָנוּ זָרַע: לד וַתִּשְׁקִינן אֶת־אַבְיָתָן
יוֹן בְּלִילָה הוּא וַתִּבֹּא הַבְּכִירָה וַתִּשְׁכַּב אֶת־
אַבְיָה וְלֹא־יָדַע בְּשַׁכְּבָהּ וּבְקוֹמָהּ: לה וַיְהִי
מִמַּחֲרָת וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְעִירָה הֵךְ
שְׁכַבְתִּי אִמֶּשׁ אֶת־אַבְיָנוּ נִשְׁקָנוּ יוֹן גַּם־הַלִּילָה
וּבְאִי שְׁכַבְתִּי עִמּוֹ וְנַחֲיָה מֵאַבְיָנוּ זָרַע: לו וַתִּשְׁקִינן
גַּם בְּלִילָה הַהוּא אֶת־אַבְיָתָן יוֹן וַתִּקַּם הַצְעִירָה
וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ וְלֹא־יָדַע בְּשַׁכְּבָהּ וּבְקוֹמָהּ:
לז וַתַּהַרְיֵן שְׁתֵּי בָנוֹת־לוֹט מֵאַבְיָתָן: לח וַתִּלְד
הַבְּכִירָה בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאָב הוּא אֲבִי־מוֹאָב

עַד־הַיּוֹם: לח וַתַּצְעִירָה גַם־הוּא יְלִדָה בֵּן וַתִּקְרָא
שְׁמוֹ בְּנֵי־עַמִּי הוּא אָבִי בְנֵי־עַמּוֹן עַד־הַיּוֹם: ס
כ וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם אֶרְצָה הַגְּגִב וַיָּשָׁב
בֵּין־קָדֵשׁ וּבֵין שׁוּר וַיָּגֵר בְּגֵרָה: כז וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם
אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אַחְתִּי הוּא וַיִּשְׁלַח אַבְיָמֶלֶךְ
מֶלֶךְ גְּרָר וַיִּקַּח אֶת־שָׂרָה: כח וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־
אַבְיָמֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הֲנִדָּךְ מֵת
עַל־הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־לָקַחְתָּ וְהוּא בַעֲלַת בַּעַל:
ז וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי הַגּוֹי
גַם־צָדִיק תַּהַרְגֵנִי: ח הֲלֹא הוּא אָמַר־לִי אַחְתִּי הוּא
וְהִיא־גַם־הוּא אָמְרָה אַחִי הוּא בְּתַם־לִבִּי
וּבְנִקְוֵן כִּפִּי עֲשִׂיתִי זֹאת: י וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים
בַּחֲלֹם גַּם אֲנֹכִי יָדַעְתִּי כִּי בְתַם־לִבְכֶךָ עֲשִׂיתִי
זֹאת וְאַחֲשֶׂךָ גַם־אֲנֹכִי אוֹתָךְ מִחֲטוֹתֶי עַל־פִּי
לֹא־נִתְּתִיד לְנַגַע אֵלֶיךָ: יא וְעַתָּה הֲשֵׁב אִשְׁתִּי
הָאִשׁ כִּי־נָבִיא הוּא וַיִּתְפַּלֵּל בְּעַדָּךְ וַחַיָּה וְאִם־
אֵינְךָ מוֹשִׁיב דַּע כִּי־מוֹת תָּמוֹת אַתָּה וְכָל־אֲשֶׁר־
לְךָ: יב וַיִּשְׁכַּם אַבְיָמֶלֶךְ בְּבֶקֶר וַיִּקְרָא לְכָל־עַבְדָּיו
וַיְדַבֵּר אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם וַיֵּירָאוּ
הָאֲנָשִׁים מְאֹד: יג וַיִּקְרָא אַבְיָמֶלֶךְ לְאַבְרָהָם
וַיֹּאמֶר לוֹ מַה־עֲשִׂיתָ לָנוּ וְמַה־חָמַאתִי לְךָ כִּי־
הִבַּאתָ עָלַי וְעַל־מִמְלַכְתִּי חֲטָאָה גְּדוֹלָה מַעֲשִׂים
אֲשֶׁר לֹא־יַעֲשׂוּ עֲשִׂיתָ עִמָּדִי: יד וַיֹּאמֶר אַבְיָמֶלֶךְ
אֶל־אַבְרָהָם מַה רָאִיתָ כִּי עֲשִׂיתָ אֶת־הַדְּבַר
הַזֶּה: טו וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם כִּי אָמַרְתִּי רַק אִי־יֵרָאתָ
אֱלֹהִים בְּמָקוֹם הַזֶּה וַתַּרְגְּוֵנִי עַל־דְּבַר אִשְׁתִּי:
טז וְגַם־אָמְנָה אַחְתִּי בַת־אַבְיָנוּ הוּא אֵךְ לֹא בַת־
אֲמִי וַתְּהִי־לִי לְאִשָּׁה: יז וַיְהִי כֹּאֲשֶׁר הִתְעוּ אַחֲוֵי
אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי וְאָמַר לָהּ זֶה חֲסִדְךָ אֲשֶׁר
תַּעֲשִׂי עִמָּדִי אֵל כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נָבֹא שְׁמָה
אֲמַר־לִי אַחִי הוּא: יח וַיִּקַּח אַבְיָמֶלֶךְ צֹאן וּבְקָר
וְעַבְדִּים וּשְׁפָחוֹת וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם וַיָּשָׁב לוֹ אֵת
שָׂרָה אִשְׁתּוֹ: יט וַיֹּאמֶר אַבְיָמֶלֶךְ הֲנֵה אֶרְצִי

לְפָנָיִךָ בַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ שָׁב׃ וּלְשָׂרָה אָמַר הֲנֵה נָתַתִּי אֵלַי כָּסֶף לְאַחֶיךָ הֲנֵה הוּא־לְךָ כְּסוֹת עֵינָיִם לְכָל אֲשֶׁר אֶתְּךָ וְאֵת כָּל וְנִכְחַת׃
 וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת־אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאִמְהַתָּיו וַיֵּלְדוּ׃
 כִּי עָצַר עָצַר יְהוָה בְּעַד פְּלִרְחָם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל־דְּבַר שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אַבְרָהָם׃
 ס כֹּא וַיְהִי כִּי פָקַד אֶת־שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמַר וַיַּעַשׂ יְהוָה לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבְרָ׃
 וַתֵּחֶר וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֶּן לְזִקְנָיו לְמוֹעֵד אֲשֶׁר־דִּבְרָ אֱלֹהִים׃
 וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת־שֵׁם־בְּנֵו הַנּוֹלְד־לוֹ אֲשֶׁר־יָלְדָה־לוֹ שָׂרָה יִצְחָק׃
 וַיִּמַּל אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק בְּנֵו בֶן־שָׁמְנַת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים׃

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כח עמ' 141)

ויקח אבימלך צאן ובקר . . . ויתן לאברהם (כ. יד)

כדי שיתפס ויתפיל עליו (רש"י)

משמע, שאבימלך בקש מחילה מאברהם ואברהם מחל לו. וכן מובן מן שלא מצינו שאברהם סרב לקבל מתנה זו. ואף שאבימלך טען שנהג בתם לב, מפל-מקום יש צורך בבקשת מחילה, שכן סוף סוף חטא חטא חמור ביותר כלפי אברהם, וכנתנו אינה משנה עבדה זו.

חמישי ה ואברהם בן־מאת שנה בהולד לו את יצחק בנו. ותאמר שרה צחק עשה לי אלהים כל־השמע יצחק־לי. ותאמר מי מלל לאברהם היניקה בנים שרה פי־ילדתי בן לזקנתי. ויגדל הילד ויגמל ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את־יצחק. ותרא שרה את־בן־הגור המצרית אשר־ילדה לאברהם מצחק. ותאמר לאברהם גרש האמה הזאת ואת־בנה כי לא יירש בן־האמה הזאת עם־בני עם־יצחק. וירע הדבר מאד בעיני אברהם על אודת בנו. ויאמר אלהים אל־אברהם אל־ירע בעיניך על־הנער ועל־אמתך כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקלה

אמו אשה מארץ מצרים: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 2 עמ' 104)

צחק עשה לי אלקים, כל השומע צחק לי (כא. ה)

מדתו של יצחק היא גבורה, יראה ופחד; ואף על פי כן, שמו מורה על צחוק ושמחה. בטעם הדבר יש לומר, שראה ובטול הם הכנה והכשרה לשמחה ופתיחת הלב בעבודת ה'. וכמו שאנו מבקשים: "ונפשי כעפר לכל תהיה (ועל ידי זה) פתח לבי בתורתך".

ששי ויחי בעת התוא ויאמר אבימלך ופיכל שר־צבאו אל־אברהם לאמר אלהים עמך בכל אשר־אתה עשה. ועתה השבעה לי באלהים הנה אם־תשקר לי ולניני ולנכדי פחד אשר־עשיתי עמך תעשה עמדי ועם־הארץ אשר־גרתה בה. ויאמר אברהם אנכי אשבע. והוכח אברהם את־אבימלך על־אדות באר הפנים אשר גזלו עבדי אבימלך. ויאמר

עֲצֵי הָעֵלֶה וַיִּשֶׁם עַל־יִצְחָק בְּנֹו וַיִּקַּח בְּיָדוֹ
 אֶת־הָאֵשׁ וְאֶת־הַמַּאֲכָלֹת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:
 וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי
 וַיֹּאמֶר הַגִּנִּי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאִי־הָ
 הִשָּׁה לְעֵלֶה: ^ה וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֵה־לָּו
 הַשָּׁה לְעֵלֶה בְנִי וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו: ^ו וַיָּבֹאוּ
 אֶל־הַמְּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר־לָו הָאֱלֹהִים וַיִּכְן שָׁם
 אַבְרָהָם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד
 אֶת־יִצְחָק בְּנֹו וַיִּשֶׁם אֹתוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל
 לָעֵצִים: ^ז וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת־יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת־
 הַמַּאֲכָלֹת לִשְׁחַט אֶת־בְּנֹו: ^ח וַיִּקְרָא אֵלָיו מִלֶּאֶד
 יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם | אַבְרָהָם
 וַיֹּאמֶר הַגִּנִּי: ^ט וַיֹּאמֶר אֶל־תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל־הַנְּעָר
 וְאֶל־תַּעַשׂ לָו מֵאִמְתָּה כִּי | עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־יִרְאֵה
 אֱלֹהִים אֹתָהּ וְלֹא חָשַׁכְתָּ אֶת־בְּנִיךָ אֶת־יַחֲדָדְךָ
 מִמִּנִּי: ^י וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיִּרְאֵה וְהִנֵּה־אֵיל
 אַחֵר נֹאחֻז בְּסִבְךָ בְּקִרְנָיו וַיִּלְךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח
 אֶת־הָאֵיל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֵלֶה תַּחַת בְּנֹו: ^{יא} וַיִּקְרָא
 אַבְרָהָם שֵׁם־הַמְּקוֹם הַהוּא יְהוָה | יִרְאֵה אֲשֶׁר
 יֹאמֶר הַיּוֹם בְּתֵר יְהוָה יִרְאֵה: ^{יב} וַיִּקְרָא מִלֶּאֶד
 יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם שְׁנֵית מִן־הַשָּׁמַיִם: ^{יג} וַיֹּאמֶר
 כִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם־יְהוָה כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ
 אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חָשַׁכְתָּ אֶת־בְּנִיךָ אֶת־
 יַחֲדָדְךָ: ^{יד} כִּי־כִרְךָ אַבְרָכְךָ וְהִרְבֵּה אֲרַבֶּה אֶת־
 זְרַעְךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָחֹל אֲשֶׁר עַל־שַׁפְתֵי
 הַיָּם וַיִּרְשׁ זְרַעְךָ אֶת שְׂעַר אֲבִיכֹו: ^{טו} וְהִתְפָּרְכוּ
 בְּזֶרַעְךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ עֲקֹב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקִלִּי:
^{טז} וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם אֶל־נַעֲרָיו וַיִּקְמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו
 אֶל־בְּאֵר שָׁבַע וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בְּבְאֵר שָׁבַע: ^{יז} פ
 וַיְהִי אַחֲרָי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּגַּד לְאַבְרָהָם
 לֵאמֹר הִנֵּה יְלִדָה מִלְּכָה גַם־הוּא בָנִים לְנַחֲוֹר
 אַחִידְךָ: ^{יח} אֶת־עֹוֶץ בְּכָרוֹ וְאֶת־בְּוֹ אַחִיו וְאֶת־
 קְמוּאֵל אָבִי אָרַם: ^{יט} וְאֶת־פֶּשֶׁד וְאֶת־חֹו וְאֶת־

אֲבִימֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה
 וְגַם־אֵלֶּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וְגַם אָנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי
 בְּלַתִּי הַיּוֹם: ^כ וַיִּקַּח אַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן
 לְאַבִּימֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית: ^{כא} וַיֵּצֵב
 אַבְרָהָם אֶת־שִׁבְעַת פְּבֹשֶׁת הַצֹּאן לְבְדָהּ:
^{כב} וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם מַה הִנֵּה שִׁבְעַת
 פְּבֹשֶׁת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבְדָהּ: ^{כג} וַיֹּאמֶר כִּי
 אֶת־שִׁבְעַת פְּבֹשֶׁת תִּקַּח מִיָּדִי כְּעֹבוֹל תִּהְיֶה־לִּי
 לְעֵדָה כִּי חִפְרְתִי אֶת־הַבְּאֵר הַזֹּאת: ^{כד} עַל־כֵּן
 קָרָא לַמְּקוֹם הַהוּא בְּאֵר שָׁבַע כִּי שָׁם נִשְׁבַּעוּ
 שְׁנֵיהֶם: ^{כה} וַיִּכְרְתוּ בְרִית בְּבְאֵר שָׁבַע וַיִּקַּם
 אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכַל שֶׁר־צָבָאוּ וַיָּשֻׁבוּ אֶל־אֶרֶץ
 פְּלִשְׁתִּים: ^{כו} וַיִּטַּע אֲשֶׁל בְּבְאֵר שָׁבַע וַיִּקְרָא־שָׁם
 בְּשֵׁם יְהוָה אֵל עֹוֶלָם: ^{כז} וַיִּגַּד אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ
 פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים: ^{כח} פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (90 השיחות תש"ז ב עמ' 681)

ויטע אָשֶׁל (כא, לג)

רְמוֹז יֵשׁ כָּאן, שְׁאֲבָרְהֶם אָבִינוּ נִטַע בְּכַנִּי יִשְׂרָאֵל מִדַּת
 הַכְּנֶסֶת אֲוֶרְחַיִם, לְהַעֲנִיק לְאוֹרֹחַ אֲכִילָה, שְׁתִּיָּה, לִינָה (רש"י
 סוטה י, א). וְכִמוֹ שְׁפָתוֹב (לעיל יח, יט): כִּי יָדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר
 יִצְוֶה אֶת בְּנָיו וְאֵת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו.

שביעי **כב** א וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
 וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת־אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו
 אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הַגִּנִּי: ^א וַיֹּאמֶר קַח־נָא אֶת־בְּנִיךָ
 אֶת־יַחֲדָדְךָ אֲשֶׁר־אֲהַבְתָּ אֶת־יִצְחָק וְלֶךְ־לְךָ אֶל־
 אֶרֶץ הַמִּדְיָה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֵלֶה עַל אַחַד
 הַהָרִים אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים: ^ב וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם
 בְּבֹקֶר וַיַּחֲבֵשׁ אֶת־חֲמוֹרוֹ וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי נַעֲרָיו
 אֹתוֹ וְאֵת יִצְחָק בְּנֹו וַיִּבְקַע עֲצֵי עֵלֶה וַיִּקַּם וַיִּלְךְ
 אֶל־הַמְּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר־לָו הָאֱלֹהִים: ^ג בַּיּוֹם
 הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיִּרְאֵה אֶת־
 הַמְּקוֹם מֵרְחֹק: ^ד וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־נַעֲרָיו שְׁבֹו־
 לָכֶם פֹּה עִם־הַחֲמוֹר וְאֲנִי וְהַנְּעָר גִּלְכָה עֲרִבָה
 וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנִשְׁוֹכָה אֵלֵיכֶם: ^ה וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־

מפטיר כ וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּגַד לְאַבְרָהָם
 לֵאמֹר הִנֵּה יְלִדָה מִלְּפָנֶיךָ גַּם־הוּא בָּנִים לְנַחֲוֹר
 אַחִיד: כא אֶת־עֹוֹן בְּכָרוֹ וְאֶת־בְּוֹן אָחִיו וְאֶת־
 קְמוּאֵל אֲבִי אָרַם: כב וְאֶת־כְּשֶׁד וְאֶת־חִזּוֹ וְאֶת־
 פְּלִדֵּשׁ וְאֶת־יִדְלָף וְאֶת־בְּתוּאֵל: כג וּבְתוּאֵל יָלַד
 אֶת־רַבְקָה שְׁמֹנֶה אֱלֹהִים יְלִדָה מִלְּפָנֶיךָ לְנַחֲוֹר אָחִיו
 אַבְרָהָם: כד וּפְלִגְשׁוֹ וְשִׁמְהָ רְאוּמָה וְתַלְדָּ גַם־
 הוּא אֶת־טַבַּח וְאֶת־גַּחַם וְאֶת־תַּחַשׁ וְאֶת־
 מַעֲכָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 2 עמ' 73)

בְּהַר ה' יִרְאָה (כב, יד)

לְהַשְׁרֹת בּוֹ שְׂכִינְתּוֹ וּלְהַקְרִיב קָאָן קְרַבְנוֹת (רש"י) הַשְׁרֵאת
 הַשְׂכִּינָה (נפֵעַל) - שְׂכִינָה לְיִצְחָק, שְׁנִתְקַדַּשׁ בְּקִדְשֵׁי עוֹלָה עַל
 יְדֵי שְׁנַעְקַד עַל הַמִּזְבֵּחַ. הַקְרַבָּת קְרַבְנוֹת (פועל) - שְׂכִינָה
 לְאַבְרָהָם, שְׁעֵשָׂה מַעֲשָׂה וְעָקַד אֶת בְּנוֹ יַחֲדוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ.

פְּלִדֵּשׁ וְאֶת־יִדְלָף וְאֶת־בְּתוּאֵל: כג וּבְתוּאֵל יָלַד
 אֶת־רַבְקָה שְׁמֹנֶה אֱלֹהִים יְלִדָה מִלְּפָנֶיךָ לְנַחֲוֹר אָחִיו
 אַבְרָהָם: כד וּפְלִגְשׁוֹ וְשִׁמְהָ רְאוּמָה וְתַלְדָּ גַם־
 הוּא אֶת־טַבַּח וְאֶת־גַּחַם וְאֶת־תַּחַשׁ וְאֶת־
 מַעֲכָה:

פפפ קמ"ז פסוקים. אמנו"ן סימן.

חצי קדש

וַתִּגְדַּל וַתִּקְדַּשׁ שְׁמָהּ רַבָּא. אָמֵן בְּעֵלְמָא דִּי בְרָא
 כְּרַעוּתָהּ וְיִמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ, וַיִּצְמַח פּוּרְקָנָהּ וַיִּקְרַב
 מְשִׁיחָהּ. אָמֵן בְּתַיְבוֹן וּבְיוֹמִיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
 בְּעֵגְלָא וּבְזֵמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אָמֵן יְהֵא שְׁמָהּ רַבָּא מְבָרַךְ
 לְעַלְמֵי וּלְעַלְמֵי עֲלַמְיָא. יְתַבְרַךְ: יְהֵא שְׁמָהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעַלְמֵי
 וּלְעַלְמֵי עֲלַמְיָא. יְתַבְרַךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר, וַיִּתְרוֹמַם,
 וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר, וַיִּתְעַלֶּה, וַיִּתְהַלָּל, שְׁמָהּ דְקִדְשָׁא
 בְּרִיךְ הוּא. אָמֵן לְעֵלְא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירְתָּא,
 הַשְׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא, דְאִמְרוּן בְּעֵלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אָמֵן

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה
 ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה
 (= חוגר באבנט ועוטרף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו
 לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵינַיִם הֵיךָ לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיחַ מֵאֲשֶׁר. דְּרַכִּיחַ דְּרַכִּינְעָם, וְכַל־נְתִיבְתִיחַ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בְּיִמִּינָה,
 בְּשִׂמְחָה עֵשֶׂר וּכְבוֹד. יי חַפֵּץ לְמַעַן צְדָקוֹ, וַיִּגְדַּל תּוֹרָה וַיִּאֲדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים
 בתחילת שליש התחנות של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו,
 שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
 הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל
 עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָ:**

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למזרא

א) מְנַשֵּׁי בְנֵי הַנְּבִיאִים, אֵשֶׁת עֹבְדֵיהָ הִתְהַלְּכָה, וְהַגְּוֹשָׁה, הוּא יְהוֹרָם בֶּן אַחָב, שֶׁהָיָה מְלִיכּוֹה בְּרִבּוּת מֶה שֶׁזָּנַן עֹבְדֵיהָ אֶת מֵאָה הַנְּבִיאִים בְּיָמָיו אַחָב. ב) אֶסּוּדָּה, הוּא שֵׁם כְּלֵי הַשָּׂמֶן. וְנִקְרָא כֵּן עַל שֵׁם שֶׁמֶן מִן הַלְּחָמִים שֶׁמֶן לְסִיכָה. ד) וְהַמְּלֵא תַּסְפִּיעֵי, בְּלוּמָה, שְׂלֵא תוּזוּ מִמְּקוֹמָה עִם הָאֶסּוּדָּה.

פי מעשה הנס ומשיך במקום שהתחיל בו. ז) ושלמו את נשנך, ופרעי את חובך. ח) אשה גדולה, אחותה של אבישג השונמית היתה, אמו של עדוא הנביא. יג) בתוך עמו, בלומר, אין אדם מניק לי ואני צריכה למלך

הפטרה לפרשת וירא לקריאה בציבור

ולשמו"ת במלכים ב פרק ד

ד א וְאִשָּׁה אַחַת מְנַשֵּׁי בְנֵי הַנְּבִיאִים צִעְקָה אֶל־אֱלֹהֵי־שָׁעַ לֵאמֹר עַבְדְּךָ אִישִׁי

מֵת וְאַתָּה יְדַעְתָּ כִּי עַבְדְּךָ הָיָה וְרָא אֶת־יְהוָה וְהַנְּשֵׂה כָּאֵל לָקַחְתָּ אֶת־שְׁנֵי יְלָדָיו לִּי לְעַבְדִּים: ב וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אֱלִישָׁע מַה אַעֲשֶׂה־לְךָ הַגִּידִי לִּי מִה־יִשְׁלַךְ בְּבֵית וְהַאֲמֹר אֲיִן לְשַׁפְּחַתְךָ כֹּל בְּבֵית כִּי אִם־אֶסּוּדָּה שָׂמֶן: ג וַיֹּאמֶר לְכִי שְׂאֲלִי־לְךָ כֵּלִים מִן־הַחוּץ מֵאֵת כָּל־שְׂכַנְיָךָ כֵּלִים רַקִּים אֶל־תִּמְעָטִי: ד וְזָכַרְתָּ וְסִגְרַתְּ הַדְּלֵת בְּעַדְךָ וּבְעַד־בְּנֵיךָ כִּבְדֹּה הֵם הוּא לְבֵא בַּהֲצָנֶךָ וְיִצְקֶתָ מֵאֶסּוּדָּה הַשָּׂמֶן עַל כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה וְהַמְּלֵא תַּסְפִּיעֵי וְהַאֲמֹר אֱלֹהֵי אֱלִישָׁע מַה אַעֲשֶׂה־לְךָ הַגִּידִי לִּי מִה־יִשְׁלַךְ בְּבֵית וְהַאֲמֹר אֲיִן לְשַׁפְּחַתְךָ כֹּל בְּבֵית כִּי אִם־אֶסּוּדָּה שָׂמֶן: ג וַיֹּאמֶר לְכִי שְׂאֲלִי־לְךָ כֵּלִים מִן־הַחוּץ מֵאֵת כָּל־שְׂכַנְיָךָ כֵּלִים רַקִּים אֶל־תִּמְעָטִי: ד וְזָכַרְתָּ וְסִגְרַתְּ הַדְּלֵת בְּעַדְךָ וּבְעַד־בְּנֵיךָ וְיִצְקֶתָ עַל כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה וְהַמְּלֵא תַּסְפִּיעֵי: ה וְהַתְּלַךְ מֵאִתּוֹ וְהַתְּסַגֵּר הַדְּלֵת בְּעַדָּה וּבְעַד בְּנֵיהָ הֵם מְנַשֵּׁים אֱלֹהֵי וְהִיא מוּצַקְתָּ: ו וַיְהִי אֲבַרְמֵלֵאֵת הַכֵּלִים וְהַאֲמֹר אֶל־בְּנֵה הַגִּישָׁה אֵלַי עוֹד כְּלִי וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אֲיִן עוֹד כְּלִי וַיַּעֲמֵד הַשָּׂמֶן: ז וְהַתְּבֵא וְהַתְּגַד לְאִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לְכִי מִכְּרִי אֶת־הַשָּׂמֶן וְשַׁלְּמִי אֶת־נִשְׁיָךְ וְאַתָּה וּבְנֵיךָ תִּחְיִי בְּנוֹתְךָ: ח וַיְהִי הַיּוֹם וַיַּעֲבֹר אֱלִישָׁע אֶל־שׁוֹנָם וְשֵׁם אִשָּׁה גְדוֹלָה וְהַחֲזִק־בּוֹ לֵאכֹל־לָחֶם וַיְהִי מִדֵּי עֲבָרוֹ יִסֹּר שְׂמֵהּ לֵאכֹל־לָחֶם: ט וְהַאֲמֹר אֶל־אִשָּׁה הַנְּהַנָּא יְדַעְתִּי כִּי אִישׁ אֱלֹהִים קָדוֹשׁ הוּא עֹבֵר עָלֵינוּ תְּמִיד: י נַעֲשֶׂה־נָּא עֲלֵית־קִיֹּר

עטרת מרים

א וְאִשָּׁה אַחַת מְנַשֵּׁי בְנֵי הַנְּבִיאִים אֵשֶׁת עֹבְדֵיהָ (שֶׁהָיָה עִם אַחָב, חו"ל). צִעְקָה אֶל־אֱלֹהֵי־שָׁעַ (בָּיָא אַחַר אֱלֹהִים) לֵאמֹר עַבְדְּךָ אִישִׁי מֵת וְאַתָּה יְדַעְתָּ כִּי עַבְדְּךָ הָיָה וְרָא אֶת־יְהוָה וְהַנְּשֵׂה הוּא יְהוֹרָם בֶּן אַחָב כָּאֵל לָקַחְתָּ אֶת־שְׁנֵי יְלָדָיו לִּי לְעַבְדִּים: ב וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אֱלִישָׁע

מַה אַעֲשֶׂה־לְךָ הַגִּידִי לִּי מִה־יִשְׁלַךְ בְּבֵית וְהַאֲמֹר אֲיִן לְשַׁפְּחַתְךָ כֹּל בְּבֵית כִּי אִם־אֶסּוּדָּה שָׂמֶן כְּלֵי הַשָּׂמֶן: ג וַיֹּאמֶר לְכִי שְׂאֲלִי־לְךָ כֵּלִים מִן־הַחוּץ מִן אֲנָשִׁים שְׂחִין לְבִיתְךָ מֵאֵת כָּל־שְׂכַנְיָךָ כֵּלִים רַקִּים אֶל־תִּמְעָטִי אֵל תִּשְׂאֲלִי מַעַט כִּי אִם הַרְבֵּה כֵּלִים: ד וְזָכַרְתָּ וְסִגְרַתְּ הַדְּלֵת בְּעַדְךָ וּבְעַד־בְּנֵיךָ כִּבְדֹּה הֵם הוּא לְבֵא בַּהֲצָנֶךָ וְיִצְקֶתָ מֵאֶסּוּדָּה הַשָּׂמֶן עַל כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה וְהַמְּלֵא תַּסְפִּיעֵי וְהַאֲמֹר שָׂמֶן לֹא תוּזוּ מִמְּקוֹמִי, לְכִי שְׂאֲלִי־לְךָ כְּרִיד הוּא עֵשֶׂה אוֹתוֹ כְּמִנְעוֹ, וְאִין דְּרַךְ מִנְעוֹ לִזוֹ מִמְּקוֹמִי: ה וְהַתְּלַךְ מֵאִתּוֹ וְהַתְּסַגֵּר הַדְּלֵת בְּעַדָּה וּבְעַד בְּנֵיהָ הֵם מְנַשֵּׁים אֱלֹהֵי אֵת הַכֵּלִים הַרְיָקִים וְהִיא מוּצַקְתָּ: ו וַיְהִי אֲבַרְמֵלֵאֵת הַכֵּלִים אֲשֶׁר שְׂאֵלָה וְהַאֲמֹר אֶל בְּנֵה הַגִּישָׁה אֵלַי עוֹד כְּלִי כִּי לֹא יָדַעְתָּ אֲשֶׁר כָּבֵד נִתְמַלְאוּ כֵּלִים וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אֲיִן עוֹד כְּלִי וַיַּעֲמֵד הַשָּׂמֶן לֹא הָיָה נִשְׁפָּךְ עוֹד מִן הָאֶסּוּדָּה שָׂמֶן: ז וְהַתְּבֵא וְהַתְּגַד לְאִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לְכִי מִכְּרִי אֶת־הַשָּׂמֶן וְשַׁלְּמִי אֶת־נִשְׁיָךְ וְאַתָּה וּבְנֵיךָ תִּחְיִי בְּנוֹתְךָ מִדֵּי הַשָּׂמֶן עַל דְּמֵי הַחֹב: ח וַיְהִי הַיּוֹם כָּאֵת הַיּוֹם וַיַּעֲבֹר אֱלִישָׁע אֶל עִיר שׁוֹנָם וְשֵׁם אִשָּׁה גְדוֹלָה אִשָּׁה חֲשׂוּבָה וְהַחֲזִק בּוֹ לֵאכֹל־לָחֶם וַיְהִי מִיּוֹם הַיּוֹם הַהוּא וְהַלֵּאָה מִדֵּי עֲבָרוֹ יִסֹּר שְׂמֵהּ לֵאכֹל

לָחֶם: ט וְהַאֲמֹר אֶל־אִשָּׁה הַנְּהַנָּא יְדַעְתִּי מִכִּידָה אֲנִי כִּי אִישׁ אֱלֹהִים קָדוֹשׁ הוּא עֹבֵר עָלֵינוּ תְּמִיד וְאִין מִתְרַאי לְשַׁבַּת אֲתָנוּ יְהוּ: י נַעֲשֶׂה־נָּא עֲלֵית־קִיֹּר קַטְנָה עֲלֵיהָ קַטְנָה בְּנֵיהָ כְּקִיר אֲנָשִׁים וְנִשְׁיָם לֹא שֵׁם מִפְּהוֹ וְשַׁלְּחָן וְכַפָּא וּמְנוּרָה וְהָיָה כְּבֵאֵן אֲלֵינוּ יִסֹּר שְׂמֵהּ לְהַתְּפַדֵּר בְּתַרְדּוֹ לְכִד:

ולא לשר הצבא. וראה פרוש אחר, בשי למורא בראשית כגו בשם "הבנת המקרא". (זו) אל תכוב בשפחתך, כלומר, אל תמן לי אלא בן של קומא. כד) נהג ולך, כלומר, פרויות. אל תעצר לי לרפב, אל תפציר שארפב. כי כמר נפשה היתה הולכת ברגל.

יא ויהי היום ויבא שמה אחרי שעשתה את העליה ויסר אליהעליה וישכב-שמה: יב ויאמר אליהו נערו קרא לשונמית הזאת ויקרא-לה ותעמד לפניו: יג ויאמר לו אמרנא אליה הנה חרדת | אלינו את-פל-החרדה הזאת טרחת עצמוך הטרחה הזאת בעבורנו, מה לעשות לך ומהו הגמול שאוכל לעשות לך, הניש לדבר-לך אל-המלך או אל-שר הצבא ותאמר בתוך עמי אנכי ישבת בתוך בני משפחתי, ואין מי מהם עושה רעה עפדו: יד אחר שהלכה מפניו ויאמר לגיחזי ומה לעשות לך ומהו הגמול שאעשה לך, ויאמר גיחזי אבל בן אינ-לה ואישה זקן ובדרך הטבע לא תלד עוד: טו ויאמר קרא-לה ויקרא לה ותעמד בפתח הנה זה הפאמר מפני שהיא נבואה רצה אלישע בעצמו לאמר לה: טז ויאמר למועד הנה לפניך פעת הראיה להיות חיה וילדת, והוא ככלות השעה חרשים את חבכת בן לשעשוע מה, ולא הבטיחה שיתקם ותאמר אל-אדני איש האלהים אל-תכוב בשפחתך אל תשחני דבר שאינו מתקם: יז ותהר האשה ותלד בן למועד הנה פעת חיה כפי אשר-דבר אליה אלישע: יח ויגדל הילד ויהי היום בא היום ויצא אל-אביו בשעה עומד אל על תקצרים: יט ויאמר אל-אביו ראשי | ראשי יש לי פאב בראש ויאמר אל-הנער שאהו אל-אמו: כ וישאהו ויביאהו אל-אמו וישב על-כרפיה עד-הצתרים וימת: כא ותעל ותשכבהו על-מפת איש האלהים ותסגר בעדו ותצא: כב ותקרא אל-אישה ותאמר שלחה נא לי אחד מן-הנערים ואחת האתנות וארוצה עד-איש האלהים ואשובה: כג ויאמר מדוע את הלכת אליו היום לא-חדש ולא שבת ותאמר שלום: כד ותחבש האתון ותאמר אל-נערה נהג ולך אל-תעצרי-לי לרפב פי אם-אמרתי לך: כה ותלך ותבא אל-איש האלהים אל-הר הפרמל ויהי פראות איש-האלהים אותה מנגד ויאמר אליהו נערו הנה

קטנה ונשים לו שם מטה ושלחן וכפא ומנורה והיה בכאו אלינו יסור שמה: יא ויהי היום ויבא שמה ויסר אל-העליה וישכב-שמה: יב ויאמר אליהו נערו קרא לשונמית הזאת ויקרא-לה ותעמד לפניו: יג ויאמר לו אמרנא אליה הנה חרדת | אלינו את-פל-החרדה הזאת מה לעשות לך הניש לדבר-לך אל-המלך או אל-שר הצבא ותאמר בתוך עמי אנכי ישבת: יד ויאמר ומה לעשות לך ויאמר גיחזי אבל בן אינ-לה ואישה זקן: טו ויאמר קרא-לה ויקרא לה ותעמד בפתח: טז ויאמר למועד הנה פעת חיה את חבכת בן ותאמר אל-אדני איש האלהים אל-תכוב בשפחתך: יז ותהר האשה ותלד בן למועד הנה פעת חיה אשר-דבר אליה אלישע: יח ויגדל הילד ויהי היום ויצא אל-הקצרים: יט ויאמר אל-אביו ראשי | ראשי ויאמר אל-הנער שאהו אל-אמו: כ וישאהו ויביאהו אל-אמו וישב על-כרפיה עד-הצתרים וימת: כא ותעל ותשכבהו על-מפת איש האלהים ותסגר בעדו ותצא: כב ותקרא אל-אישה ותאמר שלחה נא לי אחד מן-הנערים ואחת האתנות וארוצה עד-איש האלהים ואשובה: כג ויאמר מדוע את הלכת אליו היום לא-חדש ולא שבת ותאמר שלום: כד ותחבש האתון ותאמר אל-נערה נהג ולך אל-תעצרי-לי לרפב פי אם-אמרתי לך: כה ותלך ותבא אל-הר הפרמל ויהי פראות איש-האלהים אותה מנגד ויאמר אליהו נערו הנה

האלהים ואשובה: כג ויאמר מדוע את הלכת אליו היום לא-חדש ולא שבת: כי אז היתה רגילה לקבל מפיו ותאמר שלום אין דבר רע שאולך אל הנביא, ולא רצתה לגלות דבר לבקלת, כי חשבה מוטב שעשה הנם בצנעה: כד ותחבש האתון חבשה האתון בעצמת לרוב הדבר, וכמר לכבה הלכה רגלי ותאמר אל-נערה נהג ולך מהר אל-תעצרי-לי לרפב אל העבד על ידי את הרכיבה פי אם-אמרתי לך פאשר אומר לך עמוד, או תעמוד: כה ותלך ותבא אל-איש האלהים אל-הר הפרמל ויהי פראות איש-האלהים אותה מנגד מרחוק ויאמר אליהו נערו הנה השונמית הלך הזאת,

שי למורא

כח) לא תשלה, כמו לא תטעה. והוא לשון "שגגה", שמתרגמו "שלו".
 כט) משענתתי, המטה אשר היה נשען עליו. לא תברכנו, כדי שלא
 ירבה דברים, וישאלוהו להיכן אתה הולך, והוא יאמר להחיות את המת,
 ואין זה כבוד הנם להתהלל בו מי שבא על ידו. אבל הוא לא עשה כן,
 אלא לכל השואלו, אמר: רבי שלחני
 להחיות את המת. לד) ויגהר, השתפח. לה) ויזורר, התעטש.

עטרת מרים

באה: בו עתה רויצנא לקראתה ואמר לה השלום לך השלום
 לאישך השלום לילך ותאמר שלום לכל שלום. ולא רצתה לזנות גם
 אליו: כז ותבא אל-איש האלהים אל-ההר ותחזק ברגליו ויגש
 גיחוזי להרפה כבוד כבוד תביא, ויאמר איש האלהים הרפה לה תן

השונמית הלז: בו עתה רויצנא
 לקראתה ואמר לה השלום לך

השלום לאישך השלום לילך ותאמר שלום: כז ותבא
 אל-איש האלהים אל-ההר ותחזק ברגליו ויגש גיחוזי להרפה
 ויאמר איש האלהים הרפה לה כיינפשה מרה-לה ויהנה
 העלים מפני ולא הגיד לי: כח ותאמר השאלתי בן מאת אדני
 הלא אמרתי לא תשלה אתי: כט ויאמר לגיחוזי חגר מתנדך
 וקח משענתי בידך ולך כיינמצא איש לא תברכנו
 וכייברכך איש לא תעננו ושמת משענתי על-פני הנער:
 ל ותאמר אם הנער חיייהוה וחינפשך אם-אעזבך ויקם וילך
 אחריה: לא וגיחוזי עבר לפניהם וישם את-המשענת על-פני
 הנער ואין קול ואין קשב וישב לקראתו ויגדלו לאמר לא
 הקיץ הנער: לז ויבא אלישע הביתה והנה הנער מת משכב
 על-מפתו: לג ויבא ויסגר הדלת בעד שניהם ויתפלל
 אל-יהוה: לד ויעל וישכב על-הילד וישם פיו על-פיו ועיניו
 על-עיניו וכפיו על-כפיו ויגהר עליו ויחם בשר הילד:
 לה וישב וילך בפית אחת הנה ואחת הנה ויעל ויגהר עליו
 ויזורר הנער עד-שבע פעמים ויפקח הנער את-עיניו:
 לו ויקרא אל-גיחוזי ויאמר קרא אל-השונמית הזאת ויקראה
 ותבא אליו ויאמר שאי בנד: לז ותבא ותפל על-רגליו
 ותשתחו ארצה ותשא את-כנה ותצא:

לה רפיו, ואל תתקננה, כיינפשה מרה
 לה כעבור מררות נפשה היא מחזקה
 כרגלו ויהנה העלים מפני עד עתה
 ולא הגיד לי: כח ותאמר
 השאלתי וכי שאלתי בן מאת
 אדני הלא אמרתי בעת ההכנסה
 לא תשלה אתי אל תטעה אותי,
 להכניס לי דבר הנפסק: כט ויאמר
 לגיחוזי חגר מתנדך ללכת מתרה
 וכוריות וקח משענתי בידך ולך
 כיינמצא איש לא תברכנו ככדי
 שלא תשקה בידך וכייברכך איש לא
 תעננו ושמת משענתי על-פני הנער:
 ל ותאמר אם הנער חיייהוה
 וחינפשך אם-אעזבך לכל תלך
 בעצמך עמדי וקם וילך אחריה:
 לא וגיחוזי עבר לפניהם הקדים
 אותם וישם את-המשענת על-
 פני הנער ואין קול ואין קשב
 (והשלמו סנהדרין י ב): גחיו לא שמע
 לדברי הנביא, והנה עוד מלגלג בדרך,
 לומר שהולך להחיות את המת וישב
 לקראתו ויגדלו לאמר לא
 הקיץ הנער: לז ויבא אלישע
 הביתה והנה הנער מת משכב
 על-מפתו: לג ויבא ויסגר
 הדלת בעד שניהם כי לא רצה
 שיהיה שם שום אדם, כדי שתהיה
 תפלתו יותר שלמה, וכדי שלא יראה
 אדם מה שיעשה ויתפלל אל-יהוה:
 לד ויעל וישכב על-הילד וישם
 פיו על-פיו ועיניו על-עיניו
 וכפיו על-כפיו ויגהר עליו ויחם
 בשר הילד: לה וישב וילך בפית
 אחת הנה ואחת הנה ויעל

ויגהר עליו ויזורר הנער עד-שבע פעמים ויפקח הנער את-עיניו: לו ויקרא אל-גיחוזי ויאמר קרא
 אליו ויאמר שאי בנד: לז ותבא ותפל על-רגליו ותשתחו ארצה ותשא את-כנה ותצא:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמוֹם, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצַדִּיק:
נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוֹר לֹא
יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל
דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וְתִשְׁמַח בְּמִהְרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׂמַחְנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלֵיהֶו הַנְּבִיא עֲבָדֶךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ,
בְּמִהְרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לַבְּנוֹ, עַל כְּסֹאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד
אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לּוֹ, שְׁלֹא יִכְפֹּה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּת לָנוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וְלִתְפָאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יְתַבָּרֶךְ שְׁמֶךָ בְּכָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

סוף זמן קידוש לבנה באה"ק:
ליל שישי, אור ל"ד מרחשון

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח מ"ח, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

... ויהי רצון שבקרוב ממש יקוים היעוד דלילה כיום יאיר ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר וכו'
וכדיוק רבותינו נשיאינו, שאפילו בשר הגשמי כפשוטו ירגיש כבוד ה' (שלמעלה משם אלקים בגימטריא
הטבע אלקות המלוּבש בטבע, שהרי לע"ל הקב"ה מוציא חמה מנרתקה, שמש ה' מהנרתק ומגן דשם
אלקים, וכמ"ש כי שמש ומגן ה' אלקים, עיין שער היחוד ר"פ ד').

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

לוח זמנים לשבוע פרשת וירא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	אדמוה"ז		מג"א		ש	א	
								ש	א	ש	א			
17:24	16:28	17:14	17:18	16:47	16:51	9:37	9:35	8:41	8:39	8:07	8:04	6:02	5:57	באר שבע (ח)
17:22	16:17	17:11	17:16	16:47	16:51	9:37	9:35	8:42	8:39	8:06	8:04	6:04	5:58	חיפה (ח)
17:22	16:10	17:11	17:16	16:49	16:54	9:35	9:34	8:40	8:37	8:05	8:03	6:01	5:56	ירושלים (ח)
17:23	16:27	17:13	17:17	16:46	16:51	9:37	9:36	8:42	8:39	8:07	8:05	6:03	5:58	תל אביב (ח)
17:14	16:09	17:01	17:09	16:26	16:34	10:02	9:59	9:12	9:07	8:27	8:23	6:50	6:41	אוסטריה, וינה (ח)
20:45	19:44	20:33	20:25	20:03	19:57	10:45	10:47	9:33	9:36	8:51	8:55	6:06	6:13	אוסטרליה, מלבורן (ק)
17:20	16:16	17:07	17:15	16:33	16:41	10:03	10:00	9:12	9:08	8:29	8:25	6:48	6:40	אוקראינה, אודסה (ח)
16:49	15:44	16:36	16:44	16:00	16:09	9:36	9:33	8:46	8:41	8:01	7:57	6:24	6:15	אוקראינה, דונייצק (ח)
16:59	15:54	16:46	16:54	16:10	16:19	9:48	9:44	8:58	8:53	8:12	8:08	6:36	6:27	אוקראינה, דניפרופטרובסק (ח)
17:22	16:14	17:08	17:17	16:31	16:40	10:15	10:11	9:26	9:21	8:38	8:34	7:07	6:57	אוקראינה, ז'יטומיר (ח)
17:14	16:06	17:00	17:09	16:23	16:32	10:08	10:04	9:19	9:14	8:31	8:26	7:00	6:50	אוקראינה, קייב (ח)
17:48	16:47	17:35	17:42	17:04	17:12	10:29	10:26	9:37	9:33	8:55	8:51	7:12	7:04	איטליה, מילאנו (ח)
18:34	17:43	18:25	18:24	18:02	18:01	9:57	9:56	8:54	8:54	8:24	8:24	5:54	5:54	אקוואדור, קיטו (ח)
20:11	19:12	19:59	19:53	19:31	19:25	10:20	10:22	9:10	9:12	8:30	8:34	5:46	5:51	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
21:21	20:16	21:07	20:59	20:35	20:27	11:07	11:10	9:55	9:58	9:09	9:14	6:24	6:31	ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)
17:39	16:41	17:28	17:34	16:58	17:04	10:07	10:05	9:14	9:11	8:35	8:32	6:42	6:35	ארה"ב, בולטימור (ח)
17:27	16:27	17:15	17:21	16:44	16:51	9:58	9:55	9:05	9:01	8:25	8:22	6:34	6:27	ארה"ב, ברוקלין (ח)
17:27	16:28	17:16	17:22	16:45	16:51	9:58	9:56	9:05	9:02	8:26	8:23	6:35	6:28	ארה"ב, גרסי סיטי (ח)
18:01	17:00	17:49	17:55	17:17	17:24	10:35	10:33	9:43	9:39	9:02	8:59	7:14	7:07	ארה"ב, דטרויט (ח)
18:06	17:13	17:56	18:00	17:30	17:35	10:17	10:15	9:21	9:18	8:47	8:45	6:41	6:36	ארה"ב, האוסטון (ח)
17:32	16:36	17:21	17:26	16:53	16:58	9:50	9:48	8:55	8:52	8:19	8:16	6:18	6:12	ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)
18:11	17:18	18:01	18:04	17:35	17:39	10:14	10:13	9:17	9:15	8:44	8:43	6:34	6:30	ארה"ב, מיאמי (ח)
17:22	16:22	17:10	17:16	16:39	16:46	9:54	9:51	9:01	8:58	8:21	8:18	6:31	6:24	ארה"ב, ניו הייבן (ח)
17:20	16:20	17:08	17:14	16:36	16:43	9:53	9:51	9:01	8:57	8:21	8:17	6:32	6:24	ארה"ב, שיקגו (ח)
19:14	18:22	19:05	19:02	18:40	18:38	10:08	10:09	9:02	9:03	8:31	8:32	5:52	5:55	בוליביה, לה-פס (ח)
17:57	16:48	17:42	17:52	17:04	17:15	10:53	10:49	10:04	9:59	9:16	9:11	7:47	7:37	בלגיה, אנטוורפן (ח)
17:58	16:49	17:44	17:53	17:06	17:16	10:53	10:49	10:04	9:59	9:16	9:11	7:46	7:36	בלגיה, בריסל (ח)
19:00	18:10	18:50	18:46	18:29	18:25	9:39	9:40	8:32	8:33	7:58	8:00	5:17	5:20	ברזיל, סאן פאולו (ח)
18:47	17:53	18:37	18:33	18:11	18:08	9:28	9:29	8:20	8:22	7:47	7:49	5:06	5:09	ברזיל, ריו-דה-ז'נירו (ח)
17:14	16:10	17:00	17:09	16:23	16:33	10:11	10:08	9:23	9:17	8:34	8:29	7:06	6:55	בריטניה, לונדון (ח)
17:19	16:10	17:04	17:14	16:24	16:35	10:22	10:18	9:35	9:29	8:43	8:38	7:21	7:10	בריטניה, מנצ'סטר (ח)
17:19	16:10	17:04	17:14	16:26	16:37	10:18	10:15	9:31	9:25	8:40	8:36	7:15	7:04	גרמניה, ברלין (ח)
17:42	16:34	17:28	17:37	16:51	17:01	10:35	10:31	9:46	9:41	8:58	8:54	7:27	7:17	גרמניה, פרנקפורט (ח)
19:06	18:17	18:55	18:51	18:36	18:32	9:39	9:40	8:30	8:32	7:55	7:58	5:13	5:17	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
18:36	17:45	18:27	18:29	18:02	18:05	10:29	10:28	9:30	9:29	8:59	8:58	6:42	6:39	הודו, מומבאי (ח)
18:33	17:41	18:23	18:25	17:59	18:01	10:25	10:24	9:26	9:24	8:55	8:54	6:37	6:35	הודו, פונה (ח)
17:05	16:00	16:51	17:00	16:17	16:25	9:51	9:47	9:00	8:56	8:16	8:12	6:38	6:29	הונגריה, בודפשט (ח)
17:31	16:32	17:19	17:26	16:49	16:55	10:02	10:00	9:10	9:06	8:30	8:27	6:39	6:32	טורקיה, איסטנבול (ח)
18:00	17:02	17:49	17:54	17:19	17:25	10:25	10:23	9:31	9:28	8:53	8:51	6:58	6:52	יוון, אתונה (ח)
17:27	16:22	17:13	17:21	16:39	16:47	10:11	10:08	9:21	9:16	8:36	8:32	6:57	6:48	מולדובה, קישינב (ח)

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	אדמוה"ז		מג"א		ש	א	
								ש	א	ש	א			
18:33	17:41	18:23	18:25	17:59	18:01	10:26	10:25	9:28	9:26	8:56	8:55	6:40	6:37	מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)
20:19	19:10	20:05	19:55	19:29	19:20	9:48	9:51	8:34	8:38	7:43	7:49	4:58	5:07	ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)
17:51	16:58	17:41	17:45	17:15	17:19	9:58	9:56	9:01	8:59	8:28	8:26	6:19	6:15	נפאל, קטמנדו (ח)
19:22	18:32	19:13	19:13	18:50	18:50	10:48	10:47	9:45	9:45	9:16	9:16	6:46	6:46	סינגפור, סינגפור (ח)
16:49	15:39	16:34	16:44	15:55	16:05	9:48	9:44	9:00	8:54	8:10	8:05	6:44	6:33	פולין, ורשא (ח)
18:43	17:52	18:34	18:32	18:10	18:08	9:46	9:46	8:41	8:42	8:10	8:11	5:34	5:35	פרו, לימה (ח)
18:05	17:01	17:52	17:59	17:18	17:26	10:46	10:43	9:55	9:51	9:12	9:08	7:30	7:22	צרפת, ליאון (ח)
18:09	17:05	17:56	18:04	17:21	17:31	10:59	10:56	10:09	10:04	9:23	9:19	7:48	7:39	צרפת, פריז (ח)
18:10	17:20	18:01	18:01	17:38	17:38	9:41	9:40	8:39	8:39	8:10	8:09	5:42	5:42	קולומביה, בוגוטה (ח)
17:44	16:45	17:32	17:39	17:02	17:10	10:21	10:19	9:30	9:26	8:48	8:45	7:02	6:55	קנדה, טורונטו (ח)
17:18	16:16	17:05	17:13	16:33	16:41	10:00	9:57	9:09	9:04	8:26	8:22	6:44	6:35	קנדה, מונטריאול (ח)
17:24	16:28	17:14	17:19	16:45	16:51	9:44	9:42	8:49	8:46	8:13	8:10	6:13	6:07	קפריסין, לרנקה (ח)
18:04	16:50	17:48	17:59	17:06	17:18	11:11	11:07	10:24	10:18	9:31	9:26	8:13	8:01	רוסיה, ליובאוויטש (ח)
17:35	16:23	17:19	17:30	16:39	16:52	10:45	10:41	9:59	9:53	9:05	8:59	7:50	7:37	רוסיה, מוסקבה (ח)
17:43	16:38	17:30	17:38	16:55	17:03	10:28	10:25	9:37	9:33	8:53	8:49	7:14	7:05	רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)
17:47	16:47	17:34	17:42	17:04	17:12	10:33	10:30	9:42	9:38	8:58	8:54	7:20	7:11	שווייץ, ציריך (ח)
18:22	17:31	18:12	18:14	17:49	17:51	10:06	10:05	9:06	9:05	8:36	8:35	6:15	6:13	תאילנד, בנגקוק (ח)

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועודויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:**

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצדיקנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל-אויב ואורב ולקטים וחיית רעות בדרך ומפל-פורעניות המתרגשות וכאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00450
02/11/2014

P.P.
שולם
1949
תל אביב

